ספר

אוצרות דוד

חלק א'

והם תשובות אשר זיכני ה'
להשיב לשואלים חברים מקשיבים,
בחמשה חומשי תורה
ומועדי השנה.

והם אמרות ה' אמרות טהורות,
יסודות בעבודת ה' ודברי מחשבה,
אשר ילך בהם האדם וחי בהם.

מאת ע"ה
דוד חנניה פינטו יצ"ו
בן לאדוני אבי כ"ק הרב הצדיק כמוה"ר
רבי **משה אהרון פינטו** זיע"א

יו"ל ע"י מכון פניני דוד
פעיה"ק אשדוד ת"ו
מנחם-אב תש"ע

מכון
פניני דוד

מוקדש
לברכה ולמזכרת

לרגל נישואי בני היקר

רבי **משה אהרן יאשיהו** שליט"א

עב"ג **מרים** תחי'

בת הרב סעדיה **אלחדד** שליט"א

בורא עולם בקנין השלם זה הבנין

יהי רצון שיזכו לבנות
בית נאמן בישראל
ויזכו לקרב את לב בני ישראל
לאביהם שבשמים אכי"ר

יצליח ה' אותם בכל דרכיהם

הקדמת המחבר

אודה לה' בכל לבב על שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה, להוציא לאור את סיפרי אוצרות דוד, ובו תשובות על פרשיות השבוע בעניני מוסר ועבודת ה', שהם בבחינת פקודי ה' ישרים משמחי לב.

זכה דורינו לריבוי חיבורים חדשים בכל חלקי התורה, לא היה עוד דור כזה שנתברך בספרים כה רבים. ולדעתי הסיבה לכך, היא על מנת ליצור אחדות נפלאה בכלל ישראל על מנת שיוכלו להגאל. שהרי הסיבה לגלות היתה בעוון פירוד ושינאת חינם. וכמו שאמרו חז"ל "מקדש שני שהיו עוסקין בתורה ובמצוות וגמילות חסדים מפני מה חרב, מפני שהיתה בו שנאת חינם" [יומא ט:]. וכדי שנוכל לזרז את הגאולה חייבים אנו לתקן את החטא של שינאת חינם, ולהרבות אהבת חינם ואחדות בכלל ישראל. ולכך נתן הקב"ה אפשרות לדורנו לחבר ספרים רבים ולהפיצם בישראל, על מנת להרבות אחדות בינינו. כי על ידי זה שכל אחד ואחד מקבל דבר תורה מחבירו, מתרבה האחדות בכלל ישראל.

וגם כשהיו בני ישראל בגלות מצרים נזהרו להיות באחדות, כדי שיזכו להגאל. וכמבואר בתנא דבי אליהו, שבזמן שהיו ישראל במצרים כרתו ברית לעשות גמילות חסדים זה עם זה. והוא על מנת שתהא אהבה ואחדות ביניהם, ועל ידי זה יזכו להגאל. ועיקר האחדות היא על ידי לימוד התורה הקדושה, שהרי אמרו חז"ל שאסור לעכו"ם לעסוק בתורה, והוא איסור מדין גזל או מדין בא על נערה מאורסה [סנהדרין נט.]. וצריך ביאור מדוע נחשב שגוזל את התורה הרי לא לקח לישראל את התורה, רק למד תורה לעצמו ולא הפחית מהישראל את התורה שלמד. ומוכח מכאן שעל ידי לימוד התורה, האדם זוכה לשפע רוחני משמים. ובזמן שהעכו"ם לומד את התורה, הוא גוזל מהישראל שפע רוחני שבא מכח קדושת התורה. ולכך יש מאן דאמר שדינו כבא על נערה מאורסה, שלוקח אשה שמיוחדת לאחר. וכן העכו"ם לוקח לעצמו את התורה וקדושתה שמיועדת לישראל.

ולכן בזמן שאדם זכה לחידושי תורה, זוכה לשפע רוחני עצום משמים, ועל ידי זה שהוא מפרסם את החידוש ברבים, ומזכה את האחרים מהשפע הרוחני וקדושת התורה שזכה לעצמו, גורם בזה אחדות גדולה ונפלאה בעם ישראל, ובכחה להביא את הגאולה.

וברמה"ל בדרך עץ חיים כתב וז"ל "וכבר קיבלו הקדמונים, שלכל שרש מנשמות ישראל יש כולם בתורה, עד שיש שישים ריבוא פרושים לכל התורה מחולקים לשישים ריבוא נפשות של ישראל. וזה נקרא שהתורה מתפוצצת לכמה ניצוצות, כי בתחילה מתלהטת, ואז נראים בה כל האורות הראויים לעניין ההוא, ואותם האורות עצמם מאירים בשישים ריבוא דרכים בשישים ריבוא של ישראל, וזה סוד וכפטיש יפוצץ סלע". נמצא שלכל אחד ואחד מישראל יש את חלקו בתורה, ורק הוא יכול להוריד לעולם את החידושים שהם חלקו בתורה. ואם נמנע ח"ו מלהפיצם ברבים ולזכות אחרים בחלקו בתורה, הוא חסרון גדול לאדם, ויהא עליו קפידא משמים מדוע מנע טוב מבעליו.

ורבינו יהודה החסיד בספר חסידים [בסימן תקל] כתב וז"ל "כי הקב"ה גוזר מי יהיה חכם ומה חכמתו, וכמה שנים וכמה ספרים יעשה. יש שגוזר עליו שעושה ספר אחד או שנים או שלשה וכו', וכל מי שגילה לו הקב"ה דבר ואינו כותבה ויכול לכתוב, הרי גוזל מי שגילה לו, כי לא גילה לו אלא לכתוב, דכתיב "סוד ה' ליראיו ובריתו להודיעם" [תהילים כה יד]. ועיי"ש בפירוש ברית עולם שהביא מהקדמת ספר לב אריה משם רבותינו ז"ל, שבזמן שבית המקדש היה קיים כשמקריב קרבן מתכפר לו, וכשאדם כותב בספר מה שנתחדש לו הכתיבה ההיא עולה

לו במקום קרבן. ובזה ביאר הכתוב "זבח ומנחה לא חפצת וכו' עולה וחטאה לא שאלת אז אמרתי הנה באתי במגילת ספר כתוב עלי" [תהילים מ ז ח] שהכתיבה נחשבת לו ממש כקרבן.

וכעין זה כתב בקול אליהו להגר"א בפרשת יתרו על הפסוק לא תרצח, שבטעם העליון נקרא בקמץ ובטעם התחתון בפתח תחת הצדיק. שזה בא לרמז למה שאמרו חז"ל בעבודה זרה יט. על הפסוק כי רבים חללים הפילה, זהו תלמיד שלא הגיע להוראה ומורה [מלשון נפל שלא מלאו ימיו]. ועצומים כל הרוגיה זה תלמיד שהגיע להוראה ואינו מורה [מלשון עוצם עיניו]. וקראו חז"ל את שניהם רוצחי נפשות, זה בפתיחת הפה [שמורה הוראות אע"פ שלא הגיע להוראה] וזה בקמיצת הפה ועצימת העין מבני הדור שאינו מזכה אותם בהוראתו. לזה ירמזו הקמץ והפתח שהוראתם פתיחת פה וקמיצתו, שהוא בכלל לא תרצח עכ"ד.

ובגמרא סוטה מז. מבוארים חטאיו של גיחזי יש אומרים אבן השואבת תלה לעבודה זרה והעמידה בין שמים לארץ, ובזה החטיא את ישראל בעבודה זרה. יש אומרים שחקק לה שם על פיה והיתה אומרת אנכי ה' ולא יהיה לך, ובזה החטיא את ישראל בעבודה זרה. ויש אומרים שהיה דוחה את התלמידים מלבוא וללמוד תורה לפני אלישע. וביאר ר' חיים [שיחות מוסר תשלא יח] שהגמרא מונה את סדר החטאים מן הקל אל הכבד. והחטא הכבד ביותר הוא שמנע תורה מן התלמידים, כי מניעת תורה היא מהחטאים הכבדים ביותר, ונקרא חוטא ומחטיא את הרבים שאין מספיקין בידו לעשות תשובה עכ"ד. והוא כדברי הגר"א שהעוצם ומונע תורה מאחרים, נחשב כעוון של רציחה ח"ו.

וכאן המקום להודות לבורא עולם שזיכני להגדיל תורה ולהאדירה. ולפאר ולרומם את מוסדות התורה על שם אבותי הקדושים, הפזורים ברחבי העולם.

אברך את נו"ב מרת **ויויאן אסתר** מנב"ת שבזכות מסירות נפשה זכיתי להגיע עד הלום. והוא בבחינת "שלי ושלכם שלה הוא". ויהי רצון שנזכה יחד לראות את בנינו וכל צאצאינו וצאצאי צאצאינו עוסקים בתורה, ולא תמוש התורה מפיהם עד עולם.

אברך את בני היקרים הרה"ג **רפאל מאיר עמרם** שליט"א, והרה"ג **משה אהרון יאשיהו** שליט"א, ר' **יואל** ור' **מיכאל** הי"ו. שכולם עוסקים במלאכת הקודש, ומסייעים לקרב את ישראל לאביהם שבשמים.

אברך מעומק הלב את כל **האברכים היקרים ותלמידי הישיבות** שלומדים במוסדותינו בכל רחבי העולם. ובראשם את **ראשי הכולל והרבנים היקרים** שעושים מלאכת קודש, ע"מ להפיץ את התורה בכלל ישראל. וברכה מיוחדת לאברכי הכולל אורות חיים ומשה אשדוד, ולראשי הכולל היקרים שעושים מלאכתם קודש. ורוב השאלות בסיפרי זה הם מאברכי וראשי הכולל אורות חיים ומשה אשדוד, יהי רצון שיפוצו מעיינותיהם חוצה, ויזכו להגדיל תורה ולהאדירה מתוך בריאות איתנה ונהורא מעליא.

כמו כן אבקש בתחינה מבורא העולמים, שישלח רפואה שלימה למרת אימי הרבנית **מזל טוב** תחי' ולאחי היקר הרה"ג **ר' חיים שמעון** שליט"א ו"לבנותי היקרות **גולי ממח יהודית** תחי' **ואריאל חנני מזל לאה**. ויהי רצון שזכות התורה תגן בעדם וימלא ה' כל משאלות ליבן לטובה, בבריאות איתנה ונהורא מעליא אמן כן יהי רצון.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

הקדמת העורך

בגמרא בבא בתרא יד. על הפסוק "אין בארון רק שני לוחות האבנים אשר הניח שם משה" [מלכים א ח] מלמד שלוחות ושברי לוחות מונחים בארון. וצריך ביאור למה הניחו את שברי הלוחות דווקא בתוך ארון הברית, ולכאורה היו צריכים לגנוז אותם, כמו שגונזים ספר תורה שבלה, ומדוע הניחו אותם דווקא בצד הלוחות השלימות.

ונראה לבאר זה ע"פ הגמרא בסנהדרין כא: שמקשה סתירה בפסוקים, שבפסוק אחד נאמר "אין כסף נחשב בימי שלמה למאומה" ובפסוק אחר נאמר "ויתן שלמה את הכסף בירושלים כאבנים" דמשמע שהיה הכסף שווה משהו. וביארה הגמרא דלפני שנשא שלמה את בת פרעה לא היה הכסף נחשב למאומה, אבל לאחר שנשא שלמה את בת פרעה היה נחשב הכסף כאבנים.

וביאר במהרש"א וז"ל "דכל זמן שלא נשא בת פרעה והיה עוסק בחכמת התורה, לא היה הכסף נחשב למאומה כמש"כ שלמה וקנות בינה מכסף נבחר, אבל משנשא בת פרעה מיעט בחכמה וריבה בסעודתו ותענוגי עוה"ז כדאיתא בפרק בן סורר ומורה, היה הכסף נחשב". נמצא מדברי המהרש"א דבזמן שהאדם עוסק בחכמת התורה ועמל בה, לא נותן שום ערך וחשיבות לכסף וזהב ותענוגי העוה"ז. אבל בזמן שאדם ממעט בעמל התורה, מיד נותן ערך וחשיבות להבלי העוה"ז.

והביאור בזה נראה עפ"מ שאמרו חז"ל "אין כבוד אלא תורה שנאמר כבוד חכמים ינחלו" [אבות פרק ו משנה ג']. וביאר הסטייפלר בחיי עולם שהרצון והתשוקה שישנה באדם לכבוד, הוא כדי להרגיש חשוב [וכבוד מלשון כבד]. והאדם בעצמו יודע שהוא פחות ונבזה מצד עצמו, אבל כשרואה שהעולם מכבדים אותו מקבל הרגשה מדומה שהוא באמת חשוב, שאם כולם מכבדים אותו זהו סימן שיש בו הרבה מעלות.

ולכך הורדוס שהיה עבד שנטל את המלוכה בזרוע מבית חשמונאי, גידל יונים ולימדם לומר הורדוס המלך כמבואר בחולין קלט: וזהו משום שבעצמו ידע שאינו מלך רק עבד נקלה. וכדי להרגיש מלך רצה שהיונים יאמרו שהוא מלך, וזה יסייע שיהא לו הרגשה מדומה שהוא באמת מלך. אבל מי שעמל בתורה, מקבל חשיבות אמיתית ומרגיש בעצמו שהוא חשוב באמת. וזהו הכבוד האמיתי והיא ההרגשה הפנימית של חשיבות אמיתית, והוא מה שאמרו חז"ל "אין כבוד אלא תורה".

ולכך כששלמה המלך עמל בתורה בכל כחו הרגיש חשיבות אמיתית, ולא נתן שום ערך לכסף ולזהב ולתענוגי עוה"ז, כי הבין שאת החשיבות האמיתית יש ליתן רק לתורה. אבל כשהפחית מעמל התורה, שוב הרגיש בעצמו שכבר אינו כל כך חשוב, ואז נתן ערך לכסף ולזהב ולתענוגי העולם הזה, כי הם יכולים להקנות לו הרגשה מדומה של חשיבות, ע"י זה שיש לו הרבה כסף וזהב ותענוגי עולם הזה.

ובזה יש לבאר הטעם שגנזו את שברי הלוחות דווקא בארון, שהרי שברי הלוחות היו יקרים מאוד שנעשו מאבן סנפרינון היקרה מאוד, שרק מפסולתן של הלוחות העשיר משה רבינו כמבואר בנדרים לח. ונתנו את שברי הלוחות דווקא בארון הברית לצד הלוחות הכתובים, על מנת ללמד את בני ישראל שכל חשיבות עולם הזה אינה כלום והרי היא בטילה ומבוטלת ליד התורה.

ובזה יש לבאר מה שאמרו חז"ל נשי במאי קזכיין, ואמרו באמתוני גברייהו עד דאתי מבי רב ואמתויי בנייהו לבי כנישתא [ברכות יז.]. ותמה ביערות דבש [דרוש א] והלא נשים מחוייבות במצוות כאנשים, ורק פטורות ממצוות עשה שהזמן גרמא, ומדוע לא יזכו הנשים לעולם הבא בזכות המעשים טובים והמצוות שעושות. וביאר זה שהיצר הרע לתענוגי עולם הזה הוא גדול

וחזק מאוד, ואי אפשר לאדם להתגבר עליו בכחות עצמו, ורק ע"י עזר מן השמים לנצחו. והוא ע"י התורה, שמסייעת לאדם מכח קדושתה להתגבר עליו. אבל מי שהוא ריקן מהתורה, לא יוכל לעמוד נגד היצר הרע כי כחו גדול מאוד. וזוהי שאלת הגמרא נשי במאי קזכיין, והיינו כיצד תוכלנה הנשים לגבור על היצר הרע, והרי אין לנשים את כח התורה וכיצד יתגברו עליו. ועל זה ביארה הגמרא, שגם לנשים יש את כח התורה הואיל ועל ידם לומדים הגברים והבנים, ונחשב כאלו הם לומדות תורה ויש להם את כח התורה. עכ"ד.

ויש לבאר זה דכל כחו של היצר הרע הוא ע"י דמיון, שמפתה את האדם לעבירה שאם יעשה אותה ירגיש חשוב. כמו שכתב במסילת ישרים [פרק יא] וז"ל "כללו של דבר הכבוד הוא הדוחק את לב האדם יותר מכל התשוקות והחמדות שבעולם, ולולי זה כבר היה האדם מתרצה לאכול מה שיוכל, ללבוש מה שיכסה ערוותו, ולשכון בבית שתסתירהו מן הפגעים". והאפשרות להתגבר על היצר הרע היא רק ע"י התורה, כי אז נהיה חשוב בעצם כמבואר בחז"ל שאין כבוד אלא תורה. וממילא שוב אין לו רצון ומשיכה לתענוגי עוה"ז שיעשוהו חשוב, כי הוא חשוב בעצם. וכן הנשים ששולחות את בניהן ובעליהן ללמוד תורה, מקבלות חשיבות גדולה מכח התורה של בניהן ובעליהן, ושוב אין להם משיכה גדולה לתענוגי עוה"ז להיות חשובים.

נמצינו למדים מדברי חז"ל שכל עניני כבוד אמיתי הם רק בדברי תורה, וכל שכן בחידושי תורה שאמרו חז"ל באבות דרבי נתן [פרק כז אות א] "רבי יוסי אומר כל המכבד את התורה גופו מכובד על הבריות". וביאר הברטנורא שהוא הדורש חסירות ויתירות שבתורה ומראה טעם על כל קוץ וקוץ שבתורה, לומר שאין בה דבר לבטלה אין לך כבוד תורה גדול מזה. עכ"ד.

זכה מו"ר הרה"צ **ר' דוד חנניה פינטו שליט"א** לחבר ספרים רבים ולכבד את התורה, לומר שאין בה דבר אחד לבטלה. נתייחד חיבור זה המוגש לפני ציבור שוחרי התורה, שהוא אוסף גדול של תשובות וביאורים בדברי חז"ל שהשיב מו"ר על שאלות שנשאל מאנשים רבים מכל רחבי העולם. בכל תשובה שנכתבה בספר ע"י מו"ר, מונח יסוד בעבודת ה' רעיון מוסרי או דברי מחשבה.

וכבר כתב רבינו המהרח"ו בשם רבינו האר"י הקדוש בשער רוח הקדש וז"ל "גם אמר לי מורי ז"ל כי שרש הכל לענין השגה הוא העיון בהלכה. ואמר לי כי הטעם הוא, כי הנה ענין עיון ההלכה, הוא שיכוין האדם שיש קליפת האגוז החופפת על המוח שהוא ענין הקדושה. וזו הקליפה היא ענין הקושיה שיש בהלכה ההיא, כי הקליפה חופפת על ההלכה ואינה מניחה אל האדם שיבין אותה. וכאשר האדם מתרץ הקושיה ההיא, יכוין לשבר כח הקליפה ולהסירה מע"ג הקדושה, ואז יתגלה המוח שהוא ההלכה. ונמצא שאם אין האדם מתמיד לעיין לשבר הקליפות איך יתגלה לו המוח, שהם רזי התורה וחכמת הקבלה".

גודל המעמסה ורוב הטרדה שנושא מו"ר על כתיפו על מנת להחזיק תורה בארץ ובעולם, ידוע לכל מי שמכיר את מו"ר שליט"א. ואעפ"כ זכה להוציא לאור ספר יקר זה. והוא בבחינת מה שאמרו חז"ל [ירושלמי ברכות יז:] "ומה היה דוד עושה, ר' פנחס בשם ר' אלעזר ב"ר מנחם היה נוטל נבל וכינור מראשותיו ועומד בחצי הלילה ומנגן בהם כדי שישמעו חברי תורה. ומה היו חברי תורה אומרים, ומה אם דוד המלך עוסק בתורה אנו על אחת כמה וכמה".

אודה ה' בכל לבב שזיכני לערוך את התשובות של מורנו ורבינו, המלאות מוסר ויסודות בעבודת ה'. ואני תפילה לפני ריבון העולמים, שחיבור זה הניתן לפני ציבור אוהבי התורה ושוחרי המוסר, יתן חשק והתלהבות בלבם לעבודת ה' ולתיקון המדות.

העורך.

תוכן העניינים

סימן א	פרשת בראשית	כחה של תורה	א
סימן ב	פרשת בראשית	אדם יסודו מעפר	ג
סימן ג	פרשת בראשית	כתועפות ראם לו	ה
סימן ד	פרשת נח	אהבת עולם הבא	ז
סימן ה	פרשת נח	לעבדו בכל לבבכם	ט
סימן ו	פרשת נח	זכו שכינה ביניהם	י
סימן ז	פרשת נח	שלוחי דרחמנא	יא
סימן ח	פרשת לך לך	ונהיה אנחנו וצאצאינו יודעי שמך	יג
סימן ט	פרשת לך לך	ושמת שמו אברהם	טו
סימן י	פרשת לך לך	צרה ויגון אמצא ובשם ה' אקרא	טז
סימן יא	פרשת לך לך	הציץ עליו בעל הבירה	יח
סימן יב	פרשת לך לך	זה אלי ואנוהו	יט
סימן יג	פרשת לך לך	כפיות טובה	כא
סימן יד	פרשת וירא	הורני ה' דרכיך	כב
סימן טו	פרשת וירא	אברהם אבינו עמוד החסד	כד
סימן טז	פרשת וירא	אב המון גויים	כו
סימן יז	פרשת וירא	נעשה ונשמע	כח
סימן יח	פרשת חיי שרה	ה' שומר צדיקים	ל
סימן יט	פרשת חיי שרה	כחה של השפעה	לג
סימן כ	פרשת חיי שרה	ה' צילך	לד
סימן כא	פרשת תולדות	הקדוש ברוך הוא מתאוה לתפילתן של צדיקים	לו
סימן כב	פרשת תולדות	וזרח השמש ובא השמש	לח
סימן כג	פרשת תולדות	חסד לאומים חטאת	לט
סימן כד	פרשת תולדות	יראת ה' טהורה	מא
סימן כה	פרשת תולדות	כבוד הורים של עשו	מג
סימן כו	פרשת תולדות	מי כעמך ישראל	מה
סימן כז	פרשת תולדות	שובה ישראל עד ה' אלהיך	מז

סימן כח	פרשת תולדות	ויקרא בשם ה'	מח
סימן כט	פרשת ויצא	צדיקים ממונם חביב עליהם	נ
סימן ל	פרשת ויצא	השתדלות ובטחון	נא
סימן לא	פרשת ויצא	פת במלח תאכל	נד
סימן לב	פרשת וישלח	והיה כאשר תריד	נו
סימן לג	פרשת וישלח	הרחק משכן רע	נט
סימן לד	פרשת וישלח	יעקב איש תם	ס
סימן לה	פרשת וישלח	ודובר אמת בלבבו	סא
סימן לו	פרשת וישלח	השפעת הצדיק	סב
סימן לז	פרשת וישלח	שופט שבימיו	סג
סימן לח	פרשת וישב	השפעת הסביבה	סה
סימן לט	פרשת וישב	יעקב איש תם	סו
סימן מ	פרשת וישב	מעט מן האור דוחה הרבה מן החושך	סח
סימן מא	פרשת וישב	קדושת התורה	ע
סימן מב	פרשת וישב	ראיה זכה	עא
סימן מג	פרשת וישב	פריקת עול	עב
סימן מד	פרשת מקץ	בטח בה' ועשה טוב	עג
סימן מה	פרשת מקץ	בחלום אדבר בו	עד
סימן מו	פרשת מקץ	גדול המצווה ועושה	עו
סימן מז	פרשת מקץ	צדקתו עומדת לעד	עז
סימן מח	פרשת מקץ	מלכות ליוסף	פ
סימן מט	פרשת מקץ	מבקש לימודו ואינו מוצא	פא
סימן נ	פרשת מקץ	בזיעת אפך תאכל לחם	פג
סימן נא	פרשת מקץ	שלא על מנת לקבל פרס	פד
סימן נב	פרשת מקץ	מתרפה במלאכתו	פו
סימן נג	פרשת מקץ	כליו של צדיק	פז
סימן נד	פרשת מקץ	שלוחי מצוה אינן ניזוקין	פח
סימן נה	פרשת ויגש	כי הנה המלכים נועדו	פט
סימן נו	פרשת ויגש	אל נקמות ה'	צג

סימן נז	פרשת ויחי	כי בצלם אלהים עשה את האדם	צה
סימן נח	פרשת ויחי	נוצר תאנה יאכל פריה	צז
סימן נט	פרשת ויחי	והלכת בדרכיו	צח
סימן ס	פרשת ויחי	לעשות רצון צדיק	צט
סימן סא	פרשת ויחי	מסירות נפש	קא
סימן סב	פרשת שמות	גלות מצרים	קד
סימן סג	פרשת שמות	שתיקה כהודאה	קו
סימן סד	פרשת שמות	גאולתן של ישראל	קח
סימן סה	פרשת וארא	והיו דראון לכל בשר	קיא
סימן סו	פרשת וארא	מטה הגאולה	קיד
סימן סז	פרשת וארא	חובת ההתבוננות ביסורים	קטו
סימן סח	פרשת בא	כי חג ה' לנו	קיז
סימן סט	פרשת בא	נגילה ונשמחה בך	קיט
סימן ע	פרשת בא	השגחה פרטית	קכא
סימן עא	פרשת בא	תייסרך רעתך	קכב
סימן עב	פרשת בא	הרחק משכן רע	קכג
סימן עג	פרשת בא	טובה תחת רעה	קכד
סימן עד	פרשת בשלח	אין עוד מלבדו	קכז
סימן עה	פרשת בשלח	בורח מן העבירה	קכח
סימן עו	פרשת בשלח	שקולה שבת כנגד כל המצוות שבתורה	קלא
סימן עז	פרשת יתרו	דקדוק דין שמים	קלב
סימן עח	פרשת יתרו	אל תביאני לידי נסיון	קלד
סימן עט	פרשת יתרו	עבודת ה' בפרהסיא	קלו
סימן פ	פרשת יתרו	כך היא דרכה של תורה	קלח
סימן פא	פרשת יתרו	נעשה בשרו חידודין חידודין	קלט
סימן פב	פרשת יתרו	בשביל ישראל שנקראו ראשית	קמ
סימן פג	פרשת יתרו	יצא מכלל ארור ונכנס לכלל ברוך	קמב
סימן פד	פרשת משפטים	גסות הרוח	קמד
סימן פה	פרשת משפטים	מעלת האחריות	קמה

סימן פו	פרשת משפטים	בצלם אלהים עשה את האדם	קמז
סימן פז	פרשת משפטים	הרחק משכן רע	קמח
סימן פח	פרשת משפטים	ימות זכאי ואל ימות חייב	קמט
סימן פט	פרשת תרומה	אשרי מי שעמלו בתורה	קנא
סימן צ	פרשת תרומה	עניו מכל אדם	קנג
סימן צא	פרשת תרומה	אור שבעת הימים	קנה
סימן צב	פרשת תצוה	השגחתו יתברך על בניו	קנז
סימן צג	פרשת תצוה	נושא בעול עם חבירו	קנט
סימן צד	פרשת תצוה	אין קטיגור נעשה סניגור	קסא
סימן צה	פרשת תצוה	נצר משרשיו יפרה	קסב
סימן צו	פרשת תצוה	אש התורה	קסג
סימן צז	פרשת כי תשא	צדיקים ממונם חביב עליהם	קסה
סימן צח	פרשת ויקהל	אות היא לעולם	קסח
סימן צט	פרשת פקודי	כל חלב לה'	קע
סימן ק	פרשת פקודי	בנים אתם לה'	קעב
סימן קא	פרשת ויקרא	דרך ארץ קדמה לתורה	קעד
סימן קב	פרשת ויקרא	אז תתענג על ה'	קעו
סימן קג	פרשת צו	לתאוה יבקש נפרד	קעז
סימן קד	פרשת צו	סעודת לויתן	קעט
סימן קה	פרשת שמיני	מסירות נפש	קפא
סימן קו	פרשת שמיני	כי כשלת בעוונך	קפג
סימן קז	פרשת שמיני	כילוי החומר	קפד
סימן קח	פרשת שמיני	וסביביו נשערה מאוד	קפו
סימן קט	פרשת תזריע	דיינו שמגדלות בנינו	קפז
סימן קי	פרשת תזריע	זוהמת הנחש	קצ
סימן קיא	פרשת תזריע	אין פורענות באה לעולם אלא בשביל ישראל	קצב
סימן קיב	פרשת תזריע	אוהב את הבריות ומקרבן לתורה	קצד
סימן קיג	פרשת מצורע	להיות עמה לעולם הבא	קצו
סימן קיד	פרשת מצורע	ממנו משפטו יצא	ר

סימן קטו	פרשת אחרי מות	מעשה אבות סימן לבנים	רב
סימן קטז	פרשת אחרי מות	ושכנתי בתוכם	רה
סימן קיז	פרשת אחרי מות	מסירות נפש	רו
סימן קיח	פרשת קדושים	עם מקדשי שמיך	רח
סימן קיט	פרשת קדושים	קדושים תהיו	ריא
סימן קכ	פרשת אמור	דע מאין באת ולאן אתה הולך	ריג
סימן קכא	פרשת אמור	להזהיר גדולים על הקטנים	רטו
סימן קכב	פרשת אמור	אין עוד מלבדו	רטז
סימן קכג	פרשת אמור	ואשה בכל אלה לא מצאתי	ריט
סימן קכד	פרשת אמור	כהנים זריזים הם	רכ
סימן קכה	פרשת בהר	כבוד הבריות	רכב
סימן קכו	פרשת בהר	לא לידי נסיון	רכד
סימן קכז	פרשת בחוקותי	ישראל אורייתא וקודשא בריך הוא חד הוא	רכו
סימן קכח	פרשת בחוקותי	תיקון המידות	רכח
סימן קכט	פרשת בחוקותי	ביום ההוא יהיה ה' אחד	רכט
סימן קל	פרשת בחוקותי	חמדת הממון	רלא
סימן קלא	פרשת במדבר	הנה אלהינו זה קוינו לו ויושיענו	רלב
סימן קלב	פרשת במדבר	ודגלו עלי אהבה	רלז
סימן קלג	פרשת נשא	כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם	רלט
סימן קלד	פרשת נשא	יזיר עצמו מן היין	רמג
סימן קלה	פרשת נשא	עזר כנגדו	רמו
סימן קלו	פרשת בהעלותך	שררה וגדלות לאבות הקדושים	רמח
סימן קלז	פרשת בהעלותך	משכן העדות	רנא
סימן קלח	פרשת בהעלותך	הני נשי במאי קזכיין	רנד
סימן קלט	פרשת בהעלותך	אין כבוד אלא תורה	רנז
סימן קמ	פרשת שלח לך	כל הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו	רנח
סימן קמא	פרשת שלח לך	מעלת ארץ ישראל	רס
סימן קמב	פרשת שלח לך	קבלת עול מלכות שמים	רסב
סימן קמג	פרשת שלח לך	מטרת משה רבינו בשילוח מרגלים	רסד

סימן קמד	פרשת שלח לך	גבורת הנפש	רסז
סימן קמה	פרשת שלח לך	אל תתחבר לרשע	רסח
סימן קמו	פרשת שלח לך	אין אומרים שירה אלא על היין	רסט
סימן קמז	פרשת קרח	העולם עומד בזכות התורה	ער
סימן קמח	פרשת קרח	מחלוקת שלא לשם שמים	רעא
סימן קמט	פרשת קרח	קשר רשעים אינו מן המנין	עדר
סימן קנ	פרשת חוקת	פקחים שבהם החזירום מגוהצים	רעו
סימן קנא	פרשת חוקת	כאשר צוה ה'	רעט
סימן קנב	פרשת חוקת	הכועס חכמתו מסתלקת	רפ
סימן קנג	פרשת חוקת	כי זה כל האדם	רפב
סימן קנד	פרשת בלק	עבודה שבלב זו תפילה	רפג
סימן קנה	פרשת בלק	בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין	רפה
סימן קנו	פרשת בלק	יודע דעת עליון	רפז
סימן קנז	פרשת בלק	עול מלכות שמים	רפט
סימן קנח	פרשת בלק	השטן מקטרג בשעת הסכנה	רצ
סימן קנט	פרשת בלק	עבדו את ה' בשמחה	רצא
סימן קס	פרשת בלק	ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם	רצג
סימן קסא	פרשת פנחס	איש על העדה	רצד
סימן קסב	פרשת פנחס	כי רם ה' ושפל יראה	רצו
סימן קסג	פרשת מטות	גדול המחטיאו יותר מן ההורגו	רחצ
סימן קסד	פרשת מטות	עין רעה	שא
סימן קסה	פרשת מסעי	אלמלא הקדוש ברוך הוא עוזרו אין יכול לו	שב
סימן קסו	פרשת מסעי	שמירת הלשון	דש
סימן קסז	פרשת מסעי	וחטאתי נגדי תמיד	שה
סימן קסח	פרשת דברים	חביבותה של תורה	שז
סימן קסט	פרשת דברים	חטא העגל	שט
סימן קע	פרשת דברים	עשו שולט בעולם הזה	שיא
סימן קעא	פרשת דברים	שטנו של עשו	שיג
סימן קעב	פרשת ואתחנן	קידוש ה' לעומת חילול ה'	שטו

סימן קעג	פרשת ואתחנן	חייב אדם לברך על הרעה	שיז
סימן קעד	פרשת ואתחנן	עולם חסד יבנה	שיח
סימן קעה	פרשת ואתחנן	נקי כפיים ובר לבב	שכא
סימן קעו	פרשת ואתחנן	וסביביו נשערה מאוד	שכב
סימן קעז	פרשת ואתחנן	אהבת הקב"ה לבניו	שכה
סימן קעח	פרשת עקב	על שלשה דברים העולם עומד	שכו
סימן קעט	פרשת עקב	של נעלך מעל רגליך	שכז
סימן קפ	פרשת ראה	אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא	שכט
סימן קפא	פרשת ראה	שבירת היצר	של
סימן קפב	פרשת שופטים	הקנאה התאוה והכבוד	שלג
סימן קפג	פרשת שופטים	פנחס קנאה	שלד
סימן קפד	פרשת כי תצא	הולך נכחו	שלו
סימן קפה	פרשת כי תבא	סכנת הנפילה	שלט
סימן קפו	פרשת כי תבא	את אשר יאהב ה' יוכיח	שמא
סימן קפז	פרשת כי תבא	ושמתי לך מקום אשר ינוס שמה	שמג
סימן קפח	פרשת נצבים	שמא יגרום החטא	שמה
סימן קפט	פרשת נצבים	סור מרע ועשה טוב	שמח
סימן קצ	פרשת נצבים	תכלית חכמה תשובה ומעשים טובים	שנ
סימן קצא	פרשת נצבים	כתר תורה מונח בקרן זוית	שנב
סימן קצב	פרשת וילך	והיו עיניך רואות את מוריך	שנה
סימן קצג	פרשת וילך	כחה של תורה	שנו
סימן קצד	פרשת האזינו	תכלית הבריאה	שנט
סימן קצה	פרשת האזינו	הכון לקראת אלהיך ישראל	שסא
סימן קצו	פרשת האזינו	ברוך דיין האמת	שסג
סימן קצז	פרשת האזינו	תאוות עולם הזה	שסה
סימן קצח	פרשת האזינו	אין עוד מלבדו	שסז
סימן קצט	פרשת וזאת הברכה	תורה ויראת שמים	שסט
סימן ר	פרשת וזאת הברכה	איש כברכתו ברך אותם	שע
סימן רא	אלול	עשה טוב	שעג

סימן רב	אלול	היום הרת עולם	שעה
סימן רג	ראש השנה	לקראת יום הדין	שעו
סימן רד	ראש השנה	שליח ציבור	שעח
סימן רה	סוכות	זכר לעננ׳ כבוד	שפ
סימן רו	חנוכה	טמאים ביד טהורים	שפב
סימן רז	פורים	ומלכותו בכל משלה	שפה
סימן רח	פורים	כשהקול קול יעקב אין הידים ידי עשו	שפו
סימן רט	פורים	מלחמה לה׳ בעמלק	שפז
סימן רי	פורים	אין הקב״ה מקפח שכר כל בריה	שפט
סימן ריא	פורים	מעלת השבת	שצ
סימן ריב	פורים	את דכא ושפל רוח אשכון	שצב
סימן ריג	פורים	אין עוד מלבדו	שצג
סימן ריד	פורים	ויהיו כל מעשינו לשם שמים	שצד
סימן ריטו	פורים	ישנו עם אחד מפוזר בין העמים	שצו
סימן ריטז	פורים	כי עם קדוש אתה לה׳ אלהיך	שצח
סימן ריז	פורים	אשר קרך בדרך	ת
סימן ריח	פורים	לב נשבר ונדכא אלהים לא תבזה	תא
סימן ריט	פורים	נחפשה דרכינו ונחקורה ונשובה עד ה׳	תב
סימן רכ	פורים	שמחה של מצוה	תד
סימן רכא	פורים	ותלמוד תורה כנגד כולם	תו
סימן רכב	פסח	שבת הגדול	תח
סימן רכג	שבועות	כבודה של תורה	תי
סימן רכד	שבועות	כי הם חיינו ואורך ימינו	תיב
סימן רכה	תשעה באב	בצאתי מירושלים	תיד
סימן רכו	תשעה באב	על מה אבדה הארץ	תטז
סימן רכז	תשעה באב	דרך קשתו ויציבני כמטרה לחץ	תיח

סימן א

כחה של תורה

"והארץ היתה תוהו ובהו וחשך על פני תהום ורוח אלהים מרחפת על פני המים ויאמר אלהים יהי אור ויהי אור" (בראשית א ב' ג').

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב

שאלה: ביום הראשון מוזכר שהקדוש ברוך הוא ברא את האור, והבדיל בין האור לחושך ולא יותר. אבל האמת שביום הראשון נבראו גם המים, שהרי נאמר ורוח אלהים מרחפת על פני המים וכדפרש"י. ואם כן צריך עיון מדוע התורה לא הזכירה את בריאת המים, כמו שהזכירה התורה את כל הדברים שנבראו.

תשובה: חשבתי לבאר זה על פי הגמרא בנדרים לב. "שאלמלא תורה לא נתקיימו שמים וארץ, שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי". נמצא שבלי זכות התורה אין קיום לעולם. ויותר מזה מבואר במסכת כלה רבתי "תנא בכל יום מלאך יוצא מלפני הקדוש ברוך הוא לחבל את העולם ולהפכו לכמות שהיה, אלא כיון שהקדוש ברוך הוא מסתכל בתינוקות של בית רבן ובתלמידי חכמים שיושבים בבתי מדרשות, מיד נהפך כעסו לרחמים". וצריך ביאור מדוע המלאך רוצה לחבל ולהשחית את העולם.

והביאור בזה על פי הכתוב "סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא ואת מצוותיו שמור כי זה כל האדם" (קהלת י"ב י"ג). וביאר ר' אלחנן בקובץ הערות (סימן יב ז) שלא נחשוב שיראת שמים היא מעלה באדם, ומי שאין בו יראת שמים נקרא אדם ורק חסר לו מעלה של יראת שמים. שאינו כן אלא כי זה כל האדם, ומי שאין בו יראת שמים חסר לו בשם אדם. וכל מה שיש בו יותר יראת שמים, יש לו יותר שם אדם וככל שחסר לו יראת שמים חסר בשם אדם שבו.

וביאר זה על פי הכתוב "נעשה אדם" (בראשית א' כ"ו). וביאר זה בזוהר שהקב"ה אמר לכל הבריאה כולה, נעשה כולנו יחד אדם שכולנו נשתתף בבריאתו. שכל נברא יתן באדם את תכונתו ומטבעו. שהשור יתן בו תכונת השור, והארי יתן בו תכונת ארי, והנחש תכונת נחש. ונמצא שהאדם הוא עולם קטן שכולל בתוכו את תכונות והטבעים של כל הנבראים התחתונים והעליונים. ואם כן טמון באדם כח אדיר של כל החיות הרעות בעולם, ואין לך בעל חי נורא מזה, ואם כן מחוייב שתהא שלשלת חזקה ביותר שתקשור אותו שלא יחריב את העולם. ושלשלת זו היא היראת שמים, שרק וגם צריך ביאור במה שכתב בבעל הטורים "ורוח אלהים מרחפת בגמטריא זו רוחו של משיח".

וצריך ביאור מדוע דווקא רוחו של המשיח נבראת לפני כל הנבראים, והרי אפילו אדם הראשון נברא רק ביום השישי ובמה עדיף המשיח וצ"ע.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

היא לבדה כחה לעצור את האדם שלא יזיק ע"ש בדבריו הנפלאים.

ולפי זה יש לבאר דברי חז"ל במסכת כלה, שיוצא מלאך לחבל העולם ולהחריבו, כי בשמים מסתכלים על רוב העולם שאינו מקיים התורה ואין לו יראת שמים, ורואים את כל התכונות הרעות של האדם יוצאים מן הכח אל הפועל, וההשחתה הרבה שיש בעולם, ומיד רוצים לשחת את העולם. ורק כשרואים את לומדי התורה, שיש להם יראת שמים ומשברים את כל המידות הרעות שבאדם, ואדרבה משתמשים בתכונות האלו לעבודת השם, וכמו שנאמר "הוי עז כנמר וקל כנשר וגיבור כארי לעשות רצון אביך שבשמים" (אבות פ"ה כ'), לכך זוכה העולם לקיום.

וכעין זה ביאר המהר"ל את הגמ' בזבחים קטז. כשנתנה תורה היה קול ה' הולך בכל העולם, נתקבצו מלכי אומות העולם אצל בלעם הרשע ואמרו לו, מה קול ההמון אשר שמענו שמא מבול בא לעולם שנאמר ה' למבול ישב, אמר להם וישב ה' מלך לעולם, כבר נשבע הקדוש ברוך הוא שאינו מביא מבול לעולם וכו', ומה קול ההמון הזה, אמר להם חמדה טובה יש לו בבית גנזים שהיתה גנוזה אצלו תתקע"ד דורות קודם שנברא העולם וביקש ליתנה לבניו שנאמר ה' עוז לעמו יתן, מיד פתחו ואמרו ה' יברך את עמו בשלום. והקשה המהר"ל מדוע צריכים קולות וברקים במתן תורה, הרי לא יבוא מבול לשחת העולם, והרי זוהי הקושיה של מלכי אומות העולם, מדוע ישנם קולות שמא מבול בא לעולם, ומה ענה להם בלעם שהקדוש ברוך הוא נותן תורה, ועדיין קשה מדוע ישנם קולות וברקים. וביאר המהר"ל שדור המבול שחתו וקלקלו את דרכם, עד שאי אפשר היה להמשיך את קיום העולם. והקדוש ברוך הוא רצה לשחת את העולם, ולברוא עולם חדש זך ונקי יותר. וכן בתקופת בלעם הרשע ידעו מלכי אומות העולם, ששחתו את דרכם וצריך להחריב את העולם ולברוא עולם חדש. ולכך שאלו את בלעם שמא מבול בא לעולם. וענה להם בלעם שהם צודקים וצריך לברוא עולם חדש. אבל הקדוש ברוך הוא בורא עולם חדש בלי להחריבו, וזה על ידי שנותן תורה, ולכך ישנם קולות וברקים כיון שהעולם הישן בעצם נחרב, והקדוש ברוך הוא בורא עולם חדש על ידי נתינת התורה.

והביאור בדברי המהר"ל הוא ע"פ דברי הקובץ הערות, שהאדם בלי תורה ויראת שמים, נמצא בדרגה של השחתה נוראה, כי אין לו את השלשלאות שיכבלו אותו, וכל התכונות הרעות שבו פורצות ומזיקות, ורק ע"י התורה ויראת שמים מסוגל להפוך את המידות הרעות, לכלים לעבודת ה'.

ולפי זה חשבתי להסביר מדוע לא נכתב בתורה מפורש על בריאת המים, כיון שאמרו חז"ל שהתורה נמשלה למים, שנאמר אין מים אלא תורה [תענית ז.]. ופירושו שכמו שמקוה מים מסלק מהטמא את כל טומאתו אם נכנס בכל גופו, כן הוא בתורה שאם עמל בתורה בכל כוחו, מסתלקים ממנו כל התכונות הרעות וכמבואר. ובאה התורה לרמוז לנו בזה שהתורה לא דומה לשאר הבריאה, כי היא מציאות קיימת עוד לפני בריאת העולם, כי אי אפשר כלל לעולם להתקיים בלי רגע של תורה כמבואר לעיל מכח ההשחתה הרבה. וכן מצינו בשבת פט: שהתורה נבראת תתקע"ד דורות לפני בריאת העולם.

ולפי זה גם כן מובן מדוע רוחו של המשיח נבראת קודם בריאת העולם, כיון שתכלית המשיח הוא רק כדי שיוכלו ישראל לעסוק בתורה. וכמו שכתב הרמב"ם בפרק ט' מהלכות תשובה הלכה ב "מפני זה נתאוו כל ישראל נביאיהם וחכמיהם לימות המשיח, כדי שינוחו ממלכויות שאינן מניחות להן לעסוק בתורה ובמצוות כהוגן, וימצאו להם מרגוע וירבו בחכמה כדי שיזכו לחיי העולם הבא, לפי שבאותן הימים תרבה הדעה והחכמה והאמת, שנאמר כי מלאה הארץ דעה את ה' ", והבן זה.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן ב

אדם יסודו מעפר

"ויאמר אלהים תוצא הארץ נפש חיה למינה בהמה ורמש וחיתו ארץ למינה ויהי כן" (בראשית א' כ"ד).

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: מבואר שהבהמות נבראו ביום שישי, אבל שרץ המים הדגים והעופות והתנינים הגדולים נבראו ביום חמישי. ולכאורה מן הראוי היה ליום השישי שיבראו בו רק את אדם הראשון, וביום חמישי יבראו את דגי הים והבהמות והעופות. ומדוע ביום חמישי ברא הקב"ה את דגי הים והעופות, וביום שישי שהוא הזמן שברא את בריאת אדם הראשון ברא גם את הבהמות וצ"ע.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: לדעתי השאלה קשה יותר מהגמ' בסנהדרין לח. שביארה הטעם שהאדם נברא בערב שבת "שאם תזוח דעתו עליו, אומר לו יתוש קדמך במעשה בראשית". ואם כן מדוע הבהמות גם כן לא נבראו ביום ה', כדי שיאמרו לו בהמות קדמוך. אבל חשבתי להסביר זה על פי הגמ' בחגיגה טז. "ששה דברים נאמרו בבני אדם, שלושה כמלאכי השרת שלושה כבהמה, שלושה כמלאכי השרת יש להם דעת כמלאכי השרת, ומהלכין בקומה זקופה כמלאכי השרת, ומספרין בלשון הקודש כמלאכי השרת, שלושה כבהמה אוכלין ושותין כבהמה, ופרין ורבין כבהמה, ומוציאין רעי כבהמה". וצריך ביאור מדוע נקטה הגמ' שבני אדם דומין לבהמה בשלושה דברים, ולא נקטה שדומין לעופות או לדגים ולשאר הנבראין.

וחשבתי לבאר על פי הגמ' בחולין כז: שביארה הטעם שצריכים לשחוט בבהמה שני סימנים, ובעופות סימן אחד, ודגים אינם צריכים כלל שחיטה. כיון שבהמה נבראת מן היבשה, ועופות נבראו

מן הרקק, ודגים נבראו מן המים. וביאר זה המהרש"א שהארץ והאדמה יותר גשמית וחומרית [כיון שרחוקה יותר מגלגל הרקיע], ולכך הבהמה שנבראת מן הארץ היא יותר חומרית וגסה, ולכך צריך יותר לזככה ולטהרה לאכילת האדם, ולכך שחיטתם על ידי שני סימנים [ששוחט ומוציא דם הנפש]. ומה שאין כן דגים שנבראו מן המים שהם חומר יותר זך, הם פחות גשמיים וגסים, ולפיכך אין צריך כלל שחיטה לטהרם ולזקקם. ועופות שנבראו מן הרקק, שהוא תערובת של מים ואדמה מספיק להם זיכוך על ידי סימן אחד.

נמצא מדברי המהרש"א שבהמה היא תכלית החומריות והגשמיות, ולכך מדמים חז"ל את גופו של האדם לבהמה, ולא לעופות ולדגים, כי החומריות שבאדם היא בתכלית הגשמיות. והחלק הרוחני של האדם הוא בתכלית הרוחניות והטהרה, כיון שהוא חלק אלוה ממעל. והעבודה של האדם בעולם, היא להשליט את החלק הרוחני שבו על החלק החומרי שבו.

ובזה מבואר היטב מדוע נבראו הבהמות והאדם יחדיו, וזהו על מנת להראות לאדם שמצד הגוף והגשמיות שבו, הוא ממש שווה לבהמה ונבראו יחדיו. ואם לא ישתדל להשליט את הצד הרוחני שבו על הצד הגשמי שבו, יכול להיות ממש כבהמה.

וכמו שכתב בביאור הגר"א על מגילת אסתר על הפסוק "המולך מהודו ועד כוש" (אסתר א א). ואחז"ל במגילה יא. המולך מעצמו, וביאר הגר"א שאחשורוש רומז ליצר הרע שבאדם והוא מולך מעצמו, כי לזכות לקדושה צריך עמל ויגיעה, אבל לטומאה ויצר הרע, אין צריך כלל עמל ומיד יכול להדבק בהם וזהו המולך מעצמו עי"ש. ולכך הקדימו את הבהמה לאדם, על מנת ללמדו שצד החומריות שבו שהוא כבהמה, קודם לצד הרוחני שבו, ובלי עמל ויגיעה ישאר גשמי ובהמי ח"ו.

ובזה מבואר היטב דברי הגמ' בסנהדרין לח. שאם האדם מתגאה אומרים לו יתוש קדמך. כי האדם שמתגאה, זהו רק מכח הצד החומרי והבהמי שבו, אבל החלק הרוחני שבו מואס בגאווה, כי יודע שמלא כל הארץ כבודו. ולכך אומרים לו יתוש קדמך, פירושו שהחומר שממנו נוצר היתוש יותר זך וטהור מהחומר שנוצר בו האדם. וכמבואר בגמ' חולין כז: שכל העופות נוצרו מן הרקק, וכמו שכתב במהרש"א שהרקק שהוא תערובת של מים ואדמה, וזה יותר מזוקק מן האדמה שממנה נברא האדם והבהמה. [ולא אומרים לו דגים קדמוך, אף על פי שהם נבראו מן המים והם יותר זכים מהעופות, כי היתוש גם לא מוציא פסולת, ובזה גם עדיף מהאדם שיש בו פסולת עי"ש במהרש"א ובבן יהוידע].

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן ג

כתועפות ראם לו

"ויעש אלהים את חית הארץ למינה ואת הבהמה למינה ואת כל רמש האדמה למינהו וירא אלהים כי טוב" (בראשית א' כ"ה)

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: בילקוט על הפסוק "את חית הארץ למינה, זה נחש, בנפשות הוא אומר ארבע ובגופים הוא אומר שלוש, אלו שדים שברא את נשמתן ובא לבראות גופן, וקידש שבת ולא בראן. ללמדך דרך ארץ מן התורה שאם יהיה ביד אדם חפץ טוב או מרגלית טובה ערב שבת עם חשיכה, אומרים לו השלך מידך, שמי שאמר והיה העולם היה עוסק בברייתו של עולם וברא נשמתן של שדים, וקידש השבת ולא ברא גופן".

וצריך ביאור א] כיצד יתכן שהקדוש ברוך הוא בא לברוא גופן של השדים, ונכנס השבת. הרי אצל הקדוש ברוך הוא הכל נעשה ברגע אחד, והאם קצרה ידו ח"ו מלבוראן. ב] מה שכתב בילקוט שמכאן לומדים שאם יהיה ביד האדם חפץ טוב מרגלית טובה ערב שבת עם חשיכה, אומרים לו השלך מידך, שהרי הקדוש ברוך הוא עסק בברייתו של עולם ולא ברא גופן. צריך ביאור כוונתו, האם מדובר בחפץ שאסור בטלטול או ברשות הרבים, ואם כן פשיטא שמחוייב להשליך מידו שלא יחלל שבת, ומה צריך ללמוד מברייתו של עולם. ואם מדובר בחפץ שמותר בטלטול ואינו מוקצה, אם כן מדוע מחוייב להשליכו מידו, ומה זה שייך לברייתו של עולם וצע"ג.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: באמת צריך להבין בשביל מה ברא הקדוש ברוך הוא את השדים, ובפרט שאין להם גוף, ומה תועלת יש בהם. ובגמ' גיטין סח: באשמדאי מלך השדים כשראה סומא טועה בדרך העלהו לדרך הישרה, ושאל אותו בניהו בן יהוידע מדוע העלהו לדרך, ואמר לו מפני שבשמים מכריזים עליו שהוא צדיק גמור, ומי שעושה לו נחת רוח יזכה לעולם הבא. וכתב המהרש"א לפי שדרך השדים להזיק, לכך שאל אותו בניהו מדוע עזר לאותו סומא בדרך. וענה לו אשמדאי שלצדיק כזה אין דרכו להזיק. ומשמע מכאן שתכלית בריאת השדים, היא על מנת להעניש את הרשעים על עוונם. ובזה מבואר גם מה ששאל שלמה המלך את אשמדאי בגמ' שם, מהי הגבורה שיש לשדים, ואמר לו שיוריד ממנו את הטבעת, וכשהוריד לו את הטבעת זרק אותו ארבע מאות פרסה.

וכתב המהרש"א שביציאת מצרים הקדוש ברוך הוא שלח מלאכי השרת להציל את ישראל, ושדים להזיק למצרים, כמו שנאמר משלחת מלאכי רעים, ושאל אותו שלמה המלך מהי הגבורה של השדים, כיון שגם הם מתים כבני אדם ופרים ורבים כבני אדם. ואמר לו אשמדאי שיוריד ממנו את הטבעת עם שם השם, וזרקו ארבע מאות

פרסה. ובמהרש"א הביא מהתרגום יהונתן שהסיבה שזרקו ארבע מאות פרסה, הוא מחמת ששלמה עבר על מאמר ה' שלא ירבה לו סוסים עי"ש בדבריו.

ונראה שזה מה שהראה אשמדאי לשלמה, שהגבורה של השדים היא להזיק הרבה לחוטאים, וכל זמן שהיה שם השם עליך לא יכלנו להזיקך. אבל כשהסרת את שם השם, יכולים להעניש אותך על עוונותיך שהרבית סוסים. ולכך מבואר בש"ס שפעמים שהשדים היו עוזרים לחכמים. במסכת ערובין מג. שיוסף שידא היה מעביר את דברי התורה של החכמים ממקום למקום, ובמעילה יז: בן תמליון שעזר לבטל את הגזירה, ובעוד מקומות. כי כל בריאתם היתה רק על מנת להעניש את הרשעים, אבל לצדיקים אדרבה הם יכולים לעזור להם.

ובזה נראה לבאר דברי הילקוט, שבשעה שאדם הראשון חטא ואכל מעץ הדעת, נברא שד משחית ומחבל מעוונו. וכיון שהשדים דומים לבני אדם, שהם פרים ורבים, מתים, ואוכלים ושותים, היו צריכים להברא עם גוף כבני אדם. אבל אם היו נבראים עם גוף, האדם לא היה יכול לעמוד מפניהם. כמו שנאמר "ותרא האתון את מלאך ה' " (במדבר כ"ב כ"ד). וכתב רש"י "והוא לא ראה, שנתן הקדוש ברוך הוא רשות לבהמה לראות יותר מן האדם, שמתוך שיש בו דעת, תטרף דעתו כשיראה המזיקין". (ועיין ברכות ו.) לכך הקדוש ברוך הוא ברא את השדים סמוך לכניסת השבת, כדי שתגן השבת שלא יברא עם גוף, ונברא ללא גוף, וכך האדם יוכל לעמוד ושלא תטרף דעתו עליו.

ובזה מבואר כוונת המדרש שאם יהא ביד האדם חפץ טוב או מרגלית, שישליך אותה בכניסת השבת. והכוונה בחפץ שאסור לטלטלו, או במקום שאסור לטלטלו, שהאדם מחוייב מצד הדין לזרוק את החפץ. ומכל מקום שמא יחשוב האדם שהוא מפסיד וניזוק מהשבת, ויהא ליבו נוקפו על הפסד ממונו. ולא יקיים את מצוות השבת בשמחה, וכבר אחז"ל במסכת כלה רבתי פרק ב "שיהא לבך שמח להדר במצוה". ולכך אומרים לאדם שיראה כיצד הגינה השבת על אדם הראשון, וכל קיומו בעולם הוא רק בזכותה כמו שנתבאר. ומכאן יבין האדם שלעולם השבת מגינה עליו, ולא יגיע לו כל הפסד משמירת השבת, ויקיים את מצוות השבת בשמחה.

ועוד יש לבאר זה על פי המשנה באבות (פרק ה משנה ח) "שבע מיני פורעניות באין לעולם על שבעה גופי עבירה וכו' ". וביאר בנפש החיים הלשון "גופי עבירה" שהמזיקין נבראו בערב שבת בין השמשות ותיכף נכנס שבת, ונשארו המזיקין רוחין בלא גוף. וזה נעשה בכוונה תחילה, כי האדם בעוונותיו הוא הבורא גוף למזיק, ונעשה מקטרג שלם בגוף ונפש, וזהו "גופי עבירה" שהעבירה עצמה יוצרת גוף למזיק עכ"ד. נמצא מדבריו שבריאת המזיקין נעשתה בכוונה תחילה רוח בלא גוף, כדי לומר לאדם שאם לא תחטא אין למזיקין כל שליטה עליך, אבל אם תחטא, נמצאת אתה בעצמך משלים את המזיק שיבוא ויזיק אותך.

ובזה יש לבאר את דברי הילקוט שאם יהא ביד אדם חפץ טוב או מרגלית בכניסת השבת, והחפץ אסור בטלטול. אז יבוא מיד לידי נסיון שהיצר הרע יפתהו שיש כאן הפסד ממון גדול, וכיצד יוכל להתגבר על יצרו ולהפקיר את החפץ היקר. ולזה מלמדנו הילקוט שיאמר האדם לעצמו, שהמזיקין נבראו בכניסת השבת בלי גוף. ואם כן המזיקין חסרים גוף, ורק האדם

בעוונותיו הוא שבורא להם גוף, ואז הם שלמים ויכולים לקטרג עליו ולהזיקו. ואם האדם יתבונן בעצמו שבזה שמשאיר החפץ האסור בידו, הוא בורא גוף למזיק שהיה עד עכשיו רוח, ועכשיו בורא לו גוף על מנת להזיקו. ועל ידי התבוננות זו יוכל האדם להתגבר על יצרו ולהשליך את החפץ האסור בטלטול מידו.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן ד

אהבת עולם הבא

"והקימותי את בריתי איתך ובאת אל התיבה אתה ובניך ואשתך ונשי בניך איתך" (בראשית ו' י"ח).

לכבוד מו"ר הרה"צ רבי דוד חנניה פינטו שליט"א שלום רב וכט"ס.

שאלה: פירש רש"י "ברית היה צריך על הפירות שלא ירקבו ויעפשו, ושלא יהרגוהו רשעים שבדור".

וצריך ביאור מה טעם היה צריך "ברית" מיוחדת על מנת להינצל מהרשעים שבדור, והרי כל המהלך בתיבה היה על פי נס, שכל שהתיבה קלטתו נכנס ומי שהשחית מינו לא קלטתו התיבה, ועצם הדבר שהתיבה לא נימוחה מימי המבול שהיו רותחים, הוא גם נס, שהרי נאמר בילקוט שאפילו אצטרובלין שברחיים נמס מהחום של מי המבול, וזה מבואר במדרש עצמו, שהקשה כיצד לא נימוחה התיבה אלא נס נעשה ונצטננו צידי התיבה, וגם שנכנסו כל הבהמות והבעלי חיים בתוך התיבה, היה נס, ואם כן מה טעם צריך ברית מיוחדת, על הצלתו של נח, ולא מצינו ברית מיוחדת, על שאר הניסים שהיו בתיבה. וביותר מזה רואים שעצם ההצלה של נח היתה על ידי הטבע, כמבואר בכתוב "ויסגור ה' בעדו (בראשית ז' ט"ז), ופירש רש"י "הגין עליו שלא שברוה, הקיף התיבה דובים ואריות והיו הורגים בהם". ומה טעם צריך הצלה טבעית ולא על ידי נס גלוי.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי לבאר דברי רש"י, על פי הגמ' נדרים ט: בנזיר שבא מהדרום והיה יפה עינים וטוב רואי וקווצותיו סדורים לו תלתלים, ושאל אותו שמעון הצדיק "בני מפני מה ראית להשחית את שערך זה הנאה. אמר לי רועה הייתי לאבא בעירי, הלכתי למלאות מים מן המעיין, ונסתכלתי בבבואה שלי, ופחז עלי יצרי וביקש לטרדני מן העולם, אמרתי לו רשע למה אתה מתגאה בעולם שאינו שלך, במי שהוא עתיד להיות רימה ותולעה, העבודה שאגלחך לשמים. מיד עמדתי ונשקתיו על ראשו, אמרתי לו בני כמוך ירבו נוזרי נזירות בישראל".

והקשה הגרא"ל שטיינמן מדוע הנזיר קיבל נזירות על עצמו, כדי לגלח אחר כך את שערותיו, הרי עדיף היה שמיד יגלח

את שערותיו, שהם השרש פורה ראש ולענה שהביאו אותו לידי מחשבות והרהורים רעים, ואם כן יש לו לסלקם מיד, ומדוע עיכב עצמו, שקיבל נזירות שרק בגמר הנזירות יגלח שערותיו.

וביאר שאהבת עולם הזה ואהבת עולם הבא, לא יתכנו לשכון בלב אחד. וככל שיש באדם אהבה לתענוגי העולם הזה, פוחתת ממנו האהבה לעולם הבא ורוחניות. וכמו אש ומים שאינם יכולים לשכון כאחד, כן אהבה לגשמיות ורוחניות לא יכולים לשכון כאחד. ולכך כשהנזיר ראה בבואתו נשקפת במים ופחז עליו יצרו, הבין הנזיר שיש אצלו חסרון, בזה שאהבת עולם הזה שקועה בלבו, והראיה שמזמן שראה שהוא יפה נכנס בו רצון להנות מהעולם הזה, וזה סימן שחסר לו אהבת עולם הבא, והוא שקוע באהבת עולם הזה. ולכן גם אם היה מוריד את השערות, מכל מקום לא היה מתקן את השרש פורה ראש ולענה, של רצון לתענוגי עולם הזה. לכן הבין שיש לשנות דרך, וזה על ידי קבלת נזירות, שעניינה פרישה מתענוגי עולם הזה, ובזה יוכל לתקן את הנטיה הרעה שבו לתענוגות והנאות. עכ"ד.

ועל פי זה יש לבאר גם בנח, כיון שנמצא בדור פרוץ בתאוות והשחתת דרכם. שכל רצונם היה רק להבלי עולם הזה, הושפע מעט מבני דורו, שגם הוא רצה להנות מהעולם הזה, אף על פי שהתורה מעידה עליו "נח איש צדיק" ורצה לקיים רצון ה', מכל מקום היו לו גם רצונות עצמיים להנות מהעולם הזה בצורה המותרת. וכמו שנאמר בכתוב "את האלהים התהלך נח" (בראשית ו' ט'). ופירש רש"י "באברהם הוא אומר אשר התהלכתי לפניו, נח היה צריך סעד לתומכו אבל אברהם היה מתחזק ומהלך בצדקו מאליו". וכוונת רש"י שאצל אברהם אבינו היה רק רצון אחד, והוא לקיים רצונו יתברך בלי שום רצונות אחרים. ולכך לא היה צריך שום סעד ועזרה משמים, כי אין לו רצונות אחרים. אבל נח שהושפע מעט מבני דורו, היו לו גם רצונות עצמיים להנות, ולכן היה צריך סעד משמים שיעזרו לו להתגבר על רצונותיו שמושכים אותו לרע.

וזה הביאור בילקוט כאן "ר' נחמיה אומר [משל] לאוהבו של מלך שהיה משתקע בטיט, הציץ המלך וראה אותו, אמר לו מה שאתה משתקע בטיט בוא והלך עימי, הדא הוא דכתיב את האלהים התהלך נח". רואים מדברי הילקוט שנח נקרא "משתקע בטיט", רק הקדוש ברוך הוא היה מוציא אותו מן הטיט. והם הם הדברים, שנח היה לו רצונות עצמיים להנות, לכך היה מחוייב לסייעתא דשמיא מהקדוש ברוך הוא.

ובזה גם מתבאר הכתוב "איש צדיק תמים היה בדורותיו" (בראשית ו' ט'). ופירש רש"י יש מרבותינו דורשים אותו לשבח, כל שכן אילו היה בדור צדיקים היה צדיק יותר. ויש דורשים אותו לגנאי, לפי דורו היה צדיק, ואילו היה בדורו של אברהם לא היה נחשב לכלום. ולכאורה יש כאן מחלוקת מאוד קיצונה, שדעה אחת סוברת שבדורו של אברהם אבינו היה יותר צדיק, ודעה שניה סוברת שלא היה כלום בדורו של אברהם אבינו. ולמבואר אין כאן מחלוקת ושני הפירושים נכונים, שנח הושפע מאנשי דורו, והיו לו רצונות אחרים מלבד רצון ה', ולא היה כאברהם אבינו. ואם היה עומד ליד אברהם אבינו, לא היה נחשב לכלום. אבל הסיבה שהגיע נח למצב זה, היה מכח ההשפעה הרעה של אנשי דורו, אבל אם היה

בדורו של אברהם אבינו ולא בדור הרשעים, היה מצליח לעלות הרבה יותר ממה שהגיע והיה צדיק יותר.

וכיון שהנהגתו של נח היתה על פי הטבע, גם בשמים התנהגו עמו על פי הטבע. וניצול שלא בדרך נס ופלא, רק על ידי אריות ודובים, שהרגו את הרשעים שזוהי הצלה טבעית. ולכך היה צריך גם ברית מיוחדת על הפירות שלא ירקבו, כי על פי הטבע היו צריכים להרקב, ובפרט שהיתה שולטת טומאת דור המבול שם, וכל מקום שישנו טומאה שולט הרקבון, וכמו שמצינו "ותרעב כל ארץ מצרים" (בראשית מ"א נ"ה), ופירש רש"י "שהרקיבה תבואתם שאצרו, חוץ משל יוסף". כיון שהיה שם טומאה גדולה של מצרים, לכך שלט שם הרקבון. ולכך בנח היה צריך ברית מיוחדת, שבדבר זה לא יתנהגו עמו על פי הטבע.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן ה

לעבדו בכל לבבכם

"ויבא נח ובניו ואשתו ונשי בניו אתו אל התיבה מפני מי המבול"
(בראשית ז' ז') .

לכבוד מו"ר הרה"צ רבי דוד חנניה פינטו שליט"א שלום רב וכט"ס.

שאלה: "מפני מי המבול", פירש רש"י "אף נח מקטני אמנה היה, מאמין ואינו מאמין שיבא המבול ולא נכנס לתיבה עד שדחקוהו המים".

ויש לעיין שכשירד המבול נאמר "ויהי הגשם על הארץ". ופירש רש"י "כשהורידן הורידן ברחמים אם יחזרו יהיו גשמי ברכה, וכשלא חזרו היו למבול". ואם כן צדק נח שמא לא יבא מבול, שהרי הקדוש ברוך הוא בעצמו הורידן ברחמים שמא יחזרו בתשובה, ורק כשראה לבסוף שהמבול בא נכנס לתיבה, ומה טעם נקרא "מקטני אמונה".

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: שאלה זו מדוע נח נקרא מקטני אמנה, מיושבת על פי המבואר בתשובה הקודמת, שנח היו לו רצון לחיות בקלות ולהנות מהעולם הזה, מלבד הרצון לעשות רצון ה'. ולכך אף על פי שנצטווה מהקדוש ברוך הוא להכנס לתיבה, והיה לו מצות עשה לקיים צווי ה'. מכל מקום הרצון העצמי שלו, היה שלא להכנס לתיבה, כי זה קשה מאוד להיות שנה שלימה סגור בתיבה, ולטפל בכל הבהמות והחיות. וזהו מה שהתורה מעידה, שהסיבה האמיתית שנח לא נכנס לתיבה עד שדחקוהו המים, הוא מפני שלא רצה להכנס לתיבה. ורק כשראה נח שיש מבול ממש, לא הייתה לו אפשרות לעבור על רצון ה' ולכך נכנס לתיבה. אבל הרצון הפנימי שלו היה להשאר מחוץ לתיבה.

והיא כוונת רש"י "מקטני אמנה", שבמצוות ה' אצלו היה חסר מעט ב"לעבדו בכל לבבכם" (דברים י"א י"ב), לרצות רק מה שהקדוש ברוך הוא רוצה. וזהו ההבדל בין נח לבין אברהם אבינו, שכל רצונו היה לקיים רצון ה' בלבד, ולכך ההנהגה עם אברהם אבינו היתה מעל הטבע, שניצול מאור כשדים בדרך נס ופלא וניצול מפרעה בדרך נס.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן ו

זכו שכינה ביניהם

"ויגברו המים וירבו מאוד על הארץ" (בראשית ז' י"ח).

לכבוד מו"ר הרה"צ רבי דוד חנניה פינטו שליט"א שלום רב וכט"ס.

שאלה: בפסוקים מוכח שהרי אררט היו גבוהים מכל ההרים שבעולם, שהרי נאמר "ויכוסו כל ההרים הגבוהים אשר תחת כל השמים", וגובה המים היה חמש עשרה אמות מעל הרי אררט, ומוכח שהרי אררט הם ההרים הגבוהים ביותר בעולם, והקשה הנצי"ב בהעמק דבר, שהרי ידוע שישנם הרים בעולם הגבוהים יותר מהרי אררט. ותירץ שלפני המבול, הרי אררט היו הגבוהים ביותר, ורק במבול נאמר "ויגברו המים". ופירש הרמב"ן שהמים היו באים בשטף חזק ועוקרים אילנות, ואחר כך נאמר "והמים גברו מאוד מאוד", והכוונה שהוסיפו לעקור ארץ רבה, ונעשה על ידי זה הרים וגבעות, מה שלא היה לפני המבול. עכ"ד דברי הנציב.

וצריך ביאור מדוע שינה הקדוש ברוך הוא את עולמו, וברא הרים גבוהים יותר מהרי אררט, אחר מבול.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי לבאר זה על פי המבואר בגמ' נדרים ח: "מאי דכתיב וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא,אלו בני אדם שהם יראין להוציא שם שמים לבטלה", וביאר המהרש"א כי שמו של הקדוש ברוך הוא, הוא קיום וישובו של העולם, שהעולם הזה נברא באות ה', והעולם הבא באות י', והמוציא שם שמים לבטלה, הוא הורס בניינו של עולם ומקלקל את כח ההשפעה לעולם, ולכן מי שירא להוציא שם שמים לבטלה, הוא מקיים את הנהגת העולם עכ"ד המהרש"א. נמצא שכל כח ההשפעה לעולם באה מכח שמו יתברך, ומי שמקלקל אותו מבטל את כח ההשפעה לעולם. ובגמ' סוטה יז. "דריש ר' עקיבא איש ואשה זכו שכינה ביניהם, לא זכו אש אוכלתן", ופירש רש"י שהקדוש ברוך הוא שיכן שמו ביניהם אות י' אצל האיש ואות ה' אצל האישה. נמצא לפי זה שאיש ואישה כשהם בגדר "לא זכו", וכפירוש רש"י שהאיש נואף והאישה נואפת, הם מקלקלים את שמו יתברך שנמצא ביניהם, והורסים את כח ההשפעה של העולם. וזה מה שקרה בדור המבול,

שקלקלו דרכם והיו שטופים בזימה ובעריות. עיין בפרקי דרבי אליעזר (פרק כ"ב) "רבי מאיר אומר גלויי בשר ערוה היו הולכים דורות של קין האנשים הנשים כבהמה, ומטמאין בכל זנות איש באמו ובבתו ובאשת אחיו, בגלוי וברחובות ביצר הרע ובמחשבות ליבם".

וכיון שטימאו עצמם בעריות, קלקלו אות י' ואות ה' ונפגם כח ההשפעה בעולם, עד שהיה מוכרח להחריב את העולם, כי אי אפשר להשפיע טוב לעולם, כשכח ההשפעה הושחת והתקלקל. והתיבה עלתה חמש עשרה אמות מעל הרי אררט כמניין אות י' ואות ה', כי זה הסיבה שבא עליהם המבול וכמו שנתבאר, שקלקלו והשחיתו את כח ההשפעה בעולם. אבל לאחר שכלו מן העולם כל הרשעים, ושוב ניתן להשפיע כל טוב על העולם החדש, כי שוב תוקן שם י"ה על ידי נח ובניו שגדרו עצמן מן העריות.

ולפי זה יש לבאר הטעם שהקדוש ברוך הוא ברא הרים גבוהים חדשים, כדי שלא יזכרו הרי אררט, ולא יזכרו חטאי דור המבול שחטאו בעריות וקלקלו שם י"ה. כיון שכבר נתקן החטא, ולכן נבראו הרים גבוהים חדשים, על מנת שלא יזכרו הרי אררט כהרים הגבוהים בעולם, שמעליהם גברו המים חמש עשרה אמה, כיון שכבר תוקן החטא וכמו שנתבאר.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן ז

שלוחי דרחמנא

"וישאר אך נח ואשר איתו בתיבה" (בראשית ז' כ"ג).

לכבוד מו"ר הרה"צ רבי דוד חנניה פינטו שליט"א שלום רב וכט"ס.

שאלה: בילקוט שמעוני כאן הקשה שאלה גדולה "ולוקח נפשות חכם [והכוונה לנח] שזן ומפרנס כל הבריות, י"ב חודש בתיבה אחר כל השבח הזה, הן צדיק בארץ ישולם, בא לצאת ונשתלם, אתמהה, דאמר רב הונא משום רבי אלעזר בנו של יוסי הגלילי, נח כשהוא יצא מן התיבה הכישו ארי ושברו, ולא היה כשר להקריב והקריב שם בנו תחתיו". והקושיה של הילקוט היא גדולה ועצומה מאוד, מדוע לאחר כל עמלו וטרחתו של נח נענש שלא זכה להקריב קרבן ונהיה בעל מום שפסול להקריב, האם זו תורה וזו שכרה. ובילקוט לא יישב קושיה זו.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: שאלה זו מיושבת גם לפי המבואר לעיל, שנח אף על פי שהיה צדיק תמים, מכל מקום הושפע מעט מכח טומאת הדור. ומלבד הרצון לקיים את דבר ה', היו לו גם רצונות נוספים של תענוגי עולם הזה המותרים. ואינו כאברהם אבינו,

שהיה לו רק רצון אחד והוא לקיים דבר ה'. ולכך נפסל מלהקריב קרבנות לה', כיון שמבואר בקידושין כג: "הני כהני, שלוחי דרחמנא נינהו", שגדר הכהנים הם שלוחים של הקדוש ברוך הוא. ולכך מחוייבים שתהא כל מחשבתם וכוונתם, רק לעשות נחת רוח לפניו יתברך. וכיון שנח היו לו רצונות נוספים מלבד קיום דבר ה', לא יכל לשמש ככהן שעניינו שליח של הקדוש ברוך הוא ממש.

ורק שם בן נח שהיה שלם בזה, שכל רצונו היה רק לקיים דבר ה'. ולכך נאמר "ומלכי צדק מלך שלם" (בראשית י"ד י"ח) שהוא שם בן נח כמו שפירש רש"י. ששם בן נח מלך על עיר שלם, שהיא ירושלים (כמבואר בתוס' תענית טז.). והטעם שנקראת ירושלים שלם, נראה שהוא על שם השלמות של שם בן נח, שהיה שלם בעבודת ה', ולכך נבחר להיות כהן במקום נח אביו.

ועל דרך זה מבואר בכתוב "כי מי נח לי זאת" (ישעיהו נ"ד ט'). ואמרו חז"ל לפי שלא התפלל על בני דורו, שלא יבא עליהם המבול. וביאר ר' חיים בשיחות מוסר (תשל"ג ה'), שהתביעה על נח הייתה, מדוע לא כאב לו על אובדן וחורבן העולם, כי אם באמת היה כואב לו החורבן, אז היה מתפלל וזועק לה' לבל יחרב העולם, ואף על פי שידע נח שתפילתו לא תועיל לו, כמבואר במדרש רבה (פרשה מ"ט פרק י"ג). שאברהם אבינו ע"ה לא התפלל אם יהיו בסדום פחות מעשרה צדיקים, כי ידע שלא יועיל התפילה כמו שבדור המבול היו שמונה צדיקים, ולא הועילה זכותם. נמצא שנח ידע שפחות מעשרה צדיקים לא תועיל התפילה, ומכל מקום היתה תביעה עליו בשמים, מדוע לא התפלל על דורו. כי אם באמת היה כואב לו היה צועק מכאב, אף על פי שזה לא יועיל, וכמו שהמתייסר בכאבים צועק, אף על פי שצעקותיו וזעקותיו לא יסלקו ממנו הייסורים עכ"ד.

והטעם שלא כאב לנח איבוד העולם, הוא לפי מה שנתבאר, שמלבד רצון ה' היה לו גם רצון לחיים נעימים וקלים. ולכך העדיף שיאבד העולם, ולא יפריעו לו אנשי דורו לחיות בנעימים, כי על ידי זה שהעולם מלא רשעים, לא יכל נח לילך לכל מקום שרוצה, וגם שנמצא תמיד במלחמה חזקה בגללם שלא להמשך אחר הרע. ומוכרח להסתגר בביתו, וכעת שנסתלקו הרשעים חייו יותר קלים. ומזה יש לאדם ללמוד מוסר השכל, שכאשר לאדם לא אכפת לו על מצבו הרוחני של זולתו, אז הקדוש ברוך הוא מונע מאותו אדם מלהתעלות במעלות תורה הקדושה, כיון שמנע מחבירו להתקשר אל הקדוש ברוך הוא, ומידה כנגד מידה נענש, שמונעים ממנו להתקשר עוד אל הקדוש ברוך הוא.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן ח

ונהיה אנחנו וצאצאינו יודעי שמך

"ואעשך לגוי גדול ואברכך ואגדלה שמך והיה ברכה" (בראשית י"ב ב').

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: "ואעשך לגוי גדול", פירש רש"י "ואעשך לגוי גדול, זהו שאומרים אלהי אברהם, ואברכך זהו שאומרים אלהי יצחק, ואגדלה שמך זהו שאומרים אלהי יעקב".

וצריך ביאור א] מה הבשורה בזה שיאמרו אלהי אברהם, והרי אברהם אבינו עבד את הקדוש ברוך הוא שלא על מנת לקבל פרס, ומאי נפקא מינא לו בזה שמזכירים את שמו. ב] מה הבשורה לאברהם אבינו שיאמרו אלהי יצחק ואלהי יעקב, ומאי נפקא מינא לו בזה שמזכירים את בנו ונכדו.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי לבאר זה על פי דברי הילקוט [בתחילת הפרשה], "אמר ר' יצחק משל לאחד שהיה עובר ממקום למקום, וראה בירה אחת דולקת, אמר תאמר שהבירה הזו בלא מנהיג, הציץ עליו בעל הבירה ואמר אני בעל הבירה, כך לפי שהיה אברהם אבינו אומר, תאמר שהעולם בלא מנהיג, הציץ עליו הקדוש ברוך הוא ואמר אני הוא בעל העולם". וזה צריך ביאור שהרי עוד לפני אברהם אבינו היו צדיקים גדולים, כאדם הראשון מתושלח שם ועבר, והאם הם חשבו שהעולם בלא מנהיג ח"ו. אלא הביאור בזה ע"פ הגמ' ברכות ז: "אמר ר' יוחנן משום ר' שמעון בן יוחאי, מיום שברא הקדוש ברוך הוא את העולם, לא היה אדם שקראו להקדוש ברוך הוא אדון, עד שבא אברהם וקראו אדון". וביאר זה המהרש"א, כי לפני אברהם אבינו קראו להקדוש ברוך הוא בשם הויה, המורה על מציאותו יתברך. אבל אברהם אבינו הוסיף וקראו בשם אדון, שהוא מורה על יכולתו לשנות גזירות ומערכות השמים, ואברהם אבינו היה הראשון, שפרסם את אדנותו ויכולתו בעולם. עכ"ד.

ונראה לבאר דבריו שעד אברהם אבינו, הקדוש ברוך הוא הנהיג את העולם על פי דרכי הטבע, וגזירות לא השתנו. ורק אצל אברהם אבינו, כיון שהוא היה עמוד התורה, כמבואר בהעמק דבר בפרשת בראשית (י"ב י"ז). כי אברהם אבינו היה הראשון שהחל לעמול בשקידת התורה, וכמבואר בעבודה זרה ח: שאלפיים שנות תורה התחילו, משעה שאברהם אבינו היה בן חמישים ושתיים שנה, וכל לילה היה יושב והוגה בתורה, עד שהיו כליותיו נובעות תורה. ולכך זכה אברהם אבינו לנצח את אוייביו מעל לדרך הטבע. עכ"ד. ויעויין גם באור החיים בפרשת בשלח (י"ד כ"ז). שכל הבריאה כפופה לתורה ולעמליה, לעשות כל אשר יגזרו עליהם, ולכך נקרע הנהר לר' פנחס בן יאיר כמבואר בחולין ז. והנהגה זו התחדשה מזמן אברהם אבינו, וזהו "הציץ עליו בעל הבירה"

ובזה מבוארים דברי רש"י, שהקדוש ברוך הוא מבשר לאברהם אבינו, שיאמרו אלהי אברהם, ופירושו שבני ישראל יראו את ההנהגה של הקב"ה עם אברהם אבינו,

שהיא הנהגה של אדנות, שבכחה לשנות את הטבע, וכמבואר בשבת קנו. אין מזל לישראל. כיון שהם ימשיכו בכחו של אברהם אבינו, שהוא כח התורה, הקדוש ברוך הוא ימשיך עמהם את הנהגה זו, ויאמרו אלהי יצחק ואלהי יעקב, ופירושו שבני ישראל יראו, את ההנהגה של הקדוש ברוך הוא עם יצחק [שהיא הנהגה של שפע פרנסה, וכמו שביאר בהעמק דבר שם], כיון שימשיכו את ההנהגה של יצחק, שהיה עמוד העבודה. ויאמרו אלהי יעקב, שיראו את ההנהגה של הקדוש ברוך הוא עם יעקב, [שהיא הנהגה של שלום, וכמו שביאר בהעמק דבר שם], כיון שימשיכו את ההנהגה של יעקב אבינו, שהוא עמוד החסד, וזוהי בשורה גדולה לאברהם אבינו, שישראל ימשיכו את דרכו ואת הדרך של יצחק ויעקב.

ועוד יש לבאר זה, על פי הכתוב "עם נבל ולא חכם" [דברים לא ו]. ותירגם אונקלוס "עמא דקבילו אורייתא ולא חכימו". וזהו תימה גדולה מה ראה אונקלוס לפרש מילת "נבל", שקיבלו תורה, האם מקבל תורה נקרא נבל ח"ו. וביאר הגר"א בקול אליהו [פרשת האזינו] על פי הכתוב "עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור משמרתי מצותי חקתי ותורותי" [בראשית כו ה]. ואמרו חז"ל קיים אברהם אבינו כל התורה כולה, ואפילו ערובי תבשילין [יומא כח:]. וצריך ביאור מנין ידע אברהם אבינו תורה ומצוות, הרי לא למד אצל שם ועבר. וביארו המפרשים שבאדם יש רמ"ח איברים ושס"ה גידין. והרמ"ח איברים שבאדם הם כנגד רמ"ח מצוות עשה, שכל אבר מכוון כנגד מצוות עשה אחת. והשס"ה גידין מכוונים, כנגד שס"ה מצוות לא תעשה. ואברהם אבינו, קידש וטיהר את הרמ"ח אברים והשס"ה גידין שבו. וכך השיג בכל אבר ובכל גיד את המצוה שתלויה בו, ולא היה צריך לקבל את התורה במעמד הר סיני. ומכח קידוש וטיהור איבריו, זכה להשיג את התורה. וזוהי כוונת התרגום "עם נבל" שקיבלו תורה, שיש כאן נבלה שהיו צריכים לקבל את התורה. הרי יכלו להיות במדריגת אברהם אבינו, שהשיג את התורה מעצמו, על ידי קידוש וטיהור איבריו, וכיון שלא עשו כן נקראו נבל עכ"ד.

ובזה יש לבאר את דברי רש"י, שהקדוש ברוך הוא מבשר לאברהם אבינו שיאמרו אלהי אברהם, והכוונה בזה שלאחר שישראל יקבלו את התורה, יוכלו להגיע לדרגה של אברהם אבינו, שטיהר וקידש עצמו ועל ידי זה השיג את התורה. וכך גם בני ישראל לאחר שיקבלו את התורה בהר סיני, יוכלו לקדש ולטהר את איבריהם וגידיהם [ורק שלא יזכו להיות ממש כמו אברהם אבינו, שזכה לקדש ולטהר את עצמו בלי מתן תורה]. וגם יאמרו אלהי יצחק ואלהי יעקב, כשם שהאבות זכו לקדש ולטהר עצמם, כך גם בני ישראל יזכו.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן ט

ושמת שמו אברהם

"ואעשך לגוי גדול ואברכך ואגדלה שמך והיה ברכה" (בראשית י"ב ב').

לכבוד מו"ר הרה"צ רבי דוד חנניה פינטו שליט"א שלום רב וכט"ס.

שאלה: פירש רש"י "והיה ברכה, הברכות נתונים בידך, עד עכשיו היו בידי, ברכתי לאדם ונח, ומעכשיו אתה תברך את אשר תחפוץ".

וצריך ביאור מדוע רק אברהם אבינו, זכה בכח הברכות מידו של הקדוש ברוך הוא, ואדם הראשון ונח ושם בן נח לא זכו בכח הברכות, אף על פי שהיו צדיקים גמורים.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: והנראה לבאר זה על פי מה שמבואר בברכות לב. בשעה שחטאו בני ישראל בעגל, אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה "ועתה הניחה לי ויחר אפי בהם ואכלם ואעשה אותך לגוי גדול" (שמות ל"ב י'), ונגזר על כלל ישראל כליה ח"ו, וממשה תצא אומה חדשה. אמר לו משה להקדוש ברוך הוא "זכור לאברהם ליצחק ולישראל עבדיך אשר נשבעת להם בך (שמות ל"ב י"ג). רבונו של עולם ומה כסא של שלש רגלים [ופירש רש"י אברהם יצחק ויעקב] אינו יכול לעמוד לפניך בשעת כעסך, כסא של רגל אחת על אחת כמה וכמה.

ואכלם ואעשה אותך לגוי גדול", אין פירושו רק לכלות האנשים, אלא לבטל ח"ו את האומה הישראלית שמתייחסת לאברהם אבינו, וממשה רבינו תתחיל אומה אחרת חדשה. ובזה מובן מה שטוען משה רבינו שאני נחשב "כסא של רגל אחת", כי ממני מתחילה אומה חדשה עכ"ד.

והקשה בקובץ הערות (סימן ב' אות א'). מדוע משה היה נחשב כסא של רגל אחת, הרי גם משה הוא מזרע אברהם אבינו. וביאר שהתחלת האומה של כלל ישראל, היא מאברהם אבינו. ואין שום שייכות לשם ועבר, והוא מה שנאמר "אתה הוא ה' האלהים אשר בחרת באברם והוצאתו מאור כשדים ושמת שמו אברהם (נחמיה ט' ז'). ופירוש "שמת שמו אברהם" שנעשה מאז אומה בפני עצמו, ומאז מתחילה האומה הישראלית. ולכך כשאמר לו הקדוש ברוך הוא למשה רבינו, "הניחה לי

ולפי זה יש לבאר דברי רש"י, שהברכות נתנן הקדוש ברוך הוא לאברהם אבינו ולא לצדיקים קודמים, כי רצה שהברכות ישארו בכלל האומה הישראלית, ואם יתן הברכות לאדם הראשון או לנח או לשם, אם כן הברכות לא ישארו בכלל האומה הישראלית.

ועוד יש לבאר על פי דברי חז"ל "כשעמדו ישראל על הים, זה אמר איני יורד וזה אמר איני יורד שנאמר סבבוני בכחש אפרים וגו'. מתוך שהיו עומדין ונוטלין עצה, קפץ נחשון בן עמינדב ונפל לגלי הים תחילה" (ילקוט שמעוני בשלח י"ד). ותמה ר' חיים בשיחות מוסר (תשל"ג כ"ב) כיצד יתכן שהשבטים לא ירצו לירד לים תחילה, והרי דורות רבים בכלל ישראל מסרו נפשם על קדושת ה'. וביאר שאם היו מצווים למסור

נפש בים ולמות על קדושת ה', ודאי שהיו עושים כן, אבל הציווי היה להכנס לים הגועש ורוגש, ולהרגיש כאילו הם הולכים בדרך כבושה. ולזה צריך מדרגה גבוהה מאוד, על מנת להרגיש שלא קיים טבע בכלל, ואין הבדל בין ים לחרבה ולא קיים דבר מלבד ציווי ה' יתברך. ולזה זכה רק נחשון בן עמינדב ובזה קידש שם שמים, שאין לו אלא ציווי ה' יתברך עכ"ד.

וצריך להבין מהיכן נטל נחשון בן עמינדב כח כזה, לבטל כל הרגשת הטבע ולשעבד כולו להקדוש ברוך הוא. ויש לומר שנטל זה מכח אברהם אבינו שעקד את יצחק בנו, שעשה זה באהבה רבה וביטל כל כוחותיו הטבעיים ואין לו דבר מלבד ציווי ה' יתברך. ועל דרך זה מבואר בנפש החיים (אבות פ"ה ג') אם נמצא יהודי שמוסר נפש על קדושת ה', הוא מכח נסיון העקידה של אברהם אבינו, שבזה הטביע כח בכלל ישראל למסור נפש על קדושת ה'. ובזה מובן מדוע דווקא אברהם אבינו נטל את הברכות ולא אחר, כי רק אברהם אבינו שעמד בנסיונות והגיע לדרגה של שיעבוד מוחלט להקדוש ברוך הוא בדיבוק מוחלט, ולכך זכה ליטול את הברכות מידיו של הקדוש ברוך הוא.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן י

צרה ויגון אמצא ובשם ה' אקרא.

"ויעבר אברם בארץ עד מקום שכם עד אלון מורה והכנעני אז בארץ" (בראשית י"ב ו').

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: "עד מקום שכם" פירש רש"י "להתפלל על בני יעקב, כשיבאו להלחם בשכם אלון מורה היא שכם, הראהו הר גריזים והר עיבל, ששם קבלו ישראל שבועת התורה".

וצריך ביאור א] מדוע הקדוש ברוך הוא מראה לאברהם אבינו את המלחמה בשכם, הרי יש בזה צער גדול לאברהם אבינו, שהרי המלחמה בשכם היתה מחמת שעינו את דינה וביזו אותה. ב] מדוע אברהם אבינו מקדים לפני הכל, את התפילה בשכם, ומיד כשנכנס לארץ הולך לשכם ומתפלל שם על בניו. ג] מדוע הקדוש ברוך הוא הראה לאברהם אבינו, את קבלת שבועת התורה בהר גריזים ובהר עיבל, למה צריך לדעת זה, ולמה דוקא עכשיו כשעובר בארץ.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר זה על פי הגמ' בסנהדרין צו. מפני מה זכה נבוכדנצר הרשע למלוך על כל העולם, מפני שרץ ארבע פסיעות לכבודו של הקדוש ברוך הוא [כשראה שהקדימו את שמו של חזקיה לפני שמו של הקדוש ברוך הוא, רץ

לתקן זה]. עד שבא גבריאל והעמידו, ואם לא היה מעמידו לא היתה תקנה לישראל ח"ו. רואים מחז"ל שאם נכרי עושה מעשה לכבודו של הקדוש ברוך הוא, שכרו גדול מאוד בעולם הזה, וזוכה למלכות וזוכה לשלוט על ישראל.

ובזה יש לבאר הענין, כשראה אברהם אבינו ברוח הקדש, שאנשי שכם ימולו את עצמם, כמו שנאמר "וימולו כל זכר כל יוצאי שער עירו" (בראשית ל"ב כ"ד), חשש מאוד שיקבלו שכר גדול על המילה, ויוכלו לשלוט על ישראל ולנצחם במלחמה. וכמו שמצינו בזוהר הקדוש [בפרשת יתרו], שישמעאל מל עצמו בגיל שלש עשרה שנה, ובזכות אותה מילה זכה לשלוט על האומות, כמו שנאמר "והוא יהיה פרא אדם ידו בכל ויד כל בו ועל פני כל אחיו ישכון" (בראשית ט"ז י"ב). ולכך הקדוש ברוך הוא הראה לאברהם אבינו, את המלחמה של בני יעקב בשכם. כי רק על ידי תפילתו וזכותו של אברהם אבינו, יוכלו לנצח במלחמה.

ותפילתו של אברהם אבינו יכלה לבטל את זכות המילה שעשו אנשי שכם. כיון שעבודת ה' של אברהם אבינו, היתה לשם שמים, ובלי נגיעות ושלא על מנת לקבל פרס. ואנשי שכם מלו שלא לשם שמים, רק כדי שיוכלו להתחבר לבני יעקב ולשלוט עליהם. וכמו שאמר להם שכם בן חמור "מקניהם וקנינם וכל בהמתם הלוא לנו הם אך נאותה להם וישבו אתנו" (בראשית ל"ד כ"ג). ועבודתו הטהורה של אברהם אבינו, דחתה את עבודתם וזכותם, שהיתה עם נגיעות ולא לשם שמים.

ועל דרך זה מבואר בסנהדרין צב: בשעה שראה נבוכדנצר הרשע את המתים שהחיה יחזקאל בבקעת דורא, שבח הרבה את הקדוש ברוך הוא. עד שבא מלאך וסטרו על פיו, שאם לא כן, היה מגנה את כל השירות והתשבחות שאמר דוד המלך. וביארו בעלי המוסר הטעם שהמלאך סטרו על פיו, הוא על מנת לראות האם גם לאחר שסטרו את פיו, הוא ממשיך לשבח ולהלל את הקדוש ברוך הוא. ולאחר שהמלאך סטרו על פיו, מיד הפסיק לשבח ולהלל, וזוהי ראיה שהשבח וההלול הוא פגום. כי צריכים להלל ולשבח את הקדוש ברוך הוא, גם במצבים קשים שיש הסתר פנים ויסורים. ונבוכדנצר שיבח את הקדוש ברוך הוא, רק כשהיה טוב לו, וכשהיה קשה ובהסתר פנים הפסיק להלל. אבל דוד המלך שיבח את הקדוש ברוך הוא, גם במצב של יסורים והסתר פנים, כי השבח והעבודה היה מושלם, ושלא על מנת לקבל פרס, רק לעשות נחת רוח לקדוש ברוך הוא.

ובזה יש לבאר הטעם, שהקדוש ברוך הוא הראה לאברהם אבינו, את קבלת השבועה בהר גריזים ובהר עיבל. שזהו כדי להראות לאברהם אבינו, שאף על פי שהתפילה שלו הועילה לבטל את כחם של אנשי שכם, שלא ישלטו בהם ובני יעקב ינצחו אותם. מכל מקום זהו רק אם בני יעקב ימשיכו לילך בדרך התורה, אבל אם לא ילכו בדרך התורה, שוב ישלטו עליהם שונאיהם, ויהרגו בהם ח"ו. ובקבלת שבועת התורה בהר גריזים ובהר עיבל, עם ישראל תלויים ועומדים, שאם יקבלו את דרך התורה, יזכו לברכה ולשלוט בשונאיהם, אבל אם ח"ו יעזבו את דרך התורה תבוא עליהם הקללה ח"ו, וישלטו בהם שונאיהם.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן יא

הציץ עליו בעל הבירה

"ועמק השידים בארות בארות חמר וינוסו מלך סדום ועמורה ויפלו שמה והנשארים הרה נסו" (בראשית י"ד י').

לכבוד מו"ר הרה"צ רבי דוד חנניה פינטו שליט"א שלום רב וכט"ס.

שאלה: בפסוק "בארות בארות חמר" הביא רש"י מדרש אגדה, שהיה הטיט מוגבל בהם ונעשה נס למלך סדום שיצא משם, לפי שהיו באומות מקצתן שלא היו מאמינים שניצל אברהם מאור כשדים מכבשן האש, וכיון שיצא זה מן החמר האמינו באברהם למפרע.

וצריך ביאור א] מהי הראיה לנס שניצל אברהם, מהנס שנעשה למלך סדום. הרי אברהם צדיק גמור, ומלך סדום רשע גמור כמו שכתוב "ברע מלך סדום" (בראשית י"ד ב'). ופירש רש"י ברע "רע לשמים ורע לבריות". ב] מדוע סבבו משמים שיאמינו בנס שניצול אברהם אבינו, דווקא על ידי ברע הרשע ולא על ידי אדם אחר.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: נראה לבאר על פי הגמ' בברכות ז: "אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי מיום שברא הקדוש ברוך הוא את העולם, לא היה אדם שקראו להקדוש ברוך הוא אדון, עד שבא אברהם וקראו אדון, שנאמר ויאמר אדני אלהים במה אדע כי אירשנה". וביאר המהרש"א שקודם אברהם אבינו, קראו את הקדוש ברוך הוא בשם הויה המורה על מציאותו יתברך, אבל אברהם הוסיף וקרא להקדוש ברוך הוא בשם אדנות, שזה מורה על יכולתו יתברך לשנות הגזירות ומערכות השמים. עכ"ד. נמצא שעד אברהם אבינו האמינו בבורא עולם, אבל לא ידעו על השגחתו הפרטית של הקדוש ברוך הוא ויכולתו לשנות גזירות, וזה חידש אברהם אבינו, שיש השגחה פרטית, ואפשר לשנות גזירות רעות. וצריך ביאור מדוע רק אברהם חידש השגחה פרטית ויכולת לשנות גזירות רעות, הרי גם לפני אברהם אבינו היו צדיקים גדולים, כמו אדם הראשון, מתושלח, שם ועבר, ומדוע הם לא יכלו לשנות גזירות, [עיין תשובה ח'].

ונראה להוסיף עוד על פי המבואר בברכות י. בא וראה שלא כמידת הקדוש ברוך הוא מידת בשר ודם, מידת בשר ודם צר צורה על גבי הכותל, ואינו יכול להטיל בה רוח ונשמה קרביים ובני מעיים, והקדוש ברוך הוא אינו כן, צר צורה בתוך צורה [הולד במעי אמו], ומטיל בה רוח ונשמה קרבים ובני מעים. ובמהרש"א הקשה מהגמ' סנהדרין סה: רבי חנינא ורבי אושעיא היו יושבים בכל ערב שבת ועוסקים בספר יצירה, והיה נברא עגל משולש [ופירש רש"י גדול כשליש שניו], והיו אוכלים אותו. מוכח שגם בשר ודם יכול לצור צורה ולהטיל בה רוח ונשמה [עיין במהרש"א שתירץ, שמכל מקום נשמה לא היו יכולים לברוא בו].

ונראה לתרץ קושיית המהרש"א, שכיון שבראו העגל מכח שעסקו בספר יצירה, ופירושו שהיו קשורים ודבוקים בהקדוש ברוך הוא, ומכח קשר לקדוש ברוך הוא יכלו לעשות דברים מעל הטבע, ולכך אינו בכלל מדת בשר ודם, כי כחם היה מכח מדת הקדוש ברוך הוא, שצר צורה בתוך צורה. ועל ידי קשר ודבוק עם הקדוש ברוך הוא, יכלו להטיל בו רוח ונשמה.

וזה הביאור שאברהם אבינו קרא להקדוש ברוך הוא אדון, שמורה על יכולתו יתברך לשנות גזירות, שרק אברהם אבינו יכל להתקשר ולהדבק עם הקדוש ברוך הוא, ולעשות דברים מעל הטבע מכח קשר מוחלט להקדוש ברוך הוא. וכמו שכתוב בילקוט בריש פרשת לך לך "אמר רבי יצחק משל לאחד שהיה עובר ממקום למקום, וראה בירה אחת דולקת, אמר תאמר שהבירה זו דולקת בלא מנהיג, הציץ עליו בעל הבירה אמר לו אני הוא בעל הבירה, כך לפי שהיה אבינו אברהם אומר, תאמר שהעולם הזה בלא מנהיג, הציץ עליו הקדוש ברוך הוא ואמר לו אני הוא בעל העולם". ומוכח מהילקוט שרק אברהם אבינו היה זה שחיפש בכל כוחו את בעל הבירה, ואז זכה שנגלה לו בעל הבירה, שזכה להתקשר ולהתאחד עם בעל הבירה, ולכן יכל לשנות גזירות שהיה הנהגתו מעל הטבע.

ולפי זה מובנים היטב דברי רש"י, שהאומות מקצתן לא האמינו שניצול מכבשן האש, כי עד אברהם אבינו היתה הנהגה של טבע, ואי אפשר לשנות טבע ולשנות גזירות. ולכך לא האמינו שאצל אברהם אבינו נשתנתה ההנהגה, והתחילה הנהגה אחרת של אדון, שיכול לשנות גזירות ולהצילו מכבשן האש, שהרי על פי טבע צריך להשרף. ולכך כשברח מלך סדום עשו לו נס שינצל שלא על פי טבע, וזה על מנת להוכיח לכל באי עולם, שמזמן זה נשתנתה ההנהגה בעולם, וניתן להנצל שלא על פי טבע. ודווקא עשו נס זה למלך סדום הרשע, להראות לו אף על פי שאתה רע לשמים ולבריות, גם לך יש כח לשנות טבעך ולהיות טוב לשמים וטוב לבריות, אם תדבק באברהם אבינו ותלך בדרכיו.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן יב

זה אלי ואנוהו

"ומלכי צדק מלך שלם הוציא לחם ויין והוא כהן לאל עליון" (בראשית י"ד י"ח).

לכבוד מו"ר הרה"צ רבי דוד חנניה פינטו שליט"א שלום רב וכט"ס.

שאלה: "לחם ויין" פירש רש"י "כך עושים ליגיעי מלחמה, והראה לו שאין בלבו עליו על שהרג את בניו, ומדרש אגדה רמז לו על המנחות ועל הנסכים שיקריבו בניו".

וצריך ביאור מדוע מלכי צדק מלך שלם רומז ענין המנחות והנסכים, דווקא בזמן זה שניצח אברהם אבינו את המלכים, ומה הקשר בין זה לזה.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: נראה לבאר על פי מה שכתב במשנה בסוכה מה. "בשעת פטירתן [לאחר מצוות הערבה במזבח] מה הן אומרים, "יופי לך מזבח יופי לך מזבח". ופירש המהרש"א הטעם שכופלים פעמיים אמירת יופי לך מזבח, על פי הגמ' סוכה נו: "תנו רבנן מעשה במרים בת בילגה שהמירה דתה, והלכה ונשאת לסרדיוט אחד ממלכי יוונים, כשנכנסו יוונים להיכל היתה מבעטת בסנדלה על גבי המזבח, ואמרה לוקוס לוקוס [זאב זאב], עד מתי אתה מכלה ממונן של ישראל ואי אתה עומד עליהם בשעת הדחק". וכיון שמרים בת בלגה ביזתה את המזבח בדיבור ובמעשה, אנו לא כן, אלא יופי לך מזבח במעשה, יופי לך מזבח בדיבור. עכ"ד.

ושמעתי לבאר את דברי המהרש"א, שהיוונים הסכימו שיקריבו קרבנות בבית המקדש, אבל הבינו שהקרבנות הם מתנה להקדוש ברוך הוא, על מנת שיתן לנו טוב וישפיע עלינו ברכה. ולכך כשראתה מרים בת בילגה שמקריבים קרבנות הרבה, ואין תמורה לזה שהרי ישנם צרות וגזירות ורדיפות מצד היוונים. לכך טענה כלפי המזבח לוקוס לוקוס, כיון שאתה מקבל כל כך טוב מדוע אינך מחזיר לנו. וכנגד זה עושים בזקיפת הערבה פעמיים, ואומרים "יופי לך מזבח יופי לך מזבח". ופירושו שכל ענין היופי והפאר וההדר שקיים בעולם, הוא רק לכבוד הקדוש ברוך הוא כמו שנאמר "זה אלי ואנוהו" (שמות ט"ו ב'), והסיבה שאנו מביאים ערבות למזבח, אינו כדי שנקבל שפע, אלא יופי לך מזבח יופי לך מזבח, שכל היופי שקיים בעולם הוא רק לכבוד הקדוש ברוך הוא, ובזה תיקנו את החלול ה' שעשתה מרים בת בלגה.

ועל דרך זה יש לבאר מה שכתוב בתענית כח. "פעם אחת גזרה המלכות גזירה על ישראל, שלא יביאו עצים למערכה, ושלא יביאו ביכורים לירושלים, והושיבו פרוזדאות [שומרים] על הדרכים, כדרך שהושיב ירבעם בן נבט שלא יעלו ישראל לרגל". והקשה המהרש"א מה עניין שגזרו רק על עצים למערכה וביכורים, ולא על שאר מצוות. וביאר שביכורים ועצים למערכה, הם מצוות שעושים אותם בשמחה רבה, כמבואר בתענית כו. שמי שהיה מביא עצים למערכה היה עושה יום טוב, וכן ביכורים היו מביאין בחלילין ושירה וזמרה, כמבואר בסוף פרק ב' דביכורים. ועל זה גזרו העובדי כוכבים. עכ"ד. וביאור הדברים הוא כעין שנתבאר לעיל, שהנכרים מוכנים ליתן קרבנות למקדש, אבל זה על מנת שנקבל שפע וטוב משמים. אבל שנביא קרבנות ונעשה שמחה, עבור עצם זה שזכינו להביא הקרבן, לזה הם לא מוכנים להסכים.

ולפי זה יש לבאר דברי רש"י, מדוע דווקא בזמן שניצח אברהם אבינו את המלכים, רומז לו מלכי צדק על עניין המנחות והנסכים. כי עניין המנחות והנסכים, מורה על יופי לך מזבח יופי לך מזבח, שאנו מפארים את המזבח, וכל המנחות שהם באים מן הסולת, ונסכים מיין ושמן, שזהו עיקר מאכלו של האדם, ואת הלחם והיין נותנים למזבח, ומפארים ומשבחים אותו באלו. להורות כי כל העולם נברא, רק לכבוד הקדוש ברוך הוא ולפארו. ודווקא כעת כשהרג את המלכים רומז לו מלכי צדק דבר זה, לחזק אותו שטוב עשה שהרג את הרשעים. כי כל העולם נברא רק על מנת לפאר ולשבח את הקדוש ברוך הוא, ולכך לוקחים היין וסולת ומפארים ומשבחים בה את הקדוש

ברוך הוא. ואם כן אלו הרשעים שלא משבחים את הקדוש ברוך הוא, רק מחללים את שמו יתברך, אין להם שום זכות קיום וטוב עשה שהרגם. והבן.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן יג

כפיות טובה

"ויבא אל הגר ותהר ותרא כי הרתה ותקל גבירתה בעיניה" (בראשית ט"ז ד').

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: "ותקל גבירתה בעיניה" פירש רש"י "אמרה שרה זו, אין סתרה כגלויה, מראה עצמה כאלו היא צדקת, ואינה צדקת, שלא זכתה להריון כל השנים הללו, ואני נתעברתי מביאה ראשונה".

וצריך ביאור מדוע הגר סברה ששרה אינה צדקת כיון שאין לה בנים, הרי לא כל אדם זוכה לשתי שולחנות (כמבואר בברכות ה:), ופעמים שהצדיקים מעונים ביסורים בעולם הזה, וכיצד הוכיחה שאין סתרה כגלויה, מזה שאין לה בנים.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר זה על פי הגמ' ברכות ה: שבנים אינן יסורים של אהבה, ופירש רש"י מי שאין לו בנים מעולם, אינן יסורים של אהבה. והביאור בזה נראה, שאם הקדוש ברוך הוא אוהב את האדם, יכול ליסר אותו על מנת לזכך אותו יותר. אבל הקדוש ברוך הוא לא ימנע ממנו בנים, כיון שהבנים הם ממשיכים את עבודת ה' של האב. ואדרבה אם הקדוש ברוך הוא אוהב את האדם נותן לו בנים, כדי שיוכלו להמשיך את עבודת האב. ותו"ס שם חולקים וסוברים, שפעמים גם הצדיקים מעונים ביסורים, והקדוש ברוך הוא מונע מהם בנים. וזה צריך ביאור שאם הקדוש ברוך הוא אוהבו, מדוע לא נותן לו בנים.

ונראה שהביאור בזה על פי הגמ' חגיגה ה. על הפסוק הן בקדושיו לא יאמין, שפעמים הקדוש ברוך הוא מסלק מן העולם את הצדיקים כשהם בחורים, כיון שעלולים לחטוא בעתיד, והקדוש ברוך הוא ממית אותם לפני שיחטאו. ועל דרך זה י"ל שפעמים שהקדוש ברוך הוא רואה, שמצדיק זה יוולדו בנים שאינם הגונים, ולכך מונע ממנו בנים. ומזה הטעם נמנע חזקיה המלך מלישא אשה, כיון שראה בנבואה, שעתיד לצאת ממנו רשעים. והנביא אמר לו בהדי כבשי דרחמנא למה לך [ברכות י.], כי רק בידו של הקדוש ברוך הוא להחליט, האם הוא ראוי לבנים או לא.

ובזה יש לבאר, מה שטענה הגר על שרה שאינה צדקת, שהרי אין לה בנים, ופירש רש"י שאינם יסורים של אהבה, כי אם שרה היתה צדקת וראויה להיות אם, ודאי שהקדוש ברוך הוא היה נותן לה בנים, כדי שהבן ימשיך את דרכו של האב. וגם לפי התו"ס שהקדוש ברוך הוא יכול למנוע מהצדיקים בנים, מכל מקום כאן זה לא שייך, כיון שהקדוש ברוך הוא צריך להוציא

אומה שלימה מאברהם אבינו, על מנת להמשיך את כלל ישראל. ואם שרה היתה ראויה להוציא עם ממנה, ודאי שהקדוש ברוך הוא היה מוציא ממנה את האומה. ואם הקדוש ברוך הוא מנע ממנה בנים ונתן לי בנים מאברהם אבינו, זה סימן ששרה לא ראויה שתהא אם, להוציא אומה.

ואף על פי ששרה היתה מגיירת את הנשים ועושה נפשות לקדוש ברוך הוא, מכל מקום לא הצליחה לנתק ממנה את כל הרע, שהושרש בה מאבותיה הראשונים. וכמבואר באבן שלימה (פרק ד אות יב), "פעמים יש צדיק עושה חטא גדול, והוא בשביל שמושרש בטבעו ממעשה אבותיו, או שכבר נכשל בזה בגלגול ראשון".

אבל האמת שהקדוש ברוך הוא המתין מליתן בן לשרה, כיון שחפץ היה בתפילתה וכמבואר ביבמות סד. "מפני מה היו אבותינו עקורים, מפני שהקדוש ברוך הוא מתאוה לתפילתן של צדיקים". וכששרה זכתה לבן על ידי תפילתה, נחשב הבן שלה. כמבואר בברכות לא. שאמר עלי הכהן לחנה, אעניש את שמואל ואתן לך בן יותר גדול ממנו. אמרה לו חנה, אל הנער הזה התפללתי, וכתב המהרש"א שבן זה חביב לי שנולד לי על ידי תפילתי.

ועל ידי זה שקיבלה שרה את יצחק בתפילתה, הוא חביב לה מאוד והשקיעה ביצחק את כל כחותיה, על מנת שממנו תצא האומה הישראלית. אבל הגר שלא ראתה זה, ורק דנה את שרה לכף חובה, פגמה בהכרת הטוב. וכבר אמרו רבותינו שכל הכופר בטובתו של חבירו סופו כופר בטובתו של מקום. ולכך סופה שהלכה למדבר חזרה לסורה, כמו שנאמר "ותלך ותתע במדבר באר שבע" (בראשית כ"א י"ד), ופירש רש"י "ותלך ותתע, שחזרה לגילולי בית אביה". וזה בא לה, מחמת הפגם בהכרת הטוב לשרה אימנו, שהשיאה אותה לאברהם אבינו, והיה לה לראות את הגדלות והצדקות של שרה אימנו, שנותנת לה את אברהם אבינו.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן יד

הורני ה' דרכיך

"וירא אליו ה' באלוני ממרה והוא יושב פתח האוהל כחום היום" (בראשית י"ח א').

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום וברכה וכט"ס

שאלה: פירש רש"י "ישב כתיב בקש לעמוד, אמר לו הקדוש ברוך הוא שב ואני אעמוד, ואתה סימן לבניך, שעתיד אני להתייצב בעדת הדיינין, והן יושבים שנאמר אלהים נצב בעדת אל".

וצריך ביאור מדוע דווקא כאן כשאברהם אבינו יושב פתח האוהל וממתין לאורחים, הקדוש ברוך הוא רומז לו, שעתיד להתייצב בעדת הדיינים ואלהים נצב בעדת אל.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר על פי הגמ' בסנהדרין ו: "ויהי דוד עושה משפט וצדקה, משפט לזה וצדקה לזה, משפט לזה שהחזיר לו ממונו, וצדקה לזה שהוציא גזילה מתחת ידו". נמצא שהדיינים שפוסקים הדין עושים חסד עם הנדונים, גם לתובע שמקבל את ממונו, וגם לנתבע שמוציא גזילה מתחת ידו. ולכך מבואר בגמ' סנהדרין ז. שהנתבע בבית הדין שחייבו אותו בית הדין לשלם, והוצרך למכור את כסותו. עליו לזמר ולשמוח ולילך לדרכו. כי אם לא היה משלם את חובו, היה נענש בשמים על הגזל, והיה עליו לבוא בגילגול, על מנת לשלם חובו. וכמבואר בדברי הגר"א באבן שלימה [פרק ג אות ח] שהגוזל מחבירו שווה פרוטה, יבואו שניהם בגילגול, כדי שיחזיר לו את הגזילה. ולכך נאמר אלהים ניצב בעדת אל, שהשכינה נמצאת בבית הדין, כדי שיוכלו לדון דין אמת, הקדוש ברוך הוא נמצא בעדת הדיינים ומלמד אותם את הדין. וכעין זה מבואר בברכות ו. שאפילו אחד שיושב ועוסק בתורה שכינה עמו, שנאמר בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתיך. שהקדוש ברוך הוא נמצא עם לומד התורה, כדי ללמדו תורה, וכמו שאומרים בברכת התורה "המלמד תורה לעמו ישראל". וכן גם לדון דין אמת, הקדוש ברוך הוא נמצא במקום הדיינים ומלמדם לדון דין אמת.

וזה בזכות החסד שעשה אברהם אבינו עם המלאכים, שהיה חסד מושלם מתוך קושי ויסורים גדולים, והיה פטור מצד הדין ממצוות החסד. ומכל מקום אברהם אבינו לא היה מסוגל בלי חסד, והשתוקק מאוד לעשות חסד, כדי שיוכל להדבק במדותיו של הקדוש ברוך הוא "מה הוא רחום אף אתה רחום" (שבת קלג:).

ולכך נאמר בחז"ל "אותו היום יום שלישי למילתו, מה עשה הקדוש ברוך הוא, הוציא חמה מנרתיקה כדי שלא יטריח, אמר לו אליעזר קום חזי בשוקא [שיראה האם ישנם אורחים בשוק] אי אתי אורחים, קם חזא אתא לגבי אמר לא אתן [שאליעזר לא מצא אורחים בשוק]. אמר אברהם עבדי לית בהו הימנותא [אין אמונה בעבדים]. [בבא מציעא פה:]. וצריך ביאור כיצד אברהם אבינו מזלזל באליעזר, ואומר לו אין אמונה בעבדים. ויש לבאר שכוונתו ללמדו בזה, שירדוף אחר החסד, כמו שרודף אחר החיים שלו. ואם ירדוף כך אחר החסד, יבין שאין אפשרות לומר אין אורחים. כי עליו לטרוח אחר החסד בכל כחו, עד שימצא אורחים. ובזכות זה זוכים הדיינים לעשות חסד אמיתי, ולפסוק דין אמת, כיון שהקדוש ברוך הוא נמצא בעדת הדיינים, ומלמדם את הדין.

ויש להוסיף שהרמז לדיינים הוא, שגם הם צריכים להשתדל בכל כחם לפסוק דין אמת, ולעשות חסד אמיתי בפסק הדין. ורק לאחר שהם מתאמצים בכל כחם להוציא אמת לאורה, יקבלו סיעתא דשמיא, והקדוש ברוך הוא ילמד אותם לפסוק דין לאמיתו. וכמו שהקדוש ברוך הוא נגלה לאברהם אבינו, רק לאחר שהשתוקק לעשות חסד ולדבק במדותיו של הקדוש ברוך הוא, כך הדיינים ישתוקקו לפסוק דין אמת, ורק אז יקבלו סיעתא דשמיא לפסוק דין אמת.

ובזה יש לבאר הכתוב "ונתת לעבדך לב שומע לשפוט את עמך להבין בין טוב לרע כי מי יוכל לשפוט את עמך הכבד הזה" [מלכים א ג ט]. ופירש רש"י "מי יוכל לשפוט את עמך הכבד הזה, משפטם כבד מאוד אם יבואו דין שני כותים לפני ואטול

מזה ואתן לזה שלא כדין איני נענש. אבל ישראל הריני נענש עליו עונש נפשות, שנאמר וקבע את קובעיהם נפש". ומשמע ששלמה המלך חשש מאוד שיטעה בדין, ויחייב שלא כדין ויענש הרבה. וצריך ביאור מדוע חשש כל כך הרי היה חכם גדול, ולמה שיטעה בדין.

והביאור בזה על פי המבואר בגמ' סנהדרין ז: "כל המעמיד דיין שאינו הגון, כאלו נוטע אשירה בישראל". וביאר זה בבן יהוידע כיון שאלהים ניצב בעדת אל. נמצא ששם אלהים ושכינה שורה על הדיין, ולכן נקראו הדיינים אלהים. כמו שנאמר בכתוב "ונקרב בעל הבית אל האלהים" [שמות כב ז]. אבל דיין שאינו הגון, לא שורה עליו שם האלהים, ולא השכינה. אלא שורה עליו הקליפה והטומאה. ולכן דיין שאינו הגון נחשב כמו אשירה, שהוא עץ של עבודה זרה, ששורה עליו טומאה וקליפה, וכמו כן הדיין שאינו הגון.

ונמצא שעל מנת שתשרה השכינה על הדיין, מחוייב שיהא דיין הגון, שיודע את כל ההלכות, ומעיין בכל כחו בדין, על מנת להוציא את האמת לאור. אבל אם הדיין לא מעיין בכל כחו להוציא האמת לאור, שורה עליו רוח טומאה וקליפה, ואז ודאי שיטעה בדין.

ומזה חשש שלמה המלך, שמא ח"ו לא יעיין בכל כחו בדין, ואז תשרה עליו רוח טומאה וקליפה המטעה אותו. ואז יטעה בדין, ויפסוק דין מעוות ויענש עליו. והוא מה שבא הקדוש ברוך הוא, לרמז לאברהם אבינו, שאלהים ניצב בעדת אל, והשכינה בעדת הדיינים. אבל זהו רק לאחר שיתאמצו בכל כחם, להוציא אמת לאורה. ואז יזכו לשכינה, שתכוון אותם לפסוק דין אמת, ויזכו לעשות חסד של אמת. וכמו אברהם אבינו, שלאחר שהתאמץ בכל כחו לעשות חסד, עזר לו הקדוש ברוך הוא ושלח לו אורחים.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן טו

אברהם אבינו עמוד החסד

"וישא עיניו וירא והנה שלשה אנשים נצבים עליו וירא וירץ לקראתם מפתח האהל וישתחו ארצה" (בראשית י"ח ב').

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום וברכה וכט"ס

שאלה: כתב רש"י "אחד לבשר את שרה, ואחד להפוך את סדום, ואחד לרפאות את אברהם, שאין מלאך אחד עושה שתי שליחויות".

וצריך ביאור א] כיון שאין מלאך אחד עושה שתי שליחויות, אם כן היה הקדוש ברוך הוא צריך להביא ששה מלאכים. שלשה כדי לשמח את אברהם אבינו, שהיה בצער שאין לו אורחים והיא שליחות בפני עצמה, כמו שפירש רש"י "הוציא הקדוש ברוך הוא חמה מנרתיקה שלא להטריחו באורחים, ולפי שראהו מצטער שלא היו אורחים באים, הביא

הקדוש ברוך הוא מלאכים עליו בדמות אנשים", ואם כן ישנה שליחות בפני עצמה, לבוא לאברהם אבינו לשמחו מצערו. ועוד שלשה מלאכים נפרדים, על מנת להציל ולבשר כמו שכתב רש"י. ב] שני המלאכים שבאו, אחד לבשר את שרה, ואחד לרפאות את אברהם, מובן שבאו כעת אצל אברהם אבינו. אבל המלאך שבא להפוך את סדום, מדוע בא לביתו של אברהם אבינו, היה לו לילך מיד לסדום. ומדוע הוצרך לעבור מביתו של אברהם אבינו, ורק אחר כך לילך לסדום. ג] וביותר קשה הכתוב "ויבואו שני המלאכים סדומה בערב" (בראשית י"ט א'). וכתב רש"י "וכי כל כך שהו המלאכים מחברון לסדום, אלא מלאכי רחמים היו, וממתינים שמא יוכל אברהם ללמד עליהם סנגוריא". נמצא שגזר הדין של סדום עדיין לא נחתם רק לבערב, ואם כן מדוע נשלח משמים המלאך להפוך את סדום, עוד לפני שנחתם גזר הדין.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר זה על פי הגמ' בנדרים סד: "ארבעה חשובים כמת, עני מצורע סומא ומי שאין לו בנים". וצריך ביאור, מהו הקשר בין ארבעה אלו שחשובים כמת. וביאר זה בשיחות מוסר לר' חיים (תשלב לא), שכל ארבעה אלו, אינם יכולים להיטיב עם זולתם. שמי שהוא עני ואין לו כלל גשמיות בעולם הזה, אינו יכול להיטיב עם אחרים כלל. וכן מצורע חשוב כמת, כיון שיושב בדד ומחוץ למחנה מושבו, נפרד ממושב בני אדם, ואינו יכול להיטיב עם אחרים. [וזה בא לו בעוון לשון הרע שדיבר, כיון שלא מכיר במעלתם של האחרים, נענש משמים שהפרידו אותו מהאחרים]. וכן סומא חשוב כמת, כיון שראיית העין היא הגורמת לאדם, שיוכל לראות בצרתו של השני ולהיטיב עמו. כמו שנאמר אצל משה רבינו "ויגדל משה ויצא אל אחיו וירא בסיבלותם" (שמות ב' י"א). ופירש רש"י "נתן עיניו וליבו להיות מיצר עליהם", וכיון שסומא אינו יכול לראות את חבירו, לא יכול ליתן ליבו עליו. וכן מי שאין לו בנים שחשוב כמת, כיון שטבעו של האדם בעיקר להיטיב עם בניו, ואין אדם בעולם שיכול לקבל טוב, כמו הבן שמקבל מאביו, וכשאין לאדם אפשרות זו נחשב כמת עכ"ד.

והביאור בדברי ר' חיים הוא על דרך שביארנו בתשובה הקודמת, על פי הגמ' שבת קלג: "אבא שאול אומר ואנוהו הוי דומה לו, מה הוא חנון ורחום, אף אתה היה חנון ורחום". כיון שחובת האדם הוא להדבק במדותיו של הקדוש ברוך הוא, ועל ידי החסד שהאדם עושה, הרי הוא דבק במידותיו של הקדוש ברוך הוא. ואברהם אבינו שהיה מידת החסד, כמו שנאמר "תתן אמת ליעקב חסד לאברהם" (מיכה ז' כ'). לכך היה מחוייב אברהם אבינו להשתלם במידת החסד בכל כחו, ובזה נחשב עובד אלהים. וכמבואר בחגיגה ט: על הפסוק "ושבתם וראיתם בין צדיק לרשע ובין עובד אלהים לאשר לא עבדו" (מלאכי ג' י"ח). ופירשה הגמ' שעובד אלהים, זהו השונה פרקו מאה ואחד פעמים, ולא עבדו זהו השונה פרקו מאה פעמים. ושאלה הגמ' האם משום פעם אחת נקרא לא עבדו, ותירצה הגמ' כן, צא ולמד משוק של חמרין, אם תשכור החמור לעשרה פרסאות יעלה זוז, ולאחד עשר פרסאות יעלה שני זוזים. ופירש רש"י "עשרה פרסי ישכיר לך אדם חמורו בזוז אחד, שכבר נהגו כן, ואם תאמרו לו לילך פרסה יותר, ישאלך שני זוזים".

והביאור בזה, שהלומד מאה פעמים זהו בגדר טבע, שאפשר בטבע ללמוד מאה פעמים, אבל מאה ואחד זהו מעל הטבע, וכמו בחמרין אחד עשר פרסה לא נהגו להוליך, ועל זה ישנו תשלום מיוחד בפני עצמו. נמצא שעיקר עובד ה' נמדד אם עושה דבר מעל הטבע, ומעבר לכחותיו, הוא עובד ה' אמיתי. וזוהי מעלתו של אברהם אבינו, שהיה עובד אלהים במידת החסד, שהשתלם מעל הטבע במידת החסד, ובזה דבק בהקדוש ברוך הוא. ועיקר השליחות של המלאכים היא אחת, לחזק את אברהם אבינו במידת החסד, שיגיע בזה מעל הטבע, ובזה יהיה עובד אלהים. והמלאך רפאל שבא לרפא את אברהם אבינו, זהו על מנת שיהא בכחותיו בריא ויוכל יותר לעשות חסד ולהטיב.

וכן המלאך מיכאל שבא לבשר לשרה, גם כן הוא להודיע להם שעתידים להוליד בן, ויוכלו יותר להיטיב עמו, שהרי מי שאין לו בנים חשוב כמת וכמבואר לעיל. וגם המלאך שבא להפוך את סדום, בא על מנת לנסות את אברהם אבינו, האם יתפלל על אנשי סדום הרשעים, גם לאחר שנחתם גזר דינם ונשלח מלאך משמים להפוך את סדום. וגם במצב שמנוי וגמור להפוך את סדום, האם מכל מקום יתפלל עליהם או לא. ובפרט אנשי סדום שנענשו עבור ביטול מצוות החסד, והיה להם מידת האכזריות [עיין בקובץ הערות סימן ד אות ה, הטעם שנענשו על ביטול הצדקה, אע"פ שאינה משבע מצוות בני נח, כיון שהיה להם מידת האכזריות, ובזה מצווין גם בני נח שלא להיות אכזריים]. וגם על אכזריים אלו, נתמלא אברהם אבינו רחמים, ורצה להטיב עמהם. ובזה מבואר היטב מדוע אין צריך ששה מלאכים, שכל השלשה מלאכים ענינם שליחות אחת, והיא לחזק את אברהם אבינו במידת החסד.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן טז

אב המון גויים

"וה' אמר המכסה אני מאברהם אשר אני עושה" (בראשית י"ח י"ז).

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום וברכה וכט"ס

שאלה: פירש רש"י "אשר אני עושה בסדום, לא יפה לי לעשות דבר זה שלא מדעתו, אני נתתי לו את הארץ הזאת, וחמשה כרכין הללו שלו הן, שנאמר גבול הכנעני מצידון וגו' בואכה סדומה ועמורה וגו', קראתי אותו אברהם אב המון גויים, ואשמיד את הבנים, ולא אודיע לאב שהוא אוהבי". נמצא שאברהם אבינו נקרא אביהם גם של אנשי סדום, והם שייכים לו.

וצריך ביאור למה הקדוש ברוך הוא עשה את אברהם אבינו אב גם על רשעים אלו שאין להם תקנה, ומאי נפקא מינה שנתן לו אותם, ומה יש לאברהם אבינו לעשות בהם וצ"ע.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר זה על פי הכתוב בנביא לאחר שאליהו עלה הסערה השמימה, שאלו בני הנביאים את אלישע, היכן אליהו ואמרו "פן נשאו רוח ה' וישליכהו באחד ההרים או באחד הגאיות" (מלכים ב ב' ט"ז), ופירש רש"י "אפשר אמש אמרו לו הידעת כי היום ה' לוקח את אדונך, ועכשיו נעלם מהם היכן הוא, מלמד מיום שנגנז אליהו הלכה ונסתלקה רוח הקודש מן הנביאים". ופירש ר' חיים בשיחות מוסר (תשלא יח) שהשפעת הנבואה על כל בני הנביאים, הייתה על ידי אליהו, ואפילו אותם בני נביאים שהיו גדולים הרבה בנביאות, שהרי אמרו "הידעת כי היום ה' לוקח את אדונך מעל ראשך" (מלכים ב ב' ג'). ופירש רש"י "את אדונך ולא אדונינו מלמד שהיו שקולים כאליהו". ומכל מקום כל גדולתם ומעלתם נטלו מכח אליהו. עי"ש. נמצא שאדם גדול, הוא שביל להורדת השפע של הקדושה בעולם. ולא רק להוריד השפע הרוחני, אלא הוא גם שביל להוריד את השפע הגשמי. כמבואר בתענית כד: "בכל יום ויום בת קול יוצאת ואומרת, כל העולם כולו ניזון בזכות חנינא בני, וחנינא בני דיו בקב חרובים מערב שבת לערב שבת".

והביאור בזה על פי הגמ' בשבת לא. "דעלך סני לחברך לא תעביד, זוהי כל התורה כולה ואידך פירושא היא". וביאר זה בקובץ הערות (סימן ב אות ב), שכל מציאות הטוב שישנו בעולם הוא ממקור הקדושה, ואילו לא היה קדושה ח"ו לא היה שום טוב בעולם. וכל מציאות הרע בעולם הוא ממקור הטומאה, ואילו לא היה טומאה בעולם לא היה רע כלל. ולעתיד לבוא שהקדוש ברוך הוא יבער את כל הטומאה, שוב לא יהיה כלל רע בעולם, כי לא הערוד ממית אלא החטא ממית. ולכך כשאדם מקיים מצוות השם יתברך הוא מוסיף קדושה בעולם, וממילא מביא ברכה ושפע לעולם, וכשעובר עבירה, הוא מוסיף טומאה בעולם ומביא גזירות קשות ורעות. ולכך כל התורה כלולה במה "דעלך סני, לחברך לא תעביד", שאין לאדם לעשות שום עבירה כיון שהוא מזיק לכולם, עכ"ד הנפלאים. ולכך אדם גדול שכולו קדושה, הוא שביל להוריד השפע והברכה לעולם, כי כל הברכה והשפע באה ממקור הקדושה, ואדם גדול הוא המקור לקדושה.

ובזה חשבתי להסביר דברי רש"י, שאברהם אבינו נקרא אב המון גויים, ואפילו אנשי סדום נקראים בניו ושייכים לאברהם אבינו, שעל ידי זה שאברהם אבינו נקרא אב המון גויים וכולם בניו, יכול אברהם אבינו להוריד שפע וברכה רוחני וגשמי, לכל בניו וגם לאנשי סדום, אף על פי שהם רעים וחטאים. וכיון שהשפע בא להם מכח אברהם אבינו, הועיל להם לפחות שלא הרשיעו כל כך מהר, רק לאחר נ"ב שנה נשלמה סאתה של סדום, (כמבואר בשבת י:). ונראה שזהו בזכות אברהם אבינו, שהועיל השפע הגשמי והרוחני שירד ממנו לכל העולם. לפחות לעכב את ההתדרדרות הגדולה של סדום, שאילמלא כן, היתה נשלמת סאתם הרבה יותר מהר.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן יז

נעשה ונשמע

"ויקח אברהם צאן ובקר ויתן לאבימלך ויכרתו שניהם ברית" (בראשית כ"א כ"ז).

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: המדרש רבה (בראשית פרשה נ"ד סימן ד) וז"ל "ויקח אברהם צאן ובקר ויתן לאבימלך, ויאמר אבימלך לאברהם מה הנה שבע כבשות, אמר לו הקדוש ברוך הוא אתה נתת שבע כבשות בלי רצוני, חייך שאני משהה בשמחת בניך ז' דורות, אתה נתת לו ז' כבשות בלי רצוני, חייך כנגד כן הורגים מבניך שבעה צדיקים, ואלו הן חפני ופנחס ושמשון ושאול ושלושת בניו, אתה נתת לו ז' כבשות בלי רצוני, כנגד כן בניו מחריבין מבניך ז' משכנות, ואלו הן אוהל מועד וגלגל נוב וגבעון ושילה ובית עולמים תרין".

משמע מהמדרש שהקפידא על אברהם אבינו, זה שכרת ברית עם אבימלך, ולא שאל את הקדוש ברוך הוא. כי במעשה זה ישנו מצד אחד חילול ה', שאברהם אבינו כורת ברית עם גוי עובד עבודה זרה, וכביכול מסכים עם דרכו. מצד שני יש כאן קדוש ה', שגם מלך גדול רוצה להתקשר עם אברהם אבינו, ואולי על ידי זה ישפיע גם עליו לשוב. והיה כאן מקום לשאול את הקדוש ברוך הוא, וכיון שלא שאל נענש, וכן משמע מהמפרשים.

וצריך ביאור א] מדוע זכר המדרש, שעיקר הקפידא שנתן ז' כבשות, וכנגד זה נענש גם כן בענינים של ז', והרי העונש מגיע על עצם כריתת הברית, ולא משום ז' הכבשות שנתן לו. ב] משמע מהמדרש שמתן תורה נתעכב ז' דורות, משום כריתת הברית, אבל בלא זה היו מקבלים תורה לפני כן, וזה צריך ביאור, מדוע כריתת הברית עם אבימלך, צריכה לעכב את מתן תורה. ג] כשנגזר שהפלישתים יהרגו שבעה צדיקים מבניו, חפני ופנחס שמשון ושאול ובניו, צריך ביאור מה טעם דווקא אלו, ומדוע נענשו כנגד כריתת הברית עם אבימלך. ד] מוכח מהמדרש שחורבן בית המקדש הראשון והשני, היה בעוון זה שכרת ברית עם אבימלך, וגם זה צריך ביאור מה עניין זה לזה.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר דברי המדרש על פי הכתוב בנביא "וילך המלך ואנשיו ירושלים אל היבוסי יושב הארץ, ויאמר לדוד לאמור לא תבוא הנה כי אם הסירך העורים והפיסחים לאמור לא יבוא דוד הנה" (שמואל ב ה' ו'). ופירש רש"י "מצודת ציון נקראת יבוס, ומזרעו של אבימלך היו, והיו להם שני צלמים, אחד עור ואחד פסח שנעשו על שם יצחק ויעקב, ובפיהם השבועה שנשבע אברהם לאבימלך, ולכך לא הורישום כשלכדו את ירושלים לא לכדו את המצודה". נמצא עיקר השבועה שהשביע אבימלך את אברהם אבינו, היא שגם בזמן שיש מצוה

לכבוש את ארץ ישראל, לא יכבשו את היבוסי. ולכך לא יכלו לכבוש את היבוסי, בזמן דוד המלך.

וגם זה צריך ביאור כיצד נשבע אברהם אבינו על דבר זה, הרי ישנה מצוה לכבוש את האומות שבארץ, ועל ידי שבועה זו מתבטלת המצוה. אמנם עיין בתו"ס גיטין מו. שכל המצוה לכבוש ולהלחם, זהו רק אם הם לא רוצים להשלים עמנו. אבל אם הם רוצים להשלים, מותר להשאיר אותם. ולפי זה מתבאר העניין, שאבימלך אומר לאברהם אבינו, הריני בא להשלים עימך ואל תלחם עמי ועם זרעי, ולכך אברהם אבינו הסכים. ואם כן צריך ביאור מהי התביעה על אברהם אבינו שהסכים, הרי מותר לו מעיקר הדין.

והנראה להסביר הטענה שעליו, על פי דברי רש"י בתחילת פרשת בראשית "מה הטעם פתח בבראשית, משום כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים, שאם יאמרו אומות העולם לישראל, ליסטים אתם שכבשתם ארצות שבעה גוים, הם אומרים להם כל הארץ של הקדוש ברוך הוא היא, הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו, ברצונו נתנה להם, וברצונו נטלה מהם ונתן לנו". נמצא שכיבוש הארץ, הוא עשיית רצון ה', שברצונו נתן לנו את הארץ מיד שבעה האומות. וכשאברהם אבינו נשבע לאבימלך שלא יכבוש את היבוסי, נראה כעין חלול ה', שהרי רצון ה' להוריש את היבוסי, וכעת נשבע לו שלא יורישנו. ואף על פי שמותר להשלים עמהם, מכל מקום היה לאברהם אבינו, לשאול את הקדוש ברוך הוא ולקבל ממנו הוראה מפורשת להשבע לאבימלך, ואז מוכח במפורש, שבאמת כעת רצון ה', שלא לכבוש את היבוסי. וכשלא שאל את הקדוש ברוך הוא, היה נראה כלפי העולם כביכול, שמבטל את דבר ה' ורצונו ליתנה לנו. [וזהו מטעם שהקדוש ברוך הוא מדקדק עם הצדיקים כחוט השערה, כמבואר במסילת ישרים בפרק ד עיש"ה].

ובזה מבואר המדרש, שהקפידא על אברהם אבינו שנעשה חילול ה' על ידו, שנראה כלפי חוץ כאלו מבטל את רצון ה', להנחיל את הארץ מיד היבוסי. ובזה שנתן שבע כבשות, היה כאן יותר חלול ה' בפרהסיא, שהמעשה התפרסם על ידי שבע הכבשות שנתן, וידעו כולם שכרת ברית שלא לכבוש את היבוסי. ולכך התעכב מתן תורה, שבע דורות, כי היסוד של מתן תורה הוא נעשה ונשמע שענינו עשיית רצון ה'. כמבואר בשבת פח. "בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע, יצתה בת קול ואמרה להן, מי גילה לבני רז זה שמלאכי השרת משתמשין בו". וכתב המהרש"א שהמלאך כולו רוחני, ואין לו רצון אחר, רק לעשות רצון ה', אבל אדם שמורכב מגוף ונפש ויש בו יצר הרע שמסיתו, אינו יכול לומר נעשה ונשמע עכ"ד, ועל ידי זה שאברהם אבינו נשבע לאבימלך, נגרם חילול ה', שאי אפשר עוד לראות בעולם רק רצון ה'. ולכך התעכב מתן תורה שבעה דורות, כדי שיהיו מוכנים לעשות רצונו לגמרי.

ובזה מובן מדוע נענשו דווקא חפני ופנחס, כיון שעוונם היה שלא עשו רצון ה' בצורה מושלמת. כמבואר בשבת נו. "כל האומר בני שמואל חטאו, אינו אלא טועה, שנאמר ויהי כאשר זקן שמואל ולא הלכו בניו בדרכיו, אלא מה אני מקיים ויטו אחר הבצע, שלא עשו כמעשה אביהם, שהיה שמואל הצדיק מחזר בכל מקומות ישראל, ודן אותם בעריהם וכו' והם לא עשו כן, אלא ישבו בעריהם, כדי להרבות שכר לחזניהם ולסופריהם". נמצא שעיקר חטאם היה, שלא עשו רצון ה' בצורה מושלמת.

ועל דרך זה בשמשון שהיה שופט את ישראל, כמבואר בגמ' סוטה י. "שמשון דן את ישראל כאביהם שבשמים, שנאמר דן ידין עמו כאחד וגו" ומ"מ חטא, שהלך אחר עיניו כמבואר במשנה סוטה ט: "שמשון הלך אחר עיניו, לפיכך נקרו פלישתים את עיניו", נמצא שגם שמשון חטא שלא עשה רצון ה' בצורה מושלמת, אלא רצה גם לילך אחר רצונו ומראה עיניו.

ושאול גם כן עיקר חטאו היה, שירא את העם, ולא קיים את צווי ה', שהקריב את הקרבן לפני שהנביא הגיע, כמו שנאמר "ויאמר שמואל מה עשית ויאמר שאול כי ראיתי כי נפץ העם מעלי ואתה לא באת למועד הימים ופלישתים נאספים מכמש" (שמואל א י"ג י"א). ולכך אמר לו שמואל, שהפסיד את המלוכה, כמו שנאמר "לא שמרת את מצוות ה' אלהיך אשר צוך" (שמואל א י"ג י"ג). וכשחטא בפעם השניה, שלא החרים את כל עמלק, גם אמר לו שמואל, "החפץ לה' בעולות וזבחים כשמוע בקול ה' הנה שמוע מזבח טוב להקשיב מחלב אלים" (שמואל א ט"ו כ"ב). נמצא שגם שאול נכשל בזה, שלא עשה רצון ה' בצורה גמורה, והיה חסר בשמיעה של שאול בקול ה'. ובני שאול בפשוטו נענשו בעוון אביהם.

וזהו גם ענין חורבן שני בתי המקדש, שהפסיקו לעשות רצון ה' בצורה שלימה. כמו שנאמר "הכהנים לא אמרו איה ה' ותופסי התורה לא ידעוני" (ירמיה ב' ח'). ואף על פי שקיימו את המצוות והקריבו הקרבנות, מכל מקום לא אמרו איה ה', ופירושו שלא ביקשו בכל לבם לעשות את רצון ה', וכל זה מחמת החלול ה' שנוצר, בחטא השבועה לאבימלך, שבזה היה נראה כלפי חוץ, כאלו אברהם אבינו לא חושש לרצון ה' וכמבואר לעיל. ודבר זה היה שרש קטן מאוד, של פגם בעשיית רצון ה', ואצל הבנים גדל עד כדי חורבן בית המקדש.

ובכתבי האריז"ל [שער הגילגולים] מבואר ששמשון הוא גילגול של נדב בן אהרון הכהן, כיון שנדב לא רצה לישא אשה, כי סבר שאין בבנות ישראל אשה הראויה להנשא לו. לכך נענש שבא בגלגול שמשון, והיה טוחן בבית האסורים עם נשי הפלישתים [עיין סוטה י.]. וכיון שבני אהרון נכנסו למשכן שתויי יין, לכן היה שמשון נזיר מן הבטן, שלא שתה יין מימיו, על מנת לתקן החטא של שתויי יין עכ"ד. נמצא שגם חטאו של נדב, היה שלא עשה רצון ה' בצורה מושלמת, כי הלך אחר עיניו. וסבר שאין בישראל אשה הראויה להנשא לו.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן יח

ה' שומר צדיקים

"ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים שני חיי שרה" (בראשית כ"ג א').

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום וברכה וכט"ס

שאלה: "שני חיי שרה" פירש רש"י "כולן שוין לטובה". ומשמע מדברי רש"י, שכל המאה עשרים ושבע של שרה היו טובים.

וצריך ביאור שזה מובן שבגדלותה היו טובים, אבל כשהיתה תינוקת ובשנותיה ראשונים, ודאי שלא עבדה את הקדוש ברוך הוא, והיתה כשאר תינוקות, עד שעמדה על דעתה, ואם כן חסרים כמה שנים, ומהי כוונת רש"י כולם שוין לטובה.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר את דברי רש"י על פי דברי ר' יונה ביסוד התשובה, שאדם שעבד את הקדוש ברוך הוא בכל כחו, ונפטר בחצי ימיו. נותנים לו שכר כאלו חי שבעים שנה. והביא משל מהתנחומא וז"ל "משל למלך ששכר פועלים, והתחילו במלאכה לעשות באמונה. אמר המלך לאחד מהם, בא ונטייל במדינות בגנות ופרדסים. הלך עמו כל היום, והאחרים טרחו במלאכתן. לעת ערב באו למלך ואמרו, תן לנו שכרינו. ובא אותו שטייל עם המלך, ושאל שכרו כמו כן, אמרו האחרים ומה יש לך ליקח, הלא לא טרחת כל היום כולו באמונה ובמלאכה. השיב להם על ידי לא נשאר לפעול, וראה המלך שהדין עמו ונתן לו שכרו".

ונראה שכשם שעובד ה' מקבל שכר עבור השנים שלא חי בהם, כמו כן מקבל שכר עבור השנים שחי בהם, ולא יכל לעבוד את ה' מחמת קטנותו וקוצר דעתו, ונחשב לו כאלו עבד את הקדוש ברוך הוא כל ימי חייו. ולכך שרה אימנו שכל שנותיה עבדה את הקדוש ברוך הוא, נחשבת בשמים, שעבדה את הקדוש ברוך הוא כל ימי חייה גם בקטנותה ממש, כי אם היתה בדעתה היתה עובדת את ה'.

עוד נראה להסביר דברי רש"י על פי הגמ' סוטה יב: "מלמד שהחזירוהו למשה על כל המצריות כולן ולא ינק, אמר הקדוש ברוך הוא פה שעתיד לדבר עם השכינה, ינק דבר טמא". נמצא שהקדוש ברוך הוא שומר את הצדיקים גם בקטנותם ממש, שלא יטמאו אפילו באונס. וכמו שאין הקדוש ברוך הוא מביא תקלה על ידי בהמתן של צדיקים (עיין גיטין ז.), כך הקדוש ברוך הוא שומר את הצדיקים מקטנותם שלא יכשלו בדבר אסור. וזה הביאור בדברי רש"י שכל שנותיה של שרה אימנו היו שווין לטובה, וכמו שבגדלותה, הקדוש ברוך הוא שמר עליה עליה מכל מכשול וטומאה, כך גם בקטנותה ממש, הקדוש ברוך הוא שמר עליה מטומאה.

ועל דרך זה חשבתי לבאר הכתוב "ויוצא העבד כלי כסף וכלי זהב ובגדים ויתן לרבקה ומגדנות נתן לאחיה ולאמה" (בראשית כ"ד נ"ג). ותמוה מדוע צריך ליתן לרבקה בגדים. שהרי דרך העולם ליתן לכלה תכשיטים ולא בגדים. וביאר במהרי"ל דיסקין, שאליעזר חשש שבביתו של לבן לא זהירים משעטנז, ורצה ליתן לרבקה, בגדים נקיים מחשש שעטנז. וכדי שלא לביישם, נתן להם כלי כסף וכלי זהב, ובתוכם הבליע את הבגדים עכ"ד.

ופירוש זה צריך ביאור האם רבקה אמנו, חשודה שלא נזהרה מאיסור שעטנז ח"ו. אלא ודאי שהקדוש ברוך הוא שמר אותה מכל דבר איסור, שאין הקדוש ברוך הוא מביא תקלה לידם של צדיקים [ואף על פי שתוס' גיטין ז. כתבו דהיינו רק בדבר אכילה, מכל מקום מסתבר שלאבות ולאמהות שצריך לצאת מהם כלל ישראל, הקדוש ברוך הוא ישמור מכל נדנוד חטא ועוון]. רק שזהו דרך נס שלא על פי טבע, ואליעזר רצה למעט הנס, ולכך נתן לה בגדים כשרים שלא לסמוך על הנס. וכמו שמבואר בתוס' ישנים ביומא לח. שדברים

שאפשר לתקן בידי אדם הקדוש ברוך הוא לא רוצה לתקנם על ידי נס [ולכך לחם הפנים שעשו אנשי אלכסנדריא, היה מעפיש].

ועוד נראה לבאר את דברי רש"י על פי המבואר בכתבי האריז"ל [שער הגילגולים] שלעולם נשים לא תבואנה לעולם הזה בגילגול, ורק אנשים באים בגילגול. וביאר הטעם כיון שכל המטרה של גילגול הנשמות, הוא על מנת לתקן את אשר חטא ועיות. ונשים יכולות לתקן את חטאיהם על ידי הגיהנום. ואינן צריכות להתגלגל על מנת לתקן. אבל אנשים אינם יכולים להכנס לגיהנום, כיון שאין אור של גיהנום שולט בלומדי התורה כמבואר בגמ' חגיגה כז: ולכך מחוייבים לבוא בגילגול על מנת לתקן חטאיהם.

ודברי האריז"ל צריכים ביאור, שהרי גם לנשים יש את זכות התורה, כמבואר בגמ' ברכות יז. שבשכר שהנשים שולחות את בניהם ובעליהן ללמוד תורה, ומסייעות להם שיוכלו ללמוד תורה הם חולקות עם בעליהם בשכר, ובזה זוכות לחיי העולם הבא ולתחיית המתים. וכן מבואר בגמ' סוטה כא. שבזכות שהנשים מסייעות לבניהם ולבעליהן ללמוד תורה, התורה מגינה עליהם. ואם כן צריך ביאור, מדוע נשים נכנסות לגיהנום, הרי גם להם יש את זכות התורה, וצריכה להגן עליהם מאש הגיהנום.

ונראה לבאר זה, על פי דברי הגר"א באבן שלימה [פרק ד אות יד] "התורה נמשלה למקוה [ברכות טז.], וכמו שמים אינן מטהרין עד שכל גופו עולה בהן, כך בתורה עד שכל גופו יוכתש בהן כחרדל". נמצא מדברי הגר"א שכחה של התורה, הוא לזכך ולטהר את הנפש. אבל זהו רק, לאחר עמלות גדולה בתורה. ונראה שהנשים אף על פי שחולקות עם בעליהן בשכר לימוד התורה, זהו רק בעצם השכר. אבל עיקר טהרת הנפש זוכים הבעלים, כיון שהם כותשים את גופם כחרדל, על לימוד התורה.

ובזה מתבארים דברי האריז"ל, שרק אנשים לא יכולים להכנס לגיהנום, אבל נשים יכולות להכנס לגיהנום. כי אנשים שכותשים את גופם כחרדל על התורה, זוכים שגופם מתקדש ומיטהר ונהיה רוחני, ולכך אין אור הגיהנום שולט בהם. אבל נשים, אף על פי שיש להם זכות התורה, מכל מקום כיון שלא כותשות את עצמן בעמל התורה, לא מתקדש כל כך גופן, ויכול לשלוט בהן אור הגיהנום.

ובזה נראה לבאר את דברי הגמ' גיטין מה. שבנותיו של רב נחמן היו בוחשות את הקדירות הרותחות בידיהם, ולא היו נכוות. ותמה על זה רב עיליש כיצד יתכן שאינן נכוות, הרי נאמר בכתוב "אדם אחד מאלף מצאתי ואשה בכל אלה לא מצאתי" [קהלת ז כח]. עד שלבסוף הוברר הדבר, שהיו בוחשות את הקדירות על ידי כשפים. וצריך ביאור, מדוע לא יתכן שתהא אשה צדקת, ולא תכווה באש רותחת. ולפי המבואר מתבאר זה, כיון שנשים לא כותשים את גופם כחרדל על לימוד התורה, לא יתכן שגופם יהיה זך ורוחני כל כך, שלא ישרף מאש ומחום. וזה שייך רק באיש שעמל בתורה, וכותש את גופו כחרדל על התורה, אז זוכה להיות כולו רוחני, ולא ישרף באש ובחום. ולכן תמה רב עיליש, כיצד יתכן שבנותיו של רב נחמן לא נכוות.

ובזה יש לבאר את דברי רש"י, שכל שנותיה של שרה אימנו היו שווים לטובה. והכוונה בזה, ששרה אימנו, היתה

נשמתה זכה וטהורה כל ימיה. ומשבאה לעולם הזה, האירה נשמתה הגדולה על גופה, והיתה רוחנית בלי גשמיות כלל, וכל זה מגודל נשמתה שהיתה גבוהה מאוד.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן יט

כחה של השפעה

"ויאמר בוא ברוך ה' למה תעמוד בחוץ ואנכי פיניתי הבית ומקום לגמלים" (בראשית כ"ד ל"א).

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום וברכה וכט"ס

שאלה: פירש רש"י "פניתי הבית, מעבודת אלילים", וצריך ביאור שבפרשת ויצא, כשהגיע יעקב ללבן, נאמר "ויהי כשמוע לבן את שמע יעקב בן אחותו וירץ לקראתו ויחבק לו וינשק לו ויביאהו אל ביתו" (בראשית כ"ט י"ג).

וצריך ביאור מדוע כשלבן הביא את יעקב אל ביתו [והיה סבור שיש ליעקב אבינו כסף, שרק אחר כך נאמר, ויספר ללבן את כל הדברים האלה]. לא אמר לו, ואנכי פיניתי הבית מעבודה זרה. כמו שאמר לאליעזר, שפינה את הבית מעבודה זרה.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי לבאר זה על פי הגמ' ביבמות צו: במעשה שהיה בבית הכנסת של טבריה שנחלקו חכמים בהלכה, ומתוך המחלוקת באו לכלל כעס, עד שנקרע ספר תורה בלא כוונה. והיה שם ר' יוסי בן קיסמא, ואמר שמקום זה, סופו להיות בית עבודה זרה וכן היה. ועיין במהרש"א שביאר שכל הכועס, אפילו השכינה לא חשובה כנגדו (כמבואר בנדרים כב:), ועל ידי הכעס, סילקו את השכינה מבית הכנסת, ולכך נהפך למקום של עבודה זרה.

וביותר מזה מבואר בנביא "ויאמר לגחזי חגור מתניך וקח משענתי בידך ולך וגו' ושמת משענתי על פני הנער" (מלכים ב ד' כ"ט). והקשה ר' חיים בשיחות מוסר (תשלב ה), כיצד יתכן שהמשענת של אלישע תחיה את הנער, הרי רק לאלישע הנביא נתן הקדוש ברוך הוא כח להחיות מתים, והיה לו ללכת בעצמו להחיות את הילד. וביאר זה שבכחו של אדם, להחדיר כח להחיות מתים, גם לבול עץ דומם. כי גם בדבר דומם, יכול להספג כח שהאדם משקיע בו. וזהו בין השפעה לטובה ובין השפעה לרעה, כשחוטאים במקום המקום סופג כח של טומאה וחטא ח"ו.

ובזה נראה לבאר הטעם שהמקום שכעסו בו ונקרע ספר תורה, נהפך למקום עבודה זרה. כיון שכעסו במקום זה, וזלזלו בספר התורה, חדר ונספג למקום זה כח של חלול שם שמים. לכך נהפך מקום זה, למקום עבודת אלילים שמחללים בו שם שמים. וכעין זה נאמר במשנה [אבות פרק

ג משנה ב] "רבי חניניא בן תרדיון אומר שנים שיושבים ואין ביניהם דברי תורה, הרי זה מושב לצים. שנאמר ובמושב לצים לא ישב" [תהילים א א]. וביארו המפרשים [עיין ילקוט מעם לועז שם, בשם בית אהרון]. שהמקום עצמו נטמא הוא ואוירו, ולכך נקרא "מושב לצים".

ובזה חשבתי להסביר, שלבן סילק את האלילים מהמקום שנכנס בו אליעזר. וכיון ששהה אליעזר, שהיה דולה ומשקה מתורת רבו, במקום זה, שוב ספג מקום זה, קדושת התורה וקדוש שם שמים. שוב לא הכניס לתוכו לבן עבודת אלילים [ורק בחדרו של לבן היו התרפים, ולא בחדרו של אליעזר ויעקב]. ולכן כשבא יעקב אבינו אליו, לא היה צריך לפנות את המקום שכבר היה פנוי ונקי. וכעין זה מצינו במדרש רבה [שיר השירים פרק א] "בית מדרשו של רבי אליעזר היה עשוי כמין ריס, ואבן אחת היתה שם, והיתה מיוחדת לישיבה, פעם אחת נכנס רבי יהושוע התחיל נושק אותה האבן, ואמר האבן הזאת דומה להר סיני, וזה שישב עליה דומה לארון הברית". כיון שרבי אליעזר למד תורה על האבן, נתקדשה כהר סיני, מעוצם קדושת רבי אליעזר.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן כ

ה' צילך

"ויברכו את רבקה ויאמרו לה אחותינו את היי לאלפי רבבה וירש זרעך את שער שונאיו" (בראשית כ"ד ס').

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום וברכה וכט"ס

שאלה: פירש רש"י "את וזרעך תקבלו אותה ברכה, שנאמר לאברהם בהר המוריה, הרבה הרבה את זרעך וגו', יהי רצון שיהיה אותו הזרע ממך ולא מאשה אחרת". וכאן רואים שלבן ובני ביתו מברכים את רבקה שיצא ממנה כלל ישראל.

וכיצד יתכן שלבן הרמאי שביקש לעקור את הכל, מתנהג כל כך בדרך ארץ, ומברך את רבקה אחותו, שכלל ישראל יצא ממנה.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר זה על פי הכתוב "ויקח חמאה וחלב ובן הבקר אשר עשה ויתן לפניהם והוא עומד עליהם תחת העץ ויאכלו" (בראשית י"ח ח'). ופירש רש"י "ויקח חמאה, ולחם לא הביא, לפי שפרסה שרה נדה שחזר לה אורח כנשים אותו היום, ונטמאת העיסה". ובפשוטו זהו תימה גדולה, האם לא היה עוד לחם באהל של אברהם אבינו, שכל באי עולם היו נכנסים שם לאכול, ויכלו ליתן לאורחים לחם אחר.

והביאור בזה נראה, שהאבות הקדושים חיו ביחד עם הקדוש ברוך הוא, ובכל דבר קטן שהיה אצלם ראו בו יד ה'.

וכשראתה שרה שנטמאת העיסה, הבינה שרצון ה' כעת, שלא ליתן לחם לאורחים, שאם לא כן מדוע נטמאת דווקא כשהכינה העיסה, ולא ראו בזה מקרה בעלמא רק יד ה' מכוונת.

וכעין זה יש לבאר הכתוב "ויתרוצצו הבנים בקרבה ותאמר אם כן למה זה אנכי ותלך לדרוש את ה' " (בראשית כ"ה כ"ב). ופירש רש"י "ותאמר אם כן גדול צער העיבור, למה זה אנכי מתאוה ומתפללת על הריון, ותלך לדרוש לבית מדרשו של שם, לדרוש את ה' שיגיד לה מה תהא בסופה". ובפשוטו זהו תימה, האם רבקה אמנו ויתרה על בנים בגלל צער העיבור, והאם ח"ו היתה מבעטת ביסורים. ועוד תמוה מדוע הלכה לבית מדרשו של שם, לשאול מה יהא בסופה, הרי ודאי שסופה לילד ילדים. והביאור בזה הוא על דרך המבואר לעיל, שהאבות חיו עם הקדוש ברוך הוא, וכשרואה רבקה שזכתה להריון, אבל הבנים מתרוצצים בקרבה ויש לה צער מן העיבור, הבינה שמשמים לא רוצים שתזכה לבנים, ולכך מייסרים אותה, ואם כן אינה רוצה בנים נגד רצון ה'. ולכך הלכה לשאול בנבואה, האם משמים רוצים שיהיו לה בנים או לא.

ועל דרך זה מבואר בכתובות סז: בעני שבא לפני רבא, ושאלו רבא במה אתה סועד, אמר לו העני בתרנגולת פטומה ויין ישן, ושאלו רבא האם אינך חושש לדוחק הציבור, וענה לו האם אני אוכל מהציבור, הריני אוכל משל הקדוש ברוך הוא. ואז באה אחותו של רבא, שלא ראתה אותו שלוש עשרה שנים, והביאה לו תרנגולת פטומה ויין ישן, אמר רבא "מאי דקמה" [ופירש רש"י מה דבר זה שאירע לפני עתה שלא הייתי רגיל בכך, שבאת זו לכאן ותרנגולת ויין ישן בידה], "נעניתי לך קום אכול". וביאר זה בשיחות מוסר לר' חיים (תשלב ל), שאדם זה שבטח בהקדוש ברוך הוא שנותן לו כל מחסורו, נחשב מאוכלי המן עי"ש. והביאור הוא על דרך זה שאדם שחי עם הקדוש ברוך הוא, ויודע שהכל בהשגחה מדוקדקת, הקדוש ברוך הוא גם מתנהג עמו בהנהגה שלא על פי טבע. ואדם זה מקבל את מזונו ישירות מהקדוש ברוך הוא, בלי שום טבע כלל, ואין כאן חשש של דוחק הציבור, כי לאדם כזה, הקדוש ברוך הוא נותן מזונותיו ישירות מידו הפתוחה, ולא ממה שנקצב לציבור לקבל, ואין אצלו חשש של דוחק הציבור.

ועל דרך זה יש לבאר, מה שמצינו באליעזר כשהלך לחרן למצוא שידוך ליצחק, וכשהגיע לבית בתואל סיפר להם את כל קורותיו, ולבסוף אמר להם "ואקד ואשתחוה לה' ואברך את ה' אלהי אדוני אברהם אשר הנחני בדרך אמת לקחת את בת אחי אדוני לבנו" (בראשית כ"ד מ"ח). ומכאן משמע, שכבר היה בטוח שמצא את השידוך המתאים ליצחק, ובירך את הקדוש ברוך הוא, ומיד אומר לבתואל "ועתה אם ישכם עושים חסד ואמת את אדוני הגידו לי ואם לא הגידו לי ואפנה על ימין או על שמאל" (בראשית כ"ד מ"ט). וכאן משמע שעדיין הוא מסופק, האם באמת השידוך יצליח ויסכימו לו, ואם כן כיצד היה בטוח בהתחלה שמצא את השידוך.

והביאור בזה, שאליעזר הלך בדרכי האבות וחי עם הקדוש ברוך הוא, וכשראה שה' מצליח דרכו, הבין שזהו השידוך וברך את הקדוש ברוך הוא. אבל לבן ובתואל שחיו בלי הקדוש ברוך הוא, אצלם עדיין לא ברור כלל שהשידוך יצא לפועל, ולכך שואל אותם האם מסכימים. אבל הקדוש ברוך הוא סיבב שגם הם יסכימו שלא ברצונם ושלא בטובתם, וכמו שאמרו לו "ויען לבן ובתואל ויאמרו מה'

יצא הדבר לא נוכל דבר אליך רע או טוב" (בראשית כ"ד נ'). כי משמים הכריחו את הרשעים להודות ולהסכים לשידוך.

ובזה מבואר הברכה שבירך לבן את רבקה "אחותנו את היי לאלפי רבבה", שודאי לבן ביקש לעקור את הכל, והיה שונא ישראל רצה להרע ולקללם. אבל הקדוש ברוך הוא המשיך לכוון את השידוך שיצא לטובה, לא רק בהסכמה של לבן ובני ביתו, אלא שגם יברכו אותה והוא מידה כנגד מידה, כיון שהאבות חיו עם הקדוש ברוך הוא, וידעו שהכל מאתו יתברך בהשגחה מדוקדקת. כך גם הקדוש ברוך הוא התנהג עמהם, בהנהגה מעל הטבע. וסיבב הקדוש ברוך הוא שהרשעים יסכימו לשידוך, ויברכו את רבקה. והבן.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן כא

הקדוש ברוך הוא מתאוה לתפילתן של צדיקים

"ויעתר יצחק לה' לנוכח אשתו כי עקרה היא ויעתר לו ה' ותהר רבקה אשתו" (בראשית כ"ה כ"א).

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב

שאלה: פירש רש"י "הרבה והפציר בתפילה", ובילקוט שמעוני כאן "ר' אומר עשרים שנה היתה רבקה עקרה, ולאחר עשרים שנה לקח את רבקה והלך לו להר המוריה, למקום שנעקד שם, והתפלל עליה על הריון הבטן, ונעתר לו הקדוש ברוך הוא, שנאמר ויעתר לו". ומשמע מהמדרש, שרק לאחר עשרים שנה, נתאמץ יותר בתפילה והלך להר המוריה להתפלל.

וצריך ביאור א] מדוע המתין עשרים שנה על מנת לילך להר המוריה, ולא הלך מיד כשראה שאין להם בנים. ב] אצל אברהם אבינו מצינו שלא התפלל על שרה, כמו שנאמר "ותאמר שרי אל אברם חמסי עליך אנכי נתתי שפחתי בחיקך ותרא כי הרתה ואקל בעיניה" (בראשית ט"ז ה'), ופירש רש"י "חמסי עליך, חמס העשוי לי עליך אני מטיל העונש, כשהתפללת להקדוש ברוך הוא מה תתן לי ואנכי הולך ערירי, לא התפללת אלא עליך והיה לך להתפלל על שנינו, והייתי אני נפקדת עמך". וצריך ביאור מדוע אברהם אבינו לא התפלל על שרה, כמו שיצחק התפלל על רבקה, ומדוע לא לקח את שרה להר המוריה והתפלל שם, כמו שעשה יצחק לרבקה, וצ"ע.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר זה על פי הכתוב "ותרא רחל כי לא ילדה ליעקב ותקנא רחל באחותה ותאמר אל יעקב הבה לי בנים ואם אין מתה אנכי" (בראשית ל' א'), ופירש רש"י "וכי כך עשה אביך לאימך, והלא התפלל עליה". ויעקב אבינו ענה לרחל "התחת אלהים אנכי אשר מנע ממך פרי בטן"

(בראשית ל' ב'), ופירש רש"י "אשר מנע ממך, את אמרת שאעשה כאבא אני איני כאבא, אבא לא היו לו בנים, אני יש לי בנים, ממך מנע ולא ממני". וצריך להבין כיצד יעקב אבינו, עונה לרחל תשובה זו, הרי רחל נמצאת בצער גדול, שאין לה בנים. ובאמת מצינו במדרש שיעקב נענש על זה, כמבואר במדרש רבה (פרשה עא) "אמר לו הקדוש ברוך הוא כך עונים את המעוקות, חייך שבניך עתידים לעמוד לפני בנה". ומכל מקום צריך להבין מה סבר יעקב אבינו.

והביאור בזה נראה על פי הגמ' יבמות סד. "אמר ר' יצחק מפני מה היו אבותינו עקורים, מפני שהקדוש ברוך הוא מתאוה לתפילתן של צדיקים". ולכך אמר יעקב לרחל, ממך הקדוש ברוך הוא מנע בנים ולא ממני, אם כן הקדוש ברוך הוא מתאוה לתפילתך, ומשמים רוצים ממך עוד התאמצות בתפילה. אבל ממני לא דורשים עוד תפילה, ולכך נתנו לי בנים. ומכל מקום היתה תביעה דקה על יעקב אבינו, מדוע לא דיבר על ליבה, לנחם אותה מצערה. ולכך נענש שכל בניו יעמדו לפני יוסף, ופירושו שיוסף יהא החשוב מבין כל הבנים, כיון שנולד מכח התפילה המיוחדת של רחל, ובזה מוכיחים ליעקב אבינו, שלא נהג כשורה, בזה שלא ניחם אותה ודיבר על ליבה של רחל. שלכך הבן שלה חשוב מכל הבנים שהוא מתייחס אליה, כי נולד מכח תפילתה, והבן.

ובזה יש לבאר הענין ביצחק כשראה שלא זכו לבנים, הבין שמשמים רוצים ממנו תפילה, ולכך התפלל עליה, אבל כשראה שבדרך הטבע לא יזכה לבנים, כיון שעברו כבר עשרים שנה, הבין שמשמים רוצים ממנו, תפילה מעל הטבע עם מסירות נפש. ולכך הלך להתפלל בהר המוריה, במקום שמסר נפש, כדי שגם התפילה תהא עם מסירות נפש של העקידה.

ואברהם אבינו ודאי שהתפלל על שרה במסירות נפש, שהרי שנים רבות לא זכו לבנים, וידע שמשמים רוצים ממנו תפילה עם מסירות נפש. והטעם שלא הלך להר המוריה, כיון שאברהם אבינו מדתו היא חסד, והמקום של חסד עם מסירות נפש, היה באהל שהקים לעוברים ושבים, ושם התפלל במסירות נפש. ורק יצחק אבינו הלך להר המוריה, כיון שמדתו היא עבודה, והלך להר המוריה שהוא מקום העבודה, ושם מסר נפש על התפילה. אבל לאחר שאברהם אבינו הרג את המלכים, והקדוש ברוך הוא נתגלה אליו, ואמר לו אל תירא ושכרך הרבה מאוד, כאן הקדוש ברוך הוא בא להודיע לו בנבואה ששכרו הרבה מאוד, ולא ירא שיענש על הריגת המלכים. וכאן הקדוש ברוך הוא לא דרש ממנו להתפלל, ולכך אברהם אבינו לא התפלל על בנים. ורק אמר לקדוש ברוך הוא שיש לו צער גדול שאין לו בן, שיכול להמשיך דרכו.

וצריך ביאור אם כן מה היתה הקפידה של שרה עליו בנבואה זו. ונראה לבאר ע"פ מה שכתב בשיחות מוסר לר' חיים (תשלא כג), שהזוכה לקבל שפע ממרום, יכול להכניס תחת כנפיו גם את חבירו שיהנה מהשפע שקיבל. ובזה ביאר הגמ' במגילה כז: שרב בירך את רב הונא שיזכה לעשירות וכך היה שזכה רב הונא לעשירות, והקפיד עליו רב מדוע לא אמר לו וכן למר, כיון שהיתה זו עת רצון ליתן שפע לרב הונא, אם היה אומר רב הונא וכן למר, היה יכול לכלול בשפע גם את

רב, ולכך הקפיד עליו. ובזה נראה לבאר את הקפידה של שרה, כיון שהיה אז עת רצון, שהקדוש ברוך הוא הודיעו ששכרו רב, אם היה מבקש גם על שרה, היה יכול לכלול בשפע גם את שרה והיתה זוכה לבן.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן כב

וזרח השמש ובא השמש

"ויזד יעקב נזיד ויבוא עשו מן השדה והוא עיף" (בראשית כ"ה כ"ט).

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב

שאלה: כתב רש"י שאותו היום מת אברהם, ובישל יעקב עדשים להבהרות את האבל. וצריך להבין שהרי יעקב היה איש תם יושב אהלים, שלא מש מאהלה של תורה, ואם כן מה ראה לבטל מלימודו על מנת להכין עדשים, ולא נתן לרבקה או הגר שיכינו התבשיל, וכדרכו של עולם שהנשים מבשלות. והרי ההלכה היא, שמצוה שאפשר לעשותה על ידי אחרים, לא דוחה מצוות תלמוד תורה. וכיצד ביטל את מצוות תלמוד תורה לבשל עדשים לסעודת הבראה.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר זה על פי הרמב"ם בפרק ו' מהלכות דעות הלכה א "דרך ברייתו של אדם, להיות נמשך בדעותיו ובמעשיו אחר רעיו וחביריו, ונוהג כמנהג אנשי מדינתו, לפיכך צריך אדם להתחבר לצדיקים, ולישב אצל החכמים תמיד, כדי שילמוד ממעשיהם. ויתרחק מן הרשעים ההולכים בחשך, כדי שלא ילמוד ממעשיהם". ובזמן שהיה אברהם אבינו חי, היה יעקב אבינו לומד תורה ממנו, אבל יצחק היה מקרב יותר את עשו. וכשהיה יעקב אבינו נמצא בחברתו של אברהם אבינו, היה לו ממי ללמוד דרך הישר. אבל כשמת אברהם אבינו, שוב נמצא יעקב אבינו בודד, כי יצחק אהב יותר את עשו. וחשש יעקב אבינו, שמא יהא מושפע לרעה מעשו הרשע שנמצא לידו. ולכך מיד בישל מאכל אבלים, על מנת להתחזק במוסר שהעולם עראי, והאבלות היא גלגל החוזר בעולם, ועל ידי זה ידע להתרחק יותר מעשו הרשע.

ועוד חשבתי להסביר על פי הגמ' בבא בתרא צא. "אמר רב חנן בר רבא אמר רב, אותו היום שנפטר אברהם אבינו מן העולם, עמדו כל גדולי אומות העולם בשורה, ואמרו אוי לו לעולם שאבד מנהיגו, ואוי לה לספינה שאבד קברניטה". כי אברהם אבינו היה נחשב הקברניט שמוביל את הספינה. כמבואר ברמב"ם בפרק א מהלכות עכו"ם הלכה ג "והתחיל לעמוד ולקרוא בקול גדול לכל העולם, ולהודיעם שיש שם אלוה אחד לכל העולם, ולו ראוי לעבוד, והיה מהלך וקורא, ומקבץ העם

מעיר לעיר וממלכה לממלכה, עד שהגיע לארץ כנען והוא קורא, שנאמר ויקרא שם בשם ה' אל עולם, וכיון שהיו העם מתקבצין אליו ושואלין לו על דבריו, היה מודיע לכל אחד ואחד כפי דעתו, עד שיחזירהו לדרך האמת, עד שנתקבצו אליו אלפים ורבבות והם אנשי בית אברהם, ושתל בלבם העיקר הגדול הזה". ובראב"ד תמה, מדוע שם ועבר שהיו צדיקים לא מחו בבני דורם ולימדום דרך הישרה. ותירץ בכסף משנה ששם ועבר באמת, הודיעו לתלמידיהם שהיו בארץ כנען, אבל לא נתעוררו לקרוא ולהכריז בשם ה' כמו אברהם, ולכך גדלה מעלתו ביותר עכ"ד.

וגם זה צריך ביאור מדוע לא התעוררו שם ועבר, לקרוא בשם ה'. ונראה שהם חששו מההשפעה הרעה של עובדי עבודה זרה ורשעים שהיו בדור, ולכך רק לימדו תורה לתלמידיהם. אבל אברהם אבינו, לא חשש מהשפעה רעה, כיון שאמונתו היתה גדולה מאוד, ולכך הלך להחזיר בתשובה את כל אנשי העולם. ולכך כשנפטר אברהם אבינו, הרגישו כל העולם שאבד הקברניט שמוליך הספינה, ואין מי שילחם בעובדי עבודה זרה וישיב את הרשעים בתשובה. ולכך מיד בא יעקב אבינו ובישל את העדשים לסעודת ההבראה, על מנת לחזק את ידיהם, שלא יחשבו שמעכשיו אין מי שינהיג את הספינה, אלא יעקב אבינו ממשיך את דרכו של אברהם אבינו, והוא ישיב את הרשעים בתשובה. וכמו שאמרו חז"ל "שאין צדיק נפטר מן העולם, עד שנברא צדיק כמותו שנאמר וזרח השמש ובא השמש, עד שלא כבתה שמשו של עלי, זרחה שמשו של שמואל הרמתי, שנאמר ונר אלהים טרם יכבה ושמואל שוכב" [קידושין עב:].

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן כג

חסד לאומים חטאת

"ויקרא אבימלך ליצחק ויאמר אך הנה אשתך היא ואיך אמרת אחותי היא ויאמר אליו יצחק כי אמרתי פן אמות עליה" (בראשית כ"ו י').

לכבוד מו"ר הרה"צ רבי דוד חנניה פינטו שליט"א שלום רב וכט"ס.

שאלה: כשיצחק הלך לגרר אמר על רבקה שהיא אחותו. וכשראהו אבימלך מצחק, אמר לו איך אמרת אחותי היא. אמר לו יצחק "כי אמרתי פן אמות עליה". ממשיך אבימלך "מה זאת עשית לנו כמעט שכב אחד העם את אשתך".

צריך ביאור מה השאלה של אבימלך, הרי ענה לו יצחק "כי אמרתי פן אמות עליה" וצ"ע.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: הנראה לבאר זה על פי הכתוב "ויאמרו הבה נבנה לנו עיר ומגדל וראשו בשמים ונעשה לנו שם פן נפוץ על פני כל הארץ" (בראשית י"א ד'). וביאר הנצי"ב

בהעמק דבר שכוונתם של דור פלגה הייתה, לעשות עיר עיקרית שבה המגדל ושאר עיירות הסמוכות טפילות אליה, ומהמגדל יצפו ויסתכלו למרחוק על כל הישובים שלהם, כדי שלא יתפזרו בארץ אחרת, וכך יחיו כולם באחדות גדולה. וחששו שאנשים יצאו משם לעיר אחרת ותפרד האחדות, ולכן שמו אנשים מיוחדים להשגיח עליהם, ומי שיצא מביניהם למקום אחר חייבו אותו מיתה בשריפה. וכאן למדנו תורה מהי גמילות חסדים בלי דעת תורה, שתחילת בניין העיר היה חסד לטובת בני האדם שלא יפרדו, אבל כיון שהיה בלי דעת תורה נהפך לרועץ, שהגיעו מתוך זה לרציחה ולשריפה למי שלא חושב כדעתם. עכ"ד הנצי"ב.

וביאור דבריו הוא שגמילות חסדים עם השני, מהותו לדבק בדרכיו של הקדוש ברוך הוא, כמו שאחז"ל "מאי דכתיב אחרי ה' אלהיכם תלכו, וכי אפשר לו לאדם להלך אחר שכינה והלא כבר נאמר כי ה' אלהיך אש אוכלה הוא, אלא להלך אחר מדותיו של הקדוש ברוך הוא, מה הוא מלביש ערומים וכו'. הקדוש ברוך הוא ביקר חולים אף אתה בקר חולים וכו'. הקדוש ברוך הוא ניחם אבלים אף אתה נחם אבלים, הקדוש ברוך הוא קבר מתים וכו' אף אתה קבור מתים" (סוטה יד.). אבל החסד של עמי הארץ בלי דעת תורה, אינו בשביל לדבק במידותיו של הקדוש ברוך הוא, ואינו להטיב עם הזולת, אלא עושים חסד עם השני, כדי שגם הוא יחזיר להם חסד. ולכך כשראו שהשני לא מטיב עמהם ורוצה להפרד מאיתם, דנו אותו לשריפה.

ובזה יש לבאר את דברי חז"ל "שאלו תלמידיו את ר' אלעזר מה יעשה אדם וינצל מחבלו של משיח אמר להם יעסוק בתורה ובגמילות חסדים" (סנהדרין צח:). וצריך ביאור מדוע צריך גם תורה וגם גמילות חסדים. ובקובץ הערות (סימן י"ב אות ב') ביאר שאם יעסוק בגמ"ח, אז ידונו אותו בשמים במידת החסד והרחמים. ואז כשילמוד תורה תוכל תורתו להגין עליו. אבל אם יתנהגו עמו בשמים במידת הדין, גם תורתו לא תוכל להגין עליו.

אמנם לפי המבואר בנצי"ב יש ליתן טעם נוסף, מדוע חייב גם תורה וגם גמ"ח כדי להנצל מחבלו של משיח. כי אם יעשה גמ"ח ולא ילמד תורה, לא יהא כל ערך וחשיבות לגמ"ח שעושה, כיון שהוא חסד שלא עם דעת תורה, וזהו חסד על מנת להתגדל ולקנות שם לעצמו, ולא יוכל החסד להגן עליו. ורק לאחר שלומד תורה ומבין מהי תכלית האדם בעולמו, ומבין כיצד צריך לעשות חסד עם זולתו. רק אז החסד הוא אמיתי וחשוב בשמים, ויכול להגן עליו מחבלו של משיח.

ובזה נראה להסביר טענת אבימלך אל יצחק, למה לא אמרת אשתך היא, כי אם היית אומר שזו אשתך, היינו עושים עמך חסד ועוזרים לך, כי באת ממקום רחוק שיש שם רעב ואתה גר בארץ נכריה. אמר לו יצחק "פן אמות עליה" (בראשית כ"ו י'). וכוונתו כיון שכל החסד שלכם הוא בלא דעת תורה, נמצא שעיקר החסד שלכם הוא לזכות לכבוד ולחיות בנעימים, ואם תראו שהחסד סותר את התאוות שלכם, תפסיקו לעשות חסד ותהיו מסוגלים להרוג אותי על מנת ליקח אשתי, שכן הוא חסד שלא על פי דעת תורה. אבל אבימלך לא הבין זה, וממשיך וטוען שאנו אנשי חסד ומדוע לא אמרת אשתך והיינו גומלים עמך חסד. והיה מרמה גם את עצמו בחסד שעושה, ומוכיח לעצמו שהוא איש חסד והראיה שמטיב עם כולם.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן כד

יראת ה' טהורה

"ויקרא אבימלך ליצחק ויאמר אך הנה אשתך היא ואיך אמרת אחותי היא ויאמר אליו יצחק כי אמרתי פן אמות עליה" (בראשית כ"ו י').

לכבוד מו"ר הרה"צ רבי דוד חנניה פינטו שליט"א שלום רב וכט"ס.

שאלה: בפרשת לך לך כשאברהם הלך למצרים ואמר על אשתו שהיא אחותו, ולקחה פרעה ונענש בנגעים גדולים, ואמר פרעה לאברהם מדוע לא אמרת אשתי היא. אברהם לא ענה לו כלל. ונשארה הקושיה של פרעה למה לא אמרת אשתי, עומדת במקומה. ובפרשת וירא כשהלך לאבימלך גם אמר על שרה שהיא אחותו ולקחה אבימלך, ובא הקדוש ברוך הוא לאבימלך בחלום, ואמר לו השב את שרה ואם לאו מות תמות. ואבימלך אמר לאברהם מה ראית כי עשית את הדבר הזה, ענה לו אברהם "כי אמרתי רק אין יראת אלהים במקום הזה והרגוני על דבר אשתי".

וצריך ביאור א] מדוע אברהם לא ענה לפרעה גם תשובה זו, כי אמרתי רק אין יראת אלהים במקום הזה והרגוני, כמו שענה לאבימלך. ב] מדוע יצחק לא ענה לאבימלך את התשובה שאברהם ענה לאבימלך, כי אמרתי רק אין יראת אלהים במקום הזה והרגוני. ג] מדוע פרעה נענש בנגעים גדולים וכן אבימלך כשלקח שרה. אבל כשלקח אבימלך את רבקה לא נענש בנגעים, רק קיבל אזהרה מן המלאך. וצ"ע.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: הנראה לבאר זה, שאצל פרעה נאמר "ועתה הנה אשתך קח ולך" (בראשית י"ב י"ט). ופירש רש"י "ולא כאבימלך שאמר לו הנה ארצי לפניך, אלא אמר לו לך, ואל תעמוד שהמצרים שטופי זימה הם, שנאמר "וזרמת סוסים זרמתם". נמצא שפרעה עצמו הבין שהם חשודים להרע לאברהם אבינו. וכל מה שאמר לאברהם למה לא הגדת לי שאשתך היא, טענתו הייתה שזה אמת שכולם שטופים בזימה, אבל אני המלך לא חשוד על הזימה, ולא חשוד על הרציחה, ולכך היה לך לומר לי.

אבל אברהם אבינו לא ענה כלל על טענה זו, כי פרעה עצמו ידע את התשובה האמיתית, שגם הוא חשוד על הרציחה על מנת להשיג את תאוותיו, וכל שאלת פרעה הייתה כעין התנצלות בפני אברהם אבינו שאני לא חשוד, אבל פרעה ידע האמת.

ולכך נאמר "וינגע ה' את פרעה נגעים גדולים ואת ביתו", ופירש רש"י "במכת ראתן לקה שהתשמיש קשה לו". ובגמ' כתובות עז: מבואר שבעלי ראתן יש להם שרץ במוחן, והיא מחלה שמדבקת את האחרים ולכן אין לישב ליד בעלי ראתן. מכריז רבי יוחנן הזהרו מזבובין של בעלי ראתן. עיין במהרש"א שם שטבע הזבובין שעומדים על מקום השחין, שבעלי ראתן גם מוכים בשחין

עיי"ש. וכיון שהמצרים היו שטופים בזימה, נענשו בראתן שהוא מכה שהתשמיש קשה להם, וכל מי שסביבותיהם נדבק במחלה זו. והוא על מנת להראות לפרעה, כיון שמצרים שטופים בזימה, הרי זה מדבק את כל מי שסביבותיהם, וגם פרעה חשוד על הזימה והרציחה, ולכך לא ענה לו כלל אברהם אבינו.

אבל אבימלך אמר לאברהם "הנה ארצי לפניך בטוב בעיניך שב" (בראשית כ' ט"ו). נמצא שאבימלך סבור שהוא בעל חסד, שהרי נותן לאברהם אבינו, מיטב הארץ. וטוען לאברהם אבינו מדוע לא אמרת אשתך היא והיינו מטיבים לך. על כן עונה לו אברהם אבינו "כי אמרתי רק אין יראת אלהים מקום הזה והרגוני על דבר אשתי" (בראשית כ' י"א). שהחסד שלכם אינו על פי התורה, ולא מונח בו יראת שמים, וכזה חסד יכול להביא לרציחה ושריפה, אם לא יסתדר לכם החסד עם תאוות לבכם.

ולכך ענשו של אבימלך היה שונה משל פרעה, שנאמר "מעשים אשר לא יעשו" (בראשית כ' ט'). ופירש רש"י "מכה אשר לא הורגלה לבא על בריה באה לנו על ידך, עצירת כל הנקבים של זרע קטנים ורעי ואזנים וחוטם". שהעונש בא לרמז לו, שאי אפשר לעשות חסד בלי תורה ויראת שמים, וכמו במצב של נקבים סתומים שאי אפשר לילד ולשמוע ולהריח ולפלוט מותרי האדם, כיון שישנה סתימה ועצירה בגוף. כך כשאין יראת שמים באדם, אי אפשר לעשות חסד מושלם ולהשפיע על הזולת, כיון שהתאוות והמדות הרעות, הם יוצרות סתימה בין השכל שמבין שיש לעשות טוב וחסד, לבין הרגש והלב שרוצה תאוות.

וכשבא יצחק לאבימלך, אמר לו יצחק "כי אמרתי פן אמות עליה", לא ביאר לו הטעם משום שאין יראת אלוקים, כיון שאברהם אבינו כבר ביאר לאבימלך הטעם שיהרגוהו, משום דאין יראת אלוקים. ולכך רק אמר לו פן אמות עליה, ולכך לא הענישו משמים את אבימלך בזמן שלקח את רבקה, כיון שהמטרה בעונש הייתה ללמדו, שאי אפשר לעשות חסד בלי יראת אלהים, ואבימלך לא הבין זה ושוב טוען ליצחק למה לא אמרת אשתך, והיינו עושים עמך חסד, לכך לא זכה שוב לתוכחת מוסר מהשמים.

ויש להוסיף שהטעם שלא אמר יצחק "אין יראת אלוקים", כיון שאברהם אבינו ושרה כבר באו למצרים, ורשומו של צדיק משפיע על מקום, ואם כן הושפע המקום מעט ביראת שמים. וכיון שמעט יראת שמים היה שם, לא אמר לו אין יראת שמים. אבל מכל מקום כיון שלא המשיכו להכניס היראת שמים בלבם, לא יכולה יראת שמים מועטת זו לעצור אותם והבן.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן כה

כבוד הורים של עשו

"ועתה שא נא כליך תליך וקשתך וצא השדה וצודה לי ציד" (בראשית כ"ז ג').

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב

שאלה: פירש רש"י "שא נא, לשון השחזה כאותה ששנינו אין משחיזין את הסכין אבל משיאה על גבי חברתה, חדד סכינך ושחוט יפה שלא תאכילני נבילה".

וצריך ביאור כיצד סמך יצחק אבינו, על עשו שישחוט כדין וכהלכה, הרי יצחק אבינו כבר ידע ברשעותו של עשו, שהרי נאמר קודם "ותהינה מורת רוח ליצחק ולרבקה" [בראשית כו לה]. ופירש רש"י שהיו עובדות עבודה זרה, וכיצד סמך על כשרותו של עשו, ובפרט שלבסוף כשלא מצא עשו ציד, הביא לו ראש כלב כמבואר בזוהר הקדוש, ואם כן ודאי שהיה חשוד על הכל וכיצד סומך עליו יצחק אבינו וצריך עיון.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר זה על פי דברי המדרש רבה (תולדות פרשה סה) "אמר רבן שמעון בן גמליאל כל ימי הייתי משמש את אבא, ולא שימשתי אותו אחד ממאה ששמש עשו את אביו, אני בשעה שהייתי משמש את אבא, הייתי משמשו בבגדים מלוכלכים, ובשעה שהייתי יוצא לדרך, הייתי יוצא בבגדים נקיים. אבל עשו בשעה שהיה משמש את אביו, לא היה משמשו אלא בבגדי מלכות, אמר אין כבודו של אבא להיות משמשו אלא בבגדי מלכות".

וכיון שעשו הידר הרבה מאוד במצוות כיבוד הורים, סבר יצחק שאם יזהיר אותו להכין אוכל כשר, ודאי שעשו יקפיד על זה מאוד, כי זוהי חלק מהמצוה. ולכך צווהו להשחיז יפה את הסכין, ושוב יש לעשו מצוות כיבוד הורים, לאכיל את אביו אוכל כשר. ואם לא ימצא ציד ודאי שלא יביא לו דברים אסורים, כיון שכל מצוות כיבוד הורים, היא צווי הקדוש ברוך הוא לכבד את ההורים. אם כן במקום שכיבוד הורים סותר את צווי ה', ודאי שאין מצוות כיבוד הורים.

כי אף על פי שהשרש של מצוות כבוד הורים, הוא מחמת הכרת הטוב להורים שגידלוהו, כמו שכתב בחינוך [מצוה לג] "משרשי מצוה זו [כבוד הורים] שראוי לו לאדם שיכיר ויגמול חסד, למי שעשה עמו טובה, ולא יהיה נבל ומתנכר וכפוי טובה, שזה מידה רעה ומאוסה בתכלית לפני אלהים ואנשים, ושיתן אל לבו כי האב ואם הם סיבת היותו בעולם, ועל כן באמת ראוי לו לעשות להם כל כבוד וכל תועלת שיוכל, כי הם הביאוהו לעולם, גם יגעו בו כמה יגיעות בקטנותו, וכשיקבל זאת המדה בנפשו, יעלה ממנה להכיר טובת האל ברוך הוא, שהוא סיבתו וסיבת כל אבותיו עד אדם הראשון, ושהוציאו לאויר העולם, ושסיפק צרכו כל ימיו, והעמידו על

מתכונתו ושלימות איבריו, ונתן בו נפש ודעת ומושכלות, שלולא הנפש שחננו האל יהיה כסוס כפרד אין הבין, ויערוך במחשבתו כמה וכמה ראוי להזהר בעבודתו יתברך שמו" עכ"ד. נמצא שהשרש של מצוות כבוד הורים, הוא הכרת הטוב להוריו שהביאוהו לעולם וגידלו אותו.

ומכל מקום לאחר שהקדוש ברוך הוא, צווה אותנו בכבוד הורים. עיקר עשיית המצווה, היא לקיים רצון ה' וצוויו יתברך. ולא מפני שמבינים שכך ראוי לנהוג על פי השכל. ועל דרך זה אמרו חז"ל "רצה הקדוש ברוך הוא לזכות את ישראל, לפיכך הרבה להן תורה ומצוות" [מכות כג:] ופירש רש"י "שלא היה צריך לצוות כמה מצוות וכמה אזהרות על שקצים ונבלות, שאין לך אדם שאינו קץ בהם, אלא כדי שיקבלו שכר על שפורשים מהם". והקשה ר' חיים בשיחות מוסר [תשלא יז] מדוע מקבלים שכר על שפורשים מהדברים המאוסים, הרי גם בלי צווי התורה היה האדם נמנע מלאוכלם. וביאר ר' חיים שאם מונח לפני האדם מאכל מאוס, ויש בתוכו סם המוות, וכל האוכלו מיד מת. עיקר הסיבה שהאדם נמנע מלאוכלו, הוא לא בגלל שהמאכל מאוס, אלא בגלל שהמאכל ממית, וזהו עיקר הסיבה שאדם נמנע מלאוכלו. והוא הדין בשקצים ורמשים, שלאחר שהתורה אסרה אותם, עיקר הסיבה שהאדם נמנע מלאוכלם, הוא מחמת צווי ה' שאסר לאוכלם עכ"ד.

וכעין זה מבואר בגמ' חולין ה: על הפסוק "אדם ובהמה תושיע ה' " [תהילים לו ז] "אלו בני אדם שהן ערומין בדעת ומשימין עצמן כבהמה". וביאר זה בבית הלוי [פרשת לך לך] שאדם בר דעת, שעושה את הרצון של חבירו. עיקר העשיה היא על דעת עצמו, שהוא החליט למלאות את רצונו של חבירו. כי הכיר בשכלו שהוא צריך לעשות רצון חבירו, או מחמת היראה ממנו, או מצד אהבתו אליו. אבל בהמה שעושה את רצון בעליה, אין זה מחמת הכרת שיכלה שכך צריך לעשות את רצון בעליה, מחמת יראה או מחמת אהבה. אלא העשיה של הבהמה, היא רק מצד האדון, בלי צירוף הדעת וההחלטה של עצמה. ולכך מבואר בגמ' קדושין כב: שבהמה גסה נקנית במשיכה, שקורא לה והיא באה, אבל עבד גדול אינו נקנה במשיכה אם קורא לו והוא בא. כי העבד עושה על דעת עצמו [שהחליט בשכלו שכך ראוי לבוא]. אבל בהמה עושה על דעת האדון שלה. וזהו ערומים בדעת ועושים עצמם כבהמה. שאף על פי שהם מכירים את חובותיהם, ומבינים שטוב להם לקיים את רצון ה'. מכל מקום הם מקיימים את המצוות כבהמה, בלי הבנה בשכל, רק בשביל צווי ה' עכ"ד.

ועל דרך זה הוא במצוות כבוד הורים, שלאחר שהקדוש ברוך הוא צוונו לכבדם. הכיבוד הוא מחמת צווי ה'. ולא מחמת שמבינים בשכל שכך ראוי לעשות.

אבל יצחק אבינו לא ידע שהכיבוד הורים של עשו, אינו מחמת צווי ה', שצווה לכבד הורים. רק שמצוה זו נראתה לעשו יפה והגונה, ובלי קשר לצווי ה'. ולכך גם כשמצות כבוד הורים סותרת לצווי ה', עשו מקיים כיבוד הורים. וכמו שמצינו אצל אליפז בן עשו, שהבין שאם ישנה מצוות כיבוד הורים, הוא מחוייב לקיימה אף על פי שהיא סותרת את מצוות התורה, ואפילו כשהיא סותרת את מצוות רציחה. כמו שנאמר בכתוב "וישא את קולו ויבך" (בראשית כ"ט י"ב). ופירש רש"י "לפי שרדף אליפז בן עשו במצוות אביו אחריו להורגו והשיגו, ולפי שגדל אליפז בחיקו של יצחק משך ידו, אמר לו מה אעשה לצווי של אבא,

אמר לו יעקב טול מה שבידי, שהעני חשוב כמת".

ולכך כשעשו לא מצא מאכל כשר לאביו, הביא לו מאכלות אסורות, כדי לקיים בו מצוות כיבוד הורים לפי דעתו המשובשת. ומכל מקום משמים שמרו על יצחק, שלא יכשל במאכלות האסורות. כמבואר בגמ' חולין ז. שאפילו בהמתן של צדיקים אין הקדוש ברוך הוא מביא תקלה על ידן, וכל שכן לצדיקים עצמן.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן כו

מי כעמך ישראל

"ועתה בני שמע בקולי לאשר אני מצווה אותך" (בראשית כ"ז ח').

לכבוד מו"ר הרה"צ רבי דוד חנניה פינטו שליט"א שלום רב וכט"ס.

שאלה: יעקב קיבל את הברכות, על ידי זה שרבקה החליפה אותו בעשו, והקשה הנצי"ב מדוע סיבב הקדוש ברוך הוא שהברכות יגיעו ליעקב בדרך ערמה. ועוד קשה מדוע יצחק רצה לברך דווקא את עשו, ולא את יעקב. ועוד קשה מה עניין הסעודה, שביקש יצחק אבינו מעשו לפני הברכה.

וביאר הנצי"ב, שהקדוש ברוך הוא נתן ליצחק את ברכת אברהם, שהיא להשיג את הברכה בעולם הזה, אבל בדרך של עבודת ה', וזה כשעובדים את הקדוש ברוך הוא באמת. אבל אדם העושה גמ"ח משום טבעו שמרחם על הבריות ולא משום ציווי ה', אין לו שכר בעולם הבא רק בעולם הזה (והוא על דרך שביאר כת"ר בעניין הגמ"ח שעושה ישמעאל, שכל השכר שמגיע הוא רק שכר עולם הזה ולא עולם הבא, ולכך התפלל אברהם אבינו שיתמלא ביתם כל טוב, כיון שכל חסדו הוא מצד טבעו, או שכך ראה בבית אביו ולא כאשר צווה ה'). וכעין זה מצינו ביפת שנתברך בעולם הזה, כיון שכל מצוותיו וחסדיו הם מצד טבעו.

וסבר יצחק שמדה זו לקבל טובת עולם הזה על ידי שעושים חסד שלא לשם שמים, לא ראוי ליעקב רק לעשו, ולכך רצה לזכות את עשו במידת חסד, שיעשה סעודה לאביו אף על פי שזהו שלא לשם שמים, מכל מקום בזכות זה יקבל שפע עולם הזה. אבל רבקה מאהבתה ליעקב, רצתה שגם הרשעים שיצאו מיעקב, שעושים חסד שלא לשם שמים יזכו לטובה בעולם הזה. כמו שהיה בדורו של אחאב, שנתברכו משמים בזכות החסד של אחאב ודורו. וכן בכל דור ישנם אפיקורוסים, והם בעלי גמ"ח ומתברכים בשפע. והכל בא מברכת יצחק ליעקב. ובזה מובן מדוע סיבב הקדוש ברוך הוא שיעקב יקבל את הברכות בערמה. כיון שהברכות באמת אינם המידה של יעקב, וגניבה היא מהנהגת אומות העולם. עכ"ד הנצי"ב.

וקשה מדוע רבקה כל כך חרדה ונכנסה לכלל סכנה, שמא יצחק יקלל את יעקב, וכל זה משום שפע גשמיות ועולם הזה לרשעים שיצאו מיעקב.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: הביאור בזה נראה על פי המבואר במדרש רבה (פרשה ס"ה אות כ"ב) על הפסוק "וירח את ריח בגדיו ויברכהו" (בראשית כ"ז כ"ז). "בשעה שנכנס יעקב אבינו אצל אביו, נכנסה עמו ריח גן עדן הדא הוא דכתיב ראה ריח בני כריח שדה. ובשעה שנכנס עשו אצל אביו נכנסה עמו גהינם, הדא הוא דכתיב בא זדון ויבא קלון. דבר אחר וירח את ריח בגדיו ויברכהו, כגון יוסף משיתא ויקום איש צרורות. יוסף משיתא בשעה שבקשו שונאים להכנס להר הבית, אמרו יכנס מהם ובהם תחלה, אמרין ליה עול ומה דאת מפיק דידך. נכנס והוציא מנורה של זהב, אמרו לו אין דרכו של הדיוט להשתמש בזו, אלא עול זמן תנינות ומה דאת מפיק דידך [הכנס פעם שניה, ומה שתטול יהא שלך] ולא קיבל עליו.

אמר רבי פנחס נתנו לו מכס ג' שנים ולא קיבל עליו, אמר לא דיי שהכעסתי לאלהי פעם אחת, אלא שאכעיסנו פעם שניה. מה עשו לו, נתנו אותו בחמור של חרשים, והיו מנסרים בו, היה מצווח ואומר ווי אוי אוי שהכעסתי לבוראי. ויקום איש צרורות היה בן אחותו של ר' יוסי בן יועזר איש צרידה, והוה רכיב סוסיא בשבתא, אזל קומי שריתא למצטבלא [הלך לראות את ר' יוסי הולך להתלות]. אמר לו חמי סוסי דארכבי מרי, וחמי סוסך דארכבך מרך [ראה סוס שהרכיבני אדוני, וראה סוס שהרכיבך אדונך], אמר לו אם כך למכעיסיו, קל וחומר לעושי רצונו. אמר לו עשה אדם רצונו יותר ממך, אמר לו ואם כך לעושי רצונו, קל וחומר למכעיסיו. נכנס בו הדבר כארס של עכנא, הלך וקיים בעצמו ארבע מיתות בית דין סקילה, שריפה, הרג, וחנק.

מה עשה הביא קורה נעצה בארץ, וקשר בה נימא וערך העצים והקיפן גדר של אבנים, ועשה מדורה לפניה, ונעץ את החרב באמצע, והצית האור תחת העצים מתחת האבנים, ונתלה בקורה ונחנק. קדמתו האש, נפסקה הנימה, נפל לאש, קדמתו חרב, ונפל עליו גדר ונשרף. נתנמנם יוסי בן יועזר איש צרידה וראה מטתו פרחה באויר, אמר בשעה קלה קדמני זה לגן עדן".

נמצא שגם בבוגדים של עם ישראל, טמון כח עצום של אהבת ה' מופלגת, עד כדי מסירות נפש. ובזמן שמתעוררים לשוב, מתעלים לדרגה של קדושי עליון. ועיקר החזרה בתשובה שלהם, היה מתוך שפע רב וכבוד גדול. שהרי יוסף משיתא הבטיחו לו הנכרים עושר רב. ויקום איש צרורות קיבל שפע רב מהמלך, ורק אז נתעורר ליבם לשוב בתשובה, כי ראו שעם כל השפע הגדול שיש להם בגשמיות, אין הם מרגישים סיפוק בעולם הזה. וכמו שמבואר בעירובין יח. "דאמר ר' שמעון בן פזי אוי לי מיצרי אוי לי מיוצרי". ופירש רש"י "אוי לי מיצרי שמצערני אם אעשה רצון יוצרי, ואוי לי מיוצרי אם אעשה רצון יצרי". וביאר באור יהל שכוונת ר' שמעון בן פזי היא, שאם האדם ילך אחר רצון יצרו, ירגיש אוי כי לא יהא לו שום סיפוק ונחת רוח בדרך החטא, כי ירגיש מרוחק מהבורא יתברך.

ולכך בוגדים אלו כל זמן שלא היה להם שפע רב, חשבו שאם ישיגו שפע רב, אז יהא להם שמחה גדולה ועונג וסיפוק

בדרכם. אבל לאחר שהשיגו השפע והמשיכו להרגיש חסרי סיפוק, הבינו שאי אפשר לחיות רחוקים ומנותקים מהבורא יתברך. ולכך סברה רבקה שעדיף ליתן השפע בעולם הזה גם לבוגדים שבישראל, כיון שטמון בהם כח עצום של אהבת ה', וצריך רק ללבות את הכח שטמון וגנוז בהם. ועל ידי השפע הרב שקבלו יתעוררו לשוב בתשובה, כי לא ירגישו כל סיפוק בעולם הזה אף על פי שיש להם הכל. והבן.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן כז

שובה ישראל עד ה' אלהיך

"לך נא אל הצאן וקח לי משם שני גדיי עיזים טובים ואעשה אותם מטעמים לאביך כאשר אהב" (בראשית כ"ז ט').

לכבוד מו"ר הרה"צ רבי דוד חנניה פינטו שליט"א שלום רב וכט"ס.

שאלה: במדרש על הפסוק "שני גדיי עיזים טובים, טובים לך טובים לבניך. טובים לך ליטול הברכות. וטובים לבניך שמתכפרים בשעירים של יום הכיפורים, אחד לה' ואחד לעזאזל".

וצריך ביאור מה הקשר בין הגדי עיזים שנותן יעקב ליצחק, לבין שעירי יום הכיפורים. וביותר קשה לפי ביאור הנצי"ב שכל עניין הברכות, הוא שפע לדורות לאנשים שעושים גמ"ח שלא לשם שמים, מה הם קשורים לשני השעירים של יום הכיפורים שהם אחד לה' ואחד לעזאזל וצ"ע.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: להמבואר לעיל שיצחק סבר שיש לברך את עשו, ואין ליתן שפע עולם הזה לבוגדים שבישראל שעושים גמ"ח וצדקה רק מכח רחמנות ליבם, ולא עושים מצוה זו כאשר צוה ה'. שהרי נאמר במדרש רבה (במדבר מ"ד א') "רב אמר לא נתנו המצוות, אלא לצרף בהן את הבריות, וכי מה אכפת ליה להקדוש ברוך הוא למי ששוחט מן הצואר או מי ששוחט מן העורף, הוי לא נתנו המצוות אלא לצרף בהם את הבריות".

וכיון שכל הטעם של המצוות הוא, לשעבד את ליבנו לאבינו שבשמים. אם כן כשעושים המצוות רק מתוך רחמנות ולא מתוך שעבוד ליבנו להקדוש ברוך הוא, חסר את העיקר, וכיון שיצחק אבינו היה מידתו עבודה כמו שנתבאר בנצי"ב (בראשית י"ב י"ז). לא רצה שהבוגדים שבישראל יזכו לשפע, כי אין להם בלבם עבודת ה' טהורה ולא משעבדים לבם למקום, ואין להם מידת העבודה. אבל רבקה סברה שגם בוגדים שבישראל ראוי ליתן להם שפע, על מנת שיוכלו לשוב בתשובה כמו יקום איש צרורות ויוסף משיתא.

ולפי זה יש לבאר מה שאומרת רבקה ליעקב, ששעירים אלו טובים לך

שתקח הברכות עבור הבוגדים שבישראל, וטובים לבניך שיתכפרו בשעירי יום הכיפורים. ופירושו שגם הבוגדים יש להם תקנה על ידי יום הכיפורים שמכפר עליהם, כי טמון בתוכם חלק גדול של אהבת השם. ולכן כדאי ליתן להם שפע כדי שעל ידי זה ישובו בתשובה.

ונראה שלאחר שרבקה טענה ליצחק שכדאי ליתן שפע לבוגדים, הסכים עמה. וביותר מזה מבואר בגמ' שבת פט: "לעתיד לבא יאמר לו הקדוש ברוך הוא לאברהם בניך חטאו לי, אמר לפניו רבונו של עולם ימחו על קדושת שמך, אמר אימור ליעקב דהוי ליה צער גידול בנים, אפשר דבעי רחמים עלייהו. אמר לו בניך חטאו. אמר לפניו רבונו של עולם ימחו על קדושת שמך. אמר לא בסבי טעמא ולא בדרדקי עצה. אמר לו ליצחק בניך חטאו לי. אמר לפניו בניך ולא בני, בשעה שהקדימו לפניך נעשה לנשמע קראת להם בני בכורי ישראל, עכשיו בני ולא בניך. ועוד כמה חטאו כמה שנותיו של אדם שבעים שנה, דל עשרין דלא ענשת עלייהו, פש להו חמשין וכו'. אם אתה סובל את כולם מוטב, ואם לאו פלגא עלי ופלגא עליך, ואם תימצי לומר כולם עלי הא קריבית נפשי קמך".

רואים מהגמרא שדווקא יצחק, שלא רצה ליתן שפע לבוגדים, הוא עצמו מתפלל עליהם ובזכותו נושעים. וזה כי הסכים לדברי רבקה, שיש להשפיע על הבוגדים כי יש בהם חלק טוב, ולכן מתפלל יצחק למחול לבוגדים שלא יכלו מן העולם, כי גנוז וטמון בהם חלק גדול של אהבת ה'.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן כח

ויקרא בשם ה'

"וילך עשו אל ישמעאל ויקח את מחלת בת ישמעאל בן אברהם אחות נביות על נשיו לו לאשה" (בראשית כ"ח ט').

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: ברש"י כאן "למדנו מכאן שנטמן בבית עבר ארבע עשרה שנה, ואחר כך הלך לחרן". ומשמע מכאן, ששם ועבר היו ראשי ישיבה של יעקב אבינו.

וצריך עיון בדבריו א] מדוע לא הוזכר דבר זה מפורש בתורה, רק בדרך רמז. ב] מדוע שם ועבר, לא הפיצו את התורה כמו האבות. ג] מדוע לא יצאו כלל ישראל משם ועבר, שהיו צדיקים וחסידים. ד] היכן בניהם ותלמידיהם של שם ועבר, שלא מצינו מהם כלום בתורה.

בתודה ובהערכה רבה ירון דיין – אשדוד.

תשובה: עוד מצינו בתורה בדרך רמז על גדלותם של שם ועבר, שהרי נאמר "ומלכי צדק מלך שלם הוציא לחם ויין והוא כהן לאל עליון" (בראשית י"ד י"ח),

ופירש רש"י שהוא שם בן נח. וכן מצינו "ויעש אברהם משתה גדול ביום הגמל את יצחק" (בראשית כ"א ח'), ופירש רש"י "שהיו שם גדולי הדור, שם ועבר ואבימלך". וכן מצינו "ויתרוצצו הבנים בקרבה ותאמר אם כן למה זה אנכי ותלך לדרוש את ה' " (בראשית כ"ה כ"ב), ופירש רש"י "לבית מדרשו של שם". ומכל מקום הכל רק ברמז, ולא הוזכרו מפורש בתורה [לענין גדולתם].

והביאור בזה נראה, על פי דברי הרמב"ם (המוזכרים בתשובה כב) בפרק מהלכות עבודת כוכבים הלכה ג "והתחיל [אברהם אבינו] לעמוד ולקרוא בקול גדול לכל העולם, ולהודיעם שיש שם אלוה אחד לכל העולם, ולו ראוי לעבוד, והיה מהלך וקורא ומקבץ העם מעיר לעיר וממלכה לממלכה, עד שהגיע לארץ כנען והוא קורא, שנאמר ויקרא שם בשם ה' אל עולם, וכיון שהיו העם מתקבצין אליו ושואלין לו על דבריו, היה מודיע לכל אחד ואחד כפי דעתו, עד שהחזירו לדרך האמת, עד שנתקבצו אליו אלפים ורבבות והם אנשי בית אברהם, ושתל בלבם העיקר הגדול הזה". ובראב"ד תמה מדוע שם ועבר, לא מיחו בבני דורם והחזירום לדרך הישרה, ותירץ שהיו בני דורם מתחבאין מהם, וסברו שם ועבר שכולם צדיקים, ובכסף משנה תמה על זה שהרי נמרוד וכל מלכותו היו עובדים הצלמים בפרהסיא, והיו מוכרים את הפסלים בחנויות. כמו שאחז"ל שתרח היה מוכר צלמים. ותירץ בכסף משנה שאברהם אבינו היה בבבל, ושם שיבר את הצלמים, אבל בארץ ישראל לא שיבר את הצלמים, רק היה קורא ומכריז בשם ה' [כי בבבל היו שקועים עמוק בעבודה זרה, ולא היה יכול להחזירם למוטב, ולכך נלחם בהם]. ושם ועבר היו בארץ ישראל, וגם הם הודיעו דרך ה' לתלמידיהם, אבל לא התעוררו לקרוא ולהכריז בשם ה' כמו אברהם, ועל כן גדלה מעלתו ביותר עכ"ד.

וגם דברי הכסף משנה צריכים ביאור, מדוע שם ועבר לא התעוררו, לקרוא ולהכריז בשם ה' כמו אברהם אבינו. וביארנו זה (בתשובה כב), כי שם ועבר חששו מהשפעה הרעה של עובדי עבודה זרה ורשעים שבדור. ולכך לא יצאו אליהם להכריז בשם ה', ורק לימדו את התלמידים, שרצו ללמוד דרך ה'. ורק אברהם אבינו שהיה המאמין הגדול בה', לא חשש כלל מהשפעה רעה של עובדי עבודה זרה, כי ידע בעצמו שמקושר להקדוש ברוך הוא בכל מקום ובכל מצב. ולא חשש מלצאת אל הרשעים להחזירם למוטב. ורק אצל אברהם אבינו מצינו שנכתב עליו "כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט למען הביא ה' על אברהם את אשר דיבר עליו" (בראשית י"ח י"ט). ופירושו שהקדוש ברוך הוא יודע שאברהם אבינו שיעבד את כל כחותיו לעבודת ה', שבכל מצב יכול לעבוד את ה', וגם כשנמצא בין רשעים ועובדי עבודה זרה. וכחות אלו הטמין בבנים, שיוכלו לעבוד את ה' בכל מצב, וזה היה חסר אצל שם ועבר כמבואר, שחששו בעצמם מפני השפעה רעה, ולכך לא יכלו להטמין בבנים ובתלמידים כח לעבוד את ה', גם כשנמצאים בין רשעים.

וזוהי הסיבה לדעתי, שלא נמצא בתורה זכר לבנים והתלמידים של שם ועבר, שכל זמן שהיו הבנים והתלמידים במחיצתם של שם ועבר, עבדו את ה'. אבל כשעזבו את שם ועבר, והתקרבו לסביבה של רשעים ועובדי עבודה זרה הושפעו לרעה, כי כח זה היה חסר להם. ובזה מובן מדוע לא הוזכרה גדלותם של שם ועבר בתורה במפורש, רק בדרך רמז, ורק גדלותם של האבות הוזכרה באריכות גדולה, כי התורה באה ללמדנו,

שעלינו לילך בדרכם של האבות, שהפיצו התורה בכל מקום ובכל זמן, ולא בדרכם של שם ועבר שהפיצו את התורה רק לתלמידיהם.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן כט

צדיקים ממונן חביב עליהם

"ויגד יעקב לרחל כי אחי אביה הוא וכי בן רבקה הוא" (בראשית כ"ט י"ב).

לכבוד מו"ר הרה"צ רבי דוד חנניה פינטו שליט"א שלום רב וכט"ס.

שאלה: "כי אחי אביה הוא" פירש רש"י "אם לרמאות הוא בא, גם אני אחיו ברמאות", ומשמע מדברי רש"י שיעקב אבינו היה בקי היטב ברמאות ממש כלבן.

וצריך ביאור שבתחילת פרשת תולדות נאמר, ויעקב איש תם. ופירש רש"י "מי שאינו חריף לרמות קרוי תם". ונמצא שלא היה בקי ברמאות. וצ"ע.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר הדברים על פי הגמ' בחולין צא. על הפסוק "ויוותר יעקב לבדו ויאבק איש עמו עד עלות שחר" (בראשית ל"ב כ"ה). "אמר ר' אלעזר שנשתייר על פכים קטנים, מכאן לצדיקים שחביב עליהם ממונן יותר מגופן, וכל כך למה לפי שאין פושטין ידן בגזל". וביארו בעלי המוסר, שהצדיקים אוהבים את ממונם, כיון שהוא כלי שניתן להם משמים לעבודת ה'. ועל ידי הממון אפשר לקיים מצוות כמו צדקה תפילין וכו'. וכיון שאפשר להתעלות אתו בעבודת ה', הם לא מזלזלים בו כלל.

ולכך מבואר בגיטין מז. על ריש לקיש שהצטער על מה שהוריש לבניו קבא דמוריקא, וקרא על עצמו הפסוק "ועזבו לאחרים חילם". שצערו היה מפני שלא ניצל את הקבא דמוריקא לעבודת ה'. ולכן חמור מאוד עוון הגזל, כיון שעל ידי זה שנוטל מהשני את ממונו, נוטל ממנו כלי שיכול להתעלות אתו לעבודת ה'. ולכך בדור המבול נחתם גזר דינם על הגזל, כמבואר בסנהדרין קח. כיון שדור המבול חטאו בעבודה זרה וגילוי עריות, ובזה איבדו את הצלם אלהים שבהם. אבל עדיין היה אפשרות לעשות תשובה ולתקן את חטאיהם. אבל בזמן שגזלו אחד מהשני, שוב נטלו ממנו את הכלים שיש לו לעבודת ה', ובזה נשארו בדיוטה התחתונה של חטאיהם ונחתם גזר דינם. כי הרשעים רואים את הממון ככלי שאפשר על ידו להשיג את כל תענוגי עולם הזה. ולכך הרשעים חושבים רק כיצד להרוויח עוד ממון וליטול מהשני, כי על ידי זה יזכו לעוד תענוגי עולם הזה.

וזהי כוונת רש"י שיעקב אבינו "אינו חריף לרמות", ופירושו שכל מחשבותיו של יעקב אבינו, הם רק כיצד יוכל להתעלות בעבודת ה', עם הכלים שנתן לו בורא עולם. ולכך "אינו חריף לרמות", כי

לא קיים אצלו מושג של נטילה מן השני, ולא יודע כיצד עושים זה. אבל מה שאמר לרחל "אם לרמאות הוא בא גם אני אחיו ברמאות", כוונתו שאם לבן בא לרמות אותי, וליטול ממני את הכלים שניתנו לי לעבודת ה'. כאן אדרבה "אחיו אני ברמאות", כי את כל השכל שיש לי אני משקיע רק לנצל את הכלים שנתנו לי לעבודת ה'. ומי שבא ליטול אותם ממני, ודאי שאני יודע כיצד למנוע ממנו רמאות זו. והבן.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן ל

השתדלות ובטחון

"ויפגע במקום וילן שם כי בא השמש ויקח מאבני המקום וישם מראשותיו וישכב במקום ההוא" (בראשית כ"ח י"א).

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: פירש רש"י "ויפגע לשון תפילה, ולא כתב ויתפלל ללמדך שקפצה לו הארץ". וכעין זה מצינו באליעזר כשהלך לחרן, שקפצה לו הארץ. כמו שנאמר "ואבא היום אל העין" (בראשית כ"ד מ"ב) ופירש רש"י "היום יצאתי והיום באתי, מלמד שקפצה לו הארץ". ולא מצינו עוד מפורש בתורה קפיצת הדרך.

וצריך ביאור מדוע דווקא לאליעזר ויעקב שהלכו לחרן, קפצה הארץ ולא לשאר צדיקים, שאפילו למשה רבינו כשהלך לגאול את ישראל, לא מצינו שקפצה לו הארץ, וליעקב שהלך לישיבת שם ועבר ללמוד תורה, לא מצינו קפיצת הדרך, רק באליעזר ויעקב שהלכו לחרן. וצריך ביאור מה נשתנו משאר מקומות.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר זה על פי דברי הילקוט שמעוני (בפרשת תזריע) "מעשה בחסיד אחד שהיה יושב ודורש, אין לך כל נימא ונימא שלא ברא לה הקדוש ברוך הוא גומא בפני עצמה, למחר בקש לצאת לפרנסתו, אמרו לו אתמול היית יושב ודורש, אין לך כל נימא ונימא שלא ברא הקדוש ברוך הוא לה גומא בפני עצמה, כדי שלא תהא אחת מהן נהנית מחבירתה, ועכשיו אתה מבקש לצאת לתור פרנסתך, תיב לך ובריך קאים לך [שב במקומך והקדוש ברוך הוא יפרנסך], שמע ויתיב ליה וקם ליה ברייה".

ודברי הילקוט צריכים ביאור, כי אמת הוא שכל נימא ונימא יונקת מגומא בפני עצמה, אבל הקדוש ברוך הוא כבר גזר על אדם הראשון לעמול לפרנסתו, כמו שנאמר "בזיעת אפיך תאכל לחם" (בראשית ג י"ט), ואם כן הוא מחוייב לעמול לפרנסתו, ולמה מנעו אותו מלצאת ולבקש פרנסתו.

והביאור בזה על פי הגמ' בבא בתרא עד. ברבה בר בר חנה שסיפר הלכתי במדבר, ופגשתי ישמעאלי ואמר לי בא ואראך היכן השמים והארץ נושקים יחד זה

לזה, ולקחתי את סל הלחם שלי והנחתיו בחלון הרקיע והתפללתי, כשסיימתי להתפלל, חפשתי את סל הלחם שלי ולא מצאתי אותו, אמרתי לישמעאלי האם יש כאן גנבים, אמר לי הישמעאלי, זהו גלגל הרקיע שמתגלגל וחוזר, המתן כאן עד למחר, ותמצא את סל הלחם שלך. ומאמר זה סתום וחתום.

וביאר הגר"א בקול אליהו (על מסכת בבא בתרא עד.) שאותו ישמעאלי היה היצר הרע, ורצה לבטל את רבה בר בר חנה מהתורה. ואמר לו, בא ונראך דרך שבה תוכל לנחול שני עולמות, גם העולם הזה וגם העולם הבא, וכוונתו שילמד חלק מהיום, ובחלק האחר יעסוק לפרנסתו, וגדול הנהנה מיגיע כפו יותר מירא שמים, כמו שנאמר יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך, אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא, וזהו כוונתו מקום שבו נושקים השמים והארץ.

ורבה בר בר חנה לקח את סל הלחם שלו, והניחו בחלון הרקיע והתפלל, כי פרנסה היא מן השמים, וכמו שאחז"ל מה יעשה אדם ויעשיר יעסוק באמונה, אמרו והלא הרבה עשו כן ולא הועילו, אלא יתפלל למי שהעושר שלו (נדה ע:). וכשהתפלל רבה בר בר חנה לא נענה בתפילתו, ועדיין לא היה לו פרנסה די מחסורו, ושאל רבה בר בר חנה האם יש כאן גנבים. וכוונתו שכל מזונותיו של האדם באים דרך כל העולמות העליונים, ובכל עולם ועולם, האדם נידון האם הוא ראוי לפרנסה או לא ראוי. ולפעמים נעצר השפע בעולמות מחמת חטאיו, ונגנב ממנו וניתן לאחר. אמר זהו גלגל הרקיע שמתגלגל וחוזר, וכוונתו כי בני חיי ומזוני תלויים במזל של האדם, והוא גלגל החוזר בעולם. המתן עד למחר היינו לעולם הבא, כי היום לעשותם ומחר לקבל שכרם, ואז תקבל את פרנסתך בשפע עכ"ד.

נמצא מדברי הגר"א שתלמיד חכם העמל בתורה, אין לו לעמול לפרנסתו, רק ללמוד תורה ולהתפלל לקדוש ברוך הוא על פרנסתו, ועל ידי התפילה הקדוש ברוך הוא ישלח לו פרנסתו, כי אף על פי שנגזר על האדם לעמול לפרנסתו, ומחוייב לקיים בזיעת אפיך תאכל לחם. אצל התלמיד חכם, העמל בתורה והתפילה, הוא במקום ההשתדלות על הפרנסה.

וכעין זה מבואר בגמ' סנהדרין צ"ט: "דאמר רבא כולהו גופי דרופתקי נינהו [ופירש רש"י טרחינן, כלומר כל הגופין לעמל נבראו], טובי לדזכי דהוי דרופתקי דאורייתא" [ופירש רש"י אשרי למי שזכה, והיה עמלו וטרחו בתורה]. כי אפשר להחליף את עמל הפרנסה, בקבלת עול תורה ועמלות בתורה. כיון שההשתדלות בעמל הפרנסה, היא רק לקיים את הגזירה של בזיעת אפיך תאכל לחם, ואחר כך הקדוש ברוך הוא שולח משמים את פרנסתו. שאפשר להשתדל בדרך הטבע, שעמל ועובד את האדמה, ואפשר להשתדל מעל הטבע על ידי עמל התורה. והכל תלוי בדרגה הרוחנית של האדם, ואדם שהוא בדרגה רוחנית גבוהה, יכול להשתדל לפרנסתו על ידי לימוד התורה, ומי שאינו בדרגה גבוהה, צריך להשתדל לפרנסתו על ידי עבודת האדמה.

וכעין זה מצינו בגמ' יומא עה. במן "צדיקים ירד על פתח בתיהם, בינונים יצאו ולקטו, רשעים שטו ולקטו". כי הצדיקים שהיו בדרגה גבוהה, היו צריכים השתדלות מועטת מאוד, רק לאסוף את המן מפתח בתיהם, ובינונים היו צריכים השתדלות גדולה יותר, ורשעים היו צריכים להשקיע את כל כחם וזמנם, על מנת לצאת רחוק מחוץ למחנה, ולהביא את המן לבתיהם.

וכן מצינו בשולחן ערוך (או"ח סימן א סעיף ד) שטוב לומר כל בוקר פרשת המן וביאר המשנה ברורה הטעם, כדי שיאמין שכל מזונותיו באין בהשגחה פרטית, וכדכתיב המרבה לא העדיף והממעיט לא החסיר, להורות שאין ריבוי ההשתדלות מועיל מאומה. ועיקר השתדלות האדם לפרנסתו, היא לקנות לעצמו את מידת האמונה והבטחון בהקדוש ברוך הוא, שימציא לו כל פרנסתו. כמבואר בשיחות מוסר (תשלב ל).

ובזה מתבארים דברי הילקוט, באותו חסיד שבקש לצאת לפרנסתו, ואמרו לו שלא יצא, כיון שהוא עצמו דרש להם, שכל נימא ונימא הקדוש ברוך הוא בורא לה גומא בפני עצמה. וכוונתם לומר לו, כיון שאתה הגעת לדרגה של אמונה בקדוש ברוך הוא, וראית גם בנימים של האדם, אף על פי שהם צומחים וגדלים בדרך הטבע, שיש כאן נס גדול והשגחה פרטית של הקדוש ברוך הוא לקיים את הטבע, וגם בטבע הצלחת להתבונן ולראות נס. ואם כן לך ראוי להתנהג כמו הצדיקים, שישבו בביתם והמן מגיע אליהן עד פתח ביתם.

ועל דרך זה יש לבאר הטעם, שנעשה קפיצת הדרך דווקא לאליעזר עבד אברהם, כשהלך להביא את רבקה ליצחק, וליעקב אבינו שהלך לחרן. כיון שאליעזר עבד אברהם, ויעקב אבינו, היו בדרגה גבוהה מאוד של בטחון ואמונה בקדוש ברוך הוא. לכך הקדוש ברוך הוא רצה לעזור להם, בהשתדלות שעשו למצוא את השידוך שלהם, ולהקים ממנו את כלל ישראל. ולכך עשה להם נס של קפיצת הדרך.

וביותר מזה יש לבאר על פי מה שאמרו חז"ל (בראשית רבה ס"ח ג ד) "אין זיווגו של איש אלא מן הקדוש ברוך הוא וכו' מטרונא שאלה את ר' יוסי בר חלפתא, אמרה לו לכמה ימים ברא הקדוש ברוך הוא את עולמו, אמר לה לששת ימים, כדכתיב כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ. אמרה לו מה הוא עושה מאותה שעה ועד עכשיו, אמר לה הקדוש ברוך הוא יושב ומזווג זיווגים, בתו של פלוני לפלוני, אשתו של פלוני לפלוני, ממונו של פלוני לפלוני. אמרה לו ודא הוא אומנותיה, אף אני יכולה לעשות כן, כמה עבדים כמה שפחות יש לי, לשעה קלה אני יכולה לזווגן, אמר לה אם קלה היא בעיניך, קשה היא לפני הקדוש ברוך הוא כקריעת ים סוף, הלך לו ר' יוסי בר חלפתא, מה עשתה נטלה אלף עבדים ואלף שפחות, והעמידה אותן שורות שורות. אמרה פלן יסב לפלונית [פלוני יקח פלונית], ופלונית תיסב לפלוני [ופלונית תלקח לפלוני]. וזיווגה אותן בלילה אחת, למחר אתון לגבה דין מוחיה פציעא [אחד מוחו פצוע], דין עינו שמיטא [אחד עינו יוצאת], דין רגלו תבירא [אחד רגלו שבורה], אמרה להון מה לכון [מה ארע לכם], דא אמרה לית אנא בעי לדין, ודין אמר לית אנא בעי לדא [זו אמרה איני רוצה לזה, וזה אמר איני רוצה לזו]. מיד שלחה והביאה את ר' יוסי בר חלפתא, אמרה לו לית אלוה כאלהיכון [אין אלהים כאלהיכם], אמת היא תורתכון נאה ומשובחת, יפה אמרת".

וביאר זה ר' חיים בשיחות מוסר (תשלב ל) ששאלת אותה מטרוניתא היא, כי לאחר שהקדוש ברוך הוא ברא את עולמו, הוא מנהיג את העולם על פי הטבע, והיכן נמצא סימן היכר להנהגתו של הקדוש ברוך הוא, שלא על פי הטבע. השיב לה ר' יוסי בר חלפתא "יושב ומזווג זיווגים" כי בענין הזיווג של האדם, כולם רואים ומכירים כי רק מה' יצא הדבר. וזה ראתה אותה מטרוניתא, שהשידוכים שעשתה לא הצליחו כלל, כי

בענין השידוכים רואים שרק הקדוש ברוך הוא מנהיג.

ובזה יש לבאר הטעם, שנעשה קפיצת הדרך לאליעזר וליעקב אבינו. כיון שהלכו למצוא שידוך, ובענין השידוכים תמיד רואים כי מה' יצא הדבר. ולכך בשידוך גדול כזה, שכלל ישראל צריך לצאת ממנו. הקדוש ברוך הוא רצה להראות, ששידוך זה הוא רק מה' בלי שום השתדלות, ולכך הקדוש ברוך הוא עשה נס מעל הטבע. ואליעזר ויעקב היו ראויים לנס כזה, כיון שהיו שלמים בבטחון ואמונה בקדוש ברוך הוא.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן לא

פת במלח תאכל

"ויפגע במקום וילן שם כי בא השמש ויקח מאבני המקום וישם מראשותיו וישכב במקום ההוא" (בראשית כ"ח י"א).

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: פירש רש"י "ולמדנו שתקן תפילת ערבית" [והיינו ויפגע לשון תפילה]. וצריך ביאור א] מדוע החליט יעקב אבינו לתקן תפילת ערבית, רק בזמן זה שהולך לבית לבן ולא קודם. ב] וישכב במקום ההוא פירש רש"י "מיעוט, באותו מקום שכב, אבל ארבע עשרה שנים ששימש בבית עבר, לא שכב בלילה שהיה עוסק בתורה",

וצריך ביאור אם כן, מדוע כעת כשהגיע למקום ההוא שכב והפסיק מעסק התורה, אדרבה כיון שעזב את הישיבה והתבטל קצת מלימודו בהליכה, היה לו להשלים הלימוד במקום ההוא, ולא לשכב.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר את דברי רש"י על פי המשנה באבות (פרק ו משנה ד) "כך היא דרכה של תורה, פת במלח תאכל, ומים במשורה תשתה, ועל הארץ תישן, וחיי צער תחיה, ובתורה אתה עמל, ואם אתה עושה כן אשריך וטוב לך, אשריך בעולם הזה, וטוב לך לעולם הבא". נמצא שדרך קניינה של תורה, הוא בלימוד מתוך דוחק וצער. וכעין זה מבואר בגמ' שבת פג: "אמר ריש לקיש אין דברי תורה מתקיימים, אלא במי שממית עצמו עליה, שנאמר זאת התורה אדם כי ימות באוהל". וכעין זה בברכות ה. "תניא ר' שמעון בן יוחאי אומר, שלוש מתנות טובות נתן הקדוש ברוך הוא לישראל, וכולן לא נתנן אלא על ידי יסורים, אלו הן תורה וארץ ישראל והעולם הבא".

ובזה חשבתי להסביר את הגמ' בנדרים פא. "הזהרו מבני עניים שמהם תצא תורה". כי בני עניים לומדים תורה מתוך יסורים ועוני ומחסור, ולכך הם זוכים לכתרה של תורה. אבל הלומד תורה מתוך

עידונים ותענוגים, לא זוכה לכתרה של תורה. ולכך מבואר בגמ' בבא מציעא פה. שבזמן שנפטר ר' יוסי בנו של ר' אלעזר בן רשב"י, הביאו את ר' יוסי על מנת לקוברו במערה שקבור בה אביו, וראו שם נחש כרוך מסביב למערה, ואמרו לנחש פתח פיך ויכנס בן אצל אביו ולא פתח, וסברו העם לומר שר' אלעזר ברבי שמעון, גדול יותר מבנו ר' יוסי. יצתה בת קול מן השמים ואמרה, לא מפני שזה גדול מזה, אלא זה [ר' אלעזר בן רשב"י] היה בצער המערה, וזה לא היה בצער המערה. ונמצא שככל שאדם לומד תורה יותר מתוך יסורים, כך זוכה יותר לקנינה של תורה ולכתרה של תורה.

ובזה חשבתי להסביר את דברי הילקוט שמעוני (בפרשת חוקת) "חכמת אדם תאיר פניו וכו', על כל דבר ודבר שיצא מפי הקדוש ברוך הוא כשהיה אומר למשה, היה אומר לו טומאתו וטהרתו, כיון שהגיע לפרשת אמור אל הכהנים, אמר לפניו רבונו של עולם, ואם נטמא במה היא טהרתו, ולא השיבו, באותה שעה נתכרכמו פניו של משה, שנאמר ועוז פניו ישונא, כיון שהגיע לפרשה זו של פרה, אמר ליה הקדוש ברוך הוא, משה אותה אמירה שאמרתי לך אמור אל הכהנים, ואמרת לי אם נטמא במה היא טהרתו ולא השבתיך, זוהי טהרתו, ולקחו לטמא מעפר שריפת החטאת". ודברי הילקוט צריכים ביאור, מדוע הקדוש ברוך הוא ציער את משה רבינו תחילה, ולא אמר לו את הטהרה של פרה אדומה ונתכרכמו פניו, ורק אחר כך הקדוש ברוך הוא אמר לו את הטהרה.

ולפי זה מתבאר הענין, שהקדוש ברוך הוא רצה, שמשה רבינו ילמד תורה מתוך יסורים וצער, ועל ידי זה יזכה יותר לכתרה של תורה. ולכך לא גילה לו מתחילה את ההלכה, כדי שיצטער על התורה, ורק אחר כך, גילה לו את ההלכה, ובזה יהיה יותר כלי קיבול לתורה. ולכך דווקא הלכה זו, של הטהרה מן הטומאה נעלמה ממשה רבינו, כדי לרמז לו שאחר שהוא נצטער ונהיה כלי קיבול יותר לתורה, זוכה גם לתורה וגם לטהרה, כי התורה מטהרת את האדם, וככל שזוכה יותר לתורה, כך נטהר יותר.

ובזה יש לבאר הטעם, שיעקב אבינו לא ישן ארבע עשרה שנה בבית מדרשם של שם ועבר, כי רצה לזכות לכתרה של תורה. והתורה נקנית מתוך עמל וצער עליה, ולכך ארבע עשרה שנה לא ישן, ואחר ארבע עשרה שנה, הבין יעקב אבינו, שכבר זכה לכתרה של תורה, ועכשיו יכול לילך לחרן לביתו של לבן, על מנת למצוא את השידוך שלו. ולכך מיד כשיצא מבית המדרש ישן במקום ההוא, כי הבין שאת התורה הוא כבר קנה מתוך צער ויסורים. ואם כן, עכשיו יכול ללמוד את התורה יותר מתוך נחת, ואם ישן במקום ההוא וינוח, יכול ללמוד יותר תורה, כי יהיו לו כחות ללימוד.

ומכל מקום גם בשנתו למד יעקב אבינו תורה, כמו שאחז"ל "ויקץ יעקב משנתו ר' יוחנן אמר ממשנתו" (ילקוט שמעוני ויצא), וכמו שמבואר בדברי הגר"א באבן שלימה (פרק ח ס"ק כ) "כל חכם עולה נשמתו בכל לילה למתיבתא של מעלה, להשיג שם מה שאי אפשר להשיג בהקיץ. וזהו כל תכלית בריאת השינה". אבל כבר מבואר במשנה באבות (פרק א משנה ב) "שמעון הצדיק היה משירי כנסת הגדולה הוא היה אומר, על שלושה דברים העולם עומד, על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים". נמצא עכשיו שיעקב אבינו קנה את עמוד התורה, אבל עדיין חסר לו את עמוד העבודה והגמילות חסדים. ולכך מיד תיקן תפילה ערבית, כדי לקנות את עמוד העבודה,

וכמו שאמרו חז"ל "אזוהי עבודה שבלב הוי אומר זו תפילה" (תענית ב.). ואת עמוד הגמילות חסדים קנה, בזמן שגידל את שנים עשר שבטים מתוך מסירות נפש.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן לב

והיה כאשר תריד

"ויצו אותם לאמר כה תאמרון לאדוני לעשו כה אמר עבדך יעקב עם לבן גרתי ואחר עד עתה" (בראשית ל"ב ה').

לכבוד מו"ר הרה"צ רבי דוד חנניה פינטו שליט"א שלום רב וכט"ס.

שאלה: בבעל הטורים על הפסוק עם לבן גרתי כתב, שישנו פסוק נוסף אויה לי כי גרתי משך. והכוונה בשביל שיעקב ירא מעשו וקראו אדוני, והקדוש ברוך הוא הבטיחו כבר ושמרתיך בכל אשר תלך, גרם לבניו שנעשו גרים בין האומות. משמע מכאן שכל עניין שעבוד מלכויות, הוא משום שיעקב החשיב את עשו.

וזה צריך ביאור א] עניין שעבוד מלכויות בפשוטו נגזר מכח חלוקת יעקב ועשו במעי אמם את העולם, שיעקב נטל עולם הבא ועשו עולם הזה, ואם העולם הזה שייך לעשו אם כן גם יעקב ובניו שייכים לו, ולא מכח זה שקראו אדוני. ב] יעקב פחד מעשו שמא יגרום החטא ובטלו ההבטחות, ואם כן החשש שלו בא מכח יראת שמים מרובה שהייתה בו ולא להיפך, אם כן מדוע נענש על זה. ג] אם באמת מגיע ליעקב עונש, מדוע נענשו רק בניו שנהיו גרים, ולא יעקב עצמו שלא נעשה גר ועבד לעשו.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: הנראה לבאר על פי הגמ' סנהדרין צא: שיצר הרע נכנס באדם משעה שננער לצאת ממעי אמו, שנאמר "לפתח חטאת רובץ" (בראשית ד' ז'). והקשה המהרש"א שבמדרש על הפסוק "ויתרוצצו הבנים בקרבה" (בראשית כ"ה כ"ב), מבואר שהייתה עוברת על פתחי עבודה זרה היה עשו מפרכס לצאת, וכיצד יתכן שבתוך מעי אמו רוצה לעבוד עבודה זרה, הרי עדין לא נכנס בו יצר הרע.

והנראה לבאר על פי דברי הילקוט בפרשת תולדות על הפסוק "ולאום מלאום יאמץ" (בראשית כ"ה כ"ג) "למה יצא עשו ראשון, כדי שיצא מלא דמים ותצא סריותו עמו, כהדין סריותא [בלן] שהוא משטף את המרחץ, ואחר כך מרחיץ בנו של מלך". משמע מדברי הילקוט, שכל ברייתו של עשו ותפקידו בעולם הוא לקלוט את הטומאה והזוהמה ששייכת בלידה, על מנת שיזדכך יעקב ויצא טהור בתכלית.

ועל דרך זה מבואר שם בילקוט. "ויצא הראשון אדמוני" (בראשית כ"ה כ"ה), "שעד שהוא במעי אמו שתה דם נדתה". מוכח שכל טומאת הלידה והנדה, לקח עשו

על מנת שיעקב יצא זך ונקי. ועוד בילקוט שם על הפסוק "ויתרוצצו הבנים בקרבה" (בראשית כ"ה כ"ג), "שהיו חולקין בשביל העולם הזה והעולם הבא, באותה שעה רצה סמאל להרוג יעקב במעי אמו, אלא שעמד מיכאל כנגדו, באותה שעה עמד מיכאל ורצה לשרוף לסמאל, עד שהושיב הקדוש ברוך הוא בתי דינים ביניהם". וכוונת הילקוט שיעקב אבינו כוחו קדושה וטהרה, ועשו מהותו ושרשו טומאה, ושייך לכת של סמאל והנחש. ורצה סמאל להרוג את יעקב אבינו, כדי שהטומאה תשלוט בעולם, ובא מיכאל ונלחם עמו והציל את יעקב אבינו, ורצה מיכאל לבטל שורש הרע והטומאה, על ידי זה שיהרוג לסמאל, עד שבא הקדוש ברוך הוא והפריד ביניהם. כי רצון ה' שיהא בעולם גם כח הקדושה וכנגדה כח הטומאה, על מנת שיהא נסיון לאדם לבחור בקדושה ולא בטומאה. וכשהאדם בוחר בקדושה ועומד בנסיון, אז הוא מתקדש קדש קדשים, כיון שזכה לעמוד בנסיון. ומאידך כשהאדם לא בוחר בקדושה ולא הולך בדרך ה', יש לטומאה שליטה עליו.

נמצא שעשו נברא גם כדי לקלוט הטומאה מיעקב, וגם כדי להיות רצועת מרדות ליעקב אבינו, שאם ח"ו יתרפה מן התורה, יהא לעשו הרשע שליטה עליו, ויוכל להצר ולהרע לו. ולכך נטל עשו את העולם הזה ויעקב את העולם הבא, שאם יעקב מתרפה בעבודת ה' ורוצה ליקח מהנאות העולם הזה, מיד יבא עשו ומיצר לו כי העולם הזה שייך לעשו ולא ליעקב.

ולכך מבואר בגמ' סוטה יג. שעשו מת ביום שקברו את יעקב אבינו. כיון שכל בריאתו ויצירתו של עשו, היא רק על מנת לעמוד כנגד יעקב אבינו, וגם בפטירה של יעקב אבינו נלחם עשו, וטען שמערת המכפלה שייכת לו. ואמרו לו שמכר חלקו ועשו הכחיש שמכר את חלק בכורתו, מיד שלחו את נפתלי למצרים להביא את שטר המכירה. וכל זה על מנת לפרסם שיעקב קנה את מערת המכפלה בדמים מרובים מעשו. וכשנקבר יעקב סיים עשו את תפקידו בעולם, לכך מת באותו זמן. והוא מה שברך יצחק את עשו ואמר לו "והיה כאשר תריד ופרקת עולו מעל צואריך (בראשית כ"ז מ'), ופירש רש"י כשישראל יעזבו את המצוות, אז יהא לעשו כח לפרוק עולו מעל ישראל ולשלוט על ישראל, כי זהו תפקידו של עשו וזרעו וכמבואר לעיל.

ובזה מיושבת קושיית המהרש"א, מדוע רצה עשו לצאת בפתחי עבודה זרה ממעי אמו, הרי עדיין לא נכנס בו יצר הרע. כי עשו נמשך לעבודה זרה לא רק מכח יצר הרע, אלא שזהו מהותו של עשו טומאה ועבודה זרה. ועיקר תפקידו בעולם הוא לעמוד כנגד יעקב אבינו, לראות שאינו פורק עול תורה [וגם ליקח סריות וטומאת הלידה כמבואר בילקוט]. ובזה מיושב מדוע רבקה אוהבת את יעקב, וכל כוחותיה השקיעה רבקה ביעקב, ובעשו לא השקיעה כלל, ואדרבה השתדלה הרבה שיעקב יטול ממנו את הברכות. ובפשוטו זה קשה, כיון שיודעת שעשו נוטה לרע, אם כן יש להשקיע בו יותר מיעקב, שתמיד היה איש תם יושב אוהלים. ולפי המבואר זה מתיישב, כי הבינה רבקה שעיקר תפקידו של עשו בעולם, הוא לעמוד כנגד יעקב, ולכך השקיעה כל כוחותיה ביעקב. נמצא שאם יעקב אבינו אוחז בעול התורה והמצוות, אין לעשו שום אחיזה ושלטון עליו.

ולכך כשברח יעקב מפני עשו הלך ללמוד אצל שם ועבר י"ד שנה (כמבואר בגמרא מגילה יז.). וזה תמוה כיצד לא חשש שיבא עשו ויהרגהו בישיבת שם ועבר. ולפי

המבואר זה מיושב, כיון שידע יעקב שאם הוא עמל היטב בתורה, אין לעשו כל אחיזה ושליטה עליו. ובישיבת שם ועבר עמל יעקב בכל כוחו, כמו שנאמר "וילן שם כי בא השמש" (בראשית כ"ח י"א), ופירש רש"י שכל ארבע עשרה שנה שהיה אצל שם ועבר לא ישן. ולכך ידע שעשו לא יכול להרע לו בישיבה, ורק כשחזר מביתו של לבן חשש יעקב אבינו, שמא ביטל מעט ח"ו מן התורה או הושפע מעט מלבן, ולכך יש לעשו אחיזה ושליטה בו. ולכך אמר לו יעקב לעשו "כה תאמרון לאדוני לעשו" (בראשית ל"ב ה'), וכוונתו שאני נכנע תחתיך ומוכן להיות עבדך, כי יש לך שליטה עלי.

ולכך שלח יעקב אבינו לעשו, מלאכים ממש כמבואר ברש"י. ובילקוט כתב "ויקרא שם המקום ההוא מחנים" (בראשית ל"א ג'), "שתי מחנות מלמד שנתנו לו ליעקב ארבעת אלפים רבוא מלאכי השרת, ונדמו כולם לחיילות של מלך מהם לבושי ברזל מהם רוכבי סוסים מהם יושב קרנות". ותמוה מאוד אם כן מדוע עשו לא חשש מכל מלאכים אלו, שיצילו את יעקב וירעו לו. ולהמבואר זה מיושב, כי יעקב לא שלח אותם על מנת שילחמו עם עשו, אלא שלח אותם על מנת שיכנעו לו, כיון שמלאכים אלו באו מכח עבודת ה' של יעקב, ושמא ח"ו חסר מעט. וראוי עשו לשלוט עלי, ואם כן גם על המלאכים שנבראו מכחי, ראוי שעשו ישלוט עליהם.

וכל זה היה רק חשש של יעקב אבינו, אבל האמת שלא חיסר כלל בעבודת ה' שלו, ולא היה לעשו כל אחיזה אצלו. ולכך נאמר בילקוט בפרשה "מחזיק באזני כלב מתעבר על ריב לא לו" (משלי כ"ו י"ז). משל לארכילסטוס [שר של ליסטים] שהיה ישן בפרשת דרכים, ועבר חד מעיר ביה [העיר אותו אחד] אמר לו קום לך דבישא שכיח הכא, קם שרי מקפח ביה [קם הליסטים והתחיל מכהו]. כך אמר לו הקדוש ברוך הוא לדרכו היה מהלך, והיית משלח אצלו". וכוונת הילקוט שעשו היה רדום, שלא יכל לשלוט ביעקב שהיה שלם בתורתו. ועל ידי זה ששלח מלאכים לפניו העיר אותו מתרדמתו, כי הייתה כאן השתדלות מיותרת, והיא עצמה הייתה תביעה על יעקב אבינו, וזה גרם שעשו בא לקראתו וארבע מאות איש עמו.

ולפי זה יש לבאר דברי בעל הטורים "אויה לי כי גרתי משך" (תהילים ק"כ ח'), בשביל שיעקב ירא מעשו וקראו אדוני, גרם לבניו שנעשו גרים בין האומות. והכוונה שההשתדלות המיותרת של יעקב אבינו לפני עשו, פגמה מעט בעליונותו של יעקב, ולכן אף על פי שאצל יעקב זה לא הורגש רק מעט שעשו בא להלחם עמו, כי קדושתו המרובה של יעקב דחתה את השליטה של עשו עליו. אבל הבנים הושפעו מהשתדלות מיותרת זו, ועל ידי זה יש שליטה מרובה יותר לעשו על הבנים של יעקב אבינו.

אבל מכח החלוקה של יעקב ועשו, שיעקב נטל העולם הבא ועשו העולם הזה, אין צריך יעקב להשתעבד לעשו, כי אם יעקב במעלה עליונה ובן עולם הבא, כל העולם שייך ליעקב, וכמו שכתוב במסילת ישרים (פרק א') "שהעולם נברא לשימוש האדם, אמנם הנה הוא עומד בשיקול גדול, כי אם האדם נמשך אחר העולם ומתרחק מבוראו, הנה הוא מתקלקל ומקלקל העולם עמו, ואם הוא שולט בעצמו ונדבק בבוראו, ומשתמש מן העולם רק להיות לו לסיוע לעבודת בוראו, הוא מתעלה והעולם מתעלה עמו". ולכך כשיעקב בדרגה עליונה ובן עולם הבא, כל העולם שייך לו כי נברא בשבילו, ורק כשיורד ח"ו יש שליטה לעשו עליו.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן לג

הרחק משכן רע

"הצילני נא מיד אחי מיד עשו כי ירא אנכי אותו פן יבא והכני אם על בנים" (בראשית ל"ב י"ב).

לכבוד מו"ר הרה"צ רבי דוד חנניה פינטו שליט"א שלום רב וכט"ס.

שאלה: בפסוק "הצילני נא מיד אחי מיד עשו". כתב בבעל הטורים שהוא ראשי תיבות המן, שיצא להכות אם על בנים. ויש לעיין בזה לפי מה שכתב בקובץ הערות לר' אלחנן וסרמן להקשות, מדוע בגזירת המן היהודים צמו והתפללו, ולא מסרו נפשם למלחמה. ואילו בזמן היוונים, מסרו נפשם להלחם. ותירץ שאם הגזירה על הגופות למות, הוא עונש משמים. והתקנה לזה הוא תשובה, ואין צורך להלחם ולמסור נפש. אבל אם הגזירה היא על הנפשות לשמד, זוהי גזירה קשה שניתן כח לכוחות הטומאה לשלוט ולבטל את ישראל מהמצוות, ולא יעזור תפילה, ומחוייב מסירות נפש להלחם. ולכך בזמן המן שהגזירה על הגופות, לא מסרו נפשם להלחם.

ואם כן לפי זה יש לעיין א] מדוע יעקב אבינו מסר נפש להלחם הרי הגזירה על הגופות, ומספיק תפילה כמו שמצינו בזמן המן. ב] איך נרמז כאן [אצל יעקב] עניין המן, שהיה שונה בצורתו, ששם היה רק תפילה וכאן היה גם הכנה למלחמה.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: הנראה לבאר על פי הכתוב "הצילני נא מיד אחי מיד עשו כי ירא אנכי אותו פן יבא והכני אם על בנים" (בראשית ל"ב י"ב), ודייק הבית הלוי מדוע כפל דבריו "מיד אחי מיד עשו", הרי ידוע שאחיו הוא עשו, כי אין לו אח נוסף. וביאר שיעקב אבינו חשש מעשו משני דברים. א] שירצה להלחם עמו ולהרגו. ב] שיתרצה לו, וירצה לחיות עמו בשלום כשני אחים. ומזה גם חשש יעקב, שמא ילמדו בניו מעט מדרכו של עשו הרשע. ולכך אמר "מיד אחי" אם ירצה להתנהג עמי כאח בשלום, "מיד עשו" אם ירצה להלחם עמי, כדרכו של עשו הרשע. עכ"ד.

ולפי זה מבואר היטב, מדוע יעקב אבינו התכונן לדורון ולמלחמה ולתפילה. כי לא ידע מהי דעתו של עשו, שאם ירצה להשלים עמו ולדור יחד, אם כן ישנו חשש גדול של שמד רוחני. ולכך הכין עצמו למלחמה עמו, כמבואר בדברי הקובץ הערות. שבזמן שיש גזירה על רוחניות, חייבים למסור נפש כמו בחנוכה. ואם עשו רוצה להלחם ולהרוג אם כן יש גזירה רק על הגופות, אם כן מספיק לזה תפילה כמו בפורים שהתפללו על צרתם ונושעו.

ואמנם גם בפורים היו גזירות על לימוד התורה, ועל ברית מילה, ועל שמירת ימים טובים כמבואר במגילה טז:, על הפסוק "ליהודים הייתה אורה ושמחה וששון ויקר" (אסתר ח' ט"ז), אורה זו תורה, שמחה זה יום טוב, ששון זו מילה, ויקר אלו תפילין, ופירש רש"י "שעל כל אלה גזר

המן". ורק שבפורים עיקר הגזירה הייתה על הגוף, להרוג אותם כי גם אם היו מסכימים להמיר דתם ח"ו, היה המן הורג אותם.

ומכל מקום הועילה תפילתו של יעקב אבינו שהתפלל על זמן המן, שתעזור תפילה לבד של ישראל, ולא יצטרכו למסור נפש כלל. כי אילולי תפילתו של יעקב אבינו, היו צריכים גם למסור נפש, כי גם בזמן המן היו גזירות רוחניות, ורק שלזה הועילה תפילתו של יעקב. ומכח תפילתו של יעקב אבינו נושעו בימי המן.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן לד

יעקב איש תם

"ויקרא יעקב למקום פניאל כי ראיתי אלהים פנים אל פנים ותנצל נפשי" (בראשית ל"ב ל"א).

לכבוד מו"ר הרה"צ רבי דוד חנניה פינטו שליט"א שלום רב וכט"ס.

שאלה: כשנלחם יעקב עם המלאך נאמר "ויקרא יעקב למקום פניאל כי ראיתי אלהים פנים אל פנים ותנצל נפשי". משמע שמאוד התפעל מראיית מלאכים.

וצריך ביאור מה החידוש אצל יעקב אבינו בזה, הרי תמיד היו עמו מלאכים, והוא שלח לעשו מלאכים שהכו אותו, ופשיטא שיש לו לראות אלוקים פנים אל פנים.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: עיין באור החיים הקדוש שביאר שם, שהתפעלותו של יעקב אבינו לא היה מעצם ראיית המלאך, רק התפעלותו הייתה מזה שנלחם עם המלאך פנים אל פנים וניצול. אמנם עדיין יש להבין את לשון הפסוק "ראיתי אלהים" שהיה לומר נלחמתי עם אלוקים. ועיין באור החיים.

וחשבתי להסביר זה על פי הכתוב "ויאבק איש עמו" (בראשית ל"ב כ"ה), ופירש רש"י שזהו שרו של עשו והוא מהמדרש רבה. אמנם בילקוט שמעוני כתב "ויאבק איש עמו, יש אומרים מיכאל היה, אמר לו מיכאל ומה אני שאני אחד מן השרים הראשונים כך עשית לי, ואתה מתירא מעשו". וזהו תימה גדולה כי לרש"י שהיה שרו של עשו, מובן שבא להלחם עם יעקב. אבל לפי הילקוט שהיה מיכאל מדוע בא להלחם עם יעקב, הרי מיכאל לא שייך לצד של עשו. אדרבה שייך לצד של יעקב.

והנראה, שלעיל בארנו שיעקב בא להכנע לפני עשו, כי חשש שמא גרם החטא ונתרשל ח"ו בלימוד התורה, ועשו יכול להרע לו ולשלוט בו. לכך בא מיכאל ונאבק עם יעקב, והכוונה בזה שמיכאל מראה ליעקב את מעשיו בתור מלאך, וכנגד מעשיו מראה את מעשיו של יעקב אבינו. ויעקב אבינו גבר עליו, ופירושו שמעשיו של

יעקב אבינו, היו זכים וטהורים עוד יותר ממעשיו של מיכאל. ולכך אמר לו מיכאל "מה אני שאני אחד מן השרים הראשונים כך עשית לי, ואתה מתיירא מעשו", וכוונתו שאין לך כלל מה לחשוש מעשו, כיון שמעשיך הם זכים וטהורים יותר ממעשיו של מלאך, ומה לך לחוש מעשו.

ונראה שגם לפירוש רש"י שהיה שרו של עשו שנלחם ביעקב, כוונתו הייתה לפרט את מעשיו של יעקב אבינו, שמא יוכל למצא בהם איזה פגם או מום, ועל ידי זה יוכל לקטרג עליו בשמים, ולהשליט את עשו עליו. אבל לא הצליח בזה, כי מעשיו של יעקב אבינו היו זכים וטהורים. ובזה יש לבאר מה שמתפעל יעקב אבינו, כי ראיתי אלהים פנים אל פנים. והכוונה בזה שראיתי מלאכים שפרטו לפני את מעשי, ולא נמצא בהם שום פגם או מום ולכך ניצלתי. ולכך מזכיר יעקב אבינו דווקא "ראיתי", כי עיקר המלחמה הייתה על ידי ראיית המעשים על ידי המלאך וכמו שנתבאר.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן לה

ודובר אמת בלבבו

"ותגשנה השפחות הנה וילדיהן ותשתחונה" (בראשית ל"ג ו').

לכבוד מו"ר הרה"צ רבי דוד חנניה פינטו שליט"א שלום רב וכט"ס.

שאלה: לאחר שעשו ניגש ונשק ליעקב בכל לבו. כי ריחם עליו סידר יעקב אבינו שבאו השפחות וילדיהן והשתחוו.

וצריך ביאור שלכאורה זהו דבר מיותר, שאם עשו נשקו בכל לבו ואהב אותו, מה טעם עוד לרצותו ולהראות לפניו את כל בניו ונשיו ולהשתחוות לו.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר זה על פי הגמ' מכות כד. "ודובר אמת בלבבו" (תהילים ט"ו ב') כגון רב ספרא. והביא רש"י מהשאלתות "שרב ספרא היה לו חפץ אחד למכור, ובא אדם אחד לפניו בשעה שהיה קורא קריאת שמע, ואמר לו תן לי החפץ בכך וכך דמים, ולא ענהו מפני שהיה קורא קריאת שמע. קסבור זה שלא היה רוצה ליתן בדמים הללו, והוסיף אמר תנהו לי בכך יותר, לאחר שסיים קריאת שמע, אמר לו טול החפץ בדמים שאמרת בראשונה, שבאותם דמים היה בדעתי ליתנם לך". נמצא שאם גמר בדעתו ליקח מחיר מסויים עבור החפץ, צריך ממידת חסידות ליתנו במחיר שחשב בדעתו.

ועל דרך זה יש לבאר שיעקב אבינו בתחילה חשב לכבד עשו, על ידי שיכנע לו הוא עצמו וכל מחנהו ובזה יפייס אותו וישכך את כעסו. ולבסוף כשרואה יעקב שעשו נשקו בכל לבו ואין לו שום קפידא, מכל מקום יעקב אבינו שהיה

ממידת האמת, הבין כיון שמתחילה חשבתי לכבד עשו על ידי שכולם ישתחוו לו, שוב לא אבטל את דעתי, אפילו שעכשיו אני רואה שאין צריך לזה, שמכל מקום חשבתי לכבדו עלי לקיים ודובר אמת בלבו.

ועוד יש לבאר זה לפי המבואר לעיל, שיעקב אבינו חשש שמא גרם החטא ח"ו והוא מחוייב להכנע לפני עשו הרשע. אם כן יש חיוב עליו להכניע את כל מחנהו לפני עשו, ואף על פי שרואה שכעת פניו של עשו לשלום. מכל מקום כיון שעל יעקב להכנע לפני עשו, יש עליו חיוב להכניע את כל המחנה לפניו, שאם לא כן שמא אחר זמן שוב יבא עשו ויתעורר בו רצונו להרע ליעקב, לכך העדיף כעת להכניע את כל מחנהו לפני עשו הרשע.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן לו

השפעת הצדיק

"ויאמר מי לך כל המחנה הזה אשר פגשתי ויאמר למצא חן בעיני אדוני"
(בראשית ל"ג ח').

לכבוד מו"ר הרה"צ רבי דוד חנניה פינטו שליט"א שלום רב וכט"ס.

שאלה: "מי לך כל המחנה וכו' " פירש רש"י שעשו תמה מי הם מלאכים אלו, שאמרו להם למי אתם, אמרו לו משל עשו, והכו אותם, אמרו לו בנו של יצחק והכו אותם, נכד של אברהם והכו, אח של יעקב אמרו לו אם כן משלנו אתם.

וצריך ביאור א] כשאמרו למלאכים משל עשו והכו אותם, מה הוסיפו להם בנו של יצחק, נכד אברהם, אח יעקב. האם זה לא ידוע שעשו הוא בנו של יצחק ונכדו של אברהם. ודאי שהמלאכים ידעו זה, ולמה אמרו זה. ב] מדוע כשאמרו להם אח יעקב לא היכו, ואמרו לו משלנו אתה, האם המלאכים שיקרו, הרי באמת עשו שונא ליעקב, והם שונים זה מזה לחלוטין, ומה אמרו לו משלנו אתם.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: לפי המבואר לעיל [בתשובה לג] שיעקב אבינו בא להכנע לפני עשו ולקבל מרותו עליו, כי חשש שמא פגם מעט ח"ו, ויש לעשו שליטה עליו. וכל מה ששלח אליו את המלאכים, זהו רק על מנת להראות לו, שגם המלאכים שנוצרו מכח מעשיו הטובים נכנעים לעשו. ולכך כשאמרו להם המלאכים משל מי אתם, אמרו להם משל עשו בנו של יצחק, נכד אברהם, הכו אותו, ורק כשאמר להם אח של יעקב, הפסיקו להכות, שכוונת המלאכים להראות לעשו שהם נכנעים לו, ומכח שהוא אחיו של יעקב ושולט עליו. [אם יעקב פוגם מעט]. והודיעו לו שהם

נכנעים לו, וכעת עשו אמור לשלוט על יעקב. ולכך אמרו להם משלנו אתה, פירוש אתה שולט עליו שיש לעשו שליטה על יעקב, כשיורד מעט מדרגתו וכמו שנתבאר. והבן.

ועוד יש לפרש שהמלאכים שואלים את עשו ואנשיו "למי אתם", כוונתם היא מהי מעלתכם הרוחנית, והאם אתם ראויים לראות פני מלאכים. ואמרו להם בנו של יצחק, ופירשו שספג חינוך מיצחק ואם כן הוא בדרגה רוחנית גבוהה, וראוי לראות פני מלאך, ואמרו לו המלאכים הכו כי לא ספג כלום מיצחק, ואמר להם נכד אברהם שממנו קיבל מעלות, ואמרו לו הכו כי לא ספג כלום מאברהם, וכשאמר להם אח של יעקב, פירושו גר יחד עם יעקב והושפע ממנו לטובה, ולזה אמרו להם שהוא אמת שהושפע מעט מיעקב ואם כן אתם משלנו.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן לז

שופט שבימיו

"ויאמר אלהים אל יעקב קום עלה בית אל ושב שם ועשה שם מזבח לאל הנראה אליך בברחך מפני עשו אחיך" (בראשית ל"ה א').

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: פירש רש"י "קום עלה, לפי שאחרת בדרך, נענשת ובא לך זאת מבתך". ומשמע מדברי רש"י שהמכשול שקרה עם דינה, שעינה אותה שכם בן חמור, היה עונש ליעקב אבינו, על שאיחר בדרך, ולא עלה לבית אל.

וצריך ביאור א] מהי המדה כנגד מדה בזה, ומה הקשר בין האיחור בדרך, לבין העונש של בזיון דינה על ידי שכם בן חמור.

ב] על הפסוק "ואת אחד עשר ילדיו" (בראשית ל"ב כ"ג), פירש רש"י "ודינה היכן היתה, נתנה בתיבה ונעל בפניה, שלא יתן בה עשו עיניו, ולכך נענש יעקב שמנעה מאחיו שמא תחזירנו למוטב, ונפלה ביד שכם", נמצא שנענש משום שמנעה מעשו, ולא משום שהתעכב בדרך. ובשפתי חכמים עמד בזה בשם הנחלת יעקב, ותירץ ששני דברים אלו יחד גרמו, וצריך ביאור מה הקשר בין שני החטאים הללו.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: כעין זה מצינו בסנהדרין צט: שתמנע היתה בת מלכים, ובאה להתגייר בפני אברהם יצחק ויעקב ולא קיבלוה, ונענשו שיצא ממנה עמלק [שנישאת לאליפז בן עשו]. וגם זה צריך ביאור, מדוע לא קיבלוה הרי קיבלו את כולם, וראיתי ביעב"ץ בסנהדרין שם, שביאר שתמנע רצתה להתגייר, אבל בתנאי שתנשא לאברהם או ליצחק או ליעקב. והם לא הסכימו לישא אותה, והתביעה עליהם

היתה מדוע לא גירו אותה ונשאוה לאשה. וגם כאן צריך להבין, מהי המדה כנגד מדה שנענשו שיצא ממנה עמלק.

והביאור בזה נראה, על פי הגמ' בתענית כג. במעשה של חוני המעגל לאחר שישן שבעים שנה, והלך לביתו, ואמר להם אני חוני המעגל ולא האמינו לו, הלך לבית המדרש, שמע את החכמים אומרים נהירין וברורים השמועות, כמו בימי חוני המעגל, שכל קושיה שהיה לחכמים היה מתרץ להם. אמר להם אני הוא חוני המעגל לא האמינו לו, חלשה דעתו, ביקש רחמים ומת. והקשה בשיחות מוסר לר' חיים (תשלא יט), מדוע חוני המעגל לא תירץ לחכמים מיד כל קושיותיהם, ובזה היה מוכיח להם שהוא חוני המעגל. וביאר על פי הברייתא בראש השנה כה: "שקל הכתוב שלשה קלי עולם [גדעון, שמשון, יפתח הגילעדי], כשלשה חמורי עולם [משה, אהרון, שמואל], לומר לך, ירובעל בדורו כמשה בדורו וכו', הא אין לך לילך אלא אצל שופט שבימיו".

ופירושו שבכל דור ודור, הקדוש ברוך הוא ממנה רב ושופט, המשפיע תורה והנהגה על הדור. ודווקא מהמנהיג של אותו דור, הוא יכול לקבל את ההשפעה, ולא מאדם אחר. שאין לך אלא שופט שבימיך. וחוני המעגל כבר לא היה נחשב "שופט שבימיהם", שהיה שייך כבר לדור הקודם, ושוב לא יכל להשפיע תורה על הדור החדש, והפירוקים והביאורים שלו, לא היו מועילים להם, שכבר אינו מנהיג שלהם. וביותר מזה מבואר בסנהדרין קא. "תנו רבנן כשחלה ר' אלעזר, נכנסו ארבעה זקנים לבקרו, ר' טרפון ור' יהושע ור' אלעזר בן עזריה ור' עקיבא, נענה ר' טרפון ואמר, טוב אתה לישראל מטיפה של גשמים, שטיפה של גשמים בעולם הזה, ורבי בעולם הזה ובעולם הבא, נענה ר' יהושע ואמר, טוב אתה לישראל מגלגל חמה, שגלגל חמה בעולם הזה, ורבי בעולם הזה ובעולם הבא". וצריך ביאור מדוע אמרו תלמידיו דבר זה, רק בשעת חוליו.

וביאר ר' חיים, שזו היתה תפילה להקדוש ברוך הוא שירפא את רבם מחליו, כיון שכלל ישראל צריכים לו יותר מכל. ר' טרפון המשילו לטיפה של גשמים, לומר כשם שהגרעין שטמון באדמה, לא יוכל לצמוח בלא טיפה של גשמים, כך התלמיד אף על פי שטמונה בו נשמה, נחשבת רק כגרעין באדמה, וצריכה להשפעת הרב שיצמיח אותה כמו טיפה של גשמים. ור' יהושוע המשיל את הרב לגלגל החמה, שלא בלבד שמצמיחה את הגרעין, אלא גם מגינה על האדם מפגעים רעים, מחיות רעות וליסטים וקוצים וברקנים [שיכול להנזק בהם בחשכת הלילה], ומאיר עיניהם בחיים. ור' אלעזר בן עזריה המשיל את הרב לאב ואם, שכמו שאב ואם מגדלים את בנם במסירות, ובלי טיפול ההורים הבן חסר אונים ואומלל, כך ברב. כמו שנאמר אצל משה רבינו "כאשר ישא האומן את היונק" (במדבר י"א י"ב). נמצא שהתלמיד המתבטל אל רבו, זוכה ממנו לצמיחה מיוחדת, ועל ידי טיפול מסור ומיוחד של הרב שבדורו, יכול הרב להוציא מהתלמיד, את כל הכחות שטמונים בו מן הכח אל הפועל. עכ"ד.

ובזה יש לבאר הענין בתמנע, שבאה להתגייר לפני האבות, ובתנאי שישאו אותה. והאבות ריחקוה, כי ראו שהיא באה משרש רע, ויש בה מידות מושחתות ונמנעו מלגיירה. אבל נתבעו על זה משמים, כי אם היו מקרבים אותה, היו יכולים להוציא ממנה את הכחות הטובים שטמונים בה, כיון שבאה על מנת להתבטל אל האבות, וכיון שהתבטלה אליהם, יכלו

לתקן את המידות הרעות שהיו בה. וכיון שלא קרבוה יצא ממנה עמלק, שהוא כבר לא מוכן להתבטל כלל, לא רק כלפי ישראל [שהרי בא להלחם בהם וקפץ לאמבטי רותחת], אלא גם כלפי הקדוש ברוך הוא לא מתבטל, כמו שנאמר "מלחמה לה' בעמלק מדור דור" [שמות י"ז ט"ז]. וכמו שביאר בקובץ הערות (סימן י' ס"ק ב'), שעמלק עיקר מלחמתו היא עם הקדוש ברוך הוא, ואם היה יכול לעלות לרקיע ולהלחם עם הקדוש ברוך הוא, היה עושה כן, וכיון שלא יכול לעשות כן, נלחם עם ישראל שהם בניו של הקדוש ברוך הוא, אבל עיקר מלחמתו עם הקדוש ברוך הוא.

ועל דרך זה יש לבאר העונש שמנעו את דינה מעשו, כיון שעשו עם כל המידות המושחתות שהיו בו, היה בו גם גרעין טוב, והיה בו גם כח להתבטל אל הרב, וכמו שהתבטל לפני יצחק אביו. ואם היתה דינה נישאת לו, היה מתבטל לפניה ומקבל אותה כרב ומורה דרכו, והיתה יכולה להוציא ממנו את הכחות שטמונים בו. וכיון שמנעו אותה ממנו, ולא הוציאה מעשו את מעלותיו הרוחניות, נענשה שנטלה שכם והשתמש בה בצורה בזויה, והוציא ממנה את המעלות הגופניות שהיו בה.

ובזה מבואר גם החטא של יעקב אבינו, שנתעכב בדרך מלעלות בית אל. היה עליו טענה, מדוע לא עלה בית אל, כדי להשפיע על בניו ובני ביתו, עוד יותר מעלות רוחניות. וכיון שהתעכב מלהשפיע רוחניות על בני ביתו, נענש שדינה הושפעה בגשמיות משכם בן חמור הרשע, שהוא לקח אותה בקירבתו, ורוצה להשפיע עליה להנשא לו, ולהיות בדרגה פחותה כמותו. נמצינו למדים דבר נורא, שאדם שיש לו אפשרות להשפיע טוב רוחני על בני ביתו והסביבה, ונמנע ולא עושה כן, נענש שהוא יושפע מהחוטאים ברעל רוחני ובגשמיות, שעלולה להורידו לבאר שחת.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן לח

השפעת הסביבה

"וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ כנען" (בראשית ל"ז א').

לכבוד מו"ר הרה"צ רבי דוד חנניה פינטו שליט"א שלום רב וכט"ס.

שאלה: "וישב יעקב" כתב בעל הטורים "משל לאחד שראה כת של כלבים ורצו לנשכו וישב ביניהם, כך יעקב ישב בין עשו ואלופיו".

תשובה: המקור לדברי בעל הטורים הוא במדרש רבה (וישב ה') "אמר רבי חוניא משל לאחד שהיה מהלך בדרך וראה כת של כלבים ונתיירא מהם וישב לו ביניהם, **וצריך** ביאור שיעקב לא ישב ליד עשו רק נתרחק ממנו, כמו שנאמר בכתוב "וישב ביום ההוא עשו לדרכו שעירה" (בראשית ל"ג ט"ז).

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

כך כיון שראה יעקב אבינו עשו ואלופיו נתיירא מהם וישב לו ביניהם". וביפה תואר על המדרש עמד על דברי המדרש, מדוע נחשב שיעקב אבינו ישב בין עשו ואלופיו, והרי עשו הלך לשעיר ויעקב נשאר בארץ כנען. וביאר שיעקב בחר לגור בארץ כנען במקום הקרוב לשעיר, כדי שאלופי עשו לא יחשבוהו לאוייב, ולא גר בארץ כנען במקום הרחוק משעיר. וביאור זה קצת קשה כי מה נפקא מינא כבר אם גר קרוב או רחוק לשעיר, והרי מכל מקום אין כל קשר בין יעקב לבין עשו ואלופיו.

וחשבתי להסביר דברי המדרש על פי הרמב"ם פרק ו' מהלכות דעות הלכה א' "דרך ברייתו של אדם, להיות נמשך בדעותיו ובמעשיו אחר רעיו וחבריו, ונוהג כמנהג אנשי מדינתו, לפיכך צריך אדם להתחבר לצדיקים ולישב אצל החכמים תמיד כדי שילמוד ממעשיהם, ויתרחק מן הרשעים ההולכים בחושך כדי שלא ילמוד ממעשיהם". וכשראה יעקב אבינו את עשו ואת אלופיו שהם מרובים, חשש מאוד על בניו ובנותיו שעלולים להיות מושפעים לרעה מהם, שאם יצאו מפתח ביתם ויפגשו את הרשעים הללו, שמא ח"ו יבואו להשפיע עליהם לרעה. ולכן "ישב בין עשו ואלופיו", ופירושו שיעקב אבינו לימד את בניו, כיצד יוכלו להיות בחברת אנשי רשע, ולא ללמוד ממעשיהם ולהיות דבקים בה' ובתורתו. כי גם במצב שאדם נמצא בין רשעים גמורים, מכל מקום יכול הוא להנצל מהשפעתם הרעה ולא להנזק מהם. ועל דרך זה מבואר בסנהדרין לט: "יבא עובדיה הדר בין שני רשעים [ופירש רש"י אחאב ואיזבל] ולא למד ממעשיהם, וינבא על עשו הרשע שדר בין שני צדיקים ולא למד ממעשיהם". והקדוש ברוך הוא סיבב זה כדי שבני יעקב יהיו מוכנים לירד למצרים, ולשהות בחברת אנשי רשע ולא ללמוד ממעשיהם.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן לט

יעקב איש תם

"וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ כנען" (בראשית ל"ז א').

לכבוד מו"ר הרה"צ רבי דוד חנניה פינטו שליט"א שלום רב וכט"ס.

שאלה: פירש רש"י אחר שכתב לך ישובי עשו ותולדותיו בדרך קצרה, פירט ישובי יעקב בדרך ארוכה, ומשל למרגלית שנפלה בין החול, אדם ממשמש בחול וכוברו בכברה עד שמוצא המרגלית, וכשמוצא משליך החול.

וצריך ביאור שהמשל לא דומה לנמשל, כי רק באופן שהמרגלית נופלת ולא יודעים היכן נמצאת, אז לוקחים החול וממשמשים בו על מנת למצא את המרגלית, אבל מרגלית שנפלה לחול ויודעים היכן היא, נוטלים אותה מיד בלי צורך לכבור החול, והתורה יודעת את תולדות יעקב [שהם המרגלית], ואם כן מה טעם צריך לכבור החול, ומה טעם צריך לדעת ולהתעסק בתולדות עשו ואלופיו.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר ענין עשו ואלופיו, על פי מה שביארנו לעיל בפרשת וישלח, שעשו עיקר תפקידו ויעודו בעולם הוא להיות השומר של יעקב אבינו שילך בדרך התורה, ואם יעקב אבינו הולך בדרך התורה אין שליטה לעשו עליו. אבל כשיעקב ממעט בתורה ולא הולך בדרכיה, מיד יש לעשו הרשע שליטה עליו ויכול להרע לו. וכמו שברכו יצחק אביו "והיה כאשר תריד ופרקת עולו מעל צואריך" (בראשית כ"ז מ'), ופירש רש"י כשישראל יעזבו את המצוות, אז יהא לעשו כח לפרוק עולו מעל ישראל ולשלוט בהם. ולפי זה מובנים דברי רש"י, שהתורה צריכה לפרט את עשו ואלופיו כדרך שכוברין וכוררין את החול. כיון שעיקר כוחו של יעקב יוצא מתוך אלופי עשו, שרק על ידי זה שישנם עשו ואלופיו בכח גדול, יכול יעקב לצמוח ולגדול, כי יודע שאם ח"ו יפרוש מן התורה ישלטו בו רשעים אלו, אבל אם לא היו רשעים אלו קיימים היה חסר מעט, בכוחו של יעקב בגדילתו ובצמיחה בעבודת ה'. ולכך יעקב אבינו מברר ומחזק את כוחו בעבודת ה', על ידי כח עשו שיכול לשלוט בו אם יחלש בעבודת ה', ולכך פרט את כוחו של עשו ואלופיו.

ועוד יש לבאר ענין עשו ואלופיו על פי הכתוב "ויהי עשו איש יודע ציד איש שדה" (בראשית כ"ה כ"ז), ופירש רש"י "יודע ציד לצוד ולרמות את אביו בפיו, ושואלו אבא היאך מעשרין את המלח ואת התבן, כסבור אביו שהוא מדקדק במצוות". ובפשוטו הכוונה שעשו היה מכוון לרמות את אביו בכוונה. וביאר רבינו ירוחם שעשו לא עשה כן בכוונה תחילה לרמות את אביו, אלא שעשו עשה חומרות גדולות אלו מתוך כוונה להדר במעשרות, וכמו מצינו שהיה מהדר מאוד במצוות כיבוד הורים. וכמו שכתוב במדרש רבה (בראשית ס"ה ט"ו) "אמר רבן שמעון בן גמליאל כל ימי הייתי משמש את אבא, ולא שמשתי אותו אחד ממאה ששמש עשו הרשע את אביו, אני בשעה שהייתי משמש את אבא, הייתי משמש אותו בבגדים מלוכלכים, ובשעה שהייתי יוצא לשוק הייתי יוצא בבגדים נקיים, אבל עשו בשעה שהיה משמש את אביו, לא היה משמשו אלא בבגדי מלכות".

והחסרון אצל עשו היה בזה, שעבד על עצמו רק במצוות מסויימות, והזניח את עצמו בדברים אחרים. ומצד אחד היה מהדר במעשרות ומהדר בכיבוד הורים. ומאידך גיסא היה פרוץ בעריות ובשפיכות דמים. וזהו עצמו בריאה של רמאות, כי אי אפשר לעבוד את ה' רק במצוה אחת, ומחוייב לעבוד את ה' בכל המצוות [וכמשל באדם שמרדד בצק על מנת לעשות מצה עגולה, שמחוייב לרדד מכל הכוונים, כדי שהמצה תהא עגולה בצורה שווה, אבל אם ירדד המצה רק מכוון אחד ויזניח שאר הכוונים, תהא המצה מכיוון אחד גדולה וארוכה, ומכוון אחד קצרה ומשונה]. אבל יעקב אבינו היה "איש תם" (בראשית כ"ה כ"ז), דהיינו שלם מכל הכוונים, שעבד על עצמו להיות מושלם בכל מצוות התורה, ולתקן את כל המידות הרעות.

ולכך מובן מדוע פירט את עשו ואת אלופיו. שזהו על מנת ללמדנו, שאין להשקיע בעבודת ה' במצוות מסויימות, ולהזניח דברים אחרים, כי בדרך זה יוצאים עשו ואלופיו, אבל דרכו של יעקב אבינו היא שלמות בכל עבודת ה'.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן מ

מעט מן האור דוחה הרבה מן החושך

"וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ כנען" (בראשית ל"ז א').

לכבוד מו"ר הרה"צ רבי דוד חנניה פינטו שליט"א שלום רב וכט"ס.

שאלה: ברש"י כאן וז"ל "הפשתני נכנסו גמליו טעונין פשתן, והפחמי תמה היכן יכנס כל הפשתן, פקח אחד השיב לו ניצוץ אחד שלך שורף הכל. כך יעקב ראה כל אלופי עשו, תמה מי יכול לכבוש אותם, מה כתיב למעלה אלה תולדות יעקב יוסף, ניצוץ אחד מיוסף מכלה הכל".

וצריך ביאור במשל של הפחמי, מה השאלה של הפחמי היכן יכנס הפשתן, הרי יכנס במקום גדול שמיועד לו. ומה עונה לו הפקח ניצוץ אחד שלך שורף הכל, מה הפקחות בתשובה זו, שאש שורף את הפשתן כולם יודעים זה. וגם בנמשל צריך עיון, מה שאל יעקב מי יכבוש אלופי עשו, מה צריך לכבוש אותם. ועוד צריך ביאור מה התשובה שיוסף יכבוש, והרי לא מצאנו שיוסף ניצח את אלופי עשו.

וביותר קשה הכתוב "ויהי כאשר ילדה רחל את יוסף ויאמר יעקב אל לבן שלחני ואלכה אל מקומי ולארצי" (בראשית ל' כ"ה), ופירש רש"י "משנולד שטנו של עשו, שנאמר והיה בית יעקב אש ובית יוסף להבה ובית עשו לקש, אש בלא להבה אינו שולט למרחוק, משנולד יוסף בטח יעקב בהקדוש ברוך הוא ורצה לשוב". וצריך ביאור שיוסף לא עשה דבר בפגישה עם עשו, מלבד זה שעמד לפני אמו כמו שנאמר "ואחר נגש יוסף ורחל וישתחוו" (בראשית ל"ג ז'), ופירש רש"י "בכולן האמהות נגשות לפני הבנים, אבל ברחל יוסף נגש לפניה, אמר אמי יפת תואר שמא יתלה בה עיניו אותו רשע, אעמוד כנגדה ואעכבנו מלהסתכל בה, מכאן זכה יוסף לברכת עלי עין". אבל לא מצינו שנלחם בעשו, ובמה הענין שיוסף הוא שטנו של עשיו וצ"ע.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר דברי רש"י, שהפחמי מוכר פחם לאנשים שקונים פחם כדי להתחמם ולהאיר בו, ומזה פרנסתו ופרנסת בני ביתו. וכשרואה הפחמי גמלים טעונים פשתן, חושש שבאו לגזול לו את פרנסתו, שיש הרבה פשתן ואפשר לקנות פשתן להתחמם ולהאיר בו, ואם כן נתקפחה פרנסתו של הפחמי. אמר לו הפיקח, ניצוץ אחד שלך שורף את כל הפשתן, שאף על פי שנראה שיש הרבה פשתן, מכל מקום אינו כלום, שבניצוץ אחד נשרף הכל ולא נשאר ממנו כלום, וזהו חכמה שרואה ראיה עמוקה שאף על פי שכלפי חוץ נראה שיש הרבה פשתן ויש הרבה אש, מכל מקום האש הזו אינה בת קיימה, ובניצוץ אחד מאירה בתחילה הרבה, אבל מיד אחר כך נגמרת. והנמשל הוא באלופי עשו, שהיו רשעים וטמאים וכולם היו ממזרים. כמו שכתב רש"י "והודיעך הכתוב שכולן בני ממזרות היו" (בראשית ל"ו ב'). ומכח טומאה גדולה זו חשש יעקב אבינו, שכל מקום שהטומאה נמצאת,

המקום מושפע לרעה ממנה. וכמו שמצינו בדור המבול שהשחית כל בשר את דרכו על הארץ, שמכח טומאת אנשי הדור הושפעו גם הבהמות והחיות לרעה והשחיתו דרכם. ומזה חשש יעקב אבינו, שבניו עלולים להיות מושפעים מטומאת עשיו ואלופיו.

ועוד יש לבאר על פי המבואר בקובץ הערות (סימן ב') שכל הטוב והשפע שבא לעולם, הוא מכח הקדושה, וכל הרע שבא לעולם הוא מכח הטומאה והקליפה עיי"ש בדבריו. וחשש יעקב אבינו שעל ידי הטומאה שמשפיעים אלופי עשיו, יבוא רע לעולם וימעט השפע והטוב. והוא המשל לפחמי, שחושש שתקופח פרנסתו מן הפשתני, וכן יעקב אבינו חושש לבניו שיושפעו מהטומאה לרעה, וגם יקופח השפע והטוב מהם. על זה אמר לו הקדוש ברוך הוא, שניצוץ אחד מיוסף יכול לכלות ולבטל את כל אלופי עשו. ופירושו שליוסף יש את כח עמל התורה, שהוא בר חכים שקיבל מאביו את כל התורה שלמד בבית שם ועבר. וכשיש עמל תורה, מיד מתבטל כל מציאות הרע והטומאה, שמעט אור דוחה הרבה חושך. ולכך הטומאה נמשלת לפשתן שהוא נראה הרבה, אבל האמת שכולו מלא אויר ואינו בר קיימא כלל.

ועל דרך זה מבואר בסוכה נב. לעתיד לבא הקדוש ברוך הוא ישחט את יצר הרע, וצדיקים יבכו ורשעים יבכו. שלצדיקים נדמה היצר הרע כהר גבוה, ויתמהו כיצד הצלחנו לכבוש כזה הר גבוה. ולרשעים נדמה כחוט השערה, ויצטערו מאוד כיצד לא הצלחנו לכבוש חוט השערה. והקשה בבית הלוי (פרשת בראשית), כיצד יתכן שאותו יצר הרע דומה גם להר גבוה וגם לחוט השערה. וביאר שכל כוחו של היצר הרע הוא דמיון, שמטעה את האדם שאם ילך אחר יצרו, יהיה שמח ומאושר. אבל לאחר שהאדם הולך אחר יצרו והשיג את תאוותו, שוב כבר העבירה אינה בגדר דמיון רק מציאות, ואז רואה האדם שהכל הבל הבלים ודמיון מוטעה. ולכך לצדיקים נדמה היצר הרע כהר גבוה, כיון שתמיד הוא כובש את היצר הרע והעבירה נשארה אצלו בגדר דמיון, ואז באמת הוא נראה כהר גבוה. אבל הרשעים שהלכו אחר יצרם, שוב יצר הרע אצלם הוא בגדר מציאות, ואז הם רואים את העבירה באמת כחוט השערה.

ואלו הם דברי רש"י שאלופי עשו דומים לגמל טעון הרבה פשתן, ובדמיון נראה הפשתן גדול מאוד, ובפרט כשהוא מונח על גבי הגמל. אבל האמת היא שמעט עמל תורה של יוסף, מבטל את כל הטומאה של אלופי עשו, כיון שכח התורה הוא אמיתי, ובא ממציאות גבוהה בשמים ומפקיע את הטומאה של אלופי עשו. ולכן מצינו שיהושוע שהיה מזרעו של יוסף, הכניע את עמלק שהיה ראש לאלופי עשו, כמו שנאמר "ויחלוש יהושע את עמלק ואת עמו לפי חרב" (שמות י"ז י"ג).

ועל דרך זה יש לבאר הכתוב "ואחר ניגש יוסף ורחל וישתחוו" (בראשית ל"ג ז'). ופירש רש"י "בכולן האמהות נגשות לפני הבנים, אבל ברחל יוסף ניגש לפניה. אמר אמי יפת תואר שמא יתלה בה עיניו אותו רשע, אעמוד כנגדה ואעכבנו מלהסתכל בה, מכאן זכה יוסף לברכת עלי עין". שעשו הרשע הולך אחר מראה עיניו ומסתכל באשת איש, ויוסף עמד לפניו כדי שיראה [עשו], כיצד נראה עובד ה' כיוסף הצדיק ששומר את קדושתו. וכשעשו רואה את יוסף הצדיק, הוא מתבייש בעצמו כיצד הולך אחר מראה עיניו. וזהו שטנו של עשו, שכל זמן שקדושתו של יוסף קיימת, אין אחיזה ושליטה לעשו עליו, שמעט מן האור דוחה הרבה מן החושך.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן מא

קדושת התורה

"וישראל אהב את יוסף מכל בניו כי בן זקונים הוא לו ועשה לו כתונת פסים" (בראשית ל"ז ג').

לכבוד מו"ר הרה"צ רבי דוד חנניה פינטו שליט"א שלום רב וכט"ס.

שאלה: על הפסוק בן זקונים, כתב רש"י "שכל מה שקיבל משם ועבר מסר לו".

וצריך ביאור כיצד הספיק יעקב אבינו למסור ליוסף כל מה שקיבל משם ועבר, הרי בישיבת שם ועבר למד ארבע עשרה שנה בלי שינה כלל, ויוסף היה בן שבע עשרה כשפירש מאביו, שאפילו נאמר שהתחיל ללמדו מגיל שלש, מכל מקום ודאי שיעקב אבינו טיפל במשפחתו כמבואר בגמ' סנהדרין יט: שטורח גידול השבטים וצער גידול הבנים הוטל על יעקב אבינו, ואם כן לא יספיק הזמן וצ"ע.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר זה על פי הגמ' נדה ל': שתינוק במעי אמו מלמדים אותו כל התורה כולה, וכיון שבא לאויר העולם בא מלאך וסטרו על פיו, ומשכחו כל התורה כולה. וגם כאן צריך ביאור כיצד יכול ללמוד כל התורה כולה תוך תשעה חדשים. ונראה שהביאור בזה שחכמת התורה שונה משאר חכמות, כי שאר חכמות הם ידיעות בחכמת הבריאה, וככל שאדם לומד אותם יודע יותר. אבל חכמת התורה אינה ידיעות של חכמה, רק תורה שמקבלים ישירות מידיו של הקדוש ברוך הוא. וכמו שכתב בדרך עץ חיים להרמח"ל, שהתורה נמצאת בגבהי מרומים בעולמות העליונים, ובזמן שהאדם לומד אותה למטה, התורה מאירה עליו מלמעלה, וכמו אור השמש שמאיר על העולם התחתון עיי"ש באריכות. ואם כן כל מה שהאדם מקודש יותר ורוחני יותר, מקושר הוא יותר לתורה שנמצאת בעולמות רוחניים, והתורה מאירה עליו יותר ויותר. ולכן תינוק במעי אמו שנמצא בדרגה מקודשת מאוד, ללא כל שייכות לחומריות ולתאוות, זוכה מהר לכל התורה כי אין לו שום מניעה גשמית וכולו רוחניות, ומיד מתחבר ונקשר לקדושת התורה וזוכה לה מיד.

ועל דרך זה מצינו בחז"ל אצל דוד המלך "רב הונא ב"ר יוסי אמר אותה הלילה שברח דוד מלפני שאול, למד משמואל הנביא מה שתלמיד ותיק לומד במאה שנה" (ילקוט שמעוני שמואל א' קכ"ט). כי לפעמים הקדוש ברוך הוא מסיר לגמרי את החומר שמונע מלהשיג הרבה תורה, ואז יכול לקבל בזמן מועט הרבה תורה. ולכן ביוסף הקדוש ברוך הוא הסיר ממנו את החומר לגמרי, על מנת שיהא כתינוק במעי אמו, ויקבל את כל תורתו של יעקב אבינו, על מנת שיהא מוכן לירד מצרימה, שרק שלימות בתורה יכול לעזור לאדם להנצל במקום זימה וטומאה כארץ מצרים. והבן.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן מב

ראיה זכה

"ויאמר אליהם ראובן אל תשפכו דם השליכו אותו אל הבור הזה אשר במדבר ויד אל תשלחו בו למען הציל אותו מידם להשיבו אל אביו" (בראשית ל"ז כ"ב).

לכבוד מו"ר הרה"צ רבי דוד חנניה פינטו שליט"א שלום רב וכט"ס.

שאלה: "למען הציל אותו מידם" פרש"י, "אמר ראובן אני הבכור וגדול שבכולן ולא יתלה הסרחון אלא בי", משמע שכל מה שסבר ראובן להציל את יוסף זהו, משום שחשש שיתלה אביו הסרחון בו.

וצריך ביאור שאם ראובן סבר שלא מגיע ליוסף עונש להמכר, אם כן היה צריך להציל אותו משום זה שהוא נקי מעונש. ואם סבר שמגיע לו עונש חמור של מכירה, אם כן מדוע חשש שאביו יתלה סרחון בו ולכן ביטל העונש, והרי הדיין לא צריך לחשוש מאחרים, וכבר נאמר בתורה "לא תגורו מפני איש" וצ"ע.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: המקור לדברי רש"י הוא בדברי הילקוט "ר' נחמיה אומר בכור אני וכל הסרחון אין נתלה אלא בי, רבנן אמרי הוא מונה אותי עם אחי דכתיב ואחד עשר כוכבים וכו' ואיני מצילו". ובאמת שגם על דעת רבנן שראובן רצה להצילו מדין הכרת הטוב שמנאו לראובן עם אחיו, קשה, שאם מגיע ליוסף עונש, מדוע רצה לבטלו מדין הכרת הטוב, הרי כשדיינים פוסקים עונש על הנידון הם מחוייבים לקיימו, אף על פי שהנדון עשה להם טובה.

והביאור בזה חשבתי על פי הכתוב "ויתנכלו אותו להמיתו" (בראשית ל"ז י"ח) וכתב הספורנו "וחשבו את יוסף לנוכל ומתנקש בנפשם, להמיתם בעולם הזה או בעולם הבא או בשניהם, והתורה אמרה הבא להרגך השכם להרגו". נמצא מדברי הספורנו ששרש הפסק מיתה על יוסף היה מכח רודף, שחששו שיוסף רוצה להרגם מבחינה גופנית, או מבחינה רוחנית [שרוצה להרחיקם מיעקב אבינו, ולכך מביא את דיבתם רעה לפני יעקב]. אמנם בכתוב נאמר "ויקנאו בו אחיו ואביו שמר את הדבר" (בראשית ל"ז). שכל ראייתם את יוסף כרודף, הייתה מכח קנאה דקה שהייתה בליבם עליו, והם לא ידעו ולא הרגישו בה כיון שהיה להם נגיעה שרצו להרוג את יוסף מכח הקנאה.

ולפי זה מובן היטב שראובן חשש שהסרחון יתלה בו, ואם כן שוב לא היה לו נגיעה להרוג את יוסף, אדרבה יכול להגיע לו מזה נזק. וזה גרם שראייתו של ראובן הייתה זכה וברה, והבין שיוסף איננו רודף ולא מגיע לו עונש. וכן לרבנן שראובן רצה להצילו מכח הכרת הטוב, פירושו על דרך זה, שמכח הכרת הטוב שהיה מחוייב ליוסף לא שנא אותו, וכיון שלא היה לו שנאה בלבו עליו, שוב הייתה לו ראיה זכה ולכך הצילו מידם. ויש ללמוד מכאן יסוד

גדול בעבודת ה', שהיצר הרע מטעה את האדם ומראה לו את המצוה כעבירה, ואת העבירה כמצווה, ומכח הנגיעה שיש לאדם לעשות העבירה אינו יכול לראות האמת. אבל אם האדם יהא לו הכרת הטוב גדולה כלפי הקדוש ברוך הוא, שוב תהיה לו ראיה נכונה ולא יהא מושפע מהרצון לעשות את העבירה. והבן.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן מג

פריקת עול

"לכו ונמכרנו לישמעאלים וידנו אל תהי בו כי אחינו בשרנו הוא וישמעו אחיו" (בראשית ל"ז כ"ז).

לכבוד מו"ר הרה"צ רבי דוד חנניה פינטו שליט"א שלום רב וכט"ס.

שאלה: מובא במדרש רבה כאן "אמרו נלך ונתפוס דרכו של עולם, כנען שחטא לא לעבד נתקלל, אף זה לכו ונמכרנו לישמעאלים". וצריך ביאור מה הקשר בין ענשו של כנען, שהיה מחמת חם אביו שביזה את נח [או רבעו או סרסו כדאיתא בסנהדרין ע.] לבין חטאו של יוסף שלא היה כלל קשור לזה החטא, ומדוע דימו את חטאו של יוסף לחטאו של כנען וצ"ע.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי לבאר זה בפשוטו על פי הגמ' ערכין טו: "תנא דבי רבי ישמעאל כל המספר לשון הרע, מגדיל עוונות כנגד שלש עבירות, עבודת כוכבים גילוי עריות ושפיכות דמים", וכיון שחשדוהו ליוסף שמספר עליהם לשון הרע, נמצא שמגיע לו עונש כמו לחוטא בגילוי עריות, ולכך נתנו לו עונש כשל חם שחטא בגילוי עריות.

ועוד חשבתי לבאר זה על פי הגמ' פסחים קיג: "חמשה דברים ציוה כנען את בניו, אהבו זה את זה, ואהבו את הגזל, ואהבו את הזימה, ושנאו את אדוניכם, ואל תדברו אמת". וכל חמשה דברים אלו יש להם שרש אחד, והוא פריקת עול מעליהם [ולכך שונאים את האדון, ומשקרים אותו, ואוהבים זימה כמבואר בגמ' גיטין יג. עבדא בהפקירא ניחא ליה, וגוזלים את האחר, ואוהבים זה את זה, כדי שיוכלו יחדיו לפרוק עול אדוניהם ועיין במהרש"א שם]. וחשדו השבטים את יוסף בפריקת עול כמו חם, שלכן חולם למשול בהם ובאביו ואמו, ולכן מעיד בהם על עבירות שעשו כדי שיוכל למשול עליהם. ולכך פסקו לו דינו כשל חם שיהא עבד, ותמיד יהא תחת עול של אדון עליו.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן מד

בטח בה' ועשה טוב

"ויהי מקץ שנתיים ימים ופרעה חולם והנה עומד על היאור" (בראשית מ"א א').

לכבוד מו"ר הרה"צ רבי דוד חנניה פינטו שליט"א שלום רב וכט"ס.

שאלה: בילקוט שמעוני על הפסוק ""ופרעה חולם" כתב וז"ל "ופרעה חולם, וכל הבריות אינן חולמין. אלא חלומו של מלך על כל העולם, למה נתווסף לו שתי שנים, כדי שיחלום פרעה ויתגדל על ידי חלום". ומשמע שכוונת המדרש להקשות, מדוע נוספו ליוסף שנתיים ייסורים בבית הסוהר, ועל זה תירץ כדי להמתין לחלום של פרעה.

וזה תמוה מאוד שהרי הקדוש ברוך הוא יכל ליתן לפרעה לחלום מיד, ולא להמתין שנתיים. ובילקוט עצמו בתחילת הפרשה כתב וז"ל "קץ שם לחושך, זמן נתן ליוסף כמה שנים יעשה בבית האסורים, כיון שהגיע הקץ חלם פרעה חלום ויהי מקץ שנתיים ימים". מוכח שזה התחיל מיוסף, שנגזר עליו להיות בבית הסוהר שנתיים נוספות, ולבסוף כשהגיע זמנו לצאת מבית האסורים מיד חלם פרעה. ואם כן השאלה מדוע נוספו ליוסף שנתיים, נשארת עדיין קיימת.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: נראה לבאר זה על פי דברי המדרש (בראשית רבה פ"ט ג') "אשרי הגבר אשר שם ה' מבטחו, זה יוסף ולא פנה אל רהבים ושטי כזב. על ידי שאמר לשר המשקים כי אם זכרתני והזכרתני, נתווספו לו שתי שנים" ודברי המדרש תמוהים, שמשמע שבא לשבח את יוסף בדרגת אמונתו בזה שנענש על הפניה לשר המשקין, ואדרבה היה כאן חסרון אמונה.

וביאר הבית הלוי שיוסף עשה השתדלות לצאת מבית האסורים, ולכן ביקש משר המשקים שיזכיר אותו לפני פרעה, ובזה לא היה חסרון אמונה כלל. כיון שאדם צריך להשתדל והקדוש ברוך הוא יסייעו, ורק אצל יוסף שהיה בדרגה גבוהה של אמונה, הייתה זו השתדלות מיותרת, ולכן נתבע מדוע עשה השתדלות, כי לפי דרגת אמונתו לא היה צריך להשתדל, אבל אדם אחר שהיה עושה השתדלות זו באמת היה כהוגן, כיון שאינו בדרגה כל כך גבוהה צריך לעשות השתדלות. עכ"ד. ועל דרך זה מבואר בשולחן ערוך (או"ח רמ"ב סעיף א') שמי שהשעה דחוקה לו ביותר, עליו נאמר עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות. וכתב המשנה ברורה שם שאם יכול להשיג הלוואה, מותר לו ללוות אפילו יודע שאין לו מהיכן לפרוע, שיכול לבטוח בקדוש ברוך הוא שיעזור לו לפרוע, וכן משמע מהגר"א בהגהתו על תוספות ביצה טו: אבל בעטרת זקנים משמע שלא ילוה, אלא אם כן משער שיהיה לו במה לפרוע. ומסיים בשער הציון (אות י"ב) "ונראה דהכל לפי העניין". וכוונתו שהכל לפי דרגת הבטחון של האדם, כמו שמצינו אצל יוסף שהיה בדרגה גבוהה לכן אין צריך השתדלות, ואדם אחר צריך יותר

להשתדל. ועל דרך זה בהלוואה שאינו יודע מהיכן לשלם, שמי שהוא בדרגה גבוהה של בטחון, יכול לבטוח שהקדוש ברוך הוא יעזור לו לשלם, אבל מי שאינו בדרגה גבוהה, אין לו לסמוך על הנס.

ועל פי זה יש לבאר את דברי הילקוט, שיוסף היה בדרגה גבוהה של אמונה בה' ובטחון, ומשמים רצו להעלותו למושל על כל ארץ מצרים ומלך עליהם. וחששו בשמים שאם מיד יעלו אותו למלוך על ארץ מצרים ולשלוט על כל התבואה והפרנסה שלהם, יכנס ח"ו לנסיון של "כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה" (דברים ח' י"ז), שירגיש שהוא בחכמתו ותבונתו מצליח לעשות חיל והצליח לפרנס את מצרים. לכן רצו להביא את יוסף לדרגה של אמונה ובטחון הגבוהה ביותר שיתכן לילוד אשה, ורק אז בטוחים שלא יכנס ח"ו לנסיון העושר.

ולכך הוסיפו לו שנתיים עבור ההשתדלות הקלה שעשה, על מנת שיבין שאינו ראוי לו לעשות בכלל השתדלות. ובשנתיים אלו שהיה בבית הסוהר, עבד יוסף על מידת האמונה ובטחון להגיע לשיא השלמות, ואז היה ראוי למשול בכל מצרים, ללא חשש נסיון כלל. [ובשונה קצת מהסברו של הבית הלוי, שהיה כאן עונש על חסרון אמונה ובטחון בדרגתו, רק שהיה כאן סימן משמים ליוסף שעליו לעבוד על עצמו להגיע לדרגה גבוהה של אמונה ובטחון, כדי שיוכל למשול על מצרים]. והיא כוונת הילקוט, שכיון שהגיע הקץ של השנתיים ימים מיד פרעה חולם, כי הגיע יוסף לדרגה באמונה ובטחון שיכול להיות שליט על מצרים.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן מה

בחלום אדבר בו

"ויהי בבוקר ותפעם רוחו וישלח ויקרא את כל חרטומי מצרים ואת כל חכמיה ויספר פרעה להם את חלומו ואין פותר אותם לפרעה" (בראשית מ"א ח').

לכבוד מו"ר הרה"צ רבי דוד חנניה פינטו שליט"א שלום רב וכט"ס.

שאלה: משמע שכל מה שנפעם פרעה מן החלום היה רק בבוקר, אבל בזמן החלום עצמו לא נפעם, שהרי נאמר בפסוק הקודם "ויקץ פרעה והנה חלום" ולא נאמר שנפעם ממנו, ורק בבוקר נפעם מן החלום.

וזה צריך ביאור מדוע רק בבוקר נתפעמה רוחו, הרי החלום היה בלילה. וגם צריך ביאור מדוע כל כך נפעם פרעה מהחלום, וגם כשהחרטומים פתרו לו זה לא התיישב על לבו, הרי נאמר "וחלומות שווא ידברו" (זכריה י' ב'). והאם פרעה לא חלם חלומות לפני כן, הרי אמרו חז"ל שכל אדם שלא חולם שבעה ימים נקרא רע (ברכות י"ד א'), ואם כן כמו שלא התפעל מכל חלומותיו, לא היה צריך להתפעל מחלום זה.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: הנראה על פי הגמ' בברכות נה: "רבא רמי כתיב בחלום אדבר בו וכתיב וחלומות שווא ידברו, לא קשיא כאן על ידי מלאך כאן על ידי שד". ועוד שם "אמר רבי יוחנן ג' חלומות מתקיימים, חלום של שחרית, וחלום שחלם לו חבירו וחלום שנפתר בתוך חלום. ויש אומרים אף חלום שנשנה שנאמר ועל הישנות החלום". וביאר המהרש"א על פי המבואר בגמרא שם וז"ל "אין מראין לאדם אלא מהרהורי ליבו, ובתחילת הלילה עדיין לא נח מהרהורי לבו, ועשן המאכל מטרידו ומערב שכלו בדברים בטלים, והם החלומות שמראין לאדם על ידי שד. אבל בבוקר שכבר נח מהרהורי לבו, ופג עשן המאכל, שוב באים החלומות על ידי מלאך והם חלומות אמיתיים". עכ"ל.

ולפי זה מובן היטב, שפרעה בתחילת הלילה לא התפעל כל כך מן החלום, כי חשב שזה חלום מכח שד והרהורי לבו, אבל כשהגיע הבוקר והוא מרגיש שעדיין הוא מתפעל מן החלום, הבין שיש כאן חלום אמיתי שבא על ידי מלאך. ואף על פי שלא היה החלום ממש בשחרית, מכל מקום הבין, מזה שהוא מתפעל מהחלום, זה סימן שבא מכח מלאך ולא מהרהורי הלב, ולכך לא נכנסו בלבו הפתרונות של החרטומים, כי ראה שגם אחר פתרונן עדיין רוחו נפעמת, וזה סימן שיש כאן מסר על ידי המלאך, ולא תנוח רוחו עד שהמסר יובן. וכמו שכתוב בגמ' מגילה ג. "אמר רבינא שמע מינא האי מאן דמבעית, אף על גב דאיהו לא חזי מזליה חזי".

ובזה חשבתי לבאר הכתוב "ואין פותר אותם לפרעה" (בראשית מ"א ח'), ופירש רש"י "פותרים היו אותם אבל לא לפרעה, שלא היה קולן נכנס באזניו ולא היה לו קורת רוח בפתרונן, שהיו אומרים לו שבע בנות אתה מוליד, שבע בנות אתה קובר". ותמהו במפרשים מדוע לא היה לו קורת רוח בפתרונן, הרי גם הם היו חכמים. ובשפתי חכמים הביא בשם בעל העקידה, שהחלומות של המלכים אינם דברים פרטיים, רק הם דברים כוללים כל מלכותו או כל העולם, כמו החלומות של נבוכדנצר שהיו על כל העולם, ולכך לא היה לו קורת רוח בפיתרון החרטומים, כיון שהם פתרו לו ענייניו הפרטיים, עכ"ד.

ובפשוטו כוונת בעל העקידה היא לדברי הילקוט "חלומו של מלך על כל העולם". אמנם עדיין זה צריך ביאור, האם כוונת הילקוט שלעולם חלומותיו של מלך, הם רק על כל העולם ולא על ענייניו הפרטיים. ולעולם לא יחלום על עצמו רק על הכלל, או שכוונת הילקוט, שמלך לפעמים חולם על כל העולם ולפעמים על ענייניו. ואם כן קשה ממה נפשך, שאם נאמר שמלך חולם רק על כל העולם ולא על עצמו, אם כן כיצד טעו בזה החרטומים ופירשו לו על עצמו, ולא ידעו דבר פשוט כזה, ואם נאמר שמלך פעמים חולם על כל העולם ופעמים שחולם על עצמו, אם כן מדוע לא קיבל פרעה את הפיתרון של החרטומים, שהיה על עצמו, והרי מלך גם חולם על עצמו.

וזה מיושב על פי דרכינו שאם החלום בא על ידי שד, אם כן אינו בגדר נבואה. ודאי שחולם גם על עצמו, אבל אם הוא חולם על ידי מלאך, ויש כאן נבואה משמים, זהו על כל העולם. והחרטומים שכפרו בהשגחה פרטית, לא האמינו שיתכן חלום על ידי מלאך רק על ידי שד, ויתכן שהוא על עצמו, ולכן פתרו לו על עצמו. אבל האמת שהחלום היה על ידי מלאך, ולכך כשראה פרעה שגם לאחר הפתרון של חרטומים הוא נשאר נפעם, הבין שאין זה הפתרון האמיתי של החלום.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן מו

גדול המצווה ועושה

"וישלח פרעה ויקרא את יוסף ויריצוהו מן הבור ויגלח ויחלף שמלותיו ויבא אל פרעה" (בראשית מ"א י"ד).

לכבוד מו"ר הרה"צ רבי דוד חנניה פינטו שליט"א שלום רב וכט"ס.

שאלה: "ויריצוהו מן הבור", פירש רש"י שבור זהו בית הסוהר, שהוא עשוי כמין גומא.

וצריך ביאור מדוע לא פירש רש"י זה בסוף פרשת וישב, שאמר יוסף לשר המשקים "כי שמו אותי בבור" (בראשית מ' ט"ו). והיה לרש"י לפרש שבור זהו בית הסוהר, ולמה המתין רש"י עד פרשת מקץ לפרש מהו בור. וגם צריך ביאור מדוע כשהתורה מפרטת ששמו את יוסף בבור, לא נכתב בור, רק נאמר "ויקח אדוני יוסף אותו ויתנהו בבית הסוהר מקום אשר אסירי המלך אסורים שם ויהי שם בבית הסוהר" (בראשית ל"ט כ'). ועוד "בעיני שר בית הסוהר" ועוד "ויתן שר בית הסוהר" (בראשית ל"ט כ"ב). לא נזכר בור, רק בסוף פרשת וישב, ובפרשת מקץ כנזכר לעיל, וצריך ביאור מדוע התורה שינתה, הרי זה וזה אחד הוא, שבית הסוהר הוא בור, ובור הוא בית הסוהר.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר זה על פי המבואר בתחילת מלכים, שצוה דוד המלך לפני מותו את שלמה בנו על שמעי בן גרה להוריד את שיבתו בדם שאול. ואמר לו "ועשית כחכמתך", ושלמה אמר לו שלא יצא כלל מירושלים, וכשברחו לו שני עבדים אל אכיש מלך גת, הלך שימעי להביא את העבדים, ובזה עבר על צווי המלך ונהרג מדין מורד במלכות.

והקשה בשיחות מוסר לר' חיים (תשל"א כ"ה) כיצד ידע שלמה ששמעי בן גרה יצא מירושלים גם לאחר הציווי, הרי היו הרבה אנשים שלא יצאו מימיהם מירושלים, ומה החכמה הגדולה שעשה שלמה. וביאר ר' חיים שהאדם מטבעו אינו מקבל מרות, ודוחה מטבעו גדרים וסייגים, ואדרבה אוהב לפרוץ גדרים. ולכך אמרו חז"ל בעבודה זרה ג'. "גדול המצווה ועושה, יותר משאינו מצווה ועושה". ופירשו תוס' לפי שהמצווה ועושה, נלחם תמיד כנגד יצרו שמטהו לבטל המצוה. והבין שלמה המלך שאם יצווה את שמעי שלא לצאת מירושלים. נמצא שהוא גדור, וממילא הוא יחפש סיבות לצאת מירושלים, על מנת לפרוץ את הגדר שהוא נמצא בו. עכ"ד.

נמצא שעיקר עבודת ה' היא, לקבל את המרות והגדרים שהקב"ה מטיל על האדם, ובזה מודיע שהוא עבד ה'. וזוהי כוונת המדרש רבה (בראשית מ"ד א') "רב אמר לא ניתנו המצוות אלא לצרף בהן את הבריות, וכי מה אכפת ליה להקדוש ברוך הוא למי ששוחט מן הצואר או למי ששוחט מן העורף, הוי לא ניתנו המצות אלא לצרף בהם את הבריות". וכוונת המדרש שהתכלית במצוות, הוא קבלת מרות של הבריות ולהכנע לצווי ה', שזוהי העבדות האמיתית.

ולכן הצדיקים מקבלים את מרותו של הקדוש ברוך הוא גם בשעת פטירתן מן העולם, כמבואר באבן שלמה להגאון מוילנא (פרק י' אות ח') "הרשעים אפילו בשעת מיתתן מקשים ערפם ולוחמים עם המלאך המוות, אבל הצדיקים פושטים צוארם כיונה שמתכוונים לקיים בזה רצון הבורא יתברך".

ובזה נראה להסביר שבתחילה נאמר אצל יוסף שנתנוהו לתוך "בית הסוהר", וכוונת העונש היא ליטול מן האדם את חירותו הפרטית, ולכלוא אותו. וכיון שהאדם מטבעו לא מקבל מרות, נחשב אצלו "בית הסוהר". וכמו שתירגם אונקלוס "בית אסירי" מלשון אסור וסגור בתוך בית ללא כל חירות, ורצונו תמיד להשתחרר משם על מנת לפרוץ את הגדר שהוא נתון בה. ולכך כשמוזכר שהמצרים נתנו אותו בבור, התורה נוקטת לשון "בית הסוהר".

אמנם אצל יוסף לא היה כן, כי התרגל לעולם לקבל את מרותו של הקב"ה עליו, ואם הקב"ה סיבב שיהיה במקום סגור, גם הוא רוצה להיות שם, ואין לו כלל רצון לפרוץ את הגדר שנמצא בו. ולכך כשיוסף מספר על עצמו אומר "שמו אותי בבור", כי לא הרגיש כלל שהוא נמצא בבית האסורים ומקום סגור רק נמצא בבור, שאפשר פחות לקיים בו מצוות, לכן הבין שיש לעשות השתדלות לצאת מהבור כדי שיוכל לעבוד את הקב"ה ביתר שאת וביתר עז. ולכך גם כאן שפרעה מריץ את יוסף מן הבור, התורה נוקטת לשון בור, כי אצל יוסף היה נחשב בור עד רגע האחרון, וגם בזמן שהמצרים מוציאים אותו מן הבור, יוסף לא הרגיש שהוא "בבית הסוהר" שלא הרגיש רצון לפרוץ גדר ולהשתחרר משם. אבל המצרים שהריצו אותו מן הבור, הרגישו שמוציאים אותו מבית הסוהר. ולכך פירש רש"י כאן שבור הוא בית הסוהר, להורות שאצל המצרים שמריצים את יוסף זה היה בגדר בית הסוהר, וגם ברגע האחרון רצו עוד ליטול ממנו את חירותו. והבן.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן מז

צדקתו עומדת לעד

"ויען יוסף את פרעה לאמר בלעדי אלהים יענה את שלום פרעה" (בראשית מ"א ט"ז).

לכבוד מו"ר הרה"צ רבי דוד חנניה פינטו שליט"א שלום רב וכט"ס.

שאלה: בילקוט בתחילת הפרשה מספר על שלש מאות נזירים שבאו לבית מקדש בתקופת שמעון בן שטח, והיו צריכים תשע מאות קרבנות [לכל נזיר שלשה קרבנות. חטאת, עולה, ושלמים]. ולא היו להם בהמות, למאה חמישים מהם עשה התרת נדרים, ונשארו מאה וחמישים נזירים. הלך שמעון בן שטח לינאי המלך, אמר לו יש שלש מאות נזירים שאין להם קרבנות. אמר לו ינאי המלך חצי עלי וחצי עליך, נתן לו ינאי המלך ארבע מאות וחמישים בהמות, הקריב את כולם בשביל

הנזירים. הלכו רשעים וסיפרו למלך שהקריב הכל משלו, וחיפש את שמעון בן שטח ונחבא. לאחר זמן באה משלחת חשובה מהפרסים אל ינאי המלך, אמרו לו זכורנו שהיה כאן זקן אחד חכם היכן הוא, אמר ינאי המלך למלכה שהייתה אחותו של שמעון בן שטח, תביאי את שמעון בן שטח, והבטיח לה שלא יפגע בו, ונתן לה את הטבעת שחותם בה. הלכו והביאו את שמעון בן שטח, הלך וישב בין המלך ובין המלכה. אמר לו ינאי המלך מה זה, אמר לו כבר נאמר "סלסלה ותרוממך ובין נגידים תושיבך". אמר לו ינאי ולמה צחקת עלי, אמר לו שמעון בן שטח ח"ו שלא צחקתי עליך, אלא שאתה נתת משלך ואני נתתי משלי, שנאמר "כי בצל החכמה בצל הכסף", אמר לו ינאי ולמה לא אמרת לי זה מהתחלה, אמר לו שמעון בן שטח אילו הייתי אומר לך לא היית שומע לי. ע"כ.

וצריך ביאור א] כיצד לקח מן המלך קרבנות שלא בהסכמתו, ולכאורה זהו גזל וקרבן גזול פסול. ב] מהי התשובה של שמעון בן שטח, אני נתתי חכמה ואתה נתת כסף, הרי כאן כביכול רימה אותו, שאמר לו צריך שלש מאות והיה צריך רק מאה וחמישים. ג] מה שייך סיפור זה לפרשת מקץ.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר את דברי הילקוט, על פי מה שאמרו חז"ל "אמרו עליו על רבי טרפון עשיר גדול היה, ולא היה נותן מתנות רבות לעניים. פעם אחת אמר לו רבי עקיבא רצונך אקח לך עיר אחת או שתיים, אמר לו הן. הלך רבי טרפון הביא לו ארבעת אלפים דינרי זהב, הלך ר' עקיבא חילקם לעניים. לימים מצאו ר' טרפון אמר לו היכן עיירות שלקחת לי. תפסו בידו והוליכו לבית המדרש והביא תינוק ובידו ספר תהילים, והיה קורא והולך עד שהגיע לפסוק פיזר נתן לאביונים" (כלה רבתי פרק שני). ולכאורה גם כאן קשה מדוע רבי עקיבא הלך וחילק הכסף ללומדי התורה, הרי רבי טרפון אמר לו שיקנה לו עיר. אלא שרבי עקיבא ידע שר' טרפון סומך עליו לגמרי, וכל מה שיעשה בכסף נח לר' טרפון והראיה לזה שהסכים לסוף.

ועל דרך זה יש לפרש בשמעון בן שטח, שידע שינאי המלך נותן לו את הכסף על דעתו, ומה ששמעון בן שטח שעושה ניחא לו. ושמעון בן שטח הבין שמה שעשה התרת נדרים למאה וחמישים נזירים נחשב שהוא נתן משלו, שהרי חכם מומחה יכול להתיר את הנדר לבדו, כמבואר בנדרים עח. אם כן שמעון בן שטח שהתיר להם נתן להם מחצה, והמלך יתן מחצה. ורק שהרשעים שהיו עם ינאי שהיו צדוקים ובייתוסים ולא היו מאמינים לדברי חז"ל, ולא האמינו בכח החכמים, לא הסכימו ששמעון בן שטח, היפר את הנדר ונתן מחצה. ולכן קלקלו והסיתו את ינאי המלך כנגד שמעון בן שטח. [ומה שאמר שאם הייתי אומר לך מעיקרא לא היית נותן לי, זהו מחמת ההסתה של הרשעים, אבל בזמן שינאי נתן לשמעון בן שטח היה זה על דעת שיעשה שמעון בן שטח כחכמתו].

וזהו הקשר בין הסיפור בשמעון בן שטח לפרשת מקץ, שכמו שיוסף בחכמתו הרבה, הציל את מצרים, כן

שמעון בן שטח בחכמתו הציל את הנזירים מתקלה, שלא יוכלו להזהר תמיד להיות נזירים כל ימיהם. ובשניהם מצינו שלא תלו את הכבוד בעצמם רק בזכות הקדוש ברוך הוא ובזכות התורה, שיוסף אמר "בלעדי אלהים יענה את שלום פרעה" (בראשית מ"א ט"ז), ופירש רש"י "בלעדי אין החכמה משלי, אלא אלהים יענה יתן עניה בפי לשלום פרעה". וכן מצינו בשמעון בן שטח שתלה את כבודו בזכות התורה, כמו שאמר לו לינאי כאן "סלסלה ותרוממך ובין נגידים תושיבך". וכוונתו שהתורה בעצמה היא הנותנת כבוד, ולא מה שינאי מכבדו. וכן בברכות מח. אמר לו שמעון בן שטח לינאי, לא אתה מכבדני אלא התורה עיי"ש. וכן מצינו בסנהדרין יט: שלא נשא פנים אפילו למלך, וזימן אותו לדין תורה על שעבדו הרג את הנפש, וכשראה שמעון בן שטח ששאר הדיינים פחדו מן המלך, אמר לו "בעלי מחשבות אתם, יבא בעל מחשבות ויפרע מכם" עיי"ש במהרש"א.

ועוד יש לפרש דברי הילקוט על פי הגמ' בנדרים כד. "לאו מלכא אנא דמהנינא לך, ואת לא מהנית לי". ורואים מדברי הגמ', שמלך מהותו מהנה אחרים ולא נהנה לעצמו, כי עיקר מהותו של המלך, הוא אחריות כלפי העם ודאגה לכל צרכיהם (ועיין עוד בתשובה הבאה). ובזה יש לבאר הכתוב "ובלק בן ציפור מלך למואב בעת ההיא" (במדבר כ"ב ד'), ופירש רש"י "בעת ההיא לא היה ראוי למלכות, ומנסיכי מדין היה, וכיון שמת סיחון, מינוהו עליהם לצורך שעה". וצריך ביאור מאי נפקא מינא אם היה ראוי למלכות או לא, הרי מכל מקום מינוהו למלך עליהם, ומה באה התורה ללמדנו בזה שאינו ראוי למלכות.

ונראה לבאר שהתורה באה ללמדנו כלל הנהגה של מלך. כיון שתמיד הזכיר את עצמו שאמר "והוא יושב ממולי", "לכה נא ארה לי", "כי עצום הוא ממני", "קבה לי", תמיד הזכיר את עצמו, כי הבין שבא לדאוג לעצמו. וזוהי אינה הנהגה של מלך, רק מלך מחוייב לדאוג לעמו. ובסיחון שהיה ראוי למלכות הייתה דאגה לעמו [אף על פי שבעצם הייתה זוהי הנהגה של רשעות מכל מקום דאג לעמו]. כמו שמצינו "ולא נתן סיחון את ישראל עבור בגבולו" (במדבר כ"א כ"ג), ופירש רש"י "כיון שאמרו לו ישראל נעברה נא בארצך, אמר להם כל עצמי איני יושב כאן אלא לשמרם מפניכם, ואתם אומרים כך".

ובזה מובן מדוע הטיל שמעון בן שטח את הבאת הקרבנות על ינאי המלך, כיון שזוהי חובתו ותפקידו של המלך לדאוג לעמו, וזהו הקשר בין שמעון בן שטח ליוסף, שאצל שניהם הייתה דאגה לכלל ישראל כמו מלך אמיתי.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן מח

מלכות ליוסף

"וירכב אותו במרכבת המשנה אשר לו ויקראו לפניו אברך ונתון אותו על כל ארץ מצרים" (בראשית מ"א מ"ג).

לכבוד מו"ר הרה"צ רבי דוד חנניה פינטו שליט"א שלום רב וכט"ס.

שאלה: כשנתבונן במסכת החיים של יוסף, רואים שכולה הייתה מתוך קושי עצום, ולבסוף הגיע להיות מלך. שמהתחלה חשדו בו אחיו כבעל החלומות שחושב להתגדל עליהם, וקנאו בו וזרקוהו לבור עם נחשים ועקרבים, ואחר כך מכרוהו לישמעאלים ונמכר כמה פעמים, ואחר כך נמכר לפוטיפר שקנאו לדבר עבירה, ומשמים שמרו על יוסף. ואחר כך העלילה עליו אשת פוטיפר, ואחר כך שנים עשר שנים בבית הסוהר. ומתוך כל קשיים אלו עלה להיות מלך.

ומסכת החיים הזו מזכירה מאוד את חייו של דוד המלך, שמתחלה חשבוהו כממזר ופסול, ולכך שלחוהו להיות רועה צאן על מנת שיהרג על ידי חיות רעות. וכך שנים רבות חי בבדידות כרועה צאן. ומתוך קושי זה בא שמואל הנביא ומושח אותו למלך, ושוב שאול המלך רודפו הרבה להרגו, ועם כל קשיים אלו יוצא ממנו מלך ישראל. ואם כן צריך ביאור מדוע דוד המלך יצא דווקא מיהודה, היה יותר מתאים שדוד המלך יצא מיוסף הצדיק, שהרי שניהם הם אותו עניין כמבואר.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: שאלה זו מדוע דוד מלך ישראל יצא מחלציו של יהודה ולא מחלציו של יוסף, היא מחשבונות שמים, ורק הקדוש ברוך הוא יודע ערך כל נשמה ונשמה ממי תצא. ועל דרך זה מבואר באגרות משה (חיו"ד תשובה קל"ה) מדוע זכה ר' יוסי בר"א ב"ר שמעון לסמיכה כמבואר בגמ' בבא מציעא פה. והרבה אמוראים לא זכו, ובמה זכה ר' יוסי בר"א בר"ש, וביאר שזה מדרכי השם יתברך שנפלאו ממנו. עיי"ש. ומכל מקום להטעים העניין יש לפרש על פי המבואר בתשובה לעיל שיהודה עניינו מלכות. כי מלך מהותו מהנה אחרים ודואג לכלל, ולכן מצינו עניין האחריות על הכלל אצל יהודה כמו בעניין תמר שאמר "צדקה ממני" (בראשית ל"ח כ"ו), אף על פי שגרם לעצמו בזיון, מכל מקום מכח האחריות שבו ביזה עצמו על מנת להציל תמר ובניה. וכן מצינו כשיעקב אבינו היה צריך לתקן בית תלמוד להוראה במצרים, שלח את יהודה כמו שכתוב "ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף להורות לפניו גושנה" (בראשית מ"ו כ"ח). ופירש רש"י "ומדרש אגדה להורות לפניו, לתקן לו בית תלמוד שמשם תצא הוראה". נמצא שדווקא יהודה היה האחראי על השבטים, וכן מצינו כשהיה צריך ליקח את בנימין למצרים, דוקא יהודה נטל האחריות על בנימין.

וכעין זה מבואר בשיחות מוסר לר' חיים (תשל"א ט"ו) שהביא מהתוספתא (פ"ד דברכות) "ר' עקיבא אומר מפני מה זכה

יהודה למלכות, מפני שקידש שמו של הקדוש ברוך הוא, שכשעלו שבטים ועמדו על הים, זה אמר אין אני יורד וזה אמר אין אני יורד תחילה, קפץ שבטו של יהודה וירד בתחילה וקידש שמו של הקב"ה וכו'. וכן הוא אומר בצאת ישראל ממצרים וגו' הייתה יהודה לקדשו ישראל ממשלותיו, יהודה שקידש שמו של הקב"ה על הים, לפיכך ישראל ממשלותיו". וביאר ר' חיים הכוונה בזה, שהקדוש ברוך הוא אמר להכנס לים על מנת לעבור אותו ולהשאר בחיים ולא להטבע, והיו צריכים להרגיש בתוך המים כאילו הם ביבשה, וכל המים שמסביב כאילו לא היו ולא נבראו. וזה היה קשה לכלל ישראל לקיים. ורק שבטו של יהודה מתוך הרגשת אחריות על כלל ישראל, נתעלו מכולם ונתמלאו כח לעבור את הים כאילו היה יבשה ממש, ועל ידי זה זכה יהודה למלכות. עיי"ש.

וכח זה של אחריות על הכלל, מצינו גם בדוד המלך כמבואר בברכות ג: כשהיו כלל ישראל צריכים לפרנסה נכנסו חכמי ישראל אצלו, אמרו לו אדוננו המלך עמך ישראל צריכים פרנסה, אמר להם לכו והתפרנסו זה מזה, אמרו לו אין הקומץ משביע את הארי ואין הבור מתמלא מחולייתו, אמר להם לכו ופשטו ידיכם בגדוד כו'. ומוכח שדוד המלך היה אחראי על פרנסתן של כלל ישראל. וגם שנות חייו של דוד המלך, באו מכח אדם הראשון כמבואר בפרקי דרבי אליעזר (פרק י"ט) "והראני [לאדם הראשון] דוד בן ישי מושל לעתיד לבא, ולקחתי משנותי שבעים שנה והוספתי על ימיו, שנאמר ימים על ימי מלך תוסיף שנותיו כמו דור ודור".

כי אדם הראשון היה אחראי על כל הבריאה, כמו אחז"ל "בשעה שברא הקדוש ברוך הוא את אדם הראשון נטלו והחזירו על כל אילני גן עדן ואמר לו, ראה מעשי כמה נאים ומשובחים הן וכל מה שבראתי בשבילך בראתי תן דעתך שלא תקלקל ותחריב את עולמי" (קהלת רבה ז'). והוא נתן שבעים שנה לדוד המלך, נמצא שכח האחריות של אדם הראשון טמון בדוד המלך, ולכך מובן היטב מדוע דוד המלך בא דווקא מזרעו של יהודה. והבן. על כל פנים הנסתרות לה' אלוהינו, והנגלות לנו ולבנינו עד עולם לעשות וכו'.

[התחלתי לכתוב תשובה זו במטוס. וגמרתי התשובה בארצות הברית בקבלת הקהל בין אדם אחד לשני].

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן מט

מבקש לימודו ואינו מוצא

"ותרעב כל ארץ מצרים ויצעק העם אל פרעה ללחם ויאמר פרעה לכל מצרים לכו אל יוסף אשר יאמר לכם תעשו" (בראשית מ"א נ"ה).

לכבוד מו"ר הרה"צ רבי דוד חנניה פינטו שליט"א שלום רב וכט"ס.

שאלה: בילקוט כתב וז"ל "כתיב מונע בר יקבוהו לאום זה פרעה הרשע, שגנז תבואה בשני רעבון ולא ביקש למכור. וברכה לראש משביר זה יוסף הצדיק, שזן את כל

העולם כולו בשני רעבון" עכ"ל הילקוט.

וצריך ביאור הרי פרעה הבין שמשמים הראו לו את החלום, על מנת שיאסוף תבואה למכור בשני הרעב, ולכך מינה את יוסף לשמור, ואם לא ימכור לבסוף את התבואה אם כן כולם ימותו, ולא ירויח כסף על התבואה שהרי תתקלקל, ורק יוסף הוא זה שמכר והביא את כל הכסף הזהב שבעולם למצרים. ומדוע פרעה חשב להפסיד את כל העושר הזה, ומה היה מרוויח בזה שגונז את כל התבואה הרבה.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: והנראה לבאר שבזמן שיוסף פתר לפרעה את החלום של הרעב אמר לו "ועתה יראה פרעה איש נבון וחכם וישיתהו על ארץ מצרים" (בראשית מ"א ל"ג), והקשה בלב אליהו, מדוע צריך איש נבון וחכם לאסוף את התבואה של ארץ מצרים, הרי צריך ליקח איש שיודע לאסוף תבואה, עם נסיון בכלכלה ויודע בסוגי התבואות כיצד לשמרן, ומה עניין נבון וחכם. וביאר שיוסף ידע שאדם אחר שיאסוף רוב תבואות ויראה מול עיניו ריבוי תבואות כחול הים, ודאי שליבו יטעהו לומר שאין צריך יותר לאסוף, כי רואה הרבה תבואה עד אין מספר, ויבא לזלזל בשאר התבואה שנראית מיותרת ולא חשובה כל כך. ולכך הבין יוסף שצריך איש נבון וחכם, וכמו שאמרו חז"ל "איזהו חכם הרואה את הנולד" (תמיד לב.). שיוכל לראות מההתחלה בעיני רוחו את העם רעב ללחם בשנה השביעית לרעב, שכולם רבים זה עם זה על מעט לחם ולא יתפעל ממראה עיניו של ריבוי שפע עכשיו, ולזה צריך נבון וחכם. עכ"ד.

ולפי זה נראה לבאר דברי הילקוט, שגם פרעה היה חכם שהיה מלך על כל מצרים, וגם הוא ראה את הנולד והבין שיהא זמן של רעב ללחם. אבל היה בגדר של "חכם להרע" (עיין שמואל ב' י"ג ג' וברש"י שם), והבין שאם יהא חסר מעט מהשפע של התבואה, אולי ימעט ממני קצת מהתענוגות שאני רגיל בהם. ולכך לא היה מוכן כלל לפתוח את אוצרות התבואה. וכעין שמבואר בסנהדרין עב. לגבי בן סורר ומורה "הגיעה תורה לסוף דעתו של בן סורר ומורה, שסוף מכלה ממון אביו ומבקש לימודו אינו מוצא, יושב בפרשת דרכים ומלסטם את הבריות, אמרה תורה ימות זכאי ואל ימות חייב". וכעין זה פרעה פחד שיבקש לימודו ולא ימצא, ולכך ישב והורה שאין לפתוח את אוצרות התבואה. ורק יוסף שהיה חכם להיטיב, וידע שאם יחסר לאחרים צריך לעזור להם גם אם זה יכול לגרום לו הפסד, ולכן פתח את אוצרות התבואה ומכר להם והציל אותם מהרעב.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן נ

בזיעת אפך תאכל לחם

"ויאמר אל אחיו הושב כספי וגם הנה באמתחתי ויצא ליבם ויחרדו איש אל אחיו לאמר מה זאת עשה אלהים לנו" (בראשית מ"ב כ"ח).

לכבוד מו"ר הרה"צ רבי דוד חנניה פינטו שליט"א שלום רב וכט"ס.

שאלה: בילקוט שמעוני מביא את דברי ר' לוי שהספיד את ר' סימון בר זבדי כשנפטר וז"ל "אמר ר' לוי שבטים מצאו מציאה כתיב ויצא ליבם ויחרדו, אנו שאבדנו את ר' סימון בר זבדי על אחת כמה וכמה".

וצריך ביאור בזה מה קשור דבר זה שהשבטים חרדו מן המציאה שמצאו באמתחתם, לאבידת הצדיק מן העולם. שהרי כל מוצא מציאה באמת שמח, ורק השבטים פחדו שהכסף שמצאו זהו רק עלילה של המצרים ליקח אותם לעבדים, אם כן מה זה קשור לפטירתו ואבידתו של צדיק מן העולם.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: הנראה לבאר על פי הגמ' בפסחים קח. "אמר ר יהושע בן לוי בשעה שאמר הקדוש ברוך הוא לאדם וקוץ ודרדר תצמיח לך, זלגו עיניו דמעות אמר לפניו רבונו של עולם אני וחמורי נאכל באבוס אחד, כיון שאמר לו בזעת אפיך תאכל לחם נתקררה דעתו". וביאר המהרש"א וז"ל "כיון שמאכלו כמאכל החמור, ישתווה גם בשכלו לחמור, כי מזונות החמור יולידו טבע חמורי, ולא נתקררה דעתו עד שאמר לו בזיעת אפיך תאכל לחם. כי טעם הדגן מביא לאדם דעת" עכ"ל. אמנם בעלי המוסר מבארים את החשש של אדם הראשון, כיון שאוכל קוץ ודרדר, נמצא שמזונותיו באים בקלות בלי מאמץ, אם כן ח"ו שמא לא יהיה לו קשר עם הקדוש ברוך הוא, שאין צריך להתפלל על מזונותיו שבאים בקלות. וכעין שנתקלל הנחש "ועפר תאכל כל ימי חייך" (בראשית ג' פסוק י"ד), ופירושו של העונש שהקב"ה לא רוצה שום קשר עמו, ולכך מזונותיו מזומנים לו בכל עת שעפר מצוי בכל מקום. ולכך אמר הקב"ה לאדם "בזיעת אפיך תאכל לחם" שיהא לך קושי להשיג מזונך, ואז מחוייב להתפלל להקב"ה שיעזרהו בפרנסתו, ושוב קשור לבורא ולכך נתקררה דעתו.

ועל דרך זה מבואר ביומא עו. "שאלו תלמידיו את רשב"י מפני מה לא ירד להם לישראל מן פעם אחת בשנה, אמר להם אמשול לכם משל למה הדבר דומה, למלך בשר ודם שיש לו בן אחד פסק לו מזונותיו פעם אחת בשנה, ולא היה מקביל פני אביו אלא פעם אחת בשנה, עמד ופסק מזונותיו בכל יום, והיה מקביל פניו בכל יום, אף ישראל מי שיש לו ארבעה וחמישה בנים, היה דואג ואומר שמא לא ירד מן למחר ונמצא כולם מתים ברעב, ונמצא כולם מכוונים את ליבם לאביהם שבשמים".

ובזה יש לבאר דברי הילקוט, שהאחים קנו מזונותיהם מן השליט, ורואים ששוב

כל כספם חזר אליהם, חששו שמא משמים נותנים להם כסף בלי מאמץ ובלי טירחא רק בדרך מציאה, ושמא ח"ו לא רוצים בתפילתנו על הפרנסה, ונותנים לנו כסף שנוכל לקנות בו מזונות לתקופה נוספת, בלי שום תפילה ובלי שום קשר לקב"ה ומזה נבהלו. ומזה לומד ר' לוי שאם כשמקבלים פרנסה בלי תפילה צריכים להחרד, שמא הקב"ה לא רוצה בקשר עמנו. אם כן קל וחומר כשהצדיק נפטר שיש להבהל, כי עד עכשיו היה הצדיק מקשר את דורו להקב"ה, וכעת שנסתלק הצדיק מי יקשר אותנו, ויש להבהל שמא בשמים לא רוצים שנהיה בקשר עם בורא עולם.

ועל דרך זה מבואר במלכים (ב' פרק ב' פסוק ג') "ויצאו בני הנביאים אשר בית אל אל אלישע ויאמרו אליו הידעת כי היום ה' לוקח את אדונך מעל ראשך". ופירש רש"י "אדונך ולא אדוננו מלמד שהיו שקולים כאליהו". ובהמשך הפרשה מבואר שבני הנביאים לא ידעו היכן אליהו, ונאמר "ויאמרו אליו הנה נא יש את עבדיך חמישים אנשים בני חיל ילכו נא ויבקשו את אדוניך פן נשאו רוח ה' ". ופירש רש"י "אפשר אמש אמרו לו הידעת כי היום ה' לוקח את אדונך, ועכשיו נעלם מהם היכן הוא, מלמד מיום שנגנז אליהו, הלכה ונסתלקה רוח הקודש מהנביאים, ושוב לא היתה רוח הקודש מרובה בישראל". וביאר ר' חיים (שיחות מוסר תשל"א י"ח) שאף על פי שבני הנביאים היו שווים במעלתם לאליהו הנביא, מכל מקום כל מעלתם וכחם בא מכח אליהו, ולכך כשנסתלק אליהו פרחה מהם רוח הקודש. ומזה חשש רבי לוי, שכשנפטר הצדיק פסקה ההשפעה לדור, ואולי זה בעוון הדור שלא רוצים בקשר עמהם ח"ו.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן נא

שלא על מנת לקבל פרס

"ויאמר ראובן אל אביו לאמר את שני בני תמית אם לא אביאנו אליך תנה אותו על ידי ואני אשיבנו אליך" (בראשית מ"ב ל"ז).

לכבוד מו"ר הרה"צ רבי דוד חנניה פינטו שליט"א שלום רב וכט"ס.

שאלה: כשראובן מציע ליעקב אבינו, תנה לי את בנימין ואם לא אחזיר אותו אליך, את שני בני תמית. אמר לו יעקב אבינו "לא ירד בני עמכם", ופירש רש"י "לא קיבל דבריו של ראובן, אמר בכור שוטה הוא זה, הוא אומר להמית את בניו וכי בניו הם ולא בני".

וצריך ביאור א] מה סבר ראובן, כשהציע להרוג את שני הבנים. ב] יעקב טוען "וכי בני הם ולא בניו", משמע שאם אדם אחר היה מציע לו תמית את בני אם לא אשיב את בנימין אליך, היה מסכים שהרי באמת הם לא בניו. ועדיין קשה מה עניין להמית שני ילדים, עבור זה שהאב לא משיב את בנימין. ג] כשיהודה מציע, "אם לא הביאותיו אליך והצגתיו לפניך וחטאתי לך כל הימים", ופירש רש"י גם בעולם הזה

וגם בעולם הבא נידה את עצמו, וגם זה יש להבין מדוע לא אמר לו יעקב שזהו שטות, שהרי אתה בני, ומה אני ארויח בזה שלא יהא לך חלק בעולם הזה, ותהיה מנודה בעולם הבא, האם על ידי זה ארויח שיהא לי את בנימין. ומדוע הסכים עמו וצ"ע.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: הנראה לבאר זה על פי הכתוב "וישב ראובן אל הבור והנה אין יוסף בבור ויקרע את בגדיו: וישב אל אחיו ויאמר הילד איננו ואני אנה אני בא" (בראשית ל"ז כ"ט ל'). ומבואר במדרש רבה "ואני אנה אני בא, במעשה בלהה". וצריך ביאור מה הקשר בין מעשה בלהה למכירת יוסף. וביאר הסטייפלר, שהחטא של ראובן במעשה בלהה, היה בזה שחשד שיעקב אבינו מקרב מדעתו את רחל ומרחק את לאה, ותבע עלבון אמו, שאמר לא די שאמי הייתה מרוחקת מיעקב אבינו מחמת רחל, וכעת שנפטרה תהא מרוחקת מחמת בלהה. ושורש החטא הוא שלא הבין שכל מעשיו של יעקב אבינו, הם על פי נבואה מי לרחק ומי לקרב, וחשב שיעקב אבינו מקרב ומרחק לפי ראות עיניו.

וזהו גם שורש החטא של מכירת יוסף, כמו שנאמר "ויראו אחיו כי אותו אהב אביהם מכל אחיו וישנאו אותו ולא יכלו דברו לשלום" (בראשית ל"ז ד'). וגם כאן סברו שיעקב אבינו מקרב זה ומרחק זה על פי דעתו, ולכן החליטו למכור את יוסף. וכאן ראה ראובן שיש לו אפשרות לתקן את החטא של בלבול יצועי אביו, על ידי זה שיציל את יוסף, ויראה לכל שמבין כי כל מה שיעקב אבינו עושה, הוא על פי נבואה ועל פי דעת תורה, בלי שום נגיעות ח"ו.

ובזה יש לבאר העניין, שראובן רצה לתקן החטא של בלבול יצועי אביו, ולהראות שמבין שמה שיעקב אבינו עושה הוא על פי נבואה, ואם יעקב אבינו קירב את רחל, זה סימן שהיא עיקרו של בית, ונמצא שבנימין הוא גם כן הכי חשוב שבשבטים שרק הוא נשאר מרחל. ומוכן להמית שני בניו על ידי קפידתו של יעקב אבינו אם לא ישיב את בנימין, ובזה מוכיח לכל שבנימין שבא מרחל הוא עיקר השבטים, כי כל מעשיו של יעקב הם על פי רוח הקודש כמבואר. ומכל מקום יעקב אבינו לא הסכים, כי הם גם נכדיו ונמצא שאם ח"ו יענשו הם זהו גם עונש בשבילו, ויחסרו מכלל ישראל.

ואחר כך בא יהודה ומנדה את עצמו בעולם הבא, ודווקא יהודה בא כי היה מלך, ומהותו של מלך הוא דאגה לעם ולא לעצמו, כמבואר בנדרים כד. "לאו מלכא אנא דמהנינא לך ואת לא מהנית לי". ולמדו מכאן רבותינו בעלי המוסר, שמהותו של מלך הוא שמהנה אחרים ודואג להם, ולא נהנה מהם. וכעין זה מצינו בסנהדרין מט. ביואב בן צרויה שהיה גם ממשפחת דוד המלך [שהרי צרויה אמו, הייתה אחותו של דוד עיין רש"י תענית כח.] "אפילו מונינא וצחנתא טעים פריס להו". ופירש רש"י שאפילו דגים קטנים היה משלח לעניים, והיינו שדאג לעם לכל הדברים אפילו צרכים פעוטים. ועל דרך זה מבואר בירושלמי במסכת שביעית, ששאול זכה למלכות, בזכות זה שזקינו היה דואג לנרות לרבים במבואות האפלים. כי מלך מהותו שאחריות כל העם עליו. ולכך יהודה נכנס לעובי הקורה, על מנת לדאוג לפרנסה של בית יעקב, ומוכן למסור את העולם הבא שלו אם לא יביא את בנימין.

וכוונתו של יהודה מבוארת על פי הכתוב "ויאמר אליהם יעקב אביהם אותי שיכלתם יוסף איננו שמעון איננו ואת בנימין תיקחו עלי היו כולנה" (בראשית מ"ב ל"ו), ופירש רש"י "אותי שיכלתם מלמד שחשדן שמא הרגוהו או מכרוהו כיוסף". ואמר לו יהודה אם ח"ו אתה חושדנו שנפשע ונמכור גם את בנימין, אם כן יש ח"ו בנו פגם גדול של קנאה, וכמו שקינאו ביוסף ולכן מכרנו אותו וכך גם אנחנו מקנאים עדיין בבנימין, ואם כן כל עבודת ה' שלנו היא רק על מנת לקבל פרס, כי אם אנו עובדים שלא על מנת לקבל פרס, אין סיבה לקנא בבנימין. ולכך אני מנדה את עצמי מהעולם הבא אם לא אביאנו אליך ואמכור אותו, וזה ודאי ימנע ממני למכור, כי אם נפסיד את העולם הבא יהא לנו צער גדול [אם עבודתנו היא על מנת לקבל פרס]. ואם אתה בטוח שאנו צדיקים ולא עובדים על מנת לקבל פרס, כמו שכתוב באבות (א' ג') "אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס". אם כן ודאי שלא נפשע ונמכרנו.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן נב

מתרפה במלאכתו

"ויהי כאשר כילו לאכול את השבר אשר הביאו ממצרים ויאמר להם אביהם שובו שיברו לנו מעט אוכל" (בראשית מ"ג ב').

לכבוד מו"ר הרה"צ רבי דוד חנניה פינטו שליט"א שלום רב וכט"ס.

שאלה: כאשר כילו השבר אמר להם אביהם שובו שיברו לנו מעט אוכל. אמר לו יהודה "אם ישך משלח את אחינו איתנו נרדה ונשברה לך אוכל".

וצריך ביאור א] מדוע יהודה מחשיב שהקניה של האוכל היא לך, הרי זה לכולם, שכולם נהנים מן האוכל והיה לומר לנו. ב] וביותר קשה שבהמשך נאמר בכתוב "ויאמר יהודה אל ישראל אביו שילחה הנער איתי נקומה ונלכה ונחיה ולא נמות גם אנחנו גם אתה גם טפנו", וכאן מזכיר יהודה שהקניה בשבילנו בשבילך ובשביל טפנו.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר זה על פי הכתוב "ויאמר אליהם יעקב אביהם אותי שכלתם יוסף איננו ושמעון איננו ואת בנימין תיקחו עלי היו כולנה" (בראשית מ"ב ל"ו) ופירש רש"י "אותי שכלתם מלמד שחשדן שמא הרגוהו או מכרוהו כיוסף". נמצא שלפי חששו של יעקב אבינו שמכרו הם גם את יוסף וגם את שמעון, שוב הם חשודים למכור את בנימין, ואי אפשר לשלוח את בנימין למקום סכנה. אבל השבטים שלא מכרו את שמעון, וגם התחרטו על מכירת יוסף, הבינו שאפשר לשלוח את בנימין איתם, ואינו חשוב מקום סכנה. ולכך אמר לו יהודה תחילה ליעקב שאם אתה חושש

לסכנה של בנימין ולא משלחני, אתה גורם לרפיון בעבודת ה', כי אתה חלש בגופך וממעט בעבודת ה'. ולכך נאמר "ויהי כאשר כילו לאכול את השבר אשר הביאו ממצרים ויאמר אליהם אביהם שובו שיברו לנו מעט אוכל" (בראשית מ"ג ב'), ופירש רש"י כאשר כילו לאכול, יהודה אמר להם המתינו עד שתכלה פת מן הבית. שסבר יהודה שבזמן שתכלה פת מן הבית וימעטו מעבודת ה' של יעקב אבינו, אם כן יסכים לשלוח את בנימין. וכשראה יהודה שיעקב לא מוכן אמר לו "ונחיה ולא נמות גם אנחנו גם אתה גם טפינו" (בראשית מ"ג ח'). וכוונתו שאם אינך חושש למיעוט עבודת ה' שלך, מכל מקום תחוש למיעוט עבודת ה' של השבטים, שהם צריכים להעמיד את כלל ישראל, ואם הם חלשים ומעונים לא יוכלו לעבוד את הקב"ה כראוי, וימעטו בלימוד התורה מחמת חולשתם.

וכעין זה מבואר בקידושין כט: "תנו רבנן הוא ללמוד ובנו ללמוד הוא קודם לבנו, ר' יהודה אומר אם בנו זריז וממולח ותלמודו מתקיים בידו בנו קודמו", כי במצב שבנו זריז ויכול להאיר את עיניהם של ישראל בתורה, ישנו חובה על האב להקדים את בנו על פניו, כדי שכלל ישראל יזכה לתלמיד חכם שמאיר את עיניהם. וזוהי חובה גדולה שעדיפה מחובת הלימוד של האב עצמו, ועל דרך זה טען לו יהודה, שאפילו אם אינך חושש לעבודת ה' שלך שתהא מעט ברפיון, מכל מקום תחוש על בניך שהם זריזים, וכלל ישראל צריך לצאת מהם, ואסור שיהיו כחושים ומעונים.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן נג

כליו של צדיק

"ויראו האנשים כי הובאו בית יוסף ויאמרו על דבר הכסף המושב בפי אמתחותינו בתחילה אנחנו מובאים להתגולל עלינו ולהתנפל עלינו ולקחת אותנו לעבדים ואת חמורנו" (בראשית מ"ג י"ח).

לכבוד מו"ר הרה"צ רבי דוד חנניה פינטו שליט"א שלום רב וכט"ס.

שאלה: ויש לעיין שהאחים חששו שבאים לקחת אותם לעבדים שזהו דבר נורא, ומה מוסיפים "ואת חמורינו", מה אכפת להם שיקחו החמורים, הרי זה כאין וכאפס לעומת זה שיקחו אותם לעבדים. וביותר קשה, מדוע חששו שיוסף השליט רוצה להעליל עליהם כדי ליקח את חמוריהם, הרי היה עשיר מופלג, ושנים עשר חמורים הוא דבר פעוט מאוד לשליט.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: הנראה לבאר על פי הגמרא בחולין ז. בחמורו של רבי פנחס בן יאיר, שלא אכל פירות לא מתוקנים. ובתענית כד. בחמורו של ר' יוסי דמן

יוקרת, שאם היו מניחין על החמור פחות משכרו או יותר משכרו המגיעו, לא היה הולך. ומוכח שגם על הבהמות של הצדיקים חלה קדושת הצדיק, ולא אוכלים מן האיסור ומן הגזל. ועל דרך זה מבואר בגמרא חולין צא: באבני המקום ששם יעקב אבינו מראשותיו "אמר ר' יצחק מלמד שנתקבצו כולן למקום אחד, והיתה כל אחת ואחת אומרת עלי יניח צדיק ראשו". וכתב על זה במסילת ישרים (פרק א') "כי הנה עילוי גדול הוא לבריות כולם, להיות משמשי האדם השלם המקודש בקדושתו יתברך". ולכך חששו השבטים, שהשליט ירצה דווקא ליטול את חמוריהם, כיון שחלה קדושה עליהם, ועל ידי זה יוכל לעשות בו את הכישופים שעושה כמו שעשה בגביע וניחש בו.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן נד

שלוחי מצוה אינן ניזוקין

"ויחפש בגדול החל ובקטון כילה וימצא הגביע באמתחת בנימין" (בראשית מ"ד י"ב).

לכבוד מו"ר הרה"צ רבי דוד חנניה פינטו שליט"א שלום רב וכט"ס.

שאלה: בילקוט שמעוני על הפסוק "וימצא הגביע באמתחת בנימין", וז"ל "כיון שנמצא, אמרו לו הא גנבא בר גנבתא". משמע שבאו להאשים אותו שהוא גנב את הגביע, כמו שאמו גנבה את התרפים.

וצריך ביאור האם ח"ו באים להוציא עליו ועל אמו שם רע, הרי ישנו חרם קדמונים שלא להוציא שם רע על מתים, ואת צדקותה של רחל ודאי שהם ידעו היטב. ומה כאן מאשימים אותו ואת אמו וצ"ע.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: הנראה לבאר על פי הכתוב "ותגנוב רחל את התרפים אשר לאביה" (בראשית ל"א י"ט), ופירש רש"י "להפריש אביה מעבודת כוכבים נתכוונה". ועל דרך זה מבואר בפרקי דרבי אליעזר (פרק ל"ו) "ומה הם התרפים, שוחטים אדם בכור ומולקים את ראשו ומולחים אותו במלח ושמן, וכותבין על ציץ זהב שם רוח טומאה ומניחים אותו תחת לשונו, ונותנין אותו בקיר ומדליקין נרות לפניו ומשתחווין לו, והוא מדבר עמהן. לפיכך גנבתם רחל שלא יגידו ללבן שברח יעקב, ולא עוד אלא להכרית שם עבודה זרה מבית אביה". נמצא שרחל באה לעשות מצוה גדולה, להפריש אביה מעבודה זרה. וצריך עיון אם כן כיצד מתה בקללה של יעקב אבינו, הרי מבואר בפסחים ח: שלוחי מצוה אינן ניזוקין, וכיצד יתכן שמתוך מצוה גדולה ניזוקה רחל למות.

והביאור בזה על פי הכתוב "ואני בבאי מפדן מתה עלי רחל בארץ כנען בעוד כברת דרך לבא אפרתה ואקברה שם בדרך אפרת היא בית לחם" (בראשית מ"ח ז'), ופירש רש"י שאמר יעקב ליוסף "דע לך

שעל פי הדיבור קברתיה שם, שתהא עזרה לבניה כשיגלה אותם נבוזרדן והיו עוברם דרך שם, יצאת רחל על קברה ומבקשת עליהם רחמים, שנאמר קול ברמה נשמע וגו'. והקדוש ברוך הוא משיבה יש שכר לפעולתך נאום ה' וגו', ושבו בנים לגבולם". נמצא שכל הגאולה של עם ישראל מגלותם, היא בזכות רחל, שנקברה בדרך אפרת, וכל זה נתגלגל על ידי זה שגנבה את התרפים של אביה. ואין כאן כלל נזק ח"ו רק הצלה לכלל ישראל מהגלות.

ולפי זה יש לבאר דברי הילקוט, שכוונת השבטים שאמרו לבנימין "גנב בן גנבתא" היא, שכמו שאמו רחל גנבה התרפים על מנת להרחיק את אביה מעבודה זרה, ונתגלגל מזה רעה בהתחלת הדרך, שהרי זה גרם את מיתתה של רחל. מכל מקום בהמשך זה עתיד להביא הצלה של כלל ישראל מהגלות. כך גם במעשה זה, שבנימין גנב את הגביע שהשליט מנחש בו ועושה בו קסמים, כמבואר רש"י "מכה בגביע וקורא ראובן שמעון לוי ויהודה וכו" (בראשית מ"ג ל"ג). ובנימין גנב את הגביע על מנת להפרישו מהניחוש. וממעשה זה יוצא עכשיו רע, שהשליט רוצה לקחת אותו לעבד, מכל מקום מעשה זה עתיד להביא הצלה לכל השבטים. כי לא יתכן שממעשה טהור של מצוה יגיע נזק אמיתי.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן נה

כי הנה המלכים נועדו

"ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדוני ידבר נא עבדך דבר באזני אדוני ואל יחר אפך בעבדך כי כמוך כפרעה" (בראשית מד יח).

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: במדרש רבה כאן "כי הנה המלכים נועדו עברו יחדיו, כי הנה המלכים זה יהודה ויוסף, עברו יחדיו זה נתמלא עברה על זה וזה נתמלא עברה על זה, המה ראו כן תמהו, ויתמהו האנשים איש אל רעהו, נבהלו נחפזו ולא יכלו אחיו וכו', רעדה אחזתם שם אלו השבטים, אמרו מלכים מדיינים אלו עם אלו, אנו מה אכפת לנו, יאי למלך מדיין עם מלך". ומשמע מהמדרש שבזמן שיהודה ניגש ליוסף, היה כאן עניין של מלכים שמתוועדים יחד, וכועסים אחד על השני, והאחים טוענים שאין לנו להתערב.

וצריך ביאור א] מהו הענין המיוחד של "מלכים נועדו", שאם היה זה ענין של "חכמים נועדו" מובן, אבל במלכים שמתוועדים יחד ודנים צריך ביאור, מה מיוחד במעמד כזה, יותר משאר אנשים שיושבים יחד, ומתוועדים ומתווכחים ביניהם. ב] מדוע כעס יוסף על יהודה, שיהודה שכעס מובן הטעם. כי סבר שהמשנה למלך מתנכל אליהם, אבל יוסף שידע את האמת שהאחים לא מרגלים, אם כן מדוע כעס על יהודה, אדרבה היה צריך יותר להעריך אותו, שמוסר נפש על מנת להציל את בנימין. ג] מדוע אין לשבטים

להתערב בויכוח זה, הרי גם הם היו חכמים הרבה, ויכלו לעזור ליהודה בויכוח וכל מלך יש לו יועצים ועוזרים, ויכלו לפחות [האחים] לשמש כיועצים ועוזרים.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר את דברי הילקוט על פי דברי חז"ל (מדרש רבה שיר השירים פרשה ז ט) "רבנן אומרים כמה הוה נבוכדנצר מפתהו לדניאל [שהיה נבוכדנצר מפתה הרבה לדניאל, שיעבוד את הצלם], ואומר לו לית את סגיד לצלמא דרידא ליה ואית ליה מששא [האינך משתחווה, לצלם שיש לו שלטון וממש]. אמר ליה תא חמי מהו עביד [בא וראה מה עושה הצלם], ואת מן גרמך את סגיד ליה [ואתה תשתחוה לו מעצמך]. מה עשה אותו רשע, נטל ציצו של כהן גדול ונתנו לתוך פיו, וכינס כל זני זמרא [כל סוגי הזמר] והוו מקלסין קדמוהי [והיו משבחין לפניו], והוא אומר אנכי ה' אלהיך.

כיון דחמא דניאל כן [כשראה כך דניאל], אמר ליה לית את יהיב לי רשותא, למיסק ולמינשק הדין צלמא דידך על פומיה [תן לי רשות, לעלות ולנשק זה הצלם על פיו], אמר ליה ולמה על פומיה [ומדוע על פיו דווקא], אמר ליה דהוא טעים משתעי [אמר לו דניאל, שהצלם מטיב לדבר], מיד נתן לו רשות, וסלק מסלק [עלה לנשק הצלם], אישתבע לציצא ואמר ליה [השביע דניאל את הציץ, ואמר לו], בשר ודם אני, ושלוחו של הקדוש ברוך הוא אני, אלא הזהר שלא יתחלל בך שם שמים, וגוזר אני עליך שתבוא אחרי, בא לנשקו והוציא בלעו מתוך פיו [הוציא את הציץ, שהיה בלוע בפיו של הצלם], מן דנחת מתכנשין כל זני זימרא, והוו מקלסין קדמוהי ולא עביד כלום [כשירד דניאל מהצלם התכנסו כל כלי הזמר, והיו משבחין לפני הצלם ולא עשה כלום].

באותה שעה הפיל הרוח את הצלם, כיון שראו אומות העולם ניסים וגבורות שעשה הקב"ה עם חנניה וחבריו, הוו נסבין ית טעותהון [היו נוטלים את צלמיהם] ומתברין יתהון [ושוברים אותם], ועבדין יתהון [ועושים אותם] זוגין פעמונין ותלן יתהון בכליהון ובחמוריהון [קשוטים לכליהם וחמוריהם]. והוו מקרקשין [והיו מקשקשין בהם], ואמרון אתון חמון למה הוינן סגדין [בואו וראו למה היינו עובדים], לקיים מה שנאמר, כרע בל כרס נבו היו עצביהם לחיה ולבהמה".

וביאר הגר"א בקול אליהו (פרשת ואתחנן) את דברי המדרש, שהצלם של נבוכדנצר לא היה בו ממש ח"ו, ומצד עצמו לא היה יכול לדבר, ולומר אנכי ה' אלהיך. ורק השם המפורש שהיה חקוק בציץ שהיה בתוך פיו של הצלם, היה מדבר בו, וכל כחו גנוב מהקדושה שבלועה בו, עכ"ד. נמצא מדברי הגר"א, שלפעמים כחות הטומאה, יכולים לינוק כחות מהקדושה. ולפעול דברים שהם היפך הקדושה ממש, וכמו הצלם שהיה עבודה זרה בעצמו, והיה יונק את כחו מהקדושה, והיה אומר אנכי ה' אלהיך.

וזה היה דווקא בזמן חורבן בית המקדש, שבני ישראל גלו מארץ ישראל לבבל, ושם גלה הציץ ונטלו נבוכדנצר הרשע. כי בזמן חורבן בית המקדש, רבו העוונות של ישראל (עיין בגמ' יומא ט.), וכיון שחטאו הרבה, נתנו כח לטומאה ולכך יכלה לשלוט על הציץ של הכהן גדול, ולינוק ממנו קדושה. ורק בזכות המסירות נפש שעשה דניאל, שלא השתחווה לצלם, הצליח לבטל

את כחה של הטומאה, ולהוציא את הקדושה שנבלעה אצל הטומאה.

ובזה יש לבאר את דברי הילקוט, כי בזמן שהשבטים מכרו את יוסף למצרים, גרמו בעוונם שכח הטומאה יוכל לשלוט על הקדושה, ולינק ממנו קדושה. כי מכרו את יוסף למקום טומאה, וניתקו אותו ממחיצת אביו, וממשפחתו הקדושה, ושלחוהו למקום טומאה ועבירה. ולכך גרמו בזה, שהטומאה תוכל לינק מן הקדושה. ולכך יוסף הצדיק, רצה שהשבטים ימסרו נפש להציל את בנימין, ועל ידי כח המסירות נפש, להחזיר את בנימין מהשביה במצרים, לאביו ולמשפחתו הקדושה, יבטלו את הכח שנתנו לטומאה במכירת יוסף.

ולכך מבואר בילקוט שם, שיהודה מסר נפש להציל את בנימין "בשעה שתפס יוסף את בנימין אמר לו יהודה, בנימין אתה תפוס ושלום יש בבית אבא, מיד כעס יהודה ושאג בקול רם, והלך קולו ארבע מאות פרסה, עד ששמע חושים בן דן, וקפץ מארץ כנען ושאגו שניהם יחד, ובקשו ארץ מצרים להפך וכו' וכיון שצעק יהודה, נשרו שיניהם של כולם [הגיבורים של יוסף], אמר רבי לוי אף אחיו, כיון שראו יהודה כועס, אף הם נתמלאו חמה ובעטו בארץ, ועשו אותה תלמים וכו' זה יהודה שמסר עצמו על בנימין, אמר שמא ימחול לי הקדוש ברוך הוא אותו עוון שאמרתי לאבא, טרף טורף יוסף וכו'. כיון שראה יוסף סימנין של יהודה שהוא כועס, מיד נזדעזע ואמר אוי לי שמא יהרגני, ומהו סימנין של יהודה, עינו של ימין זולגת דם, ויש אומרים חמשה לבושים היה לבוש, ונימא היתה לו בליבו, וכיון שהיה כועס היתה קורעת כולן ויוצאת. מה עשה יוסף באותה שעה, אותו עמוד של אבן שהוא יושב עליה, בעט בו ועשאו גל של צרורות, אמר יהודה גם זה גיבור כמותנו".

כי יהודה סבר, שיוסף בא מכח הטומאה ורוצה לינק מהקדושה, ולקחת אליו את בנימין, ולשקע גם אותו בטומאת מצרים. וכמבואר שם בילקוט שאמר יהודה ליוסף, "כי כמוך כפרעה מה פרעה גוזר ואינו מקיים, אף אתה גוזר ואינו מקיים, ומה פרעה להוט אחר הזכרים, אף אתה להוט אחר הזכרים". ולכן רצה למסור נפש, על מנת להציל את בנימין מידי כח הטומאה, וכל המעשים שעשה [ששאג עד שהגיע קולו לארץ ישראל, ועינו הימנית זלגה דם, ונימא שהיתה בלבו קרעה את כל מלבושיו] היו מכח הקדושה, שרצה להציל את בנימין מהטומאה.

וזהי היתה המטרה של יוסף כמבואר לעיל, שהשבטים ימסרו נפש להצילו מהטומאה, ובזה יתקנו את העוון של מכירת יוסף. ולכך מבואר שם עוד בילקוט "אמר יהודה לנפתלי, קפוץ וראה כמה שווקים יש במצרים, קפץ וראה אמר י"ב שווקים. אמר כל אחד ואחד יחריב שלו ואני אחריב שלשה, אמר לו יוסף מצרים לא כשכם, אם תחריב מצרים תחריב את כל העולם, דכתיב כגן ה' בארץ מצרים". וכוונתו של יוסף לומר לו, שמצרים שהיא שרש כחות הטומאה, וקיבלה שלטון גדול בעולם מהקדוש ברוך הוא, ואי אפשר לבטל את כח הטומאה שבה, כי אם תחריב את מצרים, תחריב כל העולם.

ועוד מבואר בילקוט "אמר לו [יהודה] אם אלך אל אבי מה אומר לו, אמור לו הלך החבל אחרי הדלי, התחיל יהודה כועס שלא הבין החידה, שגר יוסף לפרעה שישלח לו ג' מאות גבורים, אמר [יהודה] בשבועה שבשקר דן אותנו, אמר לו יוסף שקר לשקרי [דנים בשקר, את השקרנים], בשקר העליתם לאחיכם מן הבור, אמר ליה יהודה נור דשכם דלקא בלבי, אמר נור דתמר כלתך אנן מנהרין, אמר לו [יהודה ליוסף] תגרום

שאצבע שוקי מצרים בדם, אמר לו נהוגים אתם בדבר שצבעתם הכתנת בדם".

והכוונה בזה, שיהודה טוען ליוסף, מה אומר לאבא היכן בנימין, ומזה יהיה לו צער גדול שכח הטומאה שלט בבנימין, ויש לך לירא מהצער והקפידא של יעקב אבי, שיש לו כח התורה וכח הקדושה, ולכך עליך להחזיר את בנימין. ואמר לו יוסף שיאמר לאביו, שהלך החבל אחר הדלי. ונראה שכוונתו לומר, שבעוון מכירת יוסף למצרים, שלט כח הטומאה, ויכול לינוק מהקדושה [וכמו הצלם שהיה לנבוכדנצר, שינק מהקדושה כמבואר], ולכך גם בנימין נפל לידי כח הטומאה, ויש לה שליטה עליו שהלך אחר יוסף אחיו, שהאחים מכרוהו ברצון. ולכך אמר להם יוסף, שביכלתו לשלוט עליהם, ולדון אותם דין שקר, ולקחת מאתם את בנימין אחיהם ולהשאירו בטומאת מצרים, כיון שבשקר מכרתם את אחיכם יוסף, ושוב יש לטומאה שליטה ואחיזה בכח הקדושה וכמבואר.

ואמר לו יהודה האש של שכם דולקת בי, וכוונתו שאותו כח של מסירות הנפש שעשו בשכם, להרוג את הרשעים שלקחו את דינה מבית יעקב, בוער בו כעת. למסור נפש על הצלתו של בנימין, מידי טומאת מצרים. ואמר לו יוסף שאני רואה כאן אש של תמר כלתך, וכוונתו לומר ליהודה, שאין זה כח טהור של מסירות נפש על קידוש ה'. אלא מעורב בזה גם רצון פרטי, לנקום במצרים שעושה לכם רע. וכמו שהיה בזמן שגזרת על תמר להוציאה לשריפה, זה לא בא מכח של מסירות נפש על דבר ה'. כיון שאתה בעצמך נכשלת בעוון זה, ומזה היא ראיה שאין כוונתך טהורה לשם שמים, לקנאות לשם ה', רק כעסת על תמר, מדוע גרמה בזיון למשפחתך ולכן רצית לשורפה.

ובזה רצה יוסף, להחליש מיהודה את הכח של מסירות הנפש, על מנת שיהודה יוסיף יותר להתאמץ ולמסור נפש, על קדושת ה' להצלת בנימין. כי האמת היתה שגם במעשה תמר, כשגזר עליה יהודה לשריפה, היה זה מכח מסירות נפש, על חילול שם שמים שעשתה, ומה שיהודה עשה את המעשה אתה, היה על ידי המלאך שדחפו. כמו שאמרו חז"ל "אמר ר' יוחנן בקש לעבור [יהודה], וזימן לו הקדוש ברוך הוא מלאך שהוא ממונה על התאווה, אמר לו להיכן אתה הולך יהודה, מהיכן מלכים עומדים מהיכן גואלים עומדים" [ילקוט שמעוני וישב].

ובזה מתבארים היטב דברי הילקוט, שהויכוח שהיה בין יוסף לבין יהודה, היה בבחינת "כי הנה המלכים נועדו", ולא רצו השבטים להתערב בויכוח שביניהם. כי סברו שיש כאן מלחמה בין כחות הקדושה לבין כחות הטומאה, שרוצה הטומאה לינק מן הקדושה, וליקח את בנימין בשביה במצרים. והבינו שרק יהודה שהוא מלך, יכול להלחם עם יוסף, שהוא המלך של הטומאה [לפי טעותם שסברו שיוסף הוא מכשף שעושה קסמים בגביע, ורוצה ליקח את בנימין לטמא אותו בעריות כמבואר בילקוט]. ומובן מדוע יוסף כעס על יהודה, כי רצה לתקן את החטא של מכירת יוסף, על ידי מסירות נפש שיעשה יהודה להציל את בנימין. ולכך הראה ליהודה כעס גדול [בבחינת כעס הפנים ולא כעס הלב], על זה שרוצה ליקח ממנו את בנימין, ולהציל אותו מכח הטומאה. ובזה יסבור יהודה שיוסף משתוקק מאוד, ליקח את בנימין לצד הטומאה והבן.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן נו

אל נקמות ה'

"ויאסור יוסף מרכבתו ויעל לקראת ישראל אביו גשנה וירא אליו ויפול על צואריו ויבך על צואריו עוד" (בראשית מו כט)

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: במדרש תנחומא "ויאסור יוסף מרכבתו אמר ר' יודן בשם ר' איבו, שני בני אדם ראו כבוד גדול מה שלא ראה בריה בעולם, ואלו הן יתרו ויעקב. יתרו כשבא אצל משה, כתיב בו ויצא משה לקראת חותנו, מי היה רואה משה יוצא ואינו יוצא, שרי אלפים ושרי מאות יוצאין ולא היה יוצא, שבעים זקנים יוצאין ולא היה יוצא. אהרון כהן גדול יוצא ולא היה יוצא, התחילו כל ישראל יוצאין לקראת יתרו. ואף יעקב כשבא אצל יוסף מה כתיב בו, ויאסור יוסף מרכבתו ויעל, מי היה רואה ליוסף יוצא ולא היה יוצא לקראת אביו, עבדי פרעה וזקני ביתו יוצאין ולא היה יוצא, זקני ארץ מצרים יוצאין ולא היה יוצא, לקיים מה שנאמר וכבוד חכמים ינחלו, אמר הקדוש ברוך הוא בעולם הזה חלקתי כבוד לזקנים, ולעתיד לבוא נגד זקני כבוד"

וצריך ביאור א] מדוע דוקא יתרו ויעקב, הם שזכו לכבוד הגדול מכל הבריות, והרי היו חכמים גדולים יותר מיתרו, כמו משה רבינו אברהם אבינו ועוד, ומדוע דוקא יתרו ויעקב. ב] אצל יעקב אבינו מצינו שביקש לישב בשלוה, והקדוש ברוך הוא מנע זה ממנו, שאמר לו לא דייך מה שמתוקן לצדיקים לעולם הבא, ואם כן מדוע דוקא בכבוד חכמים, הקדוש ברוך הוא נותן לו עולם הזה, את הכבוד הכי גדול שיש, ולא די לו מה שמתוקן לו לעולם הבא.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר את דברי התנחומא, על פי הגמ' בברכות לג. "גדולה נקמה שניתנה בין שתי אותיות [שמותיו של הקדוש ברוך הוא], שנאמר אל נקמות ה" וצריך ביאור מה המעלה הגדולה שישנה לנקמה, הרי נקמה הוא רצון טבעי שקיים בלבו של האדם. וכמו שכתב במסילת ישרים (פרק יא) "כי האדם מרגיש מאוד בעלבונותיו ומצטער צער גדול, והנקמה לו מתוקה מדבש, כי היא מנוחתו לבדה, על כן לשיהיה בכחו לעזוב מה שטבעו מכריח אותו ויעבור על מדותיו, ולא ישנא מי שהעיר בו השנאה, ולא יקום ממנו בהזדמן שיוכל להנקם, ולא יטור לו. אלא את הכל ישכח ויסיר מלבו כאילו לא היה, חזק ואמיץ הוא, והוא קל רק למלאכי השרת שאין ביניהם המדות הללו, לא אל שוכני בתי חומר אשר בעפר יסודם".

וביאר זה ר' חיים בשיחות מוסר (תשלג יב) שכוונת הגמ' לנקמה אחרת, שהיא נקמה שהמקור שלה בא, ממקום גבוה ורוחני מאוד. כי בזמן שהרשעים חוטאים הרבה, הם מחללים את כבודו של הקדוש ברוך הוא, שנראה שהעולם הפקר חס ושלום ולית דין ולית דיין, והוא מיעוט כבוד שמים

בעולם, שלא רואים את יד ה', שנותנת לרשע רע כרשעתו. אבל בזמן שרואים בני אדם שהקדוש ברוך הוא נפרע מעושי רשע, ונותן לרשע רע כרשעתו, רואים את יד ה' ואת הנהגתו בעולם, ועל ידי זה מתגדל שמו של הקדוש ברוך הוא בעולם, שנעשה דין צדק עם הרשע, והוא ענין הנקמה.

ובזה יש לבאר את דברי התנחומא, שיעקב אבינו ויתרו, ראו כבוד גדול מה שלא ראו שאר הבריות. כי יעקב אבינו היה עמוד התורה, שהיה יושב אהלים וכל ימיו עמל בתורה, והיה בחיר האבות, והוא עצמו סבל צרות ויסורים בעולם הזה, כמו שנאמר בכתוב "ואל שדי יתן לכם רחמים לפני האיש" (בראשית מג יד), ופירש רש"י "ומדרשו מי שאמר לעולם די, יאמר לצרותי די, שלא שקטתי מנעורי, צרת לבן, צרת עשו, צרת רחל, צרת דינה, צרת יוסף, צרת שמעון, צרת בנימין".

וגם כשנפגש עם פרעה אמר לו יעקב "מעט ורעים היו ימי שני חיי ולא השיגו את ימי שני חיי אבותי בימי מגוריהם" (בראשית מז ט). וביאר זה הרמב"ן שיעקב אבינו היה נראה זקן מאוד, כי נזרקה בו שיבה, ופרעה תמה מאוד על זקנותו, כי לא ראה בזמנו אנשים מאריכים ימים כל כך, ושאל את יעקב אבינו כמה ימי שני חייך, כי מעולם לא ראה זקן כזה בכל מלכותו. וענה לו יעקב אבינו, שאינו כל כך זקן, ורק הסיבה שהוא נראה זקן מאוד, היא מפני שסבל צרות ויסורים בימי חייו, לכך נזרקה בו שיבה.

ולכך נאמר בחז"ל (ילקוט שמעוני פרשת ויחי) "ויקרבו ימי ישראל למות, זה שאמר הכתוב כי גרים אנחנו לפניך וגו' כצל ימינו על הארץ, הלואי כצל כותל או כצל אילן, אלא כצל עובר, כצלו של עוף שהוא עובר וצלו עמו", וכוונת חז"ל כאן, לבאר לנו כיצד הצליח יעקב אבינו להחזיק מעמד בכל היסורים שעברו עליו בכל ימי חייו, ולהמשיך ולהיות עמוד התורה. כי יעקב אבינו תמיד הרגיש שימינו כצל עובר על הארץ, ותמיד הרגיש שהעולם הזה הוא עראי וחולף. ולא בא לעולם הזה, רק כדי לקיים מצוות ה' ולעמוד בנסיון. וזה נתן לו כחות להחזיק מעמד, בכל הצרות והיסורים שעברו עליו, ולהמשיך ולהיות עמוד התורה.

ונמצא שהיה נראה כאן כעין חילול ה', שיעקב אבינו שהוא עמוד התורה והוא בחיר האבות, וכל ימי חייו עבד את הקדוש ברוך הוא במסירות נפש וקידש שם שמים, והוא עצמו סבל יסורים גדולים כל ימי חייו. ונראה כאלו חס ושלום, העולם הפקר. ובמקום שהצדיקים יהיו בשלוה, ויעבדו את הקדוש ברוך הוא מתוך נחת, באים עליהם יסורים גדולים. ולכך הקדוש ברוך הוא סיבב, שיעקב אבינו יראה כבוד שלא ראתה אף בריה בעולם הזה. ובזה ישנו כעין "אל נקמות ה' " לטובה, שרואים את יד ה', שהקדוש ברוך הוא משלם שכר לצדיקים גם בעולם הזה, ונותן לצדיק כצדקתו, ועל ידי זה מתגדל שמו של הקדוש ברוך הוא.

ובזה יש לבאר את דברי רש"י בפרשת ויגש (מו כט) "אבל יעקב לא נפל על צואר יוסף ולא נשקו, ואמרו רבותינו שהיה קורא את שמע". ועמדו בזה המפרשים, מה ראה יעקב אבינו לקרוא קריאת שמע דוקא בשעה זו. ולפי דברינו יש להסביר, שיעקב ראה את כל הכבוד הגדול שכעת נותנים לו, וזהו כבוד שאף בריה בעולם לא זכתה לו. והבין יעקב אבינו שהקדוש ברוך הוא מנחיל אותו כבוד זה, כדי לגדל את שמו יתברך, שיראו כולם שהקדוש ברוך הוא נותן שכר טוב לצדיק כצדקתו, גם בעולם הזה.

ולכך יעקב אבינו קרא קריאת שמע, על מנת להראות לכל העולם, שכל הכבוד הזה שהוא נוחל כעת, הוא רק לקדש את שמו יתברך, וגם יעקב אבינו מקדש שמו עם כולם.

ועל דרך זה יש לבאר גם ביתרו, שזכה לכבוד רב זה. כי יתרו מתחילה היה כהן מדין ומהיועצים של פרעה, והיה שרוי בכבוד גדול כמבואר ברש"י בפרשת יתרו (יח ה) "בשבחו של יתרו דיבר הכתוב, שהיה יושב בכבודו של עולם", וכשעזב את העבודה זרה, סבל צרות ויסורים. כמבואר ברש"י בפרשת שמות (ב טז) "ולכהן מדין רב שבהם ופירש לו מעבודת כוכבים, ונידוהו מאצלם". וכשבנותיו של יתרו הלכו לשאוב מים מהבאר, הרועים השליכו אותם למים, עד שמשה רבינו הושיען, כמבואר בחז"ל (ילקוט שמעוני שמות). וגם כאן היה נראה כעין חילול ה', שיתרו עוזב את כבודו של עולם, ומקבל על עצמו עול מלכות שמים, וסובל צרות ורדיפות ויסורים. ולכך הקדוש ברוך הוא סיבב שיתרו יקבל כבוד גדול מאוד, מה שלא זכתה שום בריה בעולם, ובזה מתקיים "אל נקמות ה' " לטובה, שרואים את יד ה' המכוונת, ומשלמת לצדיק כצדקתו בעולם הזה, וכך מתבטל החילול ה' שנוצר ומתקדש שם שמים.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן נז

כי בצלם אלהים עשה את האדם

"ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה ויהי ימי יעקב שני חייו שבע שנים וארבעים ומאת שנה" (בראשית מ"ז כ"ח).

לכבוד מו"ר הרה"צ רבי דוד חנניה פינטו שליט"א שלום רב וכט"ס.

שאלה: כתב רש"י כיון שמת יעקב נסתמו עיניהם ולבם מצרת השעבוד, ולכך הפרשה סתומה.

וצריך ביאור א] מה שייך זה לזה שמשום צרת השעבוד שהתחיל לישראל, נכתבה הפרשה סתומה. ב] השעבוד התחיל כשיוסף מת, ולא במיתת יעקב. ג] גם צריך ביאור, מה הכוונה נסתמו עיניהם ולבם. ד] ומה הטעם נסתמו עיניהם, הרי השבטים הקדושים היו עמהם ומדוע לא יגינו עליהם בצדקותם.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר זה על פי מה שביאר באור החיים הקדוש הכתוב "וימת יוסף וכל אחיו וכל הדור ההוא" (שמות א' ו'). ופירש באוה"ח שהיו כאן שלשה שלבים בהשתלשלות הגלות. שכל זמן שהיה יוסף חי, היו ישראל במצרים בהשקט ובשלוה. וכשמת יוסף פסקה השלוה והשפע שניתן להם מבית המלך. אבל עדיין היו המצרים מכבדים ומעריכים אותם, וכשמתו כל השבטים פסקו מלכבד ולהעריך אותם, אבל עדיין לא העזו המצרים לשעבד אותם, כי היו בני הדור חכמים ולא

יכלו המצרים להטעותם על מנת שיתחילו לעבוד עבודת פרך. וכשמתו כל הדור ההוא, אז התחילו המצרים לחשוב כיצד לשעבד את ישראל. והוסיף לבאר דבריו בשיחות מוסר (תשל"ב ט"ו), שכל זמן שהיו ישראל נכבדים וחשובים בעיניהם, לא יכלו לשעבדם. כי המצרים לא מסוגלים לשעבד בני אדם נכבדים וחשובים.

ונראה להסביר דבריו שמעלת ה"נכבדות" באה מכח היות האדם "צלם אלהים". וכשהאדם יודע שהוא "צלם אלהים" וחלק אלוה ממעל ומבין שהוא מכובד מאוד, אינו חוטא לא רק מחמת האיסור לחטוא. אלא מפני שלא מסוגל להתנהג בשפלות ובנבזות, כי אז יאבד את כל המעלה של הצלם אלהים שבו. ובזמן שהיה יוסף והשבטים במצרים, ידעו כולם להעריך באמת את הצלם אלהים שבהם. עד שזה השפיע על מצרים, לראות לפניהם בני אדם מכובדים עם צלם אלהים.

ובזה נראה להסביר דברי רש"י, שכיון שמת יעקב נסתמו עיניהם ולבם מצרת השעבוד. וכוונתו שהשבטים הבינו שכל זמן שיעקב אבינו חי עמהם במצרים, מעלת "הנכבדות" שלהם נמצאת בדרגה גבוהה מאוד שאין למעלה ממנה. כיון שיעקב אבינו נלחם עם המלאך, עד שאמר לו "כי שרית עם אלהים ועם אנשים ותוכל" (בראשית ל"ב כ"ט). וביארנו זה לעיל שמעלתו של יעקב אבינו היתה גבוהה משל המלאך, ומעשיו היו זכים וטהורים יותר משל המלאך. וכשהיה עמהם יעקב אבינו, כל אחד העריך יותר את הצלם אלהים שבו, כי ראה מאיזה אב הגיע. אבל כשמת יעקב אבינו נחסר אצלם מעט ממעלת הצלם אלהים, כיון שאין להם עוד אצל מי לראות דרגה גבוהה כל כך. ולכך נאמר מיד "ויקרבו ימי ישראל למות" (בראשית מ"ז כ"ט), ולא נאמר "ימי יעקב", כי ישראל רומז לדרגה הגבוהה של יעקב אבינו שנלחם עם המלאך וגבר עליו. וזה מה שחששו מאוד בני ישראל, שיחסר להם מעלת ישראל אביהם, ויחסר להם מעלת הנכבדות.

ועל דרך זה מבואר עוד במדרש רבה בתחילת פרשת ויחי "כיון שנפטר יעקב אבינו, התחיל שעבוד מצרים". ופירש במהרז"ו שכשנפטר יעקב אבינו, התחילו בני ישראל לחשוש ולפחד מהשעבוד. ולפי המבואר לעיל הדברים מחוורים היטב, כי בני ישראל חששו שתפגם אצלם מעלת הנכבדות, כשלא יהיו במחיצת ישראל אביהם.

ולכך הפרשה סתומה, כי חילוק הפרשיות מבואר ברש"י תחילת פרשת ויקרא, שהוא כדי ליתן זמן להתבונן בפרשה, וכאן הפרשה סתומה לרמז שבפטירת יעקב אבינו חסרה המעלה של הנכבדות, וכשחסר לאדם מעלת הנכבדות שלא מעריך היטב את כוחותיו ומעלותיו, חסר לו בהבנה בתורה כי חושב שאינו מסוגל להבין. לכן לא נתן להם רווח בין פרשה לפרשה, כי לא היו מסוגלים להבין כל כך כמו בזמן יעקב אבינו ע"ה.

ונראה שמעלת הנכבדות חזרה להם בשבת הגדול, שהרי מבואר בטור (או"ח סימן ת"ל) "שבת שלפני הפסח קורין אותו שבת הגדול, והטעם לפי שנעשה בו נס גדול וכו' ולקחו להם כל אחד שה לפסחו וקשר אותו בכרעי מיטתו, ושאלום המצרים למה זה לכם, והשיבו לשוחטו לשם פסח במצוות ה' עלינו. והיו שיניהם קהות על ששוחטים את אלהיהם, ולא היו רשאין לומר להם דבר, ועל שם הנס קורין אותו שבת הגדול". נראה שזה עצמו שלא היו רשאין לומר להם דבר,

היה מפני מעלת הנכבדות שבהם. שבאותה שבת הגיעו לדרגה גדולה של כבוד, כמו בזמן יעקב אבינו, ולכך המצרים לא יוכלו להרע להם. והנס הגדול הוא שהם הגיעו למעלה גדולה זו, אף על פי שיעקב אבינו כבר לא היה ביניהם.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן נח

נוצר תאנה יאכל פריה

"ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה ויהי ימי יעקב שני חייו שבע שנים וארבעים ומאת שנה" (בראשית מ"ז כ"ח).

לכבוד מו"ר הרה"צ רבי דוד חנניה פינטו שליט"א שלום רב וכט"ס.

שאלה: כתב בעל הטורים "וירבו מאוד ויחי יעקב, בגימטריא ראה ס' רבוא". נמצא מדברי בעל הטורים, שבשבע עשרה שנה רבו בני ישראל משבעים נפש לס' רבוא, והוא ריבוי עצום שלא על פי טבע ורק על דרך נס.

וצריך ביאור מה טעם הקדוש ברוך הוא שינה כל כך הטבע על מנת להראות ליעקב ס' רבוא, מה העניין הגדול בזה.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר זה על פי דברי האור החיים הקדוש בראשית (פרק מ"ט ט'), כי אדם הראשון היה אילן גדול, והיו טמונים וגנוזים בו כל הנשמות מזמן בריאת העולם ועד סופו, וכשחטא באכילת עץ הדעת שלט בו חלק הרע, ונפלו בשבי הרבה נשמות לעמקי הקליפה וכוחות הטומאה. ולאחר חטא אדם הראשון, עבודתו של האדם היא לברר את ניצוצות הקדושה מידי כוחות הטומאה עד ביאת גואל צדק.

ובגמרא בבא בתרא נח. מבואר "שופריה דיעקב אבינו מעין שופריה דאדם הראשון". משמע שיעקב אבינו הוא בבחינת אדם הראשון. ולכך זכה לראות ס' ריבוא יוצאים מחלציו, כמניין כלל נשמות ישראל שהם ס' ריבוא. וזה על מנת להראות לו שזרעו מתחיל לתקן את חטא אדם הראשון. כי מזמן שנולדו ס' ריבוא התחילו בתיקון החטא ובבירור ניצוצות הקדושה, שהרי כעת יש להם את הכח והעוצמה של כלל ישראל.

ויעקב אבינו זכה לזה, כיון שמסר נפש על גידול וחינוך ילדיו. וכמו שכתוב במדרש "גידלתים כאפרוחים" (פתיחה לאיכה רבתי כ"ד). וכמו שמבואר בגמ' סנהדרין כ: שיעקב אבינו פדה את אברהם מצער גידול בנים. ופירש רש"י טורח השבטים (ועיי"ש בתוס'). ובזמן שעשו בא לקראתו ואמר לו "נסעה ונלכה ואלכה לנגדך" (בראשית ל"ג י"ב), אמר לו יעקב אבינו "יעבר נא אדוני לפני עבדו ואני אתנהלה לאיטי לרגל המלאכה אשר לפני ולרגל הילדים" (בראשית

ל"ג י"ד). כי אף על פי שהיה יעקב עדיין חושש מפני זעמו של עשו, לא הסכים כלל שעשו ילך אתו, כיון שחשש מהשפעה רעה של עשו על הילדים. וכמו שביאר בבית הלוי בפרשת וישלח שיעקב התפלל "הצילני נא מיד אחי מיד עשו" (בראשית ל" י"ד). והכונה הצילני מיד אחי שלא ירצה לנהוג עמי באחווה ולהתקרב אלי, ומיד עשו הכוונה שלא יתנהג עמי כעשו הרשע שרוצה להרגני. כי חשש מאוד על השפעה רעה של עשו על בניו. ומזה הטעם החביא את דינה בתיבה, על מנת לשמרה מעשו הרשע.

ולפי זה מובן היטב מדוע לא נפטר יעקב אבינו, עד שזכה לראות ששים ריבוא יוצאי חלציו. כדי להראות לו את הפירות של ההשקעה שהשקיע בילדיו, שהם בגדר "זרע ברך ה' ". ומכאן אפשר ללמוד מוסר גדול לאדם, שמי שמוסר נפש על גידולם וחינוכם של הבנים, זוכה לראות בהצלחה שלהם גם בחייו. אבל מי שח"ו מזלזל בחינוך הבנים, גם אם יצאו הבנים מתוקנים, מכל מקום לא יזכה לראות זה בעצמו, כיון שלא היה זה מכח ההשקעה שלו.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן נט

והלכת בדרכיו

"ויקרבו ימי ישראל למות ויקרא לבנו ליוסף ויאמר לו אם נא מצאתי חן בעיניך שים נא ידך תחת ירכי ועשית עמדי חסד ואמת אל נא תקברני במצרים" (בראשית מ"ז כ"ט).

לכבוד מו"ר הרה"צ רבי דוד חנניה פינטו שליט"א שלום רב וכט"ס.

שאלה: ויש לעיין מדוע מבקש יעקב החסד רק אם מצאתי חן בעיניך, ומשמע שאם לא מצא חן בעיניו לא צריך לעשות עמו חסד, והרי חסד עושים גם אם לא מוצאים חן. ועוד קשה שאברהם אבינו כשהשביע את אליעזר, אמר לו שים נא ידך וכו' ולא אמר לו "אם נא מצאתי חן בעיניך", אם כן מדוע יעקב פונה דווקא בלשון זה.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: באמת יש לתמוה, מדוע ביקש יעקב אבינו מיוסף דווקא מחמת מציאת חן. הרי יכל לבקש ממנו מכח מצות כבוד הורים שחייב לכבד גם לאחר מותו וכנפסק בשולחן ערוך (יורה דעה סימן ר"מ סעיף ט') "חייב לכבדו אפילו אחר מותו". ונראה לבאר זה על פי התרגום על הפסוק "אם נא מצאתי חן בעיניך, אם כען אשכחית רחמין בעיניך". מוכח מכאן שיעקב אבינו מכוון לבקש מדין "רחמים" מיוסף.

והביאור בזה על פי מה שכתוב בשבת קנא: על הפסוק "ונתן לך רחמים ורחמך" (דברים י"ג י"ח). כל המרחם על הבריות מרחמים עליו מן השמים. וכוונת יעקב ללמד את יוסף שגם בחסד שעושה

יכוון לרחם על הבריות, כי זהו רצון השם שהאדם יהא רחמן, ועל ידי זה יהא דבק במידותיו של הקדוש ברוך הוא. ולכך אמר לו "אם אשכחית רחמין בעיניך", שתעשה רחמים איתי ועל ידי זה תדבק יותר במידת הרחמים. ובאמת מצינו שיעקב אבינו עצמו היה מידת החסד, כמו שכתוב בנצי"ב בהעמק דבר (בראשית י"ב י"ז) שיעקב אבינו היה מידת החסד, ולכן הוא גידל י"ב שבטים, וטיפל בצאן לבן, ומדתו שלום עם כולם, ולכן זכה לשלום עם לבן עשו ופרעה.

וכאן בא יעקב אבינו, להמשיך וללמד את יוסף שבחסד שעושים, יש לכוון לרחמים על הבריות, ועל ידי זה נדבק במידותיו של הקב"ה והוא מהות החסד. [ועיין בנצי"ב בהעמק דבר (בראשית כ"ז ח') והזכרנו דבריו לעיל בפרשת תולדות, שאדם העושה חסד משום טבעו שמרחם על הבריות, ולא משום צווי ה', אין לו שכר בעולם הבא, רק בעולם הזה. ואין זה סתירה להמבואר לעיל, שיש לכוון בחסד לרחם על הבריות, שהכוונה הראשונה צריכה להיות לקיים רצון ה', ורק אחר כך צריך לכוון לרחם על הבריות. אבל אם מכוון רק משום רחמים לא משום ציווי ה', חסר בדבקות בבורא יתברך, כי תחילה צריך לדבק בבורא מחמת ציווי שציונו בתורתו, ורק אחר כך לדבק בו על ידי מעשי רחמים].

אבל אברהם אבינו לא אמר לאליעזר שיעשה איתו רחמים, רק ציווה אותו להישבע. כיון שאליעזר היה עבדו של אברהם אבינו, ואין לו רשות לסרב לבקשה זו. שמחוייב לעשות רצון אדונו, לכן לא ביקש מדין רחמים.

וביותר יש לבאר שבא אברהם אבינו ללמד לאליעזר, שכעת כשבא למצא זיווג ליצחק, הרי זו חובה המוטלת עליו למצא זיווגו, כיון שכל תכליתו של עם ישראל תלוי בשידוך זה. ולכך הוא מחוייב להשתדל בכל כוחו בזה, ועליו לעשות זה משום חיוב לבנות את כלל ישראל, ולא משום רחמים על אברהם אבינו.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן ס

לעשות רצון צדיק

"ואני בבואי מפדן מתה עלי רחל בארץ כנען בדרך בעוד כברת דרך לבא אפרתה ואקברה שם בדרך אפרת היא בית לחם" (בראשית מ"ח ז').

לכבוד מו"ר הרה"צ רבי דוד חנניה פינטו שליט"א שלום רב וכט"ס.

שאלה: פירש רש"י "ואף על פי שאני מטריח עליך להוליכני להיקבר בארץ כנען ולא כך עשיתי לאמך שהרי מתה סמוך לבית לחם, כברת ארץ מידת ארץ והם אלפיים אמה כמידת תחום שבת וכו', ולא תאמר שעיכבו עלי גשמים מלהוליכה ולקברה בחברון, עת הגריד היה שהארץ חלולה ומנוקבת ככברה, ואקברה שם ולא הולכתיה אפילו לבית לחם להכניסה לארץ, וידעתי שיש בלבך עלי,

אבל דע לך שעל פי הדיבור קברתיה שם שתהא לעזרה לבניה, כשיגלה אותם נבוזרדן והיו עוברים דרך שם, יצתה רחל על קברה ובוכה, ומבקשת עליהם רחמים שנאמר קול ברמה נשמע וגו', והקדוש ברוך הוא משיבה יש שכר לפעולתך נאום ה' ושבו בנים לגבולם". משמע מרש"י שכל הקושיה של יוסף הייתה עכשיו, מאחר שיעקב מצווה להכניסו לקבורה לארץ, מדוע לא הכניס את רחל לבית לחם.

והקשה באור החיים אם כן מיד כשאמר לו ליוסף ונשאתני ממצרים וקברתני בקבורתם, היה לו לבאר הסיבה שלא קבר את רחל בבית לחם, ומדוע הפסיק שתחילה ציוה לו לקוברו בארץ ישראל. ואחר כך כשחלה יעקב אבינו ובא אליו יוסף, אמר לו שיהיה לשני שבטים על ידי שיתחלקו למנשה ואפרים לשנים, ואחר כך מבאר לו ואני בבואי מפדן. ועוד קשה מדוע מיד בזמן שקבר יעקב אבינו את רחל באמצע הדרך, לא ביאר יעקב לבניו, שהטעם שקובר את רחל בדרך הוא על פי הדיבור, שהרי הקושיה היא גם בלי בקשתו של יעקב להקבר בארץ ישראל מדוע לא קברה בבית לחם.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: הנראה בזה שאין כוונת רש"י במה שכתב "וידעתי שיש בלבך עלי" כפשוטו, לומר שיוסף ח"ו הרהר אחר הנהגתו של יעקב אבינו בענין קבורת רחל. שודאי יוסף ידע ממעלתו של יעקב אבינו, שכל מעשיו הם על פי התורה והשכינה, וראובן שבלבל יצועי אביו נענש שניטלה ממנו הבכורה, כי הרהר אחר הנהגתו של יעקב אבינו, וניתנה הבכורה לישראל [עיין בעל הטורים בראשית מ"ט פסוק ג' "ראובן בגימטריא לא בכור יוסף בגימטריא בכור". ואם כן יוסף שזכה בבכורה, בעוון ראובן שהרהר אחר הנהגתו של יעקב אבינו, ודאי שלא יהרהר אחר הנהגתו של יעקב אבינו].

אלא כוונת רש"י, שיוסף לא הבין את הטעם של יעקב אבינו, מדוע קבר את רחל באמצע הדרך שזה נראה כבזיון ח"ו, אבל ידע יוסף שיש ליעקב אבינו טעם כמוס עמו ולא הבין מהו הטעם. ויעקב אבינו לא ביאר ליוסף הטעם עד עתה, כי לא רצה לצער את השבטים. שהרי הטעם שקברה באמצע הדרך הוא כדי שתתפלל על בניה בגלותם, אם כן מוכרח שיהא מצב של גלות מן הארץ.

ועל דרך זה פירש רש"י על הכתוב "ויאמר אלהים אל משה אהיה אשר אהיה" (שמות ג' י"ד), ופירש רש"י "אהיה עמהם בצרה זאת, אשר אהיה עמהם בשעבוד מלכיות, אמר לפניו רבונו של עולם מה אני מזכיר להם צרה אחרת דים בצרה זו, אמר לו יפה אמרת כה תאמר וגו' ". ועל דרך זה יעקב אבינו לא רצה להזכיר לשבטים צרת הגלות, ורק לפני פטירתו של יעקב אבינו, שבלאו הכי היו במצב של גלות, רצה לבאר ליוסף, שידע את כוחו ושידע מאיזה אם צדקת בא. ואמר לו שרחל היא תתפלל על בניה, ובזכותה ישובו ויגאלו, ומזה מובן שרחל היא עיקרו של בית, ולכן נאמר "רחל מבכה על בניה". וכמו שכתוב ברות (פרק ב' י"א). "יתן ה' את האשה הבאה אל ביתך כרחל וכלאה". ופירש רש"י "אף על פי שהם משבט יהודה, מודים הם על רחל שהייתה עיקרה של בית והקדימו רחל ללאה". ויוסף שהוא בכורה של רחל הוא עיקרם של שבטים. כי השרש של רחל ושל יוסף אחד, והוא ביטול העצמיות.

ברחל מצינו שמסרה את הסימנים ללאה, על מנת שלא תתבייש. כמו שכתב רש"י (בראשית כ"ט כ"ה), ואף על פי שידעה שמסכנת את עצמה לא רק שלא תזכה להנשא ליעקב אבינו [שהרי לא ידעה שישאנה אחר כך, ויתיר לעצמו איסור שתי אחיות לפני מתן תורה]. אלא שהכניסה עצמה לחשש שמא ישאנה עשו. כמו שכתוב "ועיני לאה רכות" (בראשית כ"ט י"ז), ופירש רש"י "שהייתה סבורה לעלות בגורלו של עשו, ובכתה שהיו הכל אומרים שני בנים לרבקה ושתי בנות ללבן, גדולה לגדול והקטנה לקטן". וכעת שהגדולה לקטן, אם כן ישנו חשש שהקטנה צריכה להינשא לעשו הגדול. מכל מקום רחל אמנו לא עשתה חשבונות אישיים, רק ידעה שרצון ה' ליתן לה הסימנים. נמצא שרש רחל היה ביטול העצמיות לגמרי.

וכן יוסף ביטל בעצמו כל עצמיותו ורצונותיו, ובזמן שצווהו אביו "הלא אחיך רועים בשכם לכה ואשלחך אליהם ויאמר הנני" (בראשית פרק ל"ז י"ג), ופירש רש"י "הנני לשון ענווה וזריזות ונזדרז למצות אביו, ואף על פי שהיה יודע באחיו ששונאין אותו". וכל סוד ההצלחה של יוסף במצרים היה שביטל את רצונותיו האישיים, ורק רצון ה' היה למול עיניו. ולכן מובן מדוע דווקא בזמן הפטירה מודיע יעקב אבינו זה ליוסף, שכאן מוסר לו צוואה והנהגה להמשיך בדרך רחל אמו, שביטלה עצמיותה ורצונה למען רצון ה', וכחו של יוסף גם לבטל כל רצונו. ובזה חיזק יעקב אבינו את יוסף, בהנהגה המופלאה של רחל אמנו.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן סא

מסירות נפש

"ואני נתתי לך שכם אחד על אחיך אשר לקחתי מיד האמורי בחרבי ובקשתי" (בראשית מ"ח כ"ב).

לכבוד מו"ר הרה"צ רבי דוד חנניה פינטו שליט"א שלום רב וכט"ס.

שאלה: פירש רש"י ואני נתתי לך שאתה טורח להתעסק בקבורתי, וגם אני נתתי לך נחלה שתקבר שם, ואיזו זו שכם, בחרבי ובקשתי כשהרגו שמעון ולוי את אנשי שכם, נתכנסו כל סביבותיהם להזדווג להם, חגר יעקב כלי מלחמה כנגדן".

וצריך ביאור א] מדוע מקבל יוסף דווקא את שכם לקבורה, אדרבה בגמ' סנהדרין קב. מבואר ששכם הוא מקום מזומן לפורענות. בשכם שם עינו את דינה, שם מכרו את יוסף ושם נחלקה מלכות בית דוד. אם כן מה עניין דווקא שכם. ב] מה שייך זה להמשך הפסוק שלקחתי בחרבי ובקשתי, מאי נפקא מינא כיצד לקח את שכם הרי מכל מקום שכם היא שלו. ג] מהו לשון רש"י "נתכנסו סביבותיהם להזדווג להם", היה לומר להלחם עמהם. וצ"ע.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר זה על פי הגמ' בסוטה יג: "קברו בשכם מאי שנא בשכם, אמר ר' חמא ברבי חנינא משכם גנבוהו ולשכם נחזיר אבידתו". והקשה המהרש"א שברש"י בחומש מבואר, שקברוהו בשכם, משום שנתעסק בקבורתו של יעקב אבינו נתן לו את שכם. ובגמ' מבואר שקברוהו בשכם, משום שגנבוהו משכם, רצו להחזירו בשכם. ובמהרש"א לא תירץ קושיה זו.

ונראה ששני הטעמים שרש אחד להם, והוא מסירות נפש של יוסף. שלטעם רש"י שקיבל שכם כיון שקבר את יעקב אבינו, ויעקב כבש את שכם על ידי שחגר כלי מלחמה כנגד אנשי האמורי. יש להקשות על זה, שהרי בחנוכה נלחמו החשמונאים עם היוונים, ולא הסתפקו בתפילה וצום בלבד, ואילו בפורים שהייתה גזירה להשמיד להרוג ולאבד, לא נלחמו עם האוייבים רק התפללו להקדוש ברוך הוא וקבעו צום. וביאר חילוק זה בקובץ הערות (פרק י') שאם ישנם גזירות על הגופות להשמיד ולהרוג יש כאן גזירה מעשה ה', ותכליתה היא להחזירנו בתשובה. ובמקום זה אין מקום למלחמה נגד האוייבים, רק לשוב בתשובה ותבוטל הגזירה כבימי המן. אבל אם ישנם גזירות על המצוות, ותכלית הגזירות היא להעבירן על דת. כאן הגזירה היא מעשה שטן, שניתן לו רשות להלחם נגד הקב"ה כביכול. ובזה לא מספיק תפילה ותשובה, וכדי להחליש את כוחו של השטן, מחוייבים להלחם במסירות נפש למסור עצמן להריגה במלחמה. וזה היה בזמן חנוכה שהיו גזירות רוחניות נלחמו במסירות נפש עכ"ד.

ולפי זה יש לתמוה, כשבאו האמוריים להלחם עם בני יעקב, נמצא באו להרוג את הגופות, ואם כן היו צריכים להתפלל לה'. ולא להלחם ולמסור נפש, ומדוע נלחם יעקב אבינו כנגדן. ונראה שלכן כתב רש"י "נתכנסו סביבותיהן להזדווג להם". והכוונה שאמרו להם האמוריים, כיון שאנשי שכם רצו להתערב ולהתחבר עמכם, ואתם הרגתם אותם. אם כן עכשיו אנו מחייבים אותכם להתחבר ולהתערב בנו כרצונם של אנשי שכם, ואם לא תתערבו בנו, נלחם בכם ונכה אתכם נפש, והוא הלשון "להזדווג להם". נמצא שהייתה כאן באמת גזירה של שמד כמו בזמן היוונים, שרצו לבטל מהם את מעלת עם ישראל ולחבר אותם לגויי הארץ. ולכך הבין יעקב אבינו שחובתו כאן, היא למסור נפש במלחמה, וכמו שעשו החשמונאים, ולכך מסר נפש ונלחם כנגדן. נמצא שיעקב אבינו שכבש את שכם מיד האמורי היה מכח מסירות נפש. וכעת נותן יעקב אבינו את שכם ליוסף, כיון שהוא טורח בקבורתו.

והביאור בזה שגם קבורת יעקב אבינו נעשית במסירות נפש, שהרי פרעה לא הסכים שיעקב אבינו יקבר בארץ ישראל, עד שיוסף אמר לו אבי השביעני לקוברו בארץ ישראל, ואמר לו פרעה תשאל על שבועתך, ואמר לו יוסף אם כן אשאל גם על השבועה שנשבעתי לך שלא אגלה שאינך יודע לשון הקודש, ורק אז הסכים פרעה לקבור את יעקב אבינו בארץ ישראל (כדאיתא בסוטה לו:). נמצא שיוסף הצדיק הכניס את עצמו למצב של סכנה עם פרעה, שהרי יכל לכעוס עליו ולהרגו שדיבר איתו דברים קשים מאוד, ומכל מקום היה מוכן למסור נפש על קבורת יעקב אבינו, ולכן זכה להקבר בשכם, שגם היא נכבשה מכח מסירות נפש וכפי שנתבאר.

וזה גם הטעם שאמרו משכם גנבוהו ומשכם נחזיר אבידתו. ופירושו

שיוסף הלך אל אחיו בשכם, כמו שאמר הכתוב "ויאמר ישראל אל יוסף הלא אחיך רועים בשכם לך לכה ואשלחך אליהם ויאמר לו הנני" (בראשית ל"ז י"ג), ופירש רש"י "הנני לשון ענוה וזריזות נזדרז למצות אביו, אף על פי שהיה יודע באחיו ששונאין אותו". והלך לשכם שהיא מקום המועד לפורענות כמבואר לעיל.

וצריך ביאור מהו "מקום המועד לפורענות", הרי הכל כבר נגזר בשמים על האדם. ואם נגזר עליו למות, הוא ימות בכל מקום שנמצא, ואם לא נגזר עליו למות, הוא לא ימות גם אם נמצא בשכם. ומה ענין מקום מיועד לפורענות. והביאור בזה על פי הגמ' במועד קטן יח. "דאמר רבי יוחנן ברית כרותה לשפתיים, שנאמר ויאמר אברהם אל נעריו שבו לכם פה עם החמור ואני והנער נלכה עד כה ונשתחוה ונשובה אליכם, ואסתייעא מלתא דהדור תרוויהו". וביאר מהרש"א שעניין ברית כרותה לשפתיים, הוא כעין ניבא ולא ידע מה ניבא, שהוא עניין של נבואה הנזרקת בפי האדם. ושונה ממה שאמרו חז"ל שלא לפתוח פה לשטן, שזהו מחמת שנותן כח לשטן לקטרג עליו, כשמודה שעשה עבירות. ולפי המהרש"א צריך להבין את הגמ' במועד קטן שם, שאחיו של שמואל נפטר לו קרוב, וכשנכנס שמואל לנחמו ראה שמואל את צפורניו גדולים, ואמר לו מדוע לא נטלת את הציפורנים, ואמר לו אחיו אם אתה היית אבל, האם אתה היית מזלזל באבלות, ויצא הדבר כשגגה היוצא מלפני השליט, ונפטר קרובו של שמואל, ואמר לו שמואל לאחיו בכעס האם אין לך ברית כרותה לשפתיים. ולפי המהרש"א שברית כרותה לשפתיים, הוא כמו נבואה, אם כן מה הקפיד שמואל הרי הייתה כאן נבואה משמים.

והביאור הוא על פי מה שמצינו שהנביאים שהיו עושים סימנים על נבואתם, וביארו זה הראשונים כי לפעמים ישנם גזירות משמים ויכולות להתבטל, אבל אם נעשה סימן על ידי הנביא שוב אין הנבואה מתבטלת, כי על ידי הסימן נחשב שהגזירה כבר התחילה, שהרי כבר ירדה מן השמים אל תוך עולם העשיה. ועל דרך זה נראה לבאר ענין "ברית כרותה לשפתיים". שאם ישנה נבואת פורענות יכולה להתבטל, אבל על ידי זה שיצאה מהשפתיים, הרי זה נחשב שהגזירה כבר ירדה משמים לעולם המעשה, ולא תתבטל. ולכן הקפיד שמואל על אחיו שאמר בפיו את הגזירה [ששמואל יהיה אבל], שהוציא לפועל את הגזירה.

ועל דרך זה נראה לבאר ששכם הוא מקום המיועד לפורענות, ופירושו שאם נגזר על האדם גזירה רעה יכולה לתבטל, אבל אם הולך לשכם שהוא מקום פורענות, שם לא תתבטל הגזירה, שנחשב כאילו התחילה הגזירה להתקיים בעולם המעשה. וזה המעלה של יוסף שהלך במסירות נפש לשכם, אף על פי שיודע שהיא מקום פורענות, ואם נגזר עליו גזירה רעה, היא לא תתבטל אם ילך לשכם, מכל מקום הלך לקיים מצות אביו במסירות נפש, ולכן קיבל מאביו את שכם שגם היא נכבשה על ידי מסירות נפש של יעקב. והבן.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן סב

גלות מצרים

"ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה" (שמות א' א').

לכבוד מו"ר הרה"צ רבי דוד חנניה פינטו שליט"א שלום רב וכט"ס.

שאלה: במדרש פליאה איתא וז"ל "ישראל היו בגלות מצרים לתקן חטא אדם הראשון, בגין דא כתיב את הדגה אשר אכלנו במצרים חנם, ולא נהנו מן הגזל". משמע מהמדרש שבאו לארץ מצרים, לתקן את חטא אדם הראשון, ולכן לא אכלו גזל.

וצריך ביאור א] מה שייך גלות מצרים לחטא אדם הראשון שאכל מעץ הדעת, ומדוע התיקון של חטא זה הוא לחיות בין רשעים וטמאים. ב] משמע שלא נהנו מן הגזל, כדי לתקן חטא אדם הראשון. וזה צריך ביאור, שהרי גם בלי תיקון חטא אדם הראשון, אסור להם להנות מן הגזל, שזהו אחד משבע מצוות בני נח. ג] מה הראיה מפסוק "חנם" שלא נהנו מן הגזל, אולי באמת נהנו מן הגזל, רק הם זוכרים שבמצרים היו להם דגים בחינם ובקלות, וזה זוכרים כעת.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: נראה לבאר כוונת המדרש פליאה על פי מה שכתב באור החיים הקדוש (בראשית מ"ט ט') [הזכרנו דבריו לעיל בפרשת ויחי], שאדם הראשון היה אילן גדול, והיו טמונים וגנוזים בו כל הנשמות מזמן בריאת העולם ועד סופו. וכשחטא בעץ הדעת, שלט בו חלק הרע. ונפלו בשבי הרבה נשמות בכח הקליפה. והעבודה אחרי חטא אדם הראשון היא, לברר את ניצוצות הקדושה מידי כוחות הטומאה עד ביאת גואל צדק. וזהו סוד ותדבק נפשו בנפש דינה בת יעקב, שנפש דינה מכח קדושתה, שאבה את כל הקדושה שהייתה בנפשו של שכם, ומכח זה נולד רבי חנינא בן תרדיון וזהו הארץ רחב"ת ידים לפניכם, שהוא ר"ת רבי חנינא בן תרדיון. (עיין עוד באור החיים שמות פרק ג' פסוק ח').

ועל דרך זה מבואר בכתבי האר"י ז"ל, שבני ישראל ירדו למצרים על מנת לתקן את הניצוצות של הקדושה שנטמעו ביד הקליפה, כיון שמצרים היא ערוות הארץ, המקור והשורש של הקליפה, עיקר הקדושה נפלה בשבי במצרים. והאר"י ז"ל נותן רמז לדבריו, בהגדה שאומרים "הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים, כל דכפין ייתי ויכול". אלו נצוצות של קדושה שנקראים "לחמא עניא", משום שנפלו ביד הקליפה במצרים, ובאו אבותינו ואכלו אותם, שהכוונה שתקנו אותם והעלום למקומם, ואחר שנתקנו עלינו להזהר שלא לגרום להם שוב ליפול בשבי הסיטרא אחרא. עכ"ד.

ולפי זה נמצא שהירידה למצרים, היא הכנה לקבל התורה, כי אי אפשר לקבל תורה כשחסרים הנשמות הקדושות של כלל ישראל, ונמצאים ביד הסיטרא אחרא. ולכך מחוייבים להוציאם מהסיטרא אחרא ולהביאם לכלל ישראל, ואז לקבל

התורה כמו שנאמר "ויחן שם ישראל נגד ההר" (שמות י"ט ב') כאיש אחד בלב אחד. ולהמבואר מתחוורים היטב דברי המדרש פליאה, שבני ישראל ירדו למצרים על מנת לתקן חטא אדם הראשון, ופירושו שזהו על מנת ללקט הנשמות השבויות כהמבואר לעיל, וזהו תיקון חטא אדם הראשון והכנה לקבלת התורה.

ולפי זה מבואר מה שאמר המדרש, שלכן אכלו דווקא מן הדגה חינם ולא מן הגזל. שהם ידעו שבאו לתקן חטא אדם הראשון, ולכן הקפידו מאוד שאכילתם תהא ללא שום חשש גזל, ואפילו שיכלו למצוא היתרים לגזול מן המצרים, שהרי הם עובדים עבודת פרך ומגיע להם לפחות אוכל, והמצרים מרעיבים אותם, והיה מותר להם לגזול את המגיע להם. מכל מקום הם הקפידו שלא לטעום שום טעם גניבה (עיין ברכות ה': בעובדא דרב הונא. עיין עוד במרדכי בבא קמא כ"ז: מה שכתב בשם רבינו קלונימוס, ובב"ח חושן משפט סימן ד'), כדי שיוכלו לברר הקדושה, בלי שום מניעה וקטרוג. ולכך מבואר בגמרא סוטה יא: שכשהיו שואבים מים היה הקדוש ברוך הוא מזמן להם דגים לתוך הדלי. וזהו כיון שהקפידו מאוד שלא לאכול מחשש גזל ושלא לטעום טעם גניבה כלל, עזר לה הקדוש ברוך הוא דרך נס, שיוכלו להתקיים מן ההפקר, ועל ידי זה זכו לברר ניצוצות הפזורים שם, כמו שביאר האר"י ז"ל "בהא לחמא עניא".

ולפי זה מחוור היטב כוונת המדרש פליאה, שטוענים בני ישראל למשה, זכרנו את הדגה שאכלנו במצרים חינם, ולא נהנינו מן הגזל, שכוונתם כיון שזכינו למסור נפש במצרים בעניין האכילה, שאכלנו רק דברים שאינם הפקר, על מנת לברר ניצוצות הקדושה, מסתבר אם כן שהקדוש ברוך הוא צריך לזמן לנו אוכל בקלות ובשפע, שהרי מבואר בפרקי אבות (פרק ד' משנה ט') "כל המקיים תורה מעוני, סופה לקיימה מעושר". וכיון שזכינו לקיום מעוני, הקב"ה צריך ליתן לנו אכילה בשפע ובעושר.

ולפי זה גם מבואר מה שאמר הקב"ה לאברהם אבינו לבא לארץ ישראל, ואחר כך הוצרך לירד מצרים מפני הרעב שהיה שם, ולכאורה תקשי מדוע הביא עליו הקב"ה כזה נסיון לירד לארץ מצרים, ולהמבואר זה מתבאר היטב, כיון שבמצרים היו נמצאים רוב ניצוצות ונשמות הקדושה, לכך הוכרח אברהם אבינו לירד לשם, על מנת להתחיל ולתקן את הניצוצות, ועל ידי זה מכין את הדרך לבני ישראל שירדו מצרימה, ויוכלו להמשיך ולתקן ולברר את שאר הנצוצות של קדושה.

ועל דרך זה מבואר בפרקי דרבי אליעזר (פרק כ"ו) "ר' טרפון אומר, באותה הלילה שנלקחה שרה אמנו, אותה הלילה ליל פסח היה והביא הקב"ה על פרעה ועל ביתו נגעים גדולים, להודיעו שכן הוא עתיד להכות את מצרים בנגעים גדולים, שנאמר וינגע ה' את פרעה נגעים גדולים, ר' יהושע בן קרחה אומר מאהבתו אותה [פרעה], כתב לה [לשרה אמנו] בשטר כתובה כל ממונו, בין כסף בין זהב בין עבדים בין קרקעות, וכתב לה את ארץ גושן לאחוזה, לפיכך ישבו ישראל בארץ גושן שהיא של שרה אמנו, וכתב לה את הגר בתו מפלגשו לשפחה". נמצא שבירידתם של אברהם אבינו ושרה אמנו למצרים, הם הכינו את הדרך לבניהם, על מנת שירדו למצרים מוכנים. ויהא להם היכן להיות בארץ גושן ששייכת לשרה אמנו, ומקום זה הוא טהור וזך.

ובזה גם מתבאר מדוע יוסף הוצרך לירד מצרימה תחילה, לפני כל אחיו ובית אביו. היות ויוסף הוא צדיק יסוד עולם

ושורש הקדושה, לכך ירד תחילה למצרים, על מנת להמשיך תיקונו של אברהם אבינו, ובזה להקל את הדרך של שאר בני ישראל, שיוכלו לתקן ולברר ביתר קלות את שאר ניצוצות הקדושה. ועד כמה הדברים מבהילים, שגם היום בדורנו אנו, ממשיכים לתקן ולברר הקדושה מיד הקליפה, ועל ידי זה מקרבים הגאולה, וכמה הדברים מחייבים אותנו, להשתדל לפחות לא לקלקל מה שתיקנו בדורות אחרים, ולא ליתן כח לקליפה ח"ו על ידי עוונותינו, רק להשתדל להוסיף ולתקן, על מנת שיראה ויגלה כבוד מלכותו עלינו.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן סג

שתיקה כהודאה

"הבה נתחכמה לו פן ירבה והיה כי תקראנה מלחמה ונוסף גם הוא על שונאינו ונלחם בנו ועלה מן הארץ" (שמות א' י').

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: בגמ' סוטה יא. "אמר ר' חיא בר אבא אמר רבי סימאי שלשה היו באותה עצה [ופירש רש"י בעצה של הבה נתחכמה לו], בלעם איוב ויתרו. בלעם שיעץ נהרג, איוב ששתק נדון ביסורים, יתרו שברח זכו מבני בניו שישבו בלשכת הגזית".

וצריך ביאור א] איוב ששתק נדון ביסורים, מדוע נענש הרי גם אם היה מוחה בפרעה לא היה מקבל דבריו כלל, והראיה שיתרו ברח ולא מחה כי ידע שלא ישמעו לו, אם כן מה התביעה על איוב. ב] מדוע נענש איוב דווקא ביסורים, ולא בעונש אחר. ג] יתרו שברח וזכה שבניו ישבו בלשכת הגזית, מדוע זכה דווקא לשכר זה, ומהי המידה כנגד מידה שיש כאן. ד] מדוע הגמ' לא פירשה שיתרו זכה, שנהיה חותנו של משה רבינו, שזוהי זכות גדולה מאוד, יותר מהזכות שבניו ישבו בלשכת הגזית.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: הנראה לבאר זה על פי דברי החפץ חיים בהלכות לשון הרע (כלל ו סעיף נט). שהיושב בחבורה שעוסקים בלשון הרע ורכילות, מחוייב להוכיח אותם על עוון זה. ואם יודע שתוכחתו לא תועיל מחוייב לקום ממסיבתם, כי בזה מראה להם שלא ניחא לו בדיבורם. שאם ישב שם וישתוק הרי הוא מחזק ידי עוברי עבירה, שנראה כאילו מסכים לדבריהם.

ונראה שזוהי התביעה שהיתה על איוב מדוע לא ברח. כיון שישב שם ושתק, נראה כאילו מחזק את ידיהם של עוברי עבירה, ונחשב כאילו גם הוא שותף לגזירה של "הבה נתחכמה לו" לייסר את ישראל. ולכך נענש מידה כנגד מידה ביסורים קשים ומרים, כיון שהיה שותף ליסורים של כלל ישראל. אבל יתרו ברח, כי לא רצה להיות שותף בגזירה לייסר את כלל ישראל.

והסיבה שזכה דווקא שבניו ישבו בלשכת הגזית, נראה לבאר על פי דברי המדרש (שמות רבה א' ח') "שאמרו המצרים לפרעה בא ונזדווג לאומה זו, אמר להם שוטים אתם, עד עכשיו משלהם אנו אוכלים והיאך נזדווג להם. אילולי יוסף לא היינו חיים, כיון שלא שמע להם הורידוהו מכסאו שלשה חדשים, עד שאמר להם כל מה שאתם רוצים הריני עמכם, והשיבו אותו, לפיכך כתיב מלך חדש".

נמצא שבתחילה פרעה התנגד לגזירה על כלל ישראל, כיון שהיתה טבועה בו הכרת הטוב לכלל ישראל. והבין שעד היום "משלהם אנו אוכלים" והבין "שאילולי יוסף לא היינו חיים". אבל לבסוף כשהסכים לגזירה, פגם ברגש הכרת הטוב שהיה טבוע בו, ושוב היה מוכן לייסר את ישראל בתכלית הייסורים.

אבל יתרו לא פגם בלבו את רגש הכרת הטוב לכלל ישראל. ולכך לא יכל להיות שותף בגזירה הרעה. וכיון שהיתה בו מידת הכרת הטוב גדולה, שוב הכיר טובה גם להקדוש ברוך הוא, שהרי אמרו רבותינו "כל הכופר בטובתו של חברו, סופו לכפור בטובתו של הקדוש ברוך הוא" ואם כן כשאדם מכיר בטובתו של חברו, מכיר בטובתו של הקדוש ברוך הוא. ומכח מידה זו של הכרת הטוב הכיר את הקדוש ברוך הוא, ודבק בו עד זכה להעמיד בני בנים שיושבים בלשכת הגזית. שזוהי קירבה עצומה לקדוש ברוך הוא, שהיו בני בניו גדולים בחכמת התורה, ויושבים בלשכת הגזית שהוא מקום השראת השכינה. וכל זה זכה מכח הכרת הטוב שקנה כשברח מפרעה. ולפי זה מובן מדוע לא נזכר שזכה להיות חותן משה, שכוונת הגמ' שבני בניו ישבו בלשכת הגזית, זכו לזה מחמת שברח והטביע בהם כח גדול של עבודת ה' מכח הכרת הטוב.

ולכך מצינו בחז"ל שהחמירו מאוד בענין הכרת הטוב, ובכל ענין שנגרם טוב לאדם, עליו להכיר לו טובה, ואפילו מי שהתכוון להרע לאדם ולבסוף יצא לאדם טובה ממנו, מחוייב להכיר לו טובה. כמו שמצינו בחז"ל (שמות רבא א) "משל לאחד שנשכו הערוד והיה רץ ליתן רגליו במים, נתנן לנהר וראה תינוק אחד שהוא שוקע במים ושלח ידו והצילו, אמר לו התינוק אילולי אתה כבר הייתי מת. אמר לו לא אני הצלתיך אלא הערוד שנשכני וברחתי הימנו הוא הצילך, כך אמרו בנות יתרו למשה, ישר כח שהצלתנו מן הרועים, אמר להן משה אותו מצרי שהרגתי הוא הציל אתכם, לכך אמרו לאביהם איש מצרי הצילנו". נמצא שהתינוק מחוייב להכיר טובה לערוד שגרם לו את ההצלה, על ידי זה שנשך את האדם, ואף על פי שכוונתו של הערוד היתה לרעה, להרוג את האדם ולא להציל את התינוק, ומכל מקום כיון שנגרם לאדם טובה על ידי הערוד, מחוייב התינוק להכיר לו טובה. (ועיין עוד בשיחות מוסר תשלב לב בענין הכרת הטוב).

והביאור בזה הוא על פי המבואר בדברינו, שאדם שיש בו את מידת הכרת הטוב לבריות שהטיבו עמו, יכול להתבונן בחסדי הקדוש ברוך הוא ולראות את הטובות שעושה הבורא עם יצוריו, ועל ידי זה יבוא לעבוד את הקדוש ברוך הוא בזריזות. כמו שכתב הרמח"ל במסילת ישרים (פרק ח) "ואמנם מה שיוכל להגביר את ההתעוררות הזה [זריזות בעבודת ה'], הוא ההסתכלות ברוב הטובות שהקדוש ברוך הוא עושה עם האדם בכל עת ובכל שעה, והנפלאות הגדולות שעושה עמו מעת הלידה עד היום האחרון, כי כל מה שירבה

להסתכל ולהתבונן בדברים אלה, הנה ירבה להכיר לעצמו חובה רבה אל האל המטיב לו, ויהיו אלה אמצעים לשלא יתעצל ויתרפה מעבודתו. כי הרי הואיל ואינו יכול ודאי לגמול לו טובתו יתברך, לפחות יודה לשמו ויקיים מצוותיו. והנה אין לך אדם באיזה מצב שימצא, אם עני ואם עשיר אם בריא ואם חולה, שלא יראה נפלאות וטובות רבות במצבו. כי העשיר והבריא כבר הוא חייב לו יתברך על עושרו ועל בריאותו. העני חייב לו שאפילו בעניו ממציא לו פרנסתו דרך נס ופלא, ואינו מניחו למות ברעב. החולה על שמחזיקו בכובד חליו ומכותיו, ואינו מניחו לרדת שחת, וכן כל כיוצא בזה, עד שאין לך אדם שלא יכיר עצמו חייב לבוראו. ובהסתכלות בטובות אלה שהוא מקבל ממנו, ודאי שיתעורר להזדרז לעבודתו, כמו שכתבתי למעלה, כל שכן אם יתבונן היות כל טובו בידו יתברך, ומה שמצטרך לו ומה שמוכרח אליו ממנו יתברך הוא ולא מאחר, אשר על כן ודאי שלא יתעצל מעבוד עבודתו יתברך, ולא יחסר לו מה שהוא מוכרח אליו"

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן סד

גאולתן של ישראל

"לך ואספת את זקני ישראל ואמרת אליהם ה' אלהי אבותיכם נראה אלי אלהי אברהם יצחק ויעקב לאמר פקד פקדתי אתכם ואת העשוי לכם במצרים" (שמות ג' ט"ז).

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: בפרקי דרבי אליעזר [פרק מח] "רבי אליעזר אומר חמש אותיות שנכפלו בתורה באותיות, כולם בסוד הגאולה. כ"ך בו נגאל אברהם אבינו מאור כשדים, שנאמר לך לך מארצך, מ"ם בו נגאל יצחק אבינו מיד פלישתים, שנאמר לך מעמנו כי עצמת ממנו מאוד, נ"ן בו נגאל יעקב אבינו מיד עשו, שנאמר הצילני נא מיד אחי מיד עשו, פ"ף בו נגאלו אבותינו ממצרים, שנאמר פקד פקדתי אתכם. צ"ץ בו עתיד הקדוש ברוך הוא לגאול את ישראל בסוף מלכות רביעית, ולומר להם צמח הצמחתי לכם, שנאמר הנה איש צמח שמו ומתחתיו יצמח ובנה את היכל ה' [זכריה ו יב]. ולא נמסרו האותיות אלא לאברהם אבינו, ואברהם אבינו מסרן ליצחק, ויצחק מסרן ליעקב, ויעקב מסרן ליוסף, ויוסף מסרן לאחיו, ואשר בן יעקב מסר סוד הגאולה לסרח בת אשר. וכשבא משה ואהרן אצל זקני ישראל, ועשו האותות לעיניהם, הלכו זקני ישראל אצל זקנתם סרח בת אשר. ואמרו לה, בא איש ועשה אותות לעינינו כך וכך, אמרה להם אין באותות האלו ממש, אמרו לה והלא אמר לנו, פקד פקדתי אתכם [שמות ג טז], אמרה להם הוא האיש שעתיד לגאל את ישראל ממצרים, שכך שמעתי מאבא פ"ה ופ"ה שנאמר פקד פקדתי אתכם, מיד האמינו העם באלהים ובמשה, שנאמר ויאמן העם וישמעו כי פקד ה' את בני ישראל" [שמות ד לא] עכ"ד הפירקי דרבי אליעזר.

וצריך ביאור א] מדוע כפל האותיות של מנצפ"ך, קשור לסוד גאולת עם ישראל, ולמה סוד הגאולה קשור לאותיות מסויימות. ב] מדוע נחשב גאולה אצל אברהם אבינו, כשאמר לו הקדוש ברוך הוא לך לך, מארצך, ואיזה גאולה יש כאן. ג] מדוע נחשב גאולה אצל יצחק, כשאמרו לו הפלישתים לך מעמנו. ד] מדוע נחשב גאולה אצל יעקב, כשאמר הצילני נא, הרי היה כאן רק תפילה על הגאולה, ועדיין לא נגאל.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: באותיות מנצפ"ך שבתורה יש הרבה סתרי תורה [עיין בשער רוח הקדש יחוד ט] ודברים עמוקים, ואנסה להסביר קצת על פי הפשט. על פי הכתוב "גור אריה יהודה מטרף בני עליתה כרע רבץ כאריה וכלביא מי יקימנו" [בראשית מט ט]. וביאר זה באור החיים, כי אדם הראשון היה אילן גדול שבו היו תלויים כל הנשמות של הקדושה, שיצאו לעולם מתחילת הבריאה. וכשחטא אדם הראשון שלט בו חלק הרע והטומאה, וישב ממנו שבי והרבה נשמות קדושות נפלו מכחות הקדושה לכחות הטומאה והקליפה. והעבודה של כלל ישראל, הוא לברר ולהוציא את הנשמות הקדושות שנפלו בשביה בכחות הקליפה.

ופעמים שהנשמות הקדושות יתבררו ויצאו מכחות הקליפה, רק על ידי מעשה רע ומגונה מאוד. כמו רות שממנה יצאה כל שלשלת מלכות בית דוד, יצאה מזנות של אב ובתו [מלוט שבא על בתו ונולד ממנה מואב. והיא היתה חצופה יותר מאחותה, ולכן קראה לבנה מואב]. ובדורות אחרונים גם כן ממשיכים לברר את הנשמות הקדושות, אבל עיקר הבירור כבר נעשה על ידי האבות ודורות ראשונים, ונשאר בדורות האחרונים קצת לברר. ולכך נקראים דורות אחרונים "עקבתא דמשיחא", כי העקב הוא סוף האדם, ודורות אחרונים הם סוף הבירור של הנשמות הקדושות.

ובזה ביאר הפסוק "גור אריה יהודה" שבתחילה לפני מעשה תמר, היה יהודה בבחינת "גור" כי עדיין לא בירר את הנשמות הקדושות שהיו טמונים בה. אבל לאחר מעשה תמר נקרא "אריה" שבירר את כל הנשמות הקדושות שהיו בה, ולכך זכה להוציא ממנה את מלכות בית דוד. וכעין זה מצינו בחז"ל במעשה יהודה עם תמר, שביקש יהודה לעבור, וזימן לו הקדוש ברוך הוא מלאך ואמר לו יהודה להיכן אתה הולך, מהיכן מלכים עומדים מהיכן גדולים עומדים, ויט אליה אל הדרך על כרחו שלא בטובתו [בראשית רבה פרק כה ח] עכ"ד.

ובשיחות מוסר [תשלג ט] הביא לדברי האלשיך הקדוש, שהמלאך שאמר ליהודה להתחבר אליה, על מנת להוציא ממנה מלכים ונביאים, לא אמר ליהודה במפורש שאשה זו היא תמר, ויש לו לקיים בה מצוות יבום, אלא רצה המלאך שיהודה יבוא אליה שלא בדרך אישות, ולא בדרך מצוות יבום. וביאר זה האלשיך, שכל דבר שבקדושה אינו יכול להתקיים אלא אם כן יהא בו מעט מתערובת, של דבר הדומה לאיסור ולעוון. וכמו ביעקב אבינו שנשא שתי אחיות, שעתידה התורה לאסור עלינו, וזה דבר שנראה דומה לאיסור, ומזה יצאו כלל ישראל, וכמו ברות המואביה שהלכה אל בועז בלילה אל הגורן, דבר שנראה דומה לעבירה, ומזה יצא והתגלה אורו של משיח בעולם. וביאר זה ר' חיים כי כח הטומאה והקליפה שבעולם, יכול למנוע

דבר שבקדושה מהעולם, ולבטל את השפעת הקדושה מהעולם. וכדי למנוע זה נותנים לקליפה את חלקה, והוא דבר שנראה כמו חטא, וזהו חלקה של הקליפה. ולאחר שקיבלה את חלקה שוב אין בה כח לקטרג, ולמנוע מדבר שבקדושה להתקיים ולהשפיע קדושה בעולם. עכ"ד.

ועל דרך זה יש לבאר הטעם שהקדוש ברוך הוא כפל בתורה אותיות מנצפ"ך, בשביל הגאולה של כלל ישראל. כיון בזמן הגאולה הקטרוג של הקליפה הוא גדול מאוד, ורוצה למנוע את גאולתן של ישראל. ולכך הקדוש ברוך הוא כפל את אותיות מנצפ"ך, ותלה את הגאולה באותיות אלו, על מנת להסתיר את סוד הגאולה של ישראל. כדי שהקליפה לא תדע מתי תבוא הגאולה, ואז לא יהא לה כח לקטרג.

והגאולה של אברהם אבינו היתה מובלעת באות כך, שנאמר לו לך לך מארצך. כיון שבזה הקדוש ברוך הוא רומז לו, שיהא לו בן כמו שפירש רש"י [בראשית יב א] "לך לך להנאתך ולטובתך, ושם אעשך לגוי גדול וכאן אי אתה זוכה לבנים". וזה גם רמוז בתיבות "לך לך", שהם בגימטריא מאה, שבן מאה שנה נולד לו בן. והגאולה של אברהם אבינו היא, דווקא על ידי הבן שנולד לו. כמו שנאמר בכתוב "ויאמר אברם ה' אלהים מה תתן לי ואנכי הולך ערירי" [בראשית טו ב]. וצריך ביאור שהרי הקדוש ברוך הוא הבטיחו ששכרו יהא גדול מאוד בשמים, ומדוע אומר שאין זה כלום.

וביאר זה בקובץ הערות [סימן ה אות ד] שאברהם אבינו עבד את הקדוש ברוך הוא שלא על מנת לקבל פרס, ולא משום השכר של העולם הבא. וכל מחשבותיו היו רק לפרסם שם שמים בעולם, וללמד את התועים אמונה בבורא עולם. ולכך השתוקק מאוד לבן, כדי שיוכל להמשיך את עבודתו בעולם לפרסם שם שמים ולהפיץ אמונה. ואם ימות בלא בנים, שוב ישתכח שם שמים מהעולם, וכל עמלו ויגיעו של אברהם אבינו ילך לטמיון. ודבר זה קשה לו יותר מהפסד חלקו בעולם הבא. ולכך אמר לקדוש ברוך הוא שאם לא תתן לי בן להפיץ האמונה, לא שווה לי כל השכר בעולם הבא.

ולכך כשהקדוש ברוך הוא אומר לאברהם אבינו לך לך, ורומז לו בזה שיהא לו בן, נחשב שיש כאן גאולה של אברהם אבינו, כי דבר זה הוא תכלית כל חייו כמו שנתבאר.

והגאולה של יצחק נחשבת כשאמרו לו הפלישתים לך מעמנו, כי בזמן שהיה רעב בארץ, יצחק סבר לירד למצרים, כמו שנאמר בכתוב "וירא אליו ה' ויאמר אל תרד מצרימה שכן בארץ אשר אמר אליך" [בראשית כו ב]. ופירש רש"י "אל תרד מצרימה, שהיה דעתו לרדת למצרים כמו שירד אביו בימי הרעב, אמר לו אל תרד מצרימה שאתה עולה תמימה ואין חוצה לארץ כדאי לך". כי יצחק אבינו הבין שאם יש רעב בארץ, זהו סימן שמשמים רוצים שירד למצרים, ויהיה שם עם רשעים טמאים, כי משמים רוצים לשלחו למצרים שיעמוד שם בנסיון. אבל הקדוש ברוך הוא נגלה אליו ואמר לו שלא ירד למצרים, ולכך הבין יצחק שמשמים רוצים שילך לארץ פלישתים ושם יעמוד בנסיון.

אבל בזמן שהפלישתים מגרשים אותו מעל פניהם, ואומרים לו לך מעמנו, שוב זהו סימן משמים, שסיים את הנסיון ויכול לעזוב את ארץ פלישתים. ולכך נחשב שזוהי גאולתו של יצחק, שהסתיימה

שליחותו בארץ פלישתים, ויכול לשוב ולעבוד את ה' במקומו מתוך שלוה ונחת. וגם זה נאמר לו ברמז באותיות מנצפ"ך, כדי להסתיר את הגאולה, ולמנוע מכחות הטומאה והקליפה, אפשרות לקטרג על הגאולה.

ועל דרך זה יש לבאר אצל יעקב אבינו, שגאולתו רמוזה באות הנו"ן כשאמר הצילני נא, כי יעקב אבינו פחד מעשו שמא יבא להורגו נפש, וחשש שמא ירצה להשלים עמו ולישב עמו יחד, כי חשש מאוד מהשפעתו הרעה של עשו על בני יעקב. ולכך התפלל אל הקדוש ברוך הוא "הצילני נא מיד אחי מיד עשו" [בראשית לב יב]. כי חשש מהאחוה עמו "מיד אחי" שמא ישפיע לרעה על בניו, וחשש שמא יהרוג אותו ואת בניו והוא "מיד עשו" הרשע, וכמו שביאר בבית הלוי. ומיד כשהתפלל הצילני נא, התקבלה תפילתו בשמים, וקבעו שאין עשו יכול כלל להזיק ליעקב, לא להורגו ולא להשפיע עליו לרעה, ולכך נחשב זה גאולה אצל יעקב אבינו, כי חשש מכל עתידם הרוחני של בניו שלא יושפעו לרעה מעשו.

וחשבתי על דרך רמז שאותיות מנצפ"ך, הם מאתיים ושמונים ואחד עם הכולל. והם אותיות אפר, לרמז שהגאולה של ישראל, באה בזכות האבות הקדושים שהיו שלמים עם הקדוש ברוך הוא. וכמו שאמר אברהם אבינו "ואנכי עפר ואפר". [בראשית יח כז]. ופירש רש"י "וכבר הייתי ראוי להיות עפר על ידי המלכים, ואפר על ידי נמרוד לולי רחמיך אשר עמדו לי". נמצא שאברהם אבינו, תמיד הרגיש את חסדי ה' אשר עמדו לו. ולכך תמיד הרגיש, שהקדוש ברוך הוא עשה אתו חסד גדול שהציל אותו מהסכנה. ובזכות האבות הקדוש ברוך הוא יושיע בנים, במהרה בימינו אמן.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן סה

והיו דראון לכל בשר

"וידבר ה' אל משה ואל אהרון ויצום אל בני ישראל ואל פרעה מלך מצרים להוציא את בני ישראל מארץ מצרים" (שמות ו' י"ג).

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: במדרש רבה "אל פרעה מלך מצרים, אמר רבי לוי משל למלך שהיה לו פרדס, ונטע בו אילני סרק ואילני מאכל, אמרו לו עבדיו מה הנאה יש לך באילני סרק הללו, אמר להם כשם שאני צריך לאילני מאכל, כך אני צריך לאילני סרק, שאילולי אילני סרק, מהיכן הייתי עושה לי מרחצאות וכבשונות. לכך נאמר אל בני ישראל ואל פרעה, כשם שקילוסו של הקדוש ברוך הוא עולה מגן עדן מפי הצדיקים, כך עולה מגיהנום מפי הרשעים, שנאמר עוברי בעמק הבכא מעין ישיתוהו, מהו מעין ישיתוהו, שמורידין דמעות כמעיינות, עד שמצננין את גהינום בדמעותיהן ומשם הקילוס עולה, שנאמר גם ברכות יעטה מורה, מה הם אומרים אמר ר' יוחנן, יפה אמרת, יפה דנת, יפה טיהרת, יפה חייבת, יפה לימדת, יפה הורית, ועתידה

גן עדן להיות צועקת ואומרת, תן לי צדיקים אין לי עסק ברשעים וכו', ולמי אני מבקשת, לאותן שהיו בטוחין על שמך וכו', ועתידה גהינום להיות צועקת ואומרת, אין לי עסק בצדיקים, ולמי אני מבקשת, לרשעים להבלי השוא לאותן פועלי השוא, והקדוש ברוך הוא אומר תנו לזה צדיקים ולזה רשעים, שנאמר ולעלוקה שתי בנות". ומשמע מהמדרש, שגם פרעה משבח את הקדוש ברוך הוא, כמו שהרשעים בגיהנום בוכים ומורידים דמעות, ומצדיקים עליהם את הדין, וגיהנום מבקשת את הרשעים.

וצריך ביאור בדברי המדרש א] מה הקשר בין פרעה לבין הרשעים בגיהנום, שהרשעים בגיהנום משבחים את הקדוש ברוך הוא ומצדיקים עליהם את הדין, אבל פרעה עדיין חי, ומתריס ואומר מי ה' אשר אשמע בקולו. ב] מדוע הדמעות של הרשעים, מצננים את הגיהנום. ג] מהי כוונת המדרש שעתידה גן עדן להיות צועקת תן לי צדיקים, וגיהנום להיות צועקת תן לי רשעים. הרי ברור שרשעים הולכים לגהינום וצדיקים לגן עדן, ומדוע צריך לצעוק על זה. ד] למה רק לעתיד לבוא יצעקו גן עדן והגהינום, הרי גם עכשיו ישנו גן עדן וגהינום, ויש שם רשעים וצדיקים וצע"ג.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר דברי הילקוט על פי דברי הגמ' בבא קמא נ. "אמר ר' חנינא כל האומר הקדוש ברוך הוא ותרן יותרו חייו, שנאמר הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט". וצריך ביאור מדוע הקדוש ברוך הוא לא מוותר כלל לעוברי רצונו, הרי הקדוש ברוך הוא כולו חסד, וטוב ומטיב לכל. וביאר זה בנפש החיים (שער א פרק י"ב), שבזמן שהאדם עובר עבירה, פוגם ומחריב בעולמות עליונים, ומגביר את כח הטומאה, ומזה נמשך עליו גם כן רוח טומאה, המלפפתו בזמן העבירה. ואחר שגמר לעשות את העבירה, מסתלקת רוח הטומאה ממנו, ואחר פטירתו חוזרת רוח הטומאה אליו, ובאים כחות הטומאה והמזיקין להפרע ממנו. ואחר שקיבל את כל העונש הקצוב לו, מתבטלים מאליהם כל כחות הטומאה כי נפסקה חיותם, והם כלים מאליהם. ולכך גיהנום נקרא עלוקה, כי העלוקה מוצצת מהאדם את הדמים הרעים, ואת החולי שבגופו, ומזה היא מיד מתה, וכן הוא בגיהנום. עכ"ד

ובזה מבוארים היטב דברי הגמ' בנדרים ח: "אין גיהנום לעולם הבא [וביאר הר"ן שהכוונה על זמן של אחר תחיית המתים], אלא הקדוש ברוך הוא מוציא חמה מנרתיקה, צדיקים מתרפאין בה ורשעים נדונים בה". כיון שלעתיד לבוא, כבר קיבלו הרשעים את עונשם הקצוב להם, וממילא התבטלו כל כחות הטומאה והמזיקין שנפרעין מן האדם, וגם הגיהנום מתבטל, כיון שנטלו הרשעים את ענשם, ואין צורך עוד בגיהנום. ומכל מקום הקדוש ברוך הוא מוציא חמה מנרתיקה, וצדיקים מתרפאין בה, ורשעים נדונין בה, ונראה שהכוונה ליום הדין הגדול והנורא, שאז הקדוש ברוך הוא יראה לכל אדם, את הפירות של המעשים שלו. וכיצד השפיעו מעשיו על הבריות, בין לטוב ובין לרע. ומזה חשש מאוד שמואל הנביא, כשהעלו אותו באוב, והלך להביא את משה רבינו, שיעיד עליו שקיים את כל התורה כולה. (כמבואר בחגיגה ד:).

אבל עדיין נשאר קשה מהגמרא בראש השנה יז. "אבל המינין והמסורות והאפיקורוסים שכפרו בתורה, ושכפרו

בתחיית המתים, ושפירשו מדרכי ציבור ושנתנו חיתתם בארץ חיים, ושחטאו והחטיאו את הרבים כגון ירבעם בן נבט וחביריו, יורדין לגיהנום ונידונין בה לדורי דורות". ותמה בגליון הש"ס, כיצד יתכן שנדונין בגיהנום לדורי דורות, הרי בגמ' בנדרים ח: מבואר שאין גיהנום לעתיד לבוא. אמנם בבן יהוידע ביאר זה, שישנם שני סוגי גהינום, ישנו גיהנום כללי, והוא כלה לעתיד לבוא. וישנו גיהנום פרטי, שנעשה לרשע לפי ערך מעשיו להשרף בו. וכמו שמבואר באגדה בר' עקיבא ור' יוחנן בן זכאי, שפגשו מתים שהיו אוספים עצים במדבר, כדי שישרפו אותם בהם. וזהו מסוג הגיהנום הפרטי, שנעשה לרשע מחמת מעשיו. ולכך נקראים הם "בני גיהנום", כיון שהם נשרפין באש וכלין באש הגיהנום, ושוב חוזרים ונבראים ונשרפים פעם נוספת עד עולם, והיינו בני גיהנום, כי בגיהנום נולדים מחדש כל פעם ופעם עכ"ד.

וכעין זה מבואר בנפש החיים על מסכת אבות (פרק ג משנה א) על הכתוב "כי תולעתם לא תמות ואשם לא תכבה והיו דראון לכל בשר" (ישעיה ס"ו כ"ד). שהאש של הרשעים, לא נכבית [אף על פי שאין גחלים דולקים יותר משנים עשר חדש עיין בבא בתרא עד:], כיון שהאש שלהם אינה כשאר אש, אלא אש ממעשיהם הרעים, ולכך נקרא אשם עכ"ד. וכוונתו לדברי הבן יהוידע, שהגיהנום של הרשעים, היא מסוג גיהנום הפרטי, שנברא מכח מעשיהם, וגיהנום זה לא כבה לעולם.

נמצא שישנם שני סוגי גיהנום, גיהנום כללי לכל הרשעים, על מנת לנקות אותם מטומאתם, וכשכחות הטומאה נפרעין מהחוטא, מסתלקין ממנו, ובגמר העונש יוצא זך ונקי, ויכול ליטול שכר על מעשיו הטובים. והגיהנום השני, שהוא מכח המעשים הרעים של שונאי ה' כמו המינין והמסורות וכו', אינו כלה לעולם.

ובזה נראה לבאר כוונת המדרש, שעבדי המלך שואלים אותו "מה הנאה יש לך, באילני סרק הללו". והשאלה היא, על סוג הגיהנום הפרטי, שבא מכח מעשיהם הרעים של הרשעים, ואינו כבה לעולם. וגיהנום זה מה תועלת יש בו, ובשביל מה צריך לברוא כל יום מחדש את הרשעים, ולהעניש אותם בגיהנום. היה עדיף לכלות את הרשעים, ולבטל גם את גיהנום זה. והתשובה היא, כי קילוסו של הקדוש ברוך הוא עולה גם מגיהנום זה. כיון שהרשעים בגיהנום מכירים את האמת, ומצדיקים עליהם את הדין, זהו שבח לבורא עולם, שבריותיו מכירים את מלכותו.

ולכך הדמעות של הרשעים מצננים את הגיהנום, כיון שעל ידי זה הם מכירים את מלכותו של הקדוש ברוך הוא, זהו בעצמו מעורר עליהם רחמים וזכות, להקלת הדין מהם. וזה הביאור בדברי המדרש, שעתידה גיהנום להיות צועקת תן לי את הרשעים, שהכוונה על רשעים אלו, שהם אפיקורוסים מינים ומסורות שנקראים בני גיהנום, וגיהנום רוצה את הרשעים הללו אצלה, להיות נדונים בגיהנום הפרטי לדורי דורות, כי על ידי העונש בגיהנום, הם יכירו יותר את מלכותו של הקדוש ברוך הוא, וזהו עצמו שבח וקילוס לבורא יתברך, וזה הדמיון לפרעה שהיה רשע, ומכל מקום הקדוש ברוך הוא השאיר אותו חי, כדי שיכיר את כחו ואת ידו החזקה, וכמו שהכיר לבסוף על הים.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן סו

מטה הגאולה

"ואני אקשה את לב פרעה והרבתי את אתתי ואת מופתי בארץ מצרים"
(שמות ז' ג')

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: במדרש רבה כאן "לך והפרע ממנו, אמר לו היאך אביא עליו עשר מכות, אמר לו ואת המטה הזה תקח בידך. אמר ר' יהודה, המטה משקל ארבעים סאה היה, ושל סנפרינון היה, ועשר מכות חקוקות עליו נוטריקון דצ"ך עד"ש באח"ב, אמר לו הקדוש ברוך הוא בטכסיס הזה הבא עליו את המכות"

וצריך ביאור א] מה השאלה של משה רבינו היאך אביא עליו עשר מכות, הרי עדיין לא נצטווה להכות את פרעה, רק נאמר לו בתחילה שילך להתרות בו ויעשה לו את המופת עם הנחש, ומדוע כבר עכשיו שואל היאך אביא, וגם מאי נפקא מינה בזה. ב] במכות ערוב, דבר, שחין, חושך, מכת בכורות, לא השתמש משה רבינו במטה כמבואר בכתוב. ורק בדם, צפרדע, כינים, ברד, ארבה, השתמש במטהו. אם כן כיצד אמר לו הקדוש ברוך הוא שהמכות כולם יבואו על ידי המטה, הרי לא השתמש בו כלל למכות אלו. ג] מה הענין שהמטה היה דווקא במשקל של ארבעים סאה, שזהו מדה של מקוה. ד] מה ענין שהמטה היה עשוי מסנפרינון. שהלוחות היו גם כן עשויות מסנפירינון כמבואר רש"י (שמות ל"ד א') "פסל לך הראהו מחצב סנפירינון מתוך אהלו", ומה ענין לעשות המטה והמכות לפרעה, מאותו חומר שהלוחות נעשו בו. ה] מה הטעם שהמכות היו חקוקות על המטה, דצ"ך עד"ש באח"ב ומה תועלת בזה.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר על פי המבואר בפרקי דר' אליעזר [פרק ארבעים] "ר' לוי אומר המטה שנברא בין השמשות, נמסר לאדם הראשון בגן עדן, ואדם מסרו לחנוך, וחנוך מסרו לנח, ונח מסרו לשם, ושם מסרו לאברהם, ואברהם מסרו ליצחק, ויצחק מסרו ליעקב, ויעקב הורידו למצרים, ומסרו ליוסף בנו, וכשמת יוסף נשלל כל ביתו, וניתן בפלטרין של פרעה, והיה יתרו אחד מחרטומי מצרים, וחמד אותו בלבו, ולקחו והביאו ונטעו בתוך גן ביתו, ולא היה אדם יכול לקרוב אליו עוד, וכשבא משה לביתו, נכנס לגן ביתו של יתרו וראה את המטה, וקרא את האותות אשר עליו ושלח ידו ולקחו, וראה יתרו את משה ואמר, זה עתיד לגאול את ישראל ממצרים, לפיכך נתן לו את ציפורה בתו לאשה". ומשמע מכאן, שהמטה נברא במיוחד לגאולה של ישראל, והקדוש ברוך הוא שמר על המטה שלא יגעו בו, עד שיבוא משה, וצריך ביאור מה החשיבות הגדולה למטה זה.

וחשבתי להסביר זה על פי דברי האור החיים בפרשת ויחי (מ"ט ט') שכל הנשמות של הקדושה, שצריכים לבוא

לעולם מתחילה ועד סוף, היו כולם טמונים באדם הראשון, ולאחר שחטא נסתלקו ממנו הנשמות הקדושות, ונפלו בשבי בידי כחות הטומאה והקליפה. ובזה ביאר עוד באור החיים שמות (ג' ח'), הטעם שהקדוש ברוך הוא האריך את גלות מצרים הרבה, שהרי כל מכה ארכה ארבעה שבועות, ומדוע לא הביא הקדוש ברוך הוא את המכות, מיד בזה אחר זה, ויגאל את בניו. וביאר כיון שעיקר גלות מצרים היא, לברר ולהוציא את הנשמות הקדושות, שנפלו בידי כחות הטומאה [מחמת חטא אדם הראשון]. לכך התעכבו שם הרבה [עד שכמעט גם בני ישראל, הגיעו לשער החמישים] כדי לברר ולהוציא עוד נשמות קדושות, מיד כחות הטומאה עכ"ד.

ובזה נראה להסביר, שהמטה נברא דווקא ערב שבת בין השמשות, שהוא לאחר חטא אדם הראשון. שהקדוש ברוך הוא הטביע במטה כחות גדולים, של שמות הקודש וכחות קדושה, כדי שיוכלו על ידי המטה, להוציא את הנשמות הקדושות מידי כחות הטומאה. ולכך היו חקוקים על המטה האותות, כיון שהקדוש ברוך הוא הכין אותו מזמן בריאת העולם בקדושה רבה, שיוכל להוציא את הנשמות שנטמעו מיד הטומאה. ולכך היו חקוקים עליו המכות. כי בכח שמות הקדש שהיו חקוקים בו, יכל להכות את פרעה, ועל ידי כל מכה ומכה שהיה מכניע את כחות הטומאה, היה בכחו להוציא יותר נשמות קדושות.

ולכך הבין יתרו, שאם משה רבינו לקח את המטה, זהו סימן שהוא הגואל של כלל ישראל, כי המטה נברא לגאולת עם ישראל וכמבואר. ולכך המטה היה משקל ארבעים סאה, וכשיעורו של מקוה לומר שיש למטה כח לטהר, על ידי שמות הקדש שבו, שמכניע את כחות הטומאה וכמבואר. ולכך היה עשוי מסנפרינון, שהוא החומר החשוב ביותר בעולם, כיון שהתפקיד של המטה היה לעשות את הדבר החשוב ביותר בעולם, לתקן את כחות הקדושה מידי כחות הטומאה, ולתקן עולם במלכות שדי.

ובזה מובן מה ששאל משה רבינו את הקדוש ברוך הוא, היאך אביא עליהם את המכות, כי ידע שהמכות הם חלק מהתהליך של הגאולה [לברר נשמות הקדושות וכמבואר], וידע משה רבינו שעל ידי שמות הקדש שבמטה, יתבררו נשמות הקדושות. והשאלה האם צריך לקחת עמו את המטה ועל ידי זה לפעול, או שיכול להשאיר את המטה במקומו, והיכן שנמצא המטה יברר נשמות הקדושות.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן סז

חובת ההתבוננות ביסורים

"ויכבד פרעה את לבו גם בפעם הזאת ולא שילח את העם" (שמות ח' כ"ח)

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: בילקוט שמעוני "ויכבד פרעה את לבו, אמרו למה הדבר דומה, לארי וחיות ושועל שהיו הולכים בספינה, וחמור גובה מכס מן הספינה. אמר להם החמור

תנו לי מכס, אמר לו שועל לחמור, כמה עזים פניך. אתה יודע שמלך החיות עמנו ואתה תשאל מכס, אמר לו החמור, מן המלך אני נוטל ולגנזיו אני מכניס, אמר להם הארי קרבו לי הספינה, ויצא וטרפו לחמור ונתנו לשועל, אמר לו סדר לי אבריו של שוטה זה. הלך השועל וסידרן, ראה לבו נטלו ואכלו, כשבא הארי מצא אבריו נתוחים, אמר לו ליבו של שוטה זה היכן הוא, אמר לו אדוני המלך לא היה לו לב, שאם היה לו לב לא היה נוטל מכס מן המלך. אף פרעה הרשע כך, אם היה לו לב, לא היה אומר למלך מלכי המלכים תן לי דורון, ושכח מה שעשו לו העכברים, ועדיין היה אומר מי ה' אשר אשמע בקולו לא ידעתי את ה' ".

וצריך ביאור א] במשל השועל קורא לחמור "עז פנים" והארי קורא לו "שוטה", וצריך ביאור האם החמור עז פנים, או שוטה. ב] פרעה נחשב "חסר לב", כיון שביקש דורון ומתנה מהקדוש ברוך הוא, ולא זכר מה שעשו לו עכברים. [והכוונה לדברי הילקוט כשנכנסו משה ואהרון לפרעה, הוצרך לנקביו ונזדמנו לו שתים עשרה עכברים ונשכו אותו בכל צד מושבו, וצעק צעקה גדולה ומרה, עד ששמעו קול צעקתו גדולי המלכות]. וצריך ביאור מדוע בזה שלא זכר מה שעשו לו העכברים, נחשב "חסר לב". ג] פרעה הרשע היה שטוף בטומאת מצרים ובכישוף ובעבודה זרה, ואם כן מדוע הטענה עליו, שהוא חסר לב כי ביקש מתנות ולא זכר עונשו, הרי הטענה עליו גדולה הרבה יותר, שהוא רשע גדול. ד] מדוע לא נחשב פרעה חסר לב, מחמת שלא זכר את הטובות שעשה לו יוסף והציל את מצרים מהרעב.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר זה על פי דברי הרמב"ם בהלכות תענית בפרק א' הלכה ב "ודבר זה מדרכי התשובה, שבזמן שתבוא צרה, ויזעקו עליה ויריעו, ידעו הכל שבגלל מעשיהם הרעים הורע להם, ככתוב עוונותיהם הטו וגו', וזה הוא שיגרום להסיר הצרה מעליהם". ובהלכה ג "אבל אם לא יזעקו ולא יריעו, אלא יאמרו דבר זה ממנהג העולם ארע לנו, וצרה זו נקרה נקרית לנו. הרי זו דרך אכזריות, וגורמת להם להדבק במעשיהם הרעים, ותוסיף הצרה צרות אחרות". נמצא מדברי הרמב"ם, שאדם שבאים עליו יסורים, ולא מתבונן במעשיו ולא עושה תשובה. הרי זה מתנהג בצורה אכזרית. כי לא רוצה להתבונן במעשיו הרעים, ולא רוצה לקחת אחריות על מעשיו, כי דרך החטא נוחה לו, ולכך תולה היסורים שבאו עליו במקרה. וזה היה השרש הרע של פרעה, שלא רצה לקחת אחריות על מעשיו. ולכך כשבאו לפניו משה ואהרון, והוצרך לנקביו, הקדוש ברוך הוא זימן לו שתים עשרה עכברים, כדי שיתבונן פרעה, להיכן הגיע ברשעו. ששיעבד שתים עשרה שבטים, ונענש על ידי העכברים שהם בריה שפלה, ונשכו אותו במושבו, עד שכל גדולי המלכות שמעו אותו, והתבזה מאוד בזה. והיה לו לראות שהיסורים שבאו עליו, הם עבור מעשיו הרעים. ופרעה לא התבונן במעשיו, ותלה את העכברים במקרה ודרכו של עולם, שיש עכברים, וזה לא עונש משמים. וזהו החסר לב שהיה בפרעה, שלא לקח אחריות על מעשיו.

ומדה מגונה זו הביאתו לכפור בטובה שעשה לו יוסף. כמבואר בחז"ל "שאמרו המצרים לפרעה בא ונזדוג לאומה

זו, אמר להם שוטים, עד עכשיו משלהם אנו אוכלים והיאך נזדווג להם, אילולי יוסף לא היינו חיים. כיון שלא שמע להם, הורידוהו מכיסאו שלשה חדשים. עד שאמר להם כל מה שאתה רוצים הריני עמכם והשיבו אותו, לפיכך כתיב ויקם מלך חדש" (מדרש רבה שמות א). ואף על פי שבתחילה הבין שזהו כפיות טובה לענות את ישראל. מכל מקום לבסוף הסכים, כי לא היה אחראי על מעשיו, ומדה מגונה זו, הביאתו לענות בעבודת פרך אומה שלימה.

והוא המשל במדרש, לחמור שרצה לגבות המכס מהארי. שהארי קראו שוטה, כיון שלא מתבונן באחריתו, שבא לבזות הארי ולגבות ממנו מס, ולא חושש לסופו המר, כי רואה רק את המס שעליו לגבות, ואוהב לגבות מס ולא מבין לאחריתו. אבל השועל קראו עז פנים, כיון ששרש החטא הוא, עזות פנים. שלא מתבונן במעשיו, בשביל מי אני גובה את המכס, ודאי בשביל המלך. ואם כן ודאי שצריך לכבד את המלך, שהעלהו לגדולה. וכיצד מעיז לזלזל במלך [גם אם לא היה מקבל עונש]. ושרש חטאו, הוא חוסר התבוננות במעשיו. וזהו השרש של פרעה, שלא מתבונן במעשיו, וכיון שדרך החטא נוחה לו, ממשיך בה. וגם אם באים עליו יסורים, תולה זה בדרכו של עולם.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן סח

כי חג ה' לנו

"וכסה את עין הארץ ולא יוכל לראות את הארץ ואכל את יתר הפליטה הנשארת לכם מן הברד ואכל את כל העץ הצומח לכם מן השדה" (שמות י' ה').

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: כתב בעל הטורים בשני פעמים נאמר בתורה "בעץ", אחד בפסוק זה, ואחד בפסוק ונערים בעץ כשלו, וכלומר בשביל הנערים שלא רצה לשלוח שאמר וכי דרך הטף לזבוח, נענש שנכשל בעץ שלא נותר כל ירק בעץ עכ"ד בעל הטורים.

וצריך ביאור מה הקשר בין זה שלא רצה לשלוח את הנערים, לעונש שקיבל שלא נותר כל ירק בעץ וצ"ע.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר זה לפי המבואר בתשובה הבאה, שפרעה חשב, שגם אם עובדים את הקדוש ברוך הוא, זהו רק מתוך פחד שמא יעניש. וצריכים להכנע אליו ולעשות רצונו, כדי שיסכים לנו להנות מהעולם. ולכך סבר שיש לשלוח רק את הגדולים, שהם צריכים להכנע לקב"ה, כדי שיוכלו להנות מהעולם. אבל הקטנים שעוד לא מבינים בהכנעה, אין להם לעבוד. אבל משה רבינו אמר לו בנערינו ובזקנינו כי חג

ה' לנו. כי אנחנו עובדים את הקב"ה בשמחה, וגם הקטנים צריכים לשמוח.

ובזה יש לבאר דברי בעל הטורים, כיון שפרעה הבין שאין לשמוח בעבודת ה', והשמחה האמיתית היא רק בתענוגי עולם הזה. ולכך לא רצה שהנערים ילכו לשמוח בהקב"ה, ולכן הקב"ה העניש אותו שגם תענוגי עולם הזה לא יהא לו. שהרי הקב"ה ברא את העצים ירוקים על מנת לשמח את לב האדם, שיתענג בצבע. וכל המטרה בתענוגי עולם הזה, כדי שיהא לבו פנוי לעבודת ה' כמבואר במסילת ישרים (פרק א) "ואם תעמיק עוד בענין תראה כי העולם נברא לשמוש האדם, אמנם הנה הוא עומד בשיקול גדול, כי אם האדם נמשך אחר העולם ומתרחק מבוראו, הנה הוא מתקלקל ומקלקל העולם עמו. ואם הוא שולט בעצמו ונדבק בבוראו, הוא מתעלה והעולם מתעלה עמו, כי הנה עילוי גדול הוא לבריות כולם, בהיותם משמשי האדם השלם המקודש בקדושתו יתברך". אבל כיון שפרעה לא שמח בעבודת ה', לקחו ממנו את הירק שבעץ שלא ישמח בו, והוא מדה כנגד מדה.

ועוד חשבתי לבאר את דברי בעל הטורים על פי הגמ' שבת קיט: "אמר ריש לקיש משום ר' יהודה נשיאה, אין העולם מתקיים אלא בשביל הבל תינוקות של בית רבן, אמר לו רב פפא לאביי דידי ודידך מאי, אמר לו אינו דומה הבל שיש בו חטא, להבל שאין בו חטא. ואמר ריש לקיש משום ר' יהודה נשיאה, אין מבטלין תינוקות של בית רבן אפילו לבנין בית המקדש". נמצא שמעלתה של תורה הנלמדת מפי תינוקות של בית רבן, היא גדולה מאוד, ואסור לבטל את התינוקות מלימודם אפילו בשביל בניין בית המקדש.

ובספר דרך עץ חיים להרמח"ל ביאר, מדוע הבל פיהם של תינוקות של בית רבן חשוב כל כך בשמים, כיון שהתורה לפעמים נחלשת מפני חטאים של בני האדם, ובפרט מפני הערב רב שבישראל, וכשהתורה נחלשת מתחזק כחה של הסטרא אחרא, ואז הקב"ה אינו יכול להשפיע שפע לעולם, כמו שנאמר "צור ילדתך תשי" (דברים לב יח). שאין כח לפמליא של מעלה להשפיע שפע ברכה לעולם, מפני החטאים שרבו בעולם. ולכך לפני שנולד האדם, מלמדים אותו את כל התורה כולה במעי אמו, וזה כדי לתת כח לנשמתו של האדם שתהא כלולה בכל התורה כולה. אבל בצאתו לאויר העולם, בא מלאך ומשכחו כל מה שלמד במעי אמו, כי אם לא היה שוכח את כל התורה שלמד, לא היה לו בחירה כלל והיה נשאר כמלאך, שאין בו מקום ליצר הרע להאחז בו. ולכן שכח את כל התורה שלמד, ואז הסטרא אחרא שולטת עליו, עד גיל שלש עשרה שנה שמתחייב במצוות. ובזמן זה העוונות שעושה אינם נחשבים לכלום, כי לא חייב במצוות, ואז ההבל של התורה שלהם חשוב ביותר, ויש בכחו לבטל ולהשבית את הסטרא אחרא, והוא מה שאמר הכתוב "מפי עוללים ויונקים יסדת עוז להשבית אויב" (תהילים יח ג). כי התורה שנקראת "עוז", כשיוצאת מפיהם של הקטנים והעוללים, מבטלת את כח הסטרא אחרא שנקרא אויב עכ"ד.

ועל דרך זה מבואר בגמ' חגיגה ה: שהקדוש ברוך הוא בוכה, על מי שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק, וביאר זה בנפש החיים (שער ד פרק כב), כי במיעוט עסק התורה, מתרבה הדין בעולם, ומתמעט השפע האלוקי והרחמים הגדולים בעולמות העליונים. ולכך אחז"ל "לא חרבה ירושלים, אלא בשביל שבטלו בה תינוקות של בית רבן" (שבת קיט:), כי בזמן שביטלו את התינוקות של בית רבן מלימודם, גרמו להתחזקות כחה של הסטרא אחרא, ולמיעוט

כח הקדושה והשפע בעולם ומימילא התרבה כח הדין בעולם.

ובזה יש לבאר את דברי בעל הטורים, שפרעה הסכים לשלוח את הגדולים שילכו לעבוד את ה'. אבל לא הסכים לשלוח את הקטנים, כי ידע שהבל פיהם של תינוקות של בית רבן, הוא מבטל את כל כחו של הסטרא אחרא. ולכך לא הסכים שהתינוקות ילכו לקבל את התורה, שאז יבוטל כחו של פרעה שהוא הסטרא אחרא. וכמבואר ברמח"ל בדרך עץ חיים שם, שהנחש שהוא הסטרא אחרא, רודף תמיד לבטל את התורה מישראל, שתסתלק ותשכח מהם עכ"ד. ולכך פרעה הרשע רצה לבטל את הבל פיהם של תינוקות של בית רבן, ולא הסכים שהם ילכו לקבל את התורה. ולכך נענש פרעה שלא נשאר ירק בעץ, כי כל השפע שבא לעולם, הוא בזכות הבל תינוקות של בית רבן, וכיון שרצה להפריע אותם מקבלת התורה, העניש אותו הקדוש ברוך הוא, שלא יהנה מן השפע שבא לעולם בזכותם.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן סט

נגילה ונשמחה בך

"ויאמר משה בנערינו ובזקנינו נלך בבנינו ובבנותינו בצאנינו ובבקרנו נלך כי חג ה' לנו" (שמות י' ט').

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שליט"א שלום רב

שאלה: כשפרעה שואל את משה רבינו מי ומי הולכים, ומשה רבינו עונה לו בנערינו ובזקנינו נלך, פרעה לא מסכים איתו ואומר לו, "לא כן לכו נא הגברים ועבדו את ה' כי אותה אתם מבקשים ויגרש אותם מאת פני פרעה" (שמות י' י"א). ופירש רש"י "כי אותה אתם מבקשים, בקשתם עד הנה נזבחה לאלהינו ואין דרך הטף לזבוח".

צריך ביאור מדוע באמת לא הסכים עמו משה רבינו, הרי טענתו נכונה "אין דרך הטף לזבוח" ולמה יקחו הקטנים.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: נראה לבאר זה על פי דברי הילקוט שמעוני בפרשת בלק, על הפסוק "ויאמר בלעם אל בלק בנה לי בזה שבעה מזבחות" (במדבר כ"ג א'). "אמר לו הקדוש ברוך הוא רשע מה אתה עושה, אמר לו את שבעת המזבחות ערכתי, משל לשולחני המשקר במשקלות, בא בעל השוק והרגיש בו, אמר לו מה אתה מעוול ומשקר במשקלות, אמר לו כבר שלחתי דורון לביתך, אף כך בלעם רוח הקדש אומרת לו רשע מה אתה עושה, אמר לפניו את שבעת המזבחות ערכתי, אמרה לו טוב ארוחת ירק ואהבה שם משור אבוס, טוב ארוחת ירק שאכלו במצרים על מצות ומרורים, מפרים

שאתה מקריב על ידי שנאה". ודברי הילקוט צריכים ביאור, מדוע חשב בלעם לשחד את הקדוש ברוך הוא, ומה התשובה שאמר לו הקדוש ברוך הוא טוב מצות ומרורים מפרים שאתם מקריב, ומה ענין זה לזה.

והנראה שהביאור בזה, שבלעם ידע שהקדוש ברוך הוא הוא אדון הכל ויוצר העולם, שהרי בלעם היה "יודע דעת עליון" (במדבר כ"ב ט"ז). ומכל מקום היה שקוע בתאוות והנאות כמבואר בפרקי אבות (פרק ה משנה יט) "עין רעה ורוח גבוה ונפש רחבה, מתלמידיו של בלעם הרשע". וביאר הרמב"ם בפרוש המשנה, עין רעה הוא חריצות לקנות ממון, ונפש רחבה הוא רצון גדול לתאוות עולם הזה, ורוח גבוה היא מידת הגאוה. אבל תלמידיו של אברהם אבינו, הם ההיפך הגמור מתלמידיו של בלעם הרשע. כמבואר שם "עין טובה ורוח נמוכה ונפש שפלה, מתלמידיו של אברהם אבינו". וביאר הרמב"ם בפרוש המשנה, עין טובה הוא מידת ההסתפקות, ונפש שפלה הוא הזהירות [ונראה שכוונתו זהירות מלשקוע בתאוות עולם הזה] ורוח נמוכה היא ענוה יתירה.

ובלעם הרשע ידע שהקדוש ברוך הוא ברא את העולם, וידע שהקדוש ברוך הוא שונא עבירות ואוהב את בניו. אבל בלעם אהב עבירות ושנא את בני ישראל, ושנא גם את הקדוש ברוך הוא, כמו שנאמר "ויחר אף אלהים כי הולך הוא" (במדבר כ"ב כ"ב), ופירש רש"י "כי הולך הוא, ראה שהדבר רע בעיני המקום, ונתאווה לילך". ובלעם סבר שהמצוות שהקדוש ברוך הוא מצוה אותנו, הם כדי להכניע ולהשפיל את האדם מלפני האלהים, והאדם מוכרח להכנע כי הקדוש ברוך הוא חזק ממנו ויכול להענישו. אבל לאחר שהאדם נכנע, יכול לעשות מה שליבו חפץ [ובבחינת נבל ברשות התורה כמו שכתב הרמב"ן פרשת קדושים].

ולכך אומר בלעם לקדוש ברוך הוא, אני נכנע לך ומוכן ליתן לך שוחד את הקרבנות, ובלבד שתסכים לי לקלל את בני ישראל. ענה לו הקדוש ברוך הוא טוב ארוחת ירק ואהבה שם משור אבוס, טוב ארוחת ירק שאכלו במצרים על מצות ומרורים מקרבנותיו של בלעם הרשע, כאן הקדוש ברוך הוא מראה לבלעם הרשע, שבני ישראל אוכלים את קרבן הפסח על מצות ומרורים. ובזה מוכח שמהות המצוות אינם רק להכנע לקדוש ברוך הוא, כי אז היה מספיק להקריב קרבן פסח, ובזה נכנעים לקדוש ברוך הוא, ואחר כך להתענג באכילת הבשר. אלא המצוה היא לקחת הבשר ולאוכלו עם מצות ומרורים, ובזה להרגיש שמחת יום טוב. כי עיקר השמחה של ישראל היא בקדוש ברוך הוא, ובגדר של נגילה ונשמחה בך.

ובזה יש לבאר מה שטען פרעה "לכו נא הגברים", כי היה סבור שמהות עבודת ה' היא להכנע לקדוש ברוך הוא [וכסברת בלעם הרשע], ואם כן הגדולים צריכים להכנע, אבל את הקטנים אין צריך לקחת, כי לא יודעים עדין מהי כניעה. אבל משה רבינו אמר לו "בנערינו ובזקנינו נלך בבנינו ובבנותינו כי חג ה' לנו". אנחנו עובדים את הקדוש ברוך הוא מתוך שמחה כי חג הוא לנו, ולכך גם את הקטנים צריכים ליקח כדי שישמחו במצוות, וכדי שיתחנכו ששמחה אמיתית היא רק בעבודת ה'.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן ע

השגחה פרטית

"ויט משה את מטהו על ארץ מצרים וה' נהג רוח קדים בארץ כל היום ההוא וכל הלילה הבוקר היה ורוח הקדים נשא את הארבה" (שמות י' י"ג).

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: צריך ביאור מדוע הקדוש ברוך הוא עשה נס על פי הטבע, שבאה רוח חזקה ביום ובלילה והביאה את הארבה. ומדוע הקדוש ברוך הוא לא הביא את הארבה בדרך נס, כמו שבאה מכת הדם צפרדע וכינים. ונס שהוא מעל הטבע הוא עדיף, כי בזה נראית יותר יד ה' שמכוונת ומנהיגה את העולם.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר זה על פי דברי הרמב"ן בפרשת בא "ומן הניסים הגדולים והמפורסמים, אדם מודה בניסים הנסתרים שהם יסוד התורה כולה, שאין לאדם חלק בתורת משה רבינו עד שנאמין שכל דברינו ומקרינו כולם ניסים שאין בהם טבע ומנהגו של עולם, בין ברבים בין ביחיד, אלא אם יעשה המצוות יצליחנו שכרו, ואם יעבור עליהם יכריתנו עונשו, הכל בגזירת עליון".

ובזה יש לבאר מה שהארבה בא בדרך הטבע, על ידי רוח ים, אבל כשהסתלק הארבה היה על ידי נס, כמו שנאמר בכתוב "לא נשאר ארבה אחד בכל גבול מצרים" (שמות י' י"ט). ופירש רש"י "לא נשאר ארבה אחד אף המלוחים שמלחו מהם", כי הארבה בא ללמד את פרעה שגם הניסים הנסתרים, הם מהקדוש ברוך הוא וגם הטבע הוא נס. ולכך במכת הברד נאמר "והחטה והכסמת לא נכו כי אפילות הנה" (שמות ט' ל"ב), ופירש רש"י "כי אפילות מאוחרות ועדיין היו רכות, ויכולות לעמוד בפני קשה". נמצא שמכת הברד לא פגעה בחטה ובכסמת, כיון שעל פי טבע הן רכות ולא צריכות להפגע בברד. ומכל מקום במכת הארבה נאמר "ויאכל את כל עשב הארץ אשר השאיר הברד" (שמות י' י"ב). ובזה הקדוש ברוך הוא הראה לפרעה השגחה פרטית, גם בדרך הטבע. שאם החטה והכסמת היו נפגעים במכת הברד, לא היה נשאר לארבה מה לאכול. ולכך נשארו החיטה והכסמת כדי שיהא לארבה מה לאכול, ובזה הקדוש ברוך הוא הראה לפרעה שגם בדברים הטבעיים, ישנה השגחה פרטית ומדוקדקת, (ועיין בכסף נבחר שביאר על דרך זה).

כי פרעה ידע בכוחות הבריאה, וידע שהקדוש ברוך הוא ברא את העולם, רק סבר שהקדוש ברוך הוא עזב את העולם, והשליט בו כחות אחרים שינהיגו אותו. ומה שאמר פרעה "מי ה' אשר אשמע בקולו" (שמות ה ב), ואמרו במדרש "באותה שעה הוציא פרעה דפתרא [גליון קלף] של אלהות, התחיל קורא אלהי אדום אלהי מואב אלהי צידון, אמר להם הרי קראתי ואין שם כתוב בדפתרא שלי שמו של אלהים". כבר ביאר זה רבינו בחיי שפרעה היה חכם גדול, וידע בחכמתו שכל העולם נחלק לשבעה אקלימים, וידע מהו כל

כוכב ששולט על אותו אקלים, ומהו המזל שמשפיע על אותו אקלים, וכיצד משפיע שפע על כל שבעים האומות. אבל חיפש בחכמתו היכן הקדוש ברוך הוא משפיע על העולם, ועל איזה השפעה הקדוש ברוך הוא ממונה, ולא מצא פרעה כלום. אבל הוא לא היה יודע שהקדוש ברוך הוא, עליון על כל הכחות כולם וכל הכחות של הכוכבים והמזלות, מקבלים את כחם מהקדוש ברוך הוא עכ"ד. והוא על פי המבואר בדברינו, שפרעה לא ידע שהקדוש ברוך הוא משגיח על העולם, ומשפיע עליו שפע דרך הכוכבים והמזלות, רק סבר שהקדוש ברוך הוא עזב את הארץ ח"ו.

ולכך הקדוש ברוך הוא בא ללמדו, שהוא משגיח על העולם בהשגחה פרטית, והקדוש ברוך הוא עושה לפרעה ניסים גלויים מעל הטבע, וניסים נסתרים שהם על פי הטבע [כמו הארבה שבא עם הרוח]. כדי שילמד ויבין פרעה מהניסים הגלויים, על הניסים הנסתרים. שהכל בא מהקדוש ברוך הוא בהשגחה פרטית ומדוקדקת.

כי להגיע לדרגה גבוהה של אמונה בה', האדם צריך לעמול הרבה ולהתבונן בבריאה. כמו שמצינו בחז"ל (ילקוט תהילים קכח) "גדול הנהנה מיגיע כפו יותר מירא שמים". וביאר זה בשיחות מוסר (תשלג ד) שאדם שעמל לפרנסתו ונהנה מיגיע כפו, רואה תמיד שכל ההשתדלות שעושה על מנת להרויח פרנסתו לא מועילה לו, שהוא עמל ויגע לפרנסתו במקום אחד, והפרנסה מגיעה לו ממקום אחר, ורואה יד ה' והשגחה פרטית שמלווה אותו בעמלו. אבל הירא שמים שלא נתנסה מעולם ביגיע כפים ומעמל הפרנסה, אף על פי שהוא מאמין באמונה שלימה שהכל משמים, מכל מקום חסר לו חיזוק באמונה שתהא אמונה חושית בה'.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן עא

תייסרך רעתך

"ויצא מעם פרעה ויעתר אל ה' " (שמות י' י"ח).

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: במכת הארבה, במכת הצפרדע, ובמכת הערוב נאמר שמשה רבינו העתיר אל ה' על מנת שיפסקו המכות. וענין להעתיר בתפילה, הוא להרבות בתפילה, (כמו שפירש רש"י שמות ח ה).

וצריך ביאור א] מדוע דווקא במכות אלו היה צריך ריבוי תפילה, יותר משאר מכות שבתפילה בלי ריבוי נעצרה המכה . ב] למה היה צריך בכלל תפילה כדי לעצור את המכות, הרי הקדוש ברוך הוא אמר למשה רבינו שילך לפרעה ויכה אותו כדי שישלח, ובזמן שפרעה מוכן לשלוח, ודאי שהמכה צריכה להפסק ומדוע צריך תפילה מיוחדת.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי לבאר זה על פי הגמ' בשבת לא. בנכרי שבא לפני הלל, על מנת שילמדנו את כל התורה כולה על רגל אחת. ואמר לו הלל "דעלך סני לחברך לא תעביד זוהי כל התורה כולה על רגל אחת, ואידך פירושא הוא זיל גמור". ומשמע שכל התורה כולה עניינה לא להרע לשני. והקשה בקובץ הערות (סימן ב ב), הרי ישנם מצוות שהם בין אדם למקום, ולא קשורים לבין אדם לחברו.

וביאר שכל השפע שבא לעולם הוא מכח הקדושה שישנה בעולם, וכל הרע שבא לעולם הוא מכח הטומאה. וכשאדם חוטא ומחזק את כח הטומאה, גורם לרעה בעולם. וכשאדם מקיים מצוות ולומד תורה, הוא מחזק את כח הקדושה בעולם, וגורם לשפע ברכה בעולם. ולכן אמר לו הלל, ששורש כל התורה הוא, מה דעלך סני לחברך לא תעביד, ואם כן אין לך כלל לחטוא כי בזה אתה מזיק ופוגע בחברך. עכ"ד.

ובזה יש לבאר שהמצרים היו שקועים בחטאים ובטומאה גדולה, והיו בבחינת ערוות הארץ. ודאי שהביאו רע לעולם, ולפי מעשיהם היו ראוים להענש ביסורים גדולים. ורק הקדוש ברוך הוא המתין מלהפרע מהם בעולם הזה, כיון שעדיין לא נתמלאה סאתם (עיין סוטה ט.), אבל לאחר שנתמלאה סאתם, והקדוש ברוך הוא בא להענישם מפרי מעשיהם. אי אפשר להפסיק את היסורים שלהם, כיון שהם תוצאה מוכרחת ממעשיהם והטומאה שהשרו במקומם, ובודאי שהיסורים מגיעים להם על פי דין. ולכך היה צריך תפילה על מנת להפסיק את העונש והיסורים שלהם. וזהו בכל המכות.

אבל במכות צפרדע ערוב וארבה היה צריך תפילה גדולה ומיוחדת, על מנת להפסיק את המכה. כיון שאחז"ל (שבת קנ:) "אין חיה שולטת באדם עד שנדמה לו כבהמה, שנאמר אדם ביקר בל ילין נמשל כבהמות נדמו". וביאר המהרש"א שאימת האדם על החיות, הוא מחמת הנשמה והצלם אלהים שבו, אבל החוטא שפוגם בנשמה ומסתלק ממנו הצלם אלהים, שוב נדמה לה כבהמה, ולא חוששת מלהזיקו. נמצא שבורא עולם הטביע בבריאה שעל ידי החטאים החיות והבהמות שולטים על האדם, ורוצים להזיק לו. ולכך היה צריך תפילה גדולה, על מנת לבטל את הטבע של הבהמות והחיות שרוצים לפגוע במצרים.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן עב

הרחק משכן רע

"ויאמר לו פרעה לך מעלי השמר לך אל תוסף ראות פני כי ביום ראותך פני תמות" (שמות י' כ"ח).

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: אזהרה זו של פרעה למשה רבינו שלא יראה את פניו, ואם יראה את פניו ימות, תמוהה מאוד, שאם באמת יכל להרוג את משה רבינו, מדוע

לא הרגו עד עכשיו לאחר כל המכות שמשה רבינו הביא עליו. ואם לא יכול להרוג אותו, אם כן כיצד אומר לו שיהרגנו אם יראה את פניו וצ"ע.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר זה על דרך הדרוש, והוא על פי דברי הזוהר בריש פרשת בא "בא אל פרעה אני ואתה". וצריך ביאור בדברי הזוהר, מדוע דווקא עכשיו במכת ארבה, צריך הקב"ה לומר למשה רבינו אני ואתה, ובשאר מכות לא אמר לו כך. [ועיין בספרי "פחד דוד" שמות בביאור דברי הזוהר]. וחשבתי לבאר זה, שבמכת ברד נכנע פרעה ואמר "ה' הצדיק ואני ועמי הרשעים" (שמות ט' כ"ז). אבל מיד לאחר שפסקה מכת הברד, נאמר "ויראה פרעה כי חדל המטר והברד והקולות ויסף לחטא ויכבד ליבו הוא ועבדיו" (שמות ט' ל"ד). נמצא שאחרי מכת הברד, פרעה הוסיף רשעות על רשעותו, שכבר חזר בתשובה ונכנע להקב"ה, ומיד חזר בו. והוא בבחינת "שנה ופירש קשה מכולם" (פסחים מט:), כיון שכבר היה בדרך הנכונה, ועזב אותה נטמע יותר במעמקי הטומאה וקשה לו לשוב.

ולכך אחר מכת ברד פחד משה רבינו לבא אל פרעה, שמא יהא מושפע מהטומאה הגדולה שנתווספה בו. ולכך אמר לו הקב"ה בא אל פרעה אני ואתה, ועל ידי זה שהקב"ה נמצא עימו לא יושפע לרעה מפרעה. אבל כל ההבטחה של הקב"ה היא רק על שתי מכות. כמו שאמר לו "למען שיתי אותותי אלה בקרבו" [ומיעוט רבים שנים]. נמצא שרק על מכות ארבה וחשך, יש למשה רבינו הבטחה שהקב"ה יבוא עימו, אבל על מכת בכורות לא יבוא עמו לפרעה. וזה מה שאמר לו פרעה אל תוסף ראות פני, כי אם תבוא פעם נוספת, שוב אתה תהא לבד בלי לווי של הקב"ה, ואז אתה תהא מושפע ממני לרעה, וזהו תמות [כי הטומאה נחשבת מוות].

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן עג

טובה תחת רעה

"ויתן ה' את חן העם בעיני מצרים גם האיש משה גדול מאוד בארץ מצרים בעיני עבדי פרעה ובעיני העם" (שמות י"א ג').

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: משמע מכאן שהמצרים העריכו מאוד את משה רבינו, וזה צריך ביאור מדוע, הרי משה רבינו הכה אותם במכות קשות והיו צריכים לשנוא אותו מאוד. ובעמק דבר להנצי"ב ביאר הטעם, כיון שמשה רבינו התפלל עליהם לפני הקב"ה שיפסיקו המכות מעליהם, ולכך העריכו אותו עכ"ד.

ועדיין קשה א] משה רבינו הכה אותם

ואחר כך התפלל עליהם שהמכה תסור מהם, ויאמרו לו לא מדובשך ולא מעוקצך. ב] מדוע פרעה לא העריך את משה רבינו,

תשובה: הקושיה היא באמת גדולה שהרי בגמ' בכתובות קה: מבואר שאם בני העיר אוהבים את התלמיד חכם, זהו משום שלא מוכיח אותם במילי דשמיא. ובשבת קנג. מבואר שכל בני פומפדיתא היו שונאים את רבה, כיון שהיה מוכיח אותם שלא ירמו את הבריות. משמע שתלמיד חכם שמוכיח את בני העיר, אף על פי שכוונתו לשם שמים, מכל מקום בני העיר שונאים אותו. ואם כן מדוע לא שנאו את משה רבינו, שהרי הוכיח אותם וייסר אותם.

ונראה שהמצרים ידעו, שאסור להם לשעבד את בני ישראל ולהעביד אותם בפרך. שדבר זה הוא נגד השכל, ופשע גדול גם אצל השפלים שבאומות. ולכך מבואר בסנהדרין צא. כשטען גביהה בן פסיסא למצרים, שהם צריכים לשלם עבור העבודה שעבדו בני ישראל במצרים ארבע מאות ושלושים שנה, והם קיבלו את הטענה וברחו. ומכל מקום השתעבדו בהם, כיון שהיה נח לשעבד אומה שלימה לצרכם, כדי שיבנו את מצרים. ולכך כשמשה רבינו ביקש מהם שישלחו את העם לא שנאו אותו, והבינו שהמכות מגיעים להם מצד הדין. וכשראו שמשה רבינו מתפלל עליהם מכל ליבו, העריכו אותו מאוד, כי ידעו שלא מגיע להם בכלל שיתפללו עליהם, והוא מחזיר להם טובה תחת רעה.

אבל פרעה לא רצה לשלוח את בני ישראל מסיבה נוספת. שהרי היה עושה עצמו עבודה זרה. כמו שנאמר בכתוב "הנה יוצא המימה" (שמות ז' ט"ו), ופירש רש"י "לנקביו שהיה עושה עצמו אלוה ואומר שאינו צריך הרי גם עליו התפלל, ובפרט שפרעה היה מבקש ממנו להתפלל, ומדוע לא העריך אותו [רק עבדי פרעה והעם].

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

לנקביו, ומשכים ויוצא לנילוס ועושה שם צרכיו". וברגע שישלח את העם שוב מוכח שאינו אלוה, ונמצא שקרן לעמו. וכיון שמשה רבינו הכה אותו, הוכיח לו שאינו אלוה כלל וחייב אותו לשלוח את העם, ולכן פרעה שנא את משה רבינו, כי סתר לו את כל מהלך חייו, שהראה לכולם שאינו אלוה ובייש אותו ברבים.

ויש לבאר זה יותר על פי המדרש רבה (בראשית כ"ב) "אמר ר' אבא יצר הרע דומה לליסטים שפוף [שפל וכפוף וחלש], שהיה יושב בפרשת דרכים, לכל מאן דעובר הוה אמר הב מה דעלך [לכל העובר, היה אומר תן לי מה שעליך], עבר פיקח אחד וראה שאין בו תוחלת לגזול כלום, התחיל מכתתו, כך כמה דורות עבר היצר הרע, דור אנוש דור הפלגה ודור המבול, כיון שעמד אברהם אבינו וראה שאין בו תוחלת התחיל מכתתו". נמצא מדברי חז"ל שכל כוחו של היצר הרע, הוא דמיון ויכול רק להטעות את האדם, שאם ילך בדרך החטא יהא שמח ומאושר, ואם יעזוב את דרך החטא יסבול יסורים כל ימי חייו. אבל עבודתו ותפקידו של האדם היא, להתבונן שיש כאן רק ליסטים שאינו יכול להזיק כלל, ורק מטעה את הבריות בכחו, ואין לו כלל כח.

והוא המבואר בכתוב "עיר קטנה ואנשים בה מעט ובא אליה מלך גדול וסבב אותה ובנה עליה מצודים גדולים ומצא בה איש מסכן וחכם ומלט הוא את העיר בחכמתו". (קהלת ט י"ד). ודרשו חז"ל פסוק זה כנגד מלחמת היצר הרע עם האדם. כמבואר במדרש רבה (קהלת ט) "דבר אחר

עיר קטנה זה הגוף, ואנשים בה מעט אלו איבריו, ובא אליה מלך גדול, זה יצר הרע, ולמה הוא קורא ליצר הרע גדול, שהוא גדול מיצר טוב שלש עשרה שנה, וסבב אותה ובנה עליה מצודים גדולים, כמנון ועקמון [פירוש בנינים לארוב לאנשי העיר להלחם בהם]. ומצא בה איש מסכן וחכם זה יצר טוב, למה קורא אותו מסכן, שאינו מצוי בכל הבריות ואין רובן של בריות נשמעין לו, ומילט הוא את העיר בחכמתו, שכל השומע ליצר טוב נמלט". ובפסוק לא נתבאר, כיצד הצליח האיש המסכן והחכם למלט את העיר מידי המלך הגדול. וביאר זה ר' ירוחם והביאו בשיחות מוסר (תשלג כ"ו) שהחכם הציל את העיר, על ידי זה שגילה לכל בני העיר שאין כאן מלך גדול, ואין כאן מצודים וחרמים, כי הכל דמיון מוחלט, כמו הליסטים שישב בפרשת דרכים, והטעה את הבריות שכחו גדול, אבל האמת היא שאין לו כלל כח ללסטם, וכל כחו הוא רק דמיון.

ובזה יש לבאר, שפרעה היה עושה עצמו אלוה, חי כולו בדמיון שהטעה אותו היצר הרע, שהוא אלוה והוא זן ומפרנס לכל, והוא שליט על כל הבריאה. אבל משה רבינו הראה לפרעה, שהוא חי רק בדמיון, ואינו אלוה ואינו זן ומפרנס את מצרים, ואין לו כלל כח וממשלה לעשות דבר בלי רצון הבורא, וכיון שמשה רבינו הצליח להוריד מפרעה את כל היצר הרע והדמיון שחי בו, כעס עליו פרעה מאוד, כי היה רשע גדול ורצה לחיות בדמיון וטעות היצר הרע. וכשמשה רבינו הראה לו את האמת, ומנע ממנו לטעות, שנא אותו הרבה. וכמו שאמרו בגמ' גיטין יג. "עבדא בהפקירא ניחא ליה" כי אף על פי שיודע את האמת, מכל מקום נח לו לחיות בהפקירא.

ומדה רעה זו שהיתה בפרעה שרצה לחיות בדמיון ובטעות, ולא רצה שיוכיחו לו את דרך האמת, יכולה להמצא גם אצל האדם. שרוצה לחיות בדמיון, ולא רוצה שיוכיחו אותו על מעשיו שאינם כהוגן. כמו שכתב במסילת ישרים (בפרק ד) שישנם אנשים שרוצים להקל מעליהם את עבודת ה', שיאמרו למה נתייגע כל כך במצוות ובחסידות ובפרישות, די לנו שלא נהיה מהרשעים הנידונים בגיהנום, אבל לא נדחוק את עצמנו ליכנס בגן עדן לפני ולפנים, ואם לא יהיה לנו חלק גדול, יהיה לנו חלק קטן, אבל כשנשאל אותם האם מוכנים בעולם הזה החולף, לסבול שיהא אחד מחבריהם או אחד מעבדיהם, מכובד יותר מהם ומושל עליהם, הם יענו שאינם מוכנים כלל, כי עינינו רואות שכל עמל אדם הוא, להנשא יותר על כל מי שיוכל, ולשים מקומו בין הרמים והחשובים יותר, ואדם שיראה את חבירו מתרומם ומתנשא, והוא נשאר שפל ודאי שיהיא לו צער גדול בזה, ואם כך הוא בעולם הזה הזמני והחולף, קל וחומר שבעולם הבא שהוא העולם האמת לנצח נצחים, לא יוכל האדם לסבול את עצמו שפל ופחות מחבירו. אבל הסיבה שהאנשים הללו טוענים שדי להם בחלק מהמצוות, ודי להם במקום פחות בעולם הבא, ביאר במסילת ישרים "וכבר לא היה מקום לפיתוי זה להם, לולי היו רואים אמיתת הענין, אבל לפי שאין מבקשין אותו והולכים ושוגים לרצונם" עכ"ל.

וזהו מעין פרעה הרשע שרצה לילך אחר דמיונו, ולטעות שהוא אלוה, וכל העולם הזה צריך רק לשרת אותו. אבל האדם צריך להתנהג ההיפך הגמור מזה, ועליו לבקש ולחפש את האמת, ולשמוע למוכיחים אותו, ובזה יזכה להגיע לדרך הנכונה. כמבואר בשערי תשובה לרבינו יונה (שער שני ס"ק י) "כאשר ישמע מוסר החכמים והמוכיחים, יקשיב וישמע ויכנע ויחזור בתשובה, ויקבל בלבו כל דברי התוכחות ושלא יגרע דבר מדבריהם, והנה

האיש הזה ברגע קטן יצא מאפילה לאור גדול, כי עת אשר יאזין ויסכית ולבבו יבין ושב, ויקבל ביום שמעו דברי המוכיח, ויקים עליו להיות עושה ככל אשר יורוהו תופשי התורה מן היום הזה ומעלה, ליזהר כאשר יזהירוהו יודעי בינה לעתים, עלתה בידו התשובה ונהפך לאיש אחר, ומעת אשר קבל כזאת במחשבתו וגמר עליו ככה בלבבו, קנה לנפשו זכות ושכר על כל המצות והמוסרים, ואשריו כי צידק נפשו בשעה קלה".

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן עד

אין עוד מלבדו

"ויט משה את ידו על הים ויולך ה' את הים ברוח קדים עזה כל הלילה וישם את הים לחרבה ויבקעו המים" (שמות י"ד כ"א).

לכבוד מו"ר הרה"צ רבי דוד חנניה פינטו שליט"א שלום רב וכט"ס.

שאלה: כתב בעל הטורים על פסוק "ברוח קדים", שישנו פסוק נוסף שנאמר "ברוח קדים תשבר אניות תרשיש" (תהילים מ"ח ח'). מלמד שבקריעת ים סוף, נשתברו כל אניות שבים. עכ"ד.

וצריך ביאור שהנס שנבקעו כל מימות שבעולם כולו, מובן מדוע הקב"ה עשה נס מעל הטבע, שזה בא לפרסם את נס קריעת ים סוף בכל העולם, אבל זה שנשתברו כל אניות שבים, כיצד זה פרסם את הנס, שהרי זה גרם להריגה של כל יורדי הים, ולא יפרסמו את הנס, אם כן מה העניין לשבר כל אניות שבים.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: הנראה לבאר על פי הכתוב "ויהי בחצי הלילה וה' הכה כל בכור בארץ מצרים מבכור פרעה היושב על כסאו עד בכור השבי אשר בבית הבור וכל בכור בהמה" (שמות י"ב כ"ט). ופירש רש"י "עד בכור השבי שהיו שמחין לאידם של ישראל, ועוד שלא יאמרו יראתנו הביאה הפורענות". רואים מכאן שבניסי מצרים, הקדוש ברוך הוא הקפיד לעשות את הניסים באופן ברור, שיראו שיד ה' עושה הנס, ולא יתלו את הנס בסיבות אחרות. והטעם לדבר הוא כי תכלית יציאת מצרים היא, להכנס לעבדותו של הקב"ה. כמו שנאמר "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלהים על ההר הזה" (שמות ג' י"ב). ולכך הקב"ה הורה לכל באי עולם שאין עוד מלבדו, ועשה הקב"ה את הניסים בצורה ברורה, בלי כל אפשרות של טעות.

ולכך נענשו גם בכורות השביה, שלא יאמרו יראתינו הביאה הפורענות. ומכל מקום היה מגיע גם להם עונש, כיון ששמחו בצערם של ישראל. שאם היו נקיים לא היו נענשים, כיון שהקב"ה עושה דין אמת (עיין ברכות ה:).

ועל דרך זה יש לפרש דברי בעל הטורים, שהקב"ה קרע את הים לשנים ורצה

להראות שהוא שליט על כל הבריאה, ולכך נחלקו כל מימות שבעולם. ואם יורדי הים היו נצולים כשהמים נחלקו, שוב היו תולים את הצלתם בזכות העבודה זרה שלהם. ולכך הקב"ה שיבר כל אוניות שבים, שלא יתלו את הצלתם בעבודה זרה שלהם. ומכל מקום הדין הוא דין אמת שטבעו גם הם בים, כיון שהיו עובדי עבודה זרה והיה מגיע גם להם עונש, ולכך הקב"ה העניש בזמן זה, על מנת להראות את גדלו ואת מלכותו.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן עה

בורח מן העבירה

"ויט משה את ידו על הים ויולך ה' את הים ברוח קדים עזה כל הלילה וישם את הים לחרבה ויבקעו המים" (שמות י"ד כ"א).

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: בילקוט כאן "ויט משה את ידו על הים, התחיל הים עומד כנגדו, אמר לו משה תקרע בשם הקדוש ברוך הוא, ולא קבל עליו הראהו את המטה ולא קיבל עליו, משלו משל למה הדבר דומה, למלך בשר ודם שהיו לו שתי גינות זו לפנים מזו, מכר הפנימית בא הלוקח להכנס בתוכו ולא הניחו השומר, אמר לו בשם המלך ולא קבל עליו, הראהו את הטבעת ולא קבל עליו, עד שנהג המלך ובא, כיון שנהג המלך ובא התחיל השומר לברוח. אמר לו כל היום הייתי אומר לך בשם המלך ולא קבלת עליך, ועכשיו למה אתה בורח, אמר לו לא מפניך אני בורח, אלא מפני המלך, כך בא משה ועמד על הים, ואמר בשם הקדוש ברוך הוא ולא קיבל עליו, הראהו את המטה ולא קיבל עליו. עד שנגלה עליו הקדוש ברוך הוא בכבודו, כיון שנגלה עליו הקדוש ברוך הוא בכבודו התחיל הים בורח, שנאמר הים ראה וינוס, אמר לו כל היום הייתי אומר לך בשם הקדוש ברוך הוא, ולא קבלת עליך ועכשיו מה לך הים כי תנוס, אמר לו לא מפניך בן עמרם, אלא מלפני אדון חולי ארץ".

צריך ביאור א] במשל שהשומר לא הניח לקונה להכנס לגינה הפנימית, אף על פי שראה את הטבעת של המלך, ואם כן הוא מורד במלכות וחייב מיתה ולא נזכר בילקוט שהשומר נענש. ב] כשאומר לו הקונה למה אתה בורח, אמר לו השומר לא מפניך, אלא מפני המלך אני בורח, לכאורה השומר מוסיף חטא על פשע, שאומר אני בורח, רק מחמת שאני רואה את המלך, אבל מה שאומרים לי בשם המלך ומראים לי הטבעת, זה לא סיבה שאני אברח, ומדוע לא, הרי גם זהו מהמלך. ג] כיון שמשה רבינו אמר לים תקרע בשם הקדוש ברוך הוא, היה חייב להקרע, שאם לא כן הרי הוא מורד במלכות. ד] מה הענין שהראה משה רבינו את המטה, הרי היו חקוקים עליו רק עשר המכות, אבל לא היה חקוק עליו קריעת ים סוף, ומהילקוט משמע שהמטה דומה לחותמו של המלך, וכיצד דומה. וצ"ע.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר את דברי הילקוט על פי הרמב"ם בפרק א מהלכות עבודת כוכבים "בימי אנוש טעו בני האדם טעות גדול ונבערה וכו', אמרו הואיל והאלהים ברא כוכבים אלו וגלגלים, להנהיג את העולם ונתנם במרום, וחלק להם כבוד והם שמשים המשמשים לפניו, ראויין הן לשבחם ולפארם ולחלוק להם כבוד, וזהו רצון האל ברוך הוא לגדל ולכבד מי שגדלו וכבדו, כמו שהמלך רוצה לכבד מי שגדלו וכבדו. כיון שעלה דבר זה על לבם, התחילו לבנות לכוכבים היכלות ולהקריב להן קרבנות, ולשבחם ולפארם בדברים. ואחר שארכו הימים, עמדו בבני אדם נביאי שקר, ואמרו שהאל צוה ואמר להם, עבדו כוכב פלוני או את כל הכוכבים". נמצא שהאדם בעולם הזה קרוב יותר לחטא, ועלול תמיד לחטוא.

ועל דרך זה מבואר בפסחים נו. שחזקיהו המלך כתת את נחש הנחושת שעשה משה רבינו, ופירש רש"י הטעם לפי שהיו טועים אחריו, ועשוהו עבודה זרה. כיון שאדם קרוב לחטאים וטעויות, יותר מדרך הישרה. ולכך נאמר במשנה באבות [פרק ד משנה ב] "בן עזאי אומר הוי רץ למצוה קלה, ובורח מן העבירה". ופירש בנפש החיים כי המצוות בורחות מן האדם, ולכן הזהירו חז"ל לשמור את המצוות, ומצוה הבאה לידך אל תחמיצנה (מכילתא בא). וזה שאמר בן עזאי "הוי רץ למצוה קלה", כי אם לא ירדוף אחר המצוה, ודאי שתברח ממנו. אבל העבירה רודפת אחר האדם, ולכך הזהירו חז"ל "ובורח מן העבירה".

וכיון שדור אנוש לא ברחו מן העבירה, היא רדפה אחריהם והשיגה אותם. ולכך הים לא רצה להקרע בפני המטה, אף על פי שהיו חקוקים בו שמות הקדש, עד שהקדוש ברוך הוא נגלה בעצמו. על מנת ללמד את בני ישראל, שגם המטה עם כחות הקדושה הגדולים שבו, אין לו כח עצמי כלל, ורק כחו מהקדוש ברוך הוא ולא יבואו לטעות אחריו, כמו שטעו בנחש הנחשת שעשה משה.

ובזה מיושבת עוד קושיה גדולה על מדרש זה, מדוע היאור הסכים להפך לדם במכת הדם. ולא חלק על דברי משה רבינו שגזר עליו להפך לדם, ודוקא ים סוף התנגד להקרע. כיון שהמכות היו חקוקים על המטה, לא היה חשש שיטעו, ויחשבו שיש למטה כח עצמי, להפוך את היאור לדם. כיון שראו שהיו חקוקים בו המכות, והמטה הוא רק שליח של הקדוש ברוך הוא להפוך את היאור לדם. אבל כשבא משה רבינו לקרוע את הים, היה חשש שיטעו אחר המטה, ויסברו שיש לו כחות עצמיים, כיון שלא היתה חקוקה בו קריעת ים סוף, ויכלו לסבור שהמטה פועל מעל הטבע בכח קדושתו, ולכך הים סרב להקרע, כדי להראות לבני ישראל, שרק הקדוש ברוך הוא פועל בשינוי הטבע. וזהו המשל במלך שמכר את הגינה הפנימית, והשומר לא הניח לקונה להכנס. כי בא להראות לקונה, שאף על פי שקנה את הגינה, עדיין היא גינה של המלך, ורק בזמן שהמלך בא ברח השומר, להראות לקונה שגם עכשיו זוהי גינה של המלך, והתפקיד של הקונה הוא לשבח את הגינה למלך.

ויש לבאר זה יותר, על פי דברי הבית הלוי [פרשת בראשית] שהביא לדברי המדרש בפרשת בשלח על הכתוב "ויושע ה' ביום ההוא את ישראל מיד מצרים וגו' ויראו העם את ה' ויאמינו בה' ובמשה עבדו" [שמות יד ל לא], "עד כאן [עד קריעת ים סוף] לא היו יראים את ה' מכאן ואילך היו יראים את ה' ". ודברי המדרש תמוהים מאוד, שהרי בני ישראל ראו במצרים את

העונשים המרובים שקיבלו מצרים, וראו את עשרת המכות שהקדוש ברוך הוא העניש את מצרים, ומדוע ניסים אלו לא הביאו את בני ישראל לידי יראה מהקדוש ברוך הוא, ורק בנס של קריעת ים סוף, הביא אותם לידי יראה.

וביאר זה בבית הלוי, שישנם שני סוגים של יראת שמים, היראה האחת היא יראת העונש, שהאדם מתבונן במעשים הרעים שעשה, ויודע שעתיד להענש עליהם הרבה, בעולם הזה או בעולם הבא. ומיראת העונש, האדם פורש ממעשים רעים ומעבירות. וזוהי יראה פחותה, כמו שכתב במסילת ישרים [בפרק כד בביאור יראת החטא] "יראת העונש כפשוטה, שאדם יירא מעבור את פי ה' אלהיו מפני הענשים אשר לעבירות, אם לגוף ואם לנפש. והנה זאת קלה ודאי, כי כל אדם אוהב את עצמו וירא לנפשו, ואין דבר שירחיק אותו מעשות דבר אחד, יותר מן היראה, שלא תבואהו בו איזו רעה. ואין יראה זו ראויה, אלא לעמי הארץ ולנשים אשר דעתן קלה, אך אינה יראת חכמים ואנשי הדעת" עכ"ל.

וישנה יראת שמים מרוממת יותר, והוא כאשר האדם מתבונן בבריאה, ויודע שהקדוש ברוך הוא כל רגע ורגע מחדש ובורא את העולמות יש מאין, ואם לא היה מחדש ובורא אותם רגע אחד, הכל היה נהפך לתוהו ובוהו. ואז תפול על האדם, יראה ופחד מפני הבורא הגדול. כי האדם יודע, שכל מציאותו וכל חיותו נתונה בידיו של הבורא יתברך, והוא מחייה אותו ומחזיקו כל רגע ורגע. וכדוגמת אדם שנפל לים, ובא אדם אחר ומחזיק בידו שלא יטבע במים, ויודע הוא שאם יעזוב אותו רגע אחד מלהחזיק אותו, מיד יטבע במצולות ים. ואז באה על האדם, אהבה גדולה כלפי המציל אותו. וגם יראה גדולה ממנו, וככל שיתבונן בטובה הגדולה שעושה המציל אותו, כך תגדל כלפיו יראה ואהבה.

וכשהיו בני ישראל במצרים, וראו את כל המכות והעונשים שבאו על המצרים, הגיעו לדרגה הראשונה של היראה, והוא יראת העונש. שראו שהקדוש ברוך הוא נותן עונש לרשעים, על מעשיהם הרעים. אבל בקריעת ים סוף, כשראו שהלכו על המים, ושליש מן המים קפאו תחת רגליהם והלכו עליו, ומעל ראשיהם היו המים תלויים ועומדים, והקדוש ברוך הוא החזיק את המים שעליהם, שלא יפלו עליהם כמו נד. וכשהתבוננו אז בחסדי ה' המרובים, ראו בחוש, שכל חיותם תלויה בידיו של הקדוש ברוך הוא. ואז זכו למעלה הגדולה של אהבת ה', מכח היראה ממנו. וזוהי כוונת המדרש, שעד שבאו לים לא זכו ליראה גדולה זו, רק ליראת העונש, אבל כשבאו לים זכו ליראה הגדולה. עכ"ד.

ובזה מבוארים היטב דברי הילקוט, שהים לא רצה להקרע בפני המטה, עד שהקדוש ברוך הוא נגלה בעצמו. כיון שעל הים, היו צריכים בני ישראל לקנות את יראת הרוממות, מפני הבורא יתברך. וזה על ידי שרואים שכל חיותם והצלתם תלויה בידיו של הקדוש ברוך הוא. ולכך המתין הים מלהקרע, עד שנגלה הקדוש ברוך הוא בעצמו, ועל ידי זה יראו יותר בני ישראל שכל חיותם והצלתם, היא רק בידיו של בורא עולם, ואז יתחזקו יותר ביראת הרוממות.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן עו

שקולה שבת כנגד כל המצוות שבתורה

"ראו כי ה' נתן לכם את השבת על כן הוא נתן לכם ביום השישי לחם יומים שבו איש תחתיו אל יצא איש ממקומו ביום השביעי" (שמות ט"ז כ"ט).

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: בילקוט "ראו כי נתן ה' לכם את השבת, ראו מרגליתא דיהבת לכון, לחם יומיים, כל עסקה של שבת כפול, עומר כפול שני העומר לאחד, קרבנם כפול וביום השבת שני כבשים, ענשה כפול מחלליה מות יומת, שכרה כפול וקראת לשבת עונג לקדוש ה' מכובד, אזהרתה כפול זכור ושמור, מזמורה כפול מזמור שיר ליום השבת". משמע מהילקוט שהכפל בעניינים של השבת, הוא מיוחד במינו, ונחשב בגדר מרגלית. וצריך ביאור א] מה המיוחד בכפל הדברים. ב] מדוע העונש נחשב כפול שנאמר "מות יומת", הרי הורגים אותו רק פעם אחת, והטעם לכפילות "מות יומת", מבואר בסנהדרין מה: שבא לרבות שאם אי אפשר להורגו בסקילה שיהרגוהו במיתה אחרת, ומדוע זה נחשב ענין של כפילות. ג] השכר נחשב כפול, שנאמר "וקראת לשבת ענג ולקדוש ה' מכובד". מה ענין כבוד ועונג שבת, לשכר של השבת, הרי כבוד ועונג, הוא מצוה עלינו לכבדו ולענגו. וצ"ע.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר זה על פי דברי הרמב"ן על הפסוק "זכור את יום השבת לקדשו" (שמות כ' ח'). שהשבת שקולה כנגד כל המצוות שבתורה [עיין חולין ה.], והטעם כיון שהשבת מעידה על עקרי האמונה, ובחידוש העולם ובהשגחה ובנבואה עכ"ד. ודברי הרמב"ן מבוארים על פי דברי בית הלוי [פרשת בראשית], במה שאחז"ל "כל המענג את השבת, נותנין לו נחלה בלי מצרים" (שבת קיח.). וביאר הענין, שיש מצוות שהם נגד טבעו של אדם, כמו שבירת התאוה ופרישות והרחקה מהנאות עולם הזה. אבל בשבת אין מצוה לשבר את התאוה, ולהלחם נגד הטבע. אדרבה בשבת המצוה היא, להתענג בתענוגי עולם הזה, בבשר ויין כפי יכלתו. כי בשבת העבודה היא, לא לשבר את הטבע, אלא לקדש את הטבע והחומר, ולהעלותו לקדושה. כיון שהשבת, מראה שהקדוש ברוך הוא ברא את הטבע, ומהווה אותו ומחדשו בכל רגע ורגע, לכך המצוה היא לקחת את הטבע, ולהביאו לכלל קדושה עכ"ד.

וזה הביאור בדברי הרמב"ן, ששבת שקולה כנגד כל התורה כולה, כי מעידה על חידוש העולם, וכמבואר בבית הלוי, שמהות השבת ענינה קידוש החומר, והעלאתו לכלל קדושה. ולכך שבת שקולה כנגד כל התורה כולה, כי תכלית מצוות התורה, הם לקדש את החומריות, ולקדש את האדם.

ובזה נראה לבאר דברי הילקוט, שכל ענינה של השבת כפול, ופירושו שבשבת ישנם שתי מעלות, האחת האמונה בהקדוש ברוך הוא שמאמין בבריאת העולם, ומאמין שהקדוש ברוך הוא מחדש את העולם כל רגע ורגע. וכעין שמבואר בחז"ל "כל המתפלל בערב שבת ואומר ויכולו, מעלה עליו הכתוב כאלו נעשה שותף להקדוש ברוך הוא במעשה בראשית" (שבת קיט:). כי על ידי האמונה בשבת, מאמין שהקדוש ברוך הוא ברא את העולם ומחדשו. והשני על ידי שקורא לשבת עונג ומתענג בשבת בתענוגי עולם הזה, מקדש את החומר, ומביאו לכלל קדושה כמו שביאר בבית הלוי. וזהו שנאמר כפילות בעונש מות יומת, כי מי שחוטא ומחלל את השבת, פוגם בשני החלקים של השבת, גם פוגם באמונה על בריאת העולם, וגם פוגם בקידוש החומר. [מלבד הדרש של מות יומת, בכל מיתה שאתה יכול להורגו].

וזה הביאור בדברי המדרש, ששכרה של השבת כפול, "וקראת לשבת עונג לקדוש ה' מכובד", כי בזמן שמכבד את השבת, מראה שמאמין בחידוש העולם, שמאמין כי ששת ימים עשה הקדוש ברוך הוא, את העולם וביום השביעי שבת, ולכך מכבד ומוקיר את השבת. וכשמענג את השבת, מקדש את החומר ומעלהו לקדושה. וזהו ענין הכפילות שנזכר בדברי המדרש.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן עז

דקדוק דין שמים

"וישמע יתרו כהן מדין חותן משה את כל אשר עשה אלהים למשה ולישראל עמו כי הוציא ה' את ישראל ממצרים" (שמות י"ח א').

לכבוד מו"ר הרה"צ רבי דוד חנניה פינטו שליט"א שלום רב וכט"ס.

שאלה: "וישמע יתרו" (שמות י"ח א'), כתב בעל הטורים, ששמע יתרו שהקדוש ברוך הוא בא אל משה במדין, וביקש להמיתו על שלא מל את בנו, ושמע שמשה ניצול מזה, ולכך נאמר "את כל אשר עשה אלהים למשה" בלשון מידת הדין.

וצריך ביאור מדוע התפעל יתרו כל כך מזה שמשה ניצול, הרי למשה רבינו היו זכיות רבות. ומדוע שמיעה של זה גרמה לו להתגייר, ויש להבין מה מיוחד בשמועה זו שגרמה ליתרו התפעלות גדולה יותר מהשמועה על הניסים שנעשו במצרים.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר על פי הכתוב "עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלהים" (פרק י"ח י"א). ואחז"ל במכילתא שעבד כל עבודה זרה שהייתה בעולם, ולאחר שבדק את כל העבודות זרות, הבין שאין בהם ממש. ומאידך גיסא ראה את הניסים הגדולים שעשה הקב"ה במצרים. ועם המצרים התנהג הקב"ה במידת הדין, ועם ישראל התנהג במידת הרחמים. וכמו שאמרו חז"ל בילקוט שמעוני פרשת בשלח

"והמים להם חומה, ירד סמאל ואמר לפניו רבונו של עולם, לא עבדו ישראל עבודה זרה במצרים, ואתה עושה להם ניסים. והיה [סמאל] משמיע קולו לשר של ים, ונתמלא עליהם חימה וביקש לטבען, מיד השיב לו הקדוש ברוך הוא שוטה שבעולם, וכי לדעתם עבדוה, הלא לא עבדו אלא מתוך שעבוד ומתוך טרוף דעת, ואתה דן שוגג כמזיד ואונס כרצון. כיון ששמע שר של ים, אותה חימה שנתמלא על ישראל החזירה על מצרים, שנאמר וישובו המים וישבו מישראל על מצרים".

וכך גם מצינו במכת בכורות, שהקב"ה בכבודו ובעצמו הכה את בכורי מצרים, ולא על ידי מלאך. שנאמר "ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה והכתי כל בכור בארץ מצרים" (שמות י"ב י"ב). והטעם לזה, שאם הייתה מכה זו על ידי מלאך, היה יכול לפגוע גם בבכורי בני ישראל ח"ו. כי מידת הדין מקטרגת מה נשתנו אלו מאלו. ועוד שכיון שניתנה רשות למשחית, אינו מבחין בין צדיק לרשע כדאיתא בגמ' ב"ק ס. לכן הקב"ה בכבודו ובעצמו הכה את בכורי מצרים, כדי לנהוג עם ישראל במידת הרחמים. ובתחילה סבר יתרו, שהקב"ה יתנהג עם בני ישראל במידת הדין, כיון שגם הם היו שקועים בחטאים. אבל לבסוף הקב"ה דן אותם במידת הרחמים, והחשיב אותם כאנוסים ושוגגים. וראה שהבורא מנהיג את עולמו בדיוק ובדקדוק נפלא, כל אחד כפי משקל מעשיו.

והנהגה זו ראה יתרו, גם בזמן שהקב"ה בקש להמית את משה רבינו, [כשלא מל את בנו]. שהקב"ה התנהג עמו במידת הדין. כי אצל צדיקים הקב"ה נוהג עמהם במידת הדין, כמו שאחז"ל וסביביו נסערה מאוד, מלמד שהקב"ה מדקדק עם סביביו אפילו כחוט השערה (ב"ק נ). ועל דרך זה מבואר במנחות כט: בשעה שראה משה רבינו את מיתתו של רבי עקיבא, ראה ששוקלין את בשרו במקולין, אמר לפניו ריבונו של עולם זו תורה וזו שכרה. אמר לו שתוק כך עלה במחשבה לפני. וביאר בשל"ה (עיין קובץ הערות סימן ה' ס"ק ב'), על פי מה שכתב רש"י בפסוק "בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ" (בראשית א' א'), שבתחילה עלה במחשבה לבראתו במידת הדין, וראה שאין העולם מתקיים, והקדים מידת הרחמים ושיתפה למידת הדין. כי רצון הקב"ה לברוא את העולם במידת הדין, כדי שהשכר שיקבל האדם יגיע לו על פי דין, ולא יהיה בבחינת "נהמא דכיסופא", וראה הקב"ה שאין העולם מתקיים על פי מידת הדין, לכן הקדים את מידת הרחמים ושיתפה עם מידת הדין. אבל לצדיקים גמורים, הקב"ה דן במידת הדין כדי שיקבלו שכרם מושלם. וזה התשובה למשה רבינו "כך עלה במחשבה לפני", שהרי בתחילה עלה במחשבה לברוא העולם במידת הדין, ואצל רבי עקיבא וחבריו באמת כך נשארה ההנהגה, לדון על פי מידת הדין.

ומאידך לאחר שמלה ציפורה את בנה, עבר הקב"ה מיד ממידת דין ונהג במידת הרחמים והציל את משה. נמצא שגם במשה רבינו נהג הקב"ה ברחמים, שהמתין לו ונתן לו אפשרות למול את בנו. וזה לא לפי מידת הדין, כמו שכתוב במסילת ישרים (פרק ד') "כי לפי שורת הדין ממש, היה ראוי שהחוטא יענש תכף לחטא בלי המתנה כלל. וגם שהעונש עצמו יהיה בחרון אף, כראוי למי שממרה פי הבורא יתברך שמו, ושלא יהיה תיקון לחטא כלל". ומדבר זה התפעל מאוד יתרו, כי ראה שהקב"ה רוצה ליתן שכר מושלם לצדיקים, ולכך

דן אותם במידת הדין, ורק לאחר שעושים תשובה, הקב"ה דן אותם ברחמים ומקבל תשובתם.

וגם בפרשת סוטה רואים דקדוק הדין, שנאמר בה "ואם לא נטמאה האשה וטהרה היא ונקתה ונזרעה זרע" (במדבר ה' כ"ח). ובסוטה (כו.) תניא שאם הייתה עקרה נפקדת דברי רבי עקיבא. ור' ישמעאל סבר שאם הייתה יולדת בצער יולדת ברווח, נקבות יולדת זכרים, שחורים יולדת לבנים. והקשה בספר לב אליהו, וכי לאשה זו מגיע שכר. הרי מדובר באשת איש שנסתרה עם אדם, ועברה על איסור ייחוד. אלא שהמים בדקו אותה והוכיחו שלא חטאה עמו בפועל. ואם כן די לה במה שלא צבתה בטנה ולא נפלה ירכה, ומדוע שתקבל שכר. אלא מכאן עומק דקדוק הדין של הקב"ה. שאף על פי שעשתה איסור שנסתרה עם אחר. אך בכל זאת היה כאן התגברות על היצר הרע, שהרי נסתרה ולא חטאה עמו. ועל כך נותן לה הקב"ה שכרה, כי בתוך כל הרעה שעשתה, יש מעשה התגברות על היצר הרע, ועל זה משלם הקב"ה שכר.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן עח

אל תביאני לידי נסיון

"ויקח יתרו חותן משה את צפורה אשת משה אחר שלוחיה" (שמות י"ח ב').

לכבוד מו"ר הרה"צ רבי דוד חנניה פינטו שליט"א שלום רב וכט"ס.

שאלה: פירש רש"י אחר שילוחיה, שאמר לו הקדוש ברוך הוא במדין לך שוב מצרימה. ויקח משה את אשתו ואת בניו וגו', ויצא אהרון לקראתו ויפגשהו בהר האלהים. אמר לו מי הם הללו, אמר לו זוהי אשתי שנשאתי במדין ואלו בני, אמר לו והיכן אתה מוליכם, אמר לו למצרים, אמר לו על הראשונים אנו מצטערים, ואתה בא להוסיף עליהם, אמר לה לכי לבית אביך, נטלה שני בניה והלכה לה.

וצריך ביאור בזה א] מדוע אמר לו להחזירם, הרי בני משה היו משבט לוי שעליו לא נגזר השעבוד, אם כן יכולים לחזור, ומה טענת אהרון על הראשונים אנו מצטערים. ב] השעבוד במצרים פסק מאבותינו בראש השנה (כדאיתא בגמרא בראש השנה יא. ובתוס' שם), אם כן היה לצפורה ובניה לבא למצרים בראש השנה כשפסק השעבוד, ולראות את הניסים שעושה הקדוש ברוך הוא במצרים, ומדוע המתינו רק אחר יציאת מצרים לבא. וצ"ע.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי לבאר זה על פי מה שאמרו חז"ל, שבני ישראל במצרים ירדו למ"ט שערי טומאה (עיין באוה"ח בפרשת שמות ג' ח'). ומובא בספרים הקדושים בשם האר"י ז"ל שטומאת מצרים בזמן הגאולה הייתה גדולה ביותר, ולכך

הקדוש ברוך הוא לא רצה לשלוח שליח להכות את מצרים במכת בכורות, רק בעצמו עבר להכותם, כמו שנאמר בכתוב "כחצות לילה אני יוצא בתוך מצרים" (שמות י"א ה'). ואמרו בהגדה של פסח "אני ולא מלאך". כי גם מלאך היה עלול להפגם מקדושתו, מגודל טומאת מצרים שהייתה שם. ומזה חשש אהרון שאם יבואו בני משה ואשתו לשם, עלולים להיות מושפעים לרעה מטומאת מצרים. ורק בני ישראל שעל כרחם נמצאים במצרים, יכולים לקבל עזרה וסייעתא דשמיא על מנת להנצל מהנסיון, אבל כשבני משה ואשתו יכנסו מרצונם למקום סכנה ונסיון, לא יקבלו סייעתא דשמיא להנצל מהנסיון.

וכמו שביאר בשיחות מוסר לר' חיים (תשל"ג ו'), מדוע אברהם אבינו עמד בגבורה בנסיון העקידה, ואילו שרה אימנו אף על פי שהייתה גדולה מאברהם אבינו בנביאות, לא עמדה בנסיון, וכששמעה שעומד להשחט פרחה נשמתה. וביאר על פי הגמ' בסנהדרין קז. "לעולם אל יביא אדם את עצמו לידי נסיון, שהרי דוד מלך ישראל הביא עצמו לידי נסיון ונכשל". וביאר הטעם, שעם הנסיון שהקב"ה נותן לאדם, נותן לו כח לעמוד בו, אבל אם אדם מכניס עצמו מרצונו לידי נסיון, לא יתנו לו משמים הכח המיוחד לעמוד בו. ולכך אברהם אבינו שהקב"ה ניסה אותו, יחד עם הנסיון ניתן לו הכח לעמוד בו בגבורה, אבל שרה שהכניסה עצמה לנסיון, לא ניתן לה הכח לעמוד בו ולכך לא עמדה בו.

ולכך לא רצה אהרון שבני משה ואשתו יכניסו עצמם לידי נסיון, כי לא ניתן להם כח לעמוד בו, ועלולים להטמע במצרים.

ועוד חשבתי לבאר על פי מה שכתב באור החיים הקדוש (והזכרנו דבריו בפרשת ניצבים עיי"ש) מכתבי האר"י ז"ל שבני ישראל ירדו למצרים על מנת לתקן את הניצוצות של הקדושה שנטמעו ביד הקליפה, כי מצרים היא ערוות הארץ ושורש הקליפה, ועיקר הקדושה נפלה שם בחטא אדם הראשון. ולכך הבינו בני ישראל שעליהם לשהות בעל כרחם במצרים, על מנת לברר ולתקן את ניצוצי הקדושה. ולכך לא היה שייך לצאת ממצרים לפני הזמן, ובני אפרים שיצאו לפני הזמן, ולקחו נשיהם ובניהם ובנותיהם ויצאו ממצרים, והרגום המצרים [עיין בפרקי דרבי אליעזר פרק מ"ח שהיו מאתים אלף כולם גיבורים ומזרע המלוכה]. והטעם שכיון שלא תיקנו עדיין הקדושה, לא היה שייך לצאת ממצרים, ולכן גברו עליהם המצרים והרגום.

ולכך חשש אהרון שאם משה יבא עם בניו ואשתו למצרים, יגרום לבני ישראל חלישות הדעת, שיראו שאפשר גם לגדל משפחה מחוץ למצרים, ולברר הניצוצות של קדושה גם מחוץ למצרים, ומדוע נגזר עלינו דווקא להיות בתוך מצרים, ורק כאן לתקן הטעון תיקון. לכך החזירם אהרון למדין, ורק כשבני ישראל היו בני חורין במדבר, חזרו בני משה ואשתו.

ועוד חשבתי לבאר על פי הכתוב "והגדת לבנך ביום ההוא לאמור בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים" (שמות י"ג ח'). וכאן נצטוינו על מצוות סיפור יציאת מצרים לבנינו. ובני ישראל כשיצאו ממצרים לא יכלו לקיים מצוה זו, שהרי ראו כולם היציאה ומה יספרו לבניהם שראו בעיניהם. לכך חזרו בניו של משה ואשתו, על מנת שיקיים בהם מצוות והגדת לבנך.

ויותר מזה יש להוסיף על פי מה שכתוב בנדרים לח. "חמישים שערי בינה נבראו בעולם, וכולם ניתנו למשה חסר אחת, שנאמר ותחסרהו מעט מאלהים" ופירש הר"ן "חוץ מאחת, ידיעת השם יתברך על אמיתתו, כדכתיב

ותחסרהו מעט מאלהים". וביארו המפרשים הטעם שחיסר הקדוש ברוך הוא ממשה מעט מידיעת השם, כדי שיוכל לקיים מצוות האמונה, שעניינה לקיים בלי להבין. ולכך מנעו ממשה להבין הכל, כדי לקיים מצוות האמונה. ולפי זה יש לבאר, שבבני משה משמים מנעו מהם לראות את כל הניסים שבמצרים, על מנת שישמעו אותם מפי משה, ובזה יקיימו את מצוות האמונה.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן עט

עבודת ה' בפרהסיא

"ואת שני בניה אשר שם האחד גרשום כי אמר גר הייתי ארץ נכריה" (שמות י"ח ג').

לכבוד מו"ר הרה"צ רבי דוד חנניה פינטו שליט"א שלום רב וכט"ס.

שאלה: במכילתא כאן "רבי אלעזר המודעי אומר "בארץ נכריה", אמר משה הואיל וכל העולם עובדים עבודה זרה למי אני אעבוד, למי אמר והיה העולם, בשעה שאמר משה ליתרו תן לי את ציפורה בתך לאשה, אמר לו יתרו קבל עליך דבר אחד שאני אומר לך, ואני נותנה לך לאשה, אמר לו משה מה הוא, אמר לו הבן שיהיה לך תחילה יהיה לעבודה זרה מכאן ואילך לשם שמים וקבל עליו, אמר לו השבע, וישבע לו שנאמר ויואל משה לשבת את האיש".

וצריך ביאור בדברי המכילתא. א] מהי כוונת משה רבינו הואיל וכל העולם כולו עובדים עבודה זרה, למי אני אעבוד למי שאמר והיה העולם, מה הקשר בין זה לזה, והאם במצב שכל העולם היו עובדים את ה', משה היה עובד עבודה זרה, וודאי שלא, ואם כן מדוע משה רבינו תולה זה שבגלל שכולם עובדים עבודה זרה, אני אעבוד למי שאמר והיה העולם. ב] מה קשור מדרש זה לפסוק "בארץ נכריה". ג] מה קשור דברי משה [שאעבוד את ה' כיון שיש הרבה עבודה זרה], להמשך דברי המדרש, שהביא את בקשת יתרו שהבן הראשון יעבוד עבודה זרה. ד] הבקשה של יתרו תמוהה, אם יתרו הבין שעבודה זרה יש בה ממש, אם כן מדוע הסתפק בבן אחד, וביותר שהרי יתרו כבר פירש מעבודה זרה והאמין בה' ונידו אותו, ואם כן מה הטעם שבן אחד יעבוד עבודה זרה, וביותר קשה מדוע משה רבינו הסכים לזה, ועוד שנשבע על כך.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: וחשבתי לבאר בזה על פי הכתוב "מדוע מיהרתן בא היום ותאמרנה איש מצרי הצילנו מיד הרועים". (שמות ב' י"ט). ומבואר בילקוט שמעוני (פרשת ואתחנן) שמשה רבינו נתבע על זה, "בנות יתרו אומרות איש מיצרי הצילנו, ואתה שומע ושותק". ולכאורה זהו תימה גדולה, שהרי כשאמרו לאביהן איש מצרי הצילנו, לא היה שם כלל משה רבנו, ורק אחר כך אמר להן "קיראנה לו ויאכל לחם"

(שמות ב' כ'). אלא נראה שהביאור בזה, שלבושו של משה היה כמצרי, כיון שגדל בבית פרעה, היה מוכרח להיות לבוש כמו שאר בני ביתו. לכן חשבוהו בנות יתרו כמיצרי. והייתה תביעה על משה רבינו, מדוע לא גילה להם את זהותו האמיתית, כי הוא יהודי. שמיד שברח מפרעה, היה צריך להחליף את בגדי המלכות, בבגדים של יהודי.

כי יהודי צריך לפרסם ולגלות את יהדותו שעל ידי כך מתקדש שמו של הקב"ה בעולם. וכמו שאמרו חז"ל שבזכות שלא שינו בני ישראל את לבושיהם זכו ונגאלו ממצרים (פסיקתא זוטרא שמות ו'), כי על ידי זה שהקפידו על בגדי היהודי ופרסמו את יהדותם, קדשו שם שמים ברבים. ומשה רבינו רצה לתקן זאת. לכן בשעה שנולד לו בנו בכורו קרא לו בשם גרשום כי אמר "גר הייתי בארץ נכריה" (יתרו י"ח ג'). ועל ידי כך מפרסם משה רבינו את יהדותו ברבים. כי רק יהודי יכול להרגיש גר בעולם הזה. שהעולם הזה כארץ נכריה, וכי הוא עולם חולף ועובר ועראי, והוא רק כפרוזדור לעולם הבא. ותחת אשר בתחילה הסתיר משה את יהדותו, כעת על ידי קריאת שם זה פרסם את יהדותו לעין כל.

וכדי לתקן יותר, אמר משה רבינו, היות וכל אומות העולם עובדים עבודה זרה ומחללים ה' ברבים, אני אעבוד למי שאמר והיה העולם, גם כן באותה צורה בפרהסיא, ואקדש את שמו יתברך. וזהו ארץ נכריה, שהיא זרה להקדוש ברוך הוא.

ובזה יש לבאר כוונת יתרו, שאמר למשה רבינו ליתן בן אחד לעבודה זרה. שכוונתו שיתן לו בן אחד, שילך לראות כיצד עובדים עבודה זרה בריש גלי, וכיצד משקיעים עובדי עבודה זרה, את כל כוחותיהם לעבוד עבודה זרה, ומזה ילמד לעבוד את הקב"ה. וכעין שעשה משה רבינו שראה את העולם עובדים עבודה זרה, ומתוך כך התחזק בעבודת ה'.

ועוד יש לפרש על פי המבואר בחז"ל שאמר לו ישעיה הנביא לחזקיהו, כי מת אתה ולא תחיה, משום שלא עסקת בפריה ורביה, אמר לו חזקיהו כי ראיתי ברוח הקודש, שיצאו ממני בנים לא טובים. אמר לו "בהדי דכבשי רחמנא למה לך", שעליך לעשות המצוה שמוטלת עליך, והקב"ה יעשה הטוב בעיניו (ברכות י.) וזה שהתנה יתרו עם משה שיתן בן לעבודה זרה, פירוש הרי אתה יודע שעתיד לצאת ממך נכד שיעבוד עבודה זרה, כמבואר בשופטים "ויהי נער מבית לחם יהודה ממשפחת יהודה והוא לוי והוא גר שם" (יז ז). ועיין בגמ' בבא בתרא דף קט: שהוא יהונתן בן גרשום בן משה. ועבד עבודה זרה אצל מיכה.

ושואל יתרו את משה, האם אתה מוכן לישא את ציפורה, אף על פי שאתה יודע שיצא ממך נכד שיעבוד עבודה זרה [ומה שאמר לו בן, הכוונה לנכד שהרי בני בנים הרי הם כבנים]. כי המעלה של יתרו הייתה בקשת האמת, ולכך עבד את כל העבודות זרות שבעולם, על מנת למצוא את האמת. וכאן יתרו בודק את משה רבינו כמה חזקה אצלו האמת, והאם מוכן לישא אשה אף על פי שיודע שיצא ממנה נכד שיעבוד עבודה זרה. ומכל מקום לא ימנע מלישא אשה, כיון שהאמת מחייבת לישא אשה כציווי ה' בלי חשבונות מה יהיה בעתיד. וזה הסכים משה, מטעם שאמר לו ישעיה הנביא לחזקיהו, בהדי דכבשי רחמנא לך, וכיון שיש מצוה לישא אשה, אין להמנע מלהוליד בנים, אף על פי שסופם לעבוד עבודה זרה.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן פ

כך היא דרכה של תורה

"ויבא יתרו חותן משה ובניו ואשתו אל משה אל המדבר אשר הוא חונה שם הר האלהים" (שמות י"ח ה').

לכבוד מו"ר הרה"צ רבי דוד חנניה פינטו שליט"א שלום רב וכט"ס.

שאלה: פירש רש"י "אל המדבר, בשבחו של יתרו דיבר הכתוב, שהיה יושב בכבודו של עולם, ונדבו לבו לצאת אל המדבר מקום תוהו לשמוע דברי תורה".

וצריך ביאור א] מה עניין "כבודו של עולם" שישב יתרו, הרי נידו אותו כדפירש רש"י על הפסוק "ולכהן מדין" (שמות ב' ט"ז), "רב שבהם ופירש מעבודת אלילים, ונידוהו מאצלם". ב] מדוע נחשב המדבר "מקום תוהו", הרי היו להם ענני כבוד מסביב, וירד להם מן, וזהו כבוד גדול. ג] מה החידוש הגדול שבא לשמוע דברי תורה, הרי לא נשאר הרבה זמן במדבר, שאחר כך חזר לארצו, וגם כשבא למחנה כולם יצאו לקראתו וכבדוהו כבוד גדול, ויותר היה לתורה להזכיר את שבחו של יתרו, בזה שפרש מכל העבודות זרות שעבד, וזה לא נכתב בתורה בפירוש רק ברמז שאמר "כי ידעתי כי גדול ה' מכל האלוהים" (שמות י"ח י"א). וצ"ע.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי לבאר זה על פי מה שכתוב בזבחים קטז. "כשניתנה תורה לישראל היה קול ה' הולך בכל העולם, נתקבצו מלכי אומות העולם אצל בלעם הרשע, ואמרו לו מה קול ההמון אשר שמענו, שמא מבול בא לעולם, שנאמר ה' למבול ישב, אמר להם כבר נשבע הקדוש ברוך הוא שאינו מביא מבול לעולם וכו', ומה קול ההמון הזה, אמר להם חמדה טובה יש לו בבית גנזים שהייתה גנוזה אצלו תתקע"ד דורות קודם שנברא העולם, וביקש ליתנה לבניו, שנאמר ה' עוז לעמו יתן. מיד פתחו ואמרו ה' יברך את עמו בשלום". נמצא שבזמן מתן תורה כולם ראו את כבוד התורה והעריכו את כבודה, אבל אחר כך בא עמלק וצינן את כל ההתפעלות, כמו שכתוב "אשר קרך בדרך" (דברים כ"ה י"ח), ופירש רש"י "משל לאמבטי רותחת שאין כל בריה יכולה לירד לתוכה, בא בן בליעל אחד קפץ וירד לתוכה אף על פי שנכוה, הקרה אותה בפני אחרים".

נמצא שאחר מלחמת עמלק, שוב ירד ערכם של ישראל בפני אומות העולם. ואז המתינו אומות העולם ליתרו שיחזור אליהם ויעבוד עבודה זרה, ויושיבוהו בכבוד גדול כמו שהיה בעבר. אבל יתרו עזב הכל והלך למדבר לשמוע דברי תורה, והיא כוונת רש"י שיתרו ישב בכבודו של עולם, שהרי כעת נתנו לו אפשרות לחזור לכל הכבוד שהיה לו בעבר, ומכל מקום יתרו לא הסכים לזה, ועזב הכל והלך לקבל תורה.

ואף על פי שהיה ענני כבוד ובאר ומן, מכל מקום יתרו לא הלך בשביל זה, רק

הלך לשמוע דברי תורה, וגם אם המדבר היה ריק ומקום תוהו היה מוכן לילך למקום תורה, ולכך נאמר בפסוק "אל המדבר", שכוונת יתרו לילך גם אם יש שם מדבר גמור ומקום תוהו.

ועל דרך זה נאמר בפרקי אבות (פרק ו' משנה ד') "כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל, ומים במשורה תשתה, ועל הארץ תישן, וחיי צער תחיה, ובתורה אתה עמל, אם אתה עושה כן אשריך וטוב לך". וביאר בנפש החיים שאין הכוונה כפשוטו, שמחוייב לאכול פת במלח וכו', על מנת לזכות לתורה. אלא הכוונה שיהא מוכן ללמוד תורה אפילו במצב של פת במלח וכו', ודעתו לא לעזוב התורה בכל מצב שהוא, ועל ידי זה יזכה לכתרה של תורה. וזה מה שעשה יתרו, שהיה מוכן לילך למדבר ולמקום תוהו, גם אם לא יהיה באר ענן ומן על מנת לזכות לתורה, וזהו השבח הכי גדול שיכול להיות ליתרו, שעזב את כל כבודו והלך ללמוד תורה, על דעת לאכול פת במלח, ולשתות מים במשורה שזוהי דרכה של תורה.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן פא

נעשה בשרו חידודין חידודין

"ויחד יתרו על כל הטובה אשר עשה ה' לישראל אשר הצילו מיד מצרים" (שמות י"ח ט').

לכבוד מו"ר הרה"צ רבי דוד חנניה פינטו שליט"א שלום רב וכט"ס.

שאלה: "ויחד יתרו" ביאר בעל הטורים בשני אופנים. א] שיחד לבו לאל אחד ונעשה יהודי. ב] מלמד שנעשה בשרו חידודין חידודין על אבדן מצרים (עיין סנהדרין צד.).

ולכאורה שני פירושים אלו סתרי אהדדי, משום שלפירוש ראשון זהו מעלתו של יתרו, שנעשה יהודי וייחד לבו לאביו שבשמים. ואילו לפירוש שני יתרו הצטער על אבדן הרשעים שהם בגדר שונאי ה', ואם הוא ייחד לבו להקדוש ברוך הוא, היה צריך לשמוח על אובדן הרשעים שמכעיסים את הקב"ה, ועינו את ישראל בעבודת פרך, והרי כבר נאמר באבוד רשעים רינה ויש לשמוח באבידתן וצ"ע.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: בתחילה חשבתי להוסיף רמז נאה על הפירוש הראשון של בעל הטורים, שפירש "ויחד יתרו" שיחד לבו לאביו שבשמים. "ויחד" מלשון אחדות. שיתרו הבין שסגולתם של ישראל בזה שהם מאוחדים, כמו שנאמר "ויחן שם ישראל נגד ההר" (שמות י"ט ב'), ופירש רש"י "כאיש אחד בלב אחד". והבין יתרו שגם הוא חייב להכלל בכלל אחדות זו. שאינו יכול להיות נבדל ומופרש מהם, כי הקב"ה אורייתא וישראל חד הוא, ונהיה חלק אחד עם ישראל.

וחשבתי להסביר, כי שני הפירושים שהביא בעל הטורים אינם סותרים. ואדרבה משלימים זה את זה. ובהקדים דברי רבינו יונה (שער שלישי אות ק"ס) "ועניין שונאי ה', נמצא לפעמים גם באנשים שהם עושים המצוות, ונזהרים מכל עבירה במעשה ולשון, אם נפשם רעה ובקרב לבם יקשה להם כאשר חבריהם עוסקים בתורה, וירע בעיניהם בהיות בני אדם עובדים את השם ויראים מלפניו. כאשר תאמר על האיש אשר לא יחפוץ שיכבדו בני אדם את המלך ושיעבדוהו, כי הוא שונא את המלך וכו'. וכן אם יאהבון כבוד הרשעים ומושלם על עפר, כי אלה באמת שונאי השם, ואין רצונם בקיום עבודתו, ולא יחפצו בהדרת קדש יראתו, ואשר ירבון מאד עבדיו ויראיו". נמצא מדברי רבינו יונה, שכל מי שאוהב את הקב"ה, חפץ הוא בכל לבו שירבו עבדי ה', על מנת שיתרבה כבוד שמים בעולם.

וכך הרגיש יתרו, שבתחילת דרכו היה עובד עבודה זרה והאמין בכל כוחות הטומאה, [ומסתבר שהאמין גם בפרעה שעשה עצמו כאלוה]. וכששמע את יד ה' החזקה ואת גדלו ואותותיו אשר עשה לפרעה ולכל מצרים. היה תמיה כיצד יתכן שהעם המצרי שראו את יד ה' החזקה, לא חזרו בתשובה, והתמלא צער ורחמים עליהם, כיון שזכה להכיר את דרך האמת ולשוב תחת כנפי השכינה הצטער מאוד, ומדוע שאר אחי המצרים היו צריכים להענש ולהטבע בים, ולא זכו גם הם להצטרף אל השכינה ולקדש שמו יתברך, ועל כך נעשה בשרו חידודין חידודין. שהוא מכח הכרתו הגדולה שזכה להכיר את גדלות הבורא, עד שהיצר לו מאוד על שאר המצרים מדוע לא זכו להתגייר. לכן חס עליהם ונעשה בשרו חידודין.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן פב

בשביל ישראל שנקראו ראשית

"ויחד יתרו על כל הטובה אשר עשה ה' לישראל אשר הצילו מיד מצרים" (שמות י"ח ט').

לכבוד מו"ר הרה"צ רבי דוד חנניה פינטו שליט"א שלום רב וכט"ס.

שאלה: "על כל הטובה", כתב הילקוט שמעוני שהכוונה על טובת המן, שטעמו בו טעם בשר דגים וחגבים וכל המטעמים שבעולם.

ויש לעיין וכי זה חשוב טובה כל כך גדולה שטועמים טעם טוב באוכל, והרי מצאנו להיפך שהתורה נקנית במיעוט תענוג, וכמו שאחז"ל שעד שיתפלל אדם שיכנסו דברי תורה לתוך מעיו יתפלל שלא יכנסו מעדנים לגופו (תוס' כתובות ק"ד.), והגר"א היה אוכל את המאכלים בלי ללעוס כדי שלא ירגיש טעם באוכל. והחתם סופר היה שותה את המשקאות כשהם חמים מאוד, כדי שלא יהנה מהם (כמובא בספר חוט המשולש), ואם כן צריך ביאור, מה הטובה הגדולה בכך, שהיו טעמים מרובים במן.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר זה על פי דברי המדרש רבה (שמות פרשה א') אמר רבי חייא אמר רבי סימון ג' היו באותה עצה של הבה נתחכמה לו, בלעם איוב ויתרו, יתרו ברח ולא הסכים לעצה רעה זו. נמצא שיתרו כבר ראה את קושי השעבוד שנשתעבדו בני ישראל במצרים, ואת הצער הגדול במשך מאתיים ועשר שנים, ולבסוף ראה את ההצלה של בני ישראל על ידי ניסים ונפלאות גלויים שעשה עמם הקדוש ברוך הוא. ומאוד התפעל יתרו מנפלאות אלו עד שאמר "עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלהים" (שמות י"ח י"א), ושמח מאוד בשמחתם של ישראל שזכו להינצל. ואמר "ברוך ה' אשר הציל אתכם" (שמות י"ח ט') ואמרו חז"ל שהוא הראשון שברך את הקב"ה. וזה מחמת השמחה העצומה שהייתה לו בהצלת עם ישראל.

וכששמע יתרו שבמן יש את כל הטעמים שמבקשים בני ישראל לטעום, שמח מאוד על כל הטובה אשר עשה ה' לישראל, כי סבר שצריכים גשמיות טובה לאחר כל הסבל שסבלו במצרים. ועל דרך זה מבואר באור יהל, שבכל עניני הגשמיות אין ההנאה פסולה בעצם, רק מה שהאדם משתוקק וחושק להנאות העולם, כי אדם שמשתוקק לגשמיות לא ישתוקק לרוחניות, ואדם שמשתוקק לרוחניות לא ישתוקק לגשמיות. כי אהבת עולם הזה ואהבת עולם הבא לא יתכנו לשכון בלב אחד. ולכן צריך האדם למעט מתענוגי העולם הזה, כי על ידי זה שמשתוקק וחפץ בהם, הוא מגרע מהרצון וההשתוקקות לחיים רוחנים. אבל כשאדם נותן מאכל טוב לחבירו או שמכבד אותו אין בזה כל רע, ולכן אין "לפני עוור" בגשמיות ובמידות, אדרבה נחשב לו למצוה. כי אם התענוג של עולם הזה בא למקבל בלי השתוקקות ורצון אין בו כל פסול. ולכן רצה יתרו שיהא טוב לעם ישראל, וכעין זה אמר רבי ישראל סלנטר דהגשמיות של השני הוא הרוחניות שלי.

עוד אפשר לפרש על פי מה שאמרו חז"ל עתיד אדם ליתן דין וחשבון על כל מה שראו עיניו ולא נהנה ממנו (ירושלמי קידושין פרק ד'), כי ככל שתגדל הנאתו, כך ידע לשבח ולהלל את הקב"ה ולהודות לו על טובו וחסדו, ואז יבין יותר "מה רבו מעשיך ה' כולם בחכמה עשית". ובוודאי שאין הכוונה לריבוי אכילה ושתיה יתירה ובהנאות העולם. אלא הכל במידה ובמשקל, להנות מעט כדי לשבח את הקב"ה במה שברא בעולמו. והרי נאמר "כל הנקרא בשמי לכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו" (ישעיה מ"ג ז') שכל תכלית הבריאה היא לשבח את הקב"ה. לכן כששמע יתרו שבני ישראל אוכלים את המן ויש בו את כל הטעמים, שמח מאוד לפי שעתה נשלמת תכלית הבריאה, שעל ידי שיהנו בני ישראל ממטעמים אלו, ישבחו ויודו לבוראם על כל טובו וחסדו שברא בעולמו, לכן שמח על כל הטובה אשר השפיע ה' לישראל באכילת המן.

וכמו שכתב במסילת ישרים (פרק א') "ואם תעמיק עוד בענין תראה, כי העולם נברא לשימוש האדם. אמנם הנה הוא עומד בשיקול גדול. כי אם האדם נמשך אחר העולם ומתרחק מבוראו, הנה הוא מתקלקל, ומקלקל העולם עמו. ואם הוא שולט בעצמו ונדבק בבוראו ומשתמש מן העולם רק להיות לו לסיוע לעבודת בוראו, הוא מתעלה והעולם עצמו מתעלה עמו. כי הנה עילוי גדול הוא לבריות כולם בהיותם משמשי האדם השלם המקודש בקדושתו יתברך".

ואין להקשות הרי התורה נקנית במיעוט תענוג. כיון שהמן היה מאכל רוחני ולא מאכל גשמי, שהוא הלחם שמלאכי

השרת אוכלים אותו. וגם בני ישראל לא נצרכו לנקביהם באכילתו כמבואר ביומא עה: כי היה הוא מאכל רוחני וקדוש. ובזה וודאי אין חשש שימשך ליבם לתאוות יתירות, לכן אף על פי שאכלו מן וטעמו בו כל הטעמים שרצו, היו בדרגת צדיקים גמורים שפורשים מתאוות והנאות העולם. ועיין בשב שמעתתא בהקדמה שהביא בשם המגיד שאמר לבית יוסף, שהמן שאכלו במדבר היה הכרחי לקבלת התורה בלי בחירה. וביאר זה, כי על ידי זה שאכלו את המן לא היה להם שום נטיה ושום תאווה חומרית, רק היה תקוע בלבם אהבת התורה והמצוות, ואם כן ודאי כשהרגישו כל הטעמים במן, לא נמשכו כלל אחר תאוות העולם.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן פג

יצא מכלל ארור ונכנס לכלל ברוך

"ויחד יתרו על כל הטובה אשר עשה ה' לישראל אשר הצילו מיד מצרים" (שמות י"ח ט').

לכבוד מו"ר הרה"צ רבי דוד חנניה פינטו שליט"א שלום רב וכט"ס.

שאלה: בגמ' סנהדרין צד. אמר רב שהעביר חרב חדה על בשרו, ופירש רש"י על עצמו ונתגייר. וראינו מקשים, שהרי מבואר בסנהדרין נט: שבני קטורה חייבים במילה שנתרבו מהפסוק "את בריתי הפר" לרבות בני קטורה, ושיטת רש"י שרק ששה בני קטורה חייבים במילה והם זמרן, יקשן, מדן, מדין, ישבק, ושוח. כמו שכתוב בבראשית (כ"ה ב'). אבל שאר זרעם פטורים, וגם ששה בני קטורה אין עליהם חיוב מילה עצמי, רק אברהם אבינו חייב למול אותם. אולם "היד רמה" (סנהדרין נט:) שם חולק, וסובר שגם הם חייבם למול עצמן אם לא מל אותם אביהם, אבל שאר בניהם פטורים מן המילה, שיטת "תוספות הרא"ש" (שם) שבני קטורה חייבים למול הם וזרעם עד מתן תורה, אבל לאחר מתן תורה פטורים.

אבל שיטת "הרמב"ם" (פרק י' הלכות מלכים) שכל בני קטורה חייבים במילה גם אחרי מתן תורה. אם כן מדין וכל זרעו לפי הרמב"ם חייבים במילה, ואם כן יתרו כהן מדיין היה חייב במילה מהדין. אם כן קשה מדוע לא מל עצמו מיד כשפירש מכל העבודות זרות, והמתין רק עד שהגיע לבני ישראל במדבר. ותירץ ר' חיים קנייבסקי (מובא בקובץ עיון הפרשה) על פי הגמ' בסנהדרין צד. לחד מאן דאמר שויחד שנעשה בשרו חידודין חידודין, והיינו דאמרי אינשי גיורא עד עשרה דרי לא תבזי ארמאה באפיה. ופירש בגליון הש"ס בשם ר' בחיי, שיתרו הוא דור עשירי לחם בן נח. נמצא שבאמת יתרו אינו מצאצאי מדיין רק צאצאי חם, ומינוהו כהן עליהם, ולכך לא חייב במילה עכ"ד.

וצריך ביאור שלפי זה כיצד נשא משה רבינו את ציפורה בת יתרו, ומדוע לא חשש לידבק בזרעו של חם, והרי אברהם אבינו הקפיד שלא ישא בנו יצחק

אשה מבנות הכנעני, ואמר לו לאליעזר אתה ארור ואין ארור מדבק בברוך, ואם כן מדוע נשא משה רבינו מצאצאיו של חם שהוא ארור ועבד.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: תחילה חשבתי לתרץ מדוע לא מל יתרו עצמו, אף על פי שהיה מבני קטורה. כי חשש לפיקוח נפש, שאם ימול עצמו יהרגו אותו בני עירו כיון שנעשה ליהודי, וכמו שמצינו בילקוט שמעוני (שמות קס"ט) על הפסוק "איש מצרי הצילנו מיד הרועים" (שמות ב' י"ט), מכאן שהשליכום למים שנאמר וגם "דלה דלה לנו" (שם). נמצא שהיו חשודים בני עירו על שפיכות דמים של יתרו ומשפחתו. ובתחילה כשיתרו פירש מהעבודה זרה לא הרגוהו, רק רצו להרוג בנותיו, כי רצו להפחידו שיחזור בו מדרכיו, וישוב לעבוד עבודה זרה ויהא כמו כולם. אבל אם היה מל עצמו שוב אינו יכול להיות כמותם, שהרי הוא מהול והם לא מהולים. וכמבואר בגמ' סנהדרין לט. שאמר הקיסר לרבי תנחום בא ונהיה עם אחד, אמר לו טוב, אבל אנו מהולים לא יכולים להיות ערלים כמותכם, ולכן בואו אתם הנכרים ותמולו עצמכם ותהיו כמונו. עיי"ש.

ולכך חשש יתרו שאם יתפרסם ברבים שמל יהרגו אותו, ויתרו ידע שלא יוכל למול עצמו לבד. וכמו שכתב רש"י אצל אברהם אבינו (בראשית פרק י"ז פסוק כ"ב) "בהמולו נטל אברהם סכין ואחז בערלתו ורצה לחתוך, היה מתירא שהיה זקן, מה עשה הקדוש ברוך הוא שלח ידו ואחז עמו, שנאמר וכרות עמו הברית, לו לא נאמר אלא עמו". וגם יתרו חשש למול עצמו לבד, ואם יקח אחר עמו שיסייע עמו במילה, יתפרסם הדבר ויהא חשש פיקוח נפש של יתרו, ולכך לא מל עצמו עד שהגיע למדבר. ועוד יש לומר שכיון דבני עירו לא מלו עצמן, אף על פי שהיו חייבים, שוב נשתכחו מהם הלכות המילה, ולכך המתין יתרו במילה עד שהגיע למדבר, ולמד ממשה רבינו את כל הלכות המילה.

והשאלה השניה, כיצד נשא משה את ציפורה שהיתה מיתרו שהיה מצאצאיו של חם, יש לומר כיון שברח יתרו מהעצה הרעה של פרעה כמו שמבואר בסוטה יא. כי כאב לו צערן של ישראל, וגם זכה לעשות הכנסת אורחים למשה רבינו ששקול כנגד כל ישראל, כמו שכתב רש"י על הפסוק "למשה ולישראל" (שמות י"ח פסוק א') "שקול משה כנגד כל ישראל". שוב זכה יתרו להקשר לכלל ישראל, ויצא מכלל ארור לכלל ברוך. כמו שמצינו באליעזר, שנכנס לכלל ברוך כשמצא השידוך ליצחק. ומשה ידע זה שהרי ישב על הבאר, וידע שמשמים יזמנו לו שם את בת זוגו כמו שכתוב "וישב על באר" (שמות ב' ט"ו). ופירש רש"י "למד מיעקב שנזדווג לו זווגו על הבאר". ולכך הבין משה רבינו שאם זימנו לו את ציפורה, זה סימן משמים שיתרו יצא מכלל ארור לכלל ברוך, ואפשר לישא בתו.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן פד

גסות הרוח

"ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם כי תקנה עבד עברי שש שנים יעבוד ובשביעית יצא לחפשי חינם" (שמות כ"א א' ב').

לכבוד מו"ר הרה"צ רבי דוד חנניה פינטו שליט"א שלום רב וכט"ס.

שאלה: צריך עיון א] מדוע התורה פותחת במצוה הראשונה אחר מתן תורה, בפרשת עבד שגנב ומכרוהו בגנבתו או מוכר עצמו לפרנסתו, הרי היה עדיף לפתוח במצוות הקרבנות, כמו שנוהגים ללמוד בויקרא עם תינוקות שיבואו טהורים ויתעסקו בטהורים, או לפתוח בהלכות שבת וכדו' ומדוע פתח בעבד. ב] התורה קוצבת לעבד שש שנים לעבוד ולצאת לחירות בשביעית, וצריך ביאור שזה מובן כשבית דין מוכרים אותו, ולעבד עדיף שיצא לחירות מוקדם, לכן קצבה לו תורה שבשנה השביעית יצא לחירות, אבל בעבד שמוכר עצמו לפרנסתו, עדיף לו שימכר ליותר זמן, שכך יהא לו יותר פרנסה כי אם נמכר ליותר משבע שנים, אם כן שווה מחיר העבד יותר, ומדוע הגבילה התורה את המצוה רק לשבע שנים.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי לבאר זה על פי הגמרא בנדרים נה. "מאי דכתיב וממדבר מתנה וממתנה נחליאל ומנחליאל במות, כיון שעושה אדם את עצמו כמדבר שהוא מופקר לכל, תורה ניתנה לו במתנה שנאמר וממדבר מתנה, וכיון שניתנה לו במתנה נחלו אל שנאמר וממתנה נחליאל, וכיון שנחלו אל עולה לגדולה שנאמר ומנחליאל במות, ואם הגביה עצמו הקדוש ברוך הוא משפילו שנאמר ומבמות הגיא, ולא עוד אלא ששוקעין אותו בקרקע שנאמר ונשקפה על פני ישימון, ואם חוזר בו הקב"ה מגביהו שנאמר כל גיא ינשא".

נמצא מדברי הגמ' שעל מנת לזכות לכתרה של תורה, צריך האדם להיות עניו ושפל רוח ביותר, ומי שמגביה עצמו ומתגאה לא יזכה לכתרה של תורה. והביאור בזה נראה שחכמת התורה באה ישירות מידיו של הקב"ה, וכמו שמברכים בברכת התורה "המלמד תורה לעמו ישראל", (עיין ברמח"ל בדרך ה' עוד בזה). ולכן מי שהוא בעל גאווה הקב"ה לא רוצה ללמדו תורה. שהרי מבואר בסוטה ה. "אמר רב חסדא ואיתימא מר עוקבא כל אדם שיש בו גסות הרוח, אמר הקב"ה אין אני והוא יכולין לדור בעולם". שהקב"ה לא רוצה להתחבר לבעל גאווה, ולכן לא ילמדו תורה ולא יזכה לכתרה של תורה.

ולכך מיד לאחר מתן תורה נאמר בכתוב "מזבח אדמה תעשה לי וזבחת עליו את עולותיך ואת שלמיך את צאנך ואת בקרך" (שמות כ' כ"א). כאן באה התורה לרמז, על ענוה הכנעה וביטול שהאדם צריך להיות בבחינת "מזבח אדמה", להרגיש שהוא עפר מן האדמה ואין לו במה להנשא על זולתו. ולכך ממשיכה התורה ומצוה "ולא תעלה במעלות על מזבחי אשר לא תגלה ערותך עליו" (שמות כ' כ"ג). שבאה התורה

לרמז לאדם, שגם אם עולים על מזבח ה' שמתעלים בתורה ומצוות ורוצים להתקרב להקב"ה, מכל מקום לא תעלה במעלות על מזבחי, שאין לאדם להרגיש את עצמו חשוב ובעל מעלה על זולתו, כי אז הוא בגדר "אשר לא תגלה ערותך עליו", שזהו קלונו ובזיונו של אדם שמתגאה, ואין הקב"ה יכול לדור עמו בעולם. נמצא שהשרש לקבלת התורה הוא ענוה והתבטלות, ובזה מסיימת התורה בסוף פרשת יתרו, שהוא גמר מתן התורה בהר סיני.

ולפי זה מובן היטב מדוע המצוה הראשונה היא, כי תקנה עבד עברי, שזהו על מנת להזהיר האדם מהגאווה. שהרי זכה לקנות עבד לעצמו, והעבד חייב לשרתו ולמלא את רצונו בכל עת ובכל שעה. האדון יכול להגיע למצב של "ורם לבבך ושכחת את ה' אלהיך" (דברים ח יד). ולכך מתחילה התורה בדיני עבד עברי, שמחוייב להתנהג עם העבד בענוה ובחמלה וכמבואר בקידושין כב. "תנו רבנן כי טוב לו עמך, עמך במאכל עמך במשתה שלא תהא אתה אוכל פת נקיה, והוא אוכל פת קיבר, אתה שותה יין ישן והוא שותה יין חדש, אתה ישן על גבי מוכין והוא ישן על גבי תבן, מכאן אמרו כל הקונה עבד עברי כקונה אדון לעצמו". וזהו ההיפך מפרעה שהשתעבד בישראל, והגיע למצב של השחתת הנפש וגסות הרוח. ולכך לא קיבל את עולו של הקב"ה ואמר "מי ה' אשר אשמע בקולו" (שמות ה' ב'). כיון שהיה נגוע בגאווה וגסות הרוח, שוב לא היה מסוגל להתבטל לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה. עד כדי כך שהלך ועשה עצמו אלוה, ואמר "לי יאורי ואני עשיתיני" (יחזקאל כט ג).

ולכך פתחה תורה במצוה הראשונה בדיני עבד עברי, על מנת להזהיר את האדם מגסות הרוח, שזהו השורש לכל קבלת התורה ועבדות ה'. ולכך התורה מגבילה את העבד, שלא ימכר ליותר משש שנים. כי תמיד עליו לזכור שהוא העבד של מלך מלכי המלכים, ולא עבד לבשר ודם. וכמבואר בקידושין כב: "רבן יוחנן בן זכאי היה דורש המקרא הזה כמין חומר, מה נשתנה אוזן מכל איברים שבגוף, אמר הקב"ה אוזן ששמעה קולי על הר סיני בשעה שאמרתי כי לי בני ישראל עבדים ולא עבדים לעבדים, והלך זה וקנה אדון לעצמו ירצע".

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן פה

מעלת האחריות

"אם בגפו יבא בגפו יצא אם בעל אשה הוא ויצאה אשתו עמו" (שמות כ"א ג').

לכבוד מו"ר הרה"צ רבי דוד חנניה פינטו שליט"א שלום רב וכט"ס.

שאלה: פירש רש"י בגפו שלא היה נשוי אשה, בגפו יצא, מגיד שאם לא היה נשוי אשה מתחילה, אין רבו מוסר לו שפחה כנענית ורק לנשוי מוסר שפחה.

וצריך ביאור מאי נפקא מינא אם היה נשוי או לא, וכיון שהתורה מתירה לאדון להשיאו שפחה, צריך ביאור למה רק אם היה נשוי רבו מוסר לו שפחה. ואם לא היה נשוי לא מוסר לו שפחה כנענית להוליד ולדות.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר זה שבזמן שהשבטים רצו ליטול את בנימין למצרים, ולא הסכים יעקב אבינו. אמר לו ראובן "את שני בני תמית אם לא אביאנו אליך תנה אותו על ידי ואני אשיבנו אליך" (בראשית מ"ב ל"ז). וגם בזה לא הסכים יעקב אבינו. אבל כשיהודה אמר לו "אנכי אערבנו מידי תבקשנו אם לא הביאותיו אליך והצגתיו לפניו וחטאתי לך כל הימים" (בראשית מ"ג ט'), לתנאי זה הסכים יעקב אבינו. וצריך ביאור מדוע לתנאי של ראובן התנגד, ולתנאי של יהודה הסכים.

כרחך שחתן נמחלים עוונותיו גם בלא תשובה. וזהו באמת תימה במה זוכה החתן למחילת עוונות ללא תשובה, יותר מיום כיפור שמכפר רק עם תשובה. והביאור בזה שמעלת החתן הוא, שמקבל על עצמו אחריות על ביתו החדש שבונה, ולכך נמחלים עוונותיו, שמסייעים לו מן השמים לעמוד בחיובו, ומסלקים ממנו את כל עברו, כדי שיוכל לעמוד בהתחייבותו. עכ"ד ר' חיים המופלאים.

וביאר ר' חיים (בספר הזיכרון) שהמיוחד בהבטחה של יהודה, הוא כח האחריות שבה. שיהודה היה מוכן לאבד את כל חלקו בעולם הבא, אם אינו משיב את בנימין. ואדם שיש בו את מידת האחריות נחשב אדם גדול, ואדם שאין בו את מידת האחריות, שמסיר מעליו את חיובו [כמו לווה רשע ולא ישלם], אבדה ממנו צורת האדם, שזהו התחלת האדם האחראי למעשיו ודבריו, ובלי זה אינו מן הישוב ואינו אדם כלל. ולכך מבואר בירושלמי (בכורים פ"ג הל' ג') שחתן נמחלים עוונותיו, ולומדים זה מעשו שנאמר "וילך עשו אל ישמעאל ויקח את מחלת בת ישמעאל" (בראשית כ"ח ט'). וכי מחלת שמה והלא בשמת שמה, אלא שנמחלו לו כל עוונותיו. ויש לתמוה שהרי עשו לא עשה תשובה כשנשא את בשמת, וכיצד נמחלו עוונותיו בלא תשובה. ועל **ולפי** זה נראה להסביר הטעם שאם היה נשוי אשה, רבו מוסר לו שפחה כנענית, ואם לא היה נשוי אשה, אין רבו מוסר לו שפחה כנענית. שהרי לישא שפחה כנענית הוא איסור דאורייתא של "ולא יהיה קדש מבני ישראל" (דברים כ"ג י"ח). ורק שאם הלך הישראל וגנב מאחרים, ויש לו אשה ובנים, מלבד עצם מעשה הגניבה יש כאן מעשה ללא כל אחריות, שהרי יודע שאם יתפס בגניבתו, עליו להמכר לעבד ועליו להתנתק ממשפחתו לזמן רב לשעבד את כל העתיד של משפחתו עבור גניבה. וכיון שהסיר מעליו לגמרי את מידת האחריות, שוב פקעה ממנו קדושת הישראל, ויכול לישא שפחה, ואין כאן איסור לא יהיה קדש. אבל אם אין לו אשה ובנים, אין כאן לגמרי הסרה של מידת אחריות, כיון שעדין אין לו משפחה, ונשאר עליו עדיין קדושת הישראל ולכך אסור לישא שפחה.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן פו

בצלם אלהים עשה את האדם.

"מכה איש ומת מות יומת" (שמות כ"א י"ב).

לכבוד מו"ר הרה"צ רבי דוד חנניה פינטו שליט"א שלום רב וכט"ס.

שאלה: בגמרא נדרים כב. מסופר על עולא שעלה לארץ ישראל והתלוו עמו שני אנשים מחוזאי, ובאמצע הדרך קם אחד ושחט את חבירו, ושאל הרוצח את עולא האם יפה עשיתי. ענה לו עולא כן, ולך ופרע לו את בית השחיטה כדי שימות מהר. כשהגיע עולא לפני רבי יוחנן, אמר לו שמא ח"ו חיזקתי ידי עוברי עבירה, אמר לו רבי יוחנן אתה הצלת את נפשך שאלמלא כן היה הורגך. והוקשה לרבי יוחנן הרי כתוב "ונתן ה' לך שם לב רגז" בבל. ופירש הר"ן שהקושיא שהיאך גבר כעסו של אותו בן מחוזא עד שהרג את חבירו, אמר לו עולא עדיין לא עברנו את הירדן. ומשמע שרבי יוחנן הבין שלא יתכן להגיע כל כך לכעס עד כדי רציחה בארץ ישראל. והוסיף המהרש"א שבחו"ל היצר הרע שולט יותר מארץ ישראל, והכעס הוא ממדות היצר הרע.

וזה צריך עיון גדול, הרי קין הרג את הבל מכעסו, ובפשטות זה היה בארץ ישראל שהרי אדם הראשון היה בגן עדן. וכשגורשו ממנה כתב בילקוט פרשת בראשית וז"ל "ויגרש את האדם, יצא אדם וישב לו חוץ לגן עדן, בהר המוריה ששערי גן עדן סמוך להר המוריה, ומשם לקחו ולשם החזירו, שנאמר לעבוד את האדמה אשר לוקח משם". ואם כן גם כאן קשה כיצד הרג קין את הבל בכעסו בארץ ישראל. וביותר מזה קשה שמיד שנכנסו לארץ נצטוו להכין ששה ערי מקלט להורגים, ומבואר במכות ט: ששלש ערי מקלט היו בעבר הירדן, כי שם [בגלעד] היו מצויים רוצחים במזיד. [ופירשו תוספות שלכך צריכים ערי מקלט לפי שהורגים מזיד בלא עדים הקדוש ברוך הוא מזמנן לפונדק אחד, וזה שהרג במזיד יושב ונופל עליו ההורג בשוגג והולך לגלות ועיין בהגהות ב"ח]. מכל מקום מוכח שמיד בכניסתן לארץ, היו רוצחים במזיד. ובמשנה סוטה מז. "משרבו הרצחנין בטלה עגלה ערופה", מוכח שתמיד היו רציחות בארץ ישראל, ומהי התמיהה הגדולה של רבי יוחנן.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: נראה להסביר זה על פי המבואר בשיחות מוסר (תשל"ב ט"ו) על הפסוק "ויבואו כל איש אשר נשאו לבו" (שמות לה כ"א). ופירש הרמב"ן שהכוונה על החכמים העושים במלאכת הקודש של בניית המשכן, כי לא היה מי שילמדם את מלאכת המשכן, ומכל מקום ויגבה לבם בדרכי ה' לבא אל משה ולומר לו הרני עושה כל אשר אדוני דובר. וזה תמוה שאם לא ידעו כלל את מלאכת המשכן, כיצד אמרו למשה שמוכנים לעשות הכל. וביאר ר' חיים שזוהי "מעלת הנכבדות", שבזמן שגבה לבו של האדם בדרכי ה' ומרגיש עצמו חשוב ונכבד, מסוגל לעשות דברים שהם מעל הטבע

ומעל לכוחותיו. כי עיקר הכוחות שבאדם אינם כוחות הגוף, רק כוחות הנפש שטמונים וגנוזים בו. ובזמן שיש באדם את "מעלת הנכבדות" שיודע ומבין שהוא חשוב כי הוא זכה להיות עבד ה'. מוציא מן הכח אל הפועל, את כוחות הנפש שטמונים בתוכו, ומסוגל לעשות דברים נפלאים. עכ"ד.

ובזה נראה להסביר את חומרת "כבוד הבריות", שהתורה החמירה מאוד בכבוד הבריות. עד שאמרו חז"ל "כל המלבין פני חבירו ברבים אין לו חלק לעולם הבא, ונח לו לאדם שיפיל עצמו לכבשן האש ואל ילבין פני חבירו ברבים" (בבא מציעא נט.) שעל ידי זה שפוגע ומעליב את חבירו, גורם לו להרגיש שפל וירוד במעלה, ועל ידי זה מאבד את כל כוחות הנפש הטמונים בו, ולא זוכה לעבוד את ה' בכוחות שהיו בו. ורק כשמכבדו ונותן לו מעלה של נכבדות, גורם לו להוציא יותר את כוחותיו הרוחניים הטמונים בו. כי על ידי זה שמכבדו מראה לו שהוא צלם אלוקים וחלק אלוה ממעל, ולכן ראוי לכבדו. ואז כל הכוחות של הצלם אלוקים יוצאים מן הכח אל הפועל, אבל כשמבזה ופוגע בחבירו, מראה לו שהוא פחות ועלוב, מראה לו שאינו צלם אלוקים, וכל כוחותיו הרוחניים עוזבים אותו.

ולפי זה מובנים היטב דברי רבי יוחנן במסכת נדרים. שגם בארץ ישראל שייך רוצחים כמו שמצינו בקין, וכמו שמצינו בערי מקלט, וכמו שמצינו במסכת סוטה. כי "הקנאה התאווה והכבוד מוציאין את האדם מן העולם" (אבות פ"ד כ"א). וזה נאמר בכל מקום אפילו בארץ ישראל שעל ידי קנאה תאווה וכבוד, יוצא מן העולם ויכולים לעשות כל העבירות שבעולם ואפילו רציחה. אבל התימה של רבי יוחנן הייתה, על צורת הרציחה של אותו בן מחוזא, שלא רק שרצח את חבירו, אלא גם שאל את עולא האם טוב עשיתי שרצחתי, כי הבין אותו רוצח שפל שעשה דבר טוב הראוי לשבח, ולא עוד אלא שאם עולא לא היה משבח אותו היה רוצח גם את עולא.

נמצא שאותו רוצח נבזה לא ראה לפניו כלל אדם שהוא צלם אלוקים, והתייחס לאדם כאל בהמה, כי אם היה רואה אדם כצלם אלוקים לא היה מצפה לשבח על מה שרצח, ולא היה רוצח את מי שלא משבחו. וכזה זלזול בצלם אלוקים לא יתכן בארץ ישראל, שקדושת הארץ צריכה להשפיע גם על הרוצחים השפלים, שיראו לפחות צלם אלוקים לנגד עיניהם. והבן.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן פז

הרחק משכן רע

"וכי יגח שור את איש או את אישה ומת, סקול יסקל השור ולא יאכל את בשרו ובעל השור נקי" (שמות כ"א כ"ח).

לכבוד מו"ר הרה"צ רבי דוד חנניה פינטו שליט"א שלום רב וכט"ס.

שאלה: ולא יאכל את בשרו, דורשים חז"ל (בבא קמא מא.) שאפילו עורו נאסר בהנאה. רואים מכאן שהתורה החמירה על השור שהרג, גם להורגו וגם לאוסרו בהנאה.

וזה צריך ביאור. שלהרוג את השור מובן, כדי שלא ימשיך להזיק ולהרוג. אבל לאחר שהורגים אותו מה הטעם נאסר בהנאה, שהרי אין בעצם תביעה על השור מדוע הוא הרג, כי אין לו בחירה רק נהרג כדי שלא יזיק, ואם כן מדוע לא יאכל את בשרו.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר על פי המשנה בסנהדרין נד. "והאשה המביאה את הבהמה עליה בסקילה [גם הבהמה], אם אדם חטא בהמה מה חטאה, אלא לפי שבאה לאדם תקלה על ידה, לפיכך אמר הכתוב תסקל. דבר אחר שלא תהא בהמה עוברת בשוק ויאמרו זוהי שנסקל פלוני על ידה" (עיין עוד בגמרא נה.). ובביאור הטעם נראה, שאם העולם יראו את הבהמה שעשו בה עבירה, ומיד יזכרו בעבירה, זה יגרום להם לרפיון וזלזול בעוון שעשו. כי בעצם הזכירה במצב של חטא, יוצר אצל האדם קרירות ביחס לחומרת העוון, ולכך צוותה תורה לסלק ולבער את הבהמה שמזכירה את החטא.

וכעין זה מצינו בסוטה ב. "כל הרואה סוטה בקלקולה יזיר עצמו מן היין", כי בעצם ראיית הסוטה, מתקרר אצל האדם חומרת העוון של גילוי עריות, ולכך מחוייב לעשות גדרים חדשים לעצמו, ויזיר עצמו מן היין.

ולפי זה מובן מדוע צוותה תורה להרוג את השור שהרג, ולא להנות מבשרו. שאם יהנה מבשר השור שהרג, עלול האדם להגיע לחולשה ורפיון בעוון הרציחה, שהרי נהנה משור שהרג, לכך נאסר גם להנות ממנו שלא להיות מושפע בשום אופן ממצב של שפיכות דמים.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן פח

ימות זכאי ואל ימות חייב

"אם במחתרת ימצא הגנב והוכה ומת אין לו דמים" (שמות כ"ב א').

לכבוד מו"ר הרה"צ רבי דוד חנניה פינטו שליט"א שלום רב וכט"ס.

שאלה: הבא במחתרת מותר להורגו, ובמשנה סנהדרין עב. מבואר שהבא במחתרת נדון על שם סופו. שאומר הגנב אם בעל הבית יקום להציל את ממונו אהרגנו, והבא להרגך השכם להרגו. וכתב באבי עזרי (פרק ט' הל' גניבה) שהורגים את הגנב הבא במחתרת לא מדין "פיקוח נפש" של בעל הבית, כיון שהגנב בא מלכתחילה ליטול ממון, וליטול ממון לא נחשב פיקוח נפש כמבואר ברמב"ם, שנכרים שצרו על עיירות וכוונתם לשלול את ממונם, לא מחללים שבת על מנת להציל את העיירות, ורק אם הנכרים באו על עסקי נפשות, מותר לחלל שבת. ומוכח שליטול ממון אינו בגדר פיקוח נפש.

וביאר האבי עזרי שההיתר להרוג את הגנב הבא במחתרת, הוא מעונשי הגנב,

שהתורה קובעת עליו "אין לו דמים", שלא חשוב כשאדם חי, וזהו חידוש מיוחד של התורה להעניש גנב שאין לו דמים ומותר להרגו, אבל אין חיוב להרגו שאין כאן פיקוח נפש. עכ"ד.

תשובה: נראה לי להסביר זה על פי מה שביארנו לעיל במה שתמה ר' יוחנן, כיצד יתכן שאותו בן מחוזא כעס והגיע לרציחה בתוך ארץ ישראל. וביארנו שהתמיהה של ר' יוחנן היא לא על עצם הרציחה [שהרי מצינו רוצחים גם בארץ ישראל], רק התמיהה של ר' יוחנן היא כיצד יתכן שבתוך ארץ ישראל, יגיע האדם למצב נבזה כל כך, שמבין שהרציחה שעשה היא דבר טוב ונפלא, ומי שלא משבח אותו אחת דתו להמית. כי אם הגיע לכזה מצב, זהו סימן שלא רואה כלל אדם שהוא "צלם אלוקים" מול עיניו, רק רואה בעל חי למולו. ובארץ ישראל זה לא יתכן, כי קדושת הארץ תשפיע גם על הרוצח לראות מעט צלם אלוקים למולו.

על דרך זה נראה שהבא במחתרת, לא בא על מנת להרוג, ועיקר כוונתו היא לגנוב ממון. ורק חושב שאם בעל הבית יעמוד כנגדי, אקום עליו ואהרוג אותו. כאן יש פגיעה חמורה בצלם אלוקים, כי מהתחלה חושב להרוג אם לא יתנו לו ליטול ממון של אחר, ואם היה רואה שהאדם הוא צלם אלוקים, **וצריך** ביאור מדוע נשתנה דין זה מכל דיני התורה, ששם נאמר פקוח נפש דוחה לכל התורה, ומדוע לא התחשבה תורה בגנב זה והתירה להרגו, אפילו שאין בזה מצב של פיקוח נפש של בעל הבית.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

לא היה עושה כזו גניבה נבזית ושפילה. ולכך לדעתי החמירה תורה בעונש חמור של "אין לו דמים" להבא במחתרת. כיון שהגיע לשפלות הנפש עד כדי כך, להרוג את מי שלא נותן לו לגנוב ממון. יש כאן פגיעה חמורה מאוד בצלם אלוקים.

וביותר נראה שהורגים את הבא במחתרת, כדי להציל אותו מגניבה שפלה כזו. שאם יטול ממון במחתרת, יהא עליו קפידא גדולה בשמים, שגנב ממון והיה מוכן לרצוח את בעליו בשביל הממון. וכדי להצילו מגניבה שפלה כזו התירה התורה להרגו. וכעין שמבואר בסנהדרין עב. לגבי בן סורר ומורה שנדון על שם סופו "תניא ר' יוסי הגלילי אומר וכי מפני שאכל זה תרטימר בשר ושתה חצי לוג יין האיטלקי, אמרה תורה יצא לבית דין להסקל, אלא הגיעה תורה לסוף דעתו של בן סורר ומורה, שסוף מגמר נכסי אביו ומבקש לימודו ואינו מוצא, ויוצא לפרשת דרכים ומלסטם את הבריות אמרה תורה ימות זכאי ואל ימות חייב". והבן.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן פט

אשרי מי שעמלו בתורה

"דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה מאת כל איש אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי" (שמות כ"ה ב').

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: במדרש רבה "ויקחו לי תרומה, הדא היא דכתיב כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזובו, אל תעזובו את המקח שנתתי לכם, יש לך אדם לוקח מקח שיש בו זהב ואין בו כסף, יש בו כסף ואין בו זהב, אבל המקח שנתתי לכם, יש בו כסף, שנאמר אמרות ה' אמרות טהורות כסף צרוף, יש בו זהב שנאמר הנחמדים מזהב ומפז רב. יש אדם לוקח שדות אבל לא כרמים, כרמים ולא שדות, אבל המקח הזה יש בו שדות ויש בו כרמים, שנאמר שלחיך פרדס רמונים, יש לך אדם לוקח מקח ובני אדם אינן יודעין מהו, אבל משכר הסרסור [לפי ערך שהרוויח הסרסור], נתוודע מה לקח. כך התורה אין אדם יודע מה היא, אלא משכר שלקח משה, שנאמר ומשה לא ידע כי קרן עור פניו בדברו אתו". **וצריך** ביאור בדברי המדרש א] מה הקשר בין ויקחו לי תרומה [שהוא לבניית המשכן], לבין התורה שנקראת לקח טוב. ב] מהי כוונת המדרש שבתורה יש כסף, שנאמר כסף צרוף, הרי בפשוטו זהו רק משל שהתורה נקיה מכל פסולת וסיגין, אבל מה ענין כסף שהוא דבר גשמי, לבין התורה שהיא רוחנית. ג] כיצד מוכיח המדרש שבתורה יש זהב, שנאמר הנחמדים מזהב ומפז רב, הרי הכוונה שהתורה נחמדה יותר מזהב, אבל לא שיש בה זהב. ד] כיצד מוכח מקירון עור הפנים של משה, על מעלת התורה, ומהו השכר הגדול בזה שקרן עור פני משה, ובפרט שזהו רק שכר בעולם הזה ולא בעולם הבא וצ"ע.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר זה על פי מה שאחז"ל שהמשכן בא לכפר על חטא העגל, (עיין באור החיים בריש פרשת תרומה). כי אם לא היו חוטאים בעגל, היה כל העולם קדוש כמו המשכן. והשכינה היתה שורה בכל מקום. אבל כיון שחטאו בעגל וקלקלו את העולם, שוב אין השכינה שורה בכל מקום, רק בלבו של האדם. וכמו שנאמר "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם" (שמות כ"ה ח'). ודרשו רבותינו, בתוכו לא נאמר אלא בתוכם של כל אחד ואחד. **נמצא** שתכלית המשכן, היא להוריד את השכינה למשכן, ומשם לתוך לבותיהם של ישראל. אבל כדי לזכות שהשכינה תשרה בלב, צריך הכנה ותקון המדות. וכבר כתב הגר"א באבן שלימה (פרק א אות י') "יש מיני פחיתות באדם, שניצל מהן על ידי עשיית המצוות, ויש שאינו ניצול מהן רק בתורה לבד, ויש שאינו ניצול מהן, רק אם רואה לאשר המדות על ידי תוכחות מוסר, להפריש דרכיו הטובים מן הרעים". נמצא שכדי לזכות להשראת

השכינה באדם, חייבים לעמול בתורה ובמוסר. ובזה מתקנים את המדות הרעות שבאדם, ואז השכינה שורה בו.

ובזה מובנים דברי המדרש שויקחו לי תרומה, [שהוא המשכן], קשור לתורה [שהיא לקח טוב], כי רק על ידי התורה ומוסר, אפשר לזכות להביא את השכינה מהמשכן, לתוך לבו של האדם.

ומה שכתב במדרש שבתורה יש כסף וזהב שדות וכרמים, נראה לבאר על פי המובא באבות דר' נתן (פרק י"ב אות יב) "מעשה בהלל הזקן שהיה מהלך בדרך, ופגע בני אדם שמביאין חיטין, אמר להם סאה בכמה, אמרו לו בב' דינרין, ופגע באחרים אמר להם סאה בכמה, אמרו לו בג' דינרים, אמר להם והלא הראשונים אמרו בשנים, אמרו לו בבלאי טיפשאי, אי אתה יודע שלפום צערא אגרא, אמר להם שוטים, על שאני אומר לכם אתם מחזירין לי כך, מה עשה להם הלל הזקן, החזירן למוטב, אף הוא ראה גולגולת שצפה על פני המים, אמר לה על דאטפת אטפוך ודאטפוך יאטפוניה".

וביארנו זה במקו"א, שהסוחרים הבינו שגם בעניני מסחר, שייך את הכלל לפום צערא אגרא. כיון שהם אהבו את העסק בסחורה, וסברו שיש ליטול שכר, לא רק על הסחורה עצמה, אלא גם על העמל בסחורה. והלל לימד אותם, שרק בתורה שייך הכלל לפום צערא אגרא, כי הקדוש ברוך הוא רוצה מהאדם את עצם העמל בתורה, וצריך להתענג בעמל התורה. אבל בעניני עולם הזה ומסחר, השכר הוא לא על העמל, רק על עצם הסחורה, כי האדם לא צריך להנות מעצם המסחר.

וזהו מה שסיים באבות דר' נתן אף הוא ראה גולגולת שצפה על פני המים וכו'. לומר לרוצח, הסיבה שהגעת לשפל המדרגה, ולטול חיים של אדם. זהו משום שלא הערכת את החיים, ולכך היה נקל בעיניך, להפסיק חיים של אחרים. ולכך נענשת שהקדוש ברוך הוא נטל ממך את החיים, כי מי שלא מעריך את החיים נוטלים אותם ממנו. ואלו הסוחרים לא העריכו נכון את החיים, וסברו שהאדם צריך להנות מהעמל לפרנסתו, וזה לימד אותם הלל, שהאדם צריך להתענג מעמל התורה. והיא כוונת הילקוט, שבתורה יש כסף וזהב שדות וכרמים. שכשם שהסוחרים שקונים עניני עולם הזה, כמו כסף וזהב שדות וכרמים, נהנים מעצם עמלם, כך כשהאדם עמל בתורה, נהנה מעצם עמלו, יותר מהסוחרים שמרויחים כל עניני עולם הזה.

ועל דרך זה נאמר בילקוט בסוף פרשת משפטים, שבזמן שנפטר ר' יוחנן, קראו עליו את הפסוק, אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה שאהב ר' יוחנן את התורה, בוז יבוזו לו.

ועל דרך זה יש לבאר מה שהוכיח הילקוט שערך התורה גדול, משכרו של משה רבינו שקרן עור פניו. שעל ידי העמל בתורה של משה רבינו, זכה ששרתה עליו השכינה, וקרן עור פניו. וכבר כתב במסילת ישרים (פרק א'), שהאדם נברא להתענג מזיו השכינה בעולם הבא, וזהו התענוג הכי גדול שיכול להמצא. ומקום העידון הוא בעולם הבא. עי"ש. אבל משה רבינו, שזכה לקירון עור פנים ולהשראת השכינה. זכה להתענג מזיו השכינה, עוד בעולם הזה.

ועל דרך זה מבואר במדרש רבה בסוף פרשת וזאת הברכה, שנשמתו של משה רבינו לא רצתה לצאת מגופו, ואמרה "ועכשיו יש גוף טהור בעולם יותר מגופו של משה, שלא נראה בו רוח סרוחה מעולם, ולא רמה ותולעה, לכן אני אוהבת

אותו, ואיני רוצה לצאת ממנו". וכל זה מכח מעלתה של התורה שעמל בה משה רבינו.

ועל דרך זה מבואר בירושלמי [שקלים פרק א] "תני רבי יוסי ברבי חנינא ועשית כפורת זהב טהור, יבוא זהב של כפורת, ויכפר על זהבו של עגל". והקשה בבית הלוי [פרשת כי תשא] מה המיוחד בזהב של הכפורת, שהוא מכפר על חטא העגל, הרי מבואר בחז"ל שכל נדבת המשכן מכפרת על חטא העגל, ומה המיוחד בזהב של הכפורת. וביאר שבכפורת נאמר "והיו הכרובים פורשי כנפים למעלה סוככים בכנפיהם על הכפורת ופניהם איש אל אחיו אל הכפורת יהיו פני הכרובים" [שמות כה כ]. ושני הכרובים רומזים, לקשר ולהתקרבות בין ישראל לקדוש ברוך הוא. ולכך נאמר ופניהם איש אל אחיו לרמז שעיני ישראל נתונות רק אל הקדוש ברוך הוא, ועיניו של הקדוש ברוך הוא נתונות אל ישראל, והקשר הגדול הזה בין ישראל לקדוש ברוך הוא, יתכן רק על ידי התורה ולימודה. וככל שמעיינים ומתחזקים יותר בתורה ובעמלה של תורה, כך מתחזקת השגחת ה' על בני ישראל, ולכך נאמר שפני הכרובים יהיו אל הכפורת. כי מקום הכפורת, הוא המקום שמונחים הלוחות והתורה, וזה בא לרמז שקשר לקדוש ברוך הוא, שייך רק על ידי תורה ועמל תורה. ולכן הזהב שתרמו לכפורת, מכפר על חטא העגל. כי שורש חטא העגל היה בזה שהתחכמו מעצמם, וחשבו שיכולים להבין דברים מעצמם בלי צווי ה'. וזהב הכפורת בא ומכפר על חטא זה, כי מראים שפניהם אל פני הכפורת ששם מונחים לוחות והתורה, ומקבלים על עצמם לבטל את שיכלם ודעתם, ולעשות ככל הכתוב בתורה.

ולכן זכה משה רבינו לקירון עור הפנים, כיון שעמל בכל כחו בתורה, זכה להתקשר לקדוש ברוך הוא בתכלית הקורבה.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן צ

עניו מכל אדם

"דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה מאת כל איש אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי" (שמות כ"ה ב').

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: במדרש רבה "ויקחו לי תרומה, הדא היא דכתיב נבחר שם מעושר רב, נבחר שמו של משה שנאמר לולי משה בחירו עמד בפרץ, וכן הוא אומר ואדעך בשם, מעושרו של קרח שנאמר חמישים ומאתים מחתות, אמר לו הקדוש ברוך הוא מפני שיש לך עושר אתה מתגאה, נבחר שמו של משה מכל עושרך של כסף ושל זהב, הרי מכסף ומזהב חן טוב" ומשמע מהמדרש שבתרומה למשכן נרמז, ששמו של משה רבינו, עדיף על כל עושרו של קרח.

וצריך ביאור א] מה הקשר בין תרומה למשכן, לבין עושרו של קרח שלא שווה כנגד שמו של משה רבינו. ב] מה ההוא אמינא שכספו של קרח שווה יותר ממשה רבינו, והרי כסף הוא הבלי העולם הזה, וכי הוא חשוב יותר ממשה רבינו. ג] מדוע עושרו של קרח, נמדד במאתים וחמישים מחתות [שכולם היו משל קרח, כמבואר במפרשים], הרי קרח היה עשיר גדול מאוד, כמבואר בפסחים קיט. "אמר ר' לוי משאוי שלש מאות פרדות לבנות, היו מפתחות בית גנזיו של קרח, וכלהו אקלידי וקליפי דגלדא" [המפתחות של האוצרות]. וצ"ע

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר זה על פי המשנה באבות (פרק ד' משנה א') "בן זומא אומר איזהו חכם הלומד מכל אדם וכו' איזהו גיבור הכובש את יצרו וכו' איזהו עשיר השמח בחלקו". וביאר זה בנפש החיים על פי הגמ' בנדרים לח. אין השכינה שורה אלא על גבור עשיר וחכם ועניו. וצריך ביאור מדוע עושר וגבורה, הם תנאים להשראת השכינה. וביאר זה בנפש החיים, שכדי לזכות להשראת השכינה, צריך ענוה גדולה ומיוחדת. ואדם שיש בו מעלה של עושר גבורה וחכמה, ואף על פי כן נשאר עניו זהו העניו האמיתי, ודווקא הוא יזכה להשראת השכינה. וזהו מאמר המשנה איזהו חכם אמיתי, זהו רק כשיש בו ענוה, ואינו מחזיק את עצמו חכם יותר מכולם. ואם הוא לומד מכל אדם, אף מהקטנים ממנו, זהו סימן שיש בו ענוה, ואז חכמתו היא חכמה אמיתית. וכן איזהו גבור אמיתי, הכובש את יצרו, פירושו שמשתמש בכחו רק לנצח את היצר הרע, ולא משתמש בכחו לגבור על חלשים ממנו. וזהו סימן שיש בו ענוה, ואז הגבורה היא מעלה אצלו. וכן איזהו עשיר השמח בחלקו, פירושו שיודע שהעושר שקיבל מהקדוש ברוך הוא, הוא רק מתנת חינם ושמח בו. וזהו סימן שיש בו ענוה, ואז העושר הוא מעלה אצלו עכ"ד.

ועל דרך זה נראה לבאר דברי הילקוט, שנבחר שמו של משה רבינו מעושרו של קרח. ופירוש שמו של משה רבינו, המידה העיקרית שהיתה בו. והיא מידת הענוה, ולכן עמד בפרץ להגן על ישראל. עד שאמר לקדוש ברוך הוא "ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת" (שמות ל"ב ל"ב), שמכח הענווה שבו, הסכים להתבטל ולהמחות מהעולם, והעיקר שעם ישראל ינצל. אבל קרח אף על פי שהיה מנושאי הארון ופיקח, ומכל מקום כיון שהיה עשיר גדול, לא הצליח להגיע לענוה, כמו שהגיע משה רבינו.

וכוונת המדרש שקרח לא עמד בנסיון העושר, כי כספו וזהבו הרב, גרם לו לגאוה. ואז גם עבודת הקרבנות שלו היתה פגומה, ואף על פי שהקריבו מאתים וחמישים איש, לא נתקבל קרבנם כמו של משה ואהרון, כיון שהיה חסר להם את מידת הענוה. ולכך מביא המדרש זה, דווקא בפרשת תרומה, כדי ללמדנו שכדי שהתרומה תתקבל לרצון, מחוייבים ליתן התרומה עם מידת הענוה. ולהרגיש זכות ליתן מממונו לבית ה', ואם האדם מרגיש גאוה בלבו, כשנותן תרומה, איננה מתקבלת לרצון.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן צא

אור שבעת הימים

"ועשית קרשים למשכן עצי שיטים עומדים" (שמות כ"ו ט"ו).

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: במדרש רבה "ועשית את הקרשים למשכן, הדא היא דכתיב ישבעו עצי ה' ארזי לבנון אשר נטע, הרבה בריות ברא הקדוש ברוך הוא בעולמו, ולא היה העולם ראוי להשתמש בהן, וגנזן הקדוש ברוך הוא מן העולם, ואיזה אור שנברא ביום הראשון, דאמר רבי יהודה בר סימון, האור שברא הקדוש ברוך הוא ביום ראשון, אדם צופה ומביט בו מסוף העולם ועד סופו, כיון שנסתכל הקדוש ברוך הוא בדורו של אנוש ובדור המבול ובדור הפלגה שמעשיהן מקולקלים, עמד וגנזו מהן, שנאמר וימנע מרשעים אורם, ולמי גנזו, לצדיקים לעתיד לבוא וכו' והיכן גנזו, בגן עדן שנאמר אור זרוע לצדיק, והרבה בריות ברא הקדוש ברוך הוא בעולם, ולא היה העולם ראוי להשתמש בהן, והיו ראויין להגנז מפני כבוד הקדוש ברוך הוא, ואיזה זהב וכו', ואף הארזים היו ראויים להגנז ולא נגנזו, אמר רבי חנינא לא היה העולם ראוי להשתמש בארזים, אלא לא נבראו ארזים אלא בשביל המשכן, ובשביל בית המקדש, שנאמר ישבעו עצי ה' ארזי לבנון אשר נטע"

וצריך ביאור א] כיון שהקדוש ברוך הוא הבין, שלא ראוי לרשעים להשתמש באור, אם כן מעיקרא מדוע בראו בעולם הזה וגנזו בגן עדן. היה הקדוש ברוך הוא בורא את האור בגן עדן, כמו כל התענוגות שהקדוש ברוך הוא ברא בגן עדן. ב] בגמ' בגיטין נח. מבואר "תרתי מתקלי איסתרי פיזא נחות בעלמא, חדא ברומי וחדא בכולי עלמא" נמצא שהפז הוא מועט מאוד, ונטלו את רובו הרומים. ומדוע הקדוש ברוך הוא לא גנז אותו, שהרי הפז הוא יקר וחשוב הרבה יותר מהזהב והארזים, וכל שכן שלא ראוי שהרומיים הרשעים ישתמשו בו.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר את דברי הילקוט, על פי הגמ' בחגיגה יב. שאדם הראשון היה גבהו מהארץ ועד לרקיע, וכשחטא נתן עליו הקדוש ברוך הוא את ידו ומיעטו, והעמידו על שתי קומות. וביאר זה בנפש החיים בפרקי אבות (פרק ג משנה א), שאדם הראשון בתחילה גופו היה בארץ, אבל עיקרו היה בגבהי מרומים, שהיה צופה ומביט בעולמות עליונים, והיה מבין בשרשים הרוחניים של כל הבריאה. ואחר שחטא, הקדוש ברוך הוא סילקו מגבהי מרומים, ששוב לא מבין ולא רואה הדברים הרוחניים, רק דברים גשמיים עכ"ד.

ועל דרך זה נראה, שעל ידי האור שנברא ביום הראשון, היה אדם הראשון צופה ומביט, בענינים הרוחניים של כל הבריאה. ומתחילת הבריאה, הקדוש ברוך הוא יצר את האדם, שיכול לראות את כל השרשים הרוחניים של הבריאה, וכך עבודת ה' שלו,

תהיה מושלמת, וכל כוונותיו יהיו על פי השרשים הרוחניים. אבל לאחר שחטא ונכנס בו כח הרע, הקדוש ברוך הוא הבין שיצאו ממנו צאצאים רשעים, כמו דור המבול ודור הפלגה, ולכך סילק מאדם הראשון את האור שבראו. אבל לעתיד לבוא שהבריאה תתוקן, יחזור אור זה לאדם. ולכך מתחילה הקדוש ברוך הוא ברא את האור הזה, כדי שאדם הראשון יראה את השרשים הרוחניים של הבריאה, וידע מה עליו לתקן, וכיצד לעבוד את ה'. ורק אחר כך נטל ממנו אור זה, כדי שלא ישתמשו בו הרשעים, ויקלקלו יותר מעשיהם על ידי אור זה. וכן לעתיד לבוא יזכה לאור זה.

וכעין זה מצינו בפרקי דרבי אליעזר [פרק כד] "רבי יהודה אומר הכתונת שעשה הקדוש ברוך הוא לאדם ולאשתו, היתה עמם בתיבה, וכשיצאו מן התיבה לקחה חם בן נח, והוציאה עמו והנחילה לנמרוד. ובשעה שהיה לובש אותה, היו כל בהמה חיה ועוף באין ונופלין לפניו, כסבורין שהוא מכח גבורתו, לפיכך המליכוהו עליהם מלך וכו'. עשו אחיו של יעקב, ראה את הכתונת שעשה הקדוש ברוך הוא לאדם ולחוה על נמרוד, וחמד אותה בלבו, והרגו ולקח אותה ממנו. ומנין שהיו חמודות בעיניו, שנאמר "ותקח רבקה את בגדי עשו בנה הגדול החמודות". [בראשית כז טו]. וכשלבש אותם, נעשה גם הוא גבור שנאמר "ויהי עשו איש יודע ציד" [בראשית כה כז]. וכשבא יעקב מאת פני יצחק אביו, אמר אין עשו הרשע ראוי ללבוש את הכתונת הלזה, וחפר וטמנם שם, שנאמר "טמון בארץ חבלו" [איוב יח י].

נמצא שגם בבגדי אדם הראשון, היה טמון כח גדול, על מנת להשליט את הבהמות והחיות לפני אדם הראשון. אבל כשהגיעו הבגדים לידם של הרשעים, קלקלו הרבה איתם, ונמרוד השתמש בבגדים, על מנת למלוך על כל העולם, ולמרוד בקדוש ברוך הוא, כמו שנאמר "וכוש ילד את נמרוד הוא החל להיות גבור בארץ" [בראשית י ח]. ופירש רש"י "להיות גבור, להמריד כל העולם על הקדוש ברוך הוא, בעצת דור הפלגה". ועשו השתמש בהם לצוד חיות. ולכך אמר יעקב אבינו שאין עשו ראוי ללבוש בגדים אלו, ועמד וגנזן והוא כעין האור, שראה הקדוש ברוך הוא, שהרשעים עלולים להשתמש בו לרעה עמד וגנזו. ורק הסיבה שהקדוש ברוך הוא, לא גנז מיד את בגדי אדם הראשון, כי יעקב עדיין לא השתמש בהם. והיה צריך יעקב אבינו, להשתמש בהם על מנת ליטול מעשו את הברכות. אבל מיד לאחר שנטל את הברכות, הבין יעקב אבינו שהבגדים סיימו את יעודן בעולם, ולא ראוי שישתמשו בהם הרשעים, ולכך עמד וגנזן.

הסיבה שהקדוש ברוך הוא לא גנז את הפז, חשבתי להסביר על פי דברי חז"ל "כל המיצר לישראל נעשה ראש" (גיטין נז.), וביארה הגמ' שזהו למעלתן של ישראל, כדי שלא יאמרו ביד אומה שפלה, מסר הקדוש ברוך הוא בניו. ועל דרך זה יש לפרש, שרומי שהם השולטים העיקריים על ישראל, בגלות הארוכה, לכך הקדוש ברוך הוא נתן להם הרבה פז, כדי להחשיבן ביותר, כדי שיראו שישראל נמסרו לאומה חשובה.

אמנם רומי שהיו רשעים, השתמשו בפז להלחם וללעוג לעם ישראל, כמבואר בגמ' עבודה זרה יא: שאחת לשבעים שנה, היו מביאים אדם שלם [כנגד עשו], ומרכיבין אותו על אדם חיגר [כנגד יעקב שהיה צולע על ירכו]. ומלבישין אותו בגדי אדם הראשון [ופירש רש"י שהן בגדי עשו החמודות, וזה צריך

עיון שהרי בפרקי דרבי אליעזר מבואר שיעקב אבינו גנז אותן, ואולי הם מצאו אותם לאחר שגנזן]. ומניחין לו בראשו, את עור הראש של רבי ישמעאל כהן גדול, ותולים לו בצוארו משקל מאתיים זוז פז, ומחפין את השווקין באינך [אבנים טובות], ומכריזין לפניו, שחשבון הקץ של יעקב אבינו, שקר וכזב ח"ו. נמצא שהרומיים השתמשו בפז, לגנות את יעקב אבינו. [ועיין בבן יהוידע שביאר, שכל הסימנים שעושים, יבואו בסוף לרעתם. והתורה נמשלה לפז, ובזכות התורה, יכלו כל בני רומי ובני עשו לעתיד לבוא עיי"ש]. ועונש זה בא להם, מחמת שזילזלו ביעקב אבינו ובבניו, ולא השתמשו בעולם לרבות כבוד שמים, ולכבד את התורה.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן צב

השגחתו יתברך על בניו

"ואתה תצוה את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך כתית למאור להעלות נר תמיד" (שמות כ"ז כ').

לכבוד מו"ר הרה"צ רבי דוד חנניה פינטו שליט"א שלום רב וכט"ס.

שאלה: במדרש תנחומא פרשת תצוה (אות ו') "אמר רבי יוחנן מה שיש בתוך עיניך אין אתה יכול לראות, העין הזו לבנה והשחור באמצע, מהיכן צריך לראות לא מתוך הלובן, ואינו רואה אלא מתוך השחור, ועל אור עיניך אין אתה יכול לעמוד, ואתה מבקש לעמוד על דרכו של הקב"ה, כל כך למה שלא יטעך יצרך לומר שהוא צריך לאורך". משמע מדברי התנחומא, שכל בריאת העין בצורה הזו לראות מן השחור ולא מן הלבן, היא רק על מנת להראות לאדם שאינו מבין כלל באור, ומזה יבין האדם שהקדוש ברוך הוא לא צריך לאור המנורה בבית המקדש.

וצריך ביאור א] מה ההוא אמינא שהקב"ה צריך לאור המנורה, וכי יש מציאות של חושך לפניו, הרי לפני הקב"ה חשיכה היא כאורה. ב] וגם אם נאמר שהייתה הוא אמינא שהקב"ה צריך לאורה, מדוע לא די בכך שהקב"ה כותב בתורה "ויקחו אליך", ומזה משמע שזה בשבילך, ולא צריך את כל בריאת העין בצורה משונה, על מנת להוכיח לאדם שאינו מבין כלל בעניין האור.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: הנראה לבאר על פי מה שכתב הרמב"ן בסוף פרשת בא, שמזמן דור אנוש התחילו העולם להשתבש באמונה, יש שכפרו בעיקר מציאות הבורא יתברך, ויש שהודו שהקב"ה ברא העולם, רק מכחישים ההשגחה פרטית, שכביכול הקב"ה עזב את הארץ ח"ו ואין לו עניין במעשה האדם. אבל כשהקב"ה עושה נס גלוי מעל הטבע, מתברר לכולם שיש בורא לעולם ומשגיח עליו, וכוונת כל המצוות שנאמין באלהינו ונודה אליו שהוא בראנו והיא כוונת היצירה, ואין שום טעם אחר

בבריאתו של האדם, רק על מנת להכיר בבורא עולם ובהשגחתו ולהודות לו יתברך, שהניסים הגלוים מעל הטבע, מגלים על הניסים הנסתרים. ואין לאדם חלק בתורת משה רבינו, עד שיאמין שכל דברינו ומקרינו כולם ניסים אין בהם טבע, אלא אם יעשה המצוה יצליחנו שכרו ואם יעבור עליהם יכריתנו ענשו. עכ"ד הרמב"ן.

נמצא מהרמב"ן שתכלית בריאת האדם היא, על מנת להודות במציאות הבורא יתברך ובהשגחתו הפרטית, ועל ידי זה להודות לו ולשבחו על שבראנו.

ולפי זה נראה שגם מצות המנורה באה ללמד את האדם בהשגחתו יתברך כמו שכתוב בשבת כב: "וכי לאורה הוא צריך, והלא כל ארבעים שנה שהלכו בני ישראל במדבר לא הלכו אלא לאורו, אלא עדות היא לבאי עולם שהשכינה שורה בישראל, מאי עדות אמר רב זו נר מערבי, שנותן בה שמן כמדת חברותיה וממנה היה מתחיל ובה היה מסיים". רואים מהגמרא שכל עניין מצוות הנרות, היא על מנת להוכיח את השראת השכינה, וזה על ידי נס גלוי שקורה בנר המערבי. וזה כדברי הרמב"ן שתכלית היצירה, היא להאמין בהשגחה פרטית ולהודות להקב"ה, וכן על ידי הנרות רואים השגחה פרטית בנס שקורה בנר המערבי, ומאמינים שהקב"ה משרה שכינתו בישראל.

ולפי זה מובנים דברי התנחומא, שהקב"ה ברא את העין לראות מן השחור ולא מהלבן, על מנת להראות לאדם שלא מבין כלל באור, ומזה יבין שאין צריך האור בבית המקדש. שכוונת התנחומא שלא נחשוב שמצוות הדלקת הנרות, היא כשאר מצוות, שעניינם לעשות רצון ה', כעין אמרתי ונעשה רצוני. כמו שכתוב בעניין הקרבנות "אישה ריח ניחוח לה' " (ויקרא א' ט'). ופירש רש"י "נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני". וזה כוונת התנחומא וכי לאורה הוא צריך, האם הקב"ה צריך את מעשה המצוה של הדלקת נרות כמעשה מצוה בעלמא. אלא כוונת הדלקת המנורה, להורות על השגחתו יתברך בעולם, והשראת שכינתו בכלל ישראל. ולכך נברא מאור עיניו של האדם בצורה תמוהה שרואה מן השחור, כי אם היה נברא בצורה מובנת שרואה מן הלבן, לא היה מתעורר להבין ולחיות את עניין ההשגחה הפרטית. כי יכול לחשוב שזהו טבע לראות על ידי העין. לכך ברא הקב"ה גם את הטבע בצורה משונה, על מנת שיבין האדם שגם בטבע מונח נס. ובעצם הראיה רואים את חותמו של הקב"ה, כי לראות זה טבע, ובראיה עצמה מסתתר נס שהוא מעל הטבע, שרואה מן השחור ולא מן הלבן.

וזה יעורר את האדם להבין את המסר שמצות המנורה מלמדת אותנו, והוא השגחה פרטית, ודבר זה יגרום לאדם להתחזק תמיד במצוותיו, כי יודע מה למעלה ממנו. כמו שכתוב בפרק אבות (פרק ב' משנה א') "דע מה למעלה ממך, עין רואה ואוזן שומעת וכל מעשיך בספר נכתבים". ולכך לא היה מספיק רק להודיע בתורה, שהמנורה באה להורות על השגחה פרטית. כי בעניין השגחה פרטית לא מספיק שהאדם ידע, רק צריך להשיב אל לבו זה. ולכך צריך לברוא את העין בצורה משונה, שבכל פעם ופעם כשרואה בעיניו יזכר בעניין ההשגחה פרטית, שיראה שגם בטבע ישנו נס גדול.

וביותר יש להוסיף על פי הגמרא בברכות ו: שבני ישראל בזמן מתן תורה ראו את הקולות, והביאור בזה שבזמן מתן תורה הגיעו בני ישראל למצב של אדם הראשון לפני החטא כמבואר בעבודה זרה

ה'. וכיון שהגיעו לזיכוך מושלם, היה להם כוח ראיה רוחני וזך, ומכוחו יכלו לראות גם קולות. אבל לאחר שחטאו בעגל, וירדו ממעלתם שוב לא רואים קולות. ובזמן שנבנה המשכן היה בתוכו מצב של אדם הראשון לפני החטא (עיין בקול אליהו להגר"א, פרשת שמיני מה שכתב בשם האר"י ז"ל). ולכך במשכן נעשו ניסים מופלאים, אף על פי שלא היה בהם צורך כל כך. ולכך היה מקום לטעות ולומר, ששוב אין צריך לעבוד על עניין השגחה פרטית, כיון שהם בדרגה גבוהה של אדם הראשון לפני החטא. על זה אמר הקב"ה שגם כשנמצאים במשכן בדרגה של אדם הראשון לפני החטא, צריך להתחזק בעניין ההשגחה פרטית.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן צג

נושא בעול עם חבירו

"ושמת את שתי האבנים על כתפות האפוד אבני זכרון לבני ישראל ונשא אהרון את שמותם לפני ה' על שתי כתפיו לזכרון" (שמות כ"ח י"ב).

לכבוד מו"ר הרה"צ רבי דוד חנניה פינטו שליט"א שלום רב וכט"ס.

שאלה: פירש רש"י "אבני זכרון", שיהא רואה הקב"ה את השבטים כתובים לפניו, ויזכור צדקתם.

וצריך ביאור א] מדוע דווקא האפוד שהוא כמין סינר ונתונים בו אבני השהם, הוא מזכיר צדקתם של השבטים, הרי יכל להזכיר זה בציץ שהוא חשוב יותר מכולם. ב] בגמרא בזבחים פח: נאמר שבגדי כהונה מכפרים, כתונת מכפרת על שפיכות דמים, ומכנסים מכפרים על גילוי עריות, ומצנפת מכפרת על גסי הרוח, ואבנט מכפר על הרהור הלב, וחושן מכפר על הדינים, ואפוד מכפר על עבודת כוכבים, ומעיל מכפר על לשון הרע, וציץ מכפר על עזות פנים. אם כן נמצא שהאפוד מכפר דווקא על עבודה זרה, ואם כן מדוע נזכרת צדקת השבטים דווקא באפוד, שמכפר על עבודה זרה, ולא בשאר בגדים שגם הם מכפרים.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: הנראה לבאר שעניין האפוד והאבנים שעל כתפותיו, באים לרמז על מעלת נושא בעול עם חבירו שהיה לשבטים, ולכך דווקא הונחו האבנים על הכתפים שבהם נושאים העול. ועל דרך זה מצינו בסוטה יא. שאיוב, בלעם, ויתרו היו בעצה של פרעה להצר לישראל. איוב ששתק נדון ביסורים, וביאר ר' חיים בשיחות מוסר (תשל"ג ה') שהתביעה על איוב הייתה, מדוע לא כאב לו צערן של ישראל. שאם היה כואב לו צערן של ישראל, היה צועק אף על פי שיודע שלא יועיל לו מאומה. ולכך נדון ביסורים, ללמדו שכשם שאדם המיוסר במכאובים צועק, אף על פי

שלא מועיל, כך כשכואב לאדם טבעו לצעוק. כי גם כאן היה לו לצעוק אם באמת היה כואב לו צערן של ישראל.

ומעלתן של ישראל היא, שהם נושאים בעול בצערו של השני. והם מעלת השבטים, שהאבנים מונחים על כתפיהן. וזה מה שרצה פרעה לבטל מהם, כשבאו משה ואהרון, ותבעו ממנו לשלוח את עם ישראל. העניש את ישראל שימשיכו להכין את אותה מתכונת הלבנים שהיו רגילים להכין, אבל תבן לא ינתן להם. ומקשים העולם, מדוע העניש אותם בדווקא בזה שלא יתן להם תבן, הרי יכל להעניש אותם בזה שיקבלו תבן, רק יצטרכו להכין יותר לבנים ממה שהיו מכינים בעבר, ומדוע העניש דווקא שלא יתן להם תבן. ולפי המבואר זה מחוור היטב, כי פרעה ידע שמעלת עם ישראל היא שהם נושאי בעול אחד עם השני. ורצה פרעה לבטל מהם את המעלה של נושא בעול, על מנת שיוכלו להגיע לשער החמישים של הטומאה ולא יגאלו. ולכן אמר להם תבן לא תקבלו כלל, ועל ידי זה יהיו מחוייבים למהר מאוד להשיג תבן, כדי שלא יכו אותם המצרים. וכל אחד ירצה ליקח התבן שמוצא לעצמו ויתקוטטו ביניהם על כל פיסה קטנה של תבן, ועל ידי זה יתרגלו כולם לדאוג רק לעצמם, ותתבטל מהם מעלת נושא בעול עם חבירו, ועל ידי זה ירדו ממעלתם לעומק הטומאה.

אבל שבטי י"ה היו שלמים במעלת נושא בעול עם חבירו, וכמו שמצינו בשמעון ולוי שמסרו נפש על הצלת דינה, וכמו שכתוב "ויקחו שמעון ולוי אחי דינה איש חרבו" (בראשית ל"ד כ"ה). ופירש רש"י "אחי דינה לפי שמסרו עצמן עליה נקראו אחיה". וכמו שמצינו בשבטים שרצו להציל את יוסף כמו שכתוב "וירדו אחי יוסף עשרה לשבור בר במצרים" (בראשית מ"ב ג') ופירש רש"י "וירדו אחי יוסף ולא כתב בני יעקב, לפי שהיו מתחרטים במכירתו ונתנו ליבם להתנהג עמו באחוה ולפדותו בכל ממון שיפסקו עליהם". וכמו שכתוב "ויאמר אליהם יוסף הוא אשר דיברתי אליכם לאמור מרגלים אתם" (בראשית מ"ב י"ד). ופירש רש"י "ומדרשו אמר להם ואילו מצאתם אותו ופסקו עליכם ממון הרבה תפדוהו אמרו לו הן, אמר להם ואם יאמרו לכם שלא יחזירוהו בשום ממון מה תעשו, אמרו לכך באנו להרוג או ליהרג". נמצא שהיו מוכנים למסור נפש על מנת להציל את יוסף, והוא מכח מעלת הנושא בעול המופלאה שהייתה טבועה בשבטים.

ולכן גם עצת פרעה להכין מתכונת הלבנים בלי תבן, על מנת לבטל מהם מעלת הנושא בעול עם חברו, לא עלתה בידו. שהרי נאמר "ויוכו שוטרי בני ישראל" (שמות ה' י"ד). ופירש רש"י "השוטרים ישראלים היו וחסים על חבריהם מלדחקם, וכשהיו משלימין הלבנים לנוגשים שהם מצריים, והיה חסר מן הסכום היו מלקין אותם על שלא דחקו את עושי המלאכה". ומעלה זו של נושא בעול שהגיעו אליה שוטרי בני ישראל, הייתה מכח מעלת נושא בעול, שהייתה טבועה בשבטי י"ה.

ועוד יש לבאר ענין האפוד שבו רמוזים השבטים על פי הגמרא בסנהדרין כ. "שקר החן זה דורו של משה רבינו ויהושע, והבל היופי זה דורו של חזקיהו, יראת ה' היא תתהלל זה דורו של ר' יהודה ברבי אלעאי, אמרו עליו על רבי יהודה ברבי אלעאי שהיו ששה תלמידים מתכסין בטלית אחת ועוסקין בתורה". וביאר רבי חיים בשיחות מוסר (תשל"א כ"ב) שכל מה שיכלו ששה להתכסות בטלית אחת, זהו משום שכל אחד דאג אך ורק לחבירו ואז

נמצאו כולם מכוסים, ואם כל אחד היה דואג לעצמו, לא תתכן כלל מציאות של ששה מתכסין בטלית אחת. עכ"ד. וזה רמוז באפוד שהוא דווקא בגד, אבל כל י"ב השבטים רמוזים בו, לרמז שאם כל אחד דואג לשני ונושא בעול עמו, יכולים כולם להשתמש בבגד אחד.

ויש להוסיף שזה נרמז דווקא בבגד של האפוד שהוא כעין סינר מעל הבגדים, לרמז לצניעות מופלגת שהייתה בשבטים, ושהיו גדורים מאוד מהעריות, כי ענין עריות רמוז גם בבגד כמו שכתוב באשת פוטיפר "ותתפסהו בבגדו לאמור" (בראשית ל"ט י"ב). וכיון שהשבטים היו גדורים מאוד בעריות, יכלו להיות נושאים בעול עם השני ולראות בצרתם. כי כשאדם שקוע בתאוות בהמיות, הוא שקוע בעצמו, ואז לא רואה את זולתו וכמו שנאמר "לתאווה יבקש נפרד" (משלי י"ח א'). ועל דרך זה מבואר אצל פרעה עם המילדות "ויאמר להם מדוע עשיתן הדבר הזה ותחיינה את הילדים" (שמות א' י"ח), וכתב בעל הטורים "עשיתן ב' במסורה דין, ואידך עשיתן תועבה, שפרעה תבע למילדות שהיו נשמעות לו". מוכח מכאן שפרעה רצה שהמילדות יפסיקו לישא בעול עם עם ישראל, ויפסיקו להחיות את הילדים. ידע פרעה כי רק אם יוכל להחטיא אותם בעריות, שוב הם יפסיקו לישא בעול עם ישראל, וכמו שנתבאר לעיל שהשקוע בתאוות לא יוכל לראות בצרת זולתו.

ובזה גם מיושבת השאלה השניה, מדוע נזכרת צדקת השבטים דווקא באפוד שמכפר על עבודה זרה. כי השורש של עבודה זרה הוא רצון לחיי הפקרות ותאווה, וכמו שכתוב בסנהדרין סג: לא עבדו ישראל עבודת כוכבים אלא כדי להתיר להם עריות בפרהסיא. וכמו שכתוב "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם" (במדבר ט"ו ל"ט). ודרשו חז"ל בגמרא ברכות יב: אחרי לבבכם זו מינות, ותמה בקובץ הערות (סימן א') שהרי מינות עניינה מחשבות של כפירה, ומדוע תלוי בלב. שעניין הלב הוא תאוות ולא מחשבות. וביאר זה שהכפירה נובעת מתאוות הלב לפרוק עול ולחיי תאווה, לכן מחשבות הכפירה קונות שביתה בלבו של המתאווה, אבל אם הלב זך ונקי מתאוות, אין מקום למחשבות הכפירה ועבודה זרה לשכון בלבו. ובזה נרמז צדקת השבטים, דווקא באפוד שמכפר על עבודה זרה, לומר שלבם של השבטים זך ונקי מכל נטיה לפריקת עול ולחיי תאווה.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן צד

אין קטיגור נעשה סניגור

"וזה הדבר אשר תעשה להם לקדש אותם לכהן לי לקח פר אחד בן בקר ואילים שנים תמימים" (שמות כ"ט א').

לכבוד מו"ר הרה"צ רבי דוד חנניה פינטו שליט"א שלום רב וכט"ס.

שאלה: "פר אחד", פירש רש"י לכפר על מעשה העגל שהוא פר". **וצריך** ביאור שהרי פרה אדומה גם כן מכפרת על חטא העגל, ושם

מביאים פרה כדי שתבא האם ותקנח צואת בנה, ואילו בקרבן של בני אהרון הביאו פר, ולכאורה היה להם להביא פרה כדי שתבא האם ותקנח צואת בנה, שהרי גם הקרבן הזה בא לכפר על חטא העגל כמו שפירש רש"י.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: הנראה לבאר על פי מה שמבואר בגמ' ראש השנה כו. "דאמר רב חסדא מפני מה אין כהן גדול נכנס בבגדי זהב לפני ולפנים לעבוד עבודה, לפי שאין קטיגור נעשה סניגור". ושואלת הגמרא "והאיכא בגדי זהב מבחוץ" ומתרצת הגמרא "מבפנים קאמרינן". נמצא מדברי הגמרא שבתוך קדש הקדשים אסור להכנס בבגדי זהב, על מנת שלא להזכיר את חטא העגל. ומבארים רבותינו שחטא העגל באמת נמחל כמו שכתוב "ועתה לך נחה את העם אל אשר דיברתי לך" (שמות ל"ב ל"ד). ורק שעדיין נשאר רושם של החטא, כי לא נמחק לגמרי העוון, כמו שכתוב "וביום פקדי ופקדתי עליהם חטאתם" (שמות ל"ב ל"ד). ופירש רש"י "תמיד כשאפקוד עליהם עוונותיהם, ופקדתי עליהם מעט מן העוון הזה עם שאר העוונות, ואין פורענות באה על ישראל שאין בה קצת מפרעון עוון העגל". ולכן במקומות מקודשים מאוד כמו קדש הקדשים, עדיין מפריע גם הרושם של החטא, ושם אין להכנס עם בגדי זהב.

ועל פי זה יש לומר, ביום שהוקם המשכן שהיה יום גדול מאוד, כמו שכתוב בילקוט שמעוני בפרשת שמיני "מה תלמוד לומר ויהי, מלמד שהיתה שמחה לפניו במרום כיום שנברא שמים וארץ" (עיין שבת פז:). נמצא שיום שהוקם המשכן היה מעין בריאת העולם, וכמו מצב של אדם הראשון לפני החטא, שכל העולם היה זך וטהור. וכל העולם היה בבחינת קדש קדשים. לכן לא רצה הקב"ה להזכיר את חטא העגל, כמו שלא נכנסים בבגדי זהב לקדש הקדשים, כי אותו יום היה כל העולם בבחינת קדש הקדשים. ולכן ציוה הקב"ה להביא דווקא פר, שהוא פחות מזכיר את העגל [שרק הפרה נחשבת אמו של העגל והוא כרוך אחריה, ומה שאין כן פר, מנותק לגמרי מן העגל].

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן צה

נצר משרשיו יפרה

"וקדשת את חזה התנופה ואת שוק התרומה אשר הונף ואשר הורם מאיל המילואים מאשר לאהרון ומאשר לבניו" (שמות כ"ט כ"ז).

לכבוד מו"ר הרה"צ רבי דוד חנניה פינטו שליט"א שלום רב וכט"ס.

שאלה: בבעל הטורים הביא שישנו פסוק נוסף שנאמר בו "מאשר", והוא אצל בני לבן שאמרו "לקח יעקב את כל אשר לאבינו ומאשר לאבינו עשה את כל

הכבוד הזה" (בראשית ל"א א'). והדבר בא ללמדנו, שבשביל אהרון זכו בניו לכל הכבוד הזה שנמשחו להיות כהנים.

וצריך ביאור שהרי בני אהרון היו גדולים אף ממשה ואהרון, והיו צדיקים וראויים מצד עצמם לכהונה. וכמו שאמר משה שהם גדולים ממנו ומאהרון שהרי על ידם התקדש המשכן, ואם כן מדוע זכו בכבוד רק בזכות אביהם אהרון הכהן.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: הנראה על פי הכתוב "פן יש בכם שורש פורה ראש ולענה" (דברים כ"ט י"ז). וביאר הרמב"ן "פן יש בכם שורש רע, שיפרח וישגה ובימים הבאים יוציא פרחים רעים ויצמיח מרורות, וזה על אשר איננו פה עמנו היום, כי האב שרש, והבן נצר משרשיו יפרה, והזכיר השרש לומר כי הוא יכול להביא באלה הדורות הבאים, שהשרש אשר ממנו יצמחו, הוא לפניו היום והוא בא בברית ובאלה הזאת. ואמר פרה ראש, לרמוז כי משרש מתוק לא יצא מר, וכל אשר לבבו שלם עם השם הנכבד ולא הרהר כלל בעבודה זרה, לא יוליד מודה בה". עכ"ל. נמצא מהרמב"ן שעיקר כוחותיו של הבן באים מכח האב, ועיין גם בשיחות מוסר לר' חיים (תשל"ב ח') שהאריך ביסוד זה, שהאב הוא בבחינת הגרעין שטמונים בו כל כוחותיו של הפרי, ומה שמופיע בבן הוא מכח זה שהיה טמון באב.

ובני אהרון קבלו את כל מעלתם מכח אהרון, שהיה לבו טהור ולא קינא כלל במשה שלקח ממנו את ההנהגה על כלל ישראל, כמו שנאמר "וראך ושמח בלבו" (שמות ד' ט"ו). ופירש רש"י "ומשם זכה אהרון לעדי החושן על הלב". מוכח שמעלתו של אהרון הייתה טהרת הלב, וכח זה הוריש לבנים, ומכח מעלה זו התעלו עוד יותר עד שהגיעו למעלת "בקרובי אקדש" (ויקרא י' ג').

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן צו

אש התורה

"ועשית מזבח מקטר קטורת עצי שיטים תעשה אותו" (שמות ל' א').

לכבוד מו"ר הרה"צ רבי דוד חנניה פינטו שליט"א שלום רב וכט"ס.

שאלה: בגמ' חגיגה כז. אמר רבי אלעזר אין אור של גהינום שולטת בתלמידי חכמים קל וחומר מסלמנדרה, ומה סלמנדרה שהיא תולדת האור הסך מדמה אין האור שולטת בו, תלמידי חכמים שכל גופם אש דכתיב "הלא כה דברי כאש" (ירמיה כ"ג כ"ט) על אחת כמה וכמה, אמר ריש לקיש פושעי ישראל אין האור של גהינום שולטת בהם, קל וחומר ממזבח הזהב, ומה מזבח שאין עליו אלא כעובי דינר זהב אין האור שולטת בו, פושעי ישראל שמלאים מצוות כרימון על אחת כמה וכמה.

וצריך ביאור שלכאורה אין הנדון דומה לראיה, שסלמנדרה ומזבח הזהב לא נשרפים מאש גשמית, אבל מאש של גהינום שהיא אש רוחנית וגדולה עד מאוד יתכן שישרפו, ואם כן יתכן שתשלוט אש הגהינם בתלמידי חכמים ובפושעי ישראל. ועוד צריך ביאור במה ריש לקיש חולק על רבי אלעזר, שהרי רבי אלעזר אמר תלמידי חכמים אין האור שולטת בהם, כיון שגופם אש מכח התורה משמע שבפושעי ישראל האש שולטת, וריש לקיש אמר שאפילו בפושעי ישראל אין האש שולטת, כיון שמלאים מצוות כרימון וצריך ביאור מהו שורש מחלוקתם.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: הנראה בזה שודאי אש הגהינום יש לו כח של שריפה, וכמבואר בגמ' שבת לט. שר' יוסי סובר שחמי טבריה הם מים שעוברים על פתח הגהינום, ולכך מתחממים. ובגמרא ברכות נז: שאש שלנו היא רק אחד משישים מאש הגהינום. מכל מקום אש הגהינם היא אש רוחנית, שהרי מקומה בעולם העליון [ועיין בשו"ת רב פעלים חלק ב' אורח חיים תשובה א' בעניין גן עדן וגהינום, שישנו גן עדן וגהינום תחתון בעולם הזה כמשמעות הגמרא פסחים צד. ומכל מקום הוא חומר זך מאוד וקדושה גדולה חופפת עליהם, ולכך אינם תופסים מקום ובנס הם עומדים, שהרי העולם הוא רק אחד משישים בגן עדן, וגן אחד בשישים בעדן, ועדן אחד משישים בגהינום, עכ"ד. ומוכח שגם גהינום התחתון הוא רוחני].

והתורה שנמשלה לאש, ודאי שזהו כח אש זך ורוחני, וזהו הדמיון, שכמו שאש גשמית לא שולטת במי שסך בדמה של הסלמנדרה שדמה הוא גשמי. כן בתורה, מי שכל גופו אש תורה רוחנית, ודאי שאין אש רוחנית של הגהינום תשלוט בו.

ויש לפרש שלכך ברא הקדוש ברוך הוא בריה מיוחדת שמגינה מן האש, על מנת ללמדנו זה, שכח אש מגן מהאש, ותורה שהיא אש מגינה מן אש הגהינום. ועיין במהרש"א סוף חגיגה, שהקשה מדוע אלישע בן אבויה נשרף באש הגהינום כמבואר בחגיגה טו: "כי נח נפשיה דרבי מאיר סליק קוטרא מקבריה דאחר", והרי היה לו כח גדול של תורה. ותירץ שאלישע בן אבויה היה גרוע מאוד, שהיה יודע את ריבונו ומכוון למרוד בו, ולכן לא עזר לו כל תורתו. והביאור בדבריו שכח התורה הוא אש, אבל יכול לעזור כשמונח באדם רוחני שיש לו שייכות עם בורא עולם. אבל כשיש כח התורה, באדם שניתק כל קשר עם בורא עולם ומכוון להכעיסו, שוב דועך כח התורה, ואין לו כח אש.

וזה הביאור במה שכתוב בברכות כח: שרבי יוחנן בן זכאי בכה לפני פטירתו, וביאר הטעם לתלמידיו "אילו לפני מלך בשר ודם היו מוליכים אותי וכו' אף על פי כן הייתי בוכה, ועכשיו שמוליכים אותי לפני מלך מלכי המלכים וכו', ולא עוד אלא שיש לפני שני דרכים אחת של גן עדן ואחת של גהינום, ואיני יודע באיזו מוליכים אותי ולא אבכה". וביאר הגאון מוילנא באמרי נעם שחשש שמא יוליכו אותו לגן עדן דרך הגהינום. ובאבן שלמה (פרק י' הגהה ח') כתב שרק מי שהיה לו דקדוקי עניות, אינו רואה פני גהינום, אבל שאר אדם אפילו תלמיד חכם, מכניסים אותו דרך גהינום, ורק אין אור של גהינום שולט ומצננים להם גהינום. עיין

אסיפת זקנים ברכות (כח:) שהביא מהזוהר פרשת פנחס, שפעמים צדיקים יורדים לגהינם על מנת להעלות רשעים משם ולהביאם לגן עדן, ומזה חשש רבי יוחנן בן זכאי.

וביאור העניין הוא שחשש שמא ח"ו יש בו מעט מן המעט של פגם בתורתו, שחסר בה בקשר עם בורא עולם, ושוב יתכן שינזק מעט מן המעט באור הגהינם [עיין אסיפת זקנים שם שחשש שמא נכשל בהרהור עבירה]. וכעין זה ילפינן בקל וחומר ממזבח הזהב שלא נשרף באש המזבח, שהרי אש המזבח היא אש גשמית [ואף על פי שהיתה גם אש שירדה מן השמים, מכל מקום בבית שני האש לא הייתה שורפת כלל את הקרבנות כמבואר ביומא כא:]. ואם זהב שהוא גשמי לא נשרף מפני אש גשמית, קל וחומר פושעי ישראל שיש בהם מצוות רוחניות, שלא ישרפו מאש הרוחנית של הגהינום.

ורבי אליעזר שחולק וסובר שבפושעי ישראל שולט אש הגהינום, כי על מזבח הזהב היו מניחים גחלים ועליהם מקטירים קטורת, וכל עניין הקרבנות הוא "ריח נחוח לה' " (ויקרא א' ט'), ופירש רש"י "נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני". ופושעי ישראל שלא עושים רצון ה', סובר רבי אליעזר שלא דומים למזבח הזהב. וסברת ריש לקיש היא על פי הרמב"ם (פרק ב' מהלכות גירושין הלכה כ') שביאר הדין שכופין אותו עד שיאמר רוצה אני וז"ל "לפיכך זה שאינו רוצה לגרש מאחר שהוא רוצה להיות מישראל, ורוצה הוא לעשות כל המצוות ולהתרחק מן העבירות, ויצרו הוא שתוקפו. וכיון שהוכה עד שתשש יצרו ואמר רוצה אני כבר גרש לרצונו". נמצא מהרמב"ם שגם פושעי ישראל רוצים באמת לעשות רצון ה' רק היצר מעכב בעדם, אבל כשעושים מצוות זה לעשות רצון ה' [ורבי אליעזר סובר שמכל מקום חסר בטהרת המחשבה כיון שנעשה על ידי פושע ולכך לא מגן עליהם].

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן צז

צדיקים ממונם חביב עליהם

"כי תשא את ראש בני ישראל לפקודיהם ונתנו איש כפר נפשו לה' בפקד אתם ולא יהיה בהם נגף בפקד אתם" (שמות ל יב).

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: מבואר בירושלמי שקלים פרק ב "לפי שמכרו בכורה של רחל ונפל לכל אחד ואחד מטבע, יהא כל אחד ואחד שקלו מטבע, ונתנו איש כפר נפשו".

וצריך ביאור מה הקשר בין מחצית השקל שנתנו לאדנים [כמבואר ברש"י כאן שהיו לאדנים], לבין מכירת יוסף, שנטלו מטבע במכירתו.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר את דברי הירושלמי, על פי המבואר בפרקי דרבי אליעזר (פרק מ"א) "רבי טרפון אומר זרח הקדוש ברוך הוא מהר סיני ונגלה על בני עשו, שנאמר ויאמר ה' מסיני בא וזרח משעיר למו, ואין שעיר אלא בני עשו, שנאמר וישב עשו בהר שעיר, אמר להם הקדוש ברוך הוא, מקבלים אתם את התורה, אמרו לו, מה כתיב בה. אמר להם, לא תרצח, אמרו לו, אין אנו יכולים לעזוב את הברכה שברך יצחק את עשו אבינו, שאמר לו על חרבך תחיה. ומשם חזר ונגלה על בני ישמעאל, שנאמר הופיע מהר פארן, אמר להם, מקבלים אתם את התורה, אמרו לו, מה כתיב אמר להם, לא תגנוב, אמרו לו, אין אנו יכולים לעזוב את הדבר שעשו אבותינו, שגנבו את יוסף והורידוהו למצרים, שנאמר כי גנב גנבתי מארץ העברים".

וגם זה צריך ביאור א] מדוע נחשב שהישמעאלים גנבו את יוסף, הרי הם קנו אותו מן האחים, ולכאורה את הגניבה של יוסף עשו השבטים שגנבו אותו מעם אביו. ובגמ' סוטה יב: מבואר הטעם שקברו את עצמות יוסף בשכם, כיון שמשכם גנבוהו, לשכם יחזירו אבידתו, משמע שנחשב שהשבטים גנבו את יוסף, ולא הישמעאלים. ב] בילקוט שמעוני [דברים לג] כתב "הלך ומצא את בני ישמעאל, אמר להם מקבלים אתם את התורה, אמרו לו מה כתיב בה, לא תגנוב. אמרו לו כל עצמם של אביהם ליסטים היה, שנאמר והוא יהיה פרא אדם". משמע מכאן שהתשובה של בני ישמעאל על לא תגנוב, היא מכח אביהם ישמעאל שהיה ליסטים, ולא מחמת הגניבה של יוסף, וצריך ביאור האם הילקוט שמעוני סותר לדברי הפרקי דרבי אליעזר.

והביאור בזה על פי המבואר בחולין צא: "צדיקים חביב עליהם ממונם יותר מגופם, מפני שאין פושטין את ידיהם בגזל". וביאר זה באור יהל [חלק א מאמר מעשה ומחשבה], שההבדל בין חמדת הממון של רשעים, שהיא בגדר של מדת התאוה שמוציאה את האדם מן העולם, לבין חביבות הממון אצל הצדיקים. הוא מפני שהרשעים, רוצים על ידי ריבוי הממון, להשיג ולהרוויח עוד מתענוגי העולם הזה. אבל הצדיקים, רוצים להתרחק מן הגזל הרבה, ולכך שומרים על ממונם ומדקדקים עליו, כדי שלא יכשלו בעוון הגזל. והראיה מיעקב אבינו, שהניח את בניו על השדה, וחזר בלילה על פכים קטנים. וכשבא מחוץ לארץ ונפגש עם עשו, חלק לעשו את כל ממונו, עבור חלקו במערת המכפלה. כמבואר במדרש רבה [פרשת ויחי פרשה ק] "אשר כריתי לי, בשעה שעמד יעקב עם עשו, אמר ליה מה את בעי ממון או קבורה, אמר לו [עשו ליעקב], מה לההוא גברא קבורתא, הב לי ממון וסב לך קבורתא" [תן לי הממון וקח לך הקבורה במערת המכפלה]. כי אצל יעקב אבינו, כל ממונו היה ככלי על מנת לעבוד את ה' בממונו, ושלא יצטרך להכשל בגזל. ולכך לא ויתר בזה אפילו על פכים קטנים, אבל כשראה שבממון זה יוכל לקנות קורבה להקדוש ברוך הוא [בקבורה במערת המכפלה], נתן עבור זה את כל רכושו.

ובזה ביארו רבותינו, הטעם שהגוזל מחבירו שווה פרוטה ולא החזיר לו, מחוייב לבא בגלגול, על מנת להשיב לו את הגזילה. כמבואר בדברי הגר"א באבן שלימה (בפרק ג פרק ח) "הגוזל מחבירו ולא החזיר לנגזל עד כלות ימיהם, מוכרחים לבא בגלגול". כיון שנטל מחבירו

ממון שיכל אתו לעבוד יותר את ה', נמצא שהגזלן הפסיד לו חלק בעבודת ה' שיכל לעשות בממונו. ולזה אין תקנה לגזלן, עד שיבא בגלגול וישיב לנגזל את ממונו, ואז יוכל להשלים את החסרון בעבודת ה'.

ובזה מתבארים דברי הפרקי דרבי אליעזר, שהישמעאלים טוענים לקדוש ברוך הוא, שאין הם יכולים לעזוב את הגניבה ולקבל את התורה, כיון שאבותיהם גנבו את יוסף והורידוהו למצרים. כיון שמהות עוון הגניבה, היא ליטול את ממונו של השני, ובזה להפסיד לו אפשרות להתעלות בעבודת ה' על ידי ממונו, כמו שנתבאר. וזה מה שעשו הישמעאלים ליוסף, שהרי ראו שבא לידם נער מבניו של אברהם יצחק ויעקב, וראו בעיניהם את אצילות הנפש שהיתה ליוסף הצדיק. ובודאי שהבינו מעצמם, שיוסף נמכר בעל כרחו, ולא פשע ולא חטא כלפי אחרים. שהרי בכל מקום שהיה נמצא יוסף, הקדוש ברוך הוא היה עמו. כמו שנאמר בכתוב "ויהי ה' את יוסף ויהי איש מצליח ויהי בבית אדוניו כי ה' וכל אשר הוא עושה ה' מצליח בידו" (בראשית לט ב ג). וכיון שהבינו שנעשה כאן עוול ופשע כלפי יוסף, מיד היה להם להחזירו אל אביו. אבל הם ראו את הרווח שיצא להם מזה, והבינו שאם ימכרו אותו למצרים, ירוויחו בזה יותר. ולכך מכרו אותו למצרים.

וזהו בעצם השרש של עוון הגניבה, שהגזלן נוטל מהשני את ממונו שיכול לעבוד בו את ה', כי הגזלן רואה רק את טובתו והנאתו. וכך גם הישמעאלים, נטלו מיוסף את בית אביו ונטלו ממנו את חירותו, כי ראו רק את טובתם והנאתם.

וזהי גם כוונת הילקוט שהישמעאלים ענו לקדוש ברוך הוא, שאביהם היה ליסטים, שנאמר והוא יהיה פרא אדם. שהכוונה בזה, שהם מושרשים במדה הרעה של גניבה, כי הם רואים רק את טובתם והנאתם, ומסוגלים ליטול מאחרים את ממונם, ובזה לגרוע מהם את האפשרות לעבוד את ה' בממונם. ולכך הם לא שייכים בקבלת עול התורה.

ובזה יש לבאר את דברי הירושלמי, שהשקלים שנותנים לאדני המשכן, הם מכפרים על מכירת יוסף. כי בזה שמכרו את יוסף, נטלו ממנו את האפשרות לעבוד את ה' ולהתעלות בבית אביו, ומכרוהו למצרים שהיא ערוות הארץ, וקשה מאוד לעבוד שם את ה'. והכפרה לזה היא, ליתן את ממונו למשכן, ובזה מראה שכל השימוש של האדם בממונו היא רק על מנת לעבוד את ה', ולכך נותן ממונו למשכן. ודווקא לאדנים, שהם מוטמנים ומוצפנים בין קרשי המשכן, שאז הנתינה של הממון היא רק לשם שמים. אבל בנתינה של שאר כלים, שרואים אותם במשכן, עדיין חסר את ההוכחה שהנתינה היא לשם שמים, כי יתכן שנותן לשם כבוד ולהתפאר שנתן למשכן, אבל באדנים שהם מכוסים בין הקרשים ולא נראים כלפי העולם, ודאי מוכח שכל הנתינה היא רק לשם עבודת ה'.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן צח

אות היא לעולם

"לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת" (שמות לה ג)

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: בבעל הטורים כתב "לא תבערו אש, אמר הקדוש ברוך הוא אור שלי פירוש של גיהנום שובת, גם אור שלכם יהא שובת" ומשמע מדבריו שהטעם שנאסר לנו להבעיר אש ביום השבת, הוא מחמת שאור הגיהנום שובת מלבעור ביום השבת, לכך גם על האור שלנו לשבות מלבעור ביום השבת. ומשמע מכאן שיש קשר בין האש שלנו לאש הגיהנום. **וצריך** ביאור א] מה הקשר בין שביתת האור של הגיהנום, [שבאה להעניש את הרשעים ולמרק את עוונותיהם] לבין האור שלנו. ב] כיון שהטעם שהאש שלנו שובתת מלבעור משום אש הגיהנום ששובתת, אם כן היה לנו להשבית כל אש בשבת [גם אש שהדליק מבעוד יום שלא תמשיך לבעור בשבת כמו אש הגיהנום שלא ממשיכה לבעור בשבת] וצ"ע.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי לבאר זה על פי דברי הגר"א בקול אליהו [פרשת ואתחנן] שבקריאת שמע נכללו כל עשרת הדיברות, ומצוות השבת רמוזה בואהבת את ה' אלהיך, כי ימות החול הם בבחינת יראה, והשבת היא בבחינת אהבה. ולכך אנו אומרים בתפילת השבת "באהבה וברצון הנחלתנו" כי השבת עניינה אהבה. עכ"ד. וצריך ביאור בדברי הגר"א מדוע השבת נחשבת בחינה של אהבה.

ונראה לבאר על פי דברי המדרש "אמרה שבת לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם לכל בן יש בן זוג ולי אין בן זוג, אמר לה הקדוש ברוך הוא ישראל יהיה בן זוגך, וכיון שעמדו ישראל על הר סיני, אמר להם הקדוש ברוך הוא הוו זכורים לאותו דבר שאמרתי לשבת כנסת ישראל היא בן זוגך שנאמר זכור את יום השבת לקדשו" [ילקוט שמעוני בראשית]. וביאר בבית הלוי [פרשת בראשית] שבששת ימי המעשה נבראו כל הברואים, והם בבחינת העלם לכבודו יתברך. כי לאחר שנברא העולם נראה שעולם כמנהגו נוהג, ולא רואים את כבוד ה' בעולם. אבל השבת היא בבחינת גילוי כבודו יתברך בעולם, כי השבת היא עדות על בריאת העולם ועל חידוש העולם, ובשבת אפשר להשיג ולהרגיש את כבודו יתברך בעולם. וכל הנבראים בששת ימי המעשה נבראו זכר ונקיבה על מנת שיוכלו לפרות ולרבות וליישב את העולם. והשבת שואלת את בורא העולם שאין לה בן זוג, כי רוצה שותף נוסף שעל ידו יוכל לפרות ולרבות יותר כבוד ה' בעולם. והשיב לה הקדוש ברוך הוא שכנסת ישראל יהיה בן זוגך. כי השבת תשפיע קדושה בעולם ויצטרפו לזה ישראל שיוסיפו להשפיע קדושה בעולם [על ידי קיום התורה והמצוות], ואז יתגלה יותר ויותר כבוד ה'

בעולם, עד שלעתיד לבוא יהיה גילוי כבוד ה' מושלם וידעו כולם שה' אחד ושמו אחד. עכ"ד.

ויש לבאר יותר את דברי הבית הלוי על פי דברי המסילת ישרים בדרך קניית הזריזות, שהדרך לקנות את מידת הזריזות, היא על ידי ההסתכלות ברוב הטובות שהקדוש ברוך הוא עושה עם האדם בכל עת ובכל שעה, והנפלאות הגדולות שעושה עמו מעת הלידה עד יומו האחרון. כי על ידי ההתבוננות בטובות והחסדים שהקדוש ברוך הוא עושה עמו יבין האדם שעליו להודות לשמו ולקיים מצוותיו עכ"ד. וכיון ששבת היא המעידה על בריאת העולם ועל חידוש העולם. ממילא כשהאדם מתבונן שהקדוש ברוך הוא ברא את העולם, ומחיה אותו כל רגע ורגע. מיד יכנס בלבו אהבה גדולה לאל המטיב עמו את כל הטובות הללו, ויודה לו וישבח את שמו. ולכן שבת היא בחינת כבוד ה', שאז מתגלה הכבוד האמיתי לבורא העולם, שמחיה את האדם כל רגע ורגע. ולכך השבת היא בחינה של אהבה, כמו שביאר הגר"א. כי על ידי התבוננות בחידוש העולם האדם יגיע לאהבה גדולה כלפי בורא העולם.

וזה הביאור בדברי הפרקי דרבי אליעזר [פרק יט] "בא השבת ונעשה סניגור לאדם הראשון [לאחר שחטא ואכל מהעץ] אמר לפניו רבון העולמים, בששת ימי המעשה לא נהרג הרג בעולם [אפילו מבעלי חיים] ובי אתה מתחיל זו היא קדושתי וזו היא ברכתי, שנאמר ויברך אלהים את יום השבת ויקדש אותו [בראשית ב ג]. ובזכות יום השבת ניצל האדם מדינה של גיהנום, וראה אדם כחה של שבת, אמר לא לחינם ברך הקדוש ברוך הוא את השבת וקידש אותו התחיל משורר ומזמר ליום השבת, שנאמר מזמור שיר ליום השבת" (תהילים צב א). כי אדם הראשון שחטא ואכל מן העץ, התרחק מבורא עולם והיה צריך למות ולהכנס לגיהנום, אבל על ידי השבת שמהותה אהבה לבורא עולם יכול לחזור שוב ולהתקרב אל בורא העולם. ולהתחיל מחדש את עבודת ה' שלו, ולכך רק השבת יכלה להיות מליצת יושר על האדם. כי רק על ידי השבת יכול לשוב ולהתקרב אל הבורא יתברך.

ובזה יש לבאר את דברי בעל הטורים שיש קשר בין אש הגיהנום ששובתת ביום השבת, לבין האש שלנו ששובתת בשבת. כיון שהשבת מראה על בריאת העולם וחידוש העולם בכל רגע על ידי הבורא יתברך. ולכך הקדוש ברוך הוא חייב אותנו לשבות בשבת מיצירה של אש [ומכל ל"ט מלאכות שמהותם בריאה ויצירה של דברים חדשים] כדי שנדע שהבורא והיוצר האמיתי הוא לא האדם, רק הבורא יתברך הוא היוצר. ולכך ביום שבת שובתים מיצירה של דברים חדשים, לידע שלא אנחנו עושים ויוצרים דברים בעולם. וכיון שהאדם שובת מיצירה, ומבין שהיוצר האמיתי הוא בורא העולם, ממילא מתמלא בלבו אהבה כלפי בורא העולם שבורא הכל ונותן לנו כל השפע והבריאה שיצר. ומכח אהבה זו בין ישראל לבין בורא העולם, בא הקדוש ברוך הוא ומרחם גם על הרשעים שנמצאים בגיהנום ומשבית מהם את האש שבגיהנום.

ובזה יש לבאר את דברי המדרש "אמר רבי יוסי בר חנינא עובד כוכבים ששמר את השבת עד שלא קיבל עליו את המילה חייב מיתה, ולמה שלא נצטווה עליה. ומה ראית לומר עובד כוכבים ששמר את השבת חייב מיתה, אמר ר' חיא בר אבא אמר ר' יוחנן בנוהג שבעולם מלך ומטרונא יושבין ומסיחין זה עם זה, מי שבא ומכניס עצמו ביניהם אינו חייב מיתה [בתמיהה] כך

השבת הזו בין בני ישראל ובין הקדוש ברוך הוא, שנאמר ביני ובין בני ישראל, לפיכך כל עובד כוכבים שבא ומכניס עצמו ביניהם עד שלא קיבל עליו למול חייב מיתה" [מדרש רבה דברים א]. ודברי המדרש צריכים ביאור א] זה שנכנס בין המלך לבין המטרונא חייב מיתה, כיון שמפריע להם לדבר ופוגע בכבודם. אבל עובד כוכבים ששבת למה חייב מיתה הרי לא מפריע לישראל בשמירת השבת. ב] שלשה דברים מצינו שהם אות בין ישראל לבין הקדוש ברוך הוא, והם שבת תפילין וברית מילה. ומדוע רק עובד כוכבים ששבת חייב מיתה, ועובד כוכבים שמל עצמו או שהניח תפילין לא חייב מיתה, הרי שלשתן שווים שהם אות בין ישראל לבין אביהם שבשמים.

ולפי מה שביארנו מתיישב זה, כיון שמהות השבת היא האמונה בחידוש העולם, ואז נוצרת אהבה גדולה בין ישראל לבין אביהם שבשמים, שמבינים ישראל שהקדוש ברוך הוא ברא את העולם ומחדש אותו כל רגע ורגע רק בשבילם, על מנת שיקיימו את התורה. אבל אם עובד כוכבים יבוא וישמור את השבת, לעולם לא יוכל להגיע לאהבה אמיתית כלפי בורא העולם. כי רק ישראל שנקראו בנים למקום, יכולים על ידי התבוננות בשבת [בחסדי ה' שמחדש בטובו בכל יום את העולם] להגיע לידי אהבת ה'.

אבל עובדי כוכבים שלא נקראו בנים למקום אינם יכולים לעולם להגיע לידי אהבת ה' אמיתית. ולכך כשעובד כוכבים שומר את השבת, הוא מפריע ומקלקל לבני ישראל את מהות השבת. כי מראה שאפשר לשמור שבת בלי להגיע להתבוננות בחסדי ה', ובלי להגיע לאהבת ה'. ולכך חייב מיתה כי מבטל את כל התכלית והיעוד של בריאת העולם, שהוא להרבות כבוד שמים בעולם.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן צט

כל חלב לה'

"כל הזהב העשוי למלאכה בכל מלאכת הקדש ויהי זהב התנופה תשע ועשרים ככר ושבע מאות ושלשים שקל בשקל הקדש" (שמות ל"ח כ"ד).

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: כתב בבעל הטורים "כל הזהב, חמשה מיני זהב, חח ונזם וטבעת וכומז כל כלי זהב, כנגד העשוי להם. ה' עניין, פרך, מרר, ענוי, לחץ, עבודה קשה". משמע מדברי בעל הטורים, שהזהב שתרמו למשכן, היה מהשלל של מדיין [ששם נאמרו חמישה דברים אלו שנטלו מהם]. **וצריך** ביאור א] מדוע תרמו זהב למשכן, דווקא מהשלל של מלחמת מדיין. ב] מה הקשר בין חמשה סוגים של הזהב, לבין חמשה עינויין שסבלו במצרים. ג] מדוע חמשה עינויים אלו שסבלו בני ישראל במצרים קשורים למלאכת המשכן וצ"ע.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר את דברי בעל הטורים, על פי דברי המדרש רבה בפרשת ויקהל "אמר משה לפני הקדוש ברוך הוא, כתבת כי יגנוב איש שור או שה וטבחו או מכרו חמשה, בקר ישלם תחת השור (שמות כ"א ל"ז), הרי הביאו חמשה חח ונזם טבעת עגיל וכומז". וביאר המהרז"ו דברי המדרש, שחמשה מיני התכשיטין שהביאו למשכן, באים על מנת לכפר על חטא העגל [שגנבו את דמות השור שראו במרכבת כבוד ה' במעמד הר סיני, ועשו כדמות העגל לאליל]. וגם זה צריך ביאור, מה שייך לשלם חמשה בקר תחת השור בחטא העגל, ולמה חמשה מיני תכשיטין שנותנים למשכן, נחשב שמשלמים חמשה בקר תחת השור.

וחשבתי להסביר הענין על פי הכתוב "ויתפרקו כל העם את נזמי הזהב אשר באזניהם ויביאו אל אהרון" (שמות ל"ב ג'). ופירש באבן עזרא "אשר באזניהם, באזני הבנים והבנות והנשים הנזכרים למעלה". משמע מדבריו שעשו את העגל, דווקא מהזהב שהיה נתון באזני בניהם ונשותיהם. וצריך להבין זה, שהרי מבואר בגמ' בכורות ה: "שאין לך כל אחד ואחד מישראל שלא היו עמו, תשעים חמורים לובים טעונים מכספה וזהבה של מצרים". ואם כן צריך ביאור מדוע נטלו לעגל, דווקא את הזהב שהיה נתון באזני בני ביתם. וחשבתי להסביר, שהזהב החשוב ביותר שיש לאדם, הוא הזהב שנתון באזני בני ביתו. כי תמיד הוא רואה אותו ונהנה מראייתו. ורצו ליתן לעגל, דווקא את הזהב היקר להם ביותר, שהוא הזהב שנתון באזני בני ביתם.

ובזה נראה לבאר דברי המדרש רבה, שבחטא העגל התקשרו מאוד לעבודה זרה, כיון שנתנו את הזהב היקר להם ביותר לעגל. והתקנה בזה היתה, שאת אותו זהב יקר שנתון באזני בני ביתם, יתנו אותו להקדוש ברוך הוא. ולכך הביאו את החח ונזם טבעת עגיל וכומז, ובמקום ליתן את התכשיטים הללו [שנטלו משלל המלחמה במדין], לבני ביתם ולהנות בראייתם, נתנו אותו למשכן. ועל דרך זה מבואר בכתוב "ויבואו האנשים על הנשים" (שמות ל"ה כ"ב), וכתב באור החיים "ויבואו האנשים על הנשים, פירוש מה שעל הנשים כל נדיב לב אותם וכו', להראות חיבת המתנדבים, שלא רצו להביא אלא דבר היותר מעולה וחביב אצלם".

ובזה יש לבאר כוונת המדרש, כיון שהם גנבו שור [בחטא העגל], יביאו חמשה בקר תחת השור. שהרי בגמ' ב"ק עט: מבואר הטעם שמשלם חמשה בקר תחת השור, וארבעה תחת השה. כיון שהשור הלך ברגליו ולא הרכיבו על כתיפו, אבל שה שהרכיבו הגנב על כתיפו משלם רק ארבעה. ויש לבאר זה, שבגונב שה הגניבה לא היתה קלה, שהרכיבו על כתיפו. וכשהעבירה נעשית בקושי, האדם נקשר אליה פחות, ומספיק ארבעה לכפר על עוונו. אבל גונב שור שהגניבה נעשית בקלות, כאן האדם נקשר לעבירה, וצריך יותר כפרה עליה. ולכך משלם חמשה תחת השור. וכמו כן בני ישראל שחטאו בעגל נקשרו הרבה לעבירה, כיון שנתנו לעגל את הזהב היקר להם ביותר. והכפרה על עוון זה, הוא ליקח את הזהב היקר ביותר וליתנו לקדוש ברוך הוא. ולכך דווקא חמשה סוגי תכשיטים אלו, כיפרו על חטא העגל.

ועל דרך זה יש לבאר דברי בעל הטורים, שחמשה הסוגים של הזהב, הם כנגד חמשה העינויים שעשו להם במצרים. כי בהיותם משועבדים במצרים בחמשה סוגים של עינוי, בפרך ובמרר בעינוי ובלחץ ובעבודה קשה. תמיד חשבו ושאפו לצאת

לחרות מענויים אלו. וכשמשתחררים מעינויים אלו, וזוכים כנגד זה לחמשה סוגים של עשירות וחמשה סוגים של תכשיטי נשים, יכולים הם להמשך אחר תענוגי העולם. ורצו למסור להקדוש ברוך הוא את חמשה סוגי תענוגיהם. ולכך נתנו למשכן את החמשה סוגי תכשיטים היקרים להם ביותר. כדי להראות לקדוש ברוך הוא, שכל מה ששאפו בזמן השעבוד להנצל ממנו, הוא כדי שיוכלו להתקרב אליו יותר, ולכך את החמשה סוגי תכשיטים מוסרים למשכן לכבוד הקדוש ברוך הוא.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן ק

בנים אתם לה'

"ויביאו את המשכן אל משה את האהל ואת כל כליו קרסיו קרשיו בריחיו ועמדיו ואדניו" (שמות ל"ט ל"ג).

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: במדרש רבה כאן "רבי שמעון בן יוחאי שאל את ר' אלעזר ברבי יוסי, אפשר ששמעת מאביך מהו בעטרה שעטרה לו אמו, אמר לו הן משל למלך שהיתה לו בת יחידה והיה מחבבה ביותר מדאי, והיה קורא אותה בתי, לא זז מחבבה עד שקראה אחותי ועד שקראה אמי, כך הקדוש ברוך הוא בתחילה קרא לישראל בת, שנאמר שמעי בת וראי והטי אזנך ושכחי עמך ובית אביך, לא זז מחבבן עד שקראן אחותי, שנאמר פתחי לי אחותי רעיתי יונתי תמתי שראשי נמלא טל קוצתי רסיסי לילה, לא זז מחבבן עד שקראן אמי, שנאמר הקשיבו אלי עמי, ולאומי אלי האזינו כי תורה מאתי תצא ומשפטי לאור עמים ארגיע. עמד ר' שמעון ונשקו על ראשו, ביום חתונתו בסיני, ביום שמחת לבו בירושלים".

וצריך ביאור א] אם בתחילה כבר הקדוש ברוך הוא קראן בתי, מדוע אחר כך קראן אחותי, שהקשר בין אח לאחותו פחות מאב לבתו. ב] מה נפקא מינא ומה ההבדל בין בת, אחות, ואם. ג] מדוע מעמד הר סיני נחשב "יום חתונתו".

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר זה על פי המדרש בפרשת תרומה "משל למלך שהיה לו בת יחידה, בא אחד מן המלכים ונטלה ביקש לילך לו לארצו וליטול לאשתו, אמר לו בתי שנתתי לך יחידית היא, לפרוש ממנה איני יכול, לומר לך אל תטלנה איני יכול לפי שהיא אשתך, אלא זו טובה עשה לי, שכל מקום שאתה הולך קיטון אחד עשה לי שאדור אצלכם, שאיני יכול להניח את בתי. כך אמר הקדוש ברוך הוא לישראל, נתתי לכם את התורה לפרוש הימנה איני יכול, לומר לכם אל תטלוה איני יכול, אלא בכל מקום שאתם הולכים, בית אחד עשו לי שאדור

בתוכו, שנאמר ועשו לי מקדש". נמצא שהתורה נחשבת כבתו של הקדוש ברוך הוא. וכתב בנפש החיים (פרקי אבות פרק א) שהתורה היא שישים רבוא אותיות, ובהם כלולים נשמת כלל ישראל שהיו יוצאי מצרים, וכל אות בתורה היא כנגד אחד מישראל עכ"ד.

נמצא שישראל גם נחשבים בת של הקדוש ברוך הוא, כיון שהם כלולים בתורה, והתורה נחשבת בתו של הקדוש ברוך הוא, והוא העניין שישראל נקראו בתי. והקשר בין אח לאחותו, שונה מהקשר בין אב לבתו. כי אב לבתו, האב הוא נותן בבתו את כל המעלות שבו. אבל באחותו, יש בה מעלות שלא באו מכח אחיה. וזה מה שהקדוש ברוך הוא אומר לישראל, מלבד מה שאתם נחשבים בתי, כי אתם קשורים בשרש התורה, אתם גם נקראים אחותי, ופירושו שאתם מוסיפים מעלות נוספות מעצמכם, ובזה הקדוש ברוך הוא מחבב את ישראל. וגם אחותו הוא ענין חביבות, כמבואר ביבמות סב: בנושא בת אחותו, ופירש רש"י "געגועי אדם רבין על אחותו יותר מן אחיו, ומתוך כך מחבב את אשתו".

וענין אמי נראה לבאר על פי הגמ' מגילה יא. "בעצלתיים ימך המקרה ובשפלות ידים ידלוף הבית, בשביל עצלות שהיה להם לישראל שלא עסקו בתורה, נעשה שונאו של הקדוש ברוך הוא מך". נמצא שעל ידי עסק התורה נותנים כח לקדוש ברוך הוא, שיוכל להשפיע לישראל. והוא ענין אמי, שהאם היא המשפיעה על בנה, וכעין זה נחשבים ישראל כאם, שנותנים כח לקדוש ברוך הוא להשפיע עלינו טובה. ועל דרך זה כתב בנפש החיים [שער ב פרק יא] בשם הזוהר הקדוש שהעולם מתקיים בזכות לומדי התורה, כיון שהקדוש ברוך הוא הסתכל בתורה, ולפי זה ברא את העולם. והעוסק בתורה נעשה כביכול שותף לקדוש ברוך הוא במעשה בראשית, כי אם העולם היה פנוי מלימוד התורה, היה חוזר לתוהו ובוהו. ואם זוכה לחדש חידושים אמיתיים, הם חשובים מאוד למעלה, וכל מילה ומילה המתחדשת מפי האדם, הקדוש ברוך הוא נושק אותה ומעטר אותה, ובורא ממנה עולם חדש. וזהו ענין אמי שנותן כח לקדוש ברוך הוא להשפיע ולהחיות העולם.

וביום חתונתו הוא מעמד הר סיני, נראה לבאר על פי הכתוב "וכל העם רואים את הקולות" (שמות כ' ט"ו) ופירש רש"י "רואים את הנשמע, שאי אפשר לראות במקום אחר". וביאר זה בנפש החיים (שער ג פרק יא) שבמתן תורה נזדככו כל כך, עד שהתבטל מהם את כל כוחות הגשמיות ונהיו כולם רוחניים, ויכלו לראות דברים שאי אפשר לראותם על פי הטבע. והוא ענין חתונה, שנדבקו מאוד בקדוש ברוך הוא בלי כל חציצה. ולא רק בזמן מתן תורה אלא כל זמן שהאדם עוסק בתורה נעשה דבק בקדוש ברוך הוא ועל דרך זה כתב בנפש החיים [אבות פרק ו משנה ג] בשם הזוהר הקדוש, שהקדוש ברוך הוא והתורה ולומדי התורה הם אחד. כי התורה היא רצון ה', ולכך נחשבת אחד עם ה'. וכן הנשמות דבוקים בבורא עולם כמו שנאמר "ויפח באפיו נשמת חיים" [בראשית ב ז] ואמרו חז"ל "מאן דנפח מגרמיה נפח".

ולכך על ידי עסק התורה נקשר האדם בקשר חזק ואמיץ, עם הקדוש ברוך הוא. והוא ענין יום חתונתו. ועל דרך זה כתב בבית הלוי [פרשת כי תשא] "ודביקות של ישראל לקדוש ברוך הוא, אי אפשר

רק על ידי התורה ולימודה וכפי מה שמעיינים בתורה, כן הוא השגחתם מהקדוש ברוך הוא. וזהו מה שאמר הכתוב אל הכפורת יהיו פני הכרובים, ללמד באופן דביקות והתקשרות לקדוש ברוך הוא, הוא אם אל הכפורת יהיו פני הכרובים, כי שם הוא מקום שמונח בו הלוחות והתורה".

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן קא

דרך ארץ קדמה לתורה

"ויקרא אל משה וידבר ה' אליו מאהל מועד לאמר" (ויקרא א' א').

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: בילקוט שמעוני "מאהל מועד לאמר, זה שאמר הכתוב הביאני המלך חדריו, זה משה שנאמר ויקרא אל משה, מכאן אמרו כל תלמיד חכם שאין בו דעה, נבילה טובה ממנו, תדע לך שכן הוא, צא ולמד ממשה אבי החכמה אבי הנביאים, שהוציא את ישראל ממצרים ונעשו ניסים על ידו, נפלאות בארץ חם ונוראות על ים סוף ועלה לשמי מרום והוריד התורה, ונתעסק במלאכת המשכן. ואף על פי כן לא נכנס לפנים עד שקרא לו, שנאמר ויקרא אל משה".

וצריך ביאור א] מדוע כל כך החמירו חז"ל בתלמיד חכם שאין בו דעת [דרך ארץ], עד כדי כך שנבילה טובה הימנו, הרי מכל מקום יש בו תורה והמאור שבה יחזירו למוטב. ב] מה הראיה ממשה רבינו שנהג בדרך ארץ, אולי משה רבינו נהג לפנים משורת הדין, ואפילו מעיקר הדין, אבל היכן רואים שאם אין בו דעת נבילה טובה הימנו.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר זה על פי הגמ' בחגיגה טז. "ששה דברים נאמרו בבני אדם, שלשה כמלאכי השרת שלשה כבהמה, שלשה כמלאכי השרת, יש להם דעת כמלאכי השרת, ומהלכין בקומה זקופה כמלאכי השרת, ומספרין בלשון הקדש כמלאכי השרת. שלשה כבהמה אוכלין ושותין כבהמה ופרין ורבין כבהמה ומוציאין רעי כבהמה". נמצא שהאדם הוא בהמה [חלקו הגופני] ומלאך [חלקו הרוחני] שדרים בכפיפה אחת. והמטרה שהקדוש ברוך הוא חיברם יחדיו, הוא כדי להשליט את החלק של המלאך שבו, על החלק הבהמה שבו. וכשאדם מתנהג בדרך ארץ, הוא מסייע לחלק הרוחני שבו לגבור על החלק הבהמי. כיון שדרך ארץ הוא מכח הדעה והשכל, ואדם מרומם ורוחני, מחוייב להעריך ולכבד את החלק הרוחני שבו. אבל כשהאדם מתנהג בחוסר דרך ארץ, הוא משליט את החלק הבהמי שבו על החלק הרוחני שבו, כיון שמתנהג בצורה של חוסר דעה ושכל, וזהו דרכה של בהמה שאין לה דעה להבין את רוממות הנשמה.

ובזה מבואר מדוע החמירו חז"ל כל כך, בתלמיד חכם שאין בו דרך ארץ, שנבילה טובה הימנו. כיון שאם מתנהג בחוסר דרך ארץ, ובמו ידיו משליט את החלק הבהמי שבו עליו. אם כן זה מראה שלא מעריך כלל את כל התורה שלמד, ומזלזל בתורה שבו. ולכך נבילה טובה הימנו, כיון שהנבילה לא מזלזלת ופוגמת בתורה.

ובזה מבואר המדרש שמוכיח ממשה רבינו, שנהג בדרך ארץ. כיון שמשה רבינו היה כולו רוחני, וכמו שביאר בנפש החיים בפרקי אבות (פרק א') שזיכך את גופו עד שנהפך כולו לרוחני, ולכך נאמר אצלו משה משה בלי פסק, לרמז שלא היה חציצה והפסק בין הגוף לבין הנשמה. ואם כן היה מקום לומר, שמשה רבינו לא צריך להתנהג בדרך ארץ. כיון שמטרת הדרך ארץ נתבאר, שהיא על מנת להשליט את הרוחניות שבאדם על הבהמיות שבו. אבל אצל משה רבינו, שלא נשתייר אצלו כלל גשמיות ונהפך גם גופו להיות רוחני, אם כן אינו צריך להתנהג בדרך ארץ. ומכל מקום משה רבינו התנהג בדרך ארץ, כי אם היה מתנהג בחוסר דרך ארץ, גם הרוחניות שבו היתה נפגמת. ואם כן שאר אדם, שיש בו גשמיות ורוחניות יחדיו. אם יתנהג בחוסר דרך ארץ, ודאי שיגבור חלק הבהמי שבו על חלק הרוחני שבו, ולכך נבילה טובה הימנו וכמבואר.

ויש להוסיף ביאור בזה, על פי המבואר בכתבי האריז"ל [שער רוח הקדש] "דע כי מן היום שנשרפה התורה כנודע על ידי אומות העולם בעוונותינו הרבים, נמסרו אז כחותיה וסודותיה ביד הקליפות, ולכן אין שום בריה שבעולם אפילו מן בריות טמאות, כמו בהמות חיות ועופות שקצים ורמשים, שכל אלו יש להם שרים ממונים עליהם, ואותם השרים יודעים רזי התורה וסודותיה מן הזמן הנזכר, והנה אותם השרים הממונים על הבריות או העופות ההם, יזמינו בפיהם בציפצופם ובקולם, סודות עמוקים מן התורה, ומי שיבין קולם וציפצופם, יוכל לידע כמה סודות בתורה, ויש דורות שיש צדיקים בתוכם מכירים אותם, זה מה שראיתי למורי ז"ל בעיני, ועל כן השרים מזמינים הסודות ההם, ומכירים ומבינים אותם הראויים להבינם כנזכר". נמצא מדברי רבינו האריז"ל שמזמן שריפת התורה, נמסרו סודותיה לכחות הטומאה והקליפה.

ונראה שתלמיד חכם שאין בו דרך ארץ, הוא גם כן כעין שריפת התורה, שמזלזל בכל התורה שלמד ומתנהג בחוסר דרך ארץ ובבהמיות. וגורם שכל התורה שלמד, נמסרת לכחות הטומאה והקליפה. ולכן נבילה טובה הימנו. כי הנבילה היא טמאה, אבל לא גורמת לתורה להמסר לכחות הטומאה והקליפה.

ובזה נראה לבאר את הגמ' בסנהדרין יא. ברבי שישב ודרש והריח ריח שום, אמר רבי מי שאכל שום יצא. וצריך ביאור, מדוע כל כך הקפיד רבי על אותו תלמיד שאכל שום והוציאו מלפניו. וחשבתי שאותו תלמיד שאכל שום לפני כניסתו ללימוד אצל רבי, היה בגדר של תלמיד חכם שאין בו דעת נבילה טובה הימנו. כיון שידע שהשום מפריע לרבי ולתלמידים בלימוד, ומכל מקום אכל שום. יש כאן חסרון גדול בהלכות דרך ארץ. וכשאין דעת בתלמיד חכם, אין ערך ללימודו ולכך הקפיד עליו רבי, והוציאו מלפניו.

ולכך מצינו בחז"ל שהקפידו ללמד את התלמידים הלכות דרך ארץ. וכמבואר במסכת דרך ארץ רבה [פרק ז ומובא בטור או"ח סימן ק"ע] "מעשה ברבי עקיבא

שעשה משתה לתלמידים, הביאו לפניהם שני תבשילין אחד חי ואחד מבושל. בתחילה הביאו לפניהם קלח של כרוב. בא הפקח שבהם, אחז הקלח בידו ותלשו ולא בא אחריו, משך ידו הימנו ואכל הפת לבדו. הטיפש שבהם אחז הקלח בשתי ידיו, אמר לו רבי עקיבא לא כי, הנח עקבך עליו בתוך הקערה ותלוש בו. ואחר כך הביאו לפניהם מבושל, אכלו ונסתפקו. אחר כך אמר להם בני לא עשיתי לכם כל כך, אלא לבדוק אתכם אם יש בידכם דרך ארץ אם לאו". כי רבי עקיבא חשש, שתלמידיו יהיו בגדר תלמיד חכם שאין בו דעת ח"ו, ולכך הקפיד ללמדם דרך ארץ.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן קב

אז תתענג על ה'

"ויקרא אל משה וידבר ה' אליו מאהל מועד לאמר" (ויקרא א' א').

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: בילקוט שמעוני "ר' דוסא אומר, הרי הוא אומר כי לא יראני האדם וחי, בחייהן אינן רואין אבל רואין הן בשעת מיתתן, וכן הוא אומר לפניו יכרעו כל יורדי עפר ונפשו לא חיה, [משמע שרואים את הקדוש ברוך הוא, כשמתים ויורדים לעפר], ר' עקיבא אומר כי לא יראני האדם וחי, אף חיות הנושאות את הכסא אינן רואות את הכבוד, אמר רשב"י וכו' כי לא יראני האדם וחי, אף מלאכי השרת, שחייהן חיי עולם אינן רואין את הכבוד".

וצריך ביאור מדוע זוכים כל הנשמות, לראות את הקדוש ברוך הוא בזמן הפטירה, הרי צריכים תחילה לבוא לדין בפני בית דין של מעלה, ואם יזכו לגן עדן יראו את הקדוש ברוך הוא, אבל הרשעים יורדי הגיהנום, מדוע יזכו לראות את הקדוש ברוך הוא בשעת מיתה. וכיצד זוכים הרשעים לראות, מה שחיות הקדש ומלאכי השרת לא זוכין לראות. והרי השכר בעולם האמת ניתן רק למי שמגיע לו על פי דין.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר זה על פי דברי המסילת ישרים (פרק א'). "והנה מה שהורונו חז"ל הוא, שהאדם לא נברא אלא להתענג על ה' ולהנות מזיו שכינתו, שזהו התענוג האמיתי והעדון הגדול מכל העדונים שיכולים להמצא, ומקום העדון הזה באמת הוא העולם הבא, כי הוא הנברא בהכנה המצטרכת לדבר הזה, אך הדרך כדי להגיע אל מחוז חפצנו זה, הוא זה העולם" עכ"ל. וכיון שתכלית ביאתו של האדם לעולם הזה, הוא להנות מזיו השכינה. לכך מיד עם פטירתו של האדם, מראין לו את הקדוש ברוך הוא, כדי להטעים את האדם מזיו השכינה. ומיד אחר כך לוקחים אותו לפני בית דין של מעלה, ואם יוצא זכאי בדינו ממשיך להנות מזיו השכינה כראוי לו. ואם

יוצא חייב בדינו, ולא נהנה מזיו השכינה. אז צערו גדול יותר, שכבר נהנה מזיו השכינה ויודע מה גדול תענוג זה. ומכל מקום לא זוכה להמשיך ולהתענג מזיו השכינה, כיון שפגם בעוונותיו. ונמצא מה שהטעימו אותו תחילה מזיו השכינה, זהו בעצם חלק מהעונש, שרואה מה הפסיד בעוונו, ועל ידי זה צערו גדול יותר.

ועל דרך זה מבואר בשערי תשובה לרבינו יונה (שער שני אות י"ח) "ודע כי נפש הרשע אשר כל תאותה לחפצי הגוף בחייו, ונפרדת תאותה מעבודת הבורא ונבדלת משרשיה, תרד במותה למטה לארץ אל מקום תאותה, ותהי תולדתה כטבע העפר לרדת ולא לעלות, אבל יעלוה למרום לדין ולמשפט, ולראות איך החליפה מרום בשאול, כאשר יעלו את האבן על ידי כף הקלע, ואחרי עלותה למרום, תרד בטבעה לארץ, כאשר האבן חוזרת ונופלת לארץ אחרי הזריקה" עכ"ל.

וכעין זה מבואר בדור המבול בסנהדרין קח: "לשבעת הימים, שהטעימם מעין העולם הבא כדי שידעו מה טובה מנעו מהן".

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן קג

לתאוה יבקש נפרד

"צו את אהרן ואת בניו לאמר זאת תורת העולה היא העולה על מוקדה על המזבח כל הלילה עד הבקר ואש המזבח תקד בו" (ויקרא ו' ב').

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: בילקוט שמעוני "צו את אהרן זה שאמר הכתוב כי מי בשחק יערך לה' ידמה לה' בבני אילים, בלעם הרשע היה סנגורן של אומות העולם, ואמר הירצה ה' באלפי אילים ברבבות נחלי שמן, רוצה הוא מה שאתם מקריבים לו לוג שמן, ממה שאנו מקריבין לו רבבות נחלי שמן, מה הקריב אברהם אבינו לפניו לו, איל אחד שנאמר וירא והנה איל, אם רוצה אנו מקריבין לו אלפי אילים, ומה הקריב לו אברהם בנו, אני מקריב לו בני ובתי שנאמר האתן בכורי פשעי זה בני הבכור, פרי בטני חטאת נפשי זה בתו".

וצריך ביאור שהרי בלעם הרשע היה נלחם בקדוש ברוך הוא ואהב להכעיסו, כמו שנאמר "ויחר אף אלהים כי הולך הוא" (במדבר כ"ב כ"ב), ופירש רש"י "ראה שהדבר רע בעיני המקום, ונתאוה לילך", וכיצד אומר בלעם, שמוכן להקריב לפני הקדוש ברוך הוא את בנו ובתו.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר זה על פי המשך דברי הילקוט שם. "ראה כמה היה בלעם הרשע ערום, התחיל לומר את שבעת המזבחות ערכתי, לא אמר מזבחות

אלא המזבחות, אמר משנברא אדם ועד עכשיו שבעה מזבחות בנו, ואני מקריב שבעה כנגדן, למה היה אותו רשע דומה, לטבח שהיה מוכר בשר, והיתה חנות מלאה בשר וראה הלוגסטוס [ממונה על מכס הבשר], מסתכל בבשר, אמר לו מרי כבר שלחתי אופסנון [בשר טוב ושמן – שוחד] לביתך, כך בלעם אמר לו הקדוש ברוך הוא רשע מה אתה עושה, אמר לו את שבעת המזבחות ערכתי ואעל פר ואיל במזבח, אמר לו הקדוש ברוך הוא רשע אילו הייתי מבקש קרבן, הייתי אומר למיכאל וגבריאל והיו מקריבין לפני, שנאמר כי מי בשחק יערוך לה' ידמה לה' בבני אלים, בבני אברהם ויצחק שהן אלי עולם, אין אני מקבל קרבנות אלא מישראל, שנאמר צו את אהרן ואת בניו לאמר".

מבואר כאן במדרש שבלעם סבר, שקרבנות הם כעין שוחד לקדוש ברוך הוא. שעל ידי זה שנותנים קרבנות לקדוש ברוך הוא, מראים לו שנכנעים מלפניו ומפחדים ממנו. וכנגד זה הקדוש ברוך הוא מעלים עיניו מחטאתינו. כיון שמהות הקרבן הוא "ריח נחוח אשה לה' " (ויקרא א' ט'), ופירש רש"י "ניחוח, נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני". ואם כן כשעושים רצונו על ידי הבאת הקרבן, הקדוש ברוך הוא מעלים עיניו מאתנו, וכהמשל בבעל החנות שנותן שוחד לממונה על המכס, על מנת שיעלים עיניו ממנו.

ובזה יש לבאר דברי הילקוט, שבלעם היה בעל תאוה בלי גבולות. ואומר בלעם לקדוש ברוך הוא, הריני מוכן ומזומן להקריב לפניך הכל, אפילו את בני ובתי, וזהו על מנת שתתן לי שפע עולם הזה, ואוכל לילך בתענוגי עולם הזה.

וכעין זה מצינו בגמ' חולין קי. ברמי בר דיקולי שהגיע לסורא בערב יום הכיפורים. ולקח את הכחל של הבהמות שזרקו אנשי המקום [שבמקומם נהגו לאסור את הכחל באכילה]. ויצא מחוץ לתחום העיר, על מנת לצלות את הכחל שמצא. וצלה אותו בחרצנים יבשים [שאין בהם חשש של יין נסך]. ותמה ר' חיים בשיחות מוסר (תשלא יז) למה לא נכנס רמי בר דיקולי לבית יהודי, על מנת לסעוד את הסעודה המפסקת של יום הכיפורים. והאם יתכן בשעה זו, שלא ימצא אדם שיקיים מצוות הכנסת אורחים.

וביאר זה כי רמי בר דיקולי לא רצה ליהנות משל אחרים, כי הנהנה משל אחרים הופך להיות עבד לעבדים. כיון שנהנה משל חבירו, הוא משתעבד ומתחייב להחזיר לו טובה על זה, ונעשה תלוי בו. ולכך רמי בר דיקולי טרח הרבה בעצמו שלא להנות משל אחרים, אף על פי שהיה עני וחולה במיעיו [כמבואר בגמ' שם, שלכן לא הניח תפילין].

והנוטל משל אחרים, קונה בנפשו תכונה והרגל של "לקיחה", ועלול להגיע לידי שפיכות דמים, על מנת ליטול מהאחרים. כמבואר במדרש [קהלת רבה פרק ג יא] "רופא אחד היה בציפורי, היה בידו שם המפורש. לפני מותו רצה למסור אותו לאחר. אמרו לו ישנו כאן אחד ורבי פנחס בר חמא שמו הראוי לכך, שלח אחריו ושאל אותו, כלום לקחת דבר מימיך מאדם אחר. אמר לו לקחתי מעשר, ולא הסכים הרופא למסור בידו את השם המפורש, אמר שמא יבקש דבר מה אצל אחד מהבריות, והלה לא יתן לו, ויכעוס עליו ויהרגנו". מבואר כאן במדרש, שיתכן שיהא אדם קדוש וראוי ליטול את שם המפורש. ומכל מקום כיון שלקח פעם אחת בחיו דבר מאחרים, כבר קנה בעצמו את מידת הלקיחה, ואם האחרים לא ירצו ליתן לו את חפצו, הוא עלול

לרוצחם נפש, על ידי השם המפורש שנמסר בידו עכ"ד.

ועל דרך זו מבואר בחינוך [מצוה רח] באיסור מזרעך לא תתן להעביר למולך, וז"ל "מפני שהכומרים השקרנים, היו מבטיחין לאבי הבן כי על ידי תקרובות בן זה [שישרפנו באש], יצליח שאר זרעו בכל אשר יפנה, ותהיה הברכה והטובה מצויה בביתו". וזהו "לתאוה יבקש נפרד" (משלי י"ח א), שבלעם הולך בדרך התאוה וקנה בנפשו את מידת הנטילה, ומוכן למסור את בנו ובתו ולהשאר בודד וגלמוד, והעיקר שיוכל למלאות את תאותו בתענוגי עולם הזה.

והקדוש ברוך הוא עונה לבלעם שאינני חפץ בעצם הקרבן, שהרי יש לי מלאכים בשמים שיכלתי לצוות אותם להקריב, אלא העיקר בקרבן, הוא העבודה שבליבו לשבר את ליבו למקום, ועל ידי זה להתקרב לקב"ה. וזהו גם ההבדל בין אברהם אבינו, שהקריב לקדוש ברוך הוא איל אחד, לבין בלעם שמוכן להקריב את בנו ובתו. כי אברהם אבינו בקרבנו, הקריב לקדוש ברוך הוא את כל רצונותיו, וכל שאיפותיו היו רק לעשות נחת רוח לקדוש ברוך הוא.

וכעין זה מצינו אצל יעקב אבינו, שחשש מעשו הרשע. ואמר "הצילני נא מיד אחי מיד עשו כי ירא אנכי אתו פן יבוא והכני אם על בנים: ואתה אמרת היטב איטיב עמך" (בראשית לב יא יב). וביאר בבית הלוי [פרשת וישלח] שעיקר החשש של יעקב אבינו, לא היה על עצמו ועל בניו שיהרגם עשו הרשע. רק עיקר דאגתו היתה לכבוד שמים, שאם עשו הרשע יהרוג את יעקב ובניו, נמצא שהתבטל רצון הבורא יתברך, שאמר להטיב עם יעקב וזרעו. וזהו שאמר בכתוב, כי ירא אנכי אותו וכו' ואתה אמרת היטב איטיב עמך. ואם יהרגני לא יקויים רצון ה' שרצה להטיב עמי. וזהו ההיפך הגמור מבלעם הרשע, שכל רצונו היה רק לקבל שפע מהקדוש ברוך הוא, וליטול מאחרים.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן קד

סעודת לויתן

"צו את אהרן ואת בניו לאמר זאת תורת העולה היא העולה על מוקדה על המזבח כל הלילה עד הבקר ואש המזבח תקד בו" (ויקרא ו' ב').

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: בילקוט שמעוני "זאת תורת העולה, אמר ר' אבא בר יודן, משל למלך שכבדו אוהבו בחבית של יין וכלכלה של תאנים, אמר לו המלך זוהי דורון [בתמיה], אמר לו אדוני המלך לפי שעה כבדתי אותך, אבל כשתכנס לפלטין, אתה יודע במה אני מכבדך, כך אמר הקדוש ברוך הוא למשה, זאת תורת העולה היא העולה, אמר לפניו ריבונו של עולם לפי שעה הקרבתי אותה, אבל כשתטיב ברצונך

את ציון ותבנה חומות ירושלים, אז תחפוץ זבחי צדק עולה וכליל".

וצריך ביאור א] מדוע הקדוש ברוך הוא שואל את משה האם זאת תורת העולה, הרי הקדוש ברוך הוא, הוא שציוה לו להקריב עולה, ומה יש כאן מקום לשאלה. ב] מה עונה משה רבינו שהעולה היא רק לפי שעה, האם ח"ו התורה תתבטל, הרי לא תשתנה שום הלכה, וגם לעתיד לבוא יקריבו עולות. וכמו שאומר משה רבינו כשתטיב ציון ותבנה חומות ירושלים, אז תחפוץ זבחי צדק עולה וכליל. ואם כן גם לעתיד לבוא יקריבו את אותה עולה, אם כן מה המיוחד בעולה לעתיד לבא.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר זה על פי דברי ר' חיים וולאזין בנפש החיים (שער א כ"ב) "כי טעמי מצוות עד תכליתם, לא נתגלו עדיין לשום אדם בעולם אף למשה רבינו, רק לאדם הראשון קודם החטא. והוא היין המשומר בענביו משׁשת ימי בראשית, והאור ששימש ביום הראשון, שהיה אדם הראשון צופה ומביט בו מסוף העולם ועד סופו".

ולעתיד לבא יתגלו כל סודות התורה, כמו שאחז"ל "עתיד הקב"ה לעשות סוכה לצדיקים מעורו של לויתן" (בבא בתרא עה.) וביאר זה הגר"א באבן שלימה (פרק י"א י"א) "סעודת לויתן הוא הדעת שתתרבה בארץ, שהוא השמחה הגדולה אשר אין למעלה ממנה, וכן משה רבינו נקרא לויתן ועל זה נאמר לויתן יצרת לשחק בו, והוא השעשוע של הקדוש ברוך הוא עם הצדיקים שמחדש להם התורה וכו' כמו שכתוב ויחזו את האלהים ויאכלו וישתו וכו' וכן יין המשומר הוא סודות התורה שיתגלו על ידי משה, ועל אותו הזמן נאמר, יהי כבוד ה' לעולם ישמח ה' במעשיו במהרה בימינו אכי"ר".

וזה מה שאומר הקדוש ברוך הוא זוהי דורון, כיון שעיקר הקרבן, הוא הכוונות והיחודים של המצוה. וגם למשה רבינו לא נתגלו כל טעמי המצוות עד תכליתם, כמו שכתב בנפש החיים. ואם כן חסר בדורון, כי הקרבן אינו מושלם, ואינו מספיק לכבודו של הקדוש ברוך הוא. ואמר לו משה רבינו שקרבן זה הוא רק לפי שעה, אבל לעתיד לבא שנזכה לכל טעמי התורה עד תכליתם, אז הקרבן יהיה מושלם.

והוא המשל לאוהבו של מלך והביא לו כלכלה של תאנים, ואמר לו המלך זה דורון, הרי אתה מסוגל ליותר, ויכול להביא למלך דורון יותר משובח. אמר לו אוהבו אדוני המלך לפי שעה כבדתי אותך, כיון שכעת אני נמצא בדרך, זה מה שיש בידי להביא לך, אבל כשאגיע לפלטין אתן לך כל מה שאוכל. וזה מה שמשה רבינו משיב להקדוש ברוך הוא, כעת זוהי הכוונה הגדולה ביותר שאני יכול לכוון בקרבן. אבל לעתיד לבוא שיתגלו כל טעמי התורה, הקרבן יהא בתכלית השלימות.

ובודאי שתשובת משה רבינו לא נפלאת מן הקדוש ברוך הוא, והטעם שהקדוש ברוך הוא שאלו, כיון שתכלית הקרבן הוא להכניע עצמו לפני הקדוש ברוך הוא, לפיכך רצה הקדוש ברוך הוא שמשה רבינו יכניע עצמו ביותר, על ידי זה שידע, שעדיין לא כוון את הכוונות של הקרבן עד תכליתן.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן קה

מסירות נפש

"ויהי ביום השמיני קרא משה לאהרון ולבניו ולזקני ישראל" (ויקרא ט' א').

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: כתב בעל הטורים "ויהי ביום השמיני, אמר משה לפי שסרבתי בסנה לא זכיתי לשמש אלא ז' ".

וצריך ביאור א] מה הקשר בין הסרוב של משה רבינו בסנה, לבין העונש שלא לעבוד במשכן. ב] כיון שצריך להענש עבור הסרוב בסנה שבע ימים, אם כן היה ראוי להענישו שלא ישמש שבע ימים מדה כנגד מדה, ומדוע שבעת הימים עבד, ורק מן היום השמיני ואילך לא עבד.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר זה על פי דברי השל"ה בפרשת שמות, (הביאו במגיה על נפש החיים על מסכת אבות פרק א). שאצל משה רבינו נאמר "של נעליך מעל רגליך כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש הוא (שמות ג' ה'). נאמר נעליך לשון רבים. אבל אצל יהושוע נאמר "ויאמר שר צבא ה' אל יהושוע של נעלך מעל רגליך כי המקום אשר אתה עומד עליו קודש הוא" (יהושע ה' ט"ו). נאמר נעלך לשון יחיד. וביאר השל"ה שישנם שני סוגי נעלים לאדם, אחד הנעל שעל כף רגלו, והשני הגוף שהוא נקרא נעל לנפש [וכמו שהנעל הוא מלבוש רק לחלק התחתון של הגוף, כך גופו של אדם הוא לבוש לחלק התחתון של הנשמה]. וזהו מה שרמז הקדוש ברוך הוא למשה רבינו, של נעליך לשון רבים, שצריך להסיר גם את הנעל מעל רגלו, וגם את הגוף מעל הנשמה, וכלומר שיזכך את החומר לגמרי. אבל יהושע לא זכה למדרגה זו להסיר לגמרי את החומר, ולכך נאמר של נעלך לשון יחיד, שהוא רק הנעל מעל הרגל עכ"ד.

נמצא שמשה רבינו זכה במעמד הסנה, להסיר את החומר לגמרי ולהתקדש כמלאך. וזכה לזה דווקא במעמד הסנה, כיון שהיה שם גילוי שכינה גדול. כמו שנאמר בכתוב "כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש הוא" (שמות ג' ה'). וכתב הרמב"ן הטעם שנאסר למשה רבינו להתקרב למקום הסנה, כי נתקדש כל ההר מחמת השכינה שירדה עליו, כמו בזמן מתן תורה. ובמקום גילוי שכינה זה, זכה משה רבינו להסיר את החומר לגמרי ולהיות כולו רוחני, כמו שכתוב בשל"ה.

ובזה מבואר הטעם שמשה רבינו סרב בסנה שבעה ימים, לילך בשליחותו של הקב"ה לגאול את ישראל. ובפשוטו זה תימה גדולה, כיצד משה רבינו מסרב לשמוע בקולו של הקדוש ברוך הוא, שמצווהו לגאול את ישראל. ולפי זה מבואר שמשה רבינו טוען לקדוש ברוך הוא, כיון שכל כך נתקדשתי כאן בסנה, עד שביטלתי כל החומריות. שוב אינני מסוגל לילך ולעמוד לפני פרעה, כיון שהוא מלך וכולו

גשמיות, ואני כולי רוחניות. וזה שאמר "מי אנכי כי אלך אל פרעה" (שמות ג' י"א). ופירש רש"י "מה אני חשוב לדבר עם המלכים". ואחר כך אמר לו הקדוש ברוך הוא לילך לפרעה ואני אהיה עימך, והוסיף לסרב שבעה ימים. ופירש רש"י "וכל זה שלא היה רוצה ליטול גדולה על אהרון אחיו". שטענתו של משה רבינו שאנוס רחמנא פטריה, ואינו מסוגל ליקח שררה וגדולה מאהרון כיון שמשה רבינו כולו רוחניות, ומופקע מעניני כבוד וגדולה, ולא יכול ליטול כבוד וגדולה מאחר. ובזה היה עליו תביעה, שאם היה מתאמץ יותר מעל לכוחותיו במסירות נפש, הקדוש ברוך הוא היה מסייע בידו.

ובזה מחוורים היטב דברי בעל הטורים, לפי שסרב שבעה ימים בסנה, ולא התאמץ מעל לכוחותיו לעשות שליחותו של הקדוש ברוך הוא במסירות נפש. לכך שימש רק שבעה ימים במשכן, כי עדיין לא שרתה השכינה, ורק אז היה מסוגל לעבוד. אבל ביום השמיני ששרתה השכינה במשכן, שוב לא יכל לעבוד במקום השכינה. כי מטבעו של משה רבינו היה עניו מכל אדם, ולא יכל לעמוד במקום השכינה ולשרת, כי מרגיש מי אני שאוכל לשרת את הקדוש ברוך הוא במקום גילוי שכינתו, ולהיות שליח של כלל ישראל. אבל אם היה מתאמץ בסנה לילך, מעל לכוחותיו הטבעיים במסירות נפש. היה מקבל סייעתא דשמיא לשרת את הקדוש ברוך הוא, גם בדברים שהם ממעל לכוחותיו הטבעיים.

וכעין זה מצינו בחנניה מישאל ועזריה כשירדו לתוך כבשן האש ואמרו חז"ל "חנניה מישאל ועזריה כשירדו לכבשן האש, לא ירדו אלא בסימן [שקיבלו הבטחה מהקדוש ברוך הוא שינצלו מהאש] דכתיב שמע נא יהושוע הכהן הגדול אתה ורעיך היושבים לפניך אנשי מופת המה, ומי היו אמר ר' יהודה ברבי שלום אלו חנניה מישאל ועזריה שנעשה להם הסימן הזה". (שמות רבה פרק ט). נמצא שבזמן שירדו לתוך כבשן האש, ידעו שיעשה להם נס וינצלו. והקשה ר' חיים בשיחות מוסר (תשלב יח) כיצד נעשה להם נס, הרי אמרו חז"ל ההולך [למקום סכנה] על מנת שיעשה לו נס אין עושין לו נס (שבת לב.). ואם כן כיצד זכו לנס כשנכנסו למקום הסכנה, וכוונתם היתה שיעשה להם נס.

וביאר ר' חיים שההולך על מנת שיעשה לו נס אין עושים לו נס, זהו אם הולך למקום הסכנה, רק משום שסבור שיעשה לו נס [ואם היו מודיעים לו משמים שלא יעשה לו נס, לא היה הולך למקום הסכנה]. אבל מי שהולך למקום הסכנה ומוכן למסור נפש, גם אם לא יעשה לו נס ולא ינצל, כאן משמים יעשו לו נס להנצל, אף על פי שיודע בנבואה שינצל, כיון שדעתו למסור נפש בכל מצב [גם אם לא ינצל]. ולכן נעשה נס לחנניה מישאל ועזריה, כיון שהלכו על מנת למסור נפש על קדושת ה' גם אם לא יעשה להם נס. עכ"ד. כי משמים רוצים מהאדם מסירות נפש לדבר ה', וכשהאדם מצידו מוכן למסור נפש לדבר ה', עושים לו נס להצילו ממוות.

וכעין זה מצינו בכתוב "ויקם בלעם בבקר ויחבש את אתונו" (במדבר כב כא). ופירש רש"י "מכאן שהשנאה מקלקלת את השורה, שחבש הוא בעצמו, אמר הקדוש ברוך הוא, רשע כבר קדמך אביהם שנאמר וישכם אברהם בבקר ויחבש את חמורו". וצריך ביאור מדוע הקדוש ברוך הוא, צריך להזכיר לבלעם שכבר אברהם אבינו הקדימו בבוקר, לחבוש את חמורו. וביאר זה ר' חיים בשיחות מוסר (תשלב טו) שבלעם עשה מסירות לקום ולחבוש את חמורו, וכשאדם

עושה מסירות נפש לרע, יש בה כח להרע, ואם כן היו ישראל בסכנה גדולה שמא תוכל המסירות נפש של בלעם לרע, להרע לישראל. ולכך אמר לו הקדוש ברוך הוא, שכבר קדמו אברהם אבינו במסירות נפש, שקם מוקדם לשחוט את בנו בעקידה. ובכח מסירות נפש זו זכו להנצל מקללת בלעם.

וזוהי התביעה שהיתה על משה רבינו בסנה, מדוע לא מסר נפש על צווי ה' שצוותו לילך לפני פרעה, ואף על פי שמצד הטבע לא היה מסוגל לילך לפני פרעה, מכל מקום אם היה עושה מסירות נפש מעל לכוחותיו, היה מקבל סייעתא דשמיא גדולה יותר, והיה מסוגל לעמוד לפני פרעה.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן קו

כי כשלת בעוונך

"ויבא משה ואהרון אל אהל מועד ויצאו ויברכו את העם וירא כבוד ה' אל כל העם" (ויקרא ט' כ"ג).

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: וכתב רש"י "כיון שראה אהרון שקרבו כל הקרבנות ונעשו כל המעשים, ולא ירדה שכינה לישראל. היה מצטער ואומר יודע אני שכעס הקדוש ברוך הוא עלי, ובשבילי לא ירדה שכינה לישראל. אמר לו למשה משה אחי כך עשית לי שנכנסתי ונתבישתי, מיד נכנס משה עמו ובקשו רחמים, וירדה שכינה לישראל".

וצריך ביאור א] מדוע נגרם לאהרון צער דווקא ביום הגדול של בניית המשכן שלא ירדה השכינה, הרי היה צדיק גמור. ב] מדוע הבין שהקדוש ברוך הוא כועס עליו עבור חטא העגל, הרי עשה מצוה גדולה שהציל את ישראל. כי ידע שאם לא יעשה להם את העגל יהרגוהו, ולא תהא להם תקומה.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי לבאר זה על פי דברי ר' אלחנן בקובץ הערות (בסימן ג) שבכל עוון ישנם שני חלקים, חלק ראשון הוא בזה שממרה את פי הקדוש ברוך הוא, שהרי הקדוש ברוך הוא אסר והוא עובר על רצונו. וחלק שני הוא הפגם שפוגם בנפשו ובעולמות העליונים. והאריך בזה בנפש החיים (שער ב אות ז') שהעושה מעשים לא טובים ורצויים חס ושלום, המה נהפכים בתוך העולמות לפסולת ולכלוך כביכול, והוא התגברות כוחות הטומאה והקליפות, שנקראים קיא וצואה, [וזהו ענין בעל פעור עיש"ה].

ולכך בחטא העגל, אף על פי שבזה הציל אהרון את כלל ישראל מכליה חס ושלום, ולא המרה את פי הקדוש ברוך הוא בזה ובודאי שהקדוש ברוך הוא שמח שהציל את בניו מאבדון. מכל מקום בחטא העגל היה הפגם גדול מאוד בעולמות

העליונים, ובזה התגבר הרבה כח הטומאה והקליפות. ולכך אהרון נענש בחטא העגל, כמו שנאמר בכתוב "ובאהרון התאנף ה' מאוד להשמידו ואתפלל גם בעד אהרון בעת ההיא" (דברים ט כ). ופירש רש"י "ובאהרון התאנף, לפי ששמע לכם להשמידו זה כילוי בנים וכו', ואתפלל גם בעד אהרון והועילה תפילתי לכפר מחצה, ומתו שנים ונשארו שנים". וזהו מכח הפגם הגדול שנעשה בחטא העגל.

ולכך נאמר "וביום פקדי ופקדתי עליהם חטאתם" (שמות ל"ב ל"ד). ופירש רש"י "וביום פקדי, עתה שמעתי אליך מלכלותם, ותמיד תמיד כשאפקוד עליהם עוונותיהם, ופקדתי עליהם מעט מן העוון הזה עם שאר עוונות. ואין פורענות באה על ישראל שאין בה קצת מפרעון עוון העגל". ולכך לא ירדה שכינה, על מנת שאהרון יצטער, ועל ידי זה יהרהר יותר בתשובה. ובזה יתקן עוד את פגם חטא העגל שנגרם על ידו.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן קז

כילוי החומר

"ויקחו בני אהרון נדב ואביהו איש מחתתו ויתנו בהן אש וישימו עליה קטורת ויקריבו לפני ה' אש זרה אשר לא ציוה אותם" (ויקרא י א).

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: בילקוט כאן "כיון שראו שהקריבו כל הקרבנות ונעשו כל המעשים, ולא ירדה שכינה לישראל. אמרו נדב ואביהו, וכי יש לך אדם שמבשל תבשיל בלא אש, מיד נטלו אש זרה ונכנסו לבית קדש הקדשים. אמר להם המקום אני אכבד אתכם יותר ממה שכבדתם אותי, אתם הכנסתם לפני אש טמאה, אני אשרוף אתכם באש טהורה".

וצריך ביאור א] מה הקשר בין תבשיל שצריך להתבשל על ידי אש, לבין האש בבית המקדש בקדש הקדשים, ב] למה נחשב שהכניסו אש טמאה, הרי אש לא מקבלת טומאה.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר דברי הילקוט על פי הגמ' ביומא כא: שהאש של הקרבנות שיורדת מן השמים, יש בה ממש, בשלהבת שלה. וביאר המהרש"א כי האש של הקרבנות הוא יסוד האש, והוא לא כבה לעולם ויש בו ממש [ואינו כמו האש שלנו שמורכב מיסודות אחרים, ולכן יכולים המים לכבות אותו]. ונראה לבאר הטעם שיורדת מן השמים אש מיוחדת, מיסוד האש במזבח לקרבנות דווקא. הוא כדי לכלות את הבשר ולאכול אותו, כליון מוחלט שלא ישאר ממנו כל זכר, כדי לכלות את החומר ולקדש אותו. וכעין זה ביאר בנפש החיים אבות (פרק ג משנה ג) שעל ידי האש שירדה מן השמים, הוסר חלק הרע מהמאכל [שנתערב בו בחטא אדם

הראשון], ונשאר רק החלק הטהור והזך, והיה נבלע באיברים שלא היה בו פסולת.

ובזה מבואר הענין, כשראו בני אהרון שלא ירדה שכינה משמים, ולא ירדה אש מן השמים לאכול את הקרבנות. הבינו שזהו סימן שעדיין לא קדשו בני ישראל את החומר שבהן, ולא ראוים לשכינה שתרד אליהם, וכן לא ראוים לאש שיורדת מן השמים על מנת לכלות את החומר. וכיון שחסרה ההכנה מבני ישראל בקידוש החומריות, לא עוזרים להם משמים לכלות את החומר. ולכך אמרו "יש לך אדם שמבשל תבשיל בלא אש". ופירושו שכמו בתבשיל מחויבים אש, על מנת לרכך אותו שיהא ראוי התבשיל לאכילה ולהעלותו לפני שולחן מלכים. כך גם בעבודת ה' מחויבים לכלות את החומריות שבנו, כדי שנוכל להתקרב לפני המלך, ולקבל משמים סיעתא דשמיא, להמשיך ולכלות לגמרי את החומר. ולכן נטלו אש ונכנסו לקדש הקדשים, וכוונתם בזה להזדכך ולכלות את החומר שבהם לגמרי. ולכן נכנסו למקום המקודש ביותר, ונכנסו עם אש על מנת להורות שהם מוכנים מצד עצמם לבטל את כל החומר שבהם, ולהתקרב אל הקדוש ברוך הוא בצורה מושלמת.

ובזה יזכו להוריד השכינה והאש לישראל. ובזה מובן מה שהקדוש ברוך הוא אומר להם, אתם כיבדתם אותי, כי כוונתכם היתה להתקרב אלי. אבל האש שהכנסתם נחשבת לפני כאש טמאה, כיון שלא שאלתם את משה רבינו, והוראתם הלכה בפני רבכם. אבל אני אכבד אתכם יותר, שאשרוף אתכם באש טהורה. והכוונה בזה שהקדוש ברוך הוא שלח האש משמים, שהיא האש היורדת על המזבח ומיסוד האש. שבכוחה לקדש לגמרי את החומר ולזכך אותו הרבה. ובאש זו אני אשרוף אתכם לקדש אתכם, כיון שכוונתכם היתה לכבדני.

ויש לבאר זה יותר על פי המבואר בכתבי האר"י (שער הגלגולים הקדמה לח) וז"ל "דע כי כל הנשמות נתערבו טוב עם רע, מעת שחטא אדם, ומעת שחטאו קין והבל, כנזכר בתיקונים. והנה נשמת נדב ואביהו, התחיל בתחילה ליתקן, והוברר הטוב ההוא מן הרע שבו".

נמצא שנדב ואביהו תיקנו את הרע שנכנס באדם מחטא אדם הראשון, והיו כעין אדם הראשון לפני החטא, שהיה נקי מרע ונקי מכל תאוות עולם הזה. ובזה מתבאר מדוע דווקא נדב ואביהו נטלו אש ונכנסו לקדש הקדשים, כיון שהם היו זכים וטהורים מכל רע וטומאה, רצו הם להיות השליחי ציבור של ישראל להוריד את האש מן השמים, שגם האש הזו באה לנקות את הרע והטומאה שנמצאת במאכלים.

ובזה יש לבאר הטעם שלא שאלו את משה רבינו, האם מותר להם להכנס עם האש לקדש הקדשים. והורו הלכה בפני רבן. כי סברו שזוהי הלכה ואין מורין כן. וכמו שהבועל ארמית קנאין פוגעין בו (סנהדרין פב.) והיא הלכה ואין מורין כן. כי הלכה זו לא שייכת לכל ישראל רק לקנאין. ורק מי שיודע ומכיר בעצמו שהוא קנאי יכול לפגוע בעובר העבירה. ואין בזה משום מורה הלכה בפני רבו. כי זוהי ההלכה, שמותר לקנאין לפגוע בו בלי רשות רבו. וכך סברו נדב ואביהו, שאין רשות לכל ישראל להכניס אש לקדש הקדשים, היות ותכלית האש שיורדת מן השמים היא לכלות את הרע והטומאה שנמצאת בקרבן. ואם האש עדיין לא ירדה מן השמים, זהו סימן שבני ישראל לא קדשו את החומריות שלהם, ונשאר בהם

עדיין חלק רע וטומאה שלא ביערו אותו מהם.

ולכך אין רשות לשאר ישראל להכניס אש לקדש הקדשים, על מנת להוריד את האש מן השמים. כי עדיין לא הגיעו למדריגה של קדושה הראויה לזה. ורק נדב ואביהו, שתקנו את הרע והטומאה שנדבק בהם, סברו שמותר להם להכנס עם אש, ולהוריד את האש מן השמים, כי הם בדרגה של טהרה מושלמת, ללא כל רע, וזוהי הלכה ואין מורין כן, כי הרב לא יכול לידע אם תלמידו ביטל מעצמו את כל הרע והטומאה, ורק למי שיודע בעצמו שביער ממנו את הרע והטומאה מותר להכנס.

אבל זו היתה טעות, כי היה להם לשאול את משה רבינו, גם בהלכה זו האם מותר להם להכניס אש לקדש הקדשים. כי המשכן בא לכפר על חטא העגל, ועיקר חטא העגל ביאר בבית הלוי (פרשת כי תשא) היה בזה שרצו להוריד את השכינה שתשרה בתוך העגל, כמו ששרתה השכינה לבסוף במשכן, וכוונתם היתה לטובה. אבל הטעות היתה שהיה חסר צווי ה', ורצו לעשות תיקונים עליונים בלי צווי ה', רק סמכו על סברתם וידיעתם. ולכך כשנבנה המשכן התורה מפרטת על כל פרט ופרט, כאשר צוה ה' את משה. כי המשכן בא לכפר על חטא העגל, וכיון שהשרש של חטא העגל, היה בזה שרצו לסמוך על דעת עצמם וידיעתם, לזה בא המשכן לכפר, ולכך עשו הכל כאשר צוה ה' את משה, כי אף על פי שבצלאל ידע לצרף את האותיות שנבראו בהם שמים וארץ, וידע את כל הסודות של המשכן, בכל זאת כל כוונתם היתה רק לעשות צווי ה', ולא עושים מחמת שמבינים בשכלם עכ"ד.

ולכך כשבאו נדב ואביהו, להוריד את השכינה למשכן בלי צווי של משה רבינו, היה כאן חסרון גדול של כאשר צוה ה' את משה. ואין צווי ממשה רבינו, והם מכניסים אש, כי מבינים מעצמם שיש להכניס אש. ותכלית המשכן היא להיפך, לעשות רק כאשר צוה ה' את משה, ולכך הקדוש ברוך הוא הקפיד עליהם והעניש אותם.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן קח

וסביביו נשערה מאוד

"ויאמר משה אל אהרון הוא אשר דיבר ה' לאמר בקרובי אקדש ועל פני כל העם אכבד וידם אהרון" (ויקרא י' ג').

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: בילקוט כאן "היה אהרון עומד ותוהא ואומר, אוי לי כך עבירה בידי וביד בני שכך הגעתני, נכנס משה אצלו והיה מפייסו, אמר לו אהרון אחי מסיני נאמר לי עתיד אני לקדש את הבית הזה באדם גדול אני מקדשו, והייתי אומר אוי בי אוי בך הבית מתקדש, עכשיו נמצאו בניך גדולים ממני וממך שבהן הבית נתקדש, כיון

ששמע אהרון צדק עליו את הדין ושתק שנאמר וידם אהרון".

וצריך ביאור א] כאן מבואר שבני אהרון מתו, רק כדי לקדש את הבית. ובפרשת דברים (ט' כ') נאמר "ובאהרון התאנף ה' מאוד להשמידו", ופירש רש"י לפי שעשה את העגל נענש בכילוי בנים. ב] מה המעלה הגדולה של השתיקה של אהרון, הרי שתק כי הודיעו לו שבניו הם גדולים מאוד, יותר ממשה ואהרון והיא שמחה גדולה בשבילו.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: לפי המבואר בתשובה הקודמת, גם ענין זה מתבאר, שבעוון העגל נעשה פגם גדול בשמים על ידי אהרון. ולכך כשראה אהרון שמתו בניו, חשב שזהו עונש עבור שחטא ופגם בעגל. ואף על פי שבניו לא חטאו בעגל. אבל כבר מבואר בסנהדרין כז: שאם הבנים אוחזין במעשיהן הרעים של אבותם, נענשים הבנים גם בעוון אבותם.

ולכך חשש אהרון, שאם נענשו בניו, זה סימן שגם הם פוגמים בעוונות ולכך נענשו בעוון אביהם. ואמר לו משה רבינו "בקרובי אקדש ועל פני כל העם אכבד" (ויקרא י' ג') ופירש רש"י "כשהקב"ה עושה דין בצדיקים, מתיירא ומתעלה ומתקלס אם באלו כל שכן ברשעים".

והכוונה בזה שהקדוש ברוך הוא רצה לקדש את שמו, בתחילת בניית המשכן. ולכך העניש את הצדיקים על פגם קטן מאוד שעשו, ובזה נתקדש ונתעלה שמו של הקדוש ברוך הוא. אבל אם אהרון לא היה פוגם כלל בחטא העגל, לא היו בניו פוגמים אפילו חטא קטן מאוד, ולא היו מתים. ואת הפגם הקטן מאוד שעשו, היה משום חטא העגל שבאביהם, והשפיע מעט מאוד עליהם.

ובזה מובן השבח של וידום אהרון. שהבין שאפילו על חטא קטן מאוד של בניו, הקדוש ברוך הוא מעניש, ושתק אהרון ולא הרהר אחר מדותיו של הקדוש ברוך הוא.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן קט

דיינו שמגדלות בנינו

"דבר אל בני ישראל לאמר אשה כי תזריע וילדה זכר וטמאה שבעת ימים כימי נדת דותה תטמא" (ויקרא י"ב ב')

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: וטמאה שבעת ימים כתב בעל הטורים "וכן שבעת ימי אבילות, כלעומת שבא כן ילך". משמע מדברי בעל הטורים שיש קשר בין טומאת שבעת ימים כשבא הזכר לעולם, לבין שבעת ימי אבילות, זה לעומת זה. וצריך

ביאור א] מה הקשר בין טומאת לידה, לבין שבעת ימי אבילות. ב] טומאת הלידה היא לאם דווקא, ושבעת ימי אבלות הם על הנפטר, וכל שבעה קרובים מתאבלים עליו, ולאו דווקא אמו. ג] בנקיבה טמאה האם שבועים, ואם כן כשהנקיבה נפטרת מן העולם, היה להתאבל עליה שבועים. וצ"ע

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: דברי בעל הטורים הם עמוקים מאוד, אבל מה חשבתי לבאר על דרך הפשט, הוא על פי הגמ' ביבמות סג. שאמר ר' חיא לרב על אשתו "דיינו שמגדלות בנינו, ומצילות אותנו מן החטא". ומשמע שהאחריות על חינוך הבנים, בעיקרה מוטלת על האם.

ועל דרך זה מבואר בברכות יז. שהנשים זוכות לעולם הבא, בשכר שמוליכות את בניהם ללמוד תורה. ולכך בזמן שזכתה האשה לבן זכר, התורה מחייבת אותה לפרוש מבעלה ולשהות לבדה, כדי שתחשוב על עתידו של הילד, וכיצד תוכל לחנכו לתורה. ועל אמו מוטלת אחריות כבידה, לחנכו לתורה ולירא שמים. וכבר כתב במסילת ישרים (בפרק ב) "וההולך בעולמו בלי התבוננות אם טובה דרכו או רעה, הנה הוא כסומא ההולך על שפת הנהר, אשר סכנתו ודאי עצומה, ורעתו קרובה מהצלתו". ואם כן אם לא תתבונן ותפקח האם על עתידו של הילד, הרי הוא נמצא בסכנה גדולה.

לכן חייבה אותה התורה לפרוש מבעלה שבעה ימים, כדי להתבונן ולפקח ולידע, כיצד תוכל להדריכו לתורה ולירא שמים. וגם לאחר שהבן נפטר לעולמו, והאם מחזירה את הפקדון לבורא העולם, שוב מוטלת עליה חובה להתאבל שבעת ימים, על מנת לעשות חשבון הנפש ולהתבונן, האם מילאה את תפקידה כראוי, וחינכה אותו לתורה ולירא שמים. ולפי זה מובן, מדוע בנקיבה לא יתאבלו עליה שבועים, כי ההתבוננות שיש לעשות הוא בבן כדי לחנכו לתורה, ובבת כדי לחנכה לצניעות, וחשבון הנפש שבבן ושבבת הוא שווה, ולכך מספיק שבוע אבלות, לעשות חשבון הנפש [ומכל מקום יולדת נקבה טמאה שבוע נוסף מסיבות אחרות, ובעל הטורים מבאר שטומאת לידה שבוע, הוא כנגד שבעת ימי האבלות, שענינו התבוננות ופקוח בעתידו של הילד, וזה שווה בבן ובבת, והבן].

וביותר יש לבאר הטעם, שחובת ההתבוננות והפקוח בעתידו של הילד מוטל על האשה, כיון שהיא גרמה מיתה לעולם, באכילה מעץ הדעת, ומעשה זה, היה בו קלות הדעת וזילזול בחיים ובמטרה של החיים. שלא הבינה כל כך למה האדם בא לעולם הזה, שחשבה שבאו לעולם הזה גם כדי להנות ולהתענג ממנו, ולכן רצתה להתענג באכילת הפרי, והיה בזה זלזול בחיים, ומי שלא מעריך היטב את החיים, נוטלים אותם ממנו. וכמבואר בחגיגה ד: על הפסוק ויש נספה בלא משפט, במלאך המות שאמר לשלוחו להביא לו את מרים מגדלא נשייא, והביא לו מרים אחרת, ויכל השליח להורגה, אף על פי שלא הגיע זמנה למות, כיון שאחזה הגחלים של התנור בידה, ואיתרע מזלא ויכל להמית אותה.

והביאור בזה כיון שמרים נטלה גחלים בידה, ועשתה דבר מסוכן שאפשר להנזק ממנו, מראה שלא מעריכה את החיים כראוי, כי מי שמעריך את החיים,

שומר עליהם ולא מסכן עצמו. וכיון שלא העריכה את המתנה הגדולה שקיבלה, יכל מלאך המוות ליטול ממנה את החיים, ומתה בלא זמנה.

ובגמ' שם מבואר, שאת השנים שנוטל מלאך המות מהאדם, הוא נותן לתלמיד חכם שמעביר על מדותיו. והביאור בזה נראה, שמלאך המוות מחפש אדם שיודע להעריך את החיים כראוי. ותלמיד חכם שמעביר על מדותיו, זהו אדם שיודע להעריך כראוי את החיים. כי גם במצב שפוגעים בו, הוא מניח מדותיו ומוחל, כי יודע שתכלית החיים, היא לעסוק בתורה וביראת שמים, ואין לו פנאי לעסוק בדברים פחותים.

וכיון שהאשה זלזלה בחיים כשאכלה מעץ הדעת, שלא הבינה שתכלית החיים היא רק לקיים רצון ה', לכן נטלו ממנה את החיים הנצחיים, ונגזרה מיתה לעולם משום זה.

ולכן התורה מצוה עליה לתקן פגם זה, והתיקון הוא בזמן שזוכה לבן זכר, שתהא טמאה שבעה ימים, ותחשוב ותתבונן כיצד תוכל לחנכו לתורה ויראת שמים, ובזה מתקנת את החטא שזלזלה בחיים הנצחיים.

וכעין זה מצינו בחז"ל שלשה היו באותה עצה, בלעם איוב ויתרו. בלעם שיעץ [לפרעה לשעבד את ישראל] נהרג בחרב, איוב ששתק נידון ביסורים, יתרו שברח זכה ובניו ישבו בלישכת הגזית [סוטה יא.]. ותמה ר' חיים בשיחות מוסר [תשלא ג] שהרי העוון של בלעם שיעץ על ישראל, היה החמור משל כולם. ואם כן ודאי שהעונש של בלעם, צריך להיות קשה יותר משל כולם. ומדוע איוב קיבל עונש קשה יותר, שנידון ביסורים קשים ומרים, שאין בכח אנוש לסובלם. ובלעם רק נדון בחרב, שלכאורה זהו עונש קל יותר מיסורי איוב.

וביאר ר' חיים על פי הכתוב "מה יתאונן אדם חי גבר על חטאיו" [איוב ג לט], ופירש רש"י [קדושין פ:] "מה יתרעם אדם על כל הקורות הבאים אליו, אחר החסד שאני עושה עמו שנתתי לו חיים". כי האדם שמקבל חיים מהקדוש ברוך הוא, צריך להרגיש בחסד גדול מאוד שעשה עמו הקדוש ברוך הוא, עד כדי כך שלא ירגיש ולא יחוש בכל הקורות אותו, שאפילו אם יבואו עליו יסורים גדולים מאוד כיסורי איוב, הרי הם כאין וכאפס לעומת האושר הגדול שנפל בחלקו, שנטל חיים מהקדוש ברוך הוא. ומשל למה הדבר דומה, לאדם שזכה זכיה גדולה מאוד בגורל, ובאותה שעה ממש נשברה כדו או חביתו, ודאי שלא יחוש כלל בצער המועט של הפסד חפציו, כיון שהאושר הגדול שנפל בחלקו, מבליע ומבטל את כל רגשי הצער הקטנוניים, שבאים על האדם בחיי היום יום. ולכך בלעם שאיבד את חייו, קיבל את העונש הגדול ביותר שיש לאדם, והוא נטילת חייו. וזהו עונש קשה הרבה יותר משל איוב שנדון ביסורים, כיון שנתנו לו חיים.

והביאור בזה הוא על פי המשנה באבות [פרק ד משנה יז] "יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה, מכל חיי העולם הבא. ויפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא, מכל חיי העולם הזה". כי על ידי חיים בעולם הזה, אפשר לקיים מצוות וללמוד תורה, ועל ידי זה להתקרב יותר אל הקדוש ברוך הוא. והגר"א זצוק"ל אמר לפני פטירתו מן העולם, מה יקרים וחשובים הם חיי העולם הזה, שעל ידי פרוטה אפשר לקנות ציצית, ובה זוכים ומקבלים פני שכינה, ובעולם הבא אי אפשר

לקיים מצוה זו בעד כל הון. ולכן מעלת החיים היא גדולה מאוד, והעונש הגדול ביותר שיתכן לאדם, הוא נטילת חייו עכ"ד.

וכעין זה מבואר בגמ' ברכות סד. "הנפטר מחבירו לא יאמר לו לך בשלום, אלא לך לשלום וכו' הנפטר מן המת אל יאמר לו לך לשלום, אלא לך בשלום". וביאר זה הגר"א בקול אליהו, על פי הכתוב "ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה" [זכריה ג ז]. כי האדם נקרא "מהלך" והמלאכים נקראו "עומדים", כי האדם עולה תמיד ממדריגה למדריגה, אבל המלאך תמיד עומד באותה מדריגה, ולא שייך עליה אצל מלאך. ולכך לאדם החי אומרים לך לשלום, כי הוא תמיד הולך לקראת השלמות והעליה. אבל לאחר שנפטר, כבר הוא בא בשלימות, שלא שייך אצלו עוד הליכה לקראת השלימות. עכ"ד.

והיא מעלת החיים, שהאדם תמיד הולך לקראת השלמות והעליה, כל ימי חיו. ולכן כשהאשה זוכה לבן מהקדוש ברוך הוא, מחוייבת להתבונן כיצד תוכל לסייע לבן לילך לשלום, ולהתעלות תמיד בימי חיו. ולכך טמאה שבעת ימים, על מנת להתבונן בזמן זה, כיצד תוכל לחנך את הבן, לילך לשלום.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן קי

זוהמת הנחש

"אדם כי יהיה בעור בשרו שאת או ספחת או בהרת והיה בעור בשרו לנגע צרעת והובא אל אהרון הכהן או אל אחד מבניו הכהנים"
(ויקרא י"ג ב')

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: במדרש רבה "מה כתיב למעלה מהענין, אשה כי תזריע וילדה זכר מה כתוב אחריו אדם כי יהיה בעור בשרו, וכי מה ענין זה לזה, אמר ר' תנחום ב"ח, משל לחמורה שרעתה ונכווית [נתרועעה ונשברה רגלה] ויצא בנה כווי, מי גרם לולד שיצא כווי, שנכווית אמו, כך מי גרם לולד שיהא מצורע, אמו שלא שמרה ימי נדתה, אמר ר' אבין משל לגינת ירק שהמעין לתוכה, כל זמן שהמעין לתוכה, היא עושה כריכין [כמין אבעבועות], כך כל מי שהולך אצל אשתו נדה, עושה בניו מצורעים". משמע מדברי המדרש, שבן הנדה בא לידי צרעת, וזה בעוון אמו שלא שמרה נדה.

וצריך ביאור א] מה הקשר בין עוון הנדה לבין צרעת. ב] במדרש רבה עצמו בפרשת מצורע, על הפסוק "זאת תהיה תורת המצורע", פירש תורת המוציא שם רע. ומוכח שהמדרש סובר שצרעת באה בעוון לשון הרע, וכיצד יתיישב זה, עם דברי המדרש כאן, שצרעת באה בעוון הנדה של אמו. ג] צריך ביאור המשל במדרש

לחמורה שנשברה רגלה, שבנה גם יצא עם רגל שבורה, מה הדמיון למצורע שאמו לא שמרה נדה. ד] גם צריך ביאור המשל למעין

תשובה: חשבתי להסביר דברי הילקוט על פי הגמ' סוטה ט. "שכל הנותן עיניו במה שאינו שלו, מה שמבקש אין נותנין לו, ומה שבידו נוטלין הימנו, וכן מצינו בנחש הקדמוני, שנתן עיניו במה שאינו ראוי לו [ופירש רש"י "נתן עיניו בחוה ובא עליה, והיינו דכתיב הנחש השיאני לשון תשמיש ונישואין הוא"], מה שביקש לא נתנו לו, ומה שבידו נטלו ממנו". נמצא ששרש חטאו של הנחש, הוא תאוה שנתן עיניו במה שאינו ראוי לו. אמנם בפרקי דר' אליעזר [פרק יג] כתב "וכיון שראו מלאכי השרת, אמרו אם אין אנו באים בעצה על אדם שיחטא לפני בוראו, אין אנו יכולים בו. והיה סמאל השר הגדול שבשמים וכו', לקח הכת שלו וראה כל הבריות שברא הקב"ה, ולא מצא חכם להרע כנחש וכו', והיה דמותו כמין גמל ועלה ורכב עליו, והיתה התורה צווחת ואומרת, סמאל עכשיו נברא העולם ועת למרוד במקום וכו', הלך הנחש ואמר לאשה וכו', אמר לה אין צווי זה אלא עין רעה, שבשעה שאתם אוכלים ממנו תהיו כאלהים, מה הוא עושה בורא עולמות ומחריב עולמות, כך אתם יכולים לברוא עולמות ולהחריב עולמות, מה הוא ממית ומחיה, אף אתם יכולים להמית ולהחיות וכו', לקחה ואכלה מפירות האילן, ונתנה מפירותיה גם לבעלה שיאכל עמה".

נמצא ששרש חטאו של הנחש, היה תאוה, וכדי שיוכל להשיג את תאוותו, הלך ומרד בקב"ה כדי להחטיא את האדם באכילה מן העץ, ועל ידי זה ימות האדם, ויקח הנחש את חוה. ובגמ' שבת קמו. "בשעה שבא נחש על חוה הטיל בה זוהמה, ישראל שעמדו על הר סיני, פסקה זוהמתן". ובמהרש"א הביא בשם ספר ישן, שמכח אותה זוהמה שהטיל הנחש בחוה, נולדו כל הרשעים שבדור. ולהמבואר ששרש חטאו של הנחש, היה מרד בקב"ה, כדי שיוכל להשיג את תאות לבו, כך גם הטביע הנחש באשה כח רע זה, שיצאו ממנה רשעים שימרדו בקב"ה, על מנת להשיג את תאות ליבם.

וזה הביאור במה שכתב ר' חיים בשיחות מוסר (תשלא כה) שהאדם בטבעו רוצה לקיים דברים מכח שיקול דעתו והבנתו, אבל קשה מאוד לאדם להרגיש "עבד" לצווי הבורא, שכל מעשיו יעשה מחמת שהבורא מכריחו לעשותם. כי בטבעו של האדם מוטבע רצון לפרוץ ולשבור גדרים. [עי"ש מה שביאר בזה ענין לוט שמצד אחד היה גדור בעריות, שאם לא היו בנותיו משקות אותו יין, לא היה חוטא בהן. ומאידך רצה להיות שיכור על מנת שיוכל לפרוץ את הגדר של העריות. עיש"ה]. וכל זה, מחמת הזוהמה שהטביע הנחש בחוה, תאוה למרוד בקב"ה ולפרוק מעליו עול מלכות שמים, ועל דרך שכתב במהרש"א, שהרשעים באו מכח זוהמת הנחש.

ולפי זה מובן מדוע עונשו של הנחש היה דווקא צרעת, כמבואר בבעל הטורים [בפרשת נשא במדבר ה ו.] כיון שמרד בהקב"ה, ופרק עולו כדי להשיג תאות לבו, נתרחק לגמרי ממחנה ישראל, והופקע מלא בהרבה מים, שגורם קלקול לירקות הגינה, במה זה דומה למצורע שאמו לא שמרה נדה. וצע"ג.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

לגמרי מן הקדושה, וכמו מצורע שמשתלח חוץ למחנה ישראל, והפסיד את כל המעלות שהיו בו. וכמבואר בסוטה ט: "אמר הקב"ה אני אמרתי יהא מלך על כל בהמה וחיה, ועכשיו ארור הוא מכל הבהמה ומכל חית השדה, אני אמרתי יהלך בקומה זקופה, עכשיו על גחונו ילך, אני אמרתי יהא מאכלו מאכל אדם, עכשיו עפר יאכל, הוא אמר אהרוג את אדם ואשא את חוה, עכשיו איבה אשית בינך ובין האשה ובין זרעך ובין זרעה".

חוה נענשה גם בנדות, כיון שהוטל בה זוהמה של הנחש, עליה לתקן זוהמה זו. ובזמן נדותה שהיא מרוחקת מבעלה, זהו זמן שעליה לעשות חשבון הנפש לתיקון מעשיה, כדי לתקן את הזוהמה שהוטלה בה. ורק לאחר ששמרה נדה ותיקנה את הזוהמה שבה, יכולה לחזור ולהטהר לבעלה, ולהביא בנים כשרים לעולם. אבל אם לא שומרת על נידתה, נמצא שלא עושה חשבון הנפש לתיקון מעשיה, ולא רוצה להשתדל לתקן את הזוהמה שהטיל בה הנחש. ואז נשארת בה הזוהמה שהטיל בה הנחש, וזוהמה זו עוברת לבנים, והם מצורעים. כמבואר בילקוט. כי זהו בעצם שרש טומאת הנחש, שמרד בהקב"ה על מנת לקיים תאות לבו, והקב"ה העניש בצרעת, על מנת שיהא מרוחק מהקדושה.

ובזה מבואר היטב, המשל לחמורה שנשברה רגלה, שגם בנה שנולד ממנה יצא עם רגל שבורה, שהקלקול שישנו באם עובר לולד, וכמו כן כשאינה שומרת נדות, הקלקול של זוהמת הנחש עובר לולד. והוא גם הדמיון למעין שמלא הרבה מים, שגורם קלקול לגינה. והכוונה בזה, שאם הגינה מליאה מים, הגינה מתקלקלת ומתעפשת, וכדי שהגינה תצמח היטב, מחוייבים לסלק את המים שמקלקלים את הגינה. וכמו כן הוא בבנים, אם רוצים שיגדלו ויצמחו בטהרה ויהיו קדושים, צריך לסלק את זוהמת הנחש, והיא טומאת הנדה.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן קיא

אין פורענות באה לעולם אלא בשביל ישראל

"אדם כי יהיה בעור בשרו שאת או ספחת או בהרת והיה בעור בשרו לנגע צרעת והובא אל אהרון הכהן או אל אחד מבניו הכהנים"
(ויקרא י"ג ב')

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: במדרש רבה "משל למטרונא שנכנסה לתוך פלטרין של מלך, כיון דחמית מגלביא תלן [ראתה מקלות תלויים] דחלת [פחדה], אמר לה המלך אל תתייראי, אלו לעבדים ולשפחות, אבל את לאכול ולשתות ולשמוח, כך כיון ששמעו ישראל פרשת נגעים נתייראו, אמר להם משה אל תתייראו, אלו לאומות העולם, אבל אתם לאכול ולשתות ולשמוח, שנאמר והבוטח בה' חסד יסובבנהו".

וצריך ביאור א] מדוע נתייראו כל כך, הרי נגעים באים רק על בעלי עבירה, כמו לשון הרע או בני הנדות וממה חששו. ב] מה אמר להם משה "אלו לאומות העולם" הרי פרשת מצורעים, היא שייכת רק בישראל ולא בבני נח, שהרי צרעת איננה אחת משבע מצוות בני נח. ג] מה אמר להם משה, אתם לאכול ולשתות ולשמוח, מה ענין זה לצרעת באומות העולם, והיה לו לומר לכם לא שייך צרעת.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר דברי המדרש, שבני ישראל חששו מפרשת נגעים, כיון שיכולים להכשל בלשון הרע או באבק לשון הרע. כמבואר בגמ' ב"ב קסה. רוב בגזל ומיעוט בעריות, וכולן באבק לשון הרע. וכן מצינו במשה רבינו, שנענש שידו מצורעת כשלג, כיון שדיבר לשון הרע על בני ישראל. וכן מצינו במרים שנענשה בצרעת, כיון שדברה לשון הרע במשה. ולכך חששו מאוד שיענשו בצרעת עבור כל לשון הרע קל שבקלים, כמו משה רבינו וכמו מרים הנביאה שנענשה. ואמר להם משה רבינו אלו לאומות העולם, ונראה שהכוונה לגמ' ביבמות סג. "אין פורענות באה לעולם, אלא בשביל ישראל". ופירש רש"י "ליראם כדי שיחזרו בתשובה".

ולכך הקב"ה מכה את אומות העולם בצרעת, על מנת ללמד את ישראל, כמה חמור הוא חטא לשון הרע. וכן מרים ומשה רבינו שלקו בצרעת, היה רק ללמד את בני ישראל כמה חמור הוא חטא לשון הרע. אבל לדורות לא יגיע צרעת עבור אבק לשון הרע, או עבור השגגות. ומי שרוצה להיות עובד ה', ולהשמר מחטא הלשון, לא יקבל צרעת גם אם יחטא באקראי ובשגגה. ועיין בחפץ חיים בהלכות לשון הרע (כלל א ס"ק ד) שמה שנאמר בחז"ל "על שלש עבירות נפרעין מן האדם בעולם הזה ואין לו חלק לעולם הבא, ואלו הן עבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים, ולשון הרע כנגד כולן". שהכוונה היא על בעל לשון הרע, שמורגל בעוון זה בתמידות, ולא מקבל על עצמו להשמר ממנו, כי נעשה לו זה כהיתר עכ"ד. ועל כזה אדם מישראל תבוא הצרעת, כיון שהוא לא נזהר כלל מחטא זה, או על עכו"ם מאומות העולם, כדי ללמד לישראל את חומרת איסור חטא לשון הרע.

ועוד יש לבאר דברי המדרש, על פי מה שהקשה בחפץ חיים (בשער הזכירה פרק ו), מדוע אנו רואים בעינינו אנשים שמדברים לשון הרע, ולא מקבלים צרעת, הרי בתורה נאמר שנענשים בצרעת אם מדברים לשון הרע. וביאר זה על פי הכתוב "שומר פיו ולשונו שומר מצרות נפשו" (משלי כא כג). ואחז"ל במדרש [עיין ילקוט שמעוני שם] שומר מצרעת נפשו. וביאר זה, שעונש הצרעת הוא כדי להחזיר בתשובה את המספר לשון הרע, ולהכניעו מעוונו ולקבל עליו לשוב מחטאו. וזה היה בזמן שבית המקדש קיים, אבל בעוונותינו הרבים שאין לנו בית מקדש ולא קרבנות ולא כהן מטהר, אם היה הקב"ה מביא את הנגעים על גופו של המספר לשון הרע, היה נשאר בטומאתו לעולם, כי אין כהן שיטהרנו על ידי קרבנותיו, ולכן טומאת הצרעת לא פוגעת בגופו, אבל נשארת הטומאה בנפשו, והיא כוונת המדרש, שומר פיו ולשונו שומר מצרעת נפשו, שאם לא נזהר מלשון הרע, הצרעת דבוקה בנפשו. ואחר פטירתו כשתצא הנפש מהגוף, תתגלה זוהמת צרעתו לעין כל. ולא יכול לבוא מנוגע בהיכל ה' בגן עדן, ויצטרך לישב בדד חוץ למחנה ישראל,

שהוא מקום הקליפות והחיצונים אם לא עשה תשובה כראוי, עכ"ד החפץ חיים המופלאים.

ובזה יש לבאר דברי המדרש, שכששמעו בני ישראל פרשת נגעים נתייראו, שעיקר חששם היה מפני טומאת הצרעת שדבוקה בנפשו של האדם, ועל ידי זה לא יוכל לבוא מנוגע בהיכל ה', ויצטרך לישב במקום הקליפות והחיצונים, ומזה פחדו מאוד, שהוא מעוות לא יוכל לתקון. ואמר להם משה אל תתייראו אלו לאומות העולם, ופירושו טומאת הנפש שמרחיקה את האדם מהיכל ה' ומושיבתו במקום הקליפות והחיצונים, שייכת רק באומות העולם שמופקעים מהיכל ה', אבל ישראל מקומם בהיכל ה', כיון שעל ידי הצרעת שבים בתשובה ומתקנים את החטא, ויכולים לשכון במקום השכינה. כמבואר בגמ' בברכות יט. אם ראית תלמיד חכם שעבר עבירה בלילה, אל תהרהר אחריו ביום, שודאי עשה תשובה. ולפי זה מובן היטב מה שאומר להם משה "אתם לאכול ולשתות ולשמוח", שכוונתו שאתם מקומכם בהיכל ה', להתענג על ה' בגן עדן, ולהנות מזיו השכינה.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן קיב

אוהב את הבריות ומקרבן לתורה

"אדם כי יהיה בעור בשרו שאת או ספחת או בהרת והיה בעור בשרו לנגע צרעת והובא אל אהרון הכהן או אל אחד מבניו הכהנים"
(ויקרא י"ג ב')

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: במדרש רבה "אמר ר' לוי בשם ר' חמא ברבי חנינא, צער גדול היה לו למשה בדבר זה, כך הוא כבודו של אהרון אחי להיות רואה את הנגעים, אמר לו הקדוש ברוך הוא ולא נהנה ממנו עשרים וארבע מתנות כהונה, במתלא אמרי דאכיל בהדי קולא [מי שאוכל רך הדקל הנקרא קורא] ילקי בהדי קילא" [ילקה בעץ]. וצריך ביאור א] מדוע נצטער כל כך משה רבינו בזה שאהרון צריך לראות הנגעים, והרי זוהי מצוה לראות וכך רצון ה', ומדוע ח"ו הרהר משה רבינו אחר המצוות. ב] מה התשובה שעונה הקדוש ברוך הוא למשה רבינו, שאהרון קיבל עשרים וארבע מתנות כהונה, מה זה מניח את דעתו של משה רבינו, הרי מכל מקום יש ונשאר עדיין בזיון לאהרון שרואה נגעים.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר זה על פי הכתוב במסכת כלה רבתי פרק ג "שכך היתה אומנותו של אהרון הצדיק, היה שומע על שניים שהם מריבים, הלך אצל אחד

אמר לו פלוני שלום עליך רבי, והוא אמר לו שלום עליך רבי ומורי מה מבקש מורי כאן, והוא אומר לו פלוני חברך שגרני אצלך לפייסך מפני שאמר אני סרחתי על חברי, מיד אותו האיש מהרהר בדעתו וכו', שמע על בעל ואשתו שעשו מריבה, הולך אצל הבעל ואומר לו וכו' ספק אם תמצא כמותה, ועל זאת היו כל ישראל אנשים ונשים אוהבים אותו, תדע לך שכן הוא, כיון שנפטר משה רבינו מה כתיב ביה ויבכו בני ישראל את משה, ובאהרון כתיב כל בית ישראל אפילו נשים וכו', תנא שמונים אלף בחורים קרואים בשם אהרון יצאו אחרי מטתו, אמאי מרחמתיה ומאן דאהדר ואיתעברא". [מהנשים שרצו להתגרש, והשכין שלום ביניהם, נולדו בחורים אלו].

ושמעתי להקשות כיצד יתכן שיעשה אהרון לשמונים אלף משפחות, שלום בית, הרי יכלה הזמן והמה לא יכלו. וביארו זה כיון שאהרון היה סמל של השלום, מספיק היה לאדם לראות את אהרון, ומיד היה מבין שלעשות מריבה ומחלוקת, זהו דבר מגונה ומאוס מאוד. ואהרון לא היה צריך להשקיע הרבה מזמנו, שמספיק להתבונן בו ולראות אותו, וזה מיד השפיע על האדם לעשות שלום בביתו ושלום עם חבירו. וכעין זה מצינו בפרקי דרבי אליעזר [פרק כה] "הולך את חכמים יחכם [משלי יג כ]. למה הוא דומה, למי שנכנס לבית המרקחים, אף על פי שלא לקח ולא נתן כלום, מכל מקום ריח טוב לקח והוציא עמו. כך כל מי שהוא הולך עם הצדיקים, לוקח מדרכיהם וממעשיהם הטובים". שהוא מכח ההשפעה שנמצא ליד הצדיק, מיד מושפע לטובה מהנהגותיו ומקדושתו.

ויותר מזה מצינו בגמ' כתובות קו. כשהחכמים היו מסיימים את לימודם מהישיבה של רב הונא, והיו מנערים את גלימותיהם, היה עולה אבק ומכסה את אור היום, וידעו בארץ ישראל, שעכשיו סיימו החכמים את לימודם מלפני רב הונא. וביאר זה המהרש"א שלאחר שהיו החכמים מסיימים את לימודם לפני רב הונא, לא עסקו בעניני העולם הזה, רק היו עוסקים בתיקון המידות, והוא הנמשל לבגדים כמו שנאמר בכל עת יהיו בגדיך לבנים [והכוונה שיהיו בך מדות טובות]. ומכח מדותיהם הטובות, היה נחלש כחם של עובדי עבודה זרה, והוא המשל לכיסוי אור השמש, וכמו שאמרו בגמ' סוכה כט. חמה לוקה סימן רע לעובדי כוכבים שמונין לחמה. והוא מה שאמרו חז"ל "והוי מתאבק בעפר רגליהם" [אבות פרק א משנה ב], והכוונה לילך אחר אבק מדותיהם הטובות, כמו שבמדות רעות יש אבק, כאבק גזל ואבק לשון הרע, כך במדות טובות יש אבק מדות טובות.

ולפי זה יש לבאר דברי הילקוט, שמשה רבינו סבר, כיון שאהרון הכהן הוא סמל למידת השלום. אם כן כשיראה נגעים באים על אנשים, שמא תפגם אצלו מידת השלום. שהרי נגעים באים על האדם בעוון לשון הרע ומחלוקת והפרדה בין אדם לחבירו, ואם כן יתכן שתפגם אצל אהרון מידת השלום, על ידי זה שיראה תמיד בעלי מחלוקת. ואמר לו הקדוש ברוך הוא שאהרון נוטל מתנות כהונה, ופירושו כמבואר במסילת ישרים (במידת הקדושה), שכהנים אוכלים ובעלים מתכפרים, הוא מפני שהכהנים מקודשים בקדושת הבורא יתברך, וגם המעשים הגשמיים שלהם הופכים להיות קדושים. עיש"ה.

נמצא שאהרון עושה שלום, גם בין ישראל לאביהם שבשמים, שהרי מכפר על חטאיהם שחטאו לקדוש ברוך הוא, על ידי

אכילת הקרבנות. נמצא שעל ידי אכילת הקרבנות, זוכה אהרון עוד למידת השלום, כי הקדוש ברוך הוא יסייע לו משמים להשיג את מידת השלום, ובעצם אכילת הקרבנות שסגולתם היא שלום, זוכה לקנות את מידת השלום, ולכך אין חשש לאהרון לראות נגעים, ולא יפגם כלל במידת השלום, כי מן השמים מסייעים אותו על ידי אכילת הקרבנות וכמו שנתבאר.

ובזה יש גם לבאר את דברי הילקוט שמעוני בפרשת אחרי מות "אמר ר' יהודה צער גדול היה לו למשה בדבר זה, אמר אוי לי שמא נדחף אהרון חוץ למחיצתו וכו', אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה, לא כשם שאתה סבור, לא עת לשעה ולא עת ליום וכו', אלא בכל עת שהוא רוצה, ובלבד שיהא נכנס בסדר הזה". וביאר זה הגר"א בקול אליהו, שלשאר כהנים גדולים אסור להכנס לקדש הקדשים לעולם, ורק ביום הכיפורים מותר להם להכנס. אבל לאהרון הכהן, היה מותר להכנס לקדש הקדשים, בכל שעה ושעה שהיה רוצה. ובלבד שיכנס כסדר העבודה האמור בפרשה [שהוא פר בן בקר לחטאת ואיל לעולה וכו']. עכ"ד. וצריך ביאור במה זכה אהרון שיכול להכנס לקדש הקדשים, בכל שעה ושעה שרוצה. דבר שנאסר לכל העולם ואפילו לכהנים גדולים. ולפי המבואר נראה שזכה לזה, בזכות השלום שהיה עושה בין איש לרעהו, ובין איש לאשתו, ובין ישראל לאביהם שבשמים. ולכך ניתנה לו זכות להכנס לקדש הקדשים בכל עת, על מנת להתפלל על ישראל בעידן ריתחא, כשיש כעס וקפידא עליהם בשמים. וכדי שיוכל לעשות שלום בין ישראל לבין אביהם שבשמים, הותר לו להכנס בכל עת ועת.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן קיג

להיות עמה לעולם הבא

"וצוה הכהן ופינו את הבית בטרם יבא הכהן לראות הנגע ולא יטמא כל אשר בבית ואחר כן יבא הכהן לראות את הבית" (ויקרא י"ד ל"ו)

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: "ואחר כן" כתב בעל הטורים "ב' במסורה דין ואידך ואחר כן תבוא אליה ובעלתה, כמו הכא שמפנה כלים הנאים שלא יטמאו, אף התם נמי צריכה להסיר כלים הנאים מעליה, כדי שתתגנה בעיניו ולא יטמא בה". ומשמע מדברי בעל הטורים שהתורה מדמה, פינוי הבית מן הכלים על מנת שלא יטמאו הכלים, לפינוי כלים הנאים מאשת יפת תואר שלא יטמא בה.

וזה צריך ביאור מה הקשר בין פינוי הכלים מהבית המנוגע, לבין פינוי הכלים מאשת יפת תואר שלא יטמא בה.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר את דברי בעל הטורים, על פי מה שביארנו לעיל בפרשת תזריע [בתשובה קי], שחטאו של הנחש היה מרד בבורא העולם, כדי שיוכל להשיג את תאות לבו [שרצה שימות אדם הראשון, ויקח הוא את חוה]. ולכן נענש בצרעת, שהורחק לגמרי מכל מחנה ישראל, והתנתק לגמרי מכל שרש של קדושה. ואדם החוטא בלשון הרע בקביעות, שנעשה אצלו כהפקר ולא שומר כלל את פיו, הוא גם כן כעין מרד בבורא עולם. כמבואר בערכין טו: "כל המספר לשון הרע כאלו כפר בעיקר, שנאמר אשר אמרו ללשוננו נגביר שפתינו אתנו מי אדון לנו". והאדם מורד וכופר בקדוש ברוך הוא, כדי שיוכל לספר לשון הרע על חבירו, והוא מעין חטאו של הנחש, שכופר בקדוש ברוך הוא כדי לעשות תאותיו.

ובזה מובן הקשר בין פינוי הכלים מבית המנוגע, לבין פינוי כלים מאשת יפת תואר. כי בבית המנוגע שורה טומאת צרעת, והתורה מצווה את האדם לפנות הכלים משם, שלא יטמאו גם הם בטומאת הצרעת, שכל מה שנטמאים יותר בטומאה זו, יותר ויותר יבוא למרוד בקדוש ברוך הוא, שהרי משוקע בטומאת הצרעת.

ועל דרך זה מצוה התורה להסיר הבגדים מיפת תואר, כדי שתתגנה בעיניו ויוכל לגרשה, שאם לא יסיר הבגדים הנאים ממנה, ירצה להטמא בה, ועל ידי זה יכפור בקדוש ברוך הוא כדי שיוכל לעשות את תאות לבו לישא בת אל נכר.

ועוד יש לבאר דברי בעל הטורים על פי מה שהבאנו לעיל את דברי החפץ חיים, שטומאת הצרעת פוגעת בעיקר בנפש. ואם האדם לא מתקן טומאה זו, כשתצא הנפש מן הגוף תתגלה זוהמת הצרעת בנפשו לעין כל, ולא יוכל לבוא להיכל ה', ויהא שרוי במקום הקליפות והחיצונים, ובזה ביארנו דברי המדרש, שישראל נתייראו מאוד כששמעו את פרשת נגעים, כיון שחששו שטומאת הצרעת תפגום את נפשם, ויהיו מרוחקים מהיכל ה' לעתיד לבוא. ואמר להם משה "אלו לאומות העולם", שעיקר טומאת הצרעת שייכת לאומות העולם, או לישראל שמפקיע עצמו לגמרי משמירת פיו ולשונו, ולא מקבל על עצמו כלל להשמר מחטא הלשון.

ולפי זה יש לבאר הקשר בין פינוי הכלים מבית המנוגע, לבין פינוי כלים הנאים מאשת יפת תואר. שפינוי הכלים מבית המנוגע, הוא על מנת שלא תדבק טומאת הצרעת בכליו, ועל ידי זה תבוא לידבק בנפשו הטומאה. וכן ביפת תואר עליו לפנות ממנה כלים הנאים, שלא יטמא בה ואז תדבק בנפשו טומאת הצרעת, ויהא מנוגע בנפשו ולא יוכל לבוא בהיכל ה' בעולם העליון. שהרי טומאת הצרעת שייכת באומות העולם, כמבואר במדרש "אלו לאומות העולם". ואם יטמא באשת יפת תואר, תדבק בנפשו גם טומאת הצרעת שבה. כמבואר בעבודה זרה ה. שהעבירה קשורה בו ככלב, שנאמר ולא שמע אליה לשכב אצלה להיות עמה, לשכב אצלה בעולם הזה להיות עמה לעולם הבא. שאם היה יוסף ח"ו חוטא באשת פוטיפר, טומאתה היתה דבקה בנפשו, והיה נדחה מהיכל ה', והיה מקומו בין הקליפות והחיצונים ח"ו.

ועוד יש לבאר זה על פי הגמ' בעבודה זרה י: במעשה של קטיעא בר שלום, שהקיסר הרומאי שנא את היהודים, ואמר

לחשובי הרומאים להרוג את היהודים, אמר להם קטיעא בר שלום, אינך יכול להשמיד את היהודים, שהרי נאמר בכתוב "כי כארבע רוחות השמים פרשתי אתכם" [זכריה ב י]. והכוונה שעם ישראל נמשל לרוחות השמים, וכשם שאי אפשר לעולם בלא רוחות כך אי אפשר לעולם בלא ישראל, ועוד שכולם יקראו למלכות רומא מלכות קטועה וחסירה, כיון שאין בה יהודים. אמרו לו דבריך צודקים ונכונים, אבל לפי חוקי רומא כל אדם שמנצח את הקיסר בויכוח חייב מיתה. וזרקו אותו לבית מלא עפר, ובזמן שהוליכו אותו למיתה, אמרה לו מטרוניתא אחת, אוי לספינה שהלכה בלא מכס. ופירש רש"י "כלומר אוי לך הואיל ועליהן אתה נהרג, שלא מלתה את עצמך ותטול חלק עמהם", נפל קטיעא בר שלום על ראש ערלתו וקטעה, אמר נתתי מכס ועברתי, ובזמן שזרקו אותו למיתה, אמר כל נכסי לרבי עקיבא וחביריו וכו' יצתה בת קול ואמרה קטיעא בר שלום מזומן לחיי עולם הבא. וכששמע רבי בכה ואמר, יש עולמו בשעה אחת ויש קונה עולמו בכמה שנים.

וביארו רבותינו הטעם שבכה רבי, כי ראה שבשעה אחת אפשר לקנות את כל חיי העולם הבא, עד כדי כך שהבת קול אמרה שקטיעא בר שלום "מזומן לחיי העולם הבא". וכתבו בתוס' כתובות קג: שכל מקום שנאמר "מזומן לחיי העולם הבא" הוא בלא דין ובלא יסורים. וביאור דבריהם הוא שבעולם האמת צריך לדון את האדם האם ראוי להכנס לגן עדן או לא. וגם אם ראוי להכנס לגן עדן, מכל מקום פעמים שצריך ליסורים, על מנת למרק ולנקות את נשמתו מזוהמת החטא שדבקה בו, ורק אז יוכל להכנס לגן עדן. אבל קטיעא בר שלום זכה בשעה אחת, לטהר כל כך את נשמתו, עד כדי כך שלא היה צריך לדון אותו האם ראוי להכנס לגן עדן או לא. כי נשמתו האירה, ואין שום ספק האם ראוי להכנס לגן עדן. וגם אין צריך כלל יסורים על מנת לנקותו מטומאת העוונות, כי בשעה אחת הצליח לטהר לגמרי את נפשו מכל זיק של טומאה, ונשארה נשמתו זכה וברה. ולכך בכה רבי, כי ראה שברגע אחד בעולם הזה, ישנה אפשרות לטהר לגמרי את נפשו טהרה גמורה, ואם כן ודאי שחובה גדולה היא לנצל כל רגע מהחיים, כי אפשר לזכות בו לטהרה גדולה מאוד.

וכעין זה מבואר בשערי תשובה [שער שני אות י] "כאשר ישמע מוסר החכמים והמוכיחים, יקשיב וישמע ויכנע ויחזור בתשובה, ויקבל בלבו כל דברי התוכחות, ושלא יגרע דבר מדבריהם, והנה האיש הזה ברגע קטן יצא מאפילה לאור גדול, כי עת אשר יאזין ויסכית ולבבו יבין ושב ויקבל ביום שמעו דברי המוכיח, ויקיים עליו להיות עושה ככל אשר יורוהו תופשי התורה מן היום הזה ומעלה, להזהר כאשר יורוהו יודעי בינה לעיתים, עלתה בידו התשובה ונהפך לאיש אחר. ומעת אשר קיבל כזאת במחשבתו וגמר עליו ככה בלבבו, קנה לנפשו זכות ושכר על כל המצוות והמוסרים, ואשריו כי צידק נפשו בשעה קלה. וכן אמרו רבותינו זכרונם לברכה [מכילתא בא יב ב] וילכו ויעשו בני ישראל, וכי מיד עשו, והלא לא עשו עד ארבעה עשר לחודש, אלא כיון שקבלו עליהם לעשות, מעלה עליהם הכתוב כאלו עשו מיד וכו' כי האיש אשר קיבל על נפשו בלב נאמן, לשמור ולעשות על פי התורה אשר יורוהו ועל פי המשפט אשר יאמרו לו היושבים על המשפט, יש בידו מן היום הזה, שכר על כל המצוות על אשר שמעה אזנו מדברי התורה ותבן להם, ועל הדברים אשר לא גלו אזנו עליהם

עדנה וצדק לבש, וקנה זכות על הנגלות אליו ועל כל נעלם מעיניו".

נמצא מדברי רבנו יונה שהאדם שמקבל עצמו לשמוע לקול חכמי התורה, ברגע זה מקבל שכר עצום, וכל המצוות שיעשה בעתיד, מקבל עליהם מיד את השכר מרגע שקיבל לשמוע, ואור המצוה מאיר על נשמתו מרגע זה. אמנם לאידך גיסא כשאדם מחליט לזלזל במצוות התורה, ולא לשמוע לצווי התורה. ברגע זה מחשיך הרבה את אור נשמתו, ופוגם הרבה בקדושתו.

ובזה יש לבאר את הקשר בין פינוי הכלים מבית המנוגע, לבין פינוי כלים הנאים מאשת יפת תואר. כי אדם שמזלזל באיסור לשון הרע, ולא מקבל על עצמו לשמוע לצווי התורה שאוסרת לדבר לשון הרע. מיד משפיע טומאה גדולה על נפשו, ויכול לאבד את כל עולמו בשעה אחת. ובפרט בעוון לשון הרע שחומרתו רבה, כמו שהפליגו חז"ל בערכין טו: "תנא דבי רבי ישמעאל כל המספר לשון הרע, מגדיל עוונות כנגד שלש עבירות עבודת כוכבים וגילוי עריות ושפיכות דמים". ובשער הגלגולים לרבינו האריז"ל מבואר שהמספר לשון הרע מתגלגל באבן. והאדם יכול לבוא לידי יאוש, שאומר כבר נכשלתי הרבה בלשון הרע, והבית כבר לקה בצרעת, אם כן אין טעם להוציא את הכלים מהבית שלא יטמאו, כי לאחר שבאה הצרעת על הבית, באה גם על הבגדים ואחר כך באה הצרעת על גופו של האדם. ולכך באה התורה ומצווה את האדם, להוציא את הכלים מן הבית, ושלא יתייאש מעצמו, אלא שישוב בתשובה מהלשון הרע שדיבר, וכך לא תבוא הצרעת על בגדיו.

וכמבואר בילקוט שמעוני בפרשה "ולמה העצים והאבנים והכתלים לוקין, כדי שיראו הבעלים ויעשו תשובה". כי גם מטומאה גדולה מאוד, האדם יכול להמלט ממנה, ולהציל את נפשו מרדת שחת.

וכן הוא ביפת תואר, שתחילת הנפילה של האדם התחילה מרגע אחד, כמו שנאמר בכתוב "וראית בשביה אשת יפת תואר וחשקת בה ולקחת לך לאשה" [דברים כא יא]. שתחילת הנפילה היא מראיה אסורה של אשת יפת תואר, וזה הביא את האדם לידי "וחשקת". וכבר מבואר בחז"ל החומרה הגדולה של ראיה אסורה, כמבואר בגמ' ברכות סא. "תנו רבנן המרצה מעות לאשה מידו לידה כדי להסתכל בה, אפילו יש בידו תורה ומעשים טובים כמשה רבינו, לא ינקה מדינה של גהינום". ובשער הגלגולים לרבינו האריז"ל מבואר שהמסתכל בעריות, ענשו הוא לבא בגלגול של עוף הנקרא ראה שהוא רואה ביותר.

וגם כאן האדם יכול לבוא לידי יאוש, שיאמר כבר נכשלתי בראיה אסורה, וכבר חשקתי באשת יפת תואר, אם כן אין טעם לנסות להרחיק את האשה הזו ממני, כי אינני מסוגל לפרוש מטומאת העריות, לאחר שכבר נכשלתי בזה. ולכך באה תורה ומצווה את האדם, להוריד מהאשה את הבגדים הנאים, ושלא יתייאש מעצמו, אלא ישוב בתשובה וישלח את האשת יפת תואר. והבן.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן קיד

ממנו משפטו יצא

"דברו אל בני ישראל ואמרתם אליהם איש איש כי יהיה זב מבשרו זובו טמא הוא" (ויקרא ט"ו ב').

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: במדרש רבה "איש איש כי יהיה זב מבשרו, זה שאמר הכתוב איום ונורא הוא ממנו משפטו ושאתו יצא". איום ונורא הוא, זה אדם הראשון וכו' ממנו משפטו יצא זו חוה, הדא היא דכתיב ויאמר האדם האשה אשר נתת עמדי וכו'. דבר אחר איום ונורא הוא, זה עשו הדא היא דכתיב ותקח רבקה את בגדי עשו בנה הגדול, ממנו משפטו ושאתו יצא, זה עובדיה. אמר רבי יצחק עובדיה גר אדומי היה, והיה מתנבא על אדום ולא יהיה שריד לבית עשו, דבר אחר איום ונורא הוא, זה סנחריב דכתיב מי בכל אלהי הארצות האלה אשר הציל את ארצם מידי, ממנו משפטו ושאתו יצא, אלו בניו ויהי הוא משתחוה בית נסרוך אלוהיו ואדרמלך ושראצר בניו הכוהו בחרב. דבר אחר איום ונורא הוא זה חירם מלך צור, דכתיב בן אדם אמור לנגיד צור כה אמר ה' אלהים יען גבה לבך, ממנו משפטו ושאתו יצא זה נבוכדנצר, אמר ר' סימון מסורת אגדה היא חירם בעל אימו של נבוכדנצר היה, עמד עליו [נבוכדנצר] והרגו, הדא היא דכתיב ואוציא אש מתוכך היא אכלתך, דבר אחר איום ונורא הוא זה נבוכדנצר, ואתה אמרת בלבבך השמים אעלה וכו', ממנו משפטו ושאתו יצא, זה אויל מרודך, אמרו כל אותן שבע שנים שעברו על נבוכדנצר, נטלו את אויל מרודך והמליכוהו תחתיו, וכיון שחזר נטלו וחבשו בבית האסורים, וכל מי שהיה נכנס בבית האסורים בימיו לא היה יוצא משם לעולם וכו', וכיון שמת חזרו על אויל מרודך להמליכו, אמר להם איני שומע לכם, בראשונה שמעתי לכם נטלני וחבשני בבית האסורים, ועכשיו הרי הוא הורגני, ולא האמין להם עד שגררוהו והשליכוהו לפניו".

תשובה: חשבתי להסביר את דברי המדרש על פי הגמ' בסנהדרין לח: "אדם הראשון מסוף העולם ועד סופו היה וכו', אדם הראשון מן הארץ עד לרקיע היה וכו', כיון שסרח הניח הקדוש ברוך הוא כפו עליו ומיעטו". וביאר זה בשיחות מוסר (תשלא ה) שאין הכוונה כפשוטו שארכו וגבהו היה מסוף העולם ועד סופו,מהארץ עד לרקיע. אלא הכוונה לכוחותיו והשגותיו והבנתו, שכל העולם התחתון והעליון היה בהשגתו, ולא היה מוגבל בהבנתו ותפיסתו, עד שסרח והקדוש ברוך הוא מיעטו והגביל את השגתו.

וצריך ביאור א] אדם הראשון נחשב איום ונורא מחמת מעלותיו הגדולות, אבל מאי נפקא מינה מי החטיא אותו האם האשה [שהיא "ממנו"] או אדם אחר. ב] עשו נחשב נורא ואיום מחמת רשעותו, אבל המדרש מוכיח זה, מרבקה שלקחה את בגדיו ונתנתם ליעקב, כיצד מוכח מכאן שעשו נורא ואיום. ג] נבוכדנצר נחשב נורא ואיום מחמת הגדלות שהיתה לו, והרשעות שבו, אבל ממנו משפטו יצא נחשב "אויל מרודך", ומדוע נחשב ממנו הרי אין קשר ביניהם.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

ועל דרך זה מבואר בנפש החיים (פרק א' כ"א) שטעמי התורה נתגלו רק לאדם הראשון לפני החטא, וגם למשה רבינו לא נתגלו כל טעמי התורה בתכלית, ורק לעתיד לבא נזכה שהקדוש ברוך הוא ילמדנו את כל טעמי התורה, וזהו יין המשומר משׁשׁת ימי בראשית עיש"ה.

נמצא שאדם הראשון היה גדול מאוד בהשגתו, ומעל כל הברואים. וכשחטא ואכל מן העץ, אמר להקדוש ברוך הוא "האשה אשר נתת עמדי היא נתנה לי מן העץ ואוכל" (בראשית ג' י"ב). ופירש רש"י "כאן כפר בטובה". כי אדם הראשון טען להקדוש ברוך הוא, כיון שאני בדרגה גבוהה מאוד, אינני צריך את האשה, שאינה לעזר ולסיוע לי, ורק היא מפריעה לי להתעלות בעבודת ה'. אבל הקדוש ברוך הוא אמר "לא טוב היות האדם לבדו אעשה לו עזר כנגדו" (בראשית ב' י"ח). והקדוש ברוך הוא רוצה שהאדם יהיה עם האשה, והיא תהא לו לעזר בעבודת ה'. ואדם הראשון סבר שמבין לבד, ואינו צריך את האשה לסיוע. וזהו השרש שהביא אותו לחטא שאכל מן העץ. כי הקדוש ברוך הוא אמר לו לא לאכול מן העץ, ולא טוב לו לאכול מן העץ. אבל אדם הראשון סבר, שאם יאכל מן העץ יפקחו עיניו ויוכל להתעלות יותר. כי סבר שמבין לבד, וזהו השרש שהביא אותו לחטא שאכל מן העץ, והביאו לכפור בטובה, שסבר שאינו צריך את האשה שתסייע לו.

וזוהי כוונת המדרש "איום ונורא הוא זה אדם הראשון", שהיה איום ונורא בהשגות ובדעת, וממנו משפטו יצא זו חוה. והכוונה בזה, שהעונש שקיבל היה מחמת גדלותו הנוראה של אדם הראשון. ולכן סבר שיודע בעצמו מה עליו לעשות, וכיצד צריך להתנהג. ולכן טען להקדוש ברוך הוא מדוע נתת לי את האשה, הרי טוב לי להיות לבד. ושרש רע זה הביאו לאכול מעץ הדעת, שסבר שיהיה לו טוב לאכול מן העץ, ויביא בזה ברכה לעולם.

והפירוש השני במדרש, איום ונורא זה עשו, נראה לבאר זה על פי מה שביארנו לעיל בפרשת תולדות. שהתפקיד של עשו בעולם, הוא לשמור על כלל ישראל שישמרו את התורה. ומיד כשכלל ישראל עוזבים את התורה, בא עשו ושולט עליהם. וכמו שנאמר "והיה כאשר תריד ופרקת עלו מעל צוארך" (בראשית כ"ז מ'). ופירש רש"י "כשיעברו ישראל על התורה, ויהיה לך פתחון פה להצטער על הברכות שנטל, ופרקת עולו". ומהותו של עשו היא רע וטומאה, ואינו יכול לעשות טוב. וכמבואר בילקוט שמעוני (תולדות) שעשו יצא ראשון, כדי שיקח את כל טומאת הלידה ודם הלידה, ויעקב יצא נקי וטהור.

ובזה נתבאר מדוע רבקה לא קרבה ואהבה את עשו, רק את יעקב. הרי עשו היה יותר גשמי ויותר קרוב לחטא, ורבקה היתה צריכה לקרב אותו יותר מיעקב שהוא יושב אהלים. ואדרבה רבקה נלחמה בעשו, ולקחה את בגדיו ונתנה אותם ליעקב, והשתדלה הרבה שרק יעקב יטול הברכות ולא עשו. ולהמבואר זה מיושב היטב. כי רבקה ידעה שעשו לא מסוגל לעשות טוב, וכל מהותו הוא רק שרש רע וטומאה, והעיקר הוא יעקב שיושב אהלים. ובזה מתבארים דברי המדרש, איום ונורא הוא זה עשו, שהוא איום ונורא בכחות הרע, כי כולו טומאה ועוונות. והראיה לזה מרבקה שלקחה את בגדי עשו ונתנה אותם לרבקה, כי ידעה שמעשו אין כל שרש טוב, לכך נלחמה נגדו שלא יטול הברכות.

וממנו משפטו יצא זה עובדיה שנתנבא על קיצו של עשו, שלא ישאר ממנו שריד. והכוונה בזה, להודיע שעובדיה

הצדיק שיצא מעשו, אינו מחמת מעלות שהיו בעשו, והוריש אותם לעובדיה שהוא מצאצאיו. אדרבה עובדיה הצדיק מתנבא על קיצו של עשו, וזה מוכיח שצדקותו של עובדיה איננה מחמת עשו, רק מחמת עצמו.

והפירוש השלישי במדרש איום ונורא זה סנחריב, והכוונה בזה שסנחריב היה מלך נורא ואיום, שמלך על כל העולם מלבד ירושלים כמבואר בחז"ל (מגילה יא:) ומחמת גדלותו בא לחרף כלפי מעלה שחירף וגידף, כמו שנאמר "את מי חרפת וגדפת ועל מי הרמות קול ותשא מרום עיניך על קדוש ישראל" (מלכים ב י"ט כ'). ולכך נענש שנשפלה כל גאוותו, שמתו כל צבאו וחילו, ומשמים רצו שיכנע וישוב לפני ה'. אבל הוא לא נכנע, ואדרבה התחזק בעבודה זרה, שרצה להקריב את בניו לעבודה זרה. ולכך ממנו משפטו יצא, כיון שלא נכנע נענש שנהרג בבזיון על ידי בניו, כיון שנתגאה ולא השפיל עצמו לפני ה', לכך הקדוש ברוך הוא השפילו והרגו במיתה מבוזה.

והפרוש הרביעי במדרש איום ונורא הוא, זה חירם מלך צור שהיה מלך גדול ונתגאה מאוד על הקדוש ברוך הוא, ולא הכיר טובה להקדוש ברוך הוא שרומם אותו הרבה. לכך נענש שנבוכדנצר שהיה בן אשתו של חירם מלך צור, וגדל בביתו, כפר בטובתו והרג אותו והוא מדה כנגד מדה.

והפרוש החמישי במדרש איום ונורא הוא, זה נבוכדנצר שהיה מלך על כל העולם כמבואר במגילה יא. והיה מלך נורא ואיום כמבואר בשבת קמט: "אמר רבי יוחנן כל ימיו של אותו רשע לא נמצא שחוק בפה כל בריה". וממנו משפטו יצא זהו אויל מרודך, כיון שבאותן שבע שנים שנהפך נבוכדנצר לבהמה, והמליכו את אויל מרודך. נמצא שאויל מרודך לא פשע כלל ולא מרד בנבוכדנצר, כיון שלא היה מלך, בא אויל מרודך למלוך על העם. אבל כשחזר נבוכדנצר למלכותו, העניש את אויל מרודך ושם אותו בבית הסוהר. וזה היה שלא כדין, כי לא פשע ולא מרד בו. ועשה לו כך מחמת גאוותו. לכך ממנו משפטו יצא, נענש שלאחר פטירתו פתחו את קברו, כדי להראות לאויל מרודך שמת נבוכדנצר. וזהו ממנו משפטו יצא, שנענש מחמת התנהגותו הרעה והשפלה.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן קטו

מעשה אבות סימן לבנים

"וידבר ה' אל משה אחרי מות שני בני אהרון בקרבתם לפני ה' וימותו" (ויקרא ט"ז א').

לכבוד הרה"צ רבי דוד חנניה פינטו שליט"א שלום רב וכט"ס.

שאלה: כתב רש"י "היה ר' אליעזר בן עזריה מושלו, משל לחולה שנכנס אצלו רופא, אמר לו אל תאכל צונן ואל תשכב בטחב, בא אחר ואמר לו אל תאכל צונן ואל תשכב בטחב, שלא תמות כדרך שמת פלוני, זה זירזו יותר מן הראשון, לכך נאמר אחרי מות". ומשמע שבמצוה זו שלא להכנס בכל עת לקדש הקדשים, צריך היה

זירוז מיוחד לאהרון יותר מכל שאר מצוות התורה.

וצריך ביאור מדוע, שכמו שבכל איסורין שבתורה אין צורך לאיים על אהרון, וגם לא על אדם שהוא פשוט שבפשוטים, שהרי כשהתורה אומרת אסור, אין צורך באזהרות ואיומים נוספים. ומדוע כאן הייתה צריכה תורה לאיים שלא ימות לזרזו במיוחד.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: נראה לי להסביר הטעם שהיה צורך מיוחד להזהיר את אהרון, שלא יכנס לקדש הקדשים יותר מכולם. על פי הכתוב "וירא אהרון ויבן מזבח לפניו ויקרא אהרון ויאמר חג לה' מחר" (שמות ל"ב ה'). ופירש רש"י "דברים הרבה ראה אהרון, ראה חור בן אחותו שהיה מוכיחם והרגוהו, וזהו ויבן [לשון בינה] מזבח לפניו ויבן מזבוח [חור שנשחט] לפניו. ועוד ראה ואמר מוטב שיתלה בי הסרחון ולא בהם. ועוד ראה ואמר אם הם בונים את המזבח, זה מביא צרור וזה מביא אבן ונמצאת מלאכתן עשויה בבת אחת, מתוך שאני בונה אותו ומתעצל במלאכתי בין כך ובן כך משה בא". נמצא שכוונתו של אהרון הייתה טהורה לגמרי, שרצה להציל את כלל ישראל.

ומכל מקום מצינו שאהרון נענש על חטא העגל, כמו שנאמר "וידבר משה אל אהרון ואל אלעזר ואל איתמר בניו הנותרים" (ויקרא י' י"ב), ופירש רש"י "הנותרים מן המיתה שאף עליהם נקנסה מיתה על עוון העגל, הוא שנאמר ובאהרון התאנף ה' מאוד להשמידו, ואין השמדה אלא כילוי בנים וכו'. ותפילתו של משה בטלה מחצה, שנאמר ואתפלל גם בעד אהרון בעת ההיא". וצריך ביאור שכיון שמעשיו היו לשם שמים מדוע נענש, הרי בגמרא נזיר כג: מבואר "גדולה עבירה לשמה ממצוה שלא לשמה". ואם כן גם אהרון עשה עבירה לשם שמים ועדיף ממצוה שלא לשמה.

והביאור בזה נראה על פי מה שכתב בקובץ הערות (סימן ג' אות ב') שבכל עבירה ישנם שני חלקים. האחד שלא לעבור על רצון ה', והשני הוא הפגם שעושה העבירה בנפשו של האדם ובעולמות העליונים. ובחטא העגל שעניינו היה כפירה בעיקר, הפגם היה גדול מאוד, עד שנאמר "וביום פקדי ופקדתי עליהם חטאתם" (שמות ל"ב ל"ה), ופירש רש"י "ואין פורענות בא על ישראל, שאין בה קצת מפרעון עוון העגל". ובגמ' ראש השנה כו. מבואר שבגדי זהב של כהן גדול, אין בהם את חסרון של אין קטגור נעשה סניגור כיון שהם מחוץ לקודש הקדשים והם לא מזכירים את הזהב של העגל, ורק כשנכנס לקדש הקדשים עם בגדי זהב ישנו חסרון של אין קטגור נעשה סניגור. וביארו בעלי המוסר שחטא העגל באמת נמחל, אבל זהו רק בבתים חיצוניים, אבל בבתים הפנימיים [בעולמות העליונים], עדיין נשאר רושם של החטא וחטא העגל מקלקל שם, לכך לא נכנס כהן גדול בבגדי זהב לקדש הקדשים. וכיון שהפגם של חטא העגל היה גדול מאוד, שוב לא הועילה לאהרון כל כוונתו הטהורה, ואף על פי שעשה כהוגן שהציל את כלל ישראל מכליה, מכל מקום כיון שפגם בעגל היה מחוייב להענש ושכל בניו ימותו, רק שתפילתו של משה רבינו הועילה לו לבטל מחצה מן העונש.

וביתר ביאור יש להוסיף על פי מה שכתב בקובץ הערות (סימן ב' אות ב') שמציאות הטוב והשפע שישנה בעולם היא

מכח הקדושה, ואילו לא היה קדושה בעולם ח"ו לא היה שום טוב בעולם. וסיבת הרע שישנו בעולם הוא ממציאות הטומאה. ולעתיד לבא כאשר תתבטל רוח הטומאה, לא יהיה רע כלל במציאות וגר זאב עם כבש, כי לא הערוד ממית אלא החטא ממית. וכשאדם מקיים את מצוות ה' יתברך הוא מקדש את עצמו, ומוסיף קדושה בעולם וממילא מתרבה הטוב והשפע בעולם, וכשעובר עבירה הוא מטמא את עצמו ומטמא את העולם, ועל ידי זה מתגבר כח הרע בעולם ובא נזק ורעה לעולם. [עיי"ש מה שביאר בזה את הגמ' בשבת לא. דעלך סני לחברך לא תעביד זוהי כל התורה, שעל ידי זה שעובר על אחת ממצוות התורה, גורם רעה לעולם ולחבירו].

ולפי זה יש לבאר הטעם שנענש אהרון על חטא העגל, אף על פי שכוונתו הייתה לשם מצוה. שמכל מקום על ידי הפגם בחטא העגל, נתחזק כח הרע והטומאה בעולם מאוד, ועל ידי זה נטמא העולם, וממילא בא רע וגזירות קשות לאהרון ולזרעו. ורק על יד כח תפילתו של משה רבינו הצליח לבטל במחצה את כח הטומאה שירד לעולם, ולכך ביטל מחצה מהרע שבא.

ועל פי זה נראה שגם חטאם של נדב ואביהו שהקריבו אש זרה, היה מכח חטאו של אהרון בעגל. שהם רצו להגיע לדבקות וקירבה גדולה להקדוש ברוך הוא, כמו שנאמר "בקרבתם לפני ה' וימותו" (ויקרא ט"ז א'). ומכח זה קלקלו שהקריבו אש זרה, וכמו שנאמר "ויקריבו לפני ה' אש זרה אשר לא ציוה אותם" (ויקרא י' א'). שהם לא חשו כל כך לקלקול שעושים מכח אש זרה שלא צוה ה', כיון שרצו על ידי זה להגיע לקורבה גדולה להקב"ה, והסיבה שלא חשו לקלקול והסתכלו רק על התיקון היוצא ממנו, היה מכח מעשה העגל של אביהם שהסתכל על הפגם שנעשה ממנו. וכאן הקב"ה לא הסכים עמהם בזה, שחלוק הקילקול שעשה אהרון שהיה על מנת להציל את כלל ישראל. ומה שאין כן הקלקול שעשו היה על מנת לתקן את עצמם, ולא את כלל ישראל. ורק שהם סברו שאם יתקנו את עצמם בדרגה גדולה ונוראה של קירבה להקב"ה, הרי זה ישפיע ויתקן גם את כלל ישראל.

ועל דרך זה מבואר בגמ' סנהדרין נב. "וכבר היו משה ואהרון מהלכים בדרך ונדב ואביהו מהלכין אחריהם וכל ישראל אחריהן. אמר לו נדב לאביהו אימתי ימותו שני זקנים הללו ואני ואתה ננהיג את הדור, אמר לו הקב"ה הנראה מי קובר את מי". וכיון שסברו שקורבתם לה' תתקן את הדור, שינהיגו אותו בדרך מרוממת, התירו לעצמם להקריב אש זרה. אבל הקב"ה לא הסכים עמהם, לכן אמר להם נראה מי קובר את מי, ולכך נחשב להם אש זרה זו לצורך עצמם ולא לצורך כלל ישראל, ונענשו עליה.

ובזה מובן היטב מה שאמר הקב"ה לאהרון, לא להכנס בכל עת לקודש הקדשים. ופירושו אפילו במצב שכלל ישראל בסכנה, וצריך לעשות עבירה לשמה על מנת להציל כלל ישראל, שאין לו להכנס, כיון שזה יכול להשפיע לרעה על בניו, שהם ילמדו ממנו לעשות עבירה לשמה. גם במקום שאינו לצורך כלל ישראל והבן.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן קטז

ושכנתי בתוכם

"ויאמר ה' אל משה דבר אל אהרון אחיך ואל יבא בכל עת אל הקודש מבית לפרוכת אל פני הכפורת אשר על הארון ולא ימות, כי בענן אראה על הכפורת" (ויקרא ט"ז ב').

לכבוד מו"ר הרה"צ רבי דוד חנניה פינטו שליט"א שלום רב וכט"ס.

שאלה: בילקוט שמעוני בתחילת הפרשה "ואל יבא בכל עת, אמר רבי יהודה צער גדול היה לו למשה בדבר זה. אמר אוי לי שמא נדחף אהרון ממחיצתו וכו', א"ל הקב"ה למשה וכו' אלא בכל עת שהוא רוצה ובלבד שיהא נכנס כסדר הזה".

וצריך ביאור בכוונת הילקוט "בכל עת שהוא רוצה", הרי רק ביום הכיפורים הותר לאהרון להכנס לקדש הקדשים, וכמו שמסיים הפסוק "בזאת יבא אהרון אל הקודש בפר בן בקר לחטאת ואיל לעולה" ומהי כוונת הילקוט בכל עת שהוא רוצה וצ"ע.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי לבאר זה על פי הגמ' ברכות ז. "תניא אמר רבי ישמעאל בן אלישע, פעם אחת נכנסתי להקטיר קטורת לפני ולפנים, וראיתי אכתריאל י'ה ה' צבאות שהוא יושב על כסא רם ונישא, ואמר לי ישמעאל בני ברכני. אמרתי לו יהי רצון מלפניך שיכבשו רחמיך את כעסך, ויגולו רחמיך על מידותיך ותתנהג עם בניך במידת הרחמים, ותכנס להם לפנים משורת הדין. ונענע לי בראשו, וקא משמע לן שלא תהא ברכת הדיוט קלה בעיניך". וכתב המהרש"א שבית המקדש של מעלה מכוון כנגד בית המקדש של מטה, וכמו שלמטה מתפללין שיגולו רחמיו עלינו, כך בבית המקדש של מעלה מתפללין על כך. נמצא שבית המקדש וקודש הקדשים הוא מקום תפילה להביא רחמים ושפע על כלל ישראל.

אמנם כבר נאמר "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם" (שמות כ"ה ח'). ואמרו רבותינו בתוכו לא נאמר אלא בתוכם, מכאן שהשכינה שורה בלב כל אחד ואחד. והוא מטרת המקדש שעל ידי בית המקדש תשרה השכינה בקדש הקדשים, ומשם תשרה בלב כל אחד ואחד.

וזהי כוונת הילקוט שבתחילה חשש משה שמא נדחף אהרון ממחיצתו, שרק ביום הכיפורים יכול לבקש רחמים על כלל ישראל, ולא בשאר ימות השנה. נמצא שעל ידי חטא העגל נפגם לבו של אהרון, שהשכינה לא כל כך שורה בלבו, ולכך התפילה שלו תקובל ברצון רק ביום הכיפורים. אמר לו הקב"ה שאינו כן, אלא בכל עת ובכל שעה יכול אהרון להתפלל על כלל ישראל, כיון שלבו נקי וזך. נמצא שהשכינה שנמצאת בקדש הקדשים שורה גם בלבו, ואצלו המצב הוא תמיד כמו בקודש הקדשים, ויכול לבקש רחמים על כלל ישראל שזהו מהות המקדש והשכינה השרויה בתוכינו.

ומכאן ילמד האדם שתפילתו רצויה ומקובלת בכל עת ובכל שעה שפונה לבורא יתברך, ולא רק בבית הכנסת התפילה מתקבלת. כי העיקר שהתפילה תצא מתוך עומק הלב. ויעויין בירושלמי (ברכות ד'.) שהטעם שהמתפלל צריך להשוות את רגליו הוא כדי להדמות למלאכים שרגליהם רגל ישרה, וכדי להדמות לכהנים שהיו מהלכים עקב בצד גודל על הכבש [ועל ידי זה הייתה רגליהם רגל ישרה]. רואים מהירושלמי שהאדם בעת שעומד בתפילה לפני הקב"ה, נחשב כמלאך וככהן בבית המקדש. וזה מכח ושכנתי בתוכם שהשכינה שורה בלב האדם, אבל זה בתנאי שמכין את לבו והתפילה בוקעת ממעמקי הלב. והבן.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן קיז

מסירות נפש

"בזאת יבא אהרון אל הקודש בפר בן בקר לחטאת ואיל לעולה"
(ויקרא ט"ז ג').

לכבוד מו"ר הרה"צ רבי דוד חנניה פינטו שליט"א שלום רב וכט"ס.

שאלה: ובילקוט שמעוני כתב "בפר בן בקר, זה אברהם אבינו על שם ואל הבקר רץ אברהם. ואיל לעולה בזכות יצחק על שם והנה איל אחר נאחז. עז בזכות יעקב שנאמר לך נא אל הצאן וקח לי משם שני גדיי עיזים טובים. טובים לך וטובים לבניך, שעל ידם מתכפר להם ביום הכיפורים". ומשמע מהילקוט שבכפרת יום הכיפורים נרמזים שלשת האבות. ואברהם רמוז בפר שרץ לעשותו למלאכים. ואיל רמז ליצחק באיל של העקידה. והשעירים לה' ולעזאזל כנגד יעקב ורמוז, בשני גדיי עיזים שלקחה רבקה לעשות ליצחק.

וצריך ביאור א] מדוע רמוז אברהם אבינו, דווקא בפר שרץ לעשותו למלאכים. ב] מדוע רמוז יצחק, באיל של העקידה שנאחז בסבך. ג] מדוע רמוז יעקב, בשני גדיי העיזים, ובפרט שהגדיים שהביאה רבקה אחד היה עבור קרבן פסח, והשני עבור קרבן חגיגה, וכיצד אלו נקשרים לכפרת יום הכיפורים.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר זה שכל הכפרה של יום הכיפורים, באה מכח המסירות נפש של האבות הקדושים. ומסירות הנפש של אברהם אבינו, טמונה בפר בן הבקר שעשה לאורחים. שהרי אותו היום שבאו האורחים היה יום שלישי למילתו. והקב"ה הקדיר החמה כדי שלא יטריחוהו האורחים. ואברהם אבינו לא היה מסוגל לחיות ללא עשיית חסד, ולכך התאמץ במסירות נפש למצוא אורחים. ובזה מבואר הכתוב "ויקח בן בקר רך וטוב ויתן אל הנער וימהר לעשות אותו". ופירש

רש"י "ג' פרים היו כדי להאכילן ג' לשונות בחרדל". וצריך ביאור האם אברהם אבינו היה נותן לכל אורח שבא לשון בחרדל וזורק את שאר הבשר. ונראה שרק כאן, שקיים את מצות הכנסת אורחים מתוך מסירות נפש, שהייתה מצוה זו חביבה מאוד בעיניו, הידר בה הרבה ליתן לאורחים לשונות בחרדל. ועיין בילקוט פרשת וירא "אמר לו לאליעזר קום חזי בשוקא אי אתו אורחים, קם חזא אתא לגביה אמר לו לא אתן [אין אורחים בשוק] אמר אברהם עבדי לית בהו הימנותא, קם נפק איהו ולא חזא וכו". מוכח שאברהם אבינו לא הבין כיצד אליעזר חוזר בלי אורחים, ולכך אמר לו אין אמונה בעבדים, כי מי שדבוק במידותיו של הקב"ה בכל לבו, רודף אחר החסד על מנת לקיים מה הוא חנון ורחום אף אתה חנן ורחום כדאיתא בשבת קל"ג:

ולפי זה יש לבאר מה שכתב בפרקי דרבי אליעזר (פרק ל"ו) "כשנגלו המלאכים עליו היה סבור שהן אורחי עם הארץ, ורץ לקראתם ורצה לעשות להם סעודה גדולה, ואמר לשרה לעשות להם סעודה וכו'. רץ להביא בן בקר וברח לפניו בן הבקר ונכנס למערת המכפלה, ונכנס אחריו שם, ומצא שם אדם וחוה שוכבים על מיטות וישנים ונרות דולקים עליהם וריח טוב עליהם כריח ניחוח, לפיכך חמד את מערת המכפלה לאחוזת קבר".

וזה צריך ביאור מדוע זכה אברהם אבינו במערת המכפלה, רק כשרץ אחרי הפר. ולפי המבואר זה מובן היטב, כיון שעל ידי זה שעשה לאורחים פר בעצמו במסירות נפש, הגיע למצב של דבקות גדולה בהקב"ה ובמידותיו, לכן ראוי להקבר במערת המכפלה שהיא מקודשת מאוד. ולכן כפרת כלל ישראל ביום הכיפורים, היא בזכות המסירות נפש שעשה אברהם אבינו בהכנסת האורחים.

וכעין זה הוא האייל של העקידה שמראה את המסירות נפש של יצחק אבינו, שמסר נפשו על קדושת ה'. וכמבואר בסנהדרין פט: "אמר לו ישמעאל ליצחק אני גדול ממך במצוות, שאתה מלת בין שמונת ימים ואני בן שלש עשרה שנה, אמר לו ובאבר אחד אתה מגרה בי, אם אומר לי הקב"ה זבח עצמך לפני אני זובח, מיד והאלהים ניסה את אברהם". וכוונתו של ישמעאל הייתה שממנו ראוי לצאת עם ישראל, שהוא הקריב עצמו על ברית עם הקב"ה. ואמר לו יצחק שהוא מוכן למסור נפש עבור הקב"ה, ולזה ישמעאל לא היה מוכן, ובזה הוכיח לו שממנו ראוי לצאת כלל ישראל. ולכך מבואר בשבת פט: שבזכות המסירות נפש שעשה יצחק אבינו בעקידה, הקב"ה יכפר לכלל ישראל על עוונותיהם. כיון שקידש וטיהר את עצמו בעקידה, על מנת שיהא ראוי לצאת ממנו כלל ישראל, לכך יש לו כח להגן על כלל ישראל. ולכן הכפרה ביום הכיפורים באה לכלל ישראל בזכות מסירות הנפש שעשה יצחק בעקידה.

ועל דרך זה מבואר עניין שני גדיי העיזים, שעל ידם מתכפרין כלל ישראל כשמביאים שני שעירים אחד לה' ואחד לעזאזל. שכל הברכות שלקח יעקב אבינו היו נראים כלפי חוץ בצורה של שקר, והם ההיפך הגמור מיעקב אבינו שהוא מידת האמת. וגם חשש שמא יקללנו יצחק כמו שנאמר "אולי ימושני אבי והייתי בעיניו כמתעתע והבאתי עלי קללה ולא ברכה" (בראשית כ"ז י"ב). ומכל מקום קיים כל מה שאמרה לו אמו "ועתה בני שמע בקולי לאשר אני מצוה אותך" (בראשית כ"ז ח'). ופירש באור החיים שמלבד חיוב כבוד

הורים, יש ליעקב לשמוע לאמו מחמת מצוות עשה לשמוע לדברי הנביא שנאמר אליו תשמעון, ומותר לנביא לעבור על אחת ממצוות התורה לפי שעה.

ויעקב קיים הציווי בבחינת וכאשר אבדתי אבדתי, שהיה מוכן לעשות נגד טבעו ונגד מידתו, ויתכן שיפסיד את חייו הרוחניים, מכל מקום מסר נפשו על מנת לקיום דברי אמו הנביאה. ולכך ביום הכיפורים מביאים שני גדיי עיזים ולא אחד. שגדי עיזים אחד הוא על מנת להזכיר את מסירות נפשו של יעקב אבינו בקבלת הברכות. והגדי של העזאזל הוא כנגד עשו, שמצד אחד נאמר "וישא עשו קולו ויבך" (בראשית כ"ז ל"ח), ומבואר בתנחומא "ג' דמעות הוריד עשו, אחד מימינו ואחד משמאלו, ואחת נסתלקה בתוך עינו, והיא האכילתם לחם דמעה ותשקמו בדמעות שליש, אמרו ישראל עשו הרשע על שהוריד ג' דמעות נתמלא רחמים עליו, אנו שדמעותינו תדירין ביום ובלילה כלחם על אחת כמה וכמה, שנאמר היתה לי דמעתי לחם יומם ולילה, אמר דוד אל דמעתי אל תחרש".

נמצא שהצער שהיה לעשו כשנטלו ממנו הברכות, יכול לגרום רעה לישראל. ולכן כדי לבטל את כוחו מביאים שעיר לעזאזל, על מנת להזכיר את רשעותו של עשו, שהרי נאמר "וילך עשיו לשדה לצוד ציד להביא" (בראשית כ"ז ח') ופירש רש"י "מהו להביא, אם לא ימצא ציד יביא מן הגזל".

ויותר מזה, מבואר בתרגום יהונתן בן עוזיאל (כ"ז ל"א) שעשו לא מצא חיה טהורה, אבל מצא כלב הרגו והביאו לאביו, וכלב כידוע דומה לקליפה ולטומאה בבחינת "הני כלבי דחציפין" (זוה"ק ח"ג קצ"ז). ובגמ' (ביצה כה:) "אמר ריש לקיש ג' עזין הן ישראל באומות, כלב בחיות, תרנגול בעופות ויש אומרים אף עז בבהמה דקה". וכדי להזכיר מעשה עשו שהביא כלב שהוא עז שבחיות, אבל הוא טמא. מביאים עז שהוא עז בבהמה דקה אבל הוא טהור, ובזה מבטלים את כוחו של עשו הרשע והבן.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן קיח

עם מקדשי שמיך

"דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם קדושים תהיו כי קדוש אני ה' אלהיכם" (יקרא י"ט ב')

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: בתנחומא כאן "קדוש אני, אתם מתקדשים בי ואני מתקדש בכם, שנאמר קדושים תהיו כי קדוש אני, אמר הקדוש ברוך הוא לישראל, עד שלא בראתי אתכם היו מלאכי השרת מקלסים ומקדשים אותי בכם, והיו אומרים ברוך ה' אלהי ישראל מן העולם, כיון שנברא אדם הראשון,אמרו זה הוא שאנו מקלסים אותך בשמו, אמר להם גנב הוא, שנאמר ותאכל מן העץ, בא נח אמרו לו זה הוא, אמר להם

שיכור הוא, שנאמר וישת מן היין. בא אברהם אמרו לו זה הוא, אמר להם זה גר הוא, בא יצחק אמר להם זה הוא, אמר להם זה אוהב שונאי. בא יעקב אמר להם זה הוא, וכן הוא אומר לא יקרא שמך עוד יעקב כי אם ישראל, ונקרא ישראל על שמו, ועל זה נאמר ישראל אשר בך אתפאר, אמר הקדוש ברוך הוא לישראל, הואיל ונתקדשתם לשמי עד שלא בראתי אתכם. היו קדושים כשם שאני קדוש, שנאמר קדושים תהיו כי קדוש אני".

תשובה: חשבתי להסביר זה על פי הגמ' בחולין צא: "אין מלאכי השרת אומרים שירה למעלה, עד שיאמרו ישראל למטה". וביאר זה בנפש החיים (שער א פרק יא) שאף על פי שקדושת המלאכים היא למעלה מקדושתינו, מכל מקום אינם יכולים לפתוח פיהם ולהקדיש ליוצרם, עד שעולה למעלה קול קדושת ישראל. כיון שעל ידי הקדושה, מקשרים כל עולם בעולם עליון שמעליו, להוסיף בו קדושה וצחצוח אור, ורק על ידי ישראל שייך להתחיל להוסיף קדושה בעולמות. כי המלאך נברא מכח עליון פרטי, שאינו כולל את כל העולמות, אבל נשמת האדם כלולה מכל העולמות כולם, ולכך אין בכחו של מלאך לייחד ולקשר את כל העולמות, כיון שאינו משותף עמהם. ורק האדם שנברא מכל העולמות יכול לייחד ולקשר אותם, על ידי תוספת קדושה עכ"ד העמוקים.

ובזה נראה להסביר דברי התנחומא, שהמלאכים מקלסים את הקדוש ברוך הוא בישראל שהם קדושים, והכוונה שמשבחים את הקדוש ברוך הוא שיש לו עם נבחר, שרק הוא יכול לקדש ולייחד את העולמות העליונים, דבר שאפילו מלאך אין בכחו לעשות, ורק על ידי קדושת ישראל

וצריך ביאור א] מה הענין שמלאכי השרת מקלסים את הקדוש ברוך הוא, בישראל שהם קדושים. ב] מה החסרון שישנו באברהם אבינו שהוא גר, הרי נקרא אב המון גויים. ג] מדוע לא קלסו את הקדוש ברוך הוא במשה רבינו, שהיה גדול מהאבות, כמבואר בנפש החיים על מסכת אבות שהביא מהזוהר הקדוש.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

שייך זה. וכוונת התנחומא שאברהם אבינו גר, ויצחק אהב את עשו, הוא על דרך המבואר בשבת קמו. "עד שלשה דורות לא פסקה זוהמא מאבותינו, אברהם הוליד את ישמעאל יצחק הוליד את עשו, יעקב הוליד י"ב שבטים שלא היה בהן שום דופי". וכיון שעדיין לא פסקה זוהמא מאברהם ויצחק, היה חסר בקידוש העולמות, שלא היה מושלם וזך לגמרי, כיון שהיה בו מעט מן המעט שבזוהמא. [שבאה מכח תרח ונחור, שהיו עובדי עבודה זרה].

אבל יעקב אבינו שהיה האדם השלם, הקידוש שלו היה מושלם ללא כל רבב וזך וטהור לגמרי, כיון שהזוהמא כבר פסקה ממנו. ואף על פי שמשה רבינו היה גדול במעלה מהאבות, מכל מקום מבואר בברכות טז: אין קורין אבות אלא לשלשה האבות, וביארה הגמ' הטעם "עד הכא חשיבי, טפי לא חשיבי". מוכח שהאבות חשובים יותר מכולם, ואין זה סתירה לדברי הזוהר הקדוש [הביאו בנפש החיים על פרקי אבות], שמשה רבינו היה גדול מהאבות הקדושים. כיון שכל המעלה של בניהם אחריהם היא מכחם, וגם משה רבינו כל מה שיכל להתעלות להיות כמלאך בלי חומריות כלל, זהו רק מכח הקדושה של האבות, ועל

ידי הוספה של קדושה משלו נתקדש עוד, אבל האבות הם החשובים בעולם. ולכך דווקא יעקב אבינו, הוא שמקלס ומיחד את שמו של הקדוש ברוך הוא בכל העולמות.

ויש להוסיף ביאור בזה על פי הגמ' נדה כד:

"תניא אבא שאול אומר ואיתימא רבי יוחנן קובר מתים הייתי, פעם אחת רצתי אחר צבי, ונכנסתי בקולית של מת, ורצתי אחריו שלש פרסאות וצבי לא הגעתי וקולית לא כלתה, כשחזרתי לאחורי, אמרו לי של עוג מלך הבשן היתה. תניא אבא שאול אומר קובר מתים הייתי, פעם אחת נפתחה מערה תחתי, ועמדתי בגלגל עינו של מת עד חוטמי, כשחזרתי לאחורי אמרו עין של אבשלום".

וביאר המהרש"א "כי צד הטהרה לא תבוא לאדם, אלא בהתרחק יפה מן צד השמאלית הטומאה, כמו שאמרו בהיפך, כטובל ושרץ בידו. ומדמה צד הטומאה לקובר מתים, שנעשה אבי אבות הטומאה, ואמר פעם אחת היתי רץ אחר צבי, רצונו לומר לבוא לידי טהרה [שרצה לקנות לעצמו את מדת הטהרה]. ומדמה לה לצבי חיה טהורה, על שם הריצה בכל מקום כמו הוי רץ כצבי, דהיינו שהצבי שהוא דמיון הטהרה, היה רץ מפני ולא הגעתיו, לפי שהייתי רץ אחריה בקולית, שהיא עצמות הטומאה, שעדיין לא נתרחקתי מטומאה, עד שחזרתי לאחורי להתרחק מהטומאה של עצמות הקולית, אז באתי לידי צד הטהרה.

ואמר לו בדמיון קולית ועצמות הטומאה של עוג מלך הבשן, שהיה בה מצד הטומאה, מן הנפילים בני שמחזאי ועזאל כדאיתא במדרש, ונקט בשיעור טומאת קולית ג' פרסאות, שכן אמרו בפרק ח', דברכות בעוג שעקר טורא בר שלשה פרסי לזרוק על ישראל, דזה לעומת זה עשה אלהים, דשיעור מחנה ישראל שהיא מקום טהרה, להוציא הטומאה והטמאים מחוץ למחנה, היה גם כן ג' פרסאות, ובכחו הטומאה בשיעור הזה היה רצונו לבטל כח הטהרה מהם, כמפורש בפרק הרואה עיין שם בחידושינו, ובדמיון זה קאמר באבשלום, שבא מצד הטומאה מצד אמו, שהוא בן אשת יפת תואר, כמו שאמרו בחלק שאמר לו חושי הארכי לדוד, מאי טעמא נסבת יפת תואר וכו', והיינו שנפתחה מערת הטומאה תחתי, ועמדתי במקום הטומאה בגלגל עינו וכו' כמו שאמרו בפרק קמא דסוטה, שאבשלום נתן עיניו במה שאינו שלו, ונטה בעיניו לצד הטומאה לשכוב עם נשי אביו, ואמר שעמדתי במקום הטומאה זו עד חוטמי, שהוא מקום שהנשמה הטהורה תלויה בו, עד שחזרתי לאחורי, להתרחק מטומאה זו לאחוז בצד הטהרה ועליתי ממקום טומאה זו" עכ"ל.

נמצא מדברי המהרש"א שאדם שרוצה לזכות לטהרה שלימה, מחוייב להתרחק מרחק גדול מצד הטומאה, וכל זמן שלא התרחק לגמרי מצד הטומאה, לא יכול לזכות לטהרה גמורה. ונראה שאדם שרוצה להתרחק מצד הטומאה, צריך להתרחק הרבה מתענוגות והבלי העולם הזה, כי הם עיקר הטומאה. והם המרחיקים את האדם מהקדושה ומהקדוש ברוך הוא. וכמבואר במסילת ישרים [פרק א] "והנה שמו הקדוש ברוך הוא לאדם, במקום שרבים בו המרחיקים אותו ממנו יתברך, והם הם התאוות החמריות, אשר אם ימשך אחריהן הנה הוא מתרחק והולך מן הטוב האמיתי".

ולכך מבואר בפרקי אבות [פרק ו משנה ה] "אל תבקש גדולה לעצמך, ואל

תחמוד כבוד יותר מלמודך" וביאר בנפש החיים שהמשנה באה ללמד את האדם, שגם אם הוא לומד תורה לשמה, לא יחפוץ לידע, האם הקדוש ברוך הוא שלח הצלחה במעשה ידיו [כשאשתו עסוקה בפרנסה וכדומה], שהרי הלומד תורה לשמה, זוכה לדברים הרבה ונכסיו מצליחים, ולזה באה המשנה ללמדנו, שלא יחפוץ הלומד לראות, האם הצליחו נכסיו או לא. וזהו "אל תבקש גדולה לעצמך, ואל תחמוד כבוד יותר מלמודך".

וכן מצינו אצל יעקב אבינו, שביקש מהקדוש ברוך הוא, לחם לאכול ובגד ללבוש, שהם דברים הכרחיים לקיומו, כי יעקב אבינו סילק את עצמו מהעולם הזה, ונטל לעצמו את העולם הבא כמבואר במדרש, אבל הקדוש ברוך הוא נתן לו עושר רב ונכסים רבים וכבוד גדול, שאלו הם הפירות שאוכל בעולם הזה, מהתורה והעבודה המושלמת שעבד את הקדוש ברוך הוא. אבל בזמן שיעקב אבינו ביקש לישב בשלוה, מיד קפץ עליו רוגזו של יוסף כמבואר במדרש, כי יעקב לא צריך לבקש לעצמו עולם הזה. וזהו "אל תבקש גדולה לעצמך". שזהו רק שלא יבקש לעצמו עולם הזה, אבל אם לא יבקש, יקבל גם את העולם הזה, כי סוף הכבוד והגדולה לבוא מעצמם עכ"ד.

נמצא מדברי הנפש החיים, שיעקב אבינו סילק את עצמו לגמרי מכל עניני עולם הזה, ועמל רק על חלקו בעולם הבא. וכיון שהתרחק מהעולם הזה ומתענוגי העולם הזה, זכה לצד הקדושה הרבה, ולכך הקידוש של יעקב אבינו הוא מושלם, וזך מאוד בלי שום רבב כמו שנתבאר במדרש והבן.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן קיט

קדושים תהיו

"דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם קדושים תהיו כי קדוש אני ה' אלהיכם" (ויקרא י"ט ב').

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: בילקוט שמעוני "ולמה נסמכה פרשת עריות לפרשת קדושים תהיו, ללמדך שכל מקום שאתה מוצא גדר ערוה אתה מוצא קדושה, וכל מי שגודר עצמו מן הערוה נקרא קדוש, ר' יהושוע דסיכנין בשם ר' לוי מייתי לה מן השונמית, הדא היא דכתיב ותאמר אל אישה ידעתי כי איש אלהים קדוש הוא, הוא קדוש ואין משרתו קדוש, מלמד שלא הביט בה מימיו, רבנן אמרי שלא ראתה טיפת קרי מימיה על סדינו, אמתיה דר' שמואל בר רב יצחק אמרה אנא הוינא משמשא במנוי דמרי, ולא מן יומי חמית מילה בישא על מנוי דמרי" [שלא ראתה מעולם קרי, על על בגדיו של ר' שמואל בר רב יצחק].

וצריך ביאור מדוע דווקא בגדור מן העריות נקרא קדוש, הרי האיסור של עריות הוא איסור אחד מאיסורי תורה, ומה נשתנה איסור זה משאר איסורי התורה.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר זה על פי דברי המסילת ישרים (פרק א) "והנה שמו הקדוש ברוך הוא לאדם במקום שרבים בו המרחיקים אותו ממנו יתברך, והם הם התאוות החמריות אשר אם ימשך אחריהן, הנה הוא מתרחק והולך מן הטוב האמיתי". נמצא שהתאוות החמריות והנאות העולם הזה, הם מרחיקים את האדם מהקדוש ברוך הוא ומהקדושה. והתאוה העיקרית שטבועה באדם, היא תאוה לגילוי עריות. כמו שאחז"ל "גזל ועריות נפשו מחמדתן ומתאוה להם" (חגיגה יא:), וביארה הגמ' שם, שבגזל התאוה הגדולה היא רק בפניו, אבל בעריות התאוה היא בין בפניו ובין שלא בפניו.

ועל דרך זה מבואר בחינוך (מצוה קפח) בענין העריות וז"ל "לפי שענין זה קשה מאוד, ויצר הרע חזק בו, על כן צריך כל אדם להזהר בשמירה, ואם יחשוב האיש בפגעו באשה נאה, כי גיהנום פתוח בין ריסי עיניה, וכאש תמיד תוקד כל הקרב אליה". ולכך מי שנכשל בעריות, מאבד את כל קדושתו, ונשאר ניעור וריק מרוחניות. וכמו שאחז"ל על הסוטה "כשם שמעשיה מעשה בהמה, כך קרבנה מאכל בהמה" (סוטה יד.).

ועל דרך זה מבואר בשבת לא. ששאלו את הלל הנשיא "מפני מה עיניהן של תרמודיין תרוטות, אמר לו בני שאלה גדולה שאלת, מפני שדרין בין החולות". וביאר המהרש"א שהשאלה מפני מה אנשי תרמוד פרוצים בזנות ועריות, והיינו עיניהם תרוטות שהם רעות, ואמר לו הלל מפני שדרין בין החולות, והוא מלשון חולין שאין בהם קדושה, וכיון שאין בהם קדושה, יש בהם עריות. וכמו שנתבאר שעריות הוא מעשה בהמה, כי זוהי התאוה הגדולה לעניני החומריות, ומושך את האדם להיות בהמי. ולכך כתב בשולחן ערוך (אבן העזר סימן כא א) "צריך אדם להתרחק מהנשים מאוד מאוד".

אמנם גם שאר תאוות העולם, כלולים בזנות ועריות. וכמו שכתב בביאור הלכה [סימן א] "ובכלל זנות, הוא מי שרודף אחר תאוות העולם מבלי שיכוון בהם כלל לכוונה טובה, כלומר שלא יעשה אותם כדי שיעמוד בריא ויוכל להשתדל בעבודת בוראו, רק כוונתו להרבות תענוגים גדולים לנפשו". ומכל מקום זנות ועריות הם עיקר המרחיקים את האדם מבוראו, וכמו שנתבאר.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן קכ

דע מאין באת ולאן אתה הולך

"ויאמר ה' אל משה אמור אל הכהנים בני אהרן ואמרת אליהם לנפש לא יטמא בעמיו" (ויקרא כ"א א')

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: בילקוט שמעוני כאן "יראת ה' טהורה עומדת לעד, אמר רבי לוי מיראה שנתיירא אהרון לפני הקדוש ברוך הוא, זכה שנתנה לו פרשה זו, שאינה זוה ממנו ומבני בניו עד סוף כל הדורות, ואיזו זו פרשת המת".

משמע מדברי הילקוט שכל מה שזכו הכהנים לפרשת המת, הוא רק בזכות היראה הגדולה שהיתה לאהרון. וצריך ביאור א] מה הכוונה במדרש לירא שנתיירא אהרון, והיכן מצינו שנתיירא. ב] מה הקשר בין פרשת מת, ליראת שמים של אהרון.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר זה על פי דברי החינוך במצוה רסג בביאור המצוה לכהנים לפרוש מטומאת המת. כי בזמן שנסתלקה הנשמה מהגוף, ונשאר רק הבשר הגשמי והבהמי, והוא מטבעו משתוקק לרע, והוא שהחטיא את הנפש היקרה ששכנה בו, וכשמת נשאר רק החלק הרע, ומזה הטעם הוא מטמא כל סביביו. ולכך צדיקים גמורים שמתו במיתת נשיקה, לא מטמאים במת, כיון שגופם עצמו זך ונקי ונהפך להיות רוחני, ולא משתוקק לעשות רע עכ"ד.

ואם כן צריך ביאור מדוע לישראלים מותר להתקרב למת ולהטמא לו, והרי מכל מקום מתקרב לחומר הרע והפחות, ולבשר גשמי. [עיין בחינוך שעמד בזה, ונראה שזה מה שהוקשה לילקוט כאן].

ונראה על פי המשנה באבות (פרק ג משנה א) "הסתכל בשלשה דברים ואין אתה בא לידי עבירה, דע מאין באת ולאן אתה הולך ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון, מאין באת מטיפה סרוחה, ולאן אתה הולך למקום עפר רימה ותולעה, ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון, לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא". וכדי שהאדם יראה את המת, ויזכיר לעצמו מאין באת, ולאן אתה הולך, ועל ידי זה לא יבוא לידי עבירה, לכך התירה התורה לישראלים, להתקרב למת ולטמא לו. ואם כן שוב יקשה מדוע התורה אסרה לכהנים להטמא למתים, הרי מפסידים את הלימוד הגדול של מאין באת ולאן אתה הולך.

וזה בא הילקוט לתרץ, שהכהנים לא צריכים לראות מתים כדי לפרוש מן העבירה, כי כבר זוכים להתרחק מן העבירה מכח היראה של אהרון, ונראה שהכוונה ליראת שמים הגדולה שמצינו אצל אהרון. בכריתות ה: "ועדיין אהרון היה דואג, שמא משה לא מעל [בשמן המשחה] ואני מעלתי, יצתה בת קול ואמרה לו, הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד, מה משה לא מעל אף אתה לא מעלתה". וכעין זה מצינו בכתוב "ויאמר משה אל אהרן קרב

אל המזבח ועשה את חטאתך ואת עולתך וכפר בעדך ובעד העם" (ויקרא ט' ז'). וכתב בילקוט שם, שהיה אהרון רואה את המזבח כתבנית שור, והיה מתיירא ממנו, ולכך היה משה מזרזו, קרב אל המזבח. ופירש בנפש החיים (בפרקי אבות פרק ד) הטעם שנראה לו המזבח כתבנית שור, כיון שאהרן היה תמיד חושב על חטאו שעשה את העגל, והיה מצטער ממנו אף על פי שחטאו היה קטן מאוד, ואדרבה הציל בזה את כלל ישראל. כמו שאמרו חז"ל "ראה חור שזבוח לפניו, אמר אי לא שמענא להו השתא, עבדו לי כדעבדו לחור, ומקיים בי אם יהרג במקדש ה' כהן ונביא, ולא הוי להו תקנתא לעולם" (סנהדרין ז'). ומכל מקום היה ירא מאוד, ולכך נדמה לו המזבח כשור עכ"ד.

וזהי היראה הגדולה של אהרון, שהיה תמיד יודע מאין באת ולאן אתה הולך. ותמיד חשב בדעתו שעתיד ליתן דין וחשבון לפני הקדוש ברוך הוא, ולכך אהרון לא צריך להתקרב למת, על מנת ללמוד מאין באת ולאן אתה הולך. כי מכח היראת שמים שבו, הוא מרגיש תמיד מאין באת ולאן אתה הולך. וכח יראת שמים זו, הטביע אהרון בכל יוצאי חלציו, והם אינם צריכים להתקרב למת, כדי ללמוד מאין באת ולאן אתה הולך. ולהם ראוי לפרוש מטומאת מת, כדי להתרחק מהחומר הבזוי והרע שהחטיא את האדם, וכדברי החינוך. וכבר נאמר במשנה בפרקי אבות (פרק ג משנה יד) "חביב אדם שנברא בצלם, חיבה יתירה נודעת לו שנברא בצלם, שנאמר בצלם אלהים עשה את האדם, חביבין ישראל שנקראו בנים למקום חיבה יתירה נודעת להם שנקראו בנים למקום, שנאמר בנים אתם לה' אלהיכם, חביבין ישראל שניתן להם כלי חמדה. חיבה יתירה נודעת להם שניתן להם כלי חמדה שבו נברא העולם, שנאמר כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזובו".

וביאר זה בנפש החיים שם, שמשנה זו באה כנגד מה שאמרה "מאין באת מטיפה סרוחה", כאן אמרה שהאדם נברא בצלם אלהים ובא ממקור טהור, וכנגד "לאן אתה הולך למקום עפר רמה ותולעה", אמרה שנקראו בנים למקום, כבן שהולך לפגוש את אביו, וכנגד "לפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון", אמרה שנתן להם תורה שהיא כלי חמדה, ועל ידי התורה נוכל להנצל מדין וחשבון. עכ"ד.

ונראה שאהרון ובניו היו בדרגה כל כך גבוהה, שיכלו לראות את המאין באת, ולאן אתה הולך, ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון, על ידי התבוננות בגדלות האדם ורוממותו. שהרי האדם נחשב צלם אלהים, ובן למקום ויש לו תורה קדושה שעוסק בה, ובהתבוננות זו בגדלות האדם ורוממותו פרשו מן החטא, ודבקו בקדוש ברוך הוא בתכלית, ולכך אינם צריכים להתקרב למת על מנת לשבר את התאוות הגשמיות, ולהזכיר להם שהנאות העולם הם דברים בטלים וחולפים. ולכך פרשו מטומאת מת.

וכעין זה מבואר בפרקי אבות [פרק ו משנה א] "רבי מאיר אומר כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה, ולא עוד אלא שכל העולם כולו כדאי הוא לו וכו' ומכשרתו להיות צדיק". וביאר זה בנפש החיים, שבזמן שהאדם רוצה להדבק בקדוש ברוך הוא הרבה, צריך מתחילה לקיים בעצמו "סור מרע". והוא להתרחק מטומאת העוונות, וכמו כלי שהתבשל בו דבר אסור, חייבים להגעילו על מנת להוציא את הבליעה האסורה, כך גם ליבו של האדם

אם נטמא בעוונות, חייבים להגעילו על מנת להוציא ממנו את הבליעה האסורה. ובמה יוכל להפליט את הטומאה שנספגה ונבלעה בלבו.

לזה באה המשנה ואומרת "ומכשירתו להיות צדיק", שכח התורה שהוא אש, מוציא מליבו את טומאת העוונות שנבלעו בו. ועל ידי כך יוכל להיות צדיק, אבל אם חס ושלום לא יעסוק בתורה, ולא יוציא את הטומאה מלבו, יהיה מחוייב להכנס לגיהנום, על מנת שאש הגיהנום תסיר ממנו את הטומאה שנבלעה ונספגה בלבו. וזהו מה שנאמר בכתוב "גמלתהו טוב ולא רע" [משלי לא יב] שבלימוד התורה זוכה האדם לשני תועליות, האחד שגומלת טוב לאדם [שעל ידי התורה מתקרב אל הקדוש ברוך הוא]. והשני שמסירה את הטומאה והרע, שנבלע בלבו. ולכך אהרון הכהן היה זך וטהור בנפשו, כי היה לומד תורה לשמה והבן.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן קכא

להזהיר גדולים על הקטנים

"ויאמר ה' אל משה אמור אל הכהנים בני אהרון ואמרת אליהם לנפש לא יטמא בעמיו" (ויקרא כ"א א')

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: פירש רש"י "אמור אל הכהנים ואמרת, להזהיר גדולים על הקטנים". הדין להזהיר גדולים על הקטנים, נאמר בשלש פעמים בתורה, כמבואר ביבמות קיד. א] לא תאכלום כי שקץ הם. ב] כל נפש מכם לא תאכל דם. ג] אמור אל הכהנים ואמרת [בטומאת מת]. וביארה הגמ' שצריך שלשה פסוקים [שרצים איסורן במשהו, ומה שאין כן בדם רק ברביעית, וטומאת כהנים הוי לאו שאינו שווה בכל וכו']. **וצריך** ביאור מדוע בשרצים נקטה התורה לשון לאו ממש "לא תאכלום", וכן בדם נקטה התורה לשון לאו ממש "לא תאכל דם", אבל בטומאה, התורה אמרה זה [להזהיר גדולים על הקטנים], רק בלשון רמז, אמור ואמרת, ולא אמרה זה בלשון לאו מפורש, כמו בדם ובשרצים, והרי בשלשת איסורים אלו התוכן הוא אחד להזהיר גדולים על הקטנים, ומדוע בטומאה נשתנה הלשון.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר זה על פי הכתוב "כי נפש הבשר בדם הוא ואני נתתיו לכם על המזבח לכפר על נפשותיכם כי הדם הוא בנפש יכפר" (ויקרא י"ז י"א). וביאר באור החיים הטעם שהתורה אסרה לאכול דם, כיון שנפש הבהמה שורה על הדם [וזהו דם שהנפש יוצאה בו]. ונמצא שהאוכל דם, מכניס לעצמו נפש בהמית,

והיא פוגמת הרבה בנפש הקדושה של האדם, עי"ש בדבריו היקרים. נמצא ששרש האיסור של דם, הוא פגם גדול ועצום לנפש האדם. וכן במאכלות אסורות נאמר "ולא תטמאו בהם ונטמאתם בם" (ויקרא י"א מ"ג), ודרשו חז"ל (יומא לט.) "אל תקרי ונטמאתם, אלא ונטמטם בם". ופירש רש"י שנאטם ונסתם מכל חכמה. וכתב במסילת ישרים (פרק יא) "כי המאכלות האסורות מכניסים טומאה בלבו ובנפשו של אדם, עד שקדושתו של המקום ברוך הוא מסתלקת ומתרחקת ממנו". ולכן מבואר בתו"ס גיטין ז. שהקדוש ברוך הוא שומר את הצדיקים דווקא ממאכלות אסורות, והוא מטעם זה כדי שלא יטמאו בהם, ותסתלק מהם קדושתו של המקום ברוך הוא.

ונמצא שגם השרש של מאכלות אסורות, הוא על מנת למנוע פגם עצום בנפש האדם. אמנם השרש של טומאת כהנים למת, כבר הבאנו בתשובה הקודמת מדברי החינוך במצוה רסג, שהוא כדי לפרוש ולהסתלק מהבשר החמרי, שמשתוקק לרע ותאוות העולם הזה, וזהו צווי מיוחד שהתורה הטילה רק על הכהנים, ולא על ישראלים. ובזה מיושב היטב, שרק במאכלות אסורות ובדם, התורה מצוה בלשון לא תעשה, כיון ששרש מאכלות אסורות ודם, הוא פגם עצום לנפש ולכך צריך לפרוש מהם. ומזמן שנזהר לפרוש מדם ומאכלות אסורות, קיים את צווי ה' [ובבחינת סור מרע].

ומה שאין כן טומאה למת, ששרשו הוא להתרחק מהחומריות, ולהתקרב יותר לקדוש ברוך הוא. ובזה לא די להפריש את הקטנים מטומאת מת, אלא צריך תמיד להמשיך ולחנך אותם, לפרוש מן הגשמיות, ולהתקרב לרוחניות [ובבחינת עשה טוב]. ולכך כתבה התורה בלשון צווי ואמרת, כי עליהם מוטל לומר לקטנים, את המשמעות של פרישה ממת, שהוא פרישה מהחומריות והבן.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן קכב

אין עוד מלבדו

"ויאמר ה' אל משה אמור אל הכהנים בני אהרון ואמרת אליהם לנפש לא יטמא בעמיו" (ויקרא כ"א א')

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: בעל הטורים כתב "אמור אל הכהנים, סמך אזהרת כהנים, ללא יטמאו לאוב, שגם בו נאמר אזהרה שלא לטמאה בו" עכ"ד. ומשמע שיש כאן אזהרה מיוחדת לכהנים, שלא יטמאו באוב.

וצריך ביאור שהרי הרמב"ם כתב בפרק ו' מהלכות עבודת כוכבים הלכה א "העושה אוב או ידעוני ברצונו, חייב כרת, ואם היו שם עדים והתראה נסקל, היה שוגג מביא חטאת קבועה, כיצד הוא מעשה האוב, זה שהוא עומד ומקטיר קטורת

ידועה, ואוחז שרביט של הדס בידו ומניפו, והוא מדבר בלאט בדברים ידועים אצלם, עד שישמע השואל כאלו אחד מדבר עמו, ומשיבו על מה שהוא שואל, בדברים מתחת הארץ בקול נמוך מאוד, כאלו אינו ניכר לאוזן ובמחשבה מרגיש בו, וכן הלוקח גולגולת המת, ומקטיר לה ומנחש בה, עד שישמע כאלו קול יוצא מתחת שחיו, שפל עד מאוד ומשיבו, כל אלו מעשה אוב הן, והעושה אחד מהן נסקל".

ואם כן צריך ביאור בדברי בעל הטורים א] למה התורה מפרטת אזהרה מיוחדת לכהנים שלא יטמאו באוב, הרי איסור אוב הוא איסור כללי לכל ישראל, שחייבים עליו כרת, ולא רק לכהנים. ב] איסור אוב הוא אפילו בלא ליגע במת, רק להקטיר קטרת ושרביט של הדס וכו' כמו שכתב הרמב"ם, ומה הקשר בין טומאת מת, לבין איסור להעלות באוב וצ"ע.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר דברי בעל הטורים על פי הגמ' חולין ז: "ההיא איתתא, דהות קמהדרא, למשקל עפרא מתותי כרעיה דר' חנינא [ופירש רש"י ולעשות לו כשפים ולהמיתו], אמר לה שקולי לא מסתייעא מילתיך, אין עוד מלבדו כתיב, והאמר רבי יוחנן למה נקרא שמן כשפים, שמכחישין פמליא של מעלה [ופירש רש"י שלא גזרו על האדם זה למות, והוא מת על ידי כשפים], שאני ר' חנינא דנפיש זכותיה". וצריך ביאור א] כיצד יתכן, שהכשפים יוכלו לבטל כחם של פמליא של מעלה וגזירת עליון. ב] כיצד ר' חנינא החזיק עצמו כחסיד, שלא ישלטו בו הכשופים, וסמך על צדקותו.

וביאר זה בנפש החיים (בשער ג), שכל כחות הכישוף, באים מכחות הטומאה של המרכבה הטמאה. והקדוש ברוך הוא קבע שכחות הכישוף, יכולים לפעול מעל הכחות הטיבעיים, שנמשכים מהכוכבים והמזלות. ולכך על ידי כחות הכישוף והטומאה, יכול לפעול ולשנות דברים, וזהו מכחישין פמליא של מעלה [והיינו סידור כחות הפמליא של מעלה, של הכוכבים והמזלות]. אבל כחות הקדושה הם למעלה מכחות הטומאה, וכשמשביעין את כחות הטומאה, בשמות הקדש וכח הקדושה, מיד הם נכנעים ומתבטלים מכחם לגמרי. ואדם שקבועה בלבו האמונה, שאין עוד מלבדו, וה' הוא האלהים האמיתי, והכל מלא רק אחדותו יתברך. אין שום כח בעולם, שיכול להזיק אותו. כי הוא מקושר לכחות הקדושה ולקדוש ברוך הוא, וזהו מעל כחות הטומאה. ולכך ר' חנינא לא חשש כלל מהכישופים, כי ידע בעצמו, שהאמונה בקדוש ברוך הוא קבועה בלבו, שאין עוד מלבדו, והכל מאתו יתברך, וממילא אין לכישופים וכחות הטומאה, שום אחיזה אצלו. עכ"ד.

ובזה יש לבאר דברי בעל הטורים, שהתורה הזהירה את הכהנים, שלא יטמאו באוב. והכוונה בזה, שהתורה מצווה את הכהנים שיהיו בדרגה גבוהה, ושידעו שאין עוד מלבדו, ואין שום כח ואחיזה לאוב ולידעוני, וכמו ר' חנינא שהאמונה בקדוש ברוך הוא, היתה תקועה בלבו תמיד, ולא ראה שום כח בכישוף. ולכך דווקא לכהנים התורה מדגישה את הצווי, להיות בדרגה גבוהה של אין עוד מלבדו, כיון שהם משרתי ה', ויכולים להגיע למדרגה זו.

ובזה יש לבאר את דברי הפרקי דרבי אליעזר [פרק לו] "מה עשו אנשי

יבוס, עשו צלמים של נחושת, והעמידו אותן ברחוב העיר, וכתבו עליהם שבועת אברהם [שנשבע אברהם אבינו לבני היבוסי, שעם ישראל לא יכבשו את עיר יבוס שלא מרצונם, ולכך הסכימו למכור לו את מערת המכפלה. כנזכר בפרקי דרבי אליעזר לעיל]. וכשבאו ישראל לארץ, רצו להכנס בעיר היבוסי, ולא היו יכולים להכנס, מפני אות ברית שבועת אברהם, שנאמר "ואת היבוסי יושב ירושלים לא הורישו" [שופטים א כא]. והמלך דוד ורצה להכנס בעיר היבוסי, לא הניחו אותו וכו' ראה דוד וחזר לאחוריו, שנאמר "וישב דוד במצודה" [שמואל ב ה ט]. אמרו לו, אין אתה יכול להכנס בעיר היבוסי, עד שתסיר כל הצלמים הללו, שכתוב עליהם אות שבועת אברהם, שנאמר "כי אם הסירך העורים והפסחים" [שמואל ב ה ו], אלו הצלמים וכו' אמר דוד לאנשיו, כל מי שיעלה בראשונה, ויסיר את הצלמים הללו, שכתוב עליהם אות ברית שבועת אברהם, יהיה לראש. ועלה בראשונה יואב בן צרויה ויהי לראש".

וצריך ביאור בזה, שאם דוד המלך הבין שמותר להלחם בבני היבוסי, אף על פי שאברהם אבינו נשבע לבני היבוסי [עיין ברש"י בשמואל שם], אם כן מדוע הוצרך מתחילה, להסיר את הצלמים של נחושת שעשו, ורק אחר כך נלחם בהם.

ונראה לבאר זה על פי דברי נפש החיים, שכחות הכישוף באים מכח הטומאה של המרכבה הטמאה, והם יכולים לפעול ולשנות דברים. ולכך כשבני היבוסי הניחו את הצלמים של נחושת, שהיו עבודה זרה, הכניסו בהם כח של טומאה וכישוף, ולא יכלו בני ישראל להלחם בהם. ודוד המלך ביקש אדם צדיק וקדוש, שיודע ומבין שאין עוד מלבדו, ואין שום כח בעולם מלבד בורא עולם. ואדם זה יוכל להכניע, ולבטל את כחות הטומאה שנמצאים בצלמים של הנחושת. ומצא את יואב בן צרויה, שהיה צדיק וקדוש ובעל חסד. כמבואר בגמ' סנהדרין מט. "ויקבר בביתו במדבר [מלכים א ב]. אטו ביתו מדבר, אמר רב יהודה אמר רב כמדבר, מה מדבר מופקר לכל, אף ביתו של יואב מופקר לכל, דבר אחר כמדבר, מה מדבר מנוקה מגזל ומעריות, אף ביתו של יואב מנוקה מגזל ומעריות, ויואב יחיה את שאר העיר [דברי הימים א יא]. אפילו מוניני וצחנתא טעים פריס להו". ופירש רש"י "אפילו דברים דקים וענוגים שהיה טועם, משלח להם למזונות לעניים של עיר". וכיון שיואב היה צדיק גמור וביתו מופקר לכל, וביתו נקי מגזל ומעריות, והיה גומל חסד עם העניים. והיה בדרגה של רבי חנינא, שהבין שאין עוד מלבדו, ואין שום כח בעולם מלבד בורא עולם, ולכך יכל לבטל את כחות הטומאה והכישוף שהיו בצלמים.

ובזה מתבאר היטב הכתוב "ויואב יחיה את שאר העיר" [דברי הימים א יא]. שמוזכר כשלכד דוד את היבוסי. וצריך ביאור, מדוע הוזכר שבח זה של יואב, דווקא כשלכד את היבוסי. ולפי המבואר לעיל, הדברים מתבארים היטב, שהכתוב בא לבאר, מדוע דווקא יואב יכל לבטל את כחות הטומאה והכישוף, שהיו נמצאים בצלמי הנחושת של היבוסי. וזה בא הכתוב לבאר, שיואב יחיה את שאר העיר, שהיה בעל צדקה וחסד מופלג, שדאג שיהיה לעניים אפילו תענוגים קטנים. ובזכות הצדקה והחסד שהיה בו, זכה להדבק לגמרי לקדוש ברוך הוא, ולהרגיש שאין עוד מלבדו. ובזה יכל להכניע את כחות הטומאה והכישוף, שהיו בצלמי הנחושת.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן קכג

ואשה בכל אלה לא מצאתי

"ויאמר ה' אל משה אמור אל הכהנים בני אהרון ואמרת אליהם לנפש לא יטמא בעמיו" (ויקרא כ"א א')

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: כתב בעל הטורים "בני אהרון ולא בנות אהרון, לפי שהם גרמו מיתה לדורות", ומשמע מדבריו, שבנות אהרון לא נצטוו על טומאת מת, כיון שהם גרמו את טומאת המת בעולם, על ידי זה שחוה החטיאה את אדם הראשון ונגזר עליו למות. וצריך ביאור אדרבה, כיון שהם גרמו מיתה לעולם, אם כן הם מחוייבות הרבה יותר מהאנשים לתקן חטא זה, ולפרוש מטומאת מת, ומדוע לא נצטוו בנות אהרן.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: הזכרנו בתשובות הקודמות את דברי החינוך, שביאר את השרש של פרישה מטומאת מת, שענינה התרחקות גדולה מן הגשמיות [כיון שהבשר הגשמי שנשאר, הוא זה שהחטיא את הנשמה שהיתה בו], על מנת להתעלות הרבה בעבודת ה' ולהיות רוחני. אבל אשה, אינה יכולה להגיע לדרגה גבוהה מאוד ברוחניות. כמבואר בגיטין מה. שבנותיו של רב נחמן, היו בוחשות את הקדירות בידיהן כשהיו רותחות, וסבר רב עיליש שהן צדקניות גדולות, ולכן לא נשרפו בחום הקדירה. ותמה ר' עיליש הרי נאמר "אדם אחד מאלף מצאתי ואשה בכל אלה לא מצאתי" (קהלת ז כח). וכיצד יתכן אשה כל כך צדקת, שלא נשרפת מחום הקדירה. אבל כשנפלו בשביה בנותיו של רב נחמן ורב עיליש, וראה רב עיליש שהיו פרוצות בעריות, אמר שהיו בוחשות את הקדירה ולא נשרפות בחום, מחמת הכישופים שהיו עושות.

ויש לתמוה מהגמ' בכתובות סז: במר עוקבא ואשתו, שנכנסו לתנור בוער באש, וכשנחרכו רגליו של מר עוקבא, אמרה לו אשתו שיניח את רגליו על רגליה, וינצל על ידי זה. מוכח מכאן ששייך שאשה לא תשרף בחום התנור הבוער מחמת צידקותה המופלגת. ומדוע רב עיליש תמה, כיצד יתכן שאשה לא תשרף בחום הקדירה.

ונראה שיתכן במקרה, שאשה תפול לתנור, והקדוש ברוך הוא יעשה לה נס להצילה, כיון שיש לה זכויות גדולות. אבל הקושיה של רב עיליש על בנותיו של רב נחמן, שתמיד היו בוחשות הקדירה בידיהן, וכדי שלא ישרפו בחום הקדירה, מוכרח שגופם יהא רוחני ומזוקק מאוד מעניני החומר, עד כדי כך שלא שולט בו כלל האש, וכעין מה שמבואר בהשוכר את הפועלים (ב"מ פה.) ברבי אלעזר ברבי שמעון, שכל שלושים ימים היה בודק את עצמו אם הוא רוחני, היה נכנס לתנור בוער ולא היה נשרף.

וזה לא יתכן באשה, להגיע לדרגה רוחנית גבוהה זו. וזה מחמת שהחטיאה את אדם הראשון, וגרמה מיתה לעולם. שוב לא תוכל להגיע לדרגה רוחנית גבוהה,

[ויתכן לבאר שמזה הטעם מברכים שלא עשני אשה, כיון שאשה לא יכולה לעולם להיות כולה רוחנית], וזוהי כוונת בעל הטורים, שנשים לא נצטוו לפרוש מטומאת מת, כיון שגרמו מיתה לעולם, ושוב לא יוכלו להיות רוחניות מאוד, ומצוה זו היא רק לאנשים לפרוש מטומאת מת, ולהיות רוחניים.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן קכד

כהנים זריזים הם

"ובת איש כהן כי תחל לזנות את אביה היא מחללת באש תשרף"
(ויקרא כ"א ט')

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: כתב בעל הטורים "באש תשרף, לפי שכל מעשה הכהנים באש, לפיכך מיתתה באש".

וצריך ביאור מה הקשר בין מעשה הכהנים שהם באש [שהקרבנות נשרפין באש, ומקטירים קטורת באש, ומדליקים נרות באש], לבין העונש ששורפין באש את הבת כהן שזינתה, ומה הקשר בין אש הקרבנות לאש של שריפת בית הדין.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר זה על פי דברי חז"ל "כהנים זריזים הם" (שבת כ.). ובמסילת ישרים (בפרק ז במדת הזריזות) כתב "ותראה שהאדם אשר תלהט נפשו בעבודת בוראו, ודאי שלא יתעצל, ותהיה תנועתו כתנועת האש המהירה, כי לא ינוח ולא ישקוט, עד אם כלה הדבר להשלימו" עכ"ל. נמצא שהכהנים הזריזים, זהו מכח שנפשם לוהטת מעבודת הבורא, ומהירים כמו האש המהירה. והבת כהן שזינתה, במקום להשתמש בכח האש לעבודת הבורא, הלכה והשתמשה בו לאש הערות והתאוה. וכבר אחז"ל "איש ואשה זכו שכינה ביניהם, לא זכו אש אוכלתן" (סוטה יז.).

וכיון שלא השתמשה בכח האש לעבודת הבורא, רק להכעיסו במעשה בהמה, ובאש התאוה. לכך נענשה מדה כנגד מדה, להענש באש האוכלת את עוברי עבירה. ועל דרך זה מבואר בסוטה ט. "תנו רבנן סוטה נתנה עיניה במי שאינו ראוי לה, מה שבקשה לא ניתן לה, ומה שבידה נטלוהו ממנה, שכל הנותן עיניו במה שאינו שלו, מה שמבקש אין נותנין לו, ומה שבידו נוטלין ממנו". וכיון שהשתמשה בכח האש,ליקח איש שאינו שלה ואינו ראוי לה, לקחו את כח האש, ונטלו ממנה את החיים שהם שלה. והוא מידה כנגד מידה, כמבואר בגמ' בסוטה.

ועל דרך זה מבואר בכתוב "נזם זהב באף חזיר אשה יפה וסרת טעם" [משלי יא כב]. וביאר זה בנפש החיים [אבות פרק ו משנה ב] שאם יקחו תכשיט יקר מאוד,

ויניחו אותו על גופו של החזיר, פוגמים בערכו, ומשפילים את מעלתו של התכשיט היקר, והחזיר לא יתפאר בנוי התכשיט שהונח עליו, כי אין דרכו של החזיר להתקשט בנויי התכשיטין. אבל אם יניחו את התכשיט היקר, באף חזיר, פוגמים הרבה יותר את התכשיט. כי אף חזיר, הוא האבר המיוחד שבו החזיר נובר באשפתות, ובמקומות מטונפים המלאים רפש וטיט. וכשהתכשיט היקר באף חזיר, הוא משתמש בו לנבור באשפתות, ובמקומות מגואלים ומטונפים. נמצא שהתכשיט היקר נהפך לכלי לנבור אשפתות, והוא פגם גדול מאוד לתכשיט. וכן הוא עניין הנוי והיופי שבאשה, כי אשה שיש בה יראת שמים וצנועה והיא יפה ונאה, אז היופי נחשב לכבוד לה. אבל כשהאשה יפה אבל "סרת טעם", והכוונה שמתנהגת בחוסר דעת ולא בצניעות, אז לא בלבד שהיופי אצלה אינו לכבוד לה, אלא היופי אצלה הוא חסרון גדול, כי משתמשת ביופיה, לקלקל ולהחטיא בני אדם, ועתידה ליתן את הדין על זה שמחטיאה אחרים. והוא הדמיון לנזם זהב באף חזיר, שנהפך לכלי משחית. עכ"ד.

ועל דרך זה הוא בבת כהן, שהקדוש ברוך הוא הטביע בכהנים, תכונה של אש מהירה ולוהטת, על מנת שתתלהט ותזדרז נפשם בעבודת ה'. ובמקום להשתמש בכח האש לעבודת ה', השתמשה בכח האש לעריות לחטוא ולהחטיא אחרים. וזהו נזם זהב באף חזיר, שנהפך הנזם היקר והנאה, לכלי משחית, לנבור בו אשפתות ומקומות מטונפים. וכך הבת כהן השתמשה בכח האש לכלי משחית, להכעיס את הבורא יתברך. ולכך נענשה מדה כנגד מדה, להענש באש האוכלת את העוברי עבירה.

ושרש הנפילה של הבת כהן שזינתה, בא מחמת שלא התבוננה בזכות הגדולה שנתנה בידה, להיות בת לכהנים, שהם משרתי ה', והקדוש ברוך הוא הטביע בהם כח אש ומהירות, על מנת שיוכלו להתקרב אליו יתברך יותר. ואם היתה מתבוננת, בזכות הגדולה שנפלה בחלקה, והיתה מתחזקת באמונה, ויודעת שהקדוש ברוך הוא הביאה לעולם הזה, על מנת לעובדו ולהתקרב אליו יתברך, אז לא היתה נופלת בחטא חמור כזה.

וכעין זה מצינו בגמ' קדושין מ. ברבי צדוק, שתפשה אותו מטרוניתא אחת, ותבעה אותו לדבר עבירה, ולא יכל להשמט ממנה שיכלה להורגו, ואמר לה חלש ליבי עכשיו, ואיני יכול לעשות העבירה לפני שאוכל דבר מה, אמרה לו יש כאן בשר טמא לאכילה, אמר לה רבי צדוק, מאי נפקא מינה, מי שעושה עוון כזה, יכול לאכול דבר כזה [טמא], והסיקה את התנור על מנת לצלות לו הבשר, ונכנס רבי צדוק וישב בתוך התנור, ושאלה אותו מה זה, אמר לה רבי צדוק, מי שעושה זה [חוטא בעריות] נופל בזה [באש הגיהנום], אמרה לו אותה מטרוניתא, אילו ידעתי שכל כך חמור עליכם דבר זה, לא ציערתי אותך כך. שאצל רבי צדוק, האמונה בשכר ועונש היתה כל כך גדולה, עד שראה בעוון של גילוי עריות את אש הגיהנום, ולכך נכנס מיד לאש, כי הבין שהחוטא בעריות נענש באש. ואם הבת כהן היתה מתחזקת מעט באמונה, היתה רואה לנגד עיניה את אש הגיהנום, שבעוון העריות. וכיון שלא ראתה לנגד עיניה את אש הגיהנום, וראתה רק את התענוג הגשמי שבעבירה, נענשה באש ששורפת אותה, כמו באש הגיהנום.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן קכה

כבוד הבריות

"ולא תונו איש את עמיתו ויראת מאלהיך כי אני ה' אלהיכם"
(ויקרא כ"ה י"ז).

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: בויקרא רבה לג "כתיב מוות וחיים ביד הלשון אמר ר' חיא בר אבא היתה לפניו כלכלה של תאנים, אכלה עד שלא עישרה מוות ביד הלשון, עישרה ואכלה חיים ביד הלשון. רבן גמליאל אמר לטבי עבדו צא וקנה לי בשר טוב, הביא לו לשון, וכאשר אמר לו הבא לי בשר רע הביא לו לשון. אמר לו [טבי] אדוני ממנו יוצא טוב וממנו יוצא רע, כאשר הוא טוב אין טוב ממנו וכאשר הוא רע אין רע ממנו. רבי עשה סעודה לתלמידיו הביא לפניהם לשונות רכין ולשונות קשין, התחילו בוררין את הרכין ומניחים את הקשין. אמר להם בני כך יהא לשונכם רך אלו עם אלו, לפיכך משה מזהיר את ישראל ולא תונו איש את עמיתו".

וצריך ביאור א] מה שביאר ר' חיא בר אבא שמוות וחיים ביד הלשון הוא לענין מעשר, שלפני שעישר חייב מיתה ולאחר שעישר הרי זה מותר באכילה, צריך ביאור מה הקשר בין דיבור של הונאת דברים ופגיעה בחבירו, לבין דיבור של מעשרות. ב] כשרבן גמליאל ביקש "בשר טוב" בפשוטו התכוון לבשר רך וטעים, וכשביקש "בשר רע" בפשוטו התכוון לבשר קשה לאכילה. ואם כן מדוע הביא לו לשון היה לו להביא לו מה שביקש, ויכל לאמר לו בפיו שלשון של אדם ממנו יוצא טוב וממנו יוצא רע, ומה קשור זה שלשון כשהוא רע אין רע ממנו, לבשר הרע שביקש ממנו רבן גמליאל. ג] כשרבי רצה ללמד את תלמידיו לדבר בלשון רכה, מדוע הראה להם על ידי לשון קשה שאי אפשר לאכול אותה, שמה ענין זה לזה, שהרי בא ללמדם להזהר בלשון של אדם בדיבורו, והוא מראה להם לשון של בהמה שאינה מדברת כלל.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר זה על פי המשנה בפרקי אבות (פרק ד' משנה א') "איזהו מכובד המכבד את הבריות שנאמר כי מכבדי אכבד ובוזי יקלו". וביאר זה בנפש החיים שאדם שמכבד את כל הבריות אף על פי שהם פחותים הרבה ממנו, כי אומר בליבו הלא בצלם אלהים נבראו כל הברואים, וכל מה שברא הקדוש ברוך הוא לא ברא אלא לכבודו, וכשאדם מכבד את הבריות הוא בעצם מכבד את הבורא יתברך עכ"ד.

נמצא ששורש כבוד הבריות הוא מחמת הצלם אלהים שנברא האדם, ובזה שמכבד את הבריות הוא מכבד את הקדוש ברוך הוא. ואם פוגם בכבוד הבריות, עוונו כבזיון כלפי מעלה וכחילול ה', שהוא עוון שאין לו כפרה רק במיתה. ואדם שמזלזל בכבוד הבריות על ידי כח הדיבור עוונו גדול יותר, מאדם שמזלזל בכבוד הבריות בלי כח הדיבור. כיון שכח הדיבור הוא הכח החזק ביותר שיש באדם. וכמו שביאר בחפץ חיים

(שער הזכירה פרק א') הטעם שלשון הרע שקול כנגד כל העוונות, שכל העבירות נעשות על ידי איברים שהם גשמיים, ולכן אין הקלקול גדול כל כך. אבל לשון הרע נעשה על ידי כח הדיבור שכולו רוחני, לכך קלקולו למעלה בעולמות העליונים הוא גדול מאוד, ולכך העונש הוא כנגד כל העוונות.

ובזה יש לבאר את דברי המדרש, שמוות וחיים ביד הלשון הוא לענין מעשר, שלפני שעישר חייב מיתה ולאחר שעישר אין עליו מיתה. וכוונת המדרש להזהיר לאדם, שאם משתמש בכח הדיבור לתורה ולדבר רק לרעהו זוכה לחיים. ואם משתמש בכח הדיבור לפגוע בחבירו נענש במוות. כמו באוכל פירות שאינן מעושרים נענש במוות, כי לא השתמש בכח הדיבור להפריש מעשר. ואם השתמש בדיבור להפריש מעשר זוכה לחיים ומקיים מצווה באכילתו. וכן הוא בדיבור אם השתמש בכח זה לאונות את חבירו, הרי זה משתמש בכח גדול לפגוע בצלם אלוהים שענינו חלול ה' שעונשו מיתה ח"ו.

ועל דרך זה יש לבאר מה שרבן גמליאל אמר לעבדו צא וקנה לי בשר טוב, רצה בשר בריא וטוב שיתחזק גופו לעבודת ה'. ויוכל יותר לעבוד את ה'. וטבי עבדו הביא לו לשון, וכוונתו שאם ישתמש בכח הדיבור ללמוד תורה ולדבר רק לרעהו, זוהי עבדות ה' הגדולה שיתכן, כיון שעל ידי זה שמכבד לרעהו מכבד את הצלם אלהים שבו, וזהו קדוש ה'. וכשאמר לעבדו הבא לי בשר רע, רצה לסגף ולענות את עצמו לאכול בשר רע, כדי להתיש את כח הגופני והגשמי שבו. והביא לו טבי עבדו לשון שכשהוא רע אין רע ממנו, וכוונתו על דרך שכתב הגר"א באגרתו "ועד יום מותו צריך האדם להתייסר, ולא בתעניות וסיגופים רק ברסן פיו ובתאוותו, וזה התשובה וזה כל פרי העולם הבא". ואם יסגף עצמו לרסן את כח דיבורו, שלא ידבר רע על רעהו זהו הסיגוף האמיתי ואין צריך להתענות. ולכך הביא לו לשון לרמז על הסיגוף שבשמירת הלשון מלדבר רע על רעהו.

ורבי שהביא לתלמידיו לשונות רכין וקשין וברורו את הרכין והניחו את הקשין, אמר להם רבי כך יהא לשונכם רך אלו אם אלו. חשבתי להסביר על פי דברי החפץ חיים (שער התבונה פרק ו') שהביא מהירושלמי, כמו שאם היה הולך בדרך וניגף רגל אחד בחבירו ועל ידי זה נפל לארץ ונפצע בגופו ובפניו, וגם הרגל ההוא, לא רק שלא עולה בדעתו לנקום מאותה רגל מלרפאותה, אלא גם אין לו שום שנאה על הרגל ההוא, כי מי הוא הרגל ומי הוא גופו ופניו, והכל אחד, ורק מתחלק לאברים. כך אם חבירו פגע בו או ציערו, לא יחשוב לשנוא אותו ולנקום בו, כיון שבעולם העליון שכל ישראל הם שורש נשמה אחד, ורק בעולם הזה הם מתחלקים לגופים שונים עכ"ד.

וזה מה שבא רבי ללמד את תלמידיו כשבאים לדבר עם חבריהם, יראו לברור לשון רך לדבר עמהם, כמו שהם בוררים לעצמם לשון רך כיון שטבע האדם לדאוג לעצמו. כך יראו את חבריהם כחלק מהם, כיון שבשורש נשמתם הם אחד. ועל ידי זה יהיה להם קל יותר להזהר בכבוד חבריהם. ולכך נאמר בכתוב "ואהבת לרעך כמוך (ויקרא יט יח). וכתב הרמב"ן "כמוך ממש". וביאר דבריו באור יהל (חלק א סימן כא) שגם אם ירצה האדם בכל ליבו, שחבירו יתעשר בעושר רב ומכל מקום רצונו שהוא בעצמו יעלה עליו מעט בעושרו. כבר לא נחשב "כמוך ממש" בלי

שום הבדל בינו לחבירו. ודבר זה שייך רק בתורת ישראל ולא באומות העולם, כי גם אומות העולם נצטוו על הדינים ושלא ירצחו נפש ושלא יגזלו, אבל צווי כזה שיהא שווה ממש הוא וחבירו שייך רק בתורת ה' לעם ה'.

והביאור בזה הוא על פי המבואר לעיל, שכל נפשות ישראל הם אחד בשרשם. ולכך על ידי התבוננות יכול האדם להרגיש שהוא ורעהו הם אחד אבל זה שייך רק באדם שאצלו הצד הרוחני חשוב יותר מהצד הגשמי שבו. אבל אדם שאצלו הצד הגשמי הוא חשוב יותר מהצד הרוחני, לא יוכל להרגיש "כמוך ממש", כי בגופות ודאי שהם חלוקים זה מזה, שהם גופות נפרדים.

ובזה יש לבאר את דברי הגר"א באבן שלימה (פרק י אות יט) "אף על פי שהקדוש ברוך הוא מעניש, נכנס לפנים משורת הדין, אבל הרע לבריות משלמין לו כגמולו ממש, וכן להגבה לב". ויש לבאר זה, שאדם שהוא טוב לבריות, נמצא שהוא מקיים ואהבת לרעך כמוך, ומבין שכלל ישראל בשרשם ונשמתם הם אחד. לכך נוהגים עמו לפנים משורת הדין, כי מחשבין לו גם את המעשים טובים של האחרים [כי הם שייכים לנשמתו], ובזה מקילים ממנו את עונשו. אבל אדם שהוא רע לבריות, נמצא שהוא מפריד את עצמו מכלל ישראל, ומחשיב את עצמו בפני עצמו, ולא מקושר לבריות. אדם כזה דנין בשמים לפי מעשיו, כי אין לו את הכח של הציבור והבן.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן קכו

לא לידי נסיון

"לא תעשו לכם אלילים ופסל ומצבה לא תקימו לכם ואבן משכית לא תתנו בארצכם להשתחוות עליה כי אני ה' אלהיכם" (ויקרא כ"ו א').

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: כתב רש"י "כנגד זה הנמכר לנכרי, שלא יאמר הואיל ורבי מגלה עריות אף אני כמותו הואיל ורבי עובד עבודה זרה אף אני כמותו הואיל ורבי מחלל שבת אף אני כמותו, לכך נאמרו מקראות הללו".

וזה צריך ביאור מה ההוא אמינא שאם הרב רשע ומגלה עריות, שהעבד העברי גם כן יהא מותר לו לגלות עריות, ולמה צריך פסוק מיוחד להזהיר בנמכר לעובד עבודה זרה שאסור לו לחלל שבת ולגלות עריות ולעבוד עבודה זרה וצע"ג.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר את דברי רש"י על פי דברי הרמב"ם בפרק ו' מהלכות דעות הלכה א "דרך ברייתו של אדם להיות נמשך בדעותיו ובמעשיו אחר ריעיו וחביריו, ונוהג כמנהג אנשי מדינתו. לפיכך צריך אדם להתחבר לצדיקים ולישב

אצל החכמים תמיד, כדי שילמוד ממעשיהם. ויתרחק מן הרשעים ההולכים בחשך, כדי שלא ילמוד ממעשיהם, הוא ששלמה אומר הולך את חכמים יחכם ורועה כסילים ירוע. ואומר אשרי האיש וגו' וכן אם היה במדינה שמנהגותיה רעים ואין אנשיה הולכים בדרך ישרה, ילך למקום שאנשיה צדיקים ונוהגים בדרך טובים, ואם היו כל המדינות שהוא יודעם ושומע שמועתן נוהגים בדרך לא טובה כמו זמנינו, או שאינו יכול ללכת למדינה שמנהגותיה טובים מפני הגייסות או מפני החולי, ישב לבדו יחידי כענין שנאמר ישב בדד וידום, ואם היו רעים וחטאים שאין מניחין אותו לישב במדינה אלא אם כן נתערב עמהן ונוהג במנהגם הרע, יצא למערות ולחוחים ולמדברות ואל ינהיג עצמו בדרך חטאים, כענין שנאמר מי יתנני במדבר מלון אורחים".

ואם כן היה מקום לומר שהנמכר לנכרי שמגלה עריות ועובד עבודה זרה ומחלל שבת, לא יענש אם גם הוא יחטא כמו רבו. כיון שבטבע חייב להמשך אחר ריעיו וחבריו ואנשי מדינתו, וכל שכן שבטבע חייב להמשך אחר רבו. והעבד אינו יכול לצאת למערות ולחוחים ולמדברות כיון שרבו לא יניח לו. אם כן אונס רחמנא פטריה ואין הקדוש ברוך הוא בא בטרוניא עם בריותיו.

וזה בא הכתוב לומר שאינו כן, וגם במצב כזה יכול להשמר ולא להמשך אחר רבו, כיון שנכנס למצב של נסיון ואין לו אפשרות לברוח ממקום הנסיון, הקדוש ברוך הוא יתן לו סייעתא דשמיא לעמוד בנסיון. כמו שנאמר בכתוב "ויבוא אברהם לספוד לשרה ולבכותה" (בראשית כ"ג ב') ופירש רש"י "ונסמכה מיתת שרה לעקידת יצחק, לפי שעל ידי בשורת העקידה שנזדמן בנה לשחיטה וכמעט שלא נשחט, פרחה נשמתה ממנה ומתה".

וכן הוא בפרקי דרבי אליעזר (פרק ל"ב) "חרה אפו של סמאל שראה שלא עלתה בידו תאוות ליבו לבטל קרבנו של אברהם. מה עשה הלך ואמר לשרה, אי שרה לא שמעת מה שנעשה בעולם. אמרה לו לאו, אמר לה לקח אישך הזקן לנער יצחק והקריבו לעולה והנער בוכה ומילל שלא יכול להנצל. מיד התחילה בוכה ומיללת, בכתה שלוש בכיות כנגד שלוש תקיעות, שלוש יללות כנגד שלוש יבבות ופרחה נשמתה ומתה. בא אברהם אבינו ומצאה שמתה, שנאמר ויבוא אברהם לספוד לשרה ולבכתה".

והקשה בשיחות מוסר (תשלג ו') מדוע אברהם אבינו עמד בנסיון העקידה, ובא לעקוד את יצחק בשמחה. ושרה לא עמדה בנסיון ופרחה נשמתה מיד כששמעה על העקידה, אף על פי שהיתה גדולה מאברהם אבינו בנבואה. וביאר זה על פי הגמ' סנהדרין קז. "לעולם אל יביא אדם את עצמו לידי נסיון, שהרי דוד מלך ישראל הביא עצמו לידי נסיון ונכשל". והביאור בזה שבזמן שהקדוש ברוך הוא נותן נסיון לאדם, יחד עם הנסיון הוא נותן לו גם כח וסייעתא דשמיא לעמוד בנסיון. אבל בזמן שאדם מביא נסיון על עצמו, אינו מקבל כוחות לעמוד בו. וזהו ההבדל בין הנסיון של אברהם לנסיון של שרה. שאת אברהם אבינו הקדוש ברוך הוא הכניס לנסיון, ולכך קיבל כוחות לעמוד בו. אבל את שרה אמנו הקדוש ברוך הוא לא הכניס לנסיון, והיא הכניסה את עצמה לנסיון. ולכך לא קיבלה כח וסיעתא דשמיא לעמוד בו עכ"ד.

ובזה יש לבאר כאן שהתורה מלמדת את העבד, שגם במצב קשה שנמכר לאדון מגלה עריות ובעל עבירות, מכל מקום יכול לעמוד בנסיון זה. כיון שהקדוש ברוך הוא הכניס אותו לנסיון זה, הקדוש ברוך הוא גם יתן לו כוחות לעמוד בו. ורק

באדם שיש באפשרותו לעזוב את המדינה שאנשיה רשעים ולילך למדבר, מחוייב לעזוב את המדינה, ואם לא יעזוב את המדינה לא יקבל סייעתא דשמיא לעמוד בנסיון. שנחשב לו שהוא מביא על עצמו נסיון, כיון שבידו לברוח למדבר.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן קכז

ישראל אורייתא וקודשא בריך הוא חד הוא

"אם בחוקותי תלכו ואת מצותי תשמרו ועשיתם אותם" (ויקרא כ"ו ג').

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: פירש רש"י "אם בחקתי תלכו, יכול זה קיום המצוות, כשהוא אומר ואת מצוותי תשמרו וכו' הרי קיום המצוות אמור, הא מה אני מקיים אם בחקתי תלכו, שתהיו עמלים בתורה".

וצריך ביאור מדוע התורה כותבת את עמל התורה, רק בדרך רמז [בחוקותי תלכו], ולא כתבה זה מפורש, אם תעמלו בתורה, אז תזכו לכל הברכות וההבטחות שנאמרו בפרשה.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי לבאר זה על פי המשנה בחגיגה י. "היתר נדרים פורחים באויר [ופירש רש"י התרת נדרים על ידי חכם, יש רמז מועט במקרא ואין על מה לסמוך, אלא שכך מסור לחכמים בתורה שבעל פה]. הלכות שבת, חגיגות, והמעילות, הרי הם כהררים התלויים בשערה, שהן מקרא מועט והלכות מרובות". וצריך ביאור מדוע התורה לא כתבה דינים חמורים אלו בצורה מפורשת, ונאמרו רק ברמז.

העובדי כוכבים כותבים הכל, לכך רוב התורה נמסרה בעל פה. כיון שהתורה היא ברית בין הקדוש ברוך הוא לישראל, אי אפשר שעובדי כוכבים גם ילמדו אותה.

התשובה לכך מבוארת בגיטין ס: "אמר רבי אלעזר תורה רוב בכתב ומיעוט על פה, שנאמר אכתוב לו רובי תורתי כמו זר נחשבו", ופירשו תו"ס שעובדי כוכבים כתבו את התורה שבכתב, ואם הקדוש ברוך הוא היה כותב את כל התורה לישראל, היו

ולכן ניתנה התורה בעל פה, כדי שתשמר הברית בין ישראל לבין הקדוש ברוך הוא. וכמבואר בגיטין שם "אמר רבי יוחנן לא כרת הקדוש ברוך הוא ברית עם ישראל, אלא בשביל דברים שבעל פה, שנאמר כי על פי הדברים האלה כרתי אתך". ובזה חשבתי להסביר מדוע התורה לא כתבה במפורש, אם תעמלו בתורה, רק אם בחוקותי תלכו. כיון שעמל התורה, הוא מיוחד לעם ישראל ולא לעובדי כוכבים, והוא עיקר הברית בין בני ישראל לקדוש ברוך הוא. לכך הקדוש ברוך הוא סתם ולא

פירש בכתוב ענין עמל התורה, כדי שהעובדי כוכבים לא ידעו כלל מענין עמל התורה, כי זה מיוחד רק בין ישראל לאביהם שבשמים.

ובזה יש לבאר את הגמ' שבת פח. בצדוקי שראה את רבא מעיין בסוגיא, והיה ממעך את אצבעותיו תחת רגלו, והיו אצבעותיו זבות דם, ולא היה מרגיש מחמת העיון הגדול בסוגיא. וכשראה אותו הצדוקי, כעס ואמר לו עם פזיז אתם, שהקדמתם פיכם לאזנכם שאמרתם נעשה ונשמע, עוד לפני שתראו אם תוכלו לעמוד. ונראה שכעסו של הצדוקי, היה על עמל התורה. כי הבין שצריך ללמוד תורה ולהחכים. אבל לא הבין מדוע צריך לעמול כל כך בתורה, עד כדי כך שלא מרגיש שבשרו שותת דם. כי הצדוקי לא ידע שעמל התורה הוא הברית, בין ישראל לבין אביהם שבשמים, וזה מה שענה רבא לצדוקי, שאמר לו שאנחנו הולכים עם הקדוש ברוך הוא בשלימות ובתמימות, וסמכנו עליו שלא יתן לנו דבר שלא נוכל לעמוד בו. וכוונתו שבמתן תורה, עם ישראל כרת ברית עם הקדוש ברוך הוא, והברית היא על ידי עמל התורה. ובזה אנחנו משעבדים את כל כחותינו לעבודת ה', וזהו הנעשה ונשמע, לשעבד את כל כחתינו לעבודת ה'. וזהו ההיפך הגמור מדרכם של הצדוקים, שהם מאמינים רק בתורה שבכתב ולא בתורה שבעל פה. ולכך אצלם אין כלל מושג של עמל תורה.

וכשאין עמל תורה ואין ברית בין ישראל לקדוש ברוך הוא, ואז באה החורבן והגלות. כמו שמבואר בבית הלוי [פרשת בא] שחורבן בית המקדש השני, התחיל מחמת שינאת חינם שהיתה בין כלל ישראל כמבואר ביומא ט: וזה הביא לפירוד בין היהודים, ומזה נפרדו חלק מהחכמים מקבלי התורה, והתחילה כת הצדוקים, שכפרו בדברי חכמים ובקבלת חז"ל ומזה נצמח החורבן עכ"ד. והביאור בדבריו הוא על פי המבואר לעיל, שהצדוקים שנפרדו מן החכמים, הפסיקו לעמול בתורה, וזהו ביטול הברית בין ישראל לאביהם שבשמים. וכיון שהתבטלה הברית, כבר אין מקום לבית המקדש וארץ ישראל, כיון שהם רק באים לעזור ליהודים, לחזק את הברית עם הקדוש ברוך הוא. אבל כשאין ברית ביניהם, אין צורך כבר בבית המקדש ובארץ ישראל. וכל זה בא מחמת שביטלו את עמל התורה.

ועל ידי עמל התורה, זוכים לקנות את התורה, וכמבואר בכתבי האריז"ל [שער רוח הקדש] "אמנם אמר לי מורי ז"ל [הוא האריז"ל] כששאלתי לו איך זכה לכל החכמה הזאת, והשיב לי שטרח במאד מאד בחכמה זאת, ואמרתי לו כי גם הרמ"ק ז"ל וגם אני חיים [המהרח"ו] טרחתי במאד מאד בחכמה זאת. ואמר לי שהאמת הוא, שטרחנו מאד מאד יותר משאר אנשי דורנו, אבל לא עשינו כמוהו, כי כמה לילות היה נשאר בלתי שינה על מאמר אחד של ספר הזוהר. ולפעמים ששה לילות של ימי החול שבשבוע, היה מתבודד ויושב על עיון מאמר אחד בזוהר בלבד. ולא היה ישן כל הלילות ההם, רוב פעמים".

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן קכח

תיקון המידות

"אם בחוקותי תלכו ואת מצותי תשמרו ועשיתם אתם" (ויקרא כ"ו ג').

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: בילקוט כאן "אמר ר' לוי משל למקום אדרימון [מדבר] שהוא משובש בגייסות, הושיב בה המלך קוסטרינוס [חיילים] לשמרו, כך אמר הקדוש ברוך הוא התורה אבן ויצר הרע אבן, האבן תשמור את האבן. התורה אבן דכתיב ואתנה לך את לוחות האבן וגו',

ויצר הרע אבן שנאמר והסירותי את לב האבן מבשרכם".

וצריך ביאור א] מה המיוחד בתורה שנמשלה לאבן. ב] כיצד האבן שבתורה, יכול לשמור את האבן של יצר הרע, ומה הקשר בין זה לזה.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר זה על פי דברי הגר"א באבן שלימה (פרק א' א') "כל עבודת ה' תלוי בתיקון המידות, שהם כמו לבוש להמצוות וכללי התורה, וכל החטאים מושרשים במדות, עיקר חיות האדם הוא להתחזק תמיד בשבירת המדות, ואם לאו למה לו חיים". נמצא שעיקר עבודת האדם בעולם הזה, היא תקון המידות, והתפקיד של התורה הוא לסייע לאדם בתיקון המידות. והוא המשל במדרש, למקום מדבר, שהוא משובש בגייסות. שאז אי אפשר לעבור במדבר, מחמת הגייסות. וכן הוא בעולם הזה, משובש במדות רעות, ואי אפשר לעשות מצוות נקיות לשם הקדוש ברוך הוא. כי המדות הרעות פוגעות גם במצוות [מחמת מחשבות זרות של כבוד וכד']. וזהו יצר הרע שנקרא אבן. שלבו של האדם משובש במידות ותכונות רעות, וקשה להכניס אל ליבו מחשבות טהורות.

והתקנה לזה היא על ידי התורה שנתנה בלוחות אבן, ועל ידי עמל התורה, האדם משרש ועוקר מלבו, את כל המדות הרעות. וכמבואר באבן שלימה (פרק ד' אות י"ד) "פעמים תיכף כשמתחיל ללמוד ולילך בדרך הישר, מכניס היצר הרע גאות בלבו לומר שכבר הגיע למעלה עליונה, ושכבר נתבטל ממנו שליטת יצר הרע, ועל ידי הגאוה בא לכלל כעס. אבל באמת התורה נמשלה למקוה, וכמו שמים אינן מטהרין עד שכל גופו עולה בהן, כך בתורה עד שכל גופו יוכתש בהן כחרדל".

נמצא שעל ידי זה שהאדם כותש את גופו בעמל תורה, זוכה לטהרת הלב, והקדוש ברוך הוא מסיר מקרבו לב האבן, ונותן לו לב בשר. ולכך התורה נתנה בלוחות אבן, לרמז לאדם שעליו ליקח את התורה, ולכתוש את גופו בעמלה של תורה. וכמו שכותשים על ידי אבן, כך יכתוש את גופו. שסגולת התורה לתקן הכל, כמבואר בנפש החיים (שער ד), ששרשה של התורה הקדושה, הוא מעל לכל העולמות, ולכך התיקון שבא על ידי התורה הקדושה הוא מתקן את כל הפגמים.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן קכט

ביום ההוא יהיה ה' אחד

"ונתתי גשמיכם בעתם ונתנה הארץ יבולה ועץ השדה יתן פריו" (ויקרא כ"ו ד').

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: "ועץ השדה" פירש רש"י "הן אילני סרק, ועתידין לעשות פירות".

וצריך ביאור שבגמ' בשבת ל: מבואר שיהיו הרבה ניסים מעל הטבע לעתיד לבא, שאשה תלד בכל יום, ואילנות יתנו פירות בכל יום, וארץ ישראל תוציא גלוסקאות וכלי מילת, ומדוע נזכר בפסוק רק שאילנות סרק יתנו פירות, ולא הוזכרו גם ענינים אלו, שאשה תלד בכל יום, וארץ ישראל תוציא גלוסקאות וכלי מילת.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר זה על פי מה שאחז"ל "ולמה נתקללה [האדמה] ר"פ אמר אף הוסיפה על הצווי, סמכה לעשות רצון בוראה, עץ פרי עושה פרי, אפילו אילני סרק עשו פירות" (בראשית רבה ה). וצריך ביאור מדוע הוסיפה על הצווי.

ונראה שהאדמה כוונה בזה, שיהא יותר כבוד שמים וקידוש ה', שכל האילנות יתנו פירות. ועל ידי זה יתגלה יותר כבודו של הקדוש ברוך הוא. שכל הבריאה כולה מוציאה פירות, ומשבחת ומפארת ליוצרה.

וכעין זה מבואר בילקוט שמעוני [שמואל רמז קלא] "אמר [דוד] לפני הקדוש ברוך הוא, רבונו של עולם כל מה שעשית בעולמך יפה, חכמה יפה מן הכל חוץ מן השטות, מה הנאה בשוטה הזה, אדם מהלך בשוק וקורע בגדיו, והתינוקות משחקין בו ורצין אחריו והעם משחקין עליו, זה נאה לפניך. אמר לו הקדוש ברוך הוא לדוד, על שטות אתה קורא תגר, חייך שתצטרך לו וכו' אמר לו הקדוש ברוך הוא תצטער ותתפלל עליה עד שאתן לך ממנה. לא עשה דוד אלא הלך אצל פלישתים וכו' כיון שבא אליו באו אצל אכיש, ואמרו לו נהרוג למי שהרג את אחינו [גלית הפלישתי]. אמר להם אכיש לא מלחמה היתה, ואילו הרג אחיכם [גלית] אותו, לא במלחמה היה הורגו, ועכשיו שהרג זה, כך התנה לו עם אחיכם, אם יוכל להלחם איתי והכני, אמרו לו אם כן עמוד מכסאך שהמלכות לדוד, וכן הוא אומר הלא זה דוד מלך הארץ ואנחנו עבדים לו. באותה שעה נתיירא דוד והתחיל אומר יום אירא אני אליך אבטח. התחיל דוד להתפלל ואומר רבון העולמים ענני בזו השעה, אמר לו הקדוש ברוך הוא דוד מה אתה מבקש, אמר לו תן לי מעט מאותו דבר [שטות], אמר לו ולא אמרתי לך בז לדבר יחבל לו, והשטות אתה מבקש. עשה עצמו כשוטה, והיה כותב על הדלתות, אכיש מלך גת מחוייב לי מאה ריבוא, ואשתו חמישים. ובתו של אכיש היתה

שוטה, והיתה צועקת ומשתטה בפנים, ודוד צועק ומשתטה בחוץ, אמר להם אכיש יודעים אתם שחסר שוטים אני, שנאמר חסר משוגעים אני. באותה שעה שמח דוד שמחה גדולה"

והשאלה של דוד המלך היתה, מדוע הקדוש ברוך הוא ברא שטות, הרי בדבר זה אין כבוד שמים ולא מתקדש שם ה', כשרואים שוטה המהלך בחוץ וקורע בגדיו, והתינוקות רצין אחריו והעם משחקין עליו. עד שהראה לו הקדוש ברוך הוא, שגם בשטות יכול להתגלות כבוד שמים, שעל ידי השטות ינצל דוד המלך. ולעתיד לבוא יתגלה ויתקדש כבוד שמים, ובכל דבר יראו מיד את יד ה' המכוונת, ואת הנס שנמצא בכל ההנהגה של הטבע.

ולכך מבואר בפרקי דרבי אליעזר [פרק לא] שבזמן הגאולה, עתיד הקדוש ברוך הוא לתקוע בשופר לקבץ את הגלויות, שנאמר "והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול" [ישעיה כז יג]. השופר יהיה מהקרן של האיל, שעקד אברהם אבינו תחת יצחק בנו. וצריך ביאור מדוע דווקא יתקע, בקרן האיל של העקידה. והביאור הוא על דרך שנתבאר לעיל, שלעתיד לבוא יתגלה כבוד שמים בכל דבר, והעקידה שעקד אברהם אבינו את יצחק בנו, היה המעשה הגדול ביותר שגילה כבוד שמים בעולם. ולכן דווקא הקרן של האיל של העקידה, הוא יבוא ויבשר שהגיע זמן הגאולה, שבו יתגלה כבוד שמים בעולם.

וזהי כוונת הכתוב ועץ השדה יתן פריו, שיגיע זמן שיתגלה כבוד שמים בכל דבר, ואפילו אילני סרק יתנו פירות. ועל דרך זה מבואר באבן שלימה (פרק יא אות יא) שסעודת לויתן שתהיה לעתיד לבוא, הוא משל על ריבוי הדעת עם שמחה גדולה, ויתגלו כל סודות התורה. וזה לשון הגר"א "סעודת לויתן הוא הדעת שתתרבה בארץ, שהוא השמחה הגדולה אשר אין למעלה ממנה [וביאור לויתן ענין דביקות, כמו לוית חן [משלי א], ורצונו לומר שבכל פעם מוסיף דעת בהשגת אלהותו, בעמקי סודות תורתו, ותתגבר תשוקת הנפש להתדבק בו יתברך. ותהיה הנפש עודפת והולכת בכל רגע ורגע, וזה שאמר יצרת לשחק בו, כי לשון שחוק, נופל על שמחה פתאומית – במגיה שם]. וכן משה רבינו נקרא לויתן, ועל זה נאמר יצרת לשחק בו, והוא השעשוע של הקדוש ברוך הוא עם הצדיקים, שמחדש להם התורה. כמו שנאמר ויחזו את האלהים ויאכלו וישתו [שמות כד יא]. והראיה הוא ההשגה, והוא האור הגנוז לצדיקים. ויהיה פנימיות התורה בהתגלות, כמו עכשיו פשוטו של תורה. ועל כן יהיה חירות מכל המקטרגים [שהעוסקים בסודות התורה אין יצר הרע שולט בהם, ועל כן מימילא יפסקו קטרוגיו, כי כל ענין שליטת יצר הרע, הוא העדר הדעת האמיתית, כמו שאמרו אין אדם עובר עבירה אלא אם כן נכנס בו רוח שטות סוטה ג. ומה שאמרו עתיד הקדוש ברוך הוא לעשות סוכה לצדיקים מעורו של לויתן בבא בתרא עה. הוא עץ הדעת טוב ורע שלעתיד יהיה כולו היקף לקדושה – במגיה שם]. וכן יין המשומר, הוא סודות התורה שיתגלו על ידי משה, ועל אותו הזמן נאמר יהי כבוד ה' לעולם ישמח ה' במעשיו במהרה בימנו אמן כן יהי רצון".

וזה הביאור בדברי רש"י, שלעתיד לבוא יהיה גילוי כבוד שמים גדול גם בגשמיות, [שאילני סרק יתנו פירות], וגם ברוחניות יתרבה כבוד שמים [שיבינו את כל סודות התורה].

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן קל

חמדת הממון

"אלה המצות אשר צוה ה' את משה אל בני ישראל בהר סיני" (ויקרא כ"ז ל"ד).

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: הילקוט בסוף הפרשה מביא, מעשה באדם שהיו לו ב' בנים, אחד עושה מצוות רבות והאחד לא עושה כלל, זה שעשה מצוות רבות, מכר את ביתו וכל נכסיו עבור המצוות, יום אחד בהושענא רבה, נתנה לו אשתו עשרה מטבעות שיקנה לבניו מהשוק, כיון שיצא פגע בגבאי צדקה, אמר לו תן צדקה לכלה יתומה, נתן להם ונתבייש לחזור לביתו, הלך לבית הכנסת ראה אתרוגים, לקח אותם ונסע לים הגדול, כשהגיע למדינת הים, ושם חלה המלך, ואמרו לו הרופאים שרפואתו היא, לאכול אתרוגים שברכו עליהם היהודים בסוכות, ביקשו ולא מצאו בכל המדינה, מצאו את אותו האיש רובץ עם שקו, אמרו לו יש לך משהו למכור, אמר להם איש מסכן אני ואין לי כלום, פתחו את השק ומצאהו מלא אתרוגים, הביאום למלך ונרפא, אמרו לו למלאות שקו בדינרים, (ומובא זה גם ברש"י סוכה מו:).

וצריך ביאור א] מדוע סיבב הקדוש ברוך הוא ישועה לאותו אדם שעשה מצוות, דווקא על ידי אתרוגים ולא על ידי דבר אחר. ב] מדוע אותו אדם לקח את האתרוגים, האם העלה בדעתו שיעשה לו כזה נס מן השמים, שהמלך יהיה זקוק דווקא לאתרוגים של מצוה. ג] מדוע כששלוחי המלך שאלו אותו, אם יש לך משהו למכור, אמר להם איש מסכן אני ואין לי כלום למכור, הרי מעיקרא נסע למדינת הים על מנת לסחור באתרוגים הללו, ואם כן מיד היה לו להציע לפניהם את סחורתו.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר זה על פי דברי המסילת ישרים (פרק י"א). "כי כבר היה אפשר שיכבוש האדם את יצרו על הממון ועל שאר ההנאות, אך הכבוד הוא הדוחק, כי אי אפשר לו לסבול לראות את עצמו פחות מחביריו, ועל דבר זה נכשלו רבים ונאבדו".

ועל דרך זה כתב הרמב"ם בהלכות דעות פרק ו' הלכה א "דרך ברייתו של אדם להיות נמשך בדעותיו אחר רעיו וחביריו, ונוהג כמנהג אנשי מדינתו, לפיכך צריך אדם להתחבר לצדיקים ולישב אצל החכמים תמיד כדי שילמוד ממעשיהם, ויתרחק מן הרשעים ההולכים בחשך, כדי שלא ילמוד ממעשיהם, הוא ששלמה אומר הולך את החכמים יחכם ורועה כסילים ירוע".

נמצא שאדם שיוצא מבית המדרש, על מנת לעמול לפרנסתו, נכנס למקום סכנה, כיון שרואה את אנשי העולם רצים הרבה להרוויח ממון, יכול להמשך בדעותיהם, ועלול לעזוב את התורה.

ולכך אותו אדם שיצא לעמול לפרנסתו, חשש שמא ימשך הרבה אחר תאוות הממון ואחר הגזל. וכבר אחז"ל "גזל ועריות נפשו מחמדתן ומתאוה להם" (חגיגה יא:), וכעין זה נאמר בכתוב "חור כרפס ותכלת אחוז בחבלי בוץ וארגמן על גלילי כסף" (אסתר א' ו'). וכתב בביאור הגר"א על דרך הרמז, שיצר הרע נכנס בהדרגה אל האדם, בקטנותו מתאוה למאכל ולמשתה, ואחר כך כשגדל האדם, לבגדים יקרים ומצעות ומטות, ואחר כך לכסף וזהב, ואחר כך למרגליות ואבנים טובות, ואחר שיש בידו כל אלה, מתאוה שאף הרצפה תהיה מאבנים יקרות, כי לעולם אין אדם מת וחצי תאותו בידו עכ"ד. נמצא שבזמן שהאדם יוצא להרוויח ממון הוא בסכנה גדולה.

ולכך כשיצא לסחור, לקח איתו את האתרוגים, כיון שאתרוג דומה ללב כמבואר בחז"ל [ויקרא רבה ל י"ד]. ובא להזכיר לעצמו, שאת הלב עליו ליתן למצוות השם יתברך, ושלא יתן את לבו על הבלי העולם הזה. ולכך כששאלו אותו שלוחי המלך, האם יש לו משהו למכור, לא הזכיר כלל את האתרוגים, כיון שלא לקח אותם למכירה. רק על מנת להזכיר לו, שתמיד יתן את לבו למצוות. ולכך הקדוש ברוך הוא שלח לו את הישועה, דווקא על ידי האתרוגים. כי בדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו. וכיון שהלך בדרך התורה, ותמיד נתן ליבו למצוות, הקדוש ברוך הוא שלח לו את הישועה על ידי המצוות. ותמיד כשיראה את עושרו, יזכר שבאו לו על ידי האתרוגים, ויזכר במצוות.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן קלא

הנה אלהינו זה קוינו לו ויושיענו

"וידבר ה' אל משה במדבר סיני באוהל מועד באחד לחודש השני בשנה השנית לצאתם מארץ מצרים לאמור" (במדבר א א).

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: בילקוט תחילת במדבר "אמר ר' מאיר משל את הצדיקים בדירתן ומשל את הרשעים בדירתן, משל את הצדיקים בדירתן, במרעה טוב ארעה אותם ובהרי מרום ישראל יהיה נוהם (יחזקאל ל"ד י"ד). ומשל את הרשעים בדירתן, כה אמר ה' אלהים ביום רדתו שאולה האבלתי כיסיתי עליו את התהום, במה הרשעים מתכסין כשהן יורדים לגהינום בתהום, חזקיה ברבי חיא אמר, הגיגית הזאת במה מכסין אותה בכלי חרס, מפני שהיא מינה כך הרשעים כתיב בהם והיה במחשך מעשיהם (ישעיה כ"ט ט"ו). לפיכך הם חשוכים לפני הקדוש ברוך הוא, והוא מורידן לשאול שהיא חשכה, ומכסה עליהם את התהום שהוא חושך, שנאמר וחשך על פני תהום (בראשית א ב). והצדקה שהקדוש ברוך הוא מביא לעולם, מפורסמת כהרים הללו. משפטיך תהום רבה (תהילים ל"ו ז') משפט שאתה עושה בעולם כתהום רבה, מה תהום בסתר אף משפטיך בסתר. כיצד כיון שחרבה ירושלים בתשעה באב חרבה, כשהראה הקדוש ברוך הוא

ליחזקאל מראה לו בעשירי באחד לחודש, למה, שלא לפרסם לו באיזה יום באיזה חודש חרבה, אבל כשהוא בא לגדל את ישראל מפרסם באיזה יום באיזה חודש באיזה שנה, באחד לחודש השני בשנה השנית לצאתם מארץ מצרים".

וצריך ביאור בדברי הילקוט א] מה הכוונה שדירתה של צדיקים נמשלה למרעה טוב, ודירתם של רשעים נמשלה למרעה רע, לאיזה דירה הכוונה ולאיזה מרעה הכוונה. ב] מדוע צריך לכסות את הרשעים שבגהינום בתהום, האם לא מספיק להם עונש הגהינום. ג] מה הפירוש לכסות בתהום שהוא חושך. ד] משפטי ה' הם בסתר, וכהמשל בחורבן ירושלים שהקדוש ברוך הוא אמר ליחזקאל בעשירי באחד לחודש, שלא לפרסם הדין על ירושלים, וצריך ביאור שהאם לא יודעים כולם, שירושלים נחרבה בתשעה באב, ומה ענין לכסות יום זה, וכיצד אפשר לכסותו. ה] מה ענין המיוחד לפרסם את היום שבו הקדוש ברוך הוא בא לגדל את ישראל על ידי מנין הגולגולת, הרי כולם ידעו שספרו אותם במדבר, ולדור המדבר אין שום נפקא מינה בזה שהיום מפורסם, ולדורות הבאים מאי נפקא מינה להם, לידע באיזה יום בדיוק הקדוש ברוך הוא מנה את ישראל, העיקר שמנה אותם ומאי נפקא מינה באיזה יום מדויק. וצ"ע.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר את דברי הילקוט על פי הגמ' שבת קמט: "אמר רבה בר רב הונא, מלמד שהיה [נבוכדנצר הרשע] מטיל פור [גורלות] על גדולי המלכות, לידע איזה בן יומו של משכב זכור" ועוד שם "אמר רב יהודה אמר רב, בשעה שירד אותו רשע לגיהנום, רעשו כל יורדי גיהנום, אמרו שמא למשול עליהם הוא בא, או ליחלות [להענש] כמותם הוא בא. יצתה בת קול ואמרה, ממי נעמת רדה והשכבה את הערלים [סבור היית להיות בנועם יותר מן האחרים]. ועוד שם "אמר רב יהודה אמר רב ירמיה בר אבא אמר רב מלמד שרכב על ארי זכר וקשר תנין בראשו, לקיים מה שנאמר וגם את חית השדה נתתי לו לעבדו".

וביאר זה בבן יהוידע ששלמה המלך בא על מלכת שבא, כמו שנאמר "והמלך שלמה נתן למלכת שבא את כל חפצה אשר שאלה" (מלכים א י י"ג) ופירש רש"י "כל חפצה בא אליה ונולד ממנה נבוכדנאצר". הוליד ממנה בת, ונבוכדנצר יצא מבת זו, ולכן הוא החריב את בית המקדש שבנה שלמה המלך, לקיים מה שנאמר מהרסייך ומחריביך ממך יצאו. ולכן אהב נבוכדנצר את ירמיהו הנביא, כיון שירמיהו הנביא היה גלגול של שלמה המלך. ולכן רכב על ארי זכר, כיון שיצא מהבת שנולדה משלמה, וכל מלכי בית דוד נקראים בשם אריה, על שום גור אריה יהודה.

והסיבה שהיה מטיל גורלות על גדולי מלכות למשכב זכור, הוא כדי לפרסם את הדבר הרע והמאוס שהיה עושה, על מנת להראות שזה דבר הגון, וכך צריך לנהוג. ולכן היה אותו רשע אוכל ארנבת (כמבואר בגמ' נדרים סה.) כיון שהחוטא במשכב זכור, עונשו לבא בגלגול של שפן או ארנבת, כמבואר בשער הגילגולים לרבינו האר"ז"ל. ולכן אותו רשע מרוב דביקותו בטומאת עוון זה, היה אוכל ארנבת שמוכנה לגלגול של עוון זה. ולכך כשירד אותו רשע לגיהנום רעשו כל יורדי גיהנום, כי אלו אותם

גויים שהיה מתעסק עמהם במשכב זכור, וירדו לגיהנום. וכשראו שנכנס למחיצתם לגיהנום, פחדו כיון שהאנשים שנכשלו בעוון משכב זכור. ענשם בגיהנום הוא, שכל אחד ילקט עצים, ושורף בהם את חבירו שנכשל עמו, ואחר כך הנשרף חוזר לקדמותו, ומלקט עצים על מנת לשרוף בהם את חבירו כנזכר בסדר אליהו זוטא (בפרק ח), ולכך פחדו הגויים שמא בא נבוכדנצר שחטא בהם, ללקט עצים ולשרוף אותם עכ"ד המופלאים.

נמצא שנבוכדנצר שהיה גלגול של נמרוד כמבואר בדברי האריז"ל [והביאם שם בבן יהוידע], היה רשע שמתאווה להוסיף טומאה על טומאתו, והיה מפרסם את תועבותיו ברבים. ומכל מקום כשראה אותו צדקיה המלך אוכל ארנבת חיה, אמר לו נבוכדנצר שישבע לו שלא יגלה את זה ברבים (כמבואר בגמ' נדרים סה.). כי רצה להסתיר את האכזריות שהיתה טבועה בו. אבל את הטומאה הגדולה שהיתה טבועה בו, הוא השתדל לפרסם, ולכך הטיל פור על גדולי המלכות, לפרסם את טומאתו.

ובזה נראה לבאר את דברי הילקוט, שכאלה רשעים שמפרסמים את טומאתם ברבים, אבל את האכזריות שבהם הם מסתירים, כי הם רוצים להראות אנשים הגונים בעיני הבריות, אבל מאידך גיסא רוצים לפרסם את המלחמה שלהם בבורא עולם, ומפרסמים את טומאתם. בכאלה רשעים, כשהם יורדים לגיהנום הקדוש ברוך הוא מכסה עליהם את התהום, כדי שמידת הרחמים לא תוכל להליץ עליהם, שיקלו מעליהם מעט את ענשי הגיהנום. והוא מידה כנגד מידה, כיון שהם פרסמו את מלחמתם בבורא עולם, שוב הקדוש ברוך הוא מסתיר את פניו מהם, ולא רוצה לרחם עליהם.

אבל הקדוש ברוך הוא משל את הצדיקים במרעה טוב, כמו שאמרו חז"ל "אמר ר' אלעזר עתיד הקדוש ברוך הוא לעשות מחול לצדיקים, והוא יושב ביניהם בגן עדן, וכל אחד ואחד מראה באצבעו, שנאמר ואמר ביום ההוא הנה אלהינו זה קוינו לו ויושיענו זה ה' קוינו לו נגילה ונשמחה בישועתו" (תענית לא.). נמצא שלעתיד לבא הצדיקים שוהים במחיצתו של הקדוש ברוך הוא, ורואים את גילוי כבודו יתברך, וזהו מרעה טוב, שאין לך מקום טוב יותר ממחיצתו של הקדוש ברוך הוא.

וכעין זה מבואר באבן שלימה להגר"א (פרק י ס"ק י"ח) "על ידי הרחיצה בנהר דינור [לאחר פטירתן של הצדיקים], מסירים מעליו הבגדים צואים שהוא לבוש בעולם הזה, ששם נכלו האברים והגוף, ואחר כך מלבישים אותו במלבושים שתיקן לו מהמצוות, ועולה לקרבן על ידי מיכאל, שהוא כהן של מעלה. וזוכה לעמוד תמיד לפני ה' ולהנות מזיו השכינה".

והכוונה במדרש שהקדוש ברוך הוא הסתיר את היום שנחרבה ירושלים, חשבתי להסביר על פי דברי המדרש (פתיחה דאיכה רבה) "אמר ר' שמואל בר נחמן בשעה שחרב בית המקדש, בא אברהם לפני הקדוש ברוך הוא, בוכה וממרט זקנו ותולש שערות ראשו ומכה את פניו וקורע את בגדיו ואפר על ראשו, והיה מהלך בבית המקדש וסופד וצועק. אמר לפני הקדוש ברוך הוא מפני מה נשתניתי מכל אומה ולשון, שבאתי לידי בושה וכלימה זאת וכו', אמר אברהם לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם, מפני מה הגלית את בני, ומסרתן בידי האומות והרגום בכל מיתות משונות, והחרבת את בית המקדש, מקום שהעליתי את יצחק בני עולה לפניך, אמר לו

הקדוש ברוך הוא לאברהם בניך חטאו ועברו על כל התורה ועל כ"ב אותיות שבה וכו'. מיד פתח אברהם לפני הקדוש ברוך הוא ואמר, רבונו של עולם למאה שנה נתת לי בן, וכשעמד על דעתו והיה בן שלשים ושבע שנים, אמרת לי העלהו עולה לפני, ונעשיתי עליו כאכזרי ולא ריחמתי עליו, אלא אני בעצמי כפתתי אותו. ולא תזכור לי זאת ולא תרחם על בני. פתח יצחק ואמר רבונו של עולם, כשאמר לי אבא אלהים יראה לו השה לעולם בני, לא עכבתי על דבריך ונעקדתי ברצון לבי על גבי המזבח, ופשטתי את צוארי תחת הסכין, ולא תזכור לי זאת ולא תרחם על בני.

פתח יעקב ואמר רבונו של עולם, לא עשרים שנה עמדתי בבית לבן, וכשיצאתי מביתו פגע בי עשו הרשע ובקש להרוג את בני, ומסרתי עצמי למיתה עליהם. ועכשיו נמסרו ביד אויביהם כצאן לטבחה, לאחר שגידלתים כאפרוחים של תרנגולים, וסבלתי עליהם צער גידול בנים, כי רוב ימי הייתי בצער גידול בעבורם, ועתה לא תזכור לי זאת לרחם על בני. פתח משה ואמר רבונו של עולם, לא רועה נאמן הייתי על ישראל ארבעים שנה, ורצתי לפניהם כסוס במדבר, וכשהגיע זמן שיכנסו לארץ, גזרת עלי במדבר יפלו עצמותי, ועכשיו שגלו שלחת לי לספוד ולבכות עליהם, זהו המשל שאומרים בני אדם מטוב אדוני לא טוב לי, ומרעתו רע לי.

באותה שעה אמר משה לירמיה לך לפני, שאלך ואביאם ואראה מי מניח ידו עליהם, אמר לו ירמיה אי אפשר לילך בדרך מפני ההרוגים, אמר לו אף על פי כן. מיד הלך משה וירמיה לפניו עד שהגיעו לנהרות בבל, ראוהו למשה ואמרו זה לזה בא בן עמרם מקברו לפדותינו מיד צרינו, יצתה בת קול ואמרה, גזירה היא מלפני. מיד אמר להם משה, בני להחזיר אתכם אי אפשר שכבר נגזירה גזירה, אלא המקום יחזיר אתכם במהרה, והניח אותם.

באותה שעה הרימו קולם בבכיה גדולה, עד שעלתה בכייתם למרום, הדא הוא דכתיב על נהרות בבל שם ישבנו גם בכינו. כיון שבא משה אצל אבות העולם, אמרו לו מה עשו האויבים בבנינו, אמר להם מהם הרגו, ומהם כפתו ידיהם לאחוריהם, ומהם אסורים בכבלי ברזל, ומהם נפשטים ערומים, ומהם מתו בדרך ונבלתם לעוף השמים ולבהמת הארץ, ומהם מושלכים לחמה רעבים וצמאים. מיד פתחו כולם ובכו וקוננו בקינות וכו', באותה שעה קפצה רחל אמנו לפני הקדוש ברוך הוא ואמרה, רבונו של עולם גלוי לפניך, שיעקב עבדך אהבני אהבה יתירה, ועבד בשבילי לאבא שבע שנים, וכשהשלימו אותן שבע שנים והגיע זמן נישואי לבעלי, יעץ אבי להחליפני לבעלי בשביל אחותי. והוקשה עלי הדבר עד מאוד, כי נודעה לי העצה, והודעתי לבעלי ומסרתי לו סימן שיכיר ביני ובין אחותי, כדי שלא יוכל אבי להחליפני. ולאחר כן נחמתי בעצמי וסבלתי את תאותי, ורחמתי על אחותי שלא תצא לחרפה. ולערב חלפו אחותי לבעלי בשבילי, ומסרתי לאחותי כל הסימנין שמסרתי לבעלי, כדי שיהא סבור שהיא רחל. ולא עוד אלא שנכנסתי תחת המיטה שהיה שוכב עם אחותי, והיה מדבר עימה והיא שותקת, ואני משיבתו על כל דבר ודבר, כדי שלא יכיר לקול אחותי וגמלתי חסד עמה. ולא קנאתי בה, ולא הוצאתיה לחרפה, ומה אני שאני בשר ודם עפר ואפר, לא קנאתי לצרה שלי, ולא הוצאתיה לבושה ולחרפה, ואתה מלך חי וקיים רחמן, מפני מה קנאת לעבודת כוכבים שאין בה ממש, והגלית בני, ונהרגו בחרב ועשו אויבים בהם כרצונם.

מיד נתגלגלו רחמיו של הקדוש ברוך הוא, ואמר בשבילך רחל אני מחזיר את ישראל למקומן, הדא הוא דכתיב "כה אמר ה' קול ברמה נשמע נהי בכי תמרורים רחל מבכה על בניה מאנה להנחם על בניה כי איננו. וכתיב כה אמר ה' מנעי קולך מבכי ועיניך מדמעה כי שכר לפעולתך וגו' וכתיב ויש תקוה לאחריתך נאם ה' ושבו בנים לגבולם" עכ"ל המדרש.

נמצא מדברי המדרש, שבזמן חורבן בית המקדש, היתה מדת הדין מתוחה מאוד על כלל ישראל, ואפילו תפילותיהם ותחנוניהם של האבות לא הועילו, ואפילו משה רבינו שתמיד עמד בפרץ, והצליח לבטל את מדת הדין מעל כלל ישראל, ואפילו כשחטאו בעגל ביטל את הקטרוג של מדת הדין, והקדוש ברוך הוא ביטל את העונש לכלות את ישראל. אבל בזמן חורבן בית המקדש, לא הצליח משה רבינו לבטל את הקטרוג, ואף על פי שאחז"ל "גדולים צדיקים במיתתם יותר מבחייהם" (חולין ז:) והלך לנהרות בבל על מנת לגאול את ישראל, ולכך נראה אליהם בדמותו, עד שיצתה בת קול ואמרה גזירה היא מלפני, ואינך רשאי לגאול אותם מבבל. וזה מחמת עוצם הקטרוג שהיה עליהם בזמן החורבן.

אבל לבסוף רחל אמנו הצליחה לבטל את הגזירה, והקדוש ברוך הוא קיבל תפילתה, לגאול את ישראל מבבל. והסיבה שהצליחה רחל אמנו לבטל את הגזירה, נראה משום שהקדוש ברוך הוא מיעט את כוחו של השטן המקטרג, על ידי זה, שלא פרסם את היום של חורבן בית המקדש, כמבואר בילקוט כאן. והיינו שהקדוש ברוך הוא העלים מן השטן המקטרג, את זמן החורבן. וכיון שהשטן לא ידע את היום של החורבן, הומעט כוחו, ואז הועילה תפילתה של רחל אמנו על הגאולה.

וכעין זה מצינו בתוס' שבת פט. בשם המדרש שהקדוש ברוך הוא העלים ממלאך המוות את יום מתן תורה, כדי שלא יקטרג עליהם, לומר אומה שעתידה לחטוא לסוף מ' יום בעגל, אתה נותן להם את התורה, ולכך התורה נקראת תושיה, מפני שנתנה בחשאי מפני השטן (כמבואר בסנהדרין כו:). אבל לעתיד לבא בזמן שהקדוש ברוך הוא יבא לגאול את ישראל, אז הקדוש ברוך הוא יפרסם את השנה את החדש ואת היום של הגאולה. כי השטן כבר לא יוכל לקטרג עליהם, כי אז השכינה תהיה עמהם, ולא יהיה כח לשטן לקטרג.

וכעין זה מבואר בגמ' סנהדרין קו. "וישא משלו ויאמר אוי מי יחיה משמו אל, אמר רבי יוחנן אוי לה לאומה שתמצא בשעה שהקדוש ברוך הוא עושה פדיון לבניו, מי מטיל כסתו בין לביא ללביאה, בשעה שנזקקין זה עם זה". כי בזמן הגאולה, השכינה תהיה עם ישראל, וכל מי שירצה לעכב את גאולתן של ישראל, יסכן את עצמו. ולכך כשהקדוש ברוך הוא בא לגדל את ישראל על ידי המנין לגולגולתם, לא היה חשש של קטרוג של השטן. כיון שהיו ישראל אז באחדות כאיש אחד בלב אחד, ולכך הקדוש ברוך הוא בא למנות אותם, על מנת להשרות את שכינתו ביניהם. וכל מקום שהשכינה שורה, אין מקום לקטרוג, כי אין לשטן שליטה, במקום שנמצא הקדוש ברוך הוא בכבודו ובעצמו.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן קלב

ודגלו עלי אהבה

"איש על דיגלו באותות לבית אבותם יחנו בני ישראל מנגד סביב לאוהל מועד יחנו" (במדבר ב ב).

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: פירש רש"י "באותות, כל דגל יהיה לו אות מפה צבועה תלויה בו, צבעו של זה לא כצבעו של זה, כל אחד כגוון אבנו הקבועה בחשן, ומתוך כך יכיר כל אחד את דיגלו, דבר אחר באותות לבית אבותם, באות שמסר להם יעקב אביהם כשנשאוהו ממצרים, ויעשו בניו לו כן כאשר צוום, יהודה ויששכר וזבולון ישאוהו מן המזרח, ראובן ושמעון וגד מן הדרום".

משמע שישנו קשר הדוק, בין הדגלים של השבטים, לבין נשיאת ארונו של יעקב אבינו לקבורה. וביותר מזה מבואר בכתוב "לבני יוסף לבני אפרים תולדותם למשפחותם לבית אבותם" (במדבר א' ל"ב). וכתב בעל הטורים "ולא אמר לבני יוסף לאפרים, לפי שיוסף לא נשא במטת אביו משום כבוד מלכות, לא רצה למנותו בדגלים, ונקרא הדגל על שם בניו. לכך אמר לבני אפרים כדרך שאומר בכולם". וצריך ביאור מה ענין הדגלים, לנשיאת מטתו של יעקב אבינו, ומי שלא נשא מטתו לא נמנה בדגלים וצ"ע.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר את דברי רש"י, על פי המבואר בילקוט שמעוני "כיון שנגלה הקדוש ברוך הוא על הר סיני, ירדו עמו עשרים ושנים אלף רבבות מרכבות של מלאכים, שנאמר רכב אלהים רבותיים, והיו כולם עשוים דגלים דגלים, לכך נאמר דגול מרבבה, כיון שראו אותן ישראל שהן עשוין דגלים דגלים, היו מתאוין לדגלים. אמרו הלואי שאנו נעשין דגלים כמותם וכו' אמר להם הקדוש ברוך הוא נתאויתם לדגלים, חייכם שאני עושה שאלתכם, שנאמר ימלא ה' כל משאלותיך, מיד הודיעו הקדוש ברוך הוא אהבתו של ישראל, ואמר למשה לך ועשה אותם דגלים כמו שנתאוו".

ועוד בילקוט שם "חיבה גדולה חיבב הקדוש ברוך הוא את ישראל, שעשאן דגלים כמלאכי השרת, כדי שיהיו ניכרין בני ראובן לעצמן בני שמעון לעצמן". ועוד בילקוט שם "גדולים היו ישראל בדגליהם, וכל האומות מסתכלין בהם ותמהין ואומרים מי זאת הנשקפה, אמרו להם האומות שובי שובי השולמית מה שובי השולמית, הדבקי לנו ובואי לך אצלנו, ואנו עושין אתכם שלטונין ודוכסין והגמונין, שובי שובי ונחזה בך, וישראל אומרים להם מה תחזו בשולמית, ומה גדולה אתם נותנים לנו, שמא כמחולת המחניים, שמא גדולה אתם יכולים ליתן לנו כמו שנתן לנו ה' אלוהינו במדבר, דגל מחנה יהודה דגל מחנה ראובן דגל מחנה אפרים דגל מחנה דן".

רואים מדברי חז"ל שהמעלה של הדגלים, היא גדולה מאוד, ועם ישראל תמיד התאוו לדגלים, כי זוהי מעלתן של מלאכי השרת. וצריך ביאור מהו המיוחד שבדגלים.

וחשבתי להסביר על פי דברי הגר"א באבן שלימה (פרק ד' אות ט"ו) "פעמים שאדם יודע שהיא עבירה חמורה ואחריתה מרה כלענה, רק שאי אפשר לו ליפרד מתאותו אשר הורגל בה, וזה שאומר לב טהור ברא לי אלהים ורוח נכון חדש בקרבי וכו', מתחילה צריך לייסר את עצמו בדברים המכניעים ומשברים את ליבו, לנתק מוסרות ההרגל ולהשליך אהבת המדומה, כמו שאמרו לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע, וזה הנקרא מוסר". נמצא מדברי הגר"א, שפעמים האדם יודע שדרך החטא היא מרה כלענה בסופה, ועתיד לדון בעונשים קשים ומרים. אבל קשה לו להנתק מתאוותו, ולהנתק מחבריו הרעים שמרגילים אותו לחטוא, והתקנה לזה הוא על ידי לימוד המוסר, שבזה משבר את לבו ומכניע את יצרו הרע.

ועל דרך זה נראה לבאר לבאר הענין, כי מתחילה בני ישראל היו שרויים במצרים שהיא ערוות הארץ, ונשקעו בטומאת מצרים הרבה, וכמעט נטמעו לגמרי בטומאת מצרים. אבל הקדוש ברוך הוא ברחמיו גאל אותם מטומאת מצרים, והביא אותם לעבודתו ונתן להם את תורתו. אבל עדיין היה קשה להם להתנתק לגמרי מטומאת מצרים, שנשקעו בה הרבה, כי לא עבר הרבה זמן מיציאת מצרים, ועדיין לא הספיקו בני ישראל לנתק מעצמם לגמרי, את הרצון להתענג בתענוגי העולם הזה, ולהרגלים הרעים שהיו להם במצרים. והיו צריכים תמיד לייסר את עצמם בדברים המכניעים ומשברים את הלב, כדי להשליך את אהבת התענוגות ואת אהבת עולם הזה כנגד.

אבל בזמן שבני ישראל, ראו את מלאכי השרת שהיו עשויים דגלים דגלים, הבינו את מעלת עבודת השם, והרגישו חשיבות גדולה מאוד בעבדות ה'. כי הרגישו חשיבות של מלאכים שאין בהם יצר הרע, וכל תפקידם הוא רק לקדש שם שמיים. ולכך התאוו מאוד לדגלים, כי רצו להיות במעלה גדולה זו, לראות חשיבות גדולה בעבודת ה', ואז לא יהיה להם כלל נסיון להתנתק מעבודת ה', ולרצות את תענוגי עולם הזה וטומאת מצרים.

ובזה מובנים היטב דברי הילקוט, שאומות העולם באים לבני ישראל ומפתים אותם לעזוב את עבודת ה', ואז יעשו אותם דוכסים ומושלים, ויתנו להם תענוגי עולם הזה. ובני ישראל משיבין להם, שאינכם יכולים ליתן לנו דגלים, כמו שהקדוש ברוך הוא נתן לנו דגלים. וכוונתם לומר לאומות העולם, שבזמן שהקדוש ברוך הוא לנו את הדגלים, שוב עלינו למדרגה גדולה, ועבודת ה' אצלנו היא התענוג הגדול ביותר שיתכן. וכל תענוגי והבלי עולם הזה, הם כאין וכאפס לעומת עבודת ה', וזה זכינו לקבל בדגלים, ולכך לא תוכלו לפתות אותנו לעזוב את עבודת ה', על ידי תענוגי והבלי עולם הזה.

ובזה מבואר הקשר בין הדגלים, לבין נשיאת ארונו של יעקב אבינו לקבורה. כי יעקב אבינו היה עמוד התורה, ודמותו היתה חקוקה בכסא הכבוד. כמבואר בפרקי דרבי אליעזר (פרק ל"ו). "הראהו [הקדוש ברוך הוא ליעקב בחלומו] סולם עומד מן הארץ ועד השמים, שנאמר ויחלום והנה סולם (בראשית כ"ח י"ב) ומלאכי השרת עולים ויורדים בו, ורואים פניו של יעקב

ואומרים, זה הפנים כפני החיה שבכסא הכבוד". וכשבניו נשאו אותו לקבורה בארץ ישראל, הרגישו את רוממות עבודת ה', שהרגישו בעצמם כאילו נושאים את ארון התורה. וכעין שנאמר בבני ישראל שנשאו את ארונו של יוסף לצד ארון ברית ה' כמבואר בחז"ל "וכל אותן שנים שהיו ישראל במדבר, היו שני ארונות הללו, אחד של מת ואחד של שכינה מהלכים זה עם זה, והיו עוברין ושבין אומרים מה טיבן של שני ארונות הללו, אמרו אחד של מת ואחד של שכינה, אמרו קיים זה כל מה שכתוב בזה". (סוטה יג.)

ולכך כשנשאו בני ישראל את ארונו של יעקב אבינו, הרגישו גם הם רוממות וכבוד גדול בעבודת ה'. וזה הביאור בגמ' סוטה יג. "שבאו בני עשו ובני ישמעאל ובני קטורה, תנא כולם למלחמה באו, כיון שראו כתרו של יוסף תלוי בארונו של יעקב, נטלו כולם כתריהם ותלאום בארונו של יעקב". וצריך ביאור כיון שבאו למלחמה על בני ישראל, כי רצו לעשות ליטול את חלקו במערת המכפלה, וכמו שביאר המהרש"א. אם כן מדוע כשראו את כתרו של יוסף תלוי בארונו של יעקב, מיד נכנעו גם הם וכבדו הרבה את יעקב. אלא שבזמן שראו את ארונו של יעקב אבינו, עם כתרו של יוסף. הרגישו רוממות עבודת ה'. והעריכו מאוד את יעקב אבינו שקיים את כל מצוות ה', כי נכנס בליבם ההרגשה של רוממות עבודת ה'. ולכך כבדו מאוד את יעקב אבינו.

ובזה יש לבאר הטעם שיוסף לא נשא את ארונו של יעקב אבינו, כי רוממות עבודת ה' היתה טבועה בו, עוד מזמן שיעקב אבינו מסר לו את כל תורתו שלמד בבית שם ועבר. כי בזה הושלמה ההכנה של יוסף לרדת למצרים.כי בזה שקיבל מיעקב אבינו את כל תורתו, זכה להיות בדרגה גבוהה בעבודת ה', ולמאוס ברע ולמאוס בהבלי עולם הזה ובטומאת מצרים. ויש להטעים זה בכוונת בעל הטורים, שיוסף לא נשא את ארונו של יעקב אבינו משום "כבוד המלכות". והכוונה למאן מלכי רבנן (גיטין סב.). שזכה יוסף למלכות התורה ועבודת ה', ולכך לא היה צריך לישא את ארונו של יעקב אבינו.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן קלג

כי על מוצא פי ה' יחיה האדם

"צו את בני ישראל וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש"
(במדבר ה ב')

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: במדרש רבה כאן "מהיכן באת עליהם הצרעת, ר' יהודה בר' סימון אמר מן מעשה העגל ורבותינו אומרים מן המתאוננים, לדעת רבותינו מן המתאוננים באת עליהם הצרעת, כיצד בשעה שהוריד להם האלהים את המן עשה להם האלהים כמה ניסים, אמרו רבותינו לא היו צריכים להפנות כדרך בני אדם למה כן, אלא אמר האלהים יהיו בני נצרכים להפנות, והיאך הכתבתי עליהם שהם אלהים,

שנאמר אני אמרתי אלהים אתם, אלא כשם שאין המלאכים צריכים לדבר זה עוד אף הם לא יהיו צריכים לדבר זה עוד.

דבר אחר אמר האלהים האומות אוכלים ונצרכים, והיאך אני נותן הפרש בין בני לבין האומות, לפיכך לא היו נצרכים, מה עשו בטובה שעשה להם האלהים, התחילו אומרים ליצנות עליו. אומר זה לזה אי אתה שומע שמעון אחי אמר לו בחייך ראית בימיך, אדם נותן חיטים בריחים ואינן נטחנות ויורדות, אף אנו אוכלים את המן ואינו יורד, אמר לו חבירו מתירא אני, שליום אחרון תנפח כריסי ותבקע, מפני שאין אנו מוציאין אותו, באותה שעה אמר הקדוש ברוך הוא למשה, איני יכול לסבול ולכבוש עד אנה ינאצוני (במדבר י"ד י"א). וכו'.

ואחר כך אמרו זה לזה, יהיו זכורין אותם הימים שהיינו במצרים, בשעה שהיינו מבשלים קדרות של בשר, ויושבים ואוכלים פכסמין [לחם יבש או כסנין-רד"ל], ופותין בתוך הזום [מרק] של בשר, לואי מתנו שם ולא הוציאנו האלהים משם. שנא' מי יתן מותנו ביד ה' בארץ מצרים בשבתנו וכו' ועכשיו אין לנו אלא המן הזה בלבד, בערב כן בבוקר כן, בחול כן, בשבת. עשה אדם יום טוב אין לו לאכול אלא מן, עשה יום רע אין לו לאכול אלא מן, הרי נפשות יבשים, שנאמר ועתה נפשנו יבשה אין כל. אמר רבי שמעון בר יוחאי וכי בשר היו מבקשין, והלא כל מעדני עולם טועמים במן, כל מי שהיה מתאווה בשר, היה טועמו וכו' אלא למה שהיו מבקשין עלילה, היאך לחזור למצרים וכו'.

רבי יוסי ברבי סימון אמר מה והיה לכם לזרא, שנעשו כולם זרים, כמו שנאמר וכל זר לא יאכל בו, כך כל מי שניאץ לאלהים נעשה זר, והיאך נעשה זר אלא שבאת עליהם הצרעת, אמר להם האלהים למה הם ניאצו אותי, הרי הם זרים מן הקהל וישלחו מן המחנה כל צרוע" עכ"ל המדרש.

ומשמע מהמדרש שהמתאוננים על המן [שאמרו שתפח כריסים ליום אחרון, או שיש רק מן], נענשו בצרעת, כדי שיצאו מחוץ למחנה ושם לא ירד להם מן ולא יהנו ממנו.

וצריך ביאור א] כיצד טענו שתיפח כריסם ליום אחרון, הרי רואים שאינם צריכים להפנות, אם כן ודאי שהמן נבלע באיברים, ומדוע חששו שתיפח כריסם ליום אחרון. ב] מדוע לא שאלו את משה רבינו, האם ח"ו עתידה כריסינו לתפוח על ידי המן. ג] כיצד חשבו שהקדוש ברוך הוא עושה להם נס, ומוריד לחם מן השמים, על מנת לעשות להם צער שתיפח כריסם. ד] מדוע נזכרו בקדירות בשר שאכלו במצרים, הרי היה להם בשר גם במדבר, שהרי היה להם רוב מקנה ובהמות ולא חסר בשר. ה] מדוע נענשו בצרעת דווקא, ועל ידי זה יצאו מחוץ למחנה שאין שם מן, הרי יכלו להשאר במחנה ולא יצליחו לאכול את המן, כמו שנאמר אצל האנשים שהשאירו מן לשבת שהמן התקלקל, וגם כאן יכל הקדוש ברוך הוא להעניש אותם, שכל המן שיאספו יתקלקל, ולא יהנו ממנו.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי לבאר זה על פי המשנה באבות (פרק ג משנה ג) "שלשה שאכלו על שולחן אחד, ואמרו עליו דברי תורה, כאלו אכלו משולחנו של מקום ברוך הוא, שנאמר וידבר אלי זה השולחן אשר לפני ה". וביאר זה בנפש החיים שם על פי

דברי ר' חיים ויטאל על הפסוק "כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם". שבשעה שאמר הקדוש ברוך הוא תוצא הארץ דשא, ושאר מאכלים. ונבראו המאכלים בעצמם בגשמיות, ונברא בהם גם כח רוחני המקיים אותם [והוא מכח הבל פיו יתברך, שנותן כח לדבר להתקיים]. נמצא שכל מאכל מורכב משני חלקים, האחד הוא החלק הגשמי שבו, והשני הוא החלק הרוחני שבו. וגוף האדם ניזון מהחלק הגשמי של המאכל, והנשמה הרוחנית שבאדם, ניזונת מהחלק הרוחני שנמצא במאכל.

וזהי כוונת הכתוב "כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם", כלומר שחיות האדם שתלויה בלחם, איננה תלויה רק בלחם הגשמי, אלא תלויה גם בחלק הרוחני שנמצא במאכל. והוא המשך הכתוב "כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם", שהוא החלק הרוחני שנמצא במאכל, והוא מכח מוצא פי ה'. והוסיף לבאר בנפש החיים, שישנו חלק שלישי שנמצא במאכל. כי לפני חטאו של אדם הראשון, כל מאכלו היה רוחני וכמו שאחז"ל שמלאכים היו צולים לו בשר ומסננים לו יין (סנהדרין נט:). אבל כשחטא בעץ הדעת, התערב טוב ברע, ובכל מאכל התערב חלק טוב שהוא הרוחני, וחלק רע. ונמצא שבכל מאכל ישנם שלושה חלקים, האחד חלק טוב שהוא החלק הרוחני, והשני הוא החלק הגשמי, והשלישי הוא חלק הרע. ומהחלק הרוחני הטוב ניזונת הנפש, ומהחלק הגשמי ניזון הגוף [שזה נהפך לדם], והחלק הרע יוצא בצואה, והוא חלק הרע והטומאה. ולכן אסור להרהר בדברי תורה כנגד צואה, כי זהו חלק הרע והטומאה ושייך לחיצונים. ולכן המן שהיה יורד מן השמים, לא היה בו פסולת רעה, כי כולו טוב ורוחני והיה נבלע באברים עכ"ד המופלאים.

ונמצא מדברי נפש החיים, שהמן היה מאכל מקודש בלי שום תערובת של רע וטומאה, והוא מאכל זך וטהור. ועל דרך זה כתב בשב שמעתתא בהקדמה בשם המגיד שאמר לבית יוסף, שהמן שאכלו בני ישראל במדבר, היה הכרחי על מנת שיקבלו את התורה בלי שום בחירה. וביאר זה על פי ילקוט הראובני בפרשת בשלח, ששר התורה שנקרא קצ"ה, הוא זה שהמטיר את המן לישראל, שעל ידי אכילת המן שהוא רוחני, נעשו רוחניים מאוד בלי שום נטיה לגשמיות וחומריות כלל. ובזה נתקע בליבם אהבת התורה והמצוות, בלי שום רצון לגשמיות וחומריות.

ובזה יש לבאר את דברי המדרש, שבני ישראל ידעו שהמן הוא מאכל מקודש ורוחני מאוד. אבל חששו שמא ירדו קצת מדרגתם הרוחנית ויחטאו. וברגע שיחטאו ותכנס טומאה בהם, שוב גם במן עצמו שנבלע באברים תכנס טומאה וחלק רע. ואז עתיד לתפוח במיעיהם, כי החלק הטמא והרע הוא החלק המאוס שיוצא במאכל. וכל מה שהמן נבלע באיברים, הוא מפני טהרתו וקדושתו, אבל ברגע שנכנס בהם קצת טומאה, ממילא נטמא גם המן שאכלו, ואז יחזור ויתפח בגופם, כמו בכל מאכל שנסרח מחמת החלק הרע והטמא שבו, וכמו שביאר בנפש החיים. וטענה זו באה להם מחמת שלא העריכו כראוי את עצמם, וחששו שמא לא יוכל להשאר בדרגה רוחנית, ולא האמינו בעצמם שהם מסוגלים.

וכעין זה מבואר בכתוב "ותרגנו באהליכם ותאמרו בשנאת ה' אותנו הוציאנו מארץ מצרים לתת אותנו ביד האמורי להשמידנו" (דברים א כז). ופירש רש"י "בשנאת ה' אותנו הוציאנו מארץ מצרים, הוצאתו לשנאה היתה, משל למלך בשר ודם

שהיו לו שני בנים ויש לו שתי שדות, אחת של שקיא ואחת של בעל, למי שהוא אוהב נותן של שקיא, ולמי שהוא שונא נותן לו של בעל, ארץ מצרים של שקיא היא, שנילוס עולה ומשקה אותה, וארץ כנען של בעל, והוציאנו ממצרים לתת לנו את ארץ כנען". ולכאורה טענתם תמוהה מאוד, שהרי ראו בעיניהם את המכות הגדולות שקיבלו מצרים, כדי שיוציאו את בני ישראל מארץ מצרים. ולבסוף הקדוש ברוך הוא קרב אותם לפני הר סיני ונתן להם את התורה, והבטיח להביא אותם לארץ ישראל. וכיצד טוענים שהקדוש ברוך הוא אוהב יותר את מצרים, ושונא את בני ישראל.

ולפי מה שהסברנו לעיל מובנים הדברים. שטענתם שהקדוש ברוך הוא מתנהג עם מצרים בהנהגה של אהבה, כיון שנותן להם ארץ שיש בה פרנסה בשפע, שהנילוס עולה ומשקה את כל ארץ מצרים. אבל אתנו הקדוש ברוך הוא מתנהג בהנהגה קשה, שמביא אותנו לארץ ישראל ששם הפרנסה תלויה במעשים שלנו, שאם נקיים את התורה ואת המצוות ונהיה בדרגה רוחנית גבוהה, אז הקדוש ברוך הוא ישפיע עלינו שפע ברכה ופרנסה. כמו שנאמר "יפתח ה' לך את אוצרו הטוב את השמים לתת מטר ארצך בעתו לברך את כל מעשה ידך" (דברים כח יב). אבל אם נרד ממדרגתינו ונחטא, אז לא נקבל שפע מהקדוש ברוך הוא והארץ תקיא אותנו, ויבואו עלינו כל הקללות שבתורה. וגם זה בא להם, מחמת שלא האמינו בעצמם, ולא העריכו את הכוחות שיש בהם.

ולפי זה מתורצת השאלה מדוע לא שאלו את משה רבינו, האם המן עתיד לתפוח במעינו. כי ידעו שאצל משה רבינו שאין כלל מציאות של חטא, וכולו מלא וגדוש ביראת שמים. וכמבואר בגמ' ברכות לג: שאצל משה רבינו, יראת שמים נחשב דבר קטן. ובודאי שמשה רבינו ישיב להם, שהמן לא יתפח במעיהם, כי לא שייך כלל להיות במציאות של חטא ועוון. אבל הם חששו בעצמם, שמא יחטאו וירדו ממדרגתם, ואז המן יתפח במעיהם. ולכך נזכרו בקדירות הבשר שאכלו במצרים, שהם היו בגדר של פת חריבה ושלוה בה, שאכלו מעט בשר ומתוך עינוי מצרים, מכל מקום כשאכלו היו בשלוה, ולא חששו שמא עתיד לתפוח במעיהם. שלא היו צריכים להשאר תמיד בדרגה רוחנית גבוהה, על מנת לאכול מסיר הבשר במצרים.

ובזה מובן מדוע הקדוש ברוך הוא הביא עליהם דווקא צרעת, כיון שהם לא האמינו בכוחות עצמם, ולא סמכו על הקדוש ברוך הוא, שאם הוא נותן להם מן לאכול, זהו סימן שהם מסוגלים ויכולים להשאר בדרגה רוחנית גבוהה. ולכן הקדוש ברוך הוא העניש בצרעת שיהיו מחוץ למחנה, וכשהיו יושבים בדד, יהיה להם זמן לעשות חשבון נפש, על מעשיהם והשקפתם הרעה.

וביותר יש לבאר על פי דברי חז"ל "ר' עקיבא אומר כשהיו אנשי דור המדבר רואים פירות ארץ ישראל שהיו תגרי עובדי כוכבים מביאים אותם, מיד היו מתים דכתיב וכל מנאצי לא יראוה" (ילקוט במדבר). וביאר זה ר' חיים בשיחות מוסר (תשלב יט) שראיית הפירות של ארץ ישראל, נחשבת כראיית ארץ ישראל עצמה. וכיון שנגזר על דור המדבר שלא יראו את הארץ, לכך לא יכלו לראות גם את פירותיה, ולכך מיד מתו. וכעין זה יש לבאר בעונש של הצרעת, כיון שהם זלזלו במן, נענשו בצרעת על מנת שיצאו מחוץ למחנה, ולא יראו כלל את המן, כי גם לראות את המן, צריך זכות, ואיבדו את הזכות לראותו.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן קלד

יזיר עצמו מן היין

"צו את בני ישראל וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש: מזכר עד נקבה תשלחו אל מחוץ למחנה תשלחום ולא יטמאו את מחניהם אשר אני שוכן בתוכם" (במדבר ה ב ג).

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: כתב בעל הטורים "מזכר עד נקבה תשלחו, כשם שנתגרשו אדם וחוה ונחש מגן עדן, וסמך פרשת סוטה, לפי שהנחש בא על חוה ונפלו ירכיו, דכתיב על גחונך תלך. וסמך פרשת נזיר, על שם הפרי שאכל אדם הראשון ענבימו ענבי ראש".

וצריך ביאור א] מה הקשר בין שילוח טמאים מן המחנה, לבין השילוח מגן עדן. ב] הנחש נדון ונענש כסוטה כיון שבא על חוה ונפלו יריכיו, צריך ביאור שעיקר העונש בסוטה, הוא לאשה שנפלה יריכה, ואף על פי שהבועל גם נבדק ונענש כמבואר בסוטה כז:, מכל מקום עיקר הבדיקה אצל האשה שהיא שותה, ואם כן מדוע נענש רק הנחש ולא חוה. ג] מה הקשר בין פרשת נזיר מן היין, לבין חטאו של אדם הראשון שאכל ענבים מן העץ.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר את דברי בעל הטורים, על פי הגמ' בערכין טז: "מה נשתנה מצורע שאמרה תורה בדד ישב מחוץ למחנה מושבו, הוא הבדיל בין איש לאשתו בין איש לרעהו, לפיכך אמרה תורה בדד ישב מחוץ למחנה מושבו". והביאור בזה שאדם הנמצא בתוך מחנה ישראל, צריך לראות את הזכות הגדולה שנפלה בחלקו, להיות שרוי בתוך מחנה מיוחד של עם השם.

ועל דרך זה מבואר ברמב"ם בהלכות דעות בפרק ו' הלכה א "דרך ברייתו של אדם, להיות נמשך בדעותיו ובמעשיו אחר ריעיו וחביריו נוהג כאנשי מדינתו, לפיכך צריך אדם להתחבר לצדיקים ולישב אצל החכמים תמיד, כדי שילמוד ממעשיהם. ויתרחק מן הרשעים, ההולכים בחשך כדי שלא ילמוד ממעשיהם". וכשאדם נמצא בתוך מחנה ישראל, ולא רואה את הזכות הגדולה, אלא הולך ומדבר לשון הרע, וגורם לפירוד במחנה. לפיכך נענש בצרעת, שנוטלים ממנו את הזכות להיות בתוך המחנה.

וכעין זה היה חטאו של אדם הראשון, שהיה שרוי בגן עדן, ומלאכי השרת היו צולין לו בשר ומסננין לו יין כמבואר בסנהדרין נט:, וכל העולם היה עומד לשרת אותו, רק על מנת שישב ויהגה בתורת ה' וישמור את מצוותיה. כמו שנאמר "ויקח ה' אלהים את האדם ויניחהו בגן עדן לעבדה ולשמרה" (בראשית ב טו). ואחז"ל לעבדה ולשמרה, לעסוק בדברי תורה ולשמור מצותיה. (ילקוט שמעוני בראשית ב). אבל אדם הראשון, לא העריך כראוי את הזכות להיות בגן עדן, וסבר שעדיין חסר לו את העץ שהקדוש ברוך הוא אסר עליו. ולכך נכשל

ואכל ממנו. וכיון שלא העריך כראוי את הזכות להיות בגן עדן, הקדוש ברוך הוא סילק אותו משם. ובזה מבואר היטב הקשר, בין שילוח מצורעים מן המחנה. לבין אדם הראשון, שנשתלח מגן עדן.

והנחש נידון כסוטה, כיון שבא על חוה, ועיין בבן יהוידע (שבת קמה:) שכתב שאין הכוונה כפשוטו שבא עליה, אלא בא עליה על ידי ראיה, כמין עוף שמזריע על ידי ראיה, כך הנחש בא על חוה על ידי ראיה, ובזה הטיל בה זוהמא. ולכך עיקר העוון היה של הנחש שבא על ידי ראיה, אבל חוה לא עשתה דבר, ולכך לא נענשה בזה. ורק הנחש נענש, כדין בועל סוטה שנפלו יריכיו. ומכל מקום בזה שנענש הנחש, הפסיד האדם הרבה. כמו שאמרו חז"ל "ר' שמעון בן מנסיא אומר, חבל על שמש גדול שאבד מן העולם, שאלמלא נתקלל נחש, כל אחד ואחד מישראל היו מזדמנים לו שני נחשים טובים, אחד משגרו לצפון ואחד משגרו לדרום, להביא לו סנדלבונים טובים ואבנים טובות ומרגליות, ולא עוד אלא שמפשילין רצועה תחת זנבו, ומוציא בה עפר לגינתו ולחורבתו" (סנהדרין נט:). כי הנחש נברא על מנת לשרת את האדם ולסייע לו, כדי שהאדם יהא פנוי לעבודת הבורא. אבל כשחטא הנחש, וגרם לאדם לחטוא ולמרוד בהקדוש ברוך הוא, שוב איבד את הזכות לסייע לאדם בגשמיות העולם, כדי שיהא פנוי לעבודת הבורא. ונמצא שבעונש של הנחש, הפסיד גם האדם.

והקשר בין פרשת נזיר, לבין הענבים שאכל אדם הראשון, חשבתי להסביר על פי הגמ' בסוטה ב. "למה נסמכה פרשת נזיר לפרשת סוטה, לומר לך שכל הרואה סוטה בקילקולה, יזיר עצמו מן היין". וצריך ביאור מדוע הרואה סוטה בקלקולה, יזיר עצמו מן היין. הרי רואה את הסוטה שנענשת הרבה על העוון שעשתה, וצבתה בטנה ונפלה יריכה, ואדרבה דבר זה הוא מוסר גדול לאדם, לראות את סופם המר של רשעים ועוברי עבירה. וכעין זה צריך ביאור הכתוב "ותראו את שקוציהם ואת גילוליהם עץ ואבן כסף וזהב אשר עמהם" (דברים כ"ט ט"ז). ופירש רש"י "ותראו את שקוציהם, על שם שהם מאוסים כשקצים, גילוליהם שמוסרחים ומאוסין כגלל". וגם כאן יש לתמוה, כיצד יתכן שאדם רואה שיקוצים וגילולים המאוסים, ובמקום להתרחק מהמיאוס, הולך ומתקרב אליו ועובד את המיאוס.

והביאור בזה נראה על פי דברי ר' חיים בשיחות מוסר (תשלא כה) שהביא לדברי חז"ל "ויואל משה לשבת את האיש, בשעה שאמר משה ליתרו תנה לי את ציפורה בתך לאשה, אמר לו קבל עליך דבר אחד שאני אומר לך ואני נותנה לך לאשה, אמר לו משה מה הוא, אמר לו הבן שיהיה לך תחילה יהיה לעבודה זרה, מכאן ואילך לשם שמים וקיבל עליו" (ילקוט שמעוני שמות רמז קעד). והקשה ר' חיים כיצד יתרו התנה עם משה תנאי זה. הרי אמרו חז"ל שמתחילה היה יתרו כומר לעבודה זרה, וכשראה שאין בה ממש עמד וכפר בה, ועשה תשובה לפני בא משה למדין, ועמדו כל בני עירו ונידוהו, והשליכו את בנותיו למים, והוציאן משה מהמים (שמות רבה א לב). ונמצא שיתרו הפקיר את עצמו ואת משפחתו לסכנה, בשביל ההכרה הגדולה שהכיר בהקדוש ברוך הוא, והבין שאין ממש בעבודה זרה. ואם כן תמוה מאוד כיצד התנה עם משה רבינו, שהבן הראשון שיהיה לו יהיה כומר לעבודה זרה.

וביאר זה ר' חיים, שעיקר עבדות השם נמדדת, בזה שהאדם מקיים את המצוות, רק משום צווי השם והרגשת

עבדות לבורא עולם ולא מפני הבנתו והכרתו. ולכך אחז"ל "גדול המצווה ועושה יותר משאינו מצווה ועושה". (עבודה זרה ג.) ופרשו התו"ס הטעם "מפני שהוא דואג תמיד לבטל יצרו ולקיים, מצוות בוראו". כי מי שאינו מצווה ועושה, הסיבה שהוא עושה את המצווה, היא מחמת הכרתו והבנתו, שכך ראוי לעשות. אבל מי שמצווה ועושה, הסיבה שהוא עושה את המצווה, היא מחמת שהוא מוכרח לעשות את דבר ה'. וזוהי עבדות השם האמיתית, להיות מוכרח וכפוי לקיים המצוות. ובזה ביאר הענין ביתרו, שאף על פי שעזב את העבודה זרה וחזר בתשובה שלימה, מכל מקום זה היה מחמת הכרתו והבנתו, שדרך השם היא הדרך הנכונה. אבל לא רצה יתרו, שצאצאיו יאמינו בה' ויקיימו מצוותיו בהכרח וכפיה, ואם הם יגדלו בביתו של משה רבינו, יהיו מוכרחים להאמין בה' ולקיים מצוותיו. על כן התנה עם משה רבינו, שאת הבן הראשון יתן אותו כומר לעבודה זרה, ורק אחר כך יבוא מעצמו להכרה כי ה' הוא האלהים, אבל לא מתוך הכרח וכפיה. ובדבר זה שגה יתרו, כי אדרבה עיקר עבדות ה' היא, כשהאדם עושה את המצוות כעבד, ולא מכח הבנתו והכרעת דעתו. כי האדם בטבעו שונא גדרים וסייגים, ולא אוהב לעשות דברים מתוך הכרח וכפיה.

ובזה ביאר ר' חיים הגמ' בנזיר כג: "משל ללוט ושתי בנותיו, הן שנתכוונו לשם מצוה וצדיקים ילכו בם, הוא שנתכוון לשם עבירה, ופושעים יכשלו בם". ותמוה מדוע לוט נקרא "פושעים יכשלו בם" הרי היה גדור מן העריות, שאם בנותיו לא היו משקות אותו יין, לא היה מתרצה לעבירה, ורק כשהגיע לשכרות גדולה עשה את העבירה, ומדוע נחשב פושע. וביאר זה שבאמת לוט גדר עצמו מן העבירה, אבל לאחר שגדר עצמו מן העבירה, נעשה כפוי להיות פרוש וגדור מן העבירה. ולכך הרגיש צורך לשבור את הגדר שיש עליו, וטיכס עיצה כיצד יעבור את העבירה, בלי להענש עליה. והבין שאם יעשה אותה באונס כשהוא שיכור, יהא פטור מן העונש. ולכך נחשב פושע, כיון שרצה לעשות את העבירה באונס, ואף על פי שלא נהנה כלל מן העבירה, שהיה שיכור גמור, מכל מקום כבר שבר את הכבלים ואת הגדרים שהיו לו. עכ"ד.

ובזה נראה לבאר דברי חז"ל, שכל הרואה סוטה בקילקולה יזיר עצמו מן היין. כיון שראה אשה, שפרקה מעליה את הגדרים ואת הכבלים של מצוות התורה, והלכה בשרירות ליבה. מיד יכול להכנס בלבו של האדם, רצון גם כן לשבור את הכבלים של מצוות התורה ולילך בשרירות לבו. כי הרצון הטבעי של האדם, הוא לילך בשרירות ליבו, וכשרואה אחרים עושים כן, אף על פי שרואה שהם נענשים הרבה, מתעורר הרצון לפרוק עול ביתר שאת. ולכך מחוייב להזיר עצמו מן היין, על מנת להוסיף גדרים נוספים, ולעשות משמרת למשמרתו. וכן הרואה את השיקוצים ואת הגילולים, רואה פריקת עול, ומיד מתעורר בטבעו, רצון לפרוק עול.

ובזה נראה לבאר את הקשר, בין פרשת נזיר לבין חטאו של אדם הראשון. כי אדם הראשון כשראה את הקלקול של הנחש שבא על חוה, וראה את הקלקול של חוה, שאכלה מן העץ שהקדוש ברוך הוא אסר עליה לאכול. מיד היה לו להזיר את עצמו מן היין, על מנת להתחזק בגדרים של עבדות השם. וכיון שלא הזיר את עצמו מן היין, מיד הושפע ממראה עיניו, שראה את הסוטה בקלקולה, וראה חטא ופריקת עול. מיד התעורר גם אצלו, רצון לפרוק עול

ולשבור כבלים מעליו. אבל אם היה מקבל חיזוק וגדרים, מיד כשראה פריקת עול מול עיניו, היה מתחזק בקבלת עול מלכות שמים, ואז היה לו ראיה נכונה, ולא היה מושפע לרעה מעצתו של הנחש לאכול מן העץ.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן קלה

עזר כנגדו

"דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם איש איש כי תשטה אשתו ומעלה בו מעל" (במדבר ה' י"ב).

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: בילקוט שמעוני "איש איש ללמדך שמועלת וכופרת בשנים, באשה של מעלה ובאשה של מטה, אמר לה הקדוש ברוך הוא למנאפת באישך את משקרת, שמא בי את יכולה לשקר, הרי אני יושב ומשחק על בריותי, שנאמר יושב בשמים ישחק, מעשה בשתי אחיות שהיו דומות זו לזו, והיתה אחת נשואה בעיר אחת ואחת נשואה בעיר אחרת, ביקש בעלה של אחת מהן לקנאות לה ולהשקותה מים המרים בירושלים, והלכה לאותה העיר שהיתה אחותה נשואה שם, אמרה לה אחותה מה ראית לבוא לכאן, אמרה לה בעלי מבקש להשקות אותי מים המרים, אמרה לה אני הולכת תחתיך ושותה. אמרה לה לכי, לבשה בגדי אחותה והלכה תחתיה, ושתתה מים המרים ונמצאת טהורה, וחזרה לבית אחותה. יצתה לקראתה בשמחה וחבקה ונשקה, וכיון שנשקו זו לזו, הריחה המים המרים מיד מתה, לקיים מה שנאמר אין אדם שליט ברוחו" עכ"ד הילקוט.

וצריך ביאור א] מהי כוונת הילקוט, שמועלת באישה של מעלה. מדוע הקדוש ברוך הוא נקרא "אשה של מעלה". הרי נקרא אבינו מלכינו, אבל לא מצינו שהקדוש ברוך הוא נקרא בעל של האשה. ב] מה המיוחד בעוון הסוטה, שנחשב לה למועלת בקדוש ברוך הוא, שלכאורה כל עוון שעושים נגד רצון ה', הוא מעילה בקדוש ברוך הוא, ומה הדגש המיוחד בסוטה. ג] מה ההוא אמינא של הסוטה, שתוכל לשחק בקדוש ברוך הוא, הרי הקדוש ברוך הוא רואה הכל, ובוחן לב וכליות. ד] במעשה בשתי אחיות, מדוע היתה צריכה להריח את מי המרים, ומדוע מיד כשאחותה שתתה את המים במקומה לא מתה, שהרי כששותה הסוטה את המים, הם הורגים גם את הבועל כמבואר במשנה סוטה כז: וגם בלי להריח מת הבועל.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר את דברי הילקוט, על פי הגמ' סוטה יז. "איש ואשה זכו שכינה ביניהם, לא זכו אש אוכלתן". ופירש רש"י "זכו ללכת בדרך

ישרה, שלא יהא הוא נואף ולא היא נואפת שכינה ביניהם, שהרי חלק את שמו ושיכנו ביניהם יוד באיש והי באשה, לא זכו אש אוכלתן, שהקדוש ברוך הוא מסלק שמו מביניהן, ונמצא אש ואש". והוסיף לבאר בקול אליהו להגאון מוילנא (בפרשת חיי שרה) שעל ידי הכתובה, נשלם שם הויה ביניהם. שכתובה הם אותיות כתב ו' ה' ועל ידי אות י' שאצל האיש ואות ה' שאצל האשה, נמצא שם הויה ביניהם. [ולכן בפילגשים שהם בלא כתובה, נקראים פילגשים מלשון פלג שם, שיש בהם רק חצי שם שהוא אות י' שאצל האיש ואות ה' שאצל האשה, אבל חסר להם אותיות ו' ה' שהם נשלמים על ידי הכתובה].

נמצא שבזמן שהאיש והאשה נוהגים בצניעות וטהרה, אז שם הקדוש ברוך הוא נמצא ביניהם. ואז האשה היא בבחינת עזר כנגדו, מסייעת לבעל להתעלות בעבודת ה'. ויש בכחה לראות, פגמים דקים בעבודת השם אצל בעלה, אף על פי שבעלה לא רואה אותם. כמבואר בעבודה זרה יח. ברבי חנינא בן תרדיון שעסק בתורה בשעת השמד, וכשתפסוהו הרומאים עוסק בתורה, דנו אותו להשרף עם הספר תורה. והטעם שנענש ביארה הגמ' שם, שהיה הוגה את השם באותיותיו על מנת להתלמד, ואף על פי שהיה מותר לו מצד הדין, מכל מקום נענש כיון שהקדוש ברוך הוא מדקדק עם צדיקים כחוט השערה, ויש בזה מעט חילול ה'. ועל אשתו של ר' חנינא בן תרדיון נגזר להריגה, כיון שלא מיחתה בידו, מכאן אמרו כל מי שיש בידו למחות ואינו מוחה, נענש עליו.

והקשה ר' חיים בשיחות מוסר (תשלב כ) כיצד בא הקדוש ברוך הוא בתביעה, על אשתו של רבי חנינה בן תרדיון שלא מיחתה בו. הרי חטאו היה דק כחוט השערה, עד כדי כך שהוא עצמו טעה, וסבר שאינו עוון. וכיצד אפשר לבא בתביעה על אשתו, שלא מיחתה בו. וביאר שמכאן לומדים יסוד גדול, שהאשה נבראת על מנת להיות "עזר כנגדו" לבעלה. ולכך הקדוש ברוך הוא נטע באשה, חוש ריח ותחושת האמת, לבחון את דרכה של בעלה ולהשגיח עליו, ולראות פגמים שהוא עצמו לא רואה. ואפילו אם הבעל הוא תנא קדוש, תוכל אשתו לבחון את הדרך של בעלה, ולראות פגמים דקים מאוד שבעלה לא רואה כלל עכ"ד.

וכל זה הוא בזמן שזכו ושכינה ביניהם, אבל בזמן שלא זכו, והשכינה מסתלקת מביניהם, אז אש אוכלתן. ואז האשה מחרבת את הבית כמבואר בגמ' סוטה ג: "אמר רב חסדא זנותא בביתא, כי קריא לשומשמא" ופירש רש"י "קריא תולעת של שומשמין האוכלתן, כך הזנות מחרבת את הבית". והביאור בזה נראה על פי המבואר לעיל, שהאשה נבראת על מנת להיות "עזר כנגדו" לבעלה, ויש בה חוש ותחושה, לבדוק את הפגמים שאצל בעלה ולעזור לו בעבודת ה'. וזה שייך כשזכו ושכינה ביניהם. ובזמן שהשכינה מסתלקת מביניהם, ואז כשהאשה רואה פגמים וחסרונות גשמיים אצל בעלה. זה עצמו גורם למריבה ולסכסוך ביניהם, כי כבר אין כוונתה לתועלת להעיר ולתקן את בעלה לעבודת ה'. כי אין השכינה ביניהם, וזה עצמו כבר גורם לאש האוכלתן.

ובזה חשבתי להסביר את הילקוט, שהאשה שמועלת בבעלה, היא מועלת באשה של מעלה, והכוונה בזה, שהקדוש ברוך הוא ברא את האשה על מנת להיות "עזר כנגדו" לבעלה. ובזה תעזור לבעלה, להתעלות בעבודת ה' שתוכל לראות את הפגמים הדקים אצלו בעבודת ה', ועל ידי כך תשרה השכינה בביתם. אבל כשהאשה מועלת בבעלה, גורמת שכבר איננה בבחינת "עזר כנגדו". שאינה עזר

לבעלה להתעלות בעבודת ה'. וגורמת לשם הויה שביניהם להפרד מתוכם ומסתלקת השכינה מביתם. וזהו מרידה גדולה בהקדוש ברוך הוא, שברא את העולם כדי להשרות שכינתו בתוכו, וברא את האשה, לסייע לבעלה ולכוון אותו בעבודת ה' ובזה תשרה השכינה בביתם.

והיה מקום לחשוב שגם בעוון זה הקדוש ברוך הוא ממתין ומאריך אפו, ונותן זמן לחוטא לשוב מדרכו הרעה. וכמו בשאר עוונות וכמבואר במסילת ישרים (פרק ד') "אמנם מידת הרחמים היא הנותנת וכו' שיותן זמן לחוטא, ולא יכחד מן הארץ מיד כשחטא". וכן בעוון הסוטה שמועלת בבעלה, היה מקום לחשוב, שתוכל להמלט מהמים המרים, ושהקדוש ברוך הוא יתן לה זמן לשוב מדרכה הרעה. ולכן הקדוש ברוך הוא אומר שאינו כן, שאי אפשר להמתין מלהפרע ממנה. והקדוש ברוך הוא יסובב שתבוא על ענשה מיד. והוא המעשה בשתי אחיות, שהקדוש ברוך הוא הראה לחוטאת ולכל העולם, שבעוון זה של הסוטה, אי אפשר להמתין וליתן זמן, והקדוש ברוך הוא סיבב שהחוטאת תריח את המים המרים, ועל ידי זה תמות וצבתה בטנה ונפלה יריכה.

כי עוון זה הוא עוון של חילול ה', שהאשה גורמת לסילוק השכינה מביתם, וממשיכה להערים ולברוח מהמים המרים, שעושה עין של מעלה כאלו אינה רואה. ובעוון של חילול ה', הקדוש ברוך הוא לא ממתין לאדם, אלא מעניש מיד. כמבואר בקידושין מ. שאין מקיפין בחלול ה', אלא נפרעין מיד.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן קלו

שררה וגדלות לאבות הקדושים

"קח את הלווים מתוך בני ישראל וטהרת אותם" (במדבר ח' ו').

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: בילקוט על הפסוק "קח את הלויים" כתב "אין הקדוש ברוך הוא מעלה את האדם לשררה עד שבודק אותו תחילה, שנאמר וה' צדיק יבחן, וכיון שהוא עומד בנסיון הוא מעלהו לשררה. וכן אתה מוצא באברהם אבינו ע"ה, נסהו הקדוש ברוך הוא בעשר נסיונות ועמד בהן, ואחר כך ברכו שנאמר וה' ברך את אברהם בכל. וכן ביצחק ויזרע יצחק בארץ ההיא וגו'. וכן יעקב נסהו בכל אותן הצרות וברכו, שנאמר וירא אלהים אל יעקב עוד. וכן ביוסף נסהו בכל אותן הצרות ונעשה מלך. ואף שבטו של לוי נתנו נפשם על קידוש שמו של הקדוש ברוך הוא שלא תבטל התורה, שהיו ישראל במצרים מאסו את התורה ואת המילה, והיו עובדים עבודת כוכבים וכו' אבל שבטו של לוי היו כולם צדיקים והיו עושים את התורה, שנאמר "כי שמרו אמרתך" זו התורה, "ובריתך ינצורו" זו המילה. ולא עוד אלא כשעשו ישראל אותו מעשה (עגל), לא נשתתפו עמהם, שנאמר ויעמוד משה בשער המחנה ויאמר מי לה' אלי ויאספו אליו כל בני לוי. כיון שאמר להם משה שימו איש חרבו על

יריכו, מיד עשו כן ולא נשאו פנים וכו', כיון שראה הקדוש ברוך הוא שעמדו בנסיונם שנאמר אשר ניסיתו במסה, מיד אמר הקדוש ברוך הוא והיו לי הלויים".

וצריך ביאור א] מדוע גדולתו של אברהם אבינו נחשבת, בזה שה' ברך אותו בכל. ובגמרא בבא בתרא טז: ביארה דהיינו בת שהיה בכל שמה, ובפשוטו עיקר השררה שלו היא שמינו אותו האומות מלך עליהם. כמו שנאמר בכתוב "אל עמק שווה הוא עמק המלך" (בראשית י"ד י"ז), ופירש רש"י "ומדרש אגדה עמק שהושוו שם כל האומות, והמליכו את אברהם עליהם לנשיא אלהים ולקצין". ומדוע זה לא נזכר במדרש, שזוהי גדולתו של אברהם אבינו. ב] הנסיון של יצחק היה בעקידה, ועדיין קשה מדוע מספיק לו נסיון אחד, ולאברהם אבינו ע"ה עשרה נסיונות, וליעקב אבינו וליוסף שנים רבות של צער. ג] השררה והגדלות של יצחק, נחשבת בזה שמצא מאה שערים, וצריך ביאור מה גדלות ושררה יש בזה שהשדה נתנה הרבה תבואה יותר מהמשוער. ד] הנסיון של בני לוי, היה בזה ששמרו את התורה וברית המילה במצרים, ועדיין לא זכו לשררה וגדלות, רק כשלא חטאו בעגל. וצריך ביאור שלכאורה המעלה שהיו שנים רבות במצרים ולא חטאו, היא גדולה יותר מהמעלה שלא חטאו בעגל, שהיתה רק פעם אחת. ומדוע לא זכו בזה בלבד ששמרו עצמם במצרים.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר את דברי המדרש על פי דברי הגמ' ברכות ז. "תניא אמר רבי ישמעאל בן אלישע פעם נכנסתי להקטיר קטורת לפני ולפנים, וראיתי אכתריאל י-ה ה' צבאות שהוא יושב על כסא רם ונישא, ואמר לי ישמעאל בני ברכני, אמרתי לו יהי רצון מלפניך שיכבשו רחמיך את כעסך ויגולו רחמיך על מידותיך, ותתנהג עם בניך במידת הרחמים, ותכנס להם לפנים משורת הדין ונענע לי בראשו". וצריך ביאור שהרי הקדוש ברוך הוא אמר לו שיברך אותו, ורבי ישמעאל לא ברך את הקדוש ברוך הוא כלל, שלא שיבחו והיללו, רק התפלל שהקדוש ברוך הוא יכנס לכלל ישראל לפנים משורת הדין.

וביאר זה בנפש החיים (שער ב פרק א') שברכה אין פרושה שבח ותהילה לבורא עולם. אלא ברכה פרושה תוספת וריבוי, כעין שנאמר "וברך את לחמך ואת מימך" (שמות כג כה), שהכוונה שיתווספו ויתרבו [ולשון רש"י סוטה י. "כל ברכה שבמקרא לשון ריבוי הוא, דבר המרבה ומצוי בו שובע"], ועל ידי הברכה ממשיכים ומוסיפים שפע קדושה בעולמות העליונים, וכיון ששפע קדושה זה שבא לעולמות העליונים, הוא מכח עם ישראל שברכו את הקדוש ברוך הוא. יורד לישראל שפע וברכה גשמי לעולם הזה, בזכות השפע הרוחני שהשפיעו בעולמות העליונים. וזה מה שברך ר' ישמעאל בן אלישע את הקדוש ברוך הוא, שיסורו כל המקטרגים והמשטינים מעל ישראל, והקדוש ברוך הוא יתנהג עם בניו לפנים משורת הדין, ומימלא יושפע להם שפע גשמי רב. ועיין בנפש החיים (אבות פרק א) שבאר בזה הגמ' ברכות יז: כל העולם כולו ניזון בשביל חנינא בני, וחנינא בני די לו בקב חרובים מערב שבת לערב שבת. כי שפע הברכה היה יורד לעולם בזכות ר' חנינא, אבל כיון שעושי המצוות הם מועטים,

ואי אפשר שירד לעולם הרבה שפע, הקדוש ברוך הוא נוטל את השפע מהצדיקים שמורידים אותו לעולם, ומחלקו לשאר אנשים, ומי שמורידו לא נשאר לו שפע, והוא ענין ר' חנינא די לו בקב חרובים [ולכך נוטל הצדיק חלק הרשע בגן עדן כמבואר בחגיגה טו.] עכ"ד.

ובזה נראה לבאר את דברי הילקוט, שהגדלות והשררה כאן, הכוונה לשפע ברכה היורד מן השמים לעולם בזכות הצדיק. ועל זה נאמר במדרש "אין הקדוש ברוך הוא מעלה את האדם לשררה, עד שבודק אותו תחילה", כי הורדת השפע ברכה לעולם הוא שררה, שבזה זן ומפרנס את כל העולם. ולכך אברהם אבינו שהוא עמוד החסד בעולם, הוצרך לעשרה נסיונות, על מנת להגיע לדרגה המושלמת בחסד, ועל ידי זה הוריד שפע לעולם. ולכך נאמר "וה' ברך את אברהם בכל", הכוונה שריבוי השפע וברכה שבא לעולם בכל דבר, היה בזכות אברהם אבינו, ונשאר השפע גם אצל אברהם אבינו. ולא כמו אצל ר' חנינא שלא נשאר שפע בשבילו, רק התחלק לכל העולם. כי לא היה מרובה כל כך כמו אצל אברהם אבינו, ולכך זכה גם לבת, כי לא יתכן שיחסר דבר אחד לאברהם אבינו [שאם נולדו בנות בעולם זהו גם בזכות אברהם אבינו].

וביצחק שהיה עמוד העבודה, הספיקה לו העקידה להשלימו במידת העבודה, וכבר יכל להוריד שפע ברכה לכל העולם. ולכך היו אומרים "זבל פרדותיו של יצחק, ולא כספו וזהבו של אבימלך" (בראשית רבה סו).כיון שידעו שהשפע ברכה בא לעולם בזכות יצחק, רצו ליטול הזבל ממנו כדי שיחול עליהם השפע שבא ממנו. ולכן נאמר וימצא מאה שערים ובגמ' כתובות קיב. מבואר שהיתה שדה קטנה של בית סאה [שהוא חמישים אמה על חמישים אמה], שהוציאה תבואה, חמש ריבוא כור, שהוא שיעור גדול הרבה מעל הטבע, וזה מריבוי הברכה שזכה לו.

ויעקב אבינו שהיה עמוד התורה, היה צריך נסיון קשה יותר של שנים רבות בצער, כדי להיות עמוד התורה, כיון שהתורה נקנית רק מתוך קשיים ויסורים כמבואר בברכות ה. שהתורה הקדושה נקנית על ידי יסורים. וכן יוסף שקיבל את כל התורה כולה מיעקב אבינו, היה צריך נסיונות קשים שנים רבות לקנות את התורה, ועל ידי זה הוריד שפע ברכה לעולם.

אבל שבט לוי היו צריכים להמשיך את השלושה עמודים של העולם, שהם תורה עבודה וגמילות חסדים. ולכן כששמרו את התורה במצרים מתוך קושי גדול, ומתוך הגלות זכו להיות עמודי התורה. וכששמרו את ברית המילה זכו לעמוד החסד, כיון שטרחו למול את האחרים, וזהו החסד האמיתי לזכות את האחרים במצוות. וכשנלחמו נגד העגל, זכו לעמוד העבודה, שהעגל הוא עבודה זרה, וההיפך הגמור מעבודת ה'. ורק אז כשזכו שלושה עמודים, הורידו השפע והברכה לעולם.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן קלז

משכן העדות

"וביום הקים את המשכן כסה הענן את המשכן לאהל העדות ובערב יהיה על המשכן כמראה אש עד בקר" (במדבר ט' ט"ו).

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: בילקוט כאן "אמר ר' יהודה ברבי שמעון, מצינו שהיה המשכן שקול כנגד מעשה בראשית, כיצד ביום הראשון נבראו שמים וארץ וכתוב בהם נוטה שמים כיריעה, ובמשכן כתיב ועשית יריעות עיזים. ביום השני יהיה רקיע ויהיה מבדיל, ובמשכן והבדילה הפרוכת, בשלישי יקוו המים, ובמשכן ועשית כיור נחושת ונתת שמה מים, ברביעית יהיו מאורות, ובמשכן ועשית מנורת זהב טהור, בחמישי ועוף יעופף, ובמשכן והיו הכרובים פורשי כנפים. בשישי תוציא הארץ נפש חיה ובהמה, ובמשכן אדם כי יקרב מכם קרבן לה' מן הבהמה. שביעי היה כולו אור, ובמשכן כיון שנכנס האלהים לתוכו התחיל מבהיק מן השכינה".

וצריך ביאור מה הקשר בין מעשה בראשית, למשכן. שמעשה בראשית הוא לברוא עולם יש מאין, אבל בזמן שהוקם המשכן העולם היה כבר קיים.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר המדרש על פי דברי הרמב"ן בפרשת תרומה "וסוד המשכן הוא שיהיה הכבוד אשר שכן על הר סיני, שוכן עליו בנסתר, כמו שנאמר שם וישכון כבוד ה' על הר סיני (שמות כ"ד ט"ז). וכתיב הן הראנו ה' אלהינו את כבודו ואת גדלו (דברים ה' כ"א), וכן כתוב במשכן וכבוד ה' מלא את המשכן (שמות ל"ד ל"ה). והזכיר במשכן שני פעמים, וכבוד ה' מלא את המשכן, כנגד את כבודו ואת גדלו, והיה במשכן תמיד עם ישראל הכבוד שנראה להם בהר סיני, ובבא משה היה אליו הדיבור אשר נדבר לו בהר סיני, וכמו שאמר במתן תורה מן השמים השמיעך את קולו ליסרך" עכ"ל. נמצא מדברי הרמב"ן שסוד המשכן, הוא להמשיך את השכינה שהיתה בזמן מתן תורה.

והביאור בדבריו, שהעולם לפני חטא אדם הראשון, היה זך ונקי בלי פגם וקלקול, וכן אדם הראשון היה במעלה גדולה מאוד עד שכמעט המלאכים טעו בו וסברו שהוא אלוה, כמבואר בפרקי דרבי אליעזר (פרק י"א) "ועמד אדם על רגליו והיה מסתכל כלפי מעלה ומטה, והיתה קומתו מסוף העולם ועד סופו, שנאמר אחור וקדם צרתני. אחור זה מערב וקדם זה מזרח. וראה כל הבריות שברא הקדוש ברוך הוא, התחיל מפאר לשם בוראו, ואמר מה רבו מעשיך ה'. עמד על רגליו והיה מתואר בדמות אלוהים, ראו אותו הבריות ונתיראו כסבורין שהוא בוראן, ובאו כולם להשתחוות לו. אמר להם באתם להשתחוות לי, בואו אני ואתם נלך ונלביש גאות ועוז, ונמליך עלינו מי שבראנו, לפי שהעם ממליכין אותו ואין המלך ממליך את עצמו אם אין העם ממליכין אותו. הלך

אדם לעצמו והמליך אותו ראשון, וכל הבריות אחריו".

ועוד מצינו בפרקי דרבי אליעזר (פרק י"ג) "אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא, רבון כל העולמים מה אדם ותדעהו, אדם להבל דמה וכו' אמר להם מה שאתם מקלסין אותי בעליונים, הוא מייחד אותי בתחתונים. ולא עוד אלא יכולים אתם לעמוד ולקרוא שמות לכל הבריות, עמדו ולא יכלו, מיד עמד אדם וקרא שמות לכל הבריות". ורק לאחר החטא התקלקל העולם ונפגם מהחטא, אבל בזמן מתן תורה תקנו את חטא אדם הראשון. כמבואר בגמ' עבודה זרה ה. שעליהם נאמר אני אמרתי אלהים אתם שהיו צריכים לחיות לעולם. ורק לאחר חטא העגל, קלקלו וחזרו שוב למות. והמשכן ממשיך את המצב של מתן תורה, שהוא עולם זך ונקי בלי חטא ופגם.

ובזה מובנים היטב דברי המדרש, שהמשכן שקול כנגד מעשה בראשית. כי במשכן יש בריאה חדשה של העולם, כמו שהיה מצבו לפני החטא. ובזה מובנים היטב דברי הגמ' ברכות נה. "אמר רב יהודה אמר רב, יודע היה בצלאל לצרף אותיות שנבראו בהן שמים וארץ". וצריך ביאור מדוע הקדוש ברוך הוא לימדו לצרף אותיות שנבראו בהם שמים וארץ. ולפי המבואר שבריאת המשכן, היא בריאה של עולם מתוקן כמו שהיה לפי החטא. מובן היטב שהיה צריך דווקא על ידי בצלאל, שידע כיצד מצרפים אותיות שבהם בוראים עולם.

ובזה מובנים היטב דברי המשנה בפרקי אבות (פרק ה' משנה ה') "עשרה ניסים נעשו לאבותינו בבית המקדש, לא הפילה אשה מריח בשר הקדש, ולא הסריח בשר הקדש מעולם, ולא נראה זבוב בבית המטבחיים, ולא אירע קרי לכהן גדול ביום הכיפורים, ולא כבו גשמים אש של עצי מערכה, ולא נצחה הרוח את עמוד העשן, ולא נמצא פסול בעומר ובשתי הלחם ובלחם הפנים, עומדים צפופים ומשתחווים רווחים, ולא הזיק נחש ועקרב בירושלים מעולם, ולא אמר אדם לחבירו צר לי המקום שאלין בירושלים".

וביאר זה בנפש החיים שכל העשרה ניסים, באו ללמד את האדם כיצד להתנהג בעבודת ה', והנס הראשון שלא הפילה אשה מריח בשר קדש, בא ללמד את האדם שילמד תורה בהתמדה רבה ובשקידה, ולא יחשוש שהבריאות שלו תנזק, ויפול למשכב מחמת עסק התורה, וכמו שהאשה המעוברת שאם מתאווה למאכל חייבים ליתן לה לאכול ממנו, ואם לא תאכל ממנו תהא מסוכנת ועלולה להפיל את הולד, מכל מקום בריח של בשר הקדש לא קרתה תקלה כזו, שאשה התאוותה לבשר קדש ולא קיבלה והסתכנה. וכך הוא בלימוד התורה שלא ינזק האדם מעסק התורה כלל.

והנס השני שלא הסריח בשר קדש מעולם, בא ללמד את האדם שאם יתנהג בקדושה וטהרה, ויתרחק מדרך הטומאה והחטא, כח הטומאה יסתלק ממנו ולא תשלוט בו הטומאה כלל. כמו שלא הסריח בשר קדש מעולם, כי הסירחון בא מכח הטומאה והקליפה, בשר הקדש שכולו זך וטהור, ולא שלט בו סרחון וטומאה כלל. והנס השלישי שלא נראה זבוב בבית המטבחיים, בא ללמד את האדם שלא ישמע ליצר הרע שמסית אותו שלא ללמוד תורה, בטענה שהתורה היא גבוהה מאוד וקדושה מאוד, ואתה הרי יודע את הפגמים והעוונות שלך, ואינך ראוי ללמוד תורה, וגם התורה שאתה לומד היא לא לשם שמים רק לשם תענוג והנאה, ובאה המשנה ללמד את האדם שזוהי טענת היצר הרע, כי כמו

שבבית המקדש שהוא מקום הטהרה והקדושה לא שלט שם הזבוב, כך בלימוד התורה שהוא מקום הטהרה והקדושה לא שולט היצר הרע שהוא דומה לזבוב (כמו שאחז"ל בברכות סא.).

והנס הרביעי שלא ארע קרי לכהן גדול ביום הכפורים, בא ללמדנו שהקדוש ברוך הוא חס על כבודו של כהן גדול [כיון שהוא שליחם של ישראל, וזכות הרבים תלויה בו], כי הרואה קרי אינו עצם העוון, כי העוון הוא ההרהור עבירה שחשב האדם שהביא אותו לידי קרי, אבל הקרי עצמו הוא עונש שהקדוש ברוך הוא נותן למהרהר בעבירה, שיצא ממנו קרי [ובזה ישנה שליטה לסטרא אחרא בו]. אבל אצל כהן גדול ביום הכפורים, אפילו אם היה מגיע לו עונש לראות קרי, [כיון שהרהר בעבירה], מכל מקום משום כבודו של כהן גדול שלא יתבזה לעין כל, הקדוש ברוך הוא מונע מאתו את הקרי.

והנס החמישי שלא כיבו הגשמים את עצי המערכה, בא ללמד את האדם שימשיך לעמול ולהתמיד בעסק התורה, ולא ידאג מהפרנסה שתחסר בו ולבני ביתו, מחמת שמתבטל ממלאכתו ועוסק בתורה. כי כמו שהגשמים לא הצליחו לכבות את האש היוקדת בעצי המערכה, כך גם הפרנסה, [כי גשמים רומזים לפרנסה] לא תוכל לכבות את אש התורה שיוקדת אצל האדם.

והנס השישי שלא ניצחה הרוח את עמוד העשן, בא ללמד את האדם שימשיך לעמול ולהתמיד בעסק התורה, ולא ידאג מחסרון הפרנסה, כי כמו שהרוח לא הצליחה להזיז ממקומו את עמוד העשן, כך לא יועילו כל תחבולותיו של היצר הרע שנקרא רוח הטומאה להזיז את האדם מלימוד התורה, וימשיך לעלות בתורה, והקדוש ברוך הוא יסלק מעליו את כל המפריעים לו ללמוד תורה.

והנס השביעי שלא נמצא פסול בעומר ובשתי הלחם ובלחם הפנים, בא ללמד את האדם, שגם אם הוא עמל לפרנסתו, וזה נחשב לו מצוה לפרנס את בני ביתו כמו שאמרו חז"ל (כתובות נ.) עושה צדקה בכל עת, זה הזן את בניו ובנותיו כשהן קטנים, מכל מקום יזהר מאוד שיהא כל משאו ומתנו ועסקו בנחת וביושר ובאמונה עם הבריות, כי כמו שהעומר ושתי הלחם ולחם הפנים, שהם באים להוריד שפע פרנסה לעולם כמו שאחז"ל (ראש השנה טז.) "הקריבו לפני עומר כדי שיתברכו לכם תבואות השדה, הביאו לפני שתי הלחם וכו' כדי שיתברכו לכם פירות האילן". ומבואר בזוהר הקדוש שכל זמן שהיה לחם הפנים מונח על השולחן בבית המקדש, לא היה מצב של אדם חסר לחם בישראל, וכל ההשפעות והברכות העליונות, היו יורדים תחילה על השולחן של לחם הפנים, וממנו מתפשטים לכל העולם. ולכך לא נמצא בהם פסול, כדי שלא יהא חסר בהשפעה של הפרנסה. וכך אם נמצא פסול במשאו ומתנו של האדם, כשעמל לפרנסתו, עלול להפסיד את כל שפע הפרנסה.

והנס השמיני שעומדים צפופים ומשתחווים רווחים בא ללמד את האדם, שבזמן שהוא עומד בקומה זקופה ובגאוה, ולא נכנע לפני השם יתברך, יהיה צפוף ולא ברווח, אבל כשנכנע לפני השם יתברך יהא ברווח.

והנס התשיעי שלא הזיק נחש ועקרב בירושלים בא ללמד את האדם, שאין הנחש ממית אלא החטא ממית

כמבואר בברכות לג. וכיון שבירושלים לא היה מצב של חטא, כמו שאמרו חז"ל לא לן אדם בירושלים ועבירה בידו, לכך לא היה הנחש יכול להזיקם.

והנס העשירי שלא אמר אדם לחבירו צר לי המקום שאלין בירושלים בא ללמד את האדם, שכל פרנסתו היא משמים, ואין אדם נוגע כלל במוכן לחבירו, ואין לו לדאוג מזה שחבירו יכול לקפח וליטול ממנו את פרנסתו, ולכך לא היה צר לאדם בירושלים, שלא הפריע אחד לשני, ואחד לא יכל להסיג את גבולו מחבירו עכ"ד נפש החיים המופלאים.

והביאור בדבריו הוא על פי המבואר לעיל, שהמשכן והמקדש הם בבחינת אדם הראשון לפני החטא, שאין כלל מציאות של פגם ועוון במשכן ובמקדש, וזהו מקום זך וטהור, מכל טומאה וסרחון. ודווקא במקום טהור ונקי כמו בית המקדש נעשו ניסים אלו, על מנת ללמד את האדם שאם ילך בדרך ה' בלי שום חטא ועוון ויעבוד את ה' בטהרה, יזכה לראות בעיניו את כל הניסים הללו. שלא ינזק גופו מחמת עסק התורה כלל, ושלא ישלוט בו כל טומאה וסרחון, ולא יחשוש ממחשבות זרות של קנאה וכבוד בלימודו וכו' וכמו שביאר בנפש החיים והבן.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן קלח

הני נשי במאי קזכיין

"ותדבר מרים ואהרון במשה על אודות האשה הכושית אשר לקח כי אשה כושית לקח" (במדבר י"ב א').

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: בילקוט כאן "כיון שנתמנו זקנים הדליקו להם כל ישראל נרות ושמחו להם. מרים רואה את הנרות דולקות, אמרה לצפורה מה עסק של נרות הללו דולקין, אמרה הענין. אמרה מרים אשרי נשים של אלו מה הן רואות, היאך עלו בעליהן לשררה, אמרה לה צפורה אוי להן שמעכשיו אינם נזקקין להם לתשמיש, אלא הן נעקרות מעכשיו, אמרה לה מנין את יודעת, אמרה לה מאחיך שמשעה שנתקדש לציבור, אינו מכיר מטתו. כיון ששמעה מרים כך, הלכה לה אצל אהרון, ואמרה לו את הדבר התחילו יושבים ונושאים ונותנים בדבר".

וצריך ביאור א] מדוע מרים שבחה רק את נשותיהן, היתה צריכה לשבח תחילה את הזקנים ואחר כך את נשותיהן. ב] מדוע נצטערה צפורה שפורשין מנשותיהן, הרי זהו רצון ה' שיתעלו. ג] מדוע הקדוש ברוך הוא כעס על מרים ואהרון שדיברו במשה, הרי התכוונו לתועלת ותקון, וכל לשון הרע לתועלת לא נחשב לשון הרע.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר זה על פי הגמ' כתובות סב: "רוצה אשה בקב ותיפלות, מעשרה קבין ופרישות". שהאשה מעדיפה לחיות חיי צער, והעיקר שהבעל יהיה עמה. ואם כן היה מקום לנשים לחשוב שיש כאן צער להן שבעליהן עלו לגדולה, שמעכשיו הבעלים יהיו טרודים בעניני הציבור, והנשים יהיו מרוחקות מבעליהן. ולכן באה מרים ללמד את הנשים, אשרי נשותיהן, שהנשים צריכות לראות מינוי הזקנים כזכות גדולה שנפלה בחלקם, לעזור לבעל שמזכה את הרבים, ובכך חולקות עימו בשכר. ולכך לא שיבחה את הבעלים, כי אותם כולם שבחו ושמחו לפניהם, ומרים באה ללמד שהשמחה היא לא רק לבעלים, אלא גם לנשותיהן.

ועל דרך זה מבואר בברכות יז: שהנשים שעוזרות לבעליהן ללמוד תורה, נחשבות שותפות בלימוד התורה. אבל ציפורה טענה שאין כאן זכות לנשים, אדרבה חובה. כיון שמזמן המינוי, הבעלים יפרשו מהם לגמרי, אם כן הנשים כבר פחות קשורות לגוף הקדוש של הבעל, ויש כאן ירידה בדרגה רוחנית של האשה.

ועל דרך זה מבואר ברש"י (פרשת ויצא ל' ט"ו) שרחל נענשה ולא זכתה להקבר עם יעקב אבינו, כיון שזלזלה במשכב הצדיק, כי לא העריכה הרבה את הזכות להיות קשורה לגופו של הצדיק, לכך לא זכתה להקבר עמו, ולכך הצטערה ציפורה אשתו.

והתביעה על מרים ואהרון שדברו במשה, חשבתי להסביר על פי דברי תו"ס יבמות סב. שהקשו מדוע דיברו מרים ואהרון במשה, הרי הקדוש ברוך הוא הסכים עמו שפירש מן האשה, ואמר לו ואתה פה עמוד עמדי. וביארו תו"ס שמרים ואהרון סברו, שבדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו, ומשה רבינו הלך בדרך לא נכונה ופירש מן האשה, ומכל מקום משמים הוליכו אותו בדרך שבחר אף על פי שאינה נכונה, ולכך דברו בו. ונראה שזוהי הטענה עליהם מדוע דנו אותו לכף חובה, ולא דנו אותו לכף זכות, שכך הקדוש ברוך הוא ציוה אותו לפרוש מהאשה. כי היה להם לידע שמשה רבינו לא עושה דבר מעצמו, רק מפי הקדוש ברוך הוא. וכמו שנאמר "ויעמוד בין המתים ובין החיים ותעצר המגפה" (במדבר י"ז י"ג), ופירש רש"י "אחז את המלאך והעמידו על כורחו אמר לו המלאך הנח לי לעשות שליחותי, אמר לו משה צווני לעכב על ידך, אמר לו אני שלוחו של מקום ואתה שלוחו של משה, אמר לו אין משה אומר כלום מליבו אלא מפי הגבורה".

ועל דרך זה מבואר ברמב"ם בהלכות יסודי התורה (פרק ז הלכה ו) " ומה הפרש בין נבואת משה רבינו לשאר כל הנביאים, שכל הנביאים בחלום או במראה ומשה רבינו מתנבא והוא ער ועומד, שנאמר ובבא משה אל אהל מועד לדבר אתו וישמע את הקול מדבר אליו. כל הנביאים על ידי מלאך, לפיכך רואים מה שהם רואים במשל וחידה, משה רבינו לא על ידי מלאך שנאמר פה אל פה אדבר בו ונאמר ודבר ה' אל משה פנים אל פנים, ונאמר ותמונת ה' יביט, כלומר שאין שם משל אלא רואה הדבר על בוריו בלא חידה ובלא משל. הוא שהתורה מעידה עליו במראה ולא בחידות שאינו מתנבא בחידה אלא במראה שרואה הדבר על בוריו, כל הנביאים יראים ונבהלים ומתמוגגים, ומשה רבינו אינו כן, הוא שהכתוב אומר, כאשר ידבר איש אל רעהו, כלומר כמו שאין אדם נבהל לשמוע דברי חבירו, כך היה כח בדעתו של משה רבינו להבין דברי הנבואה והוא עומד על עומדו שלם.

כל הנביאים אין מתנבאים בכל עת שירצו, משה רבינו אינו כן, אלא כל זמן שיחפוץ רוח הקודש לובשתו ונבואה שורה עליו, ואינו צריך לכוון בדעתו ולהזדמן לה, שהרי הוא מכוון ומזומן ועומד כמלאכי השרת. לפיכך מתנבא בכל עת, שנאמר עמדו ואשמעה מה יצוה ה' לכם, ובזה הבטיחו האל, שנאמר לך אמור להם שובו לכם לאהלכם ואתה פה עמוד עמדי. הא למדת שכל הנביאים כשהנבואה מסתלקת מהם, חוזרים לאהליהם, שהוא צרכי הגוף כולם כשאר העם, לפיכך אין פורשין מנשותיהן, ומשה רבינו לא חזר לאהלו הראשון, לפיכך פירש מן האשה לעולם, ומן הדומה לו ונקשרה דעתו לצור העולמים ולא נסתלק מעליו ההוד לעולם, וקרן עור פניו ונתקדש כמלאכים".

ומשה רבינו זכה למעלה גדולה זו, בזכות התורה שעמל בה ומסר נפשו עליה, וכמבואר במדרש רבה בפרשת וזאת הברכה "אדם הראשון אומר למשה אני גדול ממך, שנבראתי בצלמו של הקדוש ברוך הוא, מנין שנאמר ויברא אלהים את האדם בצלמו, אמר לו משה אני נתעליתי יותר ממך, אתה כבוד שניתן לך ניטל ממך, שנאמר ואדם ביקר בל ילין, אבל אני זיו הפנים שנתן לי הקדוש ברוך הוא עמי הוא, מנין שנאמר לא כהתה עינו ולא נס ליחו. דבר אחר נח אמר למשה אני גדול ממך שניצלתי מדור המבול, אמר לו משה אני נתעליתי יותר ממך, אתה הצלת את עצמך, ולא היה בך כח להציל את דורך, אבל אני הצלתי את עצמי, והצלתי את דורי כשנתחייבו כליה בעגל, מנין שנאמר וינחם ה' על הרעה אשר דבר לעשות לעמו. למה הדבר דומה לשתי ספינות שהיו בים והיו בתוכן שני קברניטין, אחד הציל את עצמו ולא הציל את ספינתו, ואחד הציל את עצמו ואת ספינתו, למי היו מקלסין לא לאותו שהציל את עצמו ואת ספינתו. כך נח לא הציל אלא את עצמו, אבל משה הציל את עצמו ואת דורו, הוי ואת עלית על כולנה.

דבר אחר אברהם אומר למשה אני גדול ממך, שהייתי זן לעוברים ולשבים, אמר לו משה אני נתעליתי יותר ממך אתה היית זן בני אדם ערלים, ואני הייתי זן בני אדם מהולים, ולא עוד אלא אתה היית זן בישוב ואני הייתי זן במדבר. יצחק אמר למשה אני גדול ממך שפשטתי צוארי על גבי המזבח וראיתי את פני השכינה, אמר לו משה נתעליתי יותר ממך, שאתה ראית פני השכינה וכהו עיניך. מנין, דכתיב ויהי כי זקן יצחק ותכהינה עיניו מראות, מהו מראות, מראות בשכינה [מחמת שראה השכינה, כהו עיניו], אבל אני הייתי מדבר עם השכינה פנים בפנים ולא כהו עיניו מנין, שנאמר ומשה לא ידע כי קרן עור פניו. יעקב אמר למשה אני גדול ממך, שנפגשתי עם המלאך וניצחתי אותו, אמר לו משה אתה נפגשת עם המלאך בפירבורין שלך [למטה בארץ, שאינה רשות המלאכים], ואני עולה אצלן בפירבורין שלהם [למעלה ברקיע שהוא רשות המלאכים], והן מתייראין ממני מנין, שנאמר מלאכי צבאות ידודון ידודון וגו', לפיכך אמר שלמה, רבות בנות עשו חיל ואת עלית על כולנה, אמר הקדוש ברוך הוא הואיל ונתעלה מן הכל [משה רבינו], הוא יברך את ישראל, וזאת הברכה".

וצריך ביאור מהו שורש הויכוח בין משה רבינו לבין אדם הראשון ונח והאבות. וביאר זה הרב שך זצ"ל (בהקדמה לאבי עזרי) שהויכוח ביניהם היה איזו מעלה גדולה יותר, האם מעלת אדם הראשון שהיה יציר כפיו של הקדוש ברוך הוא, או מעלת התורה, ומשה רבינו טוען שמעלת התורה

גדולה מכל המעלות, מפני שכל סוד בריאת שמים וארץ, ויצירתו של אדם הראשון, כלולה בתורה הקדושה, כי הקדוש ברוך הוא הסתכל בתורה, וברא את העולם לפי התורה. ולכך גדולה מעלת התורה מאדם הראשון, ומהנבואה של האבות. ומפני שמשה רבינו היה נותן התורה, זכה למעלת הנבואה הגדולה יותר מכל הנביאים, וזכה לדבר עם הקדוש ברוך הוא, כאשר ידבר איש אל רעהו.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן קלט

אין כבוד אלא תורה

"ותדבר מרים ואהרון במשה על אודות האשה הכושית אשר לקח כי אשה כושית לקח" (במדבר י"ב א').

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: בילקוט כאן "אמר הקדוש ברוך הוא בעולם הזה, על ידי שהייתם בטלים מדברי תורה הייתם משיחים בבני אדם, אבל לעתיד לבוא אתם לומדים תורה מפי, ואני מרבה לכם שלום, שנאמר וכל בניך למודי ה' " משמע מהמדרש שהחטא של מרים ואהרון, היה מחמת ביטול תורה, ולעתיד לבוא שלא יהיה ביטול תורה לא יהיה לשון הרע.

וצריך ביאור א] מרים ואהרון לא רצו לבטל תורה, רק התכוונו לתקן את טעותו של משה רבינו, ומדוע נחשב להם כחטא של ביטול תורה. ב] מה החידוש בזה שלעתיד לבוא, לא יהיה לשון הרע [כי ילמדו תורה]. והרי לעתיד לבוא לא יהיו כלל חטאים, שלא יהיה יצר הרע כמבואר בגמ' סוכה נב. "לעתיד לבוא מביאו הקב"ה ליצר הרע, ושוחטו בפני הצדיקים ובפני הרשעים".

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר זה לפי המבואר בתשובה לעיל, שהתביעה על מרים ואהרון היתה, מדוע לא דנו את משה רבינו לכף זכות, שפירש מן האשה בצוויו של הקדוש ברוך הוא, כמו שאמר לו ואתה פה עמוד עמדי, והם פירשו שצווי זה נאמר לו, רק משום בדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו. ושורש כל לשון הרע על חבריו, הוא מחמת שלא דן אותו לכף זכות רק לכף חובה. ואם הבריות היו נוהגים לדון את חבריהם לכף זכות, היה נעקר לגמרי הלשון הרע, כי בכל דבר אפשר לדון ולצדד לכף זכות. והסיבה שהבריות נוהגים לדון יותר לכף חובה, היא מחמת ביטול תורה. כי סגולת התורה להביא שלום, כמבואר ביבמות קכב: "תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם, שנאמר וכל בניך למודי ה' ורב שלום בניך". ורק כשבטלים מן התורה מאבדים את מעלת השלום, מרבים לחשוב רע על חבריהם, ולדון אותם לכף חובה.

וביותר יש לבאר זה על פי דברי חז"ל "אין כבוד אלא תורה" (אבות ו ג). וצריך ביאור מדוע תורה נחשבת כבוד, הרי לומד

התורה אינו מפורסם והבריות לא מכבדים אותו. והביאור בזה שהמתאווה לכבוד, רוצה להיות חשוב, ועל ידי זה שרואה שכולם מכבדים ומחשיבים אותו מרגיש אדם חשוב. אבל האמת שזהו רק דמיון מוטעה כי אם הוא באמת נבזה מצד עצמו, הוא ממשיך להשאר נבזה, גם לאחר שכולם מכבדים ומחשיבים אותו. ואם הוא חשוב ונכבד, הוא חשוב גם אם כולם לא יודעים מזה ומחשיבים אותו. וזוהי כוונת חז"ל אין כבוד אלא תורה, ופירושו שרק על ידי לימוד התורה האדם נהיה חשוב באמת, כיון שעוסק בתורת ה', וזוכה לכתרה של תורה נהיה חשוב באמת. וכשאדם בטל מן התורה, הוא מאבד את חשיבותו ונכבדותו, וכשרואה אחרים שמצליחים, מיד מסיטו היצר להמעיט בכבודם ולספר בגנותם, ואז ממעיט מערכם ומעלתם. כי אם האחרים מצליחים וחשובים, והאדם נשאר נבזה ושפל, מיד הוא מרגיש את חוסר חשיבותו ופחיתות ערכו.

אבל כשאדם לומד תורה, ממילא נהיה חשוב ומכובד, ושוב אינו צריך לדבר לשון הרע, ולהמעיט בכבודם ומעלתם של חבריו. כי גם הוא חשוב ממילא על ידי זה שעוסק בתורה. וזוהי כוונת הילקוט שהשורש לחטא הדק של אהרון ומרים, שדנו את משה רבינו לכף חובה. בא מבטול תורה. וזה מה שבא המדרש ללמדנו שלעתיד לבא, לא רק שלא יהיה לשון הרע [שזה ברור,כיון שלא יהיו עבירות כלל]. אלא שלא יהיה אפילו את הרצון להמעיט בכבודו ומעלתו של חברו, שהוא השורש של הלשון הרע, וזה מחמת שיהיו כל בניך למודי ה', וכולם יעסקו בתורה, וממילא כולם יהיו חשובים ונכבדים.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן קמ

כל הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו

"שלח לך אנשים ויתורו את ארץ כנען אשר אני נותן לבני ישראל"
(במדבר י"ג ב').

לכבוד הרה"צ רבי דוד חנניה פינטו שליט"א שלום רב וכט"ס.

שאלה: בפרשת המרגלים יש לעיין כיצד חטאו בזלזול ארץ הקודש, והעידו עליה "ארץ אוכלת יושביה", וגם טוענים כלפי מעלה "כי חזק הוא ממנו". הרי נאמר "כולם אנשים" שהיו גדולים וצדיקים בזמן דור דעה, ותמוה האם לא האמינו שהקב"ה יכול לסייע לעם ישראל לנצח את הכנענים מעל הטבע.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: בזוהר הקדוש בפרשת שלח לך כתב וז"ל "כולם אנשים כולם זכאין הוו" [שהיו צדיקים וכשרים] ורישי בישראל הוו [שהיו ראשי ישראל ובעלי מעלות גדולות], אלא שאמרו אי יעלון ישראל לארעא נתעבר אנן מלהוי רישין וימני משה רישין אחרין, דהא אנן זכינן במדברא למהוי רישין, אבל בארעא לא נזכי,

ועל דנטלי מטא בישא לגרמייהו, מיתו אינון וכל אינון דנטלן מלייהו". [שחששו שבכניסתן לארץ יעבירו אותם מנשיאותם, ולכן נטלו עצה רעה לטעון שאין להכנס לארץ ונענשו הם וההולכים בדרכם].

נמצא מדברי הזוהר שהמרגלים נכנסו לנסיון גדול, כי מצד אחד יש להם מצוה להכנס לארץ ישראל ומצד שני ירדו ממעלתם, גם מצד כבודם שיומעט, וגם מצד שזכות הרבים שהייתה להם בזה שהיו נשיאים עליהם, והדריכו אותם וכוונו אותם לדרך השם, הכל אמור להפסק כשיכנסו לארץ ישראל.

וכבר מבואר בפרקי אבות (פ"ב משנה ד') "אל תאמין בעצמך עד יום מותך". ובברכות כט. "יוחנן כהן גדול שמש בכהונה גדולה שמונים שנה, ולבסוף נעשה צדוקי". נמצא שאפילו אדם גדול, אין לו לסמוך ולהאמין בעצמו, ותמיד צריך לפחד שמא יפול בחטא. והביאור בזה על פי הגמרא בסוכה נב. "כל הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו". כיון שהאדם בא לעולם הזה על מנת לעמוד בנסיון, מחוייב הוא שיהא לו יצר הרע על מנת שיעמוד בנסיון, וככל שהאדם גדל מבחינה רוחנית, כך הקב"ה מגדיל לו את היצר הרע כדי שיהא עדיין נסיון. ולכך מבואר בסוכה שם, שלעתיד לבא צדיקים בוכים והרשעים בוכים, הצדיקים בוכים כי יצר הרע נדמה להם כהר גבוה, ורשעים בוכים כי יצר הרע נדמה להם כחוט השערה, ומצטערים כיצד לא כבשנו חוט השערה זה. נמצא שהיצר הרע של הצדיקים בבחינת "הר גבוה" וכהמבואר לעיל, שזה על מנת שיהא להם נסיון, שכל הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו.

ועל דרך זה מבואר בשבת פט. שלסוף ארבעים יום שעלה משה למרום, בא השטן וערבב את העולם והראה להם מטתו של משה. ולכאורה זהו תימה גדולה, כיצד נתנו לשטן רשות לבלבל את עולם ולהטעות כל כך את ישראל. ולהמבואר לעיל זה מבואר היטב, כיון שהם זכו לראות פנים אל פנים את הקב"ה במתן תורה, היו מחוייבים שיראו ההיפך מדבר ה' על מנת שיהא להם נסיון לבחור בטוב או ברע. לכך נתנו לשטן רשות להראות להם דברים היפך מדבר ה'.

ועל דרך זה מבואר עניין המרגלים, כיון שהיו אנשים גדולים, ניתן להם יצר הרע גדול, שהבינו שאם יכנסו לארץ ישראל יהיו אנשים פשוטים ללא מעלה רוחנית. ולכך רצונם היה שלא להכנס כלל לארץ ישראל, וכשבאים לרגל את הארץ רואים אנשים חזקים מאוד וערים בצורות בשמים, שעל פי דרך הטבע לא שייך לנצחם, רק מעל הטבע. וטוענים המרגלים, אמת שהקב"ה הבטיח לכבוש הארץ על ידי ניסים, אבל זה היה אם לא היינו חוטאים בעגל, ונשארים במעלה גבוהה של אדם הראשון לפני החטא. אבל כעת שחטאנו בעגל בטלה ההבטחה, שאין אנו ראויים להנהגה ניסית, רק צריכים לכבוש בדרך הטבע, והראיה שצריכים לרגל את הארץ. אם כן וודאי שלא שייך לכבוש גיבורים אלו על פי טבע, ולכן חייבים להשאר במדבר.

וזה הביאור במה שאמרו "כי חזק הוא ממנו" (במדבר י"ג ל"א) ואמרו חז"ל (סוטה לה.) "אמר רבי חנינא בר פפא דבר גדול דברו מרגלים באותה שעה, כי חזק הוא ממנו אל תיקרי ממנו אלא ממנו, כביכול אפילו בעל הבית אינו יכול להוציא כליו משם". וטענה זו של המרגלים תמוהה מאוד, שאם הם מודים שהקב"ה "בעל הבית", ודאי שהוא ברא את הענקים והגיבורים הללו, ואם כן ודאי שיכול לפנות אותם מהארץ. אבל להנתבאר טענתם היתה, כיון שעל פי הטבע לא שייך לגבור על הענקים הללו, ומחוייבים

לנס מעל הטבע. אנו לא ראויים לכזה נס, והקב"ה כעת מתנהג עמנו על פי טבע, ולכך לא יכול לפנות אותם. וכעין שמבואר במגילה יא. שבשביל עצלות שיש בישראל נעשה שונאו של הקב"ה מך, ופירש רש"י "כמי שלא יכול להושיע".

אבל כל זה רק לפי טעותם שנכנס בהם יצר הרע גדול וכמבואר לעיל, אבל האמת שאם לא היו שולחים מרגלים היו מנצחים שלא כדרך הטבע, כמו שכתב רש"י (דברים א' ח') אילו לא שלחו מרגלים לא היו צריכים לכלי זיין.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן קמא

מעלת ארץ ישראל

"שלח לך אנשים ויתורו את ארץ כנען אשר אני נותן לבני ישראל" (במדבר י"ג ב').

לכבוד הרה"צ רבי דוד חנניה פינטו שליט"א שלום רב וכט"ס.

שאלה: בילקוט שמעוני בפרשה, הביא משל למלך שאמר לאדם בוא עמי ואתן לך מתנה גדולה, בא עמו ולבסוף מת, אמר המלך לבנו אע"פ שהבטחתי לאביך ומת, מכל מקום אינו מבטל את המתנה ואתה תקבל אותה. וגם כאן הקב"ה הבטיח לאברהם אבינו את הארץ שנאמר "קום התהלך בארץ" ולבסוף מת, אמר הקב"ה אף על פי כן לא אבטל את המתנה ואתן את הארץ לבנים. עכ"ד.

וצריך ביאור דברי הילקוט, שאין המשל דומה לנמשל, שזה מובן במלך שרצה ליתן מתנה, שייך שתהא תקלה שימות האדם ולכך נותן לבנו, אבל מה שייך תקלה אצל הקב"ה שמת אברהם אבינו, וממה נפשך אם רצה הקב"ה דווקא ליתן לאברהם אבינו, מאי טעמא לא החיה אותו ונתן לו, ואם כוונת הקב"ה מלכתחילה ליתן לבנים, אם כן לא דומה למשל שהמלך רצה ליתן לאב ולא לבן. וגם צריך ביאור שאם הקב"ה רצה ליתן את ארץ ישראל לאברהם אבינו, מדוע לבסוף נתן אותה לבנים ולא לאברהם אבינו.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: יש לבאר דברי הילקוט על פי הגמרא בתענית י. "ארץ ישראל משקה אותה הקב"ה בעצמו, וכל העולם כולו על ידי שליח, שנאמר הנותן מטר על פני ארץ ושולח מים על פני חוצות". וכתב המהרש"א וז"ל "שהשגחתו יתברך הוא בכל דבר יותר בארץ ישראל מבשאר ארצות, כי הוא אלוהי הארץ, ועל כן נקראת סתם ארץ כי חפצו ורצונו בה. ועל כן אמר נבראת תחילה שהיא העיקר ושאר ארצות טפלים, ולכך נקראו חוצות, והשיב בהשגחת ארץ ישראל בעניין מטר, שמשקה ארץ ישראל בעצמו כי הוא נחלתו וחבלו, ושאר ארצות משקה על ידי שליח, דהיינו שרי אומות

ומזלות שלהם, אותם חלק ה' לכל העמים". נמצא שארץ ישראל היא חבלו ונחלתו של הקב"ה, והפרנסה וגשמים בארץ ישראל מגיעה ישירות מידיו של הקב"ה.

ובזה יש לפרש הילקוט בפרשת במדבר "רבי עקיבא אומר כשהיו אנשי דור המדבר, רואים פירות ארץ ישראל שהיו תגרי עכו"ם מביאים אותם מיד היו מתים, דכתיב וכל מנאצי לא יראוה". וביאר ר' חיים בשיחות מוסר (תשל"ב י"ט) שעצם ראיית הפירות של ארץ ישראל, חשובים כראיית ארץ ישראל עצמה, וכיון שנגזר עליהם שלא יראו את הארץ, לא יכלו לראות אפילו את פירותיה. ולהמבואר כוונתו, שחטא המרגלים שהיה זילזול בקדושת הארץ, שלא העריכו כראוי את מעלת הארץ, בהשגחת ה' המיוחדת לכן נענשו שלא יזכו להשגחת ה' מיוחדת בארץ ישראל. ולכך נענשו גם שלא יראו את הפירות, שגם בפירות מונח קדושה מיוחדת מכח השגחת ה' בארץ, שהרי גשמים ופרנסה המגיעים בארץ ישראל הם ישירות מידיו של הקב"ה כמבואר לעיל.

ולכך מלכתחילה היה ראוי שאברהם אבינו ירש את ארץ ישראל, ואחר כך יורישה לבניו. שהרי כל מהותו וכל שאיפתו של אברהם אבינו היתה, להפיץ את האמונה בהשם יתברך, ואת השגחתו הפרטית בעולם.

כמו שכתב בקובץ הערות (בסימן ה') לבאר הנסיון הגדול בעקידת יצחק, שהרי הרבה אנשים מסרו נפשם על קדושת ה', ומה המיוחד בעקידת יצחק. וביאר שמי שמוסר נפשו על קדוש ה', יודע שמחליף עולם חולף וזמני בעולם נצחי, והנסיון למסור אינו לא כל כך גדול. אבל אם יאמרו לאדם שימסור נפש על קדוש ה' ולא יקבל חלק לעולם הבא, זה נסיון מר וקשה, כי עליו למסור כל מהותו ורצונותיו והנאותיו לכבוד הקב"ה. ואצל אברהם אבינו מצאנו כשאמר לו הקב"ה "אל תירא אברהם שכרך הרבה מאוד" (בראשית ט"ו א') הובטח לו שכר עולם הבא הרבה מאוד, ומכל מקום אמר להקב"ה "מה תתן לי ואנכי הולך ערירי", וצריך ביאור מדוע מזלזל בשכר הגדול שנתן לו הקב"ה ואומר "מה תתן לי".

וביאר זה בקובץ הערות, שאברהם אבינו עבד את הקב"ה שלא על מנת לקבל פרס, רק כל רצונו ומהותו היה להפיץ אמונת ה' בעולם, ולכך רצה בן שיוכל להמשיך דרכו, להפיץ אמונה. ואברהם אבינו אומר להקב"ה כל השכר הגדול בעולם הבא שתתן לי אינו כלום, אם לא תתן לי בן ללמד ולהפיץ האמונה. ולכך כשאמר לו הקב"ה לעקוד את יצחק, היה כאן מסירות נפש עצומה של אברהם אבינו, שבא לעקוד בן שחשוב לו יותר מהעולם הבא, וזה הנסיון הגדול שלו. עכ"ד.

ולכן היה עדיף שאברהם אבינו יקבל ארץ ישראל תחילה, שגם ענין ארץ ישראל הוא השגחה פרטית וחיזוק האמונה בבורא יתברך, והייתה הארץ מתקדשת מכח האבות שקיבלו אותה, והיינו זוכים לראות כיצד האבות הקדושים חיים בארץ קדושה, וכיצד מקיימים את כל ההלכות התלויות בקדושת הארץ. ואחר כך ינחיל הארץ לבנים. אבל הקב"ה העדיף שבני ישראל ירדו תחילה למצרים בשעבוד, ורק אחר כך יקבלו את התורה ואחר כך ירשו את הארץ, וזה מהטעם שנתבאר לעיל וכמובא באור החיים (בראשית מ"ט עיין שם) והבן.

ומכל מקום אמר לו הקב"ה לאברהם אבינו "קום והתהלך בארץ" (בראשית י"ג י"ז), שעל ידי הליכה של אברהם

אבינו בארץ ישראל נחשב כאילו זכה בה, וזוכים אותה מכוחו. והוא המשל למלך שאמר לו לאדם שיבא לשרת המלך ויהיה במחיצתו, ולבסוף יתן לו המלך מתנה. והמטרה של המתנה היא, להזכיר לו תמיד את המלך, ולאחר פטירתו יורישה לבניו, וזה יזכיר להם את שירות אביהם למלך. אבל לאחר שמת אביהם ולא קיבל המתנה, כבר המתנה לא תזכיר להם כל כך את שירות אביהם למלך, כיון שלא ירשו אותה מאביהם שקיבל המלך, רק קיבלו אותה במתנה. מכל מקום נתן המלך לבניו, שהמתנה תזכיר להם קצת את שירות אביהם למלך.

וזהו הנמשל שלכתחילה היה עדיף לקבל את ארץ ישראל ירושה מאברהם אבינו, כי היינו זוכים לראות בפועל, כיצד חיים האבות הקדושים בארץ קדושה ומקיימים את כל ההלכות שנוגעים בה למעשה. אבל הקב"ה העדיף שיקבלו בני ישראל רק אחר השעבוד וכמו שנתבאר.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן קמב

קבלת עול מלכות שמים

"שלח לך אנשים ויתורו את ארץ כנען אשר אני נותן לבני ישראל" (במדבר י"ג ב').

לכבוד הרה"צ רבי דוד חנניה פינטו שליט"א שלום רב וכט"ס.

שאלה: בילקוט על הפסוק "ויתורו את ארץ כנען" מה ראה כנען להזכר כאן, אלא אמר לישראל "לא בצדקתך וביושר לבבך וכו' כי ברשעת הגויים האלה". אמר הקב"ה עוונותיו ילכדנו את הרשע, ואין רשע אלא שבעה עממים, שנאמר "כי ברשעת הגויים האלה". ראה הקב"ה שאין לישראל זכות שיכנסו לארץ, נזכר ליצחק שנולד לאברהם בן מאה שנה, ושרה בת תשעים שנה. וכנען כ' עשרים, נ' חמישים, ע' שבעים, נ' חמישים, הרי מאה ותשעים שנה", עכ"ד הילקוט.

תשובה: נראה לבאר על פי מה שכתוב בסנהדרין סג: "אמר רב יהודה אמר רב, יודעים היו ישראל בעבודת כוכבים שאין בה ממש, ולא עבדו עכו"ם **וצריך** ביאור א] מדוע לא היה זכות לישראל להיכנס לארץ, הרי קיבלו את התורה והיו בגדר חסידים ודור דעה, ובפרט שבט לוי שלא חטאו בעגל, ומדוע לא מספיקה זכותם. ב] מה עניין חשבון מאה ותשעים שנה של אברהם ושרה בלידת יצחק, לבין חשבון כנען שעולה מאה ותשעים, הרי מכל מקום אין להם זכות להיכנס לארץ. ג] בארץ ישראל היו עוד ששה עממין מלבד הכנעני, ואם כן אף על פי שהגימטריא שווה לכנען, מכל מקום לכל הששה שהיו שם אינה שווה וצ"ע.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

אלא להתיר להם עריות בפרהסיא". ופירש רש"י "שהיה יצרן תוקפן על העריות, אמרו נפרוק כל עול תורה מעלינו, ואל יוכיחו אותנו על העריות". נמצא שהשרש של חטא העגל, היה פריקת עול מלכות שמים, על מנת שיוכלו לילך בשרירות ליבם. ולכך כשחטאו בעגל, איבדו הזכות להיכנס לארץ. שהרי כל מהותה של הארץ היא "ארץ אשר תמיד עיני ה' אלהיך בה מראשית שנה ועד אחרית שנה" (דברים י"א י"ב). וכמו שביאר המהרש"א בתענית י. (והבאנו דבריו לעיל) שארץ ישראל מיוחדת בהשגחה פרטית מהקב"ה, ולא כשאר ארצות שנמסרה השגחתן לשאר שרי מעלה, ולכך ארץ ישראל נקראת גבירה וחו"ל נקראת שפחה. (עיין תענית כא: ובמהרש"א שם).

נמצא שארץ ישראל שמהותה מקום מיוחד להשגחת ה', עומדת בסתירה מוחלטת לחטא העגל, ששרשו נובע מרצון לפרוק עולו של מקום. ולכך בחטא העגל הפסידו הזכות להכנס לארץ ישראל. ואף על פי ששבט לוי לא חטאו בעגל, מכל מקום הושפעו לרעה בהיותם בחברת פורקי עול. והראיה שבגמ' עבודה זרה ה. נאמר שאם בני ישראל לא היו חוטאים בעגל, לא היו מתים והיו חיים לעולם, כמו אדם הראשון קודם החטא. כמו שנאמר "אני אמרתי אלהים אתם ובני עליון כולכם". (תהילים פ"ב ו') אבל לאחר שחטאו בעגל חזרו למות, ולכך נאמר אכן כאדם תמותון וכאחד השרים תיפולו. ואם כן קשה מדוע שבט לוי חזרו למות, הרי הם לא חטאו בעגל, והתשובה היא כמבואר לעיל, שכיון שנמצאו בחברה רעה של פריקת עול, הושפעו גם הם לרעה מהם. ולכך חזרו גם הם למצב של מיתה.

אבל על ידי התשובה שעשו [מחטא העגל] והתאבלו על חטאם, שוב נתן להם הקב"ה הזכות להיכנס לארץ ישראל, שעל ידי זה שהתאבלו על חטא העגל, מורים שרוצים לקבל עליהם עולו של מקום, ואם כן מגיע להם להכנס לארץ ישראל ששם ישנה השגחה פרטית, ויקבלו יותר עולו של מקום. אבל בזמן שהחליטו לשלוח מרגלים לתור את הארץ, הפסידו את זכותם להכנס לארץ. כי אם באמת היה רצונם לקבל עול מלכות שמים, מדוע מסופקים האם להכנס לארץ ישראל או לא. היה להם לשמוח על האפשרות להכנס לארץ, שיש שם יותר השראת שכינה וגילוי כבודו של מקום.

ובזה שרוצים לשלוח מרגלים, מגלים בדעתם שאינם רוצים דרגה גבוהה של קורבה להקב"ה, ורוצים לעבוד את הקב"ה, אבל לא בלב שלם. כי רוצים להשאיר בליבם מעט תאוות והנאות העולם הזה, ולא רצו לוותר על כל תענוגי העולם הזה ולהיות ממש דבוקים בקב"ה. וזהו נטיה לפריקת עול, שהשורש שלה מגיע מחטא העגל וכפי המבואר לעיל, שכל המטרה שעבדו עבודה זרה, הייתה רק על מנת להתיר להם עריות בפרהסיא. ולכך מיד נאמר בכתוב "ויתורו את ארץ כנען", שהתורה קוראת לארץ ישראל כנען, לומר לישראל שהארץ לא שייכת להם רק שייכת לכנען.

ודווקא הוזכר כנען כיון ששרשו של כנען הוא פריקת עול, וכפי המבואר בפסחים קיג: "חמשה דברים צווה כנען את בניו, אהבו זה את זה, ואהבו את הגזל, ואהבו את הזימה, ושנאו את אדוניכם, ואל תדברו אמת". והמכנה המשותף בכל חמישה דברים אלו, הוא פריקת עול אדונם ועול מלכות שמים מעליהם [וגם אהבו זה את זה, אין כוונתו כאן למצוות ואהבת לרעך כמוך, רק לאהוב אחד את השני על מנת שיוכלו לעזור זה לזה לפרוק עול אדוניהם]. ולכך עבדא בהפקירא ניחא ליה

(כמבואר בגיטין יג.) כיון שכל מהותו של כנען היא פריקת עול.

אבל הקב"ה רצה למצוא זכות לבני ישראל לזכות בארץ, ומצא להם את זכותו של יצחק שהיה "עולה תמימה", ולא יצא כלל לחו"ל כמבואר ברש"י (בראשית כ"ו ב'). ויצחק נולד כשאברהם אבינו היה בן מאה ושרה בת תשעים, פירושו שכל מאה שנה של עבודת ה' שעשה אברהם אבינו ותשעים שנה של שרה, טמונים ביצחק, שהרי "ברא כרעא דאבוה". וכמבואר ברמב"ן (דברים כ"ט) על הפסוק "פן יש בכם שורש פורה ראש ולענה". וז"ל "כי האב שורש, והבן נצר משרשיו יפרה, והזכיר השורש לומר כי הוא יכול להביא באלה הדורות הבאים, שהשורש אשר ממנו יצמחו הוא לפניו היום, והוא בא בברית ובאלה הזאת, ואמר פורה ראש, לרמוז כי משורש מתוק לא יצא מר, וכל אשר לבבו שלם עם ה' הנכבד ולא הרהר כלל בעבודה זרה, לא יוליד בן מודה בה", עכ"ד הרמב"ן.

וכיון שאברהם ושרה הולידו את יצחק לעת זקנותם, כל הכח של עבודת ה' טמון ביצחק. וכיון שבני ישראל יצאו מיצחק, נמצא שטמון כח גדול זה של עבודת ה' מאברהם ושרה, וכח של קבלת עול מלכות שמים, בתוך ארץ ישראל כיצחק שהיה עולה תמימה. נמצא שבני ישראל יכולים להוציא מן הכח אל הפועל, את הכח של קבלת עול מלכות שמים שירשו מהאבות, וזה הזכות שמצא להם הקב"ה על מנת שיוכלו לירש את הארץ.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן קמג

מטרת משה רבינו בשילוח המרגלים

"וישלח אותם משה ממדבר פארן על פי ה' כולם אנשים ראשי בני ישראל המה" (במדבר י"ג ג').

לכבוד הרה"צ רבי דוד חנניה פינטו שליט"א שלום רב וכט"ס.

שאלה: בילקוט שמעוני על הפסוק "וישלח אותם משה" וז"ל "אמר להם לא תכנסו כגנבים ואם יאמרו לכם על מה באתם, תאמרו על ה' תאנים ועל ה' רימונים ועל אשכול אחד של ענבים. ואם יאמרו לכם שמא לעקור אילני עבודה זרה באתם, תאמרו לאו. נכנסו כשלוחין ויצאו כחמורים, הגיעו לחברון נטלו משם ה' תאנים וה' רימונים ואשכול אחד של ענבים, צווח להם תלמי צווחה אחת ונפלו על פניהם, התחילו מנפחין בפיהם ומנשבים באפם עד שנתיישבה דעתם עליהם. אחר כך אמרו להם על מה באתם עלינו שמא להכרית אילנות ואשרה של עבודה זרה באתם עלינו, והלא כל העולם כולו של אלהיכם הוא ולמי שרוצה נותנו, אמרו להם לאו, שיגרום בשלום ולא הרגום. ובשכר זה, שייר מהם הקב"ה עד גלות הבית האחרון, ויש אומרים עד אותה שעה, כיון ששמע משה שבאו מרגלים, נכנס וישב בבית המדרש הגדול שלו, וכל ישראל יושבין לפניו י"ב מיל. וכיון שבאו מרגלים פינו להם מקום וישבו

בינותם, אמרו להם מפני מה אתם יושבים, אמרו מה שבידכם, מיד פתחו ואמרו הארץ אשר עברנו בה לתור אותה ארץ אוכלת יושביה ושם ראינו את הנפילים. מעיד אני עלי שמים וארץ, שלא היה בדעתו של הקב"ה להמית עשרה נשיאים בישראל, אלא שרצו אחר משה ואהרון לרגום אותם באבנים, עד שנכנסו תחת כנפי השכינה", עד כאן דברי הילקוט.

וצריך ביאור א] מדוע משה רבינו מצווה עליהם לא להכנס כגנבים. ומאי נפקא מינה כיצד נכנסים לארץ ישראל. ב] מדוע שאלו בני הארץ על מה באתם, וכי לא ידעו שבאו לרגל, הרי נאמר אז נבהלו אלופי אדום וכו'. ג] מה התשובה שבאו על חמשה תאנים וכו', וכי בשביל זה באו בני ישראל את כל הדרך ממצרים ארבעים שנה. ד] במדרש נאמר שנטלו שמונה אנשים אשכול ענבים, אחד נטל רימון ואחד נטל תאנה, והילקוט עצמו בהמשך הפרשה הביא זאת, ולכאורה סתר משנתו שכתב בתחילה שנטלו ה' רימונים וה' תאנים ואשכול אחד. ה] מדוע דווקא נטלו רימונים תאנים וענבים, הרי ארץ ישראל השתבחה בשבעת המינים והיה להם ליטול מכולם. ו] מה הכוונה נכנסו כשלוחין ויצאו כחמורים. ז] מדוע נטלו את הפירות דווקא מחברון כנזכר במדרש, עדיף היה שיטלו מירושלים ששם מקום המקדש. ח] מהי טענת הכנענים שכל העולם של הקב"ה ולמי שרוצה נותנו, ולכך אין צריך להשחית אילני עבודה זרה. לכאורה אין קשר בין הדברים. וכי מפני כל העולם של הקב"ה לא צריך להשחית את אילני העבודה זרה, הרי הקב"ה צוה להשחיתם. ט] מדוע שיגרום בשלום, הרי ידעו שהם עתידים לכבוש את הארץ. י] מדוע כששמע משה שבאו המרגלים, נכנס לבית המדרש הגדול על מנת ללמוד עם כל ישראל, אדרבה היה צריך לישב ביחידות ולשמוע בנחת מהם מה מצאו בארץ, ולא ליד כל ישראל.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: והנראה בביאור דברי הילקוט, שמטרת משה רבינו בשליחות המרגלים, היתה על מנת לתקן חטא אדם הראשון. שהרי מבואר ביבמות קג: "בשעה שבא נחש על חוה הטיל בה זוהמה", וביאר המהרש"א וז"ל "כי האדם נברא בצלם אלהים, נשמתו מהעליונים גם גופו ממקום טהור, מקום המזבח משתיתו של עולם, ושהוא יחיד בתחתונים כהשם בעליונים, שעל כן נברא יחידי, וכשבא נחש על חוה על ידי החטא שאכלו מעץ הדעת, כמו שאמר הנחש אטעה את האדם שיאכל וימות ואשא את חוה, ובזה הטיל בה זוהמה, שיהיה גם האדם ככל שאר הנבראים, להיות דבק בו צד טומאה, עד שבאו ישראל להר סיני שאז פסקה זוהמתן וחזרו להיות בצלם אלהים, כמו שנאמר אני אמרתי אלהים אתם" עכ"ל. נמצא שבחטא אדם הראשון, הוטלה טומאה על כל הנבראים ואף על פי שנסתלקה במעמד הר סיני, מכל מקום כשחטאו בעגל חזרה להם חלק מהזוהמה (עיין עבודה זרה ה.).

וזה רצה משה רבינו לתקן בשילוח מרגלים, שיביאו תאנים ורימונים ואשכול ענבים. ויאכלו אותם בקדושה גדולה במחנה ישראל, ועל ידי זה יתקנו את הטומאה שנכנסה בהם בחטא אדם הראשון. ולכך ביקש מהם שיביאו דווקא ה' תאנים וה' רימונים, שביחד הם עולים כנגד עשרת הדברות, כי טומאה אפשר לסלק רק על ידי כח התורה. וגם ביקש שיביאו אשכול ענבים

שעניינו אחדות, שכל הגרגירים מחוברים באשכול אחד, לרמז שתיקון החטא שייך רק על ידי אחדות של כלל ישראל. ודווקא אמר להביא תאנים וענבים, כי חטא אדם הראשון היה בתאנים וענבים (עיין ברכות מ'.). ורימון שיש בו תרי"ג גרגרים כנגד תרי"ג מצוות, שבכח התורה והמצוות לתקן חטא אדם הראשון.

ולכך מובן מדוע נטלו הפירות דווקא מחברון, כיון דאדם הראשון טמון בחברון, ובאו לתקן את חטאו ולכך נטלו פירות ממקום קבורתו. וכשראו אותם יושבי הארץ, הבינו שאין הם באים לראות מהיכן לכבוש את הארץ, שהרי יצאו ממצרים ביד רמה וחזקה, ויכולים לכבוש גם בלי מרגלים. ולכך חשבו שבאו על מנת לבער את העבודה זרה מארץ ישראל, כדי שבני ישראל יכנסו לארץ ישראל בטהרה ולא ימצאו טומאה בארץ. וכעין שמצינו "ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף להורות לפניו גושנה" (בראשית מ"ו כ"ח). שהלך למצרים לתקן בית הוראה, על מנת שיכנסו למצרים בטהרה, שיהא שם מיד בית הוראה. ויושבי הארץ שהיו עובדי עבודה זרה האמינו שיש בורא לעולם, רק האמינו שהקב"ה סילק השגחתו מהעולם ואין השגחה פרטית. (עיין רמב"ם פרק א' הלכות עכו"ם).

ולכך טענו יושבי הארץ כיון שכל העולם של הקב"ה, והוא נתנו לבני אדם לעשות כרצונם. והוא כעין טענת הפילוסופין בעבודה זרה נד: "אם אין רצונו בעבודת כוכבים מפני מה אינו מבטלה", ובזה מוכיחים שהקב"ה סילק השגחתו מהעולם, ונתן לבני האדם לעשות בו כפי חפצם. וכשתלמי ראה אותם שנטלו ה' רימונים וה' תאנים, הבין שבאו לתקן חטא אדם הראשון, ולכך צווח צעקה גדולה, כי לא יכול לראות העולם מתוקן וטהור, וללא זוהמה, כיון שהתרגל לחיות בטומאה ובהפקירא. ולפי זה מובן מדוע שיגרום בשלום, כיון שהבינו שהמרגלים לא באו לראות מהיכן לכבוש את הארץ, רק לתקן חטאים ולכך שיגרום בשלום.

אבל כשהמרגלים ראו את טומאת יושבי הארץ, נבהלו ונמס ליבם, וסברו שלא שייך לתקן טומאה כזו. ולכן הניחו את ה' הרימונים וה' התאנים, רק נטלו שמונה מהם אשכול ענבים גדול, על מנת להוציא דיבת הארץ, ולהוכיח לבני ישראל שכשם שפריה משונה כך עמה משונה. והוא כוונת הילקוט "נכנסו כשלוחין ויצאו כחמורים", שבחזרתן קלקלו והבינו שלא שייך להכנס לארץ ישראל.

ולפי זה גם מבואר מדוע בזמן ששמע משה רבינו עליו השלום שבאו המרגלים, מיד נכנס לבית המדרש. כי חשב שעשו שליחותו והביאו מפירות הארץ, על מנת שיאכלום בקדושה ובטהרה ויתקנו חטא אדם הראשון. ולכך נכנס לבית המדרש, על מנת להתקדש עוד יותר בזכות תורה דרבים. [עיין בבא קמא יז. ברש"י ובתוס' שללמד תורה לרבים הרי זה מעלה גדולה יותר מתורה לעצמו ודלא כהשאלתות], ועל ידי זה יוכל לתקן החטא.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן קמד

גבורת הנפש

"וראיתם את הארץ מה היא ואת העם היושב עליה החזק הוא הרפה" (במדבר י"ג י"ח).

לכבוד הרה"צ רבי דוד חנניה פינטו שליט"א שלום רב וכט"ס.

שאלה: "החזק הוא הרפה", פירש רש"י סימן מסר להם משה רבינו, אם הערים מוגנות היטב ובצורות סימן שהם חלשים ולא בטוחים בכחם ולכך מגינים את העיר, אך אם הערים אינם מוגנות סימן שהם חזקים ובוטחים בגבורתם.

וצריך ביאור, שהרי כשחזרו המרגלים אמרו שהערים בצורות וחזקות, ואמרו שבני הארץ חזקים וגיבורים עד מאוד, אם כן נמצא שהסימן של משה רבינו אינו נכון ח"ו, שהרי היו גיבורים ובכל זאת ביצרו את עריהם.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: הביאור בזה על פי מה שכתוב "ויגש יעקב ויגל את האבן מעל פי הבאר" (בראשית כ"ט י'). ופירש רש"י "כמי שמעביר פקק מעל גב הצלוחית, מלמד שכוחו גדול". צריך ביאור מה התורה באה ללמד אותנו, שיעקב היה כוחו גדול ומאי נפקא מינה בזה. וביאר ר' חיים (שיחות מוסר תשל"ג ח') שאין הכוונה שהיה גיבור בכח גופו, אלא שעיקר הכוחות שיש באדם הם הכוחות הרוחניים והנפשיים שבו, וכשהכח הרוחני פועל באדם יכול הוא לפעול הרבה, אף למעלה מכוחות אנוש הרגילים. ויעקב אבינו ייחד כל כוחות נפשו, על מנת שיוכל לגול את האבן ויוכל לעשות חסד עם הנזקקים למים, לכן יכל לעשות דברים מעל כוחות אנוש. ולכך פחד מעשו כמו שנאמר "וירא יעקב מאוד ויצר לו" (בראשית ל"ב ח'), ולא סמך על כוחותיו הגדולים. כי כל כוחותיו באו מהרצון העז לגמול חסד, ולכן קיבל כוחות אדירים, אבל להילחם עם עשו הרשע לזה אין לו רצון עז, שהרי אינו דבר מצוה וחסד ולזה באמת אין לו כח. עכ"ד.

ולפי זה נמצא שעיקר כוונת משה רבינו האם חזקים הם, פירוש האם יש להם כוחות נפש חזקים ועצומים, ואם הם באמת חזקים אם כן הערים לא בצורות, שהרי סומכים על גבורתם. והתשובה הייתה שהם היו חלשים, שאין להם כוחות נפש כלל, שהרי בנו ערים חזקות, ומה שהם גדולים וחזקים בכוחות הגוף אינו כלום, כהמבואר לעיל שעיקר כוחותיו הם כוחות הנפש שבאדם.

אבל המרגלים על מנת להמיס לבב אחיהם, רצו להראות להם שהארץ משונה, אמרו לבני ישראל "אפס כי עז העם היושב בארץ" (במדבר י"ג כ"ח), להוכיח שבאמת כוחות הנפש של העם היושב בארץ הם גדולים, ואף על פי כן הערים גדולות ובצורות, וזה באמת משונה מדרכו של עולם, שהרי אם הם חזקים ועזי נפש לא צריכים לערים גדולות ובצורות, וזה סימן שהארץ משונה ולכן אין טעם להכנס אליה.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן קמה

אל תתחבר לרשע

"ויעלו בנגב ויבא עד חברון ושם אחימן ששי ותלמי ילידי הענק וחברון שבע שנים נבנתה לפני צוען מצרים" (במדבר י"ג כ"ב).

לכבוד הרה"צ רבי דוד חנניה פינטו שליט"א שלום רב וכט"ס.

שאלה: בילקוט שמעוני מביא שכלב בן יפונה פרש מעצת המרגלים והלך ונשתטח על קברי האבות, ואמר להם אבותי בקשו עלי רחמים שאנצל מעצת מרגלים, ויהושע כבר עמד משה ובקש עליו רחמים.

וצריך ביאור א] מדוע חשש כלב מעצת המרגלים, הרי אם לא ירצה לשמוע לדבריהם לא ישמע, ומה היתה ההוא אמינא שלו שהוא יחטא. ב] מדוע כלב לא ביקש גם כן ממשה שיתפלל עליו כמו שהתפלל על יהושע, ובדווקא התפלל אצל האבות.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: שאלה זו מתורצת לפי הדברים שנתבארו לעיל, שכלב באמת בתחילה לא חשש כלל לחטוא עם המרגלים, כיון שידע בעצמו שהוא נקי מנגיעות, ובא לקיים רצון ה' בשלמות, ולא אכפת לו כלל אם בארץ ירד מנשיאותו. ולכך לא הלך כלב כלל למשה רבינו, לבקש ממנו שיתפלל עליו. אבל כשנכנסו המרגלים לארץ ונכנס בהם יצר הרע גדול להביא דיבת הארץ רעה. הרגיש כלב בעצמו שגם הוא רוצה להביא דיבת הארץ, אף על פי שבשכל הבין היטב שאין להביא דיבת הארץ, מכל מקום הרגיש בלבו רצון לדבר רע על הארץ על מנת שלא יכנסו.

להתחבר לצדיקים ולישב אצל החכמים תמיד, כדי שילמוד ממעשיהם ויתרחק מן הרשעים ההולכים בחושך, כדי שלא ילמוד ממעשיהם". ועל דרך זה מבואר בגמ' סוטה יב. שכלב בן יפונה נקרא שובב וארדון שובב על שם ששיבב את יצרו, וארדון שרדה ביצרו. ופירש רש"י "שרדה ביצרו שהיה מסיתו לטעות עמהן".

ואף על פי שהיה נקי מנגיעה, מכל מקום כבר כתב הרמב"ם (פ"ו הלכות דעות הלכה א') "דרך ברייתו של אדם, להיות נמשך בדעותיו ובמעשיו אחר רעיו וחביריו, ונוהג כמנהג אנשי מדינתו, לפיכך צריך אדם

ולכך הלך כלב להתפלל על קברי האבות, על מנת להיות בחברה של האבות הקדושים, ולהיות מושפע מקדושתם, ובפרט שהאבות הקדושים היו מיוחדים במידת הענווה, ההיפך מהמרגלים ששורש חטאם היה גאוה כמבואר לעיל. וכל רצונם של האבות היה, רק לקיים רצון ה'. וליהושע הוסיף משה אות י' ואמר לו יה' יושיעך מעצת מרגלים, יה' בגימטריא עולה חמש עשרה כמניין גאוה, וכוונתו שעל ידי שם יה' ינצל מחטא המרגלים ששרשו גאוה.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן קמו

אין אומרים שירה אלא על היין

"ויבאו עד נחל אשכול ויכרתו משם זמורה ואשכול ענבים אחד" (במדבר י"ג כ"ג).

לכבוד הרה"צ רבי דוד חנניה פינטו שליט"א שלום רב וכט"ס.

שאלה: בילקוט שמעוני על הפסוק ויבואו עד נחל אשכול וז"ל "לא רצו ליטול מפירות ארץ ישראל, אילולי כלב ששלף את הזיין ורץ לפניהם, ואמר להם אם אין אתם נוטלין, או שאתם הורגין אותי, או אני הורג אתכם".

וצריך ביאור מדוע הבין כלב, שיש עניין מיוחד עד כדי מסירת נפש בעבור נטילת הפירות של ארץ ישראל, וביותר קשה הרי על דבר שכזה לא נאמר יהרג ואל יעבור. וכיצד אמר להם "או שאתם הורגים אותי".

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: יש לבאר כוונת המדרש על פי המבואר בברכות מ. "אילן שאכל ממנו אדם הראשון, ר' מאיר אומר גפן היה שאין לך דבר שמביא יללה על האדם אלא יין, שנאמר וישת מן היין וישכר". נמצא שקלקול אדם הראשון היה על ידי הגפן, ולכך תיקון חטאו הוא על ידי שירה שאומרים דווקא על היין, כמבואר בברכות לה. שאין אומרים שירה אלא על היין. וכתב בשפת אמת וז"ל "לכך רוצה להוכיח עניין שירה, שהוא שמחה עצומה לאלוקים, ותלוי רק בהיין, מלבד מצוות נסכים".

והביאור בדברי השפת אמת, שעיקר השמחה לאלוקים היא דווקא על היין, מפני שבזה מתקנים חטאו של אדם הראשון, שחטא בגפן והביא יללה לעולם, ועל ידי השירה על היין מביאים שמחה לעולם. ולהמבואר מובן מדוע נח מיד שיצא מהתיבה הלך ונטע גפן, כיון שראה בחורבן העולם הבין שכל זה בא מכח חטא אדם הראשון, ולכך רצה לתקן זה על ידי הגפן שמשמח אלוקים ואנשים ולומר שירה על היין.

ועל פי זה מובן מדוע כלב רצה מאוד שיטלו מפירות ארץ ישראל, שזה על מנת להוכיח להם שיש ענבים טובים בארץ ישראל, ועל ידי זה אפשר לתקן חטאו של אדם הראשון, ולהגיע למדרגות גבוהות בעבודת ה', על ידי השירה על היין. אבל המרגלים לא רצו ליטול מהפירות של ארץ ישראל, שאם בני ישראל יראו הפירות, ויבינו שאפשר לתקן חטא אדם הראשון ירצו להכנס לארץ ישראל, וזה לא רצו המרגלים. ולכך כלב היה מוכן למסור נפש, על מנת שיטלו פירות אלו. כי אם יטלו הפירות ירצו להכנס לארץ ישראל מחמת תיקון חטא אדם הראשון, ואם לא יטלו פירות ויהרגו לכלב, שוב לא ישמעו למרגלים שמוציאים דיבה של ארץ ישראל, שהרי מבינים שהם רשעים שהרי הרגו את כלב, ולכך היה מוכן למסור נפש על מנת להביא פירות ארץ ישראל.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן קמז

העולם עומד בזכות התורה

"ויקח קרח בן יצהר בן קהת בן לוי ודתן ואבירם בני אליאב ואון בן פלת בני ראובן" (במדבר ט"ז א')

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: בגמ' נדרים לט: "מאי דכתיב שמש ירח עמד זבולה, שמש וירח בזבול מאי בעין והא ברקיע קיימי, מלמד שעלו שמש וירח מרקיע לזבול ואמרו לפניו, רבונו של עולם אם אתה עושה דין לבן עמרם אנו מאירים, ואם לאו אין אנו מאירים, באותה שעה ירה בהם חיצים וחניתות, אמר להם בכל יום ויום משתחווים לכם ואתם מאירים, בכבודי לא מחיתם בכבוד בשר ודם מחיתם, ובכל יום ויום יורים בהם חיצים וחניתות ומאירים שנאמר לאור חיציך יהלכו".

וצריך ביאור מה הטעם שלא רצו להאיר רק במחלוקתו של קרח, והרי אפילו בדור המבול ודור הפלגה לא טענו שלא רוצים להאיר, ומדוע התעוררו לטעון רק במחלוקתו של קרח [ופשוטו שמש וירח היינו השרים הממונים עליהם, וכעין שכתבו תו"ס עבודה זרה יז. גבי אלעזר בן דורדיא].

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי לבאר זה על פי הגמ' בפסחים קיח. "אמר רבי יהושע בן לוי הני עשרים וששה הודו כנגד מי, כנגד כ"ו דורות שברא הקדוש ברוך הוא בעולמו ולא נתן להם תורה וזן אותם בחסדו" וצריך ביאור מדוע לא היו ראויים למזונות [ורק נזונו בחסד]. וביאר המהרש"א על פי הגמ' בבא בתרא ח. שבכה רבי ואמר "אוי לי שנתתי פתי לעם הארץ". וכוונת המהרש"א מבוארת על פי הגמ' נדרים לב. "דאמר ר' אליעזר גדולה תורה שאלמלי תורה לא נבראו שמים וארץ, שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי". וכיון שהעולם קיים ועומד רק בזכות לימוד התורה, לכך מי שלא לומד תורה, מאבד את זכות הקיום של העולם. ולכך הצטער רבי "אוי לי שנתתי פתי לעם הארץ" שאין לעם הארץ רשות להנות מן העולם.

וכעין זה מבואר בפסחים מט: "תניא רבי אומר עם הארץ אסור לאכול בשר, שנאמר זאת תורת הבהמה והעוף, כל העוסק בתורה מותר לאכול בשר בהמה ועוף, וכל שאינו עוסק בתורה אסור לאכול בשר בהמה ועוף". כיון שהבהמות והעופות נבראו לצורך קיום התורה, שהאדם יאכל בשר ויתחזק יותר ללימוד התורה. לכך הותר להמית ולאכול. אבל עם הארץ שלא עמל בתורה, אינו עדיף מהבהמה והעוף, ולא הותר להמית ולאכול בשרם. לכך בדור המבול ובדור הפלגה, לא טענו השמש והירח שאינם רוצים להאיר. כיון שעד מתן תורה היה קיום העולם בחסדו של הקב"ה, ואף על פי שמצד הדין לא היו ראויים למזונות, מ"מ הקב"ה זן אותם בחסדו.

אבל לאחר מתן תורה שוב העולם קיים בזכות התורה ובזכות לימוד התורה,

ולא תלוי בחסדו של הקב"ה. וכשרואים השמש והירח שקרח ועדתו עם מאתיים וחמישים ראשי סנהדראות, חולקים על משה רבינו ועושים ליצנות מהמצוות, כמבואר במדרש, שעשה ליצנות ממצוות ציצית, וממצוות מזוזה וממשה רבנו. לכך הבינו שאם כלל ישראל ישמעו לקרח ועדתו, הם מאבדים את כח התורה, ושוב אין להם זכות קיום בעולם, ולא זכאים לשמש וירח שישרתו אותם ויאירו להם. אבל הקב"ה ענה להם "בכבודי לא מחיתם בכבוד בשר ודם מחיתם", שיש כאן גם עניין של חילול ה'. שנראה כלפי העולם שעל כבוד בשר ודם הם מוחים, ועל כבודו של מקום אינם מוחים.

ופעם אחת נכנסתי לבית המדרש, והיו שם כמה אנשים שהתבטלו מלימודם, ועסקו בשיחה בטילה. ומיד כשנכנסתי לבית המדרש וראו אותי, הפסיקו להתבטל ושבו ללימודם. וחשבתי מיד את הגמ' בברכות כח: שר' יוחנן בן זכאי ברך את תלמידיו "יהי רצון שתהא מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם". כי פעמים האדם ירא מפני אנשים ולא מפני הקב"ה, והוא ענין של חילול ה', כביכול אנשים רואים אותי, אבל הקב"ה אינו רואה אותי. וכעין זה היתה תביעה על השמש והירח, שחששו לכבודו של משה ולא לכבודו של מקום. שבזה נראה כחילול ה', שלא חוששים לכבודו של מקום רק לכבוד שלוחיו.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן קמח

מחלוקת שלא לשם שמים

"ודתן ואבירם יצאו ניצבים פתח אהליהם ונשיהם ובניהם וטפם"
(במדבר ט"ז כ"ז).

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: פירש רש"י "בא וראה כמה קשה המחלוקת, שהרי בית דין של מטה אין עונשין אלא עד שיביא שתי שערות, ובית דין של מעלה עד עשרים שנה, וכאן אבדו אף יונקי שדיים" אמנם זה עצמו צריך ביאור מדוע נענשו גם תינוקות, ובמה שונה המחלוקת משאר עוונות שאין בית דין של מעלה מענישים הקטנים. וביאר ר' חיים בשיחות מוסר (תשלב לג) על פי הרמב"ן בפרשת ניצבים, שכל רע שיהא בבנים, שרשו של הרע בא מכח הרע שהיה קיים באביהם, ומשרש טוב לא יתכן שיצא שרש רע. ובזה ביאר שאם האבות חוטאים במחלוקת, הם כל כך פוגמים בעצמם, עד כדי כך שיעבירו לבנים שרש רע ועצום של מחלוקת, ולא יהא להם כלל תקנה. ולכך הקב"ה מעניש את הקטנים, כדי שלא יגדלו עם השרש של הרע שהטמין בהם אביהם ויעשו מחלוקות גדולות, וכעין שנאמר בבן סורר ומורה "ימות זכאי ואל ימות חייב". וביותר מזה מצינו בגמ' גיטין נב. באותם שני אנשים שכל ערב שבת היו עושים מריבה ביניהם, עד שהתעכב שם ר' מאיר שלשה שבתות, ועשה שלום ביניהם. ושמעו את השטן אומר, ווי שהוציאו ר' מאיר מבית זה.

ומוכח מכאן שכל מקום שיש שם מחלוקת, שם הוא משכנו של השטן, וכשעושים שלום ביניהם מרחיקים משם את השטן. עכ"ד הגר"ח המופלאים.

אמנם עדיין צריך ביאור מדוע חמור כל כך עוון המחלוקת ובמה שונה משאר עבירות, אפילו ג' עבירות חמורות שדינם יהרג ואל יעבור, לא מצינו ששם נהיה מקום משכנו של השטן, רק בעוון המחלוקת, ומדוע נשתנה חומרת המחלוקת משאר עוונות, ומדוע המחלוקת פוגם כל כך.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר זה, על פי המשנה באבות [פרק ה' משנה יז] "כל מחלוקת שהיא לשם שמים סופה להתקיים, ושאינה לשם שמים אין סופה להתקיים, איזוהי מחלוקת שהיא לשם שמים, זוהי מחלוקת הלל ושמאי, ושאינה לשם שמים זוהי מחלוקת קרח ועדתו". ופירש ר' יונה שמחלוקת שהיא לשם שמים, תשאר קיימת לעולם ועד, שתמיד יאמרו הלל אמר כך ושמאי אמר כך. אבל מחלוקת שאינה לשם שמים, אין סופה להתקיים, ועתידה להתבטל המחלוקת עכ"ד. וצריך ביאור מדוע מחלוקת לשם שמים תשאר קיימת לעד, ומחלוקת שאינה לשם שמים לא תתקיים.

והביאור בזה נראה על פי הגמ' בשבת קד. שאותיות שקר עומדות על רגל אחת, ואותיות אמת עומדות על שתי רגלים, כיון ששקר לא מתקיים, והאמת מתקיימת. והביאור בזה שאמת הוא רצון ה', ורצון ה' קיים לעולמי עולמים, כמו כל דבר של תורה שקיים לעד. אבל שקר הוא אינו רצון ה', רק רצון פרטי של האדם, מכח תאוותיו ורצונותיו. ולכך אין לו קיום, כמו כל דבר גשמי בעולם החומר, שסופו כלה ואבד. והמחלוקת לשם שמים, היא מחלוקת לדעת מה רצון ה', וכיון שאלו ואלו דברי אלוקים חיים כדאיתא בערובין יג:, שוב נשארו שתי הסברות רצון ה', ולכך קיימות לעולם, כמו כל דבר רוחני שנשאר קיים לעולם. אבל מחלוקת שאינה לשם שמים, היא מחלוקת הבאה מכח רצון הפרטי של האדם, שלאחד נח שיעשו כדעתו, ולשני נח שיעשו כדעתו. ורצונות פרטיים של האדם, הם דברים גשמיים וחולפים וסופם שבטלים.

ולפי זה יש לבאר דברי ר' חיים, שמחלוקת פוגמת מאוד בבנים, ומגדלת אצלם שרש רע שאין לו תקנה, והיא משכנו של השטן והטומאה. כיון ששרש המחלוקת, הוא היפך מרצון ה', והקב"ה ברא את עולמו כיון שרצה להיטיב עם ברואיו, שיזכו לחיי נצח. ובעלי מחלוקת באים עם רצונותיהם הפרטיים, להרוויח ולעשות כדעתם. ועושים מריבה עם חבריהם, כדי להרוויח מהם. וזהו היפך תכלית הבריאה, שהקב"ה תכליתו להטיב עם האנשים. ובעלי המחלוקת נלחמים להרע זה לזה, כדי להרוויח וכדי שיעשו כדעתם. וכיון שעושים היפך מתכלית הבריאה, שוב נהיה שם משכנו של השטן, שרוצה להחטיא את האדם, על מנת שיחריב את עולמו. והיפך מרצון ה' שיבנו את העולם, וכמו שאמר הקב"ה לאדם הראשון במדרש (קהלת רבה ז מובא במסילת ישרים פרק א) "בשעה שברא הקב"ה את אדם הראשון, נטלו והחזירו על כל אילני גן עדן, ואמר לו ראה מעשי כמה נאים ומשובחין הם, וכל מה שבראתי בשבילך בראתי, תן דעתך שלא תקלקל ותחריב את עולמי".

וכעין זה מבואר בגמ' ברכות נו: שהרואה קדירה בחלום זהו סימן לשלום. וביאר זה הגר"א בקול אליהו שאש ומים תמיד נלחמים ביניהם, או שהמים מכבים את האש, או שהאש מכלה את המים. אבל בקדירה ישנו שלום בין האש לבין המים, שהאש מחמם ומבשל את המים שבתוך הקדירה, ולכך הרואה קדירה בחלום זהו סימן לשלום.

נמצא מכאן שמחלוקת שהיא ההיפך מן השלום, היא חורבן העולם, כמו מים שמכבים אש או אש שמכלה מים. והוא כעין שנתבאר, ששרש המחלוקת, הוא ההיפך הגמור מרצון ה', שברא את העולם על מנת להטיב לבריות. ובעל המחלוקת נלחם ומריע לרעהו, על מנת להרוויח שיעשו כרצונו. והוא חורבן הבריאה כמים שמכבים את האש.

ולכך במכת הברד נאמר בכתוב "ויהי ברד ואש מתלקחת בתוך הברד" [שמות ט כד]. ופירש רש"י "מתלקחת בתוך הברד, נס בתוך נס האש והברד מעורבין והברד מים הוא, ולעשות רצון קונם עשו שלום ביניהם".

והטעם שהקדוש ברוך הוא עשה דווקא את הנס הזה, נראה לבאר על פי דברי הגר"א, שאש ומים הם סמל המחלוקת, שאחד נלחם בשני תמיד. והמחלוקת שייכת רק במקום שלא נעשה רצון ה', אבל במקום שיש רצון ה', לא שייך כלל מחלוקת. ומכת הברד באה לרמז למצרים, שאין כאן מחלוקת בין היהודים לבין המצרים. כי היהודים רוצים לצאת מהשיעבוד, על מנת לקבל את התורה בהר סיני ולעשות רצון ה'. ובמקום שיש רצון ה' אין כלל מחלוקת, רק שלום. ולכך גם מכת הברד באה בצורה של שלום.

ובזה יש לבאר את הגמ' יבמות קה: במעשה ברבי שנכנס לישיבה, והתלמידים נכנסו לישב במקומם על גבי הקרקע, ורבי ישמעאל ברבי יוסי הלך לאט כיון שהיה בעל בשר, ופגע בו אבדן, ואמר לו מי הוא זה שמפסע על ראשי עם קדוש, אמר לו ר' ישמעאל ברבי יוסי אני ישמעאל ברבי יוסי שבאתי ללמוד תורה מרבי, אמר לו אבדן וכי אתה הגון ללמוד תורה מרבי, אמר לו רבי ישמעאל ברבי יוסי, וכי משה היה הגון ללמוד תורה מפי הגבורה, אמר לו אבדן וכי משה אתה, אמר לו רבי ישמעאל ברבי יוסי וכי רבך אלהים. ובינתים הוצרך אבדן לצאת [על מנת לבדוק את היבמה, אם גדולה שתוכל לחלוץ], ואמר לו רבי ישמעאל ברבי יוסי שיחזור [כי אין צריך לבדוק את היבמה, כי גם קטנה יכולה לחלוץ]. וכשחזר [ופסע על ראשי העם], אמר לו רבי ישמעאל ברבי יוסי, מי שצריך לו עם קדוש יפסע על ראשי עם קדוש, מי שאין צריך לו עם קדוש [כמו אבדן שלא הוצרכו לבדיקתו], היאך יפסע על ראשי עם קדוש, ובאותה שעה נענש אבדן הרבה, שנצטרע בכל גופו, וטבעו שני בניו, ומאנו שתי כלותיו.

ונראה לבאר שגם כאן היתה כעין מחלוקת של קרח ועדתו, על משה רבינו. שאבדן פוגע בר' ישמעאל ברבי יוסי, מדוע הוא מפסע על ראשי העם. כי הרגיש נפגע שרבי ישמעאל ברבי יוסי, מפסע על ראשי העם ועל ראשו. ולכך נלחם אתו ופגע בו. אבל רצון ה' בנדון זה היה, שאבדן ידון אותו לכף זכות, שהוא בעל בשר. ור' ישמעאל ברבי יוסי ענה לו, אני באתי ללמוד תורה מרבי, ולא באתי על מנת לעשות מחלוקת. אבל אבדן ממשיך וטוען לו, שאינך מספיק הגון ללמוד תורה מרבי, רבי ישמעאל ברבי יוסי ענה לו שגם אם איני מספיק הגון, מותר לי ללמוד תורה מרבי, כמו משה רבינו שלמד תורה מהקדוש ברוך הוא. אבל אבדן המשיך לעשות אתו מחלוקת.

ולכך נענש אבדן בעונש חמור כל כך, כיון שבעל המחלוקת מחריב את העולם, וכיון שמחריב את העולם, הוא נענש שעולמו הפרטי נחרב עליו. ולכך נענש בצרעת, כענשו של בעל המחלוקת. כמו שאמרו חז"ל "מה נשתנה מצורע שאמרה תורה בדד ישב מחוץ למחנה מושבו, הוא הבדיל בין איש לאשתו, בין איש לרעהו, לפיכך אמרה תורה בדד ישב" [ערכין טז:].

ונענש שמתו שני בניו, כיון שהבנים של האדם הם הפקדון שהקדוש ברוך הוא נותן בידיו של האדם, כמבואר בילקוט שמעוני, [משלי לא] "מעשה היה ברבי מאיר שהיה יושב במנחה בשבת ודורש, ומתו שני בניו, מה עשתה אמן, הניחה שניהן על המטה ופירסה סדין עליהם, במוצאי שבת בא רבי מאיר מבית המדרש, אמר לה היכן שני בני, אמרה לו לבית המדרש הלכו, אמר לה צפיתי בבית המדרש ולא ראיתים, נתנה לו את הכוס של הבדלה והבדיל, וחזר ואמר לה היכן שני בני, אמרה לו פעמים שהלכו למקום פלוני ועכשיו הם באים, הקריבה לפניו לאכול, לאחר שאכל אמרה לו רבי שאלה יש לי לשאול, אמר לה אמרי שאלתך, אמרה לו רבי קודם היום בא אחד ונתן לי פקדון, ועכשיו בא ליטול אחזיר לו או לא, אמר לה בתי מי שיש לו פקדון אינו צריך להחזיר לרבו, אמרה לו חוץ מדעתך לא הייתי מחזרת אותו, מה עשתה תפשה אותו בידו והעלתהו לחדר והקריבה אותו למטה, נטלה הסדין מעליהם וראה שניהם מתים מונחים על המטה, התחיל בוכה ואומר בני בני רבי רבי, בני בדרך ארץ, ורבי שהיו מאירין עיני בתורתן, באותה שעה אמרה ליה רבי לא כך אמרת לי, שאנו צריכין להחזיר פקדון לרבו, כך ה' נתן וה' לקח יהי שם ה' מבורך".

וכיון שהבנים הם פקדון בידיו של אדם, על מנת להדריכם בדרך ישרה, וכשהאב עושה מחלוקת שמשפיעה רע על הבנים, שוב נוטלים ממנו את הפקדון, כיון שהוא לא מטפל בפקדון כהלכה, ועלול לגרום נזק לבנים, ולכך נטלו מאבדן את שני בניו, ומאנו שתי כלותיו, שגם הם הושפעו לרעה מהמחלוקת שעשה אבדן עם רבי ישמעאל ברבי יוסי, ולכך כלותיו עשו מחלוקת עם בעליהן, עד שהוצרכו למאן בבעליהם ולחזור לבית אביהן. ומזה נלמד את גודל החומרה של מחלוקת. ואת העונש הקשה שמביא בעל המחלוקת עליו.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן קמט

קשר רשעים אינו מן המניין

"ויאמר משה בזאת תדעון כי ה' שלחני לעשות את כל המעשים האלה כי לא מליבי" (במדבר ט"ז כ"ח)

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: בספר "ויואל משה" ביאר טענתו של קרח, על פי הגמ' בסנהדרין כו. שבנא היה דורש בשלשה עשר ריבוא תלמידים, וחזקיה המלך באחד עשר ריבוא

תלמידים. וכשצר סנחריב על ירושלים, כתב שבנא לסנחריב שרוצה הוא וסיעתו להשלים עמו, וחזקיה וסיעתו לא רוצים להשלים. וחזקיהו המלך חשש שמא ח"ו הקב"ה ינטה דעתו אחר שבנא וסיעתו כיון שהם הרוב, ואמר לו הנביא קשר רשעים אינו מן המנין. וצריך ביאור מדוע חשש חזקיה שהקב"ה ינטה אחר הרוב, וביאר זה על פי הגמ' בב"מ נט: שנחלקו חכמים ורבי אליעזר בתנורו של עכנאי, רבנן טמאו ורבי אליעזר טהר. ויצתה בת קול מהשמים שהלכה כרבי אליעזר, ואמרו לו חכמים, לא בשמים היא שכבר נאמר בתורה אחרי רבים להטות. וגם כאן חשש חזקיה, כיון שהרוב פסקו שיש למסור עצמם לסנחריב, כך יפסקו בשמים כהרוב. וכעין זה רצה קרח לפסוק, שאהרון לא יהיה כהן גדול רק קרח. ולכך לקח ר"נ ראשי סנהדראות, כדי שהרוב יפסקו כמותו, שקרח צריך להיות כהן גדול, ולא בשמים היא. וכך יפסקו הלכה גם בשמים עכ"ד הנפלאים.

תשובה: לפי מה שהסברתי בתשובה הקודמת, שמחלוקת לשם שמים, פירושה מחלוקת לידע מהו רצון ה', ומחלוקת כזו סופה להתקיים, כי אלו ואלו דברי אלוקים חיים. ונחשבת כל סברה כתורת ה'. אבל מחלוקת שאינה לשם שמים, אין סופה להתקיים, כי אין כאן מחלוקת על מנת לידע מהו רצון ה', רק עושים מחלוקת כדי להרוויח שיעשו כרצונו. וכיון שאינו רצון ה' אין סופו להתקיים, ולא נחשב כדבר רוחני ולא נחשב, תורת ה' רק רצון גשמי. והמחלוקת שהיתה בתנורו של עכנאי בין רבי אליעזר ובין חכמים, היתה מחלוקת על מנת לידע מהו רצון ה'. ולכך שתי הסברות נחשבים אמת ונחשבים רצון ה' ותורה, וכאן נקבע אחרי רבים להטות, שפוסקים להלכה לפי הכרעת הרוב.

אבל המחלוקת של קרח ועדתו, היתה שלא לשם שמים, כי היתה בנויה על קנאה כמבואר ברש"י נתקנא בנשיאותו של אליצפן בן עוזיאל. ולכך סברתו של קרח ועדתו, כבר לא נחשבת תורה, ולא נחשבת רצון ה', כי מעורב בה רצון פרטי להיות גדול וחשוב מאליצפן בן עוזיאל ונקרא שקר, כי הסברה באה מכח רצון פרטי ונקרא "קשר רשעים אינו מן המנין", כמו שנאמר אצל שבנא וסיעתו, שגם אצלם היה מעורב רצון פרטי, למרוד בחזקיה וליקח ממנו המלוכה. ומשה רבינו הבין זה מיד, כי ראה כיצד באו בחוצפה כלפיו ולא בדרך ארץ, ואמרו לו מדוע תתנשאו על קהל ה', ועשו ליצנות כל הלילה כמו שכתב רש"י.

וצריך ביאור אם כן מדוע באמת לא פסקו הלכה כקרח ועדתו הרי הם היו רוב חכמי התורה, ומה נשתנה מחלוקת זו מתנורו של עכנאי שנפסק לא בשמים היא.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

ובזה יש לבאר "ויחר למשה מאוד ויאמר אל ה' אל תפן אל מנחתם לא חמור אחד מהם נשאתי ולא הרעותי את אחד מהם" (במדבר ט"ז ט"ו). שמשה רבינו מתפלל לקב"ה, שלא יפנה אל מנחתו של קרח ועדתו, כיון שלא לקח מהם כל טובת הנאה. וצריך ביאור מה ענין זה לזה, שלכאורה אין לפנות למנחתם כיון שהם בעלי מחלוקת, ומה קשור לזה שלא נטל מהם חמור אחד, ואם היה נוטל מהם חמור אחד, האם ח"ו היה הקב"ה פונה למנחתם.

ולפי המבואר לעיל מבואר גם דבר זה,

כי משה רבינו טוען לקב"ה אל תפנה לסברת קרח ועדתו, כי הם באים מכח קנאה ורצונות פרטיים, ולכך סברתם נקראת שקר ואין לה כח של תורה, ואין לפסוק אחרי רבים להטות. אבל אני לא לקחתי מהם כל טובת הנאה, ואם כן ודאי שרצוני להיות מלך ואהרון כהן גדול, אינו בא מכח רצוני הפרטי, רק מכח רצון לקיים דבר ה', ולעשות נחת רוח לפניו. ונשארה סברתי זכה וברה ונחשבת תורה, וקרח ועדתו עושים מחלוקת שלא לשם שמים.

ועוד יש לבאר על פי הגמ' בתענית כג. בעובדא דחוני המעגל, שירדו רוב גשמים ואמרו לו תלמידיו שיתפלל עליהם שיפסקו. "אמר להם כך מקובלני, שאין מתפללין על רוב טובה". וביאר המהרש"א הטעם שאין מתפללין, משום שנראה ככפוי טובה, כיון שמתחילה היה מתפלל על גשמים שיבואו, כשמבקש שיפסקו נראה ככפוי טובה. ולכאורה זה תמוה, שהרי ביקשו גשמים על מנת להחיות נפשם, וכשיורדים גשמים מרובים שיכולים להנזק מהם, מדוע נחשב ככפוי טובה.

והביאור בזה על פי מה שאמרו רבותינו כל הכופר בטובתו של חבירו, סופו שכופר בטובתו של מקום. כי האדם מטבעו מרגיש שהכל מגיע לו, והכל ראוי לו, כמבואר בזוהר הקדוש שהאדם חושב שהעולם שלו. ויש בזה סכנה גדולה, כי אז לא יכיר בטובה שהקב"ה עושה עמו, כי חושב שהכל ראוי לו. ולכך מחוייב להתרגל להכיר טובה גם לדומם, וכמו שמצינו אצל משה רבינו שהכיר טובה גם ליאור שלא הכהו, כי אם היה מכה היאור, היה פוגם ברגש של הכרת הטוב. ויכול על ידי זה לחשוב שהכל מגיע וראוי לו ח"ו.

ולכך אין מתפללים שיפסקו הגשמים, אפילו אם הגשמים המרובים מזיקים, כי אם יתפלל שיפסקו, כבר יכול להפגם אצלו הרגש של הכרת הטוב. וזה מודיע משה רבינו, כי אין כלל חיוב של הכרת הטוב כלפי קרח ועדתו, שלא חמור אחד נשאתי. אבל אם הייתי נושא מהם חמור אחד, שוב היה לי חיוב של הכרת הטוב, ושוב היה אסור לי להתפלל עליהם כלל, אלא אהרון או צדיק אחר, היה צריך להתפלל עליהם.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן קנ

פקחים שבהם החזירום מגוהצים

"זאת חוקת התורה אשר צווה ה' את משה דבר אל בני ויקחו אליך פרה אדומה תמימה אשר אין בה מום אשר לא עלה עליה עול" (במדבר י"ט ב').

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: בילקוט שמעוני כאן "ר' תנחום בר חנילאי פתח, אמרות ה' אמרות טהורות וכו' אמרות ה' אמרות, אמרות בשר ודם אינם אמרות. בנוהג שבעולם מלך בשר ודם נכנס למדינה ובני מדינה מקלסים אותו וערב לו קילוסן, אמר מחר אני בונה לכם בימוסאות ומרחצאות, למחר אני מכניס לכם אמת המים. ישן

הוא ולא עמד היכן הוא והיכן אמרותיו, אבל הקדוש ברוך הוא אינו כן אלא ה' אלהים אמת".

וצריך ביאור בדברי הילקוט א] מה המיוחד במצוות פרה אדומה, שנקראת אמרה טהורה, הרי כל המצוות הם אמרות טהורות, ולא רק מצוות פרה אדומה. ב] מהו הדמיון למלך שרצה להטיב לעבדיו, ולמחר מת שאמרותיו בטלים. ומה זה קשור למצוות פרה אדומה, ואיזה הטבה מיוחדת יש בה.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר זה על פי הגמ' סוטה יז. "מה נשתנה תכלת מכל מיני צבעונין, מפני שהתכלת דומה לים, וים דומה לרקיע,ורקיע דומה לכסא הכבוד". והקשה בנפש החיים (בפרקי אבות פרק ב) מדוע הגמ' לא שואלת, למה צריך בכלל צבע בציצית. ומשאלת הגמ' "מה נשתנה תכלת מכל מיני צבעונין" משמע שזה פשוט שצריך צבע בציצית, ורק השאלה מדוע דווקא תכלת.

וביאר זה על פי הגמ' בשבת קנב: "תנו רבנן והרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה, תנה לו כמו שנתנה לך בטהרה, משל למלך בשר ודם שחילק בגדי מלכות לעבדיו. פקחין שבהן קיפלום והניחום בקופסא, טפשים שבהם הלכו ועשו בהן מלאכה. לימים ביקש המלך את כליו, פקחין שבהם החזירום לו כשהן מגוהצים, טפשים שבהם החזירום לו כשהן מלוכלכין. שמח המלך לקראת פקחין, וכעס לקראת טפשים. על פיקחין אמר ינתנו כלי לאוצר, והם ילכו לבתיהם לשלום, ועל טפשים אמר, כלי ינתנו לכובס והן יתחבשו בבית האסורים". ובפשוטו משמע שהפקחים הניחו את הכלים בקופסא ולא לכלכו אותם, וזה קשה שאם כן מה הטעם המלך נתן להם לשמור את הכלים.

וביאר בנפש החיים שהמלך מסר את הכלים לצבוע את הכלים, וליפות אותם בתכלית היפוי. והפקחים צבעו אותם, ואחר כך קיפלום ושמרום נקיים מלכלוך. והטפשים לא רק שלא צבעו אותם, אלא גם עשו בהם מלאכה, וטינפו אותם. והנמשל הוא לנשמה שנתן הקדוש ברוך הוא לאדם, גם כדי לצבוע וליפות אותה, על ידי מצוות עשה ולימוד התורה. וגם כדי לשומרה מלכלוך וטינוף, על ידי זהירות מעבירות ולא תעשה. וציצית שקולה כנגד כל המצוות (כמבואר בנדרים כה.) והלבן שבציצית רומז לזהירות בעבירות ובלא תעשה, שיהא נקי ולבן. והצבע תכלת שבה רומז למצוות עשה, שהוא יפוי ותיקון הבגד. ולכך פשוט לגמ' שצריך צבע בציצית, כנגד היפוי והעשה, ורק השאלה מדוע דווקא צבע תכלת, וזה הוסיפה הגמ' מפני שדומה לים וכו'. עכ"ד נפש החיים.

ובזה יש לבאר לדברי המדרש, במשל למלך שרואה את בני מדינתו שמשבחים אותו, ולכך רוצה להטיב להם על עבודתם, ורוצה לבנות להם מרחצאות, כדי שיוכלו לנקות היטב את גופם מטינוף ומלכלוך. וגם לבנות להם בימוסאות ואמת המים, כדי לשבח וליפות את העיר. אבל כשלמחר מת, לא מספיק להטיב לעמו. אבל אצל הקדוש ברוך הוא אינו כן, אלא כשעבדי ה' מקלסים את הקדוש ברוך הוא, שהם הפקחים שמקשטים את הנשמה על ידי תורה ומצוות, ושומרים עליה מטינוף העבירות. עוד לפני שמקבלים שכר בעולם

הבא, כבר קבלו שכר בעולם הזה. שנשמתם נקיה מלכלוך, ומיופה על ידי עבודתם את ה'. וזהו אמרות ה' טהורות, שעצם האמרות מטהרים ומייפים את האדם, וזהו השכר בעולם הזה.

והמדרש הזכיר זה דווקא בפרשת פרה אדומה, כיון שפרה מטהרת מטומאה, ועל ידי טהרת הפרה אדומה, הנפש נקיה יותר מכל טומאה רוחנית, ואז ניכר יותר השכר של נפש נקיה ויפה. וכשהיתה הטהרה בישראל בשלמותה, העולם היה זך ורוחני יותר. והעולם היה מושפע לטובה מהטהרה. כמבואר בסוטה מט. שמזמן שפסקה הטהרה מישראל, התבטל הטעם והריח בפירות. וזהו אמרות ה' טהורות, שעל ידי אמרות ה' זוכים לנפש טהורה, והשפעה לכל העולם.

ועוד יש לבאר על פי דברי חז"ל "מפני מה כל הקרבנות זכרים וזו [פרה אדומה] נקבה. אמר רבי איבו משל לבן שפחה שטינף פלטין של מלך, אמר המלך תבוא אמו ותקנח את הצואה, כך אמר הקדוש ברוך הוא תבוא פרה ותכפר על מעשה העגל" (מדרש רבה פרשת חקת). וצריך ביאור מה הקשר בין חטא העגל לבין פרה אדומה, וכיצד פרה אדומה מכפרת על חטא העגל.

וביאר זה בבית הלוי (פרשת כי תשא) שבחטא העגל רצו להוריד את השכינה למטה, שתשרה בתוך העגל, וכמו ששרתה השכינה לבסוף במשכן, כך רצו שתשרה השכינה בעגל, על מנת שתכוון ותנהיג אותם במדבר, לאחר שסברו שמשה רבינו נפטר, וכוונתם היתה לטובה. ולכך הלכו לאהרון הכהן שיודע בסודות עליונים, על מנת שיעשה להם את העגל ויוריד את השכינה לעולם, ותשרה בעגל. אבל הטעות היתה שזה נעשה בלי צווי ה', רק על פי שכלם וידיעתם. והתיקון לחטא בא דווקא על ידי פרה אדומה, שהרי פרה אדומה נקראת "חוקת התורה",

וצריך ביאור מדוע נקראת חוקת התורה, הרי פרה אדומה היא רק מצוה אחת מכלל מצוות התורה. וביאר זה בבית הלוי, כי מצוות פרה אדומה היא עמוקה מאוד ואי אפשר להבין אותה בשכל, ואפילו שלמה המלך אמר אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני, כי היא ממעל להשגת שכל אנוש. וכשאדם מתבונן בפרשת פרה אדומה ומבין שהיא למעלה מהשגת שכלו, אז מבין ששכל האדם אינו יודע מאומה מכל מצוות התורה. שהרי כל מצוות התורה, מחוברים ומקושרים זה בזה. וכמו שבגופו של האדם ישנם רמ"ח איברים ושס"ה גידים, וכולם מחוברים ומקושרים זה בזה. כך הרמ"ח מצוות עשה ושס"ה מצוות לא תעשה, הם מחוברים ומקושרים זה בזה. וכשהאדם רואה בפרשת פרה אדומה, שהיא ממעל להשגת שכלו. ממילא מבין שכל התורה כולה, היא ממעל להשגת שכלו. ולכך פרה אדומה נקראת "חוקת התורה", שפרשה זו מלמדת על כלל מצוות התורה, שהם חוק ומעל להשגת השכל.

ולכך פרה אדומה היא תיקון לחטא העגל, כי שורש חטא העגל היה בזה שעשו בלי צווי ה', וסמכו על הבנתם ושכלם. ופרה אדומה מלמדת את האדם, שמצוות התורה הם מעל לשכלו, ואין לעשות דברים בלי צווי ה'. וזהו התיקון לחטא העגל, וזהו תבוא האם ותקנח צואת בנה, עכ"ד.

ובזה יש לבאר את דברי המדרש, שבזמן שהקדוש ברוך הוא ראה את קילוסן של ישראל, נתן להם פרה אדומה. והכוונה בזה שהקדוש ברוך הוא ראה שישראל קיימו את התורה כאשר צוה ה', ולא

סומכים על שכלם והבנתם. אז בא הקדוש ברוך הוא ונתן להם פרה אדומה, על מנת לסייע להם להבין, שהתורה היא מעל הבנתם ושכלם, וגם דברים שסבורים הם שמבינים אותם, אינם יודעים אותם עד תכליתם. וזה רואים בפרה אדומה, כמו שביאר בבית הלוי. ואז רואים יותר שאמרות ה' הם אמרות טהורות, שרחוקים משכל והשגה של אדם, והם רוחניים וזכים מאוד.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן קנא

כאשר צוה ה'

"זאת חוקת התורה אשר צוה ה' לאמר דבר אל בני ישראל ויקחו אליך פרה אדומה תמימה אשר אין בה מום אשר לא עלה עליה עול" (במדבר י"ט ב').

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: בילקוט כאן "ר' יהושע דסיכנין בשם ר' לוי, ארבעה דברים יצר הרע משיב עליהם, ובכולם כתיב בהם חוקה. ואלו הן אשת אח, וכלאים, ושעיר המשתלח, ופרה אדומה".

וצריך ביאור א] מדוע רק בארבעה דברים אלו משיב היצר הרע, הרי כל העריות נאסרו, וכן מאכלות אסורות והרבה דינים שבתורה גם הם חוקה, ואין בהם סברה. ומה נשתנו כל הארבעה אלו. ב] בפרשת תולדות נאמר "עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור משמרתי מצותי חוקותי ותורותי" (בראשית כ"ו ה'). ופירש רש"י "חוקותי דברים שיצר הרע ואומות העולם משיבין עליהן כגון אכילת חזיר ולבישת שעטנז, שאין טעם בדבר אלא גזירת המלך וחוקותיו על עבדיו". מדוע כאן נקט רש"י "חזיר ושעטנז", בדברים שיצר הרע ואומות העולם משיבין עליהן. ובמדרש כאן נקט "אשת אח, כלאים, שעיר המשתלח, ופרה אדומה".

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר זה על פי הגמ' במכות כג: "רצה הקב"ה לזכות את ישראל, לפיכך הרבה להן תורה ומצוות". ופירש רש"י "שלא היה צריך לצוות כמה מצוות וכמה אזהרות על שקצים ונבלות שאין לך אדם שאינו קץ מהם, אלא כדי שיקבלו שכר על שפורשים מהם". והקשה בשיחות מוסר לר' חיים (תשלא י"ז) מדוע מקבלים שכר על שפורשים מאכילת שקצים ונבלות שהם מאוסים, והרי בלאו הכי היינו נמנעים מלאכול אותם. וביאר כי אף על פי שהיה פורש מלאכול מחמת מאיסותם, מכל מקום כיון שהתורה צוותה שלא לאוכלם, עיקר מה שהישראל פורש מהם, הוא מחמת צווי ה' שלא לאוכלם, שזהו הטעם העיקרי שפורש מלאכול, ומה שפורש מחמת המאיסות הוא טעם טפל. כי גם במצוות השיכליות [כמו כיבוד הורים,

ולא תגנוב לא תרצח וכד']. עיקר הקיום שלהם צריך להיות מחמת צווי ה'. שבזה נמדד עובד ה' אמיתי, שגם בדברים שמבין בעצמו, עושה מחמת צווי ה' עכ"ד.

ועל דרך זה יש לפרש טענת היצר הרע בארבעה ענינים אלו, שהם נגד השכל. שהרי אשת אח הוא איסור שיש בו כרת, אבל כשהאח נפטר בלא בנים יש מצוה להתחתן דווקא עם האשת אח. וזהו היפך השכל, שמקיים שם לאחיו, דווקא על ידי איסור שיש בו כרת. וכן כלאים הוא איסור לא תעשה, ומצוות ציצית היא דווקא על ידי כלאים של צמר [בתכלת] ופשתים. ובשעיר המשתלח עיין ברמב"ן בפרשת אחרי מות, שביאר שנראה היפך השכל, כאילו ישראל עושים כמעשה העכו"ם, שנותנים קרבנות לשרי מעלה ולכחות הטומאה. וכמבואר בפרקי דר' אליעזר (פרק מו) ששעיר המשתלח הוא שוחד לסמאל ביום הכיפורים שלא יקטרג על ישראל. ובזה היצר הרע משיב, שנראה כעבודה זרה. וכן בפרה אדומה ביאר הרמב"ן שנעשית מחוץ למחנה, ונראה כמקריב קרבן לכחות הטומאה. וכיצד יתכן שבזה תטהר הפרה את הטומאה, וזהו היפך השכל.

והטעם שהקדוש ברוך הוא צווה את ישראל דברים שנראים תמוהים, הוא על מנת שיעשו דברים גם היפך השכל, כי בזה נמדד עבדות ה' באמת. אבל מה שכתב רש"י בפרשת תולדות שאומות העולם, ויצר הרע משיבים על חזיר ושעטנז. כאן הטענה שונה, מדוע הקדוש ברוך הוא אוסר להנות מהעולם הזה, הרי בשר חזיר נחשב לגויים מתענוגי עולם הזה, וטוב למאכל, ומדוע הקדוש ברוך הוא אוסר להתענג ולהנות. וכן שעטנז הוא בגד מיוחד, כיון שמורכב מפשתן שהוא חזק, וצמר שהוא מחמם הרבה. ומדוע הקדוש ברוך הוא אוסר להנות מהבגד.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן קנב

הכועס חכמתו מסתלקת

"וירם משה את ידו ויך את הסלע במטהו פעמים ויצאו מים רבים ותשת העדה ובעירם" (במדבר כ' י"א).

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: "ויך את הסלע במטהו פעמים". פירש רש"י "לפי שבראשונה לא הוציא אלא טיפין טיפין, לפי שלא צוה המקום להכותו אלא ודברתם אל הסלע, והמה דברו אל סלע אחר ולא הוציא, אמרו שמא צריך להכותו כבראשונה, שנאמר והכית בצור (שמות י"ז ו'), ונזדמן להם אותו סלע והכהו".

וצריך ביאור א] בראשונה שהיכו סלע אחר, מדוע הוציא טיפין טיפין, הרי כיון שאינו אותו סלע לא היה לו להוציא

כלל מים. ב] מדוע מתחילה, הקדוש ברוך הוא לא זימן את אותו סלע, והיו מכין עליו והיו יוצאים מים, והיו נמנעים מלחטוא. ג] מדוע הקדוש ברוך הוא העניש אותם על זה, הרי הם טעו, כי חשבו שצריך להכותו ואנוס רחמנא פטריה.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר זה על פי הגמ' פסחים סו: "אמר ר"ל כל הכועס, אם חכם הוא חכמתו מסתלקת ממנו, ואם נביא הוא נבואתו מסתלקת ממנו". ואם כן במי מריבה שבא משה רבינו לכלל כעס שהרי אמר להם "שמעו נא המורים". ופירש רש"י "סרבנים ושוטים". וכיון שבא מעט לכלל כעס, שוב נסתלקה ממנו החכמה והנבואה. ולכך לא ידע לכוון את המקום של הסלע. ולא הבין היטב את צווי ה', שהכוונה לדבר אל הסלע ולא להכותו. וכל הטעות היא מחמת שבא לכלל כעס, ועל ידי זה נסתלקה ממנו החכמה והנבואה. וכבר כתב באבן שלימה להגר"א (בפרק ד ס"ק ז) "יש עוונות שבאים באונס ושוגג ואף על פי כן נענש עליהם, כי עבירה גוררת עבירה ואדם מטמא עצמו מעט מטמאין אותו הרבה".

ולכן נענשו משה ואהרון על זה שהיכו את הסלע, אף על פי שהיו אנוסים. כיון שטעות זו באה להם מחמת עוון הכעס שהוא גרם לסילוק חכמתם ונבואתם. ולכך בהתחלה לא נזדמן להם הסלע, כיון שבאו לכלל כעס, והסתלקה מהם החכמה והנבואה, הסתלקה מהם גם הסיעתא דשמיא שהיתה להם תמיד. ורק הוציא הסלע טיפין טיפין, משום כבודו של משה רבינו.

וכמו שמבואר בגמ' נט: בתנורו של עכנאי, שאמר ר' אליעזר כתלי בית המדרש יוכיחו שהלכה כמותי, וגער בהם ר' יהושע. ולכך לא נזקפו מפני כבודו של ר' אליעזר, ולא נטו מפני כבודו של ר' יהושע. ועל דרך זה בהכאת הסלע לא הוציא מים רבים, כיון שהקב"ה לא צווהו, אבל הוציא טיפין מפני כבודו של משה רבינו. ועיין בתנחומא "היכה פעם אחת התחיל הסלע נוטף מים מועטים וכו', אמרו לו בן עמרם המים הללו ליונקי שדים או לגמולי חלב". משמע שגם לאחר שהוציא הסלע טיפין טיפין, זלזלו במשה רבינו, ואם לא היה מוציא כלל, כל שכן שהיו מזלזלים בו יותר, ולכך הוציא טיפין טיפין.

וכל זה בא מחמת עוון הכעס שסילק ממשה רבינו את החכמה והנבואה. ועיין בשיחות מוסר [תשלג כג] לר' חיים שכתב שאפילו אם הכעס הוא מוצדק כמו שהיה במלחמת מדיין, שכעס על משה רבינו על שהחיו את הנקבות, שהרי כל המכשול בא על ידי בנות מדין, וכשהחיו את הנקבות הביאו את המכשול אל תוך המחנה, וודאי שיש למשה רבינו לכעוס עליהם. מכל מקום נענש שנעלמו ממנו הלכות. שכל הכועס חכמתו מסתלקת, אינו מחמת עונש על עבירת הכעס, אלא הוא ענין טבעי שעצם מציאותו של הכעס מסתלקת ושורפת ממנו את חכמתו. ואפילו אם הכעס מוצדק ונכון. וביאר ר' חיים הטעם משום שחכמת התורה שונה בתכלית מחכמות אחרות. כי שאר חכמות הם חיצוניות מהאדם, כי האדם יכול להיות מושחת גדול, ועם כל זאת להיות חכם גדול. כמו בלעם. אבל חכמת התורה אינה כן שהתורה לא תשכון בגוף שלא נקי ממידות רעות, כיון שהתורה היא שייכת בעצמותו של האדם. ואם הוא פגום במדותיו לא תוכל התורה לשכון בו. ולכך כשמגיע לכלל כעס שהיא

מידה רעה, באותו רגע התורה לא יכולה לשכון בגוף עם מדה רעה, אף על פי שמותר לו לכעוס. עכ"ד.

ועיין עוד בכתבי האריז"ל (שער הגלגולים) "בשנת השל"ב יצאנו אל השדה [האריז"ל עם תלמידו ר' חיים ויטאל] ועברנו על קבר גוי אחד קדמון יותר מאלף שנים, וראה [נפש הגוי שנקבר שם] נפשי [של ר' חיים ויטאל] על ציונו, וביקש להמיתני ולהזיקני, והיו מלאכים רבים, ונשמות צדיקים שלא ישוערו מימיני ומשמאלי, ולא יכול לי. ויצווני מורי ז"ל שבחזרתי לא אחזור בדרך הזה עוד, ואחר כך הלך עימי נפש הגוי רחוקה ממני, ושם בשדה נתכעסתי עם הרב יהודה משען, ותחל נפש הגוי להתחבר בי, ותחטיאני עוד, ולא רציתי לשמוע דרשת מורי ז"ל, והתחיל לבכות, ויאמר הנה כל הנשמות הצדיקים והמלאכים הלכו להם על ידי הכעס, ולפיכך שלט בו הנפש ההיא, ומה אעשה והלואי שיזיקוהו ויניחוהו חי, כי אוכל לרפאותו, אבל ירא אני פן ימיתוהו, ולא יתקיים כל מה שאני חושב שיתוקן העולם על ידו כנודע לי, ואיני יכול להגיד כי לא ניתן רשות להגיד, וכי לריק יגעתי ונחרב העולם, ולא אכל כל הלילה מרוב צערו ודאגתו. **והלכתי** וחזרתי בדרך ההוא לבדי וכשהגעתי על קברו, רוח נשאתני ממש, וראיתי עצמי רץ באויר גבוה עשרים קומה מעל גבי הקרקע עד שהגעתי למדינה בעת צאת הכוכבים, והניחוני שם, והלכתי לישון בריא עד אור הבוקר ורציתי לקום, והיו איברי נחלשים אחד לאחד, והרגישו בי, והוליכוני עד פתח מורי ז"ל לאט לאט, ובהגיעי שם לא נותרה בי נשמה כלל כענין יונה והשכיבני מורי ז"ל וסגר הדלתי והתפלל ואחר כך נכנס לאותו בית הוא לבד, והיה הולך בבית וחוזר על המיטה וגוהר עלי בה. וכה עשה עד חצי היום שהייתי מת לגמרי, ובחצי היום ראיתי בעצמי כי חזרה נשמתי בי מעט מעט, עד שפתחתי עיני וקמתי, וברכתי ברכת מחיה המתים, וכל זה אמת ויציב בלי שום ספק". עכ"ל.

נמצא מדבריו שבעוון הכעס איבד ר' חיים ויטאל את כל השמירה הגדולה שהיתה לו, על ידי המלאכים ועל ידי הצדיקים. כי בכעס נסתלקה ממנו חכמתו, ונסתלקה כל השמירה ממנו, עד שכח הטומאה יכל להמיתו, והוצרך לנס תחיית המתים מהאריז"ל, ומכאן רואים כמה בשמים מחמירים מאוד בעוון הכעס.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן קנג

כי זה כל האדם

"וישלח משה מלאכים מקדש אל מלך אדום כה אמר אחיך ישראל אתה ידעת את כל התלאה אשר מצאתנו" (במדבר כ' י"ד).

לכבוד מו"ר הרה"צ דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: צריך ביאור שהרי לבסוף לא נתן מלך אדום רשות, כמו שנאמר "וימאן אדום נתן את ישראל עבר בגבולו ויט ישראל מעליו" (במדבר כ' כ"א), א"כ מדוע

הקדוש ברוך הוא לא אמר למשה רבינו, להמנע מלבקש ממלך אדום לעבור בגבולו, וכך היה נמנע חלול ה'. שנראה חס וחלילה כאלו אין ביד הקדוש ברוך הוא להושיעם.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי לבאר זה על פי הכתוב "סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא ואת מצוותיו שמור כי זה כל האדם" (קהלת י"ב י"ג). וביאר זה בקובץ הערות (י"ב ו'), שהכתוב בא ללמדנו, שמי שאין בו יראת שמים אינו בגדר אדם, ואין לו מדרגת אדם.

וביאר זה על פי הכתוב "נעשה אדם בצלמנו כדמותנו" (בראשית א' כ"ו). וביאר בזוהר שהקדוש ברוך הוא אמר לכל הבריאה נעשה אדם יחדיו, שכל אחד יתן ממעלתו ותכונתו המיוחדת לאדם. והשור יתן בו תכונת שור, והארי יתן בו תכונת ארי, והנחש תכונת נחש וכו'. ונמצא שהאדם הוא עולם קטן, כי כלולים בו כוחות כל הנבראים העליונים והתחתונים. ואם כן טמון באדם כח גדול של הרבה חיות רעות מהבריאה, והשלשלת שצריכה לשמור עליו שלא יזיק, היא יראת שמים. ועל ידי היראת שמים, יכול להשתמש בכל הכוחות הגדולים שטמונים בו לעבודת ה'. אבל בלי יראת שמים, האדם יכול להיות מזיק גדול, מחמת כוחות הרע שטמונים בו. וזהו כי זה כל האדם, שככל שיש בו יותר יראת שמים, יכול יותר להשתמש בכוחות הגדולים בו לטוב ונחשב יותר אדם. וככל שחסר בו יראת שמים נחשב מזיק יותר וחסר לו שם אדם.

ובזה חשבתי להסביר הטעם שהקדוש ברוך הוא לא מנע ממשה רבינו, לשלוח מלאכים למלך אדום. וזה כדי שבני ישראל יראו, לאיזה שפל המדרגה אפשר להגיע כשאין באדם יראת שמים. שהרי כשיצאו ישראל ממצרים, היו עדיין עייפים ויגעים מהדרך, ובמקום לעזור להם ולכבדם, יוצא אדום עליהם למלחמה. ומזה יקחו מוסר לאיזה שפלות אפשר להגיע בלי יראת שמים.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן קנד

עבודה שבלב זו תפילה

"ויאמר מואב אל זקני מדין עתה ילחכו הקהל את כל סביבותינו כלחוך השור את ירק השדה" (במדבר כ"ב ד').

לכבוד הרה"צ רבי דוד חנניה פינטו שליט"א שלום רב וכט"ס.

שאלה: "אל זקני מדין" פירש רש"י "ומה ראה מואב ליטול עצה ממדין, כיון שראו את ישראל נוצחין שלא כמנהג העולם, אמרו מנהיגם של אלו במדין נתגדל נשאל להם מה מדתו. אמרו להם אין כחו אלא בפיו, אמרו אף אנו נבא עליהם באדם שכחו בפיו".

וצריך ביאור שהרי נאמר "וחרבו שלופה בידו" (במדבר כ"ב כ"ג). ופירש רש"י

"אמר, רשע זה [בלעם] הניח כלי אומנותו, שכלי זיינן של אומות העולם בחרב, והוא בא עליהם בפיו שהוא אומנות שלהם, אף אני אתפוס את שלו ואבא עליו באומנותו, וכך היה סופו שנאמר ואת בלעם בן בעור הרגו בחרב". משמע מכאן שאומנותו של בלעם היא חרב, ולכך הקפיד עליו המלאך. ולעיל כתב רש"י שבלעם כוחו בפיו ואם כן אדרבה אומנותו היא בפיו. ומדוע הקפיד עליו המלאך שנטל אומנותם של ישראל.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: הנראה לבאר על פי הגמ' תענית ב. "לאהבה את ה' אלהיכם ולעבדו בכל לבבכם איזוהי עבודה שבלב, הוי אומר זו תפילה". וזה צריך ביאור, שהרי כל מצוה ומצוה שהאדם עושה צריך לכוון לבו לשם שמים, והקב"ה ליבא בעי (סנהדרין קו:) ומה מיוחד בתפילה שהיא עבודה שבלב.

והביאור בזה על פי מה שכתוב בערוך השולחן (סימן פ"ט ס"ק ו') וז"ל "נראה לעניות דעתי דאפילו לרמב"ן [שלא מנה את מצות התפילה כמצוה בפני עצמה, וחולק על הרמב"ם שסובר שמצות תפילה היא אחת מתרי"ג מצוות] שאינה נחשבת בין פרטי המצוות, לפי שהוא גבוה מעל גבוה, שהתפילה הוי כעומד לפני המלך ומדבר עמו פנים בפנים כביכול, ולכן היא דווקא מעומד באימה וביראה, ובה אנו מקדישים קדושתו יתברך בחזרת הש"ץ כמלאכי מעלה וכו', ומהתפילות נעשו כתרי כבוד לו יתברך כמבואר במדרשים, והיא כוללת את כל המצוות כחוט השדרה המקיים את כל גופו של האדם, והוא לא נכנס בכלל הרמ"ח איברים ושס"ה גידין מפני שאינו פרטי אלא כללי, כמו כן עניין התפילה אינה נכנסת בפרטי המצוות, מפני שהמניין הוא מניין כללי, וכן הוא על פי חכמת הנסתר". עכ"ל.

נמצא מדברי ערוך השולחן שמהות התפילה עניינה עמידה לפני המלך ולדבר עמו כל צרכינו ובקשתנו, וזהו שורש כל המצוות כולם, וזהו העבודה שבלב לידע שעומדים לפני המלך, ומקבלים כל צרכינו ובקשתנו מאתו יתברך. וזה כוונת רש"י שעם ישראל כוחו בפיו, שפירושו שכוחו של עם ישראל להתפלל, ועל ידי זה לעמוד לפני המלך בהכנעה ואימה ויראה, ועל ידי זה לקבל כל בקשתנו. וכעין זה מבואר בתענית כד: שאמרה אמו של שבור מלכא לבנה, לא להצר ליהודים כי כל מה שהם מבקשים מהקב"ה הוא נותן להם, שכחם בפיהם שעל ידי תפילה הם מתקרבים לבורא וזוכים להעשות בקשתם.

ולכך בלק שהבין שכחם של ישראל הוא בפה, רצה לבא עליהם גם עם אדם שכוחו בפיו, והביא עליהם את בלעם. ובלק חשב שגם בלעם כוחו בפיו, שעל ידי תפילתו הוא עומד לפני המלך ומתבטל אליו ועושה בקשתו. אבל האמת היא שבלעם אין כוחו בפיו, אף על פי שיכול לקלל ולהזיק, זה רק משום שידע לכוון את השעה שהקב"ה כועס, כמו שמבואר בעבודה זרה ד: אבל אין לו כל שייכות בתפילה ובעמידה לפני המלך, ולא נכנע לפני הבורא ולא מקבל מלכותו.

ולכך כשהלך בלעם לקלל את ישראל לא נטל חרב בידו, כי רצה באמת להראות לכולם שכוחו בפיו והוא לא צריך חרב. אבל הקב"ה שלח את המלאך על מנת שיעבור לפני האתון ותטה מפניו, ואמר לה בלעם לו יש חרב בידי עתה הרגתיך. כאן הקב"ה הראה לכולם שבלעם

אין כוחו בפיו, שלא יכל להתפלל להקב"ה שיהרוג את האתון, רק צריך חרב להרגה. ולכן אמר לו המלאך לבלעם אתה אין כחך אלא בחרב ולא בפה.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן קנה

בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין

"וישלח מלאכים אל בלעם בן בעור פתורה אשר על הנהר ארץ בני עמו לקרוא לו" (במדבר כ"ב ה').

לכבוד הרה"צ רבי דוד חנניה פינטו שליט"א שלום רב וכט"ס.

שאלה: בילקוט שמעוני (במדבר פרק כב רמז תשס"ח) וז"ל "מפני מה נתנבא בלעם, מפני שעתידין אומות העולם לומר ליום הדין, רבונו של עולם אילו נתן לנו נביא כמשה כבר קבלנו תורתך, לפיכך נתן להם בלעם בן בעור שישמעו לו בחכמתו יותר ממשה". עכ"ל.

וצריך ביאור א] אומות העולם טוענים שאם היה להם נביא כמשה היו מקבלים את התורה, והקדוש ברוך הוא נותן להם את בלעם. טענה דומה לזה מצינו בגמ' עבודה זרה ב: שאומרים אומות העולם לעתיד לבא, כלום כפית עלינו הר כגיגית. ולפי שאין הקב"ה בא בטרוניה עם בריותיו, נותן להם הקב"ה מצוה קלה וסוכה שמה, וכשמקדיר עליהם חמה מיד בועטים בסוכה ויוצאים. אמנם כל זה רק לעתיד לבא. ואם כן מדוע הקב"ה לא חיכה גם לעתיד לבא שיטענו כלום נתת לנו נביא כמשה, ואז יתן להם הקב"ה נביא, ומדוע נתן להם נביא מיד ולא המתין לעתיד לבא. ב] אם קבלו נביא כבלעם, עדיין יכולים לטעון, אדרבה אם היינו מקבלים נביא יותר צדיק וירא שמים, היינו חוזרים למוטב, ולא נביא מושחת וטמא כבלעם הרשע שהחטיא אותם.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: נראה לבאר דברי הילקוט על פי הגמרא סוטה כא. "תורה בעידנא דעסיק בה מגנא [מן היסורים] ומצלא [מן החטא], בעידנא דלא עסיק בה אגוני מגנא, אצולי לא מצלא, מצוה בין בעידנא דעסיק בה ובין בעידנא דלא עסיק בה, אגוני מגנא, אצולי לא מצלא". נמצא שבזמן שהאדם עוסק בתורה, יש לו כח וסגולה להנצל מן החטא. אבל כשעוסק במצוה אין בכוחה להציל את האדם מן החטא.

ואומות העולם טוענים לקב"ה אף על פי שבאת ליתן לנו תורה ולא רצינו, כמבואר בעבודה זרה ב: "אמר רבי יוחנן מלמד שהחזירה הקב"ה על כל אומה ולשון, ולא קבלוה, עד שבא אצל ישראל וקבלוה". ונשאר לנו רק שבע מצוות בני נח שמחוייבים לקיים. ומכל מקום כיון שאין לנו את כח התורה, שהרי עובד כוכבים שעוסק בתורה חייב מיתה, כמבואר בסנהדרין ט. אם כן במה ננצל מן החטא.

ולכך מבקשים אומות העולם מהקב"ה נביא, שידריך אותם בשבע מצוות שלהם, על מנת שיוכלו לקיים אותם היטב, ויעזור להם להנצל מיצר הרע*. וכדי לסתום טענתם נתן להם הקב"ה את בלעם, שהיה "יודע דעת עליון" והיה במדרגה גבוהה של נבואה. ובמקום לתקן את חטאם, השתמש בכח נבואתו לקלל אחרים על מנת להרויח ממון. כמו שאמר בלק לבלעם "כי ידעתי את אשר תברך מבורך ואשר תאור יואר" (במדבר כ"ב ו'). ופירש רש"י "כי ידעתי על ידי מלחמת סיחון שעזרתו להכות את מואב". ובזה הקב"ה מוכיח להם שלא שייך להנצל מן החטא בלי תורה, שקבלו נביא ולא הצילם מן החטא רק קלקל אותם יותר, והוא עצמו התקלקל יותר מכח הנבואה שקיבל שהשתמש בה לרעה.

ושורש נפילתם עם בלעם נביאם, היה מפני שלא קישרו עצמם לתורה, כי רק כח התורה יכול להנצל מיצר הרע ולא על ידי דבר אחר. וכמבואר בקידושין ל: בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין. וכתב במסילת ישרים (פ"ה) "והנה פשוט הוא, שאם הבורא לא ברא למכה זו אלא רפואה זו [תורה תבלין], אי אפשר בשום פנים שירפא האדם מזאת המכה בלתי זאת הרפואה, ומי שיחשוב להנצל זולתה, אינו אלא טועה, ויראה טעותו לבסוף כשימות בחטאו" עכ"ל. והיה להם לקשר עצמם לתורה והם לא עשו כן.

ולכך מבואר בזבחים קטז. "שכשנתנה תורה לישראל היה קולו הולך מסוף העולם ועד סופו, וכל מלכי עובדי כוכבים אחזתם רעדה בהיכליהן ואמרו שירה, שנאמר ובהיכלו כולו אומר כבוד, נתקבצו כולם אצל בלעם הרשע ואמרו לו מה קול ההמון אשר שמענו, שמא מבול בא לעולם, שנאמר ה' למבול ישב, אמר להם וישב ה' מלך לעולם, כבר נשבע הקב"ה שאינו מביא מבול לעולם וכו'. ומה קול ההמון הזה ששמענו, אמר לם חמדה טובה יש לו בבית גנזיו שהיתה גנוזה אצלו תתקע"ד דורות קודם שנברא העולם, וביקש ליתנה לבניו שנאמר ה' עוז לעמו יתן, פתחו כולם ואמרו ה' יברך את עמו בשלום". נמצא שגם כשראו בכבוד התורה, לא החליטו לקבלה או לפחות לעזור לעם ישראל על מנת שיוכלו ללמוד תורה. וכעין המבואר בברכות יז. "הני נשי במאי זכין, באקרויי בנייהו לבי כנישתא, ובאתנויי גברייהו בי רבנן, ונטרין לגברייהו עד דאתו מבי רבנן". והיה להם לעשות כמו שעושות הנשים שמסייעים לבעליהן ללמוד תורה. והם לא עשו כך אלא גם בדברים שעזרו לישראל כוונו רק להנאתם, כמבואר בעבודה זרה ב': "שוטים שבעולם כל מה שעשיתם לצורך עצמכם עשיתם, מרחצאות לעדן עצמכם וכו' " ולכך לא היה להם כל קשר לתורה.

ולפי זה מבוארים היטב דברי הילקוט, מדוע הקב"ה מיד נתן להם את בלעם, להוכיח להם שלא יחזרו למוטב, ואילו כשטוענים כלום כפית עלינו הר כגיגית, הקב"ה ממתין לטענה זו רק לעתיד לבא ונותן להם סוכה. כי טענתם שרוצים נביא על מנת שיעזור להם להנצל מיצר

---

* ועיין בגמרא בעבודה זרה ג. "רבי מאיר אומר מניין שאפילו עובד כוכבים שעוסק בתורה הרי הוא ככהן גדול, תלמוד לומר אשר יעשה אותם אדם וחי בהם, ופירשו בתוספות דהיינו לימוד תורה במנין שבע מצוות בני נח. מכל מקום אין לו שכר של לימוד תורה, רק נחשב לו כעוסק בשבע מצוות שלו, ולכך כתבו תוספות שם, שישראל העוסק בתורה חשוב יותר מכהן גדול הנכנס לפני ולפנים שהרי נאמר יקרה היא מפנינים, ועובד כוכבים העוסק בתורה נחשב רק ככהן גדול. והביאור בזה שישראל שיש לו מצוה בעצם לימוד התורה, עדיף על כהן גדול שעושה רק מצוה של קרבנות. אבל עובד כוכבים העוסק בתורה אין לו מצוה בעצם לימוד התורה, ורק שעל ידי זה שלומד היטב שבע מצוות בני נח, יכול לקיימם היטב, והרי זה הכשר מצוה. העורך

הרע, וזה הקב"ה נותן להם את בלעם, על מנת להוכיח להם שנביא לא יעזור להם להנצל מן החטא, אלא יש רק דרך אחת ויחידה, והיא לעזור לבני ישראל ללמוד תורה, ואז יהא להם את כח התורה ויוכלו להנצל מהחטא ולזכות לעולם הבא.

ולכן הקב"ה מלמד אותם דבר זה מיד, כדי שמיד ילכו לעזור לבני ישראל ללמוד תורה וינצלו, ומי שבאמת רצה להנצל מן החטא באמת הלך לסייע לבני ישראל בלימוד התורה. וכמו שמצינו בעבודה זרה י'. ברבי ואנטונינוס. ורב ואדרכן שהיה שר עובד כוכבים ועזר לישראל לעסוק בתורה. אבל הטענה כלום כפית הר כגיגית היא, שאומות העולם רוצים שכר עבור מצות, שהרי אם הקב"ה היה כופה עליהם הר כגיגית היו מקיימין מצוות, ובזה אפשר להמתין לעתיד לבא ולהוכיח להם את טעותם.

ובזה מיושבת גם השאלה השניה, מדוע לא יכולים לטעון שאם היינו מקבלים נביא צדיק היינו חוזרים למוטב. שזה בעצם מה שהקב"ה מוכיח להם, שלא שייך להיות בן נח צדיק, בלא לסייע לבני ישראל בלימוד התורה. ואם רוצים להנצל מיצר הרע, הם צריכים לסייע לבני ישראל ללמוד תורה, ואם רוצים נביא שיוכיח אותם, זה לא יועיל, והראיה שהנביא עצמו מקולקל כי אין לו קשר לתורה, והנבואה שמקבל רק גורמת לו לחטוא ולקלקל יותר, וכך נראה נביא בן נח שמנותק מהתורה.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן קנו

יודע דעת עליון

"וישלח מלאכים אל בלעם בן בעור פתורה אשר על הנהר ארץ בני עמו לקרא לו" (במדבר כ"ב ה').

לכבוד הרה"צ רבי דוד חנניה פינטו שליט"א שלום רב וכט"ס.

שאלה: בילקוט כאן "לפיכך נתן להם בלעם בן בעור, שישמעו לו בחכמתו יותר ממשה, במשה יתר אות אחת, בבלעם חסר אות אחת. במשה חסר דבר אחד, בבלעם יתר דבר אחד. במשה כתיב ויקרא אל משה, בבלעם כתיב ויקר אלהים אל בלעם [זהו פירוש משה יתר ובלעם חסר אות אחת]. במשה כתיב הודיעני נא את דרכך, בבלעם כתיב ויודע דעת עליון".

וצריך ביאור א] מה ההוכחה שבלעם יותר ממשה, שאצל משה יתר אות ואצל בלעם החסיר אות. הרי בפסוק "ויקר אלהים אל בלעם" (במדבר כ"ג ד'), פירש רש"י שהוא לשון עראי וטומאה, ורק בלילה הקב"ה נגלה אליו כאדם ההולך אצל פילגשו בהחבא, ואילו אצל משה נאמר ויקרא שהוא לשון חיבה. כמו שפירש רש"י בריש פרשת ויקרא. ב] ההוכחה השניה שבלעם גדול ממשה, שאצל משה נאמר הודיעני נא את

דרכיך, ואצל בלעם נאמר יודע דעת עליון. צריך ביאור. שהרי "הודיעני נא את דרכיך" (שמות ל"ג י"ג), פירש רש"י שהשאלה מה שכר אתה נותן למוצאים חן בעיניך, שרצה לידע שכרן של עושי מצוות. אבל בבלעם שאמר יודע דעת עליון, ביארה הגמ' בעבודה זרה ד: שהיה יודע לכוון השעה שהקב"ה כועס. ואם כן מה הקשר בין שאלת משה רבינו "הודיעני נא את דרכיך" [שהוא על שכר המצוות], לבין ידיעת בלעם הרשע את השעה שהקב"ה כועס, ובמה זה מורה שבלעם גדול ממשה רבינו הרי כל כחו של בלעם הוא לקלל בשעה שהקב"ה כועס ולא יותר וצ"ע.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: נראה שכוונת רש"י ב"ויקר", פירושו שהקב"ה מתגלה אל בלעם למרות היותו בלתי מוכן לנביאות, ושרוי בתועבותיו וטומאותיו הקב"ה מתגלה אליו. "ויקרא" שנאמר מלא אצל משה שעניינו הפוך מ"ויקר", לשון קבוע וקדושה. פירושו שהקב"ה מתגלה אל משה, היות והוא מוכן תמיד לדבר עם המלך, שהוא זך ונקי ולבו טהור וישר. וזה כוונת הילקוט שבלעם גדול ממשה, שאצל בלעם מתגלה אליו אף על פי שהוא מאוס ומתועב ולא מכין עצמו לנבואה. וכיון שאצל בלעם הקב"ה מתגלה גם בלי הכנה, נמצא שהגילוי אל בלעם הוא מושלם ורואה נבואה ברורה מאוד שהרי אין צריך להתכונן. מה שאין כן משה רבינו שהקב"ה מתגלה אליו משום ההכנה שעשה, אם כן אי אפשר להתגלות אליו בצורה ברורה לחלוטין, כיון שההכנה של ילוד אשה מוגבלת, כי בא מחומר, ואם חסר הכנה דקה מן הדקה, שוב גם בהתגלות אליו יהיה חסרון דק. והבן.

ובזה גם מיושבת ההוכחה בילקוט שבלעם גדול ממשה רבינו, מזה שנאמר אצל משה "הודיעני נא את דרכיך" ואצל בלעם נאמר "יודע דעת עליון". ובהקדים דברי הילקוט שמעוני (רות פרק ב') "אילו היה ראובן יודע שהכתוב מכתיב עליו וישמע ראובן ויצילהו מידם, בכתפו היה מטעינו ומוליכו אצל אביו, אילו היה יודע אהרון שהכתוב מכתיב בו וראך ושמח בלבו בתופים ובמחולות היה יוצא. אילו היה יודע בועז שהכתוב מכתיב בו ויצבוט לה קלי, עגלים פטומות היה מאכילה". ומשמע שעל ידי זה שיודע השכר מזדרז לעשות יותר.

ומבואר עוד בסוטה יב. דרש רבי שמלאי מפני מה נתאווה משה להכנס לארץ ישראל, וכי לאכול מפריה הוא צריך וכו', אלא כך אמר משה הרבה מצוות נצטוו ישראל ואין מתקיימין אלא בארץ ישראל, אכנס לארץ כדי שיתקיימו כולן על ידי, אמר לו הקב"ה כלום אתה מבקש אלא לקבל שכר, מעלה אני עליך כאילו עשיתם. משמע שמשה רצה להכנס לארץ ישראל על מנת לקבל שכר, והקשה המהרש"א שבפרקי אבות (פרק א' משנה ג') נאמר "אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס". ותירץ שזהו רק במצוה שכבר מחוייב בה, אבל במצוה שאינו מחוייב בה מותר לו לעשותה משום השכר. אבל לפי המבואר יש לפרש, שכוונת משה רבינו לקבל שכר על המצוות של ארץ ישראל, שעל ידי זה יקיים אותם ביתר שאת וביתר זריזות. וכמבואר בילקוט שאם יודעים את השכר של המצוות מזדרזים בהם יותר [אפילו גדולי עולם כמו ראובן אהרון ובועז].

וכל זה שייך רק אצל משה רבינו, שתמיד ביקש להתעלות על מנת להיות מוכן

יותר לנבואה. אבל אצל בלעם נאמר יודע דעת עליון, שפירושו יודע לכוון השעה שהקב"ה כועס. עיין תוספות עבודה זרה ד: שזה היה בלי נבואה שידע לכוון מעצמו זמן הכעס. וכוונתם שוודאי בלעם היה נביא והודיעו לו הרבה עניינים מן השמים, שהרי הקב"ה היה נגלה אליו. ורק את כח הקללה שידע, היה בלי נבואה ובלי הודעה משמים, אלא מעצמו בחכמתו ידע להבחין מתי הוא זמן הכעס בבריאה.

וזה כוונת הילקוט שבלעם השיג דברים מכח חכמתו בלי מתנה משמים, אבל משה רבינו לא השיג שום מעלה מעצמו, רק על ידי תפילה ועבודה, זכה למתנה משמים ולכן היתה מגבלת מעט.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן קנז

עול מלכות שמים

"וישלח מלאכים אל בלעם בן בעור פתורה אשר על הנהר ארץ בני עמו לקרוא לו" (במדבר כ"ב ה').

לכבוד הרה"צ רבי דוד חנניה פינטו שליט"א שלום רב וכט"ס.

שאלה: בילקוט שמעוני "כיון ששלח לו בלק לכה נא ארה לי. באותה שעה היה שמח שמחה גדולה ואין שינה באה עליו כל הלילה, וכיון שאמר לו הקב"ה קום לך אתם, היה לו שיאמר לפניו רבונו של עולם לא איש אתה שתכזב ולא בן אדם אתה שתגעול במעשי ידיך, בני חביבך הם בני אברהם יצחק ויעקב שעשו לך רצונך בתורתך. והוא לא עשה כן אלא שמח שמחה גדולה, אמר לבלק אביהם של אלו עמד ובנה מזבח והקריב עליו שלש פעמים בשנה, כל אחד שור, כל אחד איל, אבל אתה בנה לי בזה שבעה מזבחות, באותה שעה היה הקב"ה יושב ושוחק עליו שנאמר האתן בכורי פשעי זכר נא מה יעץ" עכ"ל.

וצריך ביאור שהרי בלעם היה חכם. כמבואר במדרש רבה איכה "לא עמדו פילוסופין לאומות העולם כבלעם בן בעור וכאבנימוס הגרדי". וכיצד סבר שקרבנותיו לקלל את ישראל יתקבלו לרצון יותר מקרבנותיהם של האבות הקדושים. וכבר נאמר "החפץ לה' בעולות וזבחים הלא שמוע מזבח טוב" (שמואל א' ט"ו כ"ב). וצ"ע.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר זה על פי הילקוט על הפסוק "ויאמר בלעם אל בלק בנה לי בזה שבעה מזבחות" (במדבר כ"ג א') "אמר לו הקב"ה רשע מה אתה עושה, אמר לו את שבעת המזבחות ערכתי, משל לשולחני המשקר במשקלות, בא בעל השוק והרגיש בו, אמר לו מה אתה מעוול ומשקר משקלות, אמר לו כבר שלחתי דורון לביתך. אף כך בלעם, רוח הקודש אמרה לו רשע מה אתה עושה, אמר לפניו את שבעת

המזבחות ערכתי, אמר לו טוב ארוחת ירק ואהבה שם משור אבוס, טוב ארוחת ירק שאכלו מצרים על מצות ומרורים מפרים שאתה מקריב על ידי".

ונראה שכוונת הילקוט, שבלעם הבין שיש ליתן לקב"ה את הקרבנות כדי להראות לו שנכנעים לפניו והוא המלך. ולכך כשרצה לקלל את ישראל, אמר להקב"ה אני נכנע לפניך ומקבל מלכותך, ולכך תרשה לי לקלל את ישראל. ענה לו הקב"ה טוב ארוחת ירק שאכלו במצרים, ופירושו שעם ישראל זכו לאכול ירק מר במצרים ולשמוח בזה שמקיימים מצות ה' ולשמוח כשזוכים להיות עבד ה'. שאין מהות הקרבן כניעה להקב"ה וקבלת מלכותו בלבד, אלא מהות הקרבן הוא על דרך שכתב הרמב"ן בתחילת פרשת ויקרא, שיחשוב האדם בהקרבת הקרבן שראוי היה לעשות באדם עצמו את השחיטה וההקרבה, כיון שחטא להקב"ה, ורק בחסד ה' עליו לקח ממנו הקרבן ודמו תחת דמו נפש תחת נפש, והבשר יאכלו הכהנים שיתפללו עליו שתקובל תשובתו עי"ש ברמב"ן. ועל ידי זה מתקרב האדם אל הבורא ומשעבד כל כוחותיו לעבודתו יתברך, ומקבל עליו מכאן ולהבא שלא לשוב ולחטוא, ורק להיות דבק בו יתברך. ולכך מחוייב לבטל כל רצונותיו האישיים ולקבל עליו רצון ה', וזה שייך רק בעם ישראל שהם מקיימים רצון ה' בלבד.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן קנח

השטן מקטרג בשעת הסכנה

"ויחר אף אלהים כי הולך הוא ויתיצב מלאך ה' בדרך לשטן לו"
(במדבר כ"ב כ"ב).

לכבוד הרה"צ רבי דוד חנניה פינטו שליט"א שלום רב וכט"ס.

שאלה: "ויתיצב מלאך ה' בדרך לשטן לו", כתב בעל הטורים "מכאן שכל הדרכים בחזקת סכנה". והיינו מזה שבלעם בא לכלל סכנה בדרך.

וצריך ביאור שהמלאך שבא והתייצב לשטן לו היה מלאך רחמים שבא למונעו מן החטא. ואם כן כיצד אפשר ללמוד מכאן לכל דרך שהיא בחזקת סכנה.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: הנראה בביאור דברי בעל הטורים על פי הגמרא בשבת לא: "על שלש עבירות נשים מתות בשעת לידתן, על שאינן זהירות בחלה ובנדה ובהדלקת הנר". ושאלה הגמרא מדוע דווקא בשעת לידתן נענשות על עוונות אלו. ותירץ מר עוקבא "רעיא חגרא ועיזי ריהטן אבב חוטרא מילי ואבי דרי חושבנא". ופירש רש"י רעיא חיגרא ועיזי רהטן, "קלות לרוץ ואינו יכול להגיען ולהלקותן על סרחונן". אבב חוטרא

מילי, "כשהיא באה לפני גדרות צאן, שם הוא מדבר עמה להלקותה על פשעה. כלומר האשה פעמים שזכויותיה תולין ואין כח במקטרג להזכיר עוונה, אבל משהגיעה לפתח הסכנה וצריכה לניסים, שם מזכירין עוונותיה ומעשיה אם ראויה היא לנס אם לאו". נמצא שבשעת סכנה יש כח למקטרג להזכיר העוון, על מנת שלא ינצל האדם מהסכנה.

ובלעם שרצה לקלל את עם ישראל היה ראוי לעונש מיד בביתו, אבל כיון שלא היה שעת הסכנה לא היה כח למקטרג לקטרג עליו. אבל כשהגיע למקום סכנה, שוב בא המקטרג ורצה להרגו על עוונו. אבל הקב"ה ברוב רחמיו שלח לו מלאך מיוחד, על מנת לומר לו לשוב מרצונו הרע לקלל את ישראל, שלא יחטא ויאבד בענשו.וזה ההוכחה של בעל הטורים שכל הדרכים בחזקת סכנה, מזה שלא בא על בלעם קטרוג בביתו רק בהיותו בדרך, ומוכח שכל הדרכים בחזקת סכנה, ושם בא המקטרג להזכיר עוונו.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן קנט

עבדו את ה' בשמחה

"ויפתח ה' את פי האתון ותאמר לבלעם מה עשיתי לך כי הכיתני זה שלש רגלים" (במדבר כ"ב כ"ח).

לכבוד הרה"צ רבי דוד חנניה פינטו שליט"א שלום רב וכט"ס.

שאלה: פירש רש"י "זה שלש רגלים רמז לו אתה מבקש לעקור אומה החוגגת שלש רגלים בשנה".

וצריך ביאור מדוע הזכיר את מעלתם של ישראל בזה שהם חוגגים שלש רגלים בשנה, הרי יש להם מעלות אחרות חשובות, ויש להם עוד תרי"ג מצוות, ומה המיוחד במצוה של עליה לרגל יותר משאר מצוות שישראל מקיימים.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: נראה להסביר זה על פי הכתוב "חטאתי כי לא ידעתי כי אתה ניצב לקראתי בדרך ועתה אם רע בעיניך אשובה לי" (במדבר כ"ב ל"ד). ופירש רש"י "אמר לו הוא עצמו צווני ללכת ואתה מבטל את דבריו, למוד הוא בכך שאומר דבר ומלאך מחזירו, אמר לאברהם "קח נא את בנך" ועל ידי מלאך ביטל את דבריו, אף אני אם רע בעיניך צריך אני לשוב". וטענת בלעם תמוהה, שהרי המלאך לא ביטל דבר ה' כמו שכתוב "כי עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה" (בראשית כ"ב י"ב). ופירש רש"י "אמר רבי אבא אמר לו אברהם אפרש לפניך את שיחתי, אתמול אמרת לי כי ביצחק יקרא לך זרע, וחזרת אמרת קח

נא את בנך, עכשיו את אומר לי אל תשלח ידך אל הנער, אמר לו הקב"ה לא אחלל בריתי ומוצא שפתי לא אשנה, ושאמרתי לך קח מוצא שפתי לא אשנה, לא אמרתי לך שחטהו אלא העלהו, אסקתיה אחתיה". ואם כן אין כאן ביטול לדבר ה' שהקב"ה אמר להעלות ולא לשחוט ומה טוען בלעם.

ונראה שטענתו, שהקב"ה אוהב לצער ולהתעלל בברואיו ח"ו. והראיה שאמר לי תחילה לילך ולקבל כבוד, ואחר שכבר הודעתי לבלק שאני בא ושמחתי בזה, אמר לי הקב"ה לשוב למקומי, וזה כדי לצער ולהתעלל בי. כי אם באמת הקב"ה לא רצה שאלך, אם כן מיד היה אומר לי לא לילך. וטענת בלעם היא שגם את אברהם אבינו הקב"ה רצה לצער, שהרי בתחילה אמר לו לשחוט את יצחק שזהו נסיון גדול, ואברהם אבינו עובד על עצמו ומכין את כחות נפשו לזה, ובא המלאך ואמר לו לא לשחוט, ומדוע אמר לו הקב"ה מתחילה לשחוט, ומזה מוכיח בלעם שהקב"ה רוצה לצער את בריותיו בחינם.

וזה ענה לו הקב"ה על ידי המלאך, אתה הולך לעקור אומה שחוגגת ג' רגלים. נמצא שעיקר השמחה ברגלים היא בעליה לירושלים, ולראות עבודת הכהנים כמבואר בתוס' סוכה נ: בשם הירושלמי, ששאבו רוח הקודש מהעליה לרגלים, שהשכינה שורה מתוך שמחה, ויונה בן אמיתי היה מעולי רגלים ובשמחת בית השואבה שרתה עליו שכינה. נמצא שעיקר השמחה ברגלים היא בקב"ה, ומזה זכו לרוח הקודש ושכינה. וזה אמר לו הקב"ה לבלעם שיראה את עם ישראל כיצד עובדים את הקב"ה, ועל ידי עבודתם שמחים ועיקר שמחתם היא בקב"ה. ואתה בלעם נלחם נגד הקב"ה ונגד ישראל, ולכך נראה לך שהקב"ה רוצה לצער בריותיו ח"ו.

וכעין זה ביאר המגיד מדובנא, המשל בקונה נעלים משובחות, וכשלבשם הרגיש כאבים עזים ברגליו, והלך בטענה למוכר שרימהו, ואמר לו המוכר שהנעלים הם טובות, רק הוא שינה שנעל את של ימין בשמאל, ואת של שמאל בימין. וגם אצל האדם, ישנם ב' יצרים האחד רצון להסתפקות במועט. והשני רצון ושאיפה להשיג עוד ועוד. ואם האדם ישתמש ברצון להסתפקות במועט בענייני גשמיות, ורצון לשאיפה להשיג עוד רוחניות, ירגיש מאושר בחייו. אבל הסיבה שהאדם לא מרגיש שמחה, זהו משום שמהפך את הסדר בגשמיות שואף לעוד ועוד, וברוחניות מסתפק במועט.

וכעין זה ענה הקב"ה לבלעם, אתה מרגיש שהקב"ה נלחם עמך כי אינך חי נכון, שהרי שנינו באבות (פ"ה משנה י"ט) "עין רעה ורוח גבוה ונפש רחבה מתלמידיו של בלעם הרשע", ואם תתקן מדות אלו ותחיה נכון לא תרגיש שהקב"ה נלחם עמך, אדרבה תשמח לעבוד את הקב"ה.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן קס

ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם

"וישב ישראל בשיטים ויחל העם לזנות אל בנות מואב; ותקראנה לעם לזבחי אלהיהם ויאכל העם וישתחוו לאלהיהם" (במדבר כ"ה א' ב').

לכבוד הרה"צ רבי דוד חנניה פינטו שליט"א שלום רב וכט"ס.

שאלה: "וישתחוו לאלהיהם" פירש רש"י "כשתקף יצרו עליו ואמר לה השמעי לי, והיא מוציאה לו דמות פעור מחיקה ואומרת לו השתחוה לזה". נמצא שתחילה חטאו בעבודה זרה, ורק אחר כך בגילוי עריות.

וצריך ביאור מדוע בפסוק התחיל "ויחל העם לזנות" ורק אחר כך נאמר "ותקראנה לעם לזבחי אלהיהם וישתחוו", שנכתב תחילה גילוי עריות ואחר כך עבודה זרה, והרי הסדר היה הפוך, שתחילה עבדו את העבודה זרה, ואחר כך חטאו בעריות.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: נראה להסביר על פי הגמ' בסנהדרין סג: "אמר רבי יהודה אמר רב יודעים היו ישראל בעבודת כוכבים שאין בה ממש, ולא עבדו עבודת כוכבים אלא כדי להתיר להם עריות בפרהסיא".

ולפי זה מבואר העניין שבלעם רצה בעיקר להחטיא את כלל ישראל בגילוי עריות, כמבואר בגמרא בסנהדרין ק"ו. "אמר לו [בלעם] אלהיהן של אלו שונא זימה". וכוונתו הייתה לשקע את כלל ישראל בגילוי עריות. ובזמן שהישראל שתה יין ומוכן לעבור על גילוי עריות, עדיין לא הושלמה כוונתו של בלעם. שאם יעברו על גילוי עריות, מיד אחר כך יחזרו בתשובה כמבואר בברכות יט. אם ראית תלמיד חכם שעבר עבירה בלילה אל תהרהר אחריו ביום שוודאי עשה תשובה. ולכך רצה להכשילם בעבודה זרה תחילה, שיכפרו בהקב"ה, ואחרי שכפרו בקב"ה שוב כשעוברים על גילוי עריות לא יהרהרו תשובה כלל כיון שכפרו בהקב"ה. וכך הושלמה עצתו של בלעם לשקע את ישראל בזימה, ולא תהיה להם תקומה ח"ו.

ולך נאמר "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחר עינכם אשר אתם זונים אחריהם" (במדבר ט"ו ל"ט), וביארה הגמ' בברכות יב: "אחרי לבבכם זו מינות, אחרי עיניכם זו זנות". וביאר בקובץ הערות (סימן א') שהכפירה בבורא עולם לא נובעת מהשכל ואדרבה השכל מורה על אמונה בבורא עולם, וכמו שנאמר "שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה", שלא יוכל שום בעל שכל להבין שכל החכמה האלוהית הטמונה בבריאה באה מאליו ח"ו. ורק בזמן שרצונות הלב מושכים את האדם לתאוות זרות נגד רצון הבורא, מוכרח החוטא למצא היתר לקיים את תאוותיו. ואז מגיע לכפירה בבורא עולם (עיי"ש באריכות).

ולכך מובן שהפסוק מתחיל "ויחל העם לזנות", שעיקר התכנית של בלעם

היה לשקע את ישראל בגילוי עריות, וגם תחילת החטא היה רצון לגילוי עריות, וזה הביא אחר כך את הכפירה בבורא עולם. ללמדנו שכל כפירה בבורא יתברך לא מתחילה מהבנה נגד חכמתו יתברך ח"ו. רק מרצון לתאוות והפקרות, ואם האדם יתקן את תאוותיו מיד יעזבוהו לנפשו, כל הרהורי הכפירה, ויזכה להיות עובד ה' אמיתי.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן קסא

איש על העדה

"פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן השיב את חמתי מעל בני ישראל בקנאו את קנאתי בתוכם ולא כיליתי את בני ישראל בקנאתי" (במדבר כ"ה י"א).

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: בגמ' סנהדרין פב."אמר לו [זמרי בן סלוא למשה רבינו] בן עמרם זו אסורה או מותרת, ואם תאמר אסורה בת יתרו מי התירה לך, נתעלמה ממנו הלכה [שהבועל ארמית קנאין פוגעין בו], געו כולם בבכיה, והיינו דכתיב והמה בוכים פתח אוהל מועד, וכתיב וירא פנחס בן אלעזר מה ראה, אמר רב ראה מעשה ונזכר הלכה, אמר לו אחי אבא לא כך לימדתני ברדתך מהר סיני הבועל את הכותית קנאין פוגעין בו, אמר לו קריינא דאגרתא איהו להוי פרוונקא". עכ"ד הגמ'.

נמצא שבמעשה זה הראה פנחס כח הנהגה גדול מאוד, שגם במצב קשה מאוד לעם ישראל, ידע כיצד לפעול. ואם כן מסתבר שפנחס יקבל את ההנהגה של עם ישראל, אחרי משה רבינו ולא יהושע, ומדוע לא זכה פנחס להנהיג את עם ישראל, וזכה רק לכהונה.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר זה על פי המבואר בפרקי דרבי אליעזר [פרק כט] "וכך היו ישראל נהוגים למול עד שנחלקו לשתי ממלכות, ומלכות אפרים מנעו מהם את המילה. ועמד אליהו זכור לטוב וקינא קנאה גדולה, ונשבע על השמים שלא להוריד טל ומטר על הארץ, ושמעה איזבל וביקשה להרוג אותו. וכו' עמד אליהו וברח מארץ ישראל ונמלט, שנאמר ויקם ויאכל וישתה, נגלה עליו הקדוש ברוך הוא ואמר לו מה לך פה אליהו, אמר לו קנא קנאתי, אמר לו הקדוש ברוך הוא לעולם אתה מקנא. קנאת בשיטים על גילוי עריות, שנאמר פנחס בן אלעזר וכו' וכאן אתה מקנא, חייך שאין ישראל עושין ברית מילה, עד שאתה רואה בעיניך, מכאן התקינו חכמים שיהוא עושים מושב כבוד למלאך הברית".

נמצא שפנחס היה קנאי לה', ולא היה מסוגל לראות חלול ה'. ולכך לא נתמנה להיות מנהיג של עם ישראל, כיון שמנהיג צריך להיות מעורב בכל עניני הציבור, ולסבול את עול העם אף על פי

שהם מטריחים ומחרפים. כמו שנאמר "כי תאמר אלי שאהו בחיקך כאשר ישא האמן את היונק" (במדבר י"א י"ב), ופירש רש"י "כי תאמר אלי, שאתה אומר אלי שאהו בחיקך וכו' ואומר ויצום אל בני ישראל, על מנת שיהיו סוקלים אתכם ומחרפים אתכם". ופנחס היתה הנהגתו קנאה לה', ולא יכל לסבול ולראות חלול ה', לא היה מסוגל לראות, שהעם מחרף וסוקל ומזלזל במנהיג שהוא שליח ה'.

ועל דרך זה מבואר במדרש רבה בסוף פרשת בחוקותי, כשנדר יפתח שכל מי שיצא מפתח ביתו יעלה אותו עולה לה', ולבסוף יצאה בתו. "היה יכול להפר את נדרו ולילך אצל פנחס, אמר אני מלך ואלך אצל פנחס, ופנחס אמר אני כהן גדול ובן כהן גדול, ואלך אצל עם הארץ זה, בין דין לדין נספית ההיא עלובתא, ושניהם נתחייבו בדמיה, פנחס נסתלקה ממנו רוח הקודש". והטעם שפנחס לא מחל על כבודו, והלך לפני יפתח. כי הבין שיש כאן חילול ה', שכהן גדול ילך אצל עם הארץ. וכיון שהיה קנאי לה', לא יכל לסבול חלול ה' [ומכל מקום נענש, כיון שבאה תקלה על ידי זה לבת יפתח].

אבל אצל משה רבינו מצינו, שהלך אצל בעלי המחלוקת, במחלוקתו של קרח, כיון שהנהגתו היתה שונה מהנהגתו של פנחס, ולכך הקדוש ברוך הוא בחר את יהושע, שהוא תלמידו המובהק של משה רבינו, ולמד ממנו את הדרך להנהיג את העם, כאשר ישא האומן את היונק.

ובזה יש לבאר את דברי הגמ' בסנהדרין נב. "וכבר היו משה ואהרון מהלכין בדרך, ונדב ואביהו מהלכין אחריהן, וכל ישראל אחריהן. אמר לו נדב לאביהו, אימתי ימותו שני זקנים הללו, ואני ואתה ננהיג את הדור, אמר להן הקדוש ברוך הוא, הנראה מי קובר את מי". ובפשוטו זה תמוה, מדוע סברו נדב ואביהו שהם ראויים יותר ממשה רבינו, להנהיג את הדור.

ויש לבאר זה על פי המבואר בכתבי האריז"ל [שער הגלגולים הקדמה לב] שבזמן שפנחס הרג את זמרי בן סלוא, ואז רצו השבטים להורגו, פרחה ממנו נשמתו, וזכה ונכנסו בו נפשותיהם של נדב ואביהו. ואחר כך כאשר אירע המעשה עם בת יפתח, ולא רצה פנחס לילך אצל יפתח הגלעדי, נענש פנחס שנסתלקה ממנו השכינה, ואז נסתלקו ממנו גם נפשותיהם של נדב ואביהו, והלכו ונתגלגלו בשמואל הנביא. ואחר פטירתו של שמואל הנביא, חזרו נפשותיהם של נדב ואביהו ונכנסו בפנחס. וכשקידש פנחס שם שמים בהר הכרמל, והחזיר את העם בתשובה ואמרו כולם ה' הוא האלהים, אז נתקנו נפשותיהם של נדב ואביהו, ונמחל להם עוונם שפגמו בשכינה, ונסתלקו מפנחס. ואיזבל הרשעה שהיתה מכשפה גדולה, ידעה בכשפיה שנסתלקו ממנו נפשותיהם של נדב ואביהו, ולכך אמרה לו מחר אשים את נפשך כנפש האחד מהם, כנפשותיהם של נדב ואביהו שנסתלקו ממנו, כי כל זמן שהיו בו, היה לו ברית שלום, אבל כשנסתלקו ממנו, בטל ממנו ברית השלום, וכיון שהרגיש אליהו שנסתלקו ממנו נפשות אלו, נתיירא וברח להר חורב, עד שעלה בסערה השמיימה עכ"ד המופלאים.

נמצא שנפשותיהם של נדב ואביהו, קשורות לנפשו של פנחס, ואם כן כיון שפנחס היתה מדתו קנאי לה', ודאי שגם נדב ואביהו היו קנאים לה'. ולכך רצו נדב ואביהו שימותו משה ואהרון, והם ינהיגו את הדור. כי רצו להנהיג את הדור בדרך של קנאת ה', וכמו פנחס בן אלעזר

שהיה קנאי לה'. ולא כמשה ואהרון, שהיו ענוים ומוחלים על כבודם ובזיונם. אבל הקדוש ברוך הוא לא הסכים עמהם, ואמר להם "נראה מי קובר את מי". כי הקדוש ברוך הוא רצה מנהיג שיכול לסבול את העם, כאשר ישא האומן את היונק, ולא מנהיג המקנא קנאת ה'.

ולכך נתקנו נפשותיהם של נדב ואביהו בהר הכרמל, שאז פנחס החזיר את העם בתשובה, וקידש שם שמים. כי נהג עם הציבור בנחת, כאשר ישא האומן את היונק וטרח הרבה להשיבם בתשובה, אף על פי שהיו חוטאים בעבודה זרה, ולא נהג עמהם כמו קנאי המקנא קנאת ה', שנוהג עם החוטאים במידת הדין, רק התנהג עמהם בנחת וברחמים גדולים, על מנת להחזירם בתשובה. ובזה תוקן הפגם של נדב ואביהו, שסברו להנהיג את העם במידת הקנאה. ולכך שנינו בפרקי אבות [פרק ב משנה ב] "וכל העמלים עם הציבור, יהיו עמלים עמהם לשם שמים, שזכות אבותם מסייעתן". וביאר בנפש החיים שהמשנה באה ללמדנו, שהמנהיג הממונה על הציבור, צריך לדמות את עצמו כאלו הוא נטפל אל הציבור, וזהו "וכל העמלים עם הציבור" שירגיש שהוא טפל אל הציבור עכ"ד. והוא כמו שקבע הקדוש ברוך הוא, שהמנהיג את הציבור מחוייב לנהוג אתם ברחמים גדולים, ולא בקנאה ובקפידה.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן קסב

כי רם ה' ושפל יראה

"ויקרב משה את משפטן לפני ה' " (במדבר כ"ז ה').

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: במדרש רבה "ויקרב משה את משפטן, שהפליא [שהעלים] מן משה, שיש צדיקים שנתגאו בדבר מצוה, והתיש הקדוש ברוך הוא את כחן, את מוצא שאמר דוד זמירות היו לי חוקיך, לומר שקלות ורגילות כזמירות, אמר לו הקדוש ברוך הוא חייך שסופך לטעות בדבר שהתינוקות קורין, כשהעלה את הארון טעה ונתנו על העגלה, שנאמר ויקריבו את ארון האלהים על עגלה חדשה, תלה הארון עצמו באויר, ונשמטו הפרות מתחתיו. קרב עוזא לסמכו, ויכהו שם האלהים על השל, מפני ששגגת תלמוד עולה זדון, ויחר לדוד על אשר פרץ ה' פרץ בעוזא, אמר לו הקדוש ברוך הוא ולא אמרת זמירות היו לי חוקיך, ולא למדת ולבני קהת לא נתן כי עבודת הקדש עליהם בכתף ישאו, התחיל תוהא וכו' וכן משה מפני שאמר והדבר אשר יקשה מכם תקריבון אלי ושמעתיו, התיש כחו, משל לשולחני שאמר לתלמידו אם יבואו לך סלעים לפרוט, פרוט, ואם תבואו מרגליות הביאם אלי [לבודקם], באת אצלו חוליה אחת של זכוכית הוליכה אצל רבו, הלך רבו להראותה לאחר [שלא ידע להבחין בה], כך משה אמר הדבר אשר יקשה מכם וכו', באו בנות צלפחד והפליא

ממנו [נעלם], ויקרב משה את משפטן לפני ה', כן בנות צלפחד דוברות כך הוא הדין. אמר לו הקדוש ברוך הוא ולא אמרת והדבר אשר יקשה מכם תקריבון אלי, הדין שאין אתה יודע הנשים יודעות אותו".

וצריך ביאור א] מדוע נענש דוד כשאמר זמירות היו לי חוקיך, הרי כוונתו לשבח את התורה, שהיא נעימה לו כמו זמר נעים. ב] מדוע נענש דווקא בהלכה של נשיאת ארון הקודש בכתף, [שנשאו בעגלה במקום בכתף]. ג] מדוע נענש משה רבינו כשאמר והדבר הקשה תביאו אלי, הרי באמת משה רבינו ידע את כל התורה כולה שקיבלה מסיני, ואם כן הדבר הקשה משה רבינו יסביר, והוא אמת.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר את דברי המדרש, על פי דברי המסילת ישרים בביאור מידת הענוה (פרק כ"ב) "הנה כלל הענוה הוא, היות האדם בלתי מחשיב עצמו משום טעם שיהיה, וזה היפך הגאוה ממש". ועוד שם "ואמנם מי שהוא בעל שכל ישר, אפילו אם זכה להיות חכם גדול ומופלג, באמת כשיסתכל ויתבונן שאין מקום לגאוה והתנשאות, כי הנה מי שהוא בעל שכל שיודע יותר מהאחרים, אינו עושה אלא מה שבחק טבעו לעשות, כעוף שמגביה לעוף לפי שטבעו בכך, והשור מושך בכחו, לפי שחוקו הוא, כן מי שהוא חכם, הוא לפי שטבעו מביאו לזה, ואילו אותו שעכשיו אינו חכם כמוהו, היה לו שכל טבעי כמוהו, היה מתחכם גם הוא כמוהו. אם כן אין כאן להתנשא ולהתגאות, אלא אם יש בו חכמה רבה, הנה הוא מחוייב ללמדה למי שצריך אליה". ועוד שם "כי הרי כל מעלה שהוא משיג, אינו אלא חסד אל עליו. שרוצה לחון אותו, עם היותו מצד טבעו וחמריותו שפל ונבזה עד מאוד, על כן אין לו אלא להודות למי שחננו וליכנע תמיד יותר. הא למה זה דומה לעני ואביון שמקבל מתנה בחסד, שאי אפשר לו שלא יבוש. כי כל מה שירבה החסד שיקבל, כך ירבה הבשת שיבוש".

נמצא מדברי המסילת ישרים ששרש הענוה, הוא לידע שכל מעלותיו הם מתנה מהקדוש ברוך הוא. ושרש הגאוה, הוא שאדם סבור שכל מעלותיו אינם מתנה מהקדוש ברוך הוא, רק כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה. ולכך מי שיש בו ענוה אהוב ורצוי לפני הקדוש ברוך הוא, כמבואר בחולין פט. "לא מרבכם מכל העמים אמר להם הקדוש ברוך הוא בני אני חושק בכם, שאפילו כשאני משפיע לכם גדולה, אתם ממעטים עצמכם לפני, נתתי גדולה לאברהם, אמר ואנכי עפר ואפר. נתתי גדולה למשה ואהרון, אמרו ונחנו מה נתתי גדולה לדוד, אמר ואנכי תולעת ולא איש". כי העניו שיודע שכל מעלותיו הם מהקדוש ברוך הוא, הוא קשור ומחובר אליו. וההיפך הוא בבעל גאוה, שהקדוש ברוך הוא שונא אותו. כמבואר בסוטה ה. "כל אדם שיש בו גסות הרוח, אמר הקדוש ברוך הוא אין אני והוא יכולים לדור בעולם". ולכך לא זוכה לקום בתחיית המתים, כמבואר בסוטה שם "כל אדם שיש בו גסות הרוח, אין עפרו ננער" כיון שבעל גאוה מייחס את כל מעלותיו רק לעצמו, ולא מייחס אותם להקדוש ברוך הוא, לכך הקדוש ברוך הוא לא רוצה להיות במחיצתו, ולכן אינו קם לתחיית המתים. ולכך האדם צריך תמיד להתנהג בענוה, ולהתרחק הרבה מן הגאוה שהיא תועבת ה'.

ואפילו כשמתנהג בגאוה לשם שמים יכול להכשל, כמבואר בפסחים סו: שכל המתייהר חכמתו מסתלקת ממנו, והלל שקינטר את בני בתירא על שלא למדו תורה מפי שמעיה ואבטליון, שכח הלכה, כיון שנהג ביוהרא. ואף על פי שנהג ביוהרא לשם שמים, כדי להוכיחן ולחזק אותם בלימוד התורה. מכל מקום כיון שהיה הנהגה של מעט יוהרא, יש בזה הסחת דעת מועטת מן הענוה, ומיד נענש ששכח הלכות.

ובזה יש לבאר התביעה על דוד המלך, שאמר זמירות היו לי חקיך נענש. אף על פי שכוונתו לשבח את התורה, שהיא מאוד נעימה כמו זמר. מכל מקום יש כאן מעט יוהרא [אף על פי שהיא לשם שמים], כיון שלימוד התורה הוא קשה מאוד לכולם. כמבואר בתנחומא בפרשת נח "וזוהי תורה שבעל פה, שהיא קשה ללמוד, ויש בה צער גדול שהיא משולה לחשך וכו' והיא עזה כמוות וקשה כשאול קנאתה".

וכשדוד המלך ע"ה אומר זמירות היו לי חוקיך, יש כאן מעין יוהרא [לשם שמים], כי לכולם קשה ולי קל. ויש כאן הסחת הדעת מענווה. ולכך נענש ששכח ההלכה, ונשא את התורה בעגלה במקום בכתף. ומשמים גרמו לו לשכוח דווקא הלכה זו של נשיאה בכתף, שהיא מעין חטאו. שהתורה מונחת בארון, וכולם נושאים את הארון בכתף ויגעים בו, ודוד המלך נושא את הארון על עגלה, בלי מאמץ ובלי טירחא. וזה כדי שיבין, שלא היה לו להוציא עצמו מן הכלל, ולומר שנשיאת התורה קלה בשבילו.

ובזה יש לבאר גם התביעה על משה רבינו, שאמר והדבר הקשה תביאו אלי. אף על פי שהוא אמת, מכל מקום יש בזה הסחת הדעת מהענווה, כי בזה שאומר הדבר הקשה תביאון אלי, מובן שאני יודע מה שכולם לא יודעים, וכיון שיש כאן הסחת הדעת מועטת מענווה, נענש ששכח הלכה.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן קסג

גדול המחטיאו יותר מן ההורגו

"וישלח אותם משה אלף למטה לצבא אותם ואת פנחס בן אלעזר הכהן לצבא וכלי הקדש וחצוצרות התרועה בידו" (במדבר ל"א ו').

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: פירש רש"י "ומפני מה הלך פנחס ולא הלך אלעזר, אמר הקדוש ברוך הוא מי שהתחיל במצוה שהרג כזבי בת צור יגמור. דבר אחר שהלך לנקום נקמת יוסף אבי אמו שנאמר והמדינים מכרו אותו".

וצריך ביאור מה הקשר בין מכירת יוסף למדינים, לבין המלחמה במדין. הרי המדינים שהיו סוחרים, קנו את יוסף על מנת למוכרו בכסף כדרכן של הסוחרים, ומדוע צריך להתנקם מהמדינים שמכרו את יוסף, הרי לא עשו שום עוול.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי לבאר זה על פי הכתוב "וישאו עיניהם והנה ארחת ישמעאלים באה מגלעד וגמליהם נושאים נכאת וצרי ולט הולכים להוריד מצרימה" (בראשית ל"ז כ"ה). ואחר כך נאמר "לכו ונמכרנו לישמעאלים וידנו אל תהי בו" (שם ל"ז כ"ז). ואחר כך נאמר "ויעברו אנשים מדינים סוחרים וימשכו ויעלו את יוסף מן הבור וימכרו את יוסף לישמעאלים בעשרים כסף ויביאו את יוסף מצרימה" (שם ל"ז כ"ח). והפסוקים לכאורה סותרים זה את זה, כי בתחילה נאמר שבאו ישמעאלים, ורצו למוכרו לישמעאלים, ואחר כך נאמר שהמדינים משכוהו מן הבור. עיין ברש"י. וביאר זה בהעמק דבר להנצי"ב, שהישמעאלים והמדינים הלכו בשיירה אחת, והישמעאלים היו רכובים על הגמלים, והמדינים הלכו ברגליהם. ולכך כשראו האחים את השיירה מרחוק, ראו רק את הישמעאלים על הגמלים שהיו גבוהים, אבל לא ראו את המדינים שהלכו ברגליהם, ולכך סברו האחים למכור את יוסף לישמעאלים, אבל כשהתקרבה השיירה אל האחים, הלכו המדינים אל הבור ראשונים וראו שם את יוסף, ומשכו אותו מן הבור, וזכו בו מן ההפקר. והאחים שמחו בזה שנפטרו מיוסף על ידי המדינים. אבל אחר כך המדינים מכרו את יוסף לישמעאלים, והורידוהו למצרים. ולכך מבואר בכתוב, שהמדינים משכו את יוסף מן הבור [כי זכו בו מן ההפקר], ומכרוהו לישמעאלים. עכ"ד.

וכיון שהמדינים זכו ביוסף מן ההפקר, היה עדיף להם להשאיר אותו אצלם, שהרי היה יפה תואר ויכלו למוכרו במצרים ולקבל עליו הון רב, ולא למוכרו לישמעאלים. אבל הסיבה שמכרוהו לישמעאלים, היתה כיון שראו ביוסף קדושה גדולה וגדור מן העריות, רצו להורידו מקדושתו, ולהכשילו בזימה. ומכרוהו דווקא לישמעאלים, שהם פרוצים בזימה כמבואר בקדושין מט: "תשעה קבים זנות ירדו לעולם, תשעה נטלה ערביא ואחד כל העולם כולו" [עיין תו"ס גיטין פא.]. וידעו שהישמעאלים ימכרוהו למצרים, שהיא ערוות הארץ וטמאים ביותר, ובזה תאבד ממנו כל קדושתו ח"ו. וזה מה שזממו המדינים לעשות לבני ישראל בשיטים, לנער אותם מכל קדושה. והפקירו אפילו בת מלך, כדי להחטיא את משה רבינו. כמבואר בסנהדרין פב. "אמרה לו [כזבי בת צור לזמרי] בת מלך אני, וכן צוה לי אבי לא תשמעי אלא לגדול שבהם" [משה רבינו]. ולכך בא פנחס בן אלעזר והשלים את נקמת ה' במדינים, שרצו להחטיא את יוסף ולהורידו מקדושתו.

ועדיין צריך ביאור, מדוע הפריע למדינים הקדושה של יוסף, עד שזממו להחטיא אותו בעריות. ויש לבאר זה על פי הגמ' בחגיגה טו: "ברא [הקדוש ברוך הוא] צדיקים ברא רשעים, ברא גן עדן ברא גיהנום, כל אחד ואחד יש לו ב' חלקים אחד בגן עדן ואחד בגיהנום, זכה צדיק נטל חלקו וחלק חבירו בגן עדן, נתחייב רשע נטל חלקו וחלק חבירו בגיהנום". וצריך ביאור, מדוע הצדיק זוכה בחלקו של הרשע בגן עדן, ומדוע הרשע מתחייב ליטול את חלקו של הצדיק בגיהנום, דבר שהוא לכאורה היפך השכל.

וביאר זה בבית הלוי [פרשת נח] על פי הכתוב "וירא אלהים את הארץ והנה נשחתה כי השחית כל בשר את דרכו על הארץ" [בראשית ו יב]. ואמרו חז"ל "מלמד שהרביעו בהמה על חיה

וחיה על בהמה, וכולם על אדם ואדם על כולם" [סנהדרין קח.]. ובמדרש [בראשית רבה כח ח] אמרו שכל הבריות קלקלו את מעשיהם, הכלב הולך אצל הזאב, והתרנגול אל הטווס. ויש להבין זה, כיצד הבהמות והחיות קלקלו את דרכם בעריות, הרי אין להם יצר הרע לעניינים אלו, וכל מעשיהם הם רק כפי הטבע, שהקדוש ברוך הוא הטביע בהם. וכיצד משנים את הטבע שלהם.

והביאור בזה שאדם שמתרגל לעשות דברים רעים, משפיע על עצמו, להיות משתוקק וחפץ למעשים רעים אלו בטבע. ואף על פי שמכיר בשיכלו שהמעשים הם רעים, מכל מקום כיון שהתרגל אליהם, נעשה לו טבע ואינו יכול לפרוש מהם. ולא רק שמשפיע על עצמו במעשיו הרעים, אלא משפיע על כל הבריאה כולה. וכיון שדור המבול חטאו הרבה בעריות, השפיעו על כל הבריאה, שתהא מתאווה לעריות ולהשחתת דרכם, וגם הבהמות והחיות נשתנה טבעם לשנות את דרכם, מכח ההשפעה הרעה של האדם.

ולכך הרשע נוטל את חלקו של הצדיק בגיהנום, כי הרשע בחטאו, משפיע גם על הצדיק שיהא לו מעט תשוקה לרע. ואם הצדיק נכשל לפעמים באיזה חטא, יש לרשע חלק גדול בחטא זה, כי הוא השפיע עליו תשוקה לרע, על ידי מעשיו הרעים. ואת הצדיק כבר מענישים על חטאו בעולם הזה, כדי שישאר זך ונקי לעולם הבא. אבל את הרשע לא מענישים בעולם הזה כלל, ולכך נוטל גם את חלקו של הצדיק בגיהנום. וכן להיפך, שהצדיק נוטל את חלקו של הרשע בגן עדן, כי הצדיק במעשיו הטובים, משפיע גם על הרשע שיהא לו מעט תשוקה לטוב. והרשע מקבל שכרו בעולם הזה, ולכך הצדיק נוטל את חלקו של הרשע לעולם הבא. וזה הביאור במשנה באבות [פרק ד משנה כב] "ועל כרחך אתה עתיד ליתן דין וחשבון, לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא". וצריך ביאור מהו "דין" ומהו "חשבון". וביאר זה, שדין הוא על עצם המעשה הרע שעשה בעצמו ועליו נדון. וחשבון הוא על החלקים שיש לאדם בעוונותיו של חבירו, שעל ידי מעשיו הרעים, השפיע רע על חבירו ולכן חטא. שגם על זה יביאוהו במשפט עכ"ד.

ובזה יש לבאר הסיבה, שהמדיינים רצו להפקיע מיוסף הצדיק את קדושתו, ולהחטיא אותו בעריות. כי בזמן שיוסף הצדיק היה במחיצתם, השפיע עליהם מקדושתו הרבה, והרגישו בעצמם שהם פחות מתאווים לעשות רע ועבירות. ולכך רצו לבטל את ההשפעה הקדושה של יוסף הצדיק, ולכך זממו להחטיאו בעריות. וכך גם רצו המדיינים, להפקיע מבני ישראל במדבר את קדושתם, ולהחטיא אותם בבנות מואב. כי חששו שהשפעת הקדושה של בני ישראל, עלולה להשפיע גם עליהם, ולא ירצו כל כך לעשות רע והבן.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן קסד

עין רעה

"ואת מלכי מדין הרגו על חלליהם את אוי ואת רקם ואת צור ואת חור ואת רבע חמשת מלכי מדין ואת בלעם בן בעור הרגו בחרב" (במדבר ל"א ח').

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: פירש רש"י "ובלעם הלך שם, ליטול שכר עשרים וארבע אלף שהפיל מישראל בעצתו, ויצא ממדין לקראת ישראל".

וצריך ביאור מדוע הלך ליטול שכר של עשרים וארבע אלף, הרי יכל ליטול שכר רב יותר, שהרי נאמר "ויאמר משה אל שופטי ישראל הרגו איש אנשיו הנצמדים לבעל פעור" (במדבר כ"ה ה'). ופירש רש"י "כל אחד מדייני ישראל, היה הורג שניים, ודייני ישראל שמונה רבוא ושמונת אלפים". נמצא לפי חשבון זה שמתו בעצת בלעם, מאה שבעים ושש אלף, ומדוע לא בקש שכר על זה רק על עשרים וארבע אלף.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר זה על פי מה שהבאנו לעיל, שבלעם היה שונא ה' ומנסה להלחם נגד הקדוש ברוך הוא. ולכך נאמר "ויאמר בלעם אל האלהים בלק בן ציפור מלך מואב שלח אלי" (במדבר כ"ב י'). ופירש רש"י "אף על פי שאיני חשוב בעיניך, חשוב אני בעיני המלכים". וכוונתו להכעיס את הקדוש ברוך הוא ולומר לו, שאני חשוב בעיני אחרים, אף על פי שאתה לא מעריך ומחשיב אותי. ולכך אמר "אם רע בעיניך אשובה לי" (במדבר כ"ב ל"ד). ופירש רש"י "להתריס נגד המקום היא תשובה זו, אמר לו הוא בעצמו צוני ללכת, ואתה מלאך מבטל את דבריו".

ועל דרך זה מבואר בפרקי אבות (ה יט) "עין רעה ורוח גבוה ונפש רחבה, מתלמידיו של בלעם הרשע". וכיון שהיה רואה כל דבר בעין רעה, היה מסתכל על הקדוש ברוך הוא בעין רעה, וסבר שהקדוש ברוך הוא רוצה להרע לבריותיו, ולכן אוסר עליהם להנות מהעולם הזה, ולכך שנא את הקדוש ברוך הוא ונלחם בו. וכיון ששנא את הקדוש ברוך הוא ונלחם בו תמיד, לא היה מסוגל ליטול כסף על מאה שבעים ושש אלף שנהרגו על ידי הסנהדרין. כיון שהסנהדרין הרגו אותם, מחמת חילול ה' שעשו בהצמדם לבעל פעור ולעריות. ודבר זה סותר את כל השקפתו ודרך חייו של בלעם, שהוא תמיד נלחם נגד הקדוש ברוך הוא, וכאן הסנהדרין נלחמים במי שפוגע בכבוד שמים. ולכך לא רצה ליטול כסף על דבר זה, והבן.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן קסה

אלמלא הקדוש ברוך הוא עוזרו אין יכול לו

"אלה מסעי בני ישראל אשר יצאו מארץ מצרים לצבאותם ביד משה ואהרון" (במדבר ל"ג א').

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: בתנחומא כאן "אמר הקדוש ברוך הוא למשה כתוב המסעות שנסעו ישראל במדבר, כדי שידעו כמה ניסים עשיתי להם בכל מסע ומסע, משל למלך שהיה בנו חולה הוליכו למקום אחר לרפואתו, כיון שהיו חוזרים התחיל אביו מזכיר את המסעות, כאן ישננו כאן הוקרנו כאן חששת ראשך, כך אמר הקדוש ברוך הוא למשה, מנה להם את כל המקומות היכן הכעיסוני, לכך נאמר אלה מסעי בני ישראל". ומשמע מהתנחומא שעיקר הטעם שנמנו המסעות, הוא לידע הניסים שנעשו בהם.

וצריך ביאור בזה א] רק במסעות הראשונים מוזכרים ניסים, מרעמסס שיצאו ביד רמה, ובסוכות ומה שעברו בפי החירות בתוך הים, אבל בשאר המסעות לא מוזכר כלל ניסים שהיו. ואם כן מדוע נזכרו כל המסעות, ולשון התנחומא הוא "כדי שידעו כמה ניסים עשיתי להם בכל מסע ומסע", והרי לא מוזכר כלל ניסים בפסוק, ועל איזה ניסים מדבר התנחומא שהיו בכל מסע. ב] במשל שהמלך חוזר עם בנו ומזכיר לו, כאן ישננו כאן הוקרנו כאן חששת ראשך, בשביל מה מזכיר לו דברים רעים על מנת לצערו. ג] סוף דברי התנחומא "אמר הקדוש ברוך הוא למשה, מנה להם את כל המקומות היכן הכעיסוני", צריך ביאור שלכאורה סותר את תחילת דבריו, שאמר לכתוב המסעות כדי לידע את הניסים שהקדוש ברוך הוא עשה עמהם. ד] האם בכל המסעות שנזכרו, בני ישראל הכעיסו את הקדוש ברוך הוא, ובפשוטו רק בחלקם הכעיסו, ואם כן מדוע נזכרו שאר המסעות.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר דברי התנחומא, על פי דברי הרמח"ל במסילת ישרים (פרק א) "כי כל עניני העולם בין לטוב בין לרע, הנה הם נסיונות לאדם, העוני מצד אחד והעושר מצד אחד. כענין שאמר שלמה פן אשבע וכיחשתי ואמרתי מי ה', ופן אורש וגנבתי. השלוה מצד אחד, והיסורים מצד אחד, עד שנמצאת המלחמה אליו פנים ואחור" עכ"ד. והקדוש ברוך הוא רצה להזכיר לבני ישראל את המסעות, כדי שיראו היכן היו בשלוה, וכיצד עבדו את הקדוש ברוך הוא מתוך השלוה. והיכן היו ביסורים, וכיצד עבדו את הקדוש ברוך הוא מתוך היסורים. ויתבוננו היטב האם יכלו יותר לעבוד את ה', והאם ניצלו את כל כחותיהם לעמוד בנסיון.

וכעין זה מבואר במסילת ישרים (פרק ב בחובת הזהירות) "שיעלה לפניו זכרון כלל מעשיו, וישקול אותם כמו כן במאזני

המשקל הזה, לראות מה יש בם מהרע למען ידחה אותו, ומה מן הטוב להתמיד בו ולהתחזק בו, ואם ימצא בהם מן הרע, אז יתבונן ויחקור בשיכלו איזה תחבולה יעשה לסור מן הרע ההוא, וליטהר ממנו". והוא המשל בתנחומא למלך שהיה בנו חולה והוליכו למקום אחר לרפואתו, וכיון שחזרו אמר לו כאן ישננו כאן הוקרנו כאן חששת בראשך. שכוונת המלך להזכיר לבנו, את החולשות שיש בו, כדי שיזהר ולא יתקרב למקומות שמזיקים לבריאותו. אף על פי שכעת הוא בריא, מכל מקום יתרחק ממקומות שיכולים להשפיע עליו לרעה. וכך הקדוש ברוך הוא אומר לבני ישראל, שיזכרו בחולשות שלהם, על מנת שיתקנו אותם וילמדו כיצד לא לשוב עליהם.

ובזה יש לבאר דברי התנחומא, שהקדוש ברוך הוא מזכיר להם המסעות, כדי שידעו כמה ניסים עשה להם. והכוונה בזה לדברי חז"ל "אמר רבי שמעון בן לקיש יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש להמיתו, שנאמר צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו, ואלמלא הקדוש ברוך הוא עוזרו אין יכול לו, שנאמר אלהים לא יעזבנו בידו" (קדושין ל:). והסייעתא דשמיא שקיבלו משמים להתגבר על יצרם, בכל הנסיונות שעברו עליהם [בשלוה, וביסורים], הם הניסים שהקדוש ברוך הוא עושה להם שעל ידי זה יכולים להתגבר על יצרם. ולכך אין סתירה בתנחומא, שבתחילה פירש שצריכים לכתוב המסעות, כדי לידע הניסים שהקדוש ברוך הוא עשה עמהם, ואחר כך פירש כדי לזכור את המקומות שהכעיסו את הקדוש ברוך הוא. שהכוונה כאן אחת, שצריכים לזכור את המקומות שנכנסו בהם לנסיון [העוני או העושר], והכעיסו את הקדוש ברוך הוא, והם החולשות שלהם, על מנת שיזהרו ויתקנו אותם. וגם לידע את הניסים שהקדוש ברוך הוא עשה עמהם, והכוונה לעזרה והסעד שקבלו ממרום, כדי להתגבר על יצרם ולעמוד בנסיון.

ובזה באה התורה ללמד את האדם, שעליו לדעת תחילה באיזה דבר יש לו נסיון גדול. ואז יכוון את עצמו, ולהתחזק בזה. וכמו שכתב הגר"א באבן שלימה [פרק א אות ז] "אף מי שטבעו רע, לא ילך נגד הטבע לגמרי, כי לא יתקיים בידו. רק צריך להתחנך לילך בדרך הישר על פי טיבעו. למשל מי שנולד במזל מאדים שהוא מוכרח להיות שופך דם, אז יש בידו להתחנך להיות שוחט שהוא בינוני, או מוהל שהוא צדיק, ולא להיות ליסטים. וזה שאמר חנוך לנער על פי דרכו גם כי יזקין לא יסור ממנה" [משלי כב ו]. ולכן האדם צריך לדעת מהם חולשותיו, ואז לכוון אותם לדרך הישר.

ועל דרך זה מצינו בגמ' שבת קלט. שמזמן שמכרו האחים את יוסף לא טעמו יין כלל. וביאר המהרש"א הטעם שהזירו את עצמם מן היין, כיון שקלקול המכירה בא להם מתוך אכילה ושתיה כמו שנאמר "וישבו לאכול לחם וישאו עיניהם ויראו והנה אורחת ישמעאלים באה מגלעד" [בראשית לז כה]. כיון שידעו שמתוך משתה היין, באו לידי מכשול המכירה. הבינו שיש להם חולשה ביין, ולכך הזירו את עצמם ממנו.

כי האדם צריך להיות מוכן עוד לפני שיבא לידי נסיון. כמו שאמרו חז"ל "הסתכל בשלשה דברים ואין אתה בא לידי עבירה" [אבות פרק ג משנה א]. וביאר בנפש החיים הסתכל עוד קודם שתבוא לידי העבירה והנסיון, ואל תאמר אמתין עד שיבוא הנסיון. כי בלי הכנה תחילה, קשה מאוד להזהר מהעבירה, כי יצר הרע אורב תמיד לאדם על כל דרכיו.

ועל דרך זה מבואר במסילת ישרים [פרק יז] "ומן המעשים המדריכים את האדם לבוא לידי מדה זו [של טהרה], הוא ההזמנה לדברי העבודה והמצוות, והיינו שלא יכנס בקיום המצוה בפתע פתאום שאין דעתו עדיין מיושבת עליו ויכולה להתבונן במה שהוא עושה אלא יזמין לדבר ויכין לבו במיתון, עד שיכנס בהתבוננות. ואז יתבונן מה הוא הולך לעשות ולפני מי הוא הולך לעשות שהרי בהכנסו בעיון הזה, קל הוא שישליך מעליו הפניות החיצוניות ויקבע בלבו הכוונה האמיתית והרצויה".

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן קסו

שמירת הלשון

"ויסעו מחצרות ויחנו בריתמה" (במדבר ל"ג י"ח).

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: פירש רש"י "ויחנו ברתמה על שם לשון הרע של מרגלים, שנאמר מה יתן לך ומה יוסיף לך לשון רמיה חיצי גיבור שנונים עם גחלי רתמים". ובפשוטו כוונתו לגמ' בערכין טו: "אמר ר' חסדא אמר מר עוקבא, כל המספר לשון הרע אומר הקדוש ברוך הוא לשר של גהינום, אני עליו מלמעלה ואתה עליו מלמטה ונדוננו, שנאמר חיצי גיבור שנונים עם גחלי רתמים, אין חץ אלא לשון שנאמר חץ שחוט לשונם מרמה דיבר, ואין גיבור אלא הקדוש ברוך הוא שנאמר ה' כגיבור יצא, גחלי רתמים היינו גהינום".

וצריך ביאור א] כיון שגחלי רתמים היינו גהינום, אם כן כיצד קרא למקום ההוא ריתמה דהיינו גהינום, הרי לא היה זה גהינום, ויותר היה מתאים לקרוא לו חץ שזהו הלשון הרע. ב] בגמ' עבודה זרה ג: "אמר ר' לוי כל הפוסק מדברי תורה ועוסק בדברי שיחה, מאכילין לו גחלי רתמים, שנאמר הקוטפים מלוח עלי שיח ושרש רתמים לחמם". נמצא שענש "גחלי רתמים" אינו דווקא על לשון הרע, אלא גם על ביטול תורה, אם כן מדוע קרא למקום ריתמה על שם גחלי רתמים, שהרי גחלי רתמים אינו עונש מיוחד ללשון הרע, אלא גם לביטול תורה וצ"ע.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר זה על פי הגמ' ב"ק נ. כל האומר הקדוש ברוך הוא וותרן יוותרו חייו, והקשה בנפש החיים (שער א י"ב), מדוע הקדוש ברוך הוא לא מוותר, הרי אפילו אדם שהוא איש חסד, הוא מוותר ונוהג לפנים משורת הדין. וביאר זה שעונש הגהינום אינו נקמה על חטאיו, רק חטאים תרדוף רעה, שעל ידי החטא שהאדם עושה, מיד נרשם פגם וחורבן בעולמות עליונים, ומיד מתחזק כחם של הטומאה והקליפות, ונבראים מזיקין וכחות טומאה, רק שהאדם לא מרגיש בהם בחייו, אבל לאחר פטירתו באים כחות הטומאה והמזיקין, ונפרעים ממנו כפי ערך חטאיו, עד

שמקבל כל ענשו ואז הם מתבטלין וזהו הגהינום עכ"ד.

נמצא שהאדם החוטא, מיד ברגע החטא מכין ובונה לעצמו את הגהינום שיענש בו. ולכך נחשב ויחנו בריתמה שחנו בגהינום, כיון שחטאו במקום זה מיד הכינו לעצמם את הגהינום. והוא מוסר גדול לאדם שבזמן שבאה עבירה לפניו, עליו לראות שזהו ממש הגהינום שלו, כי בעצם העבירה נחשב שהכין מיד גהינום לעצמו.

והטעם שהתורה קוראת גחלי רתמים גם לחטא לשון הרע, וגם לחטא ביטול תורה. חשבתי לבאר על פי דברי הירושלמי (פרק א' דפאה) שכשם ששכר תלמוד תורה שקול כנגד כל המצוות, כך ענשו של לשון הרע, שקול כנגד כל העוונות. וביאר זה בחפץ חיים (שער הזכירה בפרק א) שהמיוחד במצוות תלמוד תורה הוא, שהיא נעשית מכח הדיבור, שהוא כח רוחני גדול [ולא דומה לשאר המצוות, שנעשים גם על ידי דברים גשמיים, כמו סוכה לולב שופר וכד'], ולכך התלמוד תורה פועל למעלה הרבה מאוד, ולכך קדושת התורה גדולה מאוד. וכן הוא להיפך בחטאים, שבשאר חטאים האדם עושה אותם על ידי האיברים שהם גשמיים, והקלקול שבהם לא גדול כל כך. אבל לשון הרע שנעשה על ידי כח הדיבור, שהוא כח רוחני גדול, לכך הקלקול שעושה בעולמות העליונים הוא גדול מאוד.

ובזה מבואר היטב, שלשון הרע עונשו גחלי רתמים בגהינום, וכן ביטול תורה עונשו גחלי רתמים בגהינום, כי שני עוונות אלו הם שקולים ששניהם נעשים על ידי כח הדיבור.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן קסז

וחטאתי נגדי תמיד

"ויעל אהרון הכהן אל הר ההר על פי ה' וימת שם בשנת הארבעים לצאת בני ישראל מארץ מצרים בחדש החמישי באחד לחדש" (במדבר ל"ג ל"ח).

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: במדרש כאן "היה משה מתבייש לומר לאהרון הגיע זמנך ליפטר מן העולם, אמר לו אהרון אחי רצונך לידע מה שכתוב בו באברהם, אמר לו הן אמר לו ואתה תבוא אל אבותיך בשלום, ולא הרגיש, אמר לו אהרון אחי אם יאמר הקדוש ברוך הוא לאחר ק' שנה שתמות מה תאמר, אמר לו צדיק הדיין. אם יאמר לך היום מה תאמר לו, אמר לו צדיק הדיין נאמן הוא עלי, אמר לו הואיל וקיבלת עליך, נעלה לראש ההר שכן אמר לי הקדוש ברוך הוא, היה אהרון הולך אחריו כשה לטבח יובל, אמר הקדוש ברוך הוא למלאכי השרת, הייתם תמהים על יצחק כשעלה על המזבח ולא סירב, בואו וראו את הגדול הולך אחר אחיו הקטן לקבל מיתה".

וצריך ביאור בדברי המדרש א] מדוע התבייש משה לומר לאהרון שהגיע זמנו, הרי יש לו מצות עשה מהקדוש ברוך הוא לומר זה לאהרון, וכיצד התבייש במצווה. ב] מדוע כשאמר משה לאהרון, מה שנאמר באברהם ואתה תבוא אל אבותיך בשלום, לא הרגיש כלום, ולפחות היה לו לשאול את משה רבינו מדוע אתה אומר לי זה כעת. ג] כששאל משה את אהרון, אם יאמר לך הקדוש ברוך הוא למות ק' שנה או מיד מה תאמר, ואמר לו אהרון צדיק הדיין, מדוע לא אמר שהיה מתפלל לקדוש ברוך הוא שיכניסנו לארץ, וכמו שמצינו שמשה רבינו התפלל הרבה על זה, ואהרון בכלל לא הזכיר מזה. ד] הקדוש ברוך הוא אמר למלאכים, בואו וראו גדול הולך אחר קטן לקבל מיתה, וזה יותר נפלא מעקידת יצחק. צריך ביאור שביצחק היה בן ל"ז שנים ועוד לא הוליד בנים והיה בן יחיד לאביו, ולא דומה לאהרון שהיה כבר זקן ושבע ימים והוליד בנים, ולכאורה זהו פחות נסיון מהעקידה, ה] מה החידוש כאן שגדול הולך אחר הקטן, הרי כבר אמר אהרון למלאך המשחית, שכל מה שמשה רבינו עושה הוא מפי הגבורה, והקדוש ברוך הוא כבר אמר לאהרון ומרים את מעלתו של משה רבינו על שאר נביאים, פה אל פה אדבר בו וכו', ומה החידוש שגדול הולך אחר הקטן. ו] כיון שמעשה זה של אהרון גדול יותר מעקידת יצחק כמבואר במדרש כאן, אם כן מדוע תמיד מזכירים זכור לנו עקידתו של יצחק, ולעולם לא מצינו שמזכירים זכות זו, שאהרון הלך להעקד ולמות אחר הקטן ממנו וצע"ג.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר זה על פי הכתוב "ויאמר משה אל אהרון קרב את המזבח ועשה את חטאתך ואת עולתך" (ויקרא ט' ז'). ופירש רש"י "שהיה אהרון בוש וירא לגשת, אמר לו משה למה אתה בוש, לכך נבחרת". וברמב"ן הביא מהתורת כהנים, שהיה אהרן רואה את המזבח כתבנית שור והיה מתיירא ממנו, והטעם ביאר הרמב"ן. כי חטאו היחיד של אהרן היה חטא העגל, ותמיד חשב על חטא זה ובגדר "וחטאתי נגדי תמיד" (תהילים נ"א ה'). ולכך המזבח נדמה לו כצורת עגל.

ולפי זה יש לבאר שאהרן סבר, שלא מגיע לו דבר, ואין לו זכות להכנס לארץ כיון שחטא בעגל, ולכך לא התפלל כלל להכנס לארץ, שתמיד היתה חטאתו לנגד פניו. ובכתבי האריז"ל [שער הגילגולים] כתב "הרן [בן אחי אברם] בא לתקן חטא אדם הראשון שעבד עבודה זרה, ולא די שלא תיקן, אלא שגם עתה לא האמין בה' אלא עד שיצא אברהם מכבשן האש, כמו שאמרו חז"ל, ולכן נשרף הרן באור כשדים, ואחר כך נתגלגל באהרון לתקן חטא הנזכר, ואדרבה חטא במעשה העגל. והוצרך ליהרג. והיה הראוי לו שימסור עצמו להריגה, כשקמו עליו הערב רב. ואמר לו קום עשה לנו אלהים והוא טעה. כי חשב שהיה מספיק במה שהרגו את חור וכו' ולכן נמנע ולא מסר עצמו להריגה וחטא בזה. ולא נתקן חטא זה עד אוריה הכהן". ומשה רבינו גם לא התפלל על אהרון שיכנס לארץ, כיון שכבר נאמר לו, שהוא ואהרון לא יכנסו לארץ בעוון מי מריבה, כמו שנאמר "יען לא האמנתם בי להקדישני" (במדבר כ' י"ב). וכיון שהתפלל על עצמו הרבה תפילות ולא נענה, הבין משה רבינו שחטא זה של מי מריבה, מעכב מלהכנס ולא יעזור אפילו תפילה. ולכך אין ענין להתפלל על אהרון.

ולכך היה משה רבינו, מתבייש להודיע לאהרון שהגיע זמנו להפטר מן העולם. כי בזה מודיע משה רבינו שהחטא של "מי מריבה", מעכב את שניהם מלהכנס לארץ. וזה הזכיר למשה רבינו את חטאו והתבייש בו. היא מעלה גדולה להתבייש בחטאים, כמו שנאמר בברכות יב: שכל העושה עבירה ומתבייש בה, מוחלין לו על כל עוונותיו. וכשאהרון הלך אחר משה רבינו למיתה, יכל להרהר אחר מדותיו של הקדוש ברוך הוא. שהרי על שנינו נקנס שלא להכנס לארץ, ואם כן מדוע הקדוש ברוך הוא מסלקני מן העולם, ואת משה רבינו הקטן ממני הקדוש ברוך הוא משאיר עדיין בעולם. אבל אהרון לא הרהר כלל, וקיבל את רצון ה', בלי כל הרהורים וספיקות.

ובזה יש לבאר מדוע עקידת יצחק, חשובה יותר מהליכתו של אהרון. כיון שאצל יצחק לא היה סיבה לחשוב שמגיע לו להעקד. כיון שהיה עולה תמימה ובלא כל חטא, ויכל להרהר אחר מדותיו של הקדוש ברוך הוא. ומה שאין כן אהרון היתה לו סיבה לחשוב שמגיע לו העונש, כיון שחטא בעגל. ולכך הלך אחר אחיו הקטן ממנו. ולכך תמיד מזכירים את עקידת יצחק דווקא. ומכל מקום בהליכה של אהרון אחר משה, ישנה מעלה שאין אותה בעקידת יצחק, שאהרון הלך אחיו הקטן ממנו, וגם על אחיו נקנס עונש שלא יכנס לארץ, וממשיך לחיות, ואהרון הולך למיתה. ומה שאין כן יצחק שהלך אחר אביו שהיה גדול הדור ויודע טוב ממנו.

ועוד יש לבאר שכל הכח שהיה לאהרון לילך אחר משה, בלי להרהר אחר מדותיו של הקדוש ברוך הוא, בא מכח ההליכה שהלך יצחק להעקד אחר אביו, ולא הרהר אחר מדותיו של הקדוש ברוך הוא. ובזה הטביע בכלל ישראל כח של מסירות נפש לדבר ה'. ומכח זה זכה אהרון לילך במסירות נפש למיתה.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן קסח

חביבותה של תורה

"אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל בעבר הירדן במדבר בערבה מול סוף בין פארן ובין תופל ולבן וחצירות ודי זהב" (דברים א' א').

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: במדרש רבה בתחילת הפרשה "אמר הקדוש ברוך הוא ראה לשונה של תורה מה חביבה שמרפא את הלשון, מנין שכן כתיב מרפא לשון עץ חיים, ואין עץ חיים אלא תורה שנאמר עץ חיים היא למחזיקים בה, ולשונה של תורה מתיר את הלשון, תדע לך לעתיד לבא הקדוש ברוך הוא מעלה מגן עדן אילנות משובחים, ומה הוא שבחן שהן מרפאים את הלשון, שנאמר ועל הנחל יעלה על שפתו מזה ומזה וגו' (יחזקאל מ"ז יב), מנין שהיא רפואה של לשון, שנאמר והיה פריו למאכל ועליהו לתרופה. ר' יוחנן ורבי יהושוע בן לוי חד אומר לתרפיון [לשון טרף ומזון], וחד אמר כל שהוא אילם, ולועט ממנו לשונו מתרפא, ומצחצחת מיד בדברי תורה. שכך

כתיב "מזה ומזה", ואין "מזה ומזה" אלא תורה, שנאמר מזה ומזה הם כתובים. ריש לקיש אמר מה לנו ללמוד ממקום אחר נלמוד ממקומו, הרי משה עד שלא זכה לתורה כתיב בו לא איש דברים אנכי, כיון שזכה לתורה נתרפא לשונו והתחיל לדבר דברים, מנין ממה שקרינו בענין אלה הדברים אשר דבר משה".

ומשמע מהמדרש שרואים את חביבות לשון התורה, בזה שלשון התורה מרפא אילמים, ובזה שנתרפא לשונו של משה רבינו אחר שזכה לתורה.

וצריך ביאור א] מה צריך ראיה שלשון התורה חביבה, הרי התורה היא חמדה גנוזה שיש לקדוש ברוך הוא בעולמו. ב] הראיה של המדרש על חביבותה של לשון התורה, מזה שלשון התורה מרפא את הלשון לעתיד לבא, צריכה ביאור. שהרי מיד המדרש ממשיך, שהאילנות המשובחים מגן עדן הם ירפאו את הלשון ולא לשון התורה, וכמו שמסיים המדרש ועלהו לתרופה, למזון או לרפאות אילמים, וכן הוא בירושלמי (שקלים יז.) שמן העלים מתרפאים האילמים או העקרות. ג] מה כוונת המדרש "ומצחצחת מיד בדברי תורה", שאם נתרפא מה ענין לצחצח, היה לומר שמיד לומד תורה. ומה ענין "מצחצחת". ד] ריש לקיש מביא ראיה לחביבות לשון התורה ממשה רבינו, שלפני שזכה לתורה לא היה איש דברים, ואחר שזכה לתורה נאמר "אלה הדברים וכו" שנתרפא לשונו. וצריך ביאור, שהרי משה רבנו זכה לתורה מיד כשעלה למרום והיה לומד תורה ומשכחה, ואחר ארבעים יום נתנה לו במתנה כמבואר בחז"ל (נדרים לח.).ואם כן מדוע רק כעת לאחר ארבעים שנה במדבר, נאמר "אלה הדברים אשר דבר משה". ורק עכשיו נתרפא לשונו, הרי זכה לתורה במעמד הר סיני.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר את דברי המדרש על פי דברי הזוהר הקדוש (בפרשת פקודי והביאו החפץ חיים בשער הזכירה). שבזמן שאדם מספר לשון הרע, יוצאים מקטרגים שהם ממונים לאחוז בדיבור רע או דיבור מטונף שהוציא אדם מפיו, ואחר כך מוציא דיבורים קדושים, אוי להם אוי לחייהם אוי להם בעולם הזה, אוי להם בעולם הבא. מפני שאותן רוחות הטמאים, נוטלות אותה המילה הטמאה, וכאשר מוציא אדם אחר כך דיבורים קדושים, מקדימים אותם רוחות הטמאים ונוטלים את הדיבור הטמא, ומטמאין לאותו הדיבור הקדוש, ואינו זוכה לו האדם וכביכול תשש כח הקדושה עכ"ד.

נמצא שעל ידי דיבורים אסורים, נפגם ומתקלקל מאוד כח הדיבור. וכשמוציא אחר כך דיבורים קדושים, יש בהם אחיזה לכוחות הטומאה. וזה בא המדרש לומר, שהתורה יכולה לתקן את הפגם והקילקול של הדיבור. וזהו "אמר הקדוש ברוך הוא ראה לשונה של תורה מה חביבה שמרפא את הלשון", והיינו שמרפא את הקילקול הרוחני, שנפגם כח הדיבור על ידי דיבורים אסורים. והראיה של המדרש שלעתיד לבא הקדוש ברוך הוא מעלה אילנות משובחים מגן עדן, ומרפאים את האילמים.

ומצחצחת בדברי תורה, חשבתי להסביר זה, שמי שבא לעולם בעל מום, בא לתקן את החטא שפגם באותו אבר שחסר לו. ואילמים באו לעולם הזה, כדי לתקן את כח הדיבור. ולעתיד לבא הקדוש

ברוך הוא מרפא את האילמים, על ידי אילנות שצומחים מגן עדן. אבל עדיין נשאר פגם של כח הדיבור שלא תוקן לגמרי. וזהו "מצחצחת בדברי תורה" שהאילמים מיד ידברו דברי תורה, ועל ידי זה הם מתקנים את כח הדיבור. ומצחצחים ומתקנים את הפגם של הדיבור שדבק בהם.

ועל דרך זה יש לבאר הגמ' חגיגה ג. באותם שני אילמים בני בתו של ר' יוחנן בן גודגדא שהיו בשכונתו של רבי, וכל זמן שהיה רבי נכנס לבית המדרש, היו יושבים לפניו ולומדים תורה ומרחשין בשפתיהם, והתפלל רבי עליהם ונרפאו, ונמצא שהיו יודעים הלכתא סיפרא וספרי וכל הש"ס. והטעם שרבי התפלל עליהם, כי ראה שעמלו כל כך בתורה, ודאי שכבר תיקנו את כח הדיבור, וראוי שיחזור להם כח הדיבור.

וכעין זה יש לבאר שהטעם שמשה רבינו היה כבד פה וכבד לשון מקטנותו, כיון שגדל בביתו של פרעה. שאם היה איש דברים והיה מדבר הרבה, יכל ח"ו להפגם כח דיבורו. וכדי לשמור אצלו את כח הדיבור שלא יפגם כלל, עשאו הקדוש ברוך הוא כבד פה וכבד לשון, ועל ידי זה מיעט לדבר בבית פרעה. אבל כשזכה לתורה, שוב אין חשש שיפגם כח הדיבור וראוי היה להרפא. ורק הטעם שנשאר עדיין כבד פה וכבד לשון, הוא כמבואר בר"ן בדרשותיו, שלא יסברו העולם שכולם האמינו במשה רבינו מחמת שהיה איש דברים, ועל ידי כח הדיבור והשכנוע שלו, הצליח לכבוש את לב העם. ולכך השאירו הקדוש ברוך הוא גם בזמן מתן תורה כבד פה וכבד לשון, וזהו למעלתו של משה רבינו, שאף על פי שהיה כבד פה וכבד לשון האמינו בו כולם, כי השכינה דיברה מתוך גרונו. ורק לאחר ארבעים שנה שסיים למסור את כל התורה כולה לישראל, יכל הקדוש ברוך הוא לרפאותו בלשונו. שכבר אין חשש שיסברו העולם שהאמינו בו מחמת כח הדיבור שלו. ולכך נתרפא, כיון שכח דיבורו היה מושלם, וכבר אין שום טעם שיהא כבד פה ולשון.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן קסט

חטא העגל

"אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל בעבר הירדן במדבר בערבה מול סוף בין פארן ובין תופל, ולבן וחצירות ודי זהב" (דברים א' א').

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: במדרש רבה כאן, "אמר רבי יצחק בשעה שעשו ישראל את העגל, ביקש הקדוש ברוך הוא לכלות שונאיהן של ישראל, אמר לו משה רבונו של עולם העגל הזה טוב הוא לסייע לך, אמר לו הקדוש ברוך הוא מה מסייע לי, אמר לו משה אם אתה מוריד גשמים הוא מפריח טללים אתה מוציא את הרוחות והוא את הברקים, אמר לו הקדוש ברוך הוא אף אתה טועה בעגל, אמר לפני רבונו של עולם אלא למה יחרה אפך בעמך, ולישראל הוא אומר אתם חטאתם חטאה גדולה, אמר ר' יהודה ברבי

סימון, משל למה הדבר דומה למלך שכעס על אשתו טרפה והוציאה מביתו, שמעו בו השושבינין הלכו אצל המלך, אמרו לו הא מרי כך אדם עושה לאשתו מה עשתה לך, והלכו אצלה ואמרו לה עד אימת את מכעסת אותו, קדמותיך הוא תנינותך [פירוש אין זו פעם ראשונה שאת מכעיסה אותו], אף משה כשהלך אצל הקדוש ברוך הוא אמר לו למה ה' יחרה אפך בעמך לא בניך הם, וכשהלך אצל ישראל, אמר להם עד אימת אתם מכעיסים אותו".

תשובה: דברי המדרש הם עמוקים מאוד, וחשבתי לבאר פשוטם של דברים על פי דברי ר' אלחנן בקובץ הערות (סימן ג' ס"ק ב') שבכל עבירה יש שני ענינים, האחד הפגם והקלקול שנעשה מהעבירה (ועיין בנפש החיים בשער א' באריכות). והשני הוא לא לעבור על צווי ה', שהזהיר אותנו שלא לעשות העבירה. והעובר ועושה ממרה את פיו של הקדוש ברוך הוא. והנה בחטא העגל, נאמר "ויקהל העם על אהרון ויאמרו אליו קום עשה לנו אלהים אשר ילכו לפנינו" (שמות ל"ב א'), וביאר הרמב"ן שבני ישראל רצו את משה רבינו שהוציאם ממצרים והוליכם במדבר עד הנה, ועכשיו אבד מהם משה רבינו, ורצו משה אחר שיורה להם את הדרך במדבר. ואם יבוא משה רבינו יניחו אותו וילכו אחר משה רבינו. אמנם הערב רב רצו לפרוק עול מלכות שמים כמבואר בסנהדרין סג: "אמר רב יהודה אמר רב יודעים היו ישראל בעבודת כוכבים שאין בה ממש, ולא עבדו עבודת כוכבים אלא להתיר להם עריות בפרהסיא".

ובזה יש לבאר דברי המדרש, שמשה רבינו אומר לקדוש ברוך הוא, למה יחרה אפך בעמך הלא בניך הם. כי בני ישראל רצו לעבוד את הקדוש ברוך הוא, וכשראו שאין מי שינהיג ויכוון אותם, רצו מנהיג ועשו את העגל. נמצא שלא באו להמרות את פיו של הקדוש ברוך הוא, אדרבה רצו לעובדו בלב שלם על ידי מנהיג, ורצו להמשיך ולהיות בניך, ולכך ראוי למחול להם. אבל לבני ישראל אמר "עד אימת אתם מכעיסים אותו", ואומר להם אף על פי שכוונתכם היתה לטובה, ולא באתם להמרות את פי ה'. מכל מקום הפגם שעשיתם בעגל הוא גדול מאוד, כי פגמו הרבה בעולמות העליונים, שעשו עבודה זרה, שהוא מהחטאים הגדולים ביותר. ומשה רבינו מוכיח גם את הערב רב, שבאו לפרוק עול מלכות שמים ורצו להתיר להם עריות בפרהסיא, שהעגל שאינו יכול להוריד גשמים ולהפריח טללים ולהוציא רוחות.

וצריך ביאור בדברי המדרש א] מהי טענתו של משה רבינו, שהעגל אינו יכול לסייע לקדוש ברוך הוא, ואינו יכול להוריד גשמים ולהפריח טללים, הרי עבודה זרה נאסרה, וכמו שהוזהרנו לא יהיה לך אלהים אחרים על פני, ומה נפקא מינה בזה שהעגל לא יכול להוריד גשמים. ב] כיצד משה רבינו סותר את דבריו, ולקדוש ברוך הוא אומר שהחטא הוא קטן, ולבני ישראל אומר שהחטא הוא גדול.

ובזה יש לבאר כוונת משה רבינו, שאומר לקדוש ברוך הוא שאין ממש בעגל וכוונתו בזה ללמד זכות על כלל ישראל, שלא באו לפרוק עול מלכות שמים על ידי העגל, ולקבל עליהם את העגל כאלוה. שהרי העגל אין בו ממש, ואינו יכול להוריד גשמים ולהפריח טללים ולהוציא רוחות. ומה שעשו את העגל, הוא מחמת טעותם

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

שסברו שיכול להנהיג את כלל ישראל, במקום משה רבינו, ולא היתה כוונתם מעולם לפרוק עול מלכות שמים, ולקבל את העגל כאלוה, שהרי אין בעגל כלל כח של אלוהות שאינו יכול להוריד שפע לעולם. ורק הערב רב התכוונו לפרוק עול מלכות שמים [אף על פי שידעו שאין בו ממש], כדי להתיר להם עריות בפרהסיא. אבל כלל ישראל לא רצו לפרוק עולו של מקום.

והוא המשל במדרש, לאשתו של מלך שהכעיסה אותו והוציאה מביתו, ואמרו השושבינין למלך מה עשתה לך, וכוונתם שאשה של מלך לעולם לא תרצה למרוד במלך ולהמרות את פיו, כי יודעת את כחו. וכשמכעסת את המלך, זהו רק בשגגה, שלא ידעה כיצד להתנהג עם המלך. ולכך אומרים למלך הרי לא כוונה להמרות את פיך, אבל לאשה אומרים עד אימת את מכעסת את המלך, ואף על פי שאת שוגגת, מכל מקום אינך כשאר אשה, אלא אשה של מלך וכשמכעסת את המלך זהו עוון גדול, אף על פי שהוא בשגגה, כי פוגמת במלכות ומלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול והבן.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן קע

עשו שולט בעולם הזה

"רב לכם סב את ההר הזה פנו לכם צפונה" (דברים ב' ג')

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: בילקוט כאן "הראה הקדוש ברוך הוא למשה, אותו הר שהאבות קבורין בו, אמר לו למשה אמור להם לישראל, אין אתם יכולים להזדווג לעשו, עד עכשיו מתבקש לו שכר, בכיבוד שכיבד את אלו שהן קבורין בהר הזה, בשעה שנתן יעקב לעשו כל אותו הדורון, אמר לו יש לי רב. אמר לו הקדוש ברוך הוא, בלשון שכבדו בו, בלשון פנו מלפניו. רב לכם סב וגו' פנו לכם צפונה, אם ראיתם אותו שמבקש להתגרות בכם, לא תעמדו כנגדו, אלא הצפינו עצמכם מלפניו. ולהיכן נברח ברחו לתורה, ואין צפונה אלא, תורה שנאמר יצפון לישרים תושיה, אמר הקדוש ברוך הוא המתינו למלך המשיח שיבוא, ויקויים מה רב טובך אשר צפנת".

וצריך ביאור א] מדוע שכרו של עשו, גדול מזכותן של ישראל [שאינם יכולים להזדווג לעשו], הרי זכותו של יעקב, גדולה מזכותו של עשו הרשע. ב] מהי כוונת המדרש "הצפינו עצמכם מלפניו", ומדוע דווקא על ידי בריחה לתורה, ינצלו ישראל מההתגרות של עשו. ג] אם באמת מגיע לעשו שכר עבור הכבוד שעשה, אם כן מדוע הוא דווקא עד שיבוא המשיח, ואחר ביאת המשיח לא יטול שכר.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר זה על פי הגמ' בסנהדרין צו. שנבוכדנצר זכה למלכות, כיון שרץ ארבע פסיעות לכבודו של הקדוש ברוך הוא. כיון שקדש שם שמים, מגיע לו שכר. אבל הקדוש ברוך הוא משלם לרשעים שכרם בעולם הזה, כדי שלא יטלו שכר לעולם הבא. וכמבואר ברמב"ם בהלכות תשובה פרק ט הלכה א "מאחר שנודע שמתן שכרן של מצוות והטובה שנזכה לה, אם שמרנו דרך ה' הכתוב בתורה, הוא חיי העולם הבא, שנאמר למען יטב לך והארכת ימים, והנקמה שנוקמים מן הרשעים שעזבו ארחות הצדק הכתובות בתורה, היא הכרת, שנאמר הכרת תכרת הנפש ההיא עוונה בה".

וכיון שעשו כיבד את ההורים, שהוקש כבודם לכבוד המקום, (כמבואר בקדושין ל:). צריך ליטול את שכרו בעולם הזה, ולא בעולם הבא, ולכך הם שולטים על ישראל. אבל בעולם הבא, אין מקום כלל לעשו, ולעתיד לבוא יכרת עשו וכל זרעו. ועיין במגיה על אבן שלימה להגר"א [פרק יא ס"ק ו] שישנם שני ימות המשיח, האחד הוא ימות משיח בן יוסף, והשני הוא ימות משיח בן דוד. ואם זכו אז היו מתחילים ימות משיח בן יוסף, מתחילת האלף החמישי, כמבואר בגמ' עבודה זרה ט. שהם אלפיים שנות משיח. ועל זה נאמר בגמ' סנהדרין צח. זכו אחישנה, שיתחילו ימות המשיח מתחילת האלף החמישי, ועל זה אמר שמואל בברכות לד: אין בין עולם הזה לימות המשיח אלא שעבוד מלכויות. אבל עשו וזרעו, לא יפלו בידי משיח בן יוסף. ואם לא זכו, אז באלף השישי, יבא עשו עם גוג ומגוג על ה' ועל משיחו, ואז כולם יפלו בידי משיח בן דוד.

כי בזמן משיח בן יוסף, עדיין לא יתגלה כבוד ה' לגמרי, ורק שעבוד המלכויות יפסק מעל ישראל, אבל עדיין לא יגלה לגמרי, כבוד מלכות ה' בעולם. ולכן עדיין לא יפלו בני עשו בידי המשיח. ורק בזמן משיח בן דוד, שהוא הזמן שיתגלה כבוד שמים בעולם לגמרי, אז יפול עשו וזרעו בידי המשיח, שאז אין מקום לעשו הרשע.

אמנם יש לידע, שהחלק הטוב שהיה בעשו, לא יתבטל לגמרי. שהרי בגמ' עבודה זרה י: מבואר, שאנטונינוס היה מלך רומי, ושימש את רבי ולמד ממנו תורה. ואנטונינוס שאל את רבי, האם אזכה לעולם הבא, ואמר לו רבי שיזכה לעולם הבא, ושאל אותו אנטונינוס, הרי נאמר "ולא יהיה שריד לבית עשו" [עובדיה א יח]. וענה לו רבי, שזה רק במי שעושה מעשה עשו. וכתב בבן יהוידע בשם החיד"א, שאנטונינוס היה החלק הטוב שבעשו, ורבי היה ניצוץ יעקב אבינו. ועתה בא אנטונינוס לתקן, מה שעוות עשו עם יעקב. ולכן היה אנטונינוס משרת את רבי, ורבי קיבל ממנו את שימושו, על מנת לתקן את אשר עוות. ובזה נתקיימה הנבואה, שאמר שם בן נח לרבקה "ורב יעבוד צעיר" [בראשית כה כג] עכ"ד. והחלק הטוב, בא מכח הכיבוד הורים שעשה עשו, ורק החלק הרע שבו, נכרת ולא יזכה לעולם הבא.

ועם ישראל, צריכים להצפין עצמם. והביאור בזה, על פי הכתוב "ותמלא הארץ אותם" (שמות א' ז'), וביאר בהעמק דבר, שהתורה ביארה בזה, הסיבה שהמצרים שנאו את ישראל ושעבדו אותם בפרך, היא מחמת שהתערבו עם המצרים, והלכו לגור במקומותיהם. ועזבו את ארץ גשן, ששם יעקב אבינו קבע את דירתו, כי ידע שעם ישראל צריכים להיות נפרדים מהגויים, וזהו שאמר הכתוב ותמלא הארץ אותם, עכ"ד.

ועל דרך זה אומר הקדוש ברוך הוא לישראל, אם אתם רואים שעשו

מבקש להתגרות בכם, זהו מחמת ותמלא הארץ אותם, שאינכם מתרחקים מבני עשו הרבה. לכן הצפינו עצמכם מעשו, ומההשקפה של עשו. וזה על ידי לימוד התורה, שאם יעמלו בתורה, יוכלו להצפין את עצמם מעשו, וככל שמתחזקים בתורה, כך הם מתרחקים מעשו.

ולכך בימות המשיח אין לעשו שכר, כיון שבימות המשיח, תתגלה האמת. כמבואר ברמב"ם בהלכות תשובה פרק ט הלכה ב "ומפני זה נתאוו כל ישראל נביאיהם וחכמיהם לימות המשיח, כדי שינוחו ממלכויות, שאינן מניחות להן לעסוק בתורה ובמצוות כהוגן. וימצאו להם מרגוע, וירבו בחכמה, כדי שיזכו לחיי העולם הבא, לפי שבאותן הימים [לעת"ל] תרבה הדעה והחכמה והאמת, שנאמר כי מלאה הארץ דעה את ה' ונאמר ולא ילמדו איש את אחיו ואיש את רעהו".

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן קעא

שטנו של עשו

"ואת העם צו לאמר אתם עברים בגבול אחיכם בני עשו היושבים בשעיר ויראו מכם ונשמרתם מאד" (דברים ב' ד').

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: בילקוט "רב לכם סב, בשעה ששלח יעקב דורון לעשו, אמר לו יש לי רב, אף על פי שאתה כובש אומות בימי משה ויהושוע, בתחומי אין לך עסק, שכבר אמר המקום רב לכם סב, אלא יש לכם לילך בגולה פנו לכם צפונה לגלות בבל, שנאמר כי הנני קורא לכל משפחות ממלכות צפונה".

וצריך ביאור, שזה מובן חששו של עשו, שבזמן משה ויהושוע כובשים ארצות, שלא יכבשו את ארצו של עשו. אבל מה חושש בזמן הגלות, שילכו לבבל ולא יגלו לארצו, אדרבה עדיף שיגלו אצלו וישלוט עליהם, שהרי בזמן הגלות עם ישראל משועבדים בידי האומות.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר זה על פי הכתוב "ויהי כאשר ילדה רחל את יוסף ויאמר יעקב אל לבן שלחני ואלכה אל מקומי ולארצי" (בראשית ל' כ"ה). ופירש רש"י "משנולד שטנו של עשו, שנאמר והיה בית יעקב אש ובית יוסף להבה ובית עשו לקש, אש בלא להבה, אינו שולט למרחוק, משנולד יוסף, בטח בקדוש ברוך הוא ורצה לשוב".

ולכאורה זה תמוה, שהרי כשנפגש יעקב עם עשו, יוסף לא נלחם בעשו, ולא עשה לו מאומה. וביארנו זה לעיל, שעשו היה רשע, ונותן עיניו בנשים. ולכך כשעברה רחל, עבר יוסף לפניה, כמו שנאמר "ואחר נגש יוסף ורחל וישתחוו" (בראשית ל"ג ז'), ופירש רש"י "בכולן האמהות נגשות לפני הבנים, אבל ברחל יוסף נגש

לפניה, אמר אמי יפת תואר, שמא יתלה בה עיניו אותו רשע, אעמוד כנגדה ואעכבנו מלהסתכל בה, מכאן זכה יוסף לברכת עלי עין".

וביארנו זה, שבזמן שעשו רואה את יוסף הצדיק מולו, ורואה לאיזה דרגה הגיע יוסף, עשו מתבייש בעצמו, ולא יכול ליתן עיניו בנשים, כי רואה איך נראה אדם שלם, ששומר על קדושתו. וזהו שטנו של עשו, שיוסף הוא ההיפך הגמור מעשו, וכשעשו רואה אותו, הוא מתבייש בעצמו להיכן הגיע.

ובזה יש לבאר את דברי הילקוט, שעשו אומר ליעקב, גם בזמן הגלות, שלא יגלו למקומו של עשו. כי אז יראה את בני ישראל בקדושתם, ומעין קדושתו של יוסף. ועשו לא יכול לראות זה, כי זה מזכיר לו, לאיזה שפל המדרגה הגיע. ובפרט שעשו היה בגדר של שנה ופרש קשה מכולן, (כמבואר בגמ' פסחים מט:). כי למד תורה מיצחק אבינו, ויכול להמשיך ולהגיע לדרגות גבוהות ברוחניות, ועזב הכל. ולכך אינו יכול לראות מול פניו אדם שלם, ולכך מעדיף עשו, שלא יגלו למקומו רק לבבל.

וכעין זה הביא בספר אדרת אליהו לבן איש חי [פרשת חוקת] וז"ל "וכן אירע בימי הרב ר' משה בן ליאון ז"ל, שהיה אדם גדול וחשוב עד שהשכינה שרתה עליו, וכבר אמרו חז"ל ובמורא גדול זה גילוי שכינה, וכל רשע שהיה הולך בארבע אמות שלו, נופל עליו פחד ואימה כל כך, עד שהיה מוכרח ליפול תחת רגליו, ולהתחנן ולבקש מלפניו שיתן לו תשובה על חטאיו. ובימיו היה עשיר אחד, שעבר על כל העבירות החמורות שבתורה, רצח וגנב וגזל וניאף. ואירע פעם אחת שעבר לפניו, ותיכף הרהר בתשובה, וביקש מלפניו שיקצוב לו תשובה, והבטיח אותו שאם יעשה תשובה הקצובה עליו ממנו, אזי כל עוונותיו יהיו נמחלים, ובתנאי זה שלא ימוש מבית מדרשו מלשמוע תורה. והנה הרשע הזה עשה תשובתו הקצובה עליו כראוי. ובא רבו ז"ל ואמר לו, עתה היא העת שתקבל עליך מיתה בוידוי וחטאים שעשית. והביא כף של ברזל בידו מלא עופרת, והצית אש, לחמם העופרת שבתוך הכף. וצוה לו להשתטח עצמו על הארץ בפישוט ידיו ורגליו, ופתח את פיו לקבל העופרת אשר היה רותח, שיקיים בעצמו דין שריפה. והיה להרב הזה בסתר, כף אחר מלא דבש. ותחבו לתוך פיו, ואמר לו וסר עוונך וחטאתך תכופר. ועמד תיכף ובכה, ואמר לו רבי למה רימיתני, והלא נאמר ואהבת לרעך כמוך, כי כבר היה עובר השעה של המיתה המרה הזאת, אם הייתי שופך העופרת לתוך פי. והשיב לו הרב אל תירא ואל תפחד, כי מחשבה כמעשה דמי. ולאחר איזה זמן הגיע עת פטירתו של הרב ז"ל, ובכה לפניו הבעל תשובה עד מאד, וביקש שיקחהו עמו לעולם הבא, ואמר כי כל זמן שהיה מעלת כבוד תורתו חי, היה לי מורא ובושה מפניך, ועכשיו אני מפחד שאחזור לסורי ח"ו. ונתן לו הרב ע"ה יד על זה, ולמחר נפטר גם הוא גם כן, והביאו עמו לחיי העולם הבא".

נמצא שהרב שהשכינה שרתה עליו, השפיע על האחרים לחזור בתשובה. כי על ידי זה שהיו רואים, לאיזה דרגה עצומה יכול להגיע ילוד אשה. התביישו בעצמם, ולא היו מסוגלים לחטוא כלל. והוא הענין ביוסף הצדיק שעמד לפני עשו, ואז ראה עשו, לאיזה דרגה נוראה יכול להגיע ילוד אשה, ולא היה מסוגל לחטוא. ואמנם עדיין יש להקשות על זה, מדוע עשו הרשע לא חזר בתשובה כשהיה ליד יוסף וראה את קדושתו, האם יוסף הצדיק, היה פחות במדריגה מאותו רב גדול, שכל

העומד בד' אמותיו היה חוזר בתשובה מעוונותיו.

והביאור בזה הוא על פי מה שכתב בבית הלוי [פרשת בשלח] שישראל ברצונם הפנימי, הם טובים. ורוצים לעשות רצון ה'. ורק יצר הרע מטעה ומפתה אותם, לבוא לידי חטא, והוא רצון חיצוני, ואינו הרצון הפנימי והאמיתי. וכמו שאמרו בגמ' ברכות יז. "גלוי וידוע לפניך שרצונינו לעשות רצונך, ומי מעכב שאור שבעיסה [ופירש רש"י יצר הרע שבלבבינו המחמיצנו] ושעבוד מלכויות, יהי רצון מלפניך שתצילנו מידם, ונשוב לעשות חוקי רצונך בלבב שלם". ולכן אותו רשע שבא לפני הצדיק, התבייש מחטאיו, ומיד התעורר בו הרצון הפנימי והאמיתי, לשוב אל ה' ולקיים מצוותיו. אבל עשו הרצון הפנימי שלו היה, להנות מהעולם הזה, ולכפור בבורא עולם. ולכך כשעבר ליד יוסף, רק התבייש משפל המדריגה שנמצא בה. אבל לא זכה לעשות תשובה שלימה.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן קעב

קידוש ה' לעומת חילול ה'

"ואתחנן אל ה' בעת ההיא לאמר" (דברים ג' כ"ג).

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: "בעת ההיא". פירש רש"י "לאחר שכבשתי ארץ סיחון ועוג דימיתי שמא הותר הנדר".

וצריך ביאור א] מדוע סבר משה רבינו שלאחר שכבש ארץ סיחון ועוג הותר הנדר. והרי ארץ סיחון ועוג איננה כלל מארץ ישראל. ב] מדוע סבר שהותר הנדר, הרי אין מי שיתיר לקדוש ברוך הוא את הנדר. כמבואר בכתוב "ויאמר ה' אלי רב לך". ופירש בעל הטורים רב לך "אתה יש לך רב, אבל אני אין לי רב שיתיר לי שבועתי לכן לא תביאו". וכיצד סבר שהותר הנדר.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר דברי רש"י על פי דברי ר' יונה בשערי תשובה (פרק ד' אות טז), שמי שיש בידו עוון חילול ה' לא יתכפר כלל עוונו אפילו על ידי יסורים, אבל אם יקדש את ה' יתכפר לו עוון חילול ה'. וביאר זה בכוכבי אור, שכשם שעוון חילול ה' הוא גדול יותר מכל העוונות ועונשו גדול גם כן יותר מכל העוונות, כן לעומת זה המצוה של קידוש ה' גדולה יותר מכל המצוות, ושכרה רב יותר מכל המצוות עכ"ד.

וחטאו של משה רבינו היה כעין חילול ה', כמו שנאמר "ויאמר ה' אל משה ואל אהרון יען לא האמנתם בי להקדישני לפני בני ישראל לכן לא תביאו את הקהל הזה אל הארץ אשר נתתי להם" (במדבר כ' י"ב). ופרש"י "שאלו דברתם אל הסלע

והוציא, הייתי מקודש לעיני העדה, ואומרים מה סלע זה שאינו מדבר ואינו שומע ואינו צריך לפרנסה מקיים דיבורו של מקום, קל וחומר אנו". נמצא שמשה רבינו מיעט בקידוש ה' שיכל להיות, מחמת הדיבור אל הסלע, ולכן נענש שלא יזכה להכנס לארץ ישראל. אבל לאחר שנלחם עם סיחון ועוג, סבר משה רבינו שתיקן את החלול ה' שעשה.

כיון שמסר נפש להלחם בעוג כמבואר בברכות נד: שקפץ משה רבינו והכהו בקרסולו והרגו. וזהו ענין של מסירות נפש, כי על פי הטבע אין אפשרות לנצח איש מלחמה כעוג וכסיחון. וכמו שכתב רש"י במדבר (כ"א כ"ב) "אילו היתה חשבון מליאה יתושין אין כל בריה יכולה לכבשה, ואם היה סיחון בכפר חלש אין כל אדם יכול לכבשו, וכל שכן כשהיה בחשבון". וכיון שמשה רבינו מסר נפש להלחם בסיחון ועוג, סבר שקידש את שם ה', ואם כן תיקן את החלול ה' שעשה, ויכול להכנס לארץ ישראל.

ובפרט שארץ סיחון ועוג היו מגינים על ארץ כנען, כמו שנאמר בכתוב "ולא נתן סיחון את ישראל עבור בגבולו" (במדבר כ"א כ"ג). ופירש רש"י "לפי שכל מלכי כנען היו מעלין לו מס שהיה שומרם שלא יעברו עליהם גייסות, כיון שאמרו לו ישראל אעברה נא בארצך, אמר להם כל עצמי איני יושב כאן אלא לשמרם מפניכם, ואתם אומרים כך". ובפרט שהם היו נחלת שבט בני גד ובני ראובן, ובילקוט שמעוני כתב "אתה החילות לפתוח פתח לעבדך, בשעה שנכנסתי לנחלת בני ראובן ובני גד".

ויש להטעים דבר זה על פי הכתוב "ויקרא אליו מלאך ה' מן השמים וגו' כי עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה ולא חשכת את בנך את יחידך ממני" (בראשית כב יב). והקשה הגר"א בקול אליהו מהי כוונת המלאך "ממני", הרי אברהם אבינו לא בא להקריב את בנו למלאך רק לקדוש ברוך הוא, והיה לו לומר מהקדוש ברוך הוא. וביאר הגר"א שמכל עשיה של מצוה נברא מלאך רוחני, וכחו ומדרגתו של המלאך תלויה באופן שהאדם עשה את המצוה. שאם עשאה באהבה ובזריזות רבה יהא המלאך בדרגה גבוהה, וככל שנעשית המצוה בחסרון אהבה וחסרון זריזות יהא המלאך שנברא, חסר. והמלאך שבא אל אברהם לומר לו שלא יעקוד את בנו, הוא המלאך שנברא על ידי מצוות העקידה של אברהם אבינו. ולכך אמר לו המלאך, עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה "ממני", כי ראיתי את מדרגתי הגדולה שנבראתי, וזהו סימן והוכחה שאברהם אבינו עשה את מצוות העקידה באהבה ובזריזות מושלמת, ולכך יצא המלאך מושלם. עכ"ד.

ובזה יש לבאר הטעם שמי שיש בידו עוון של חילול ה' לא יתכפר עוונו כלל אפילו על ידי יסורים, ורק במיתתו יתכפר. כיון שהמלאך שנברא מעוון חילול ה' הוא מלאך גדול וחזק מאוד, ואי אפשר לבטלו רק על ידי מיתה. אבל כשעושה מצוות קידוש ה' בורא מלאך עצום, והוא יכול לבטל ולכלות את המלאך הנברא מחילול ה'. ולכך משה רבינו סבר שלאחר שקידש את ה' במלחמת סיחון ועוג, נברא מלאך מושלם, כי עשה מצוה זו במסירות נפש, ולכך סבר שהותר הנדר ויכול להכנס לארץ.

וכעין זה מבואר בכתבי האר"י (שער רוח הקודש) "כי אם אותה תורה שיעסוק בה, קורא אותה לשמה, יהיה המלאך הנברא משם קדוש הוא מאוד, ועליון מאוד ונאמן בכל דבריו באמת גמור. וכן אם קורא אותה בלי שיבושים וטעויות, יהיה המלאך ההוא בלי טעות, ויהיה נאמן בכל דבריו. וכן המצוה שעושה האדם, אם היא כתיקנה נעשה ממנה מלאך קדוש מאוד, כמו שאמרו חז"ל כל

העושה מצוה אחת קנה לו פרקליט אחד וכו', וכפי מה שחסר מאותה מצוה כן יחסר אור המלאך ההוא. ואמנם ודאי הוא שגדול הוא כח המלאך הנעשה מעסק התורה מכח הנעשה על ידי אותה המצוה ואין להאריך בפרטים אלו.

וזה ענין המלאכים המתגלים אל האדם ומודיעים אותם עתידות וסודות, ונקראים בספרים מגידים. כי אלו הם נבראים מעסק האדם בתורה ובמצוות, ויש אנשים שאין המגידים הנזכרים מתגלים להם כלל, ויש מי המתגלים להם, והכל הוא כפי בחינות נשמותיהם, או כפי מעשיהם. ואין להאריך בזה. ויש מגידים אמיתיים לגמרי, והם הנעשים מן התורה או מן המצוות הנעשים בשלימותם, ויש מגידים משקרים במקצת דבריהם ויש בהם תערובת כזב ושקר. והטעם הוא כי אם האדם היה לו איזו בחינה רעה או דבר שקר באותה התורה או באותה המצוה שעשה, הנה גם המלאך הנברא משם הוא כלול טוב ורע, ובחינת הטוב שבו אומר דברי אמת והרע שבו אומר דברי כזב" עכ"ד.

והקושיה שאין מי שיתיר לקדוש ברוך הוא את הנדר כש"כ בעל הטורים. עיין בספרי על הפסוק "אתה החילות להראות את עבדך" (דברים ג' כ"ד). "אתה התרת לי נדרי בשעה שאמרת לי הוצא את עמי בני ישראל מארץ מצרים, אמרתי לפניך איני יכול שכבר נשבעתי ליתרו שאיני זז מאצלו, שנאמר ויואל משה לשבת את האיש, ואין הואל אלא לשון שבועה". מוכח מהספרי שמשה רבינו טוען לקדוש ברוך הוא שאתה יכול להתיר גם נדרים שאתה נדרת, כי מי יאמר לך מה תעשה ומה תפעל, ורק הקדוש ברוך הוא חידש למשה רבינו שאינו רוצה להתיר לעצמו נדריו.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן קעג

חייב אדם לברך על הרעה

"ואתחנן אל ה' בעת ההיא לאמר" (דברים ג' כ"ג).

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: כתב בעל הטורים "ואתחנן בגימטריא שירה, שאומר לפניו שירה כדי שישמע תפילתו" עכ"ד.

וצריך ביאור א] מה ענין שירה לפני התפילה. ב] אצל יעקב אבינו נאמר, וידר יעקב נדר לאמר אם יהיה וכו', שנדר שאם יזכה לשמירה מהקדוש ברוך הוא, שיעשה האבן הזאת והמקום הזה מזבח. ובתו"ס חולין ב: הביאו "לאמר" מכאן לדורות שאדם נמצא בצרה, טוב שידור נדר לדבר מצוה. ומדוע משה רבינו, לא נדר לדבר מצוה. כמו שלומדים מיעקב אבינו שטוב לידור נדר לדבר מצוה. וכן קשה על יעקב אבינו, מדוע לא אמר שירה לפני תפילתו, כמו שאמר משה רבינו. ולמה יעקב נדר בעת צרה ומשה אמר שירה.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר זה על פי הגמ' בשבת ל: "שאין השכינה שורה לא מתוך עצבות ולא מתוך עצלות ולא מתוך שחוק ולא מתוך קלות ראש ולא מתוך שיחה ולא מתוך דברים בטלים, אלא מתוך דבר שמחה של מצוה, שנאמר ועתה קחו לי מנגן והיה כנגן המנגן ותהי עליו יד ה' ", וכעת משה רבינו היה בצער, כיון שסבר שהותר הנדר [כמו שכתב רש"י שכיון שכבש סיחון ועוג, סבר שהותר הנדר], וכעת הודיע לו הקדוש ברוך הוא שאינו נכנס לארץ ישראל. ואין השכינה שורה מתוך עצבות, ולכך כדי להיות בשמחה, שר משה רבינו שירה, ועל ידי זה שרתה עליו השכינה.

אבל יעקב אבינו לא אמר שירה, כיון שהקדוש ברוך הוא כבר הבטיח לו, ושמרתיך בכל אשר תלך. ורק שמכל מקום יעקב אבינו חשש שמא יגרום החטא לבטל את ההבטחות של השמירה, ובפרט כעת כשהולך לחרן לבית לבן הרשע, ויודע שצריך לעמוד איתן מול כל הנסיונות שיעמדו בדרכו. ולכן קיבל על עצמו גדרים וסייגים כדי שיוכל להתחזק יותר בגלות שהולך עתה. ואם כן אין כלל מקום לשירה, רק מקום להתחזקות והתעלות בתורה ובמוסר, על מנת שיוכל להחזיק מעמד בגלות הקשה שהולך אליה. ומזה לומדים שכל אדם שנמצא בעת צרה, שיקבל על עצמו גדרים על מנת להתחזק ולהתעלות, וזה עצמו יהא למליץ יושר עליו שיהא נושע מצרתו.

וביותר יש לבאר על פי הגמ' (בברכות ס:) "חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה". וביארה הגמ' שצריך לקבלם בשמחה. ולכן משה רבינו מודיע תחילה שהוא מקבל את רצון ה', שלא להכנס לארץ ישראל ושר ושמח על זה. ורק אחר כך מתפלל על מנת לבטל את הגזירה, אבל גם אם לא תתבטל הוא שר לקדוש ברוך הוא.

אבל אצל משה רבינו לא שייך כלל גדרים להתחזק, כיון שהיה תמיד מוכן לנבואה. כמו שנאמר "ויאמר אליהם משה עמדו ואשמעה מה יצוה ה' לכם" (במדבר ט' ח'). ופירש רש"י "אשרי ילוד אשה שכך מובטח לו, שכל זמן שהיה רוצה היה מדבר עם השכינה". וכיון שתמיד היה מוכן לנביאות, אם כן אין מקום לגדרים וחיזוק אצלו.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן קעד

עולם חסד יבנה

"אעברה נא ואראה את הארץ הטובה אשר בעבר הירדן ההר הטוב הזה והלבנון" (דברים ג' כ"ה).

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: בילקוט כאן כתב "אמר משה לפני הקדוש ברוך הוא, רבונו של עולם עצמותיו של יוסף נכנסים לארץ, ואני איני נכנס. אמר לו הקדוש ברוך הוא מי שהודה

בארצו יקבר בארצו. אדונתו אמרה לו ראו הביא לנו איש עיברי, ואינו כופר אלא אמר כי גנב גנבתי מארץ העיברים. אתה שלא הודית בארצך, בנות יתרו אומרות איש מצרי הצילנו ואתה שומע ושותק. לפיכך אין אתה נקבר בארצך. אמר לו הקדוש ברוך הוא אם נקבר אתה במדבר הם באים בזכותך ואתה בא ראשון, שנאמר וירא ראשית לו כי שם חלקת מחוקק ספון ויתא ראשי עם". ומשמע מהילקוט שמשה רבינו לא נכנס לארץ ישראל, משום שלא הודה בארצו כשאמרו איש מצרי. ואינו כמו יוסף שהודה שאמר מארץ העיברים.

וצריך ביאור א] בפסוק נאמר "יען לא האמנתם בי להקדישני לפני בני ישראל לכן לא תביאו את הקהל הזה אל הארץ אשר נתתי להם" (במדבר כ' י"ב), נמצא שהטעם שמשה רבינו לא נכנס לארץ הוא מחמת שלא קידש את ה' במי מריבה ולא משום שלא הודה בארץ. ב] מה הטענה של משה רבינו, שעצמותיו של יוסף נכנסות ואני איני נכנס. הרי ליוסף אין סיבה שלא יכנסו עצמותיו שלא חטא כלל, אבל משה רבינו נענש עבור מי מריבה, שלא יכנס לארץ ישראל. ג] כשבנות יתרו אמרו לאביהן "איש מצרי הצילנו". משה רבינו לא היה שם כלל, שרק אחר כך אמר יתרו לבנותיו לקרוא לו, אם כן מה הטענה עליו למה שתק. ד] סוף דברי הילקוט סותר לתחילתו, שבסופו אמר שאתה נקבר במדבר הם יבואו בזכותך ואתה בא ראשון, ומשמע שהטעם שנקבר במדבר זהו על מנת שכל המתים במדבר יקומו ויכנסו לארץ ישראל עם משה רבינו, ובתחילת דברי הילקוט מבואר הטעם שנקבר במדבר שזהו עונש על ששמע ושתק.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר דברי הילקוט על פי מה שהסברנו לעיל [תשובה קעב] שחטאו של משה רבינו היה בחילול ה' שהיכה את הסלע ולא דיבר אליו, ועל ידי זה התמעט כבוד שמים. שאם היו מדברים אל הסלע, היו ישראל מתחזקים לקיים דיבורו של הקדוש ברוך הוא. ולכך נגזר עליו שלא יכנס לארץ ישראל. ומשה רבינו טוען לקדוש ברוך הוא, מדוע עצמותי לא יכנסו לארץ, כמו עצמותיו של יוסף. וכמבואר בגמ' סוטה יג. "וכל אותם השנים שהיו ישראל במדבר, היו שני ארונות הללו אחד של מת ואחד של שכינה מהלכים זה עם זה, והיו עוברים ושבין אומרים מה טיבן של שני ארונות הללו, אמרו אחד של מת ואחד של שכינה, וכי מה דרכו של מת להלך עם שכינה, אמרו קיים זה כל מה שכתוב בזה".

נמצא שעצמותיו של יוסף שהלכו עם ארון העדות, היו מקדשים שם שמים תמיד, שהיו מודיעים קיים זה כל מה שכתוב בזה. ולכך סבר משה רבינו שאם עצמותיו ילכו עם ארון העדות, גם כן יקדשו שם שמים, שיודיעו לכולם שקיים זה כל מה שכתוב בזה. וכיון שקידש שם שמים כעת, נמצא שתיקן את החילול ה' שנגרם במי מריבה, ושוב משה רבינו ראוי להקבר בארץ ישראל.

אבל הקדוש ברוך הוא שמדקדק עם חסידיו כחוט השערה (כדאיתא ביבמות קכא:) אמר למשה רבינו שאינו דומה ליוסף. כי יוסף בכל מקום פרסם את יהדותו, והודיע שהוא מארץ העיברים. אף על פי שזה יכל להוריד את ערכו בעיני המצרים. כמו שנאמר "כי לא יוכלון במצרים לאכול את העברים לחם כי תועבה היא למצרים"

(בראשית מ"ג ל"ב). ופירש רש"י "כי תועבה דבר שנאוי הוא למצרים לאכול את העברים". ומכל מקום יוסף הודיע לכל כי עברי הוא, כי רצה לקדש שם שמים בכל מקום. אבל משה רבינו כשברח מפרעה, לא טרח להחליף מיד את בגדי המצרים [שהיה לבוש בהם עד עתה מבית פרעה], לבגדי עברים. ולכך בנותיו של יתרו חשבוהו כמצרי, וזוהי התביעה עליו, מדוע לא טרח לפרסם את יהדותו שהוא יהודי. ועל זה נענש, שגם עצמותיו לא יכנסו לארץ ישראל. וכדי שלא תחלש דעתו אמר לו הקדוש ברוך הוא בזכותך יכנסו לארץ כל מתי מדבר, ואם כן ישנה תועלת גדולה לכלל ישראל מקבורתך במדבר. וזה יכול להפיס דעתו של משה רבינו, שבזה שקבור במדבר מטיב עם הכלל.

ועל דרך זה מבואר בגמ' ב"ב י. "וזו שאלה שאל טורנוסרופוס הרשע את ר' עקיבא, אם אלהיכם אוהב עניים מדוע לא מפרנסם, אמר לו כדי שניצול אנו בהם מדינה של גהינום". הקשה הרב דסלר (מכתב מאליהו חלק ג) שהרי מה תועלת יש לעני, שהעשיר ניצול מדינה של גהינום, ומדוע העני צריך לסבול משום טובתו של העשיר. וביאר שמכאן רואים שנוח לאדם לסבול עוני ומחסור כל ימיו, ובלבד שיטיב עם רעהו. ועל דרך זה אמר הקדוש ברוך הוא למשה רבינו שעדיף לך לסבול להיות קבור במדבר, ובלבד להיטיב עם הכלל שבזכותך יכנסו לארץ.

וכעין זה מצינו בחז"ל "תניא ארבעה חשובים כמת עני ומצורע וסומא ומי שאין לו בנים" (נדרים סד:). וביאר ר' חיים בשיחות מוסר (תשלב לא) הטעם שחשובים כמת אינו מחמת היסורים והצער שסובלים, שהרי הם זוכים לחיים מאת הקדוש ברוך הוא, וכבר נאמר בכתוב "מה יתאונן אדם חי (איכה ג). ודרשו חז"ל "דיו שהוא חי" ופירש רש"י "למה יתרעם אדם על הקורות הבאות עליו אחר כל החסד שאני עושה עמו, שנתתי לו חיים ולא הבאתי עליו מיתה" (קדושין פ:). והסיבה שארבעה אלו נחשבים כמת, היא מפני שאין הם יכולים להעניק ולעשות חסד עם הזולת. שהסומא אינו רואה את רעהו, ולכך אינו יכול להרגיש את הצרה של הזולת ולבוא לעזרתו. כי רק על ידי ראיית העין יכול לחוש את צרות הזולת ולהיות מיצר עמו, ולסייע לו. וכן מי שאין לו בנים, אין באפשרותו להטיב לבניו, ועיקר טבעו של האדם הוא להטיב לבניו, וכשאין לו בנים אינו יכול להוציא כח הטבע זה מן הכח אל הפועל. וכן העני חשוב כמת, כיון שאין ביכלתו לתת לזולתו כלום, וכן המצורע חשוב כמת כיון שהוא מרוחק מחוץ למחנה ישראל, ואינו יכול להטיב לאחרים, עכ"ד.

נמצא שעיקר חיותו של האדם הוא בחסד שעושה עם זולתו, וככל שעושה יותר חסד עם רעהו נחשב חי, וככל שמפחית בחסד עם רעהו נחשב מת.

וזה הביאור בדברי הפרקי דרבי אליעזר (פרק יז) "גמילות חסדים לאבלים מנין, אנו למדים מאיזבל שהיה ביתה סמוך לשוק, וכל חתן שהיה עובר היתה יוצאת מביתה ומצלצלת בכפיה ומקלסת בפיה ומהלכת עשר צעדות, וכל מת שהיה עובר בשוק היתה יוצאת מביתה וממחה בכפיה ומקוננת בפיה ומהלכת אחריו. וניבא עליה אליהו זכרונו לברכה, ואמר בחלק יזרעאל יאכלו הכלבים את בשר איזבל (מלכים ב ט לו), והאיברים שהיו גומלין חסד לא שלטו עליהם הכלבים, שנאמר וילכו לקברה ולא מצאו בה כי אם הגולגולת והרגלים וכפות הידים". וצריך ביאור מדוע צריך ללמוד גמילות חסדים לחתנים ואבלים דווקא מאיזבל הרשעה, הרי

כבר נאמר בתורה לגמול חסד עם הצריך לו, ומה התוספת ללמוד מאיזבל הרישעה.

ולפי המבואר בדברי ר' חיים שעיקר חיותו של האדם תלויה בחסד שעושה עם רעהו. לומדים מאיזבל שגם רשעה גדולה כאיזבל, באיברים שזכתה לעשות חסד נחשבת "חי", ולכך אברים אלו לא אכלו אותם הכלבים, כי הם נחשבים חיים, ורק בשאר האיברים שחטאה בהם, ולא עשתה בהם חסד נשארו מתים, ולכך שלטו בהם הכלבים.

ולכך נחה דעתו של משה רבינו כשאמר לו הקדוש ברוך הוא, שבזכותו יכנסו לארץ כל מתי מדבר לעתיד לבוא, כי זוכה לעשות חסד גם במיתתו ואם כן עדיין נחשב "חי" והבן.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן קעה

נקי כפיים ובר לבב

"אעברה נא ואראה את הארץ הטובה אשר בעבר הירדן ההר הטוב הזה והלבנון" (דברים ג' כ"ה).

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: בילקוט כאן "אעברה נא ואראה את הארץ הטובה אשר בעבר הירדן ההר הטוב הזה והלבנון. אמר משה לפני הקדוש ברוך הוא, רבונו של עולם המרגלים דברו לשון הרע ארץ אוכלת יושביה. אבל אני לא ראיתי אותה ושיבחתי אותה לפני בניך, ואמרתי כי ה' אלהיך מביאך אל ארץ טובה ורחבה, ועכשיו אראה אותה אם כדברי אם כדבריהם, שנאמר אעברה נא ואראה את הארץ הטובה, אמר לו כי לא תעבור".

וצריך ביאור דברי הילקוט א] משמע שמשה רבינו רוצה להכנס לארץ ישראל על מנת לראות האם הוא צדק או המרגלים צדקו. וכיצד יתכן ח"ו שהיה לו ספיקות בטוב הארץ, הרי נאמר לו מפי הקדוש ברוך הוא שהארץ טובה, והמרגלים שדיברו רעה נענשו הרבה. ב] בילקוט משמע שרצה להכנס לארץ ישראל על מנת לראות שהיא טובה, ובסוטה יד. איתא "דרש ר' שמלאי מפני מה נתאווה משה רבינו להכנס לארץ ישראל, וכי לאכול מפריה או לשבוע מטובה הוא צריך, אלא כך אמר משה הרבה מצוות נצטוו ישראל על ידי ואין מתקיימות אלא בארץ, אכנס אני כדי שיתקיימו כולם על ידי". אם כן מבואר שרצה להכנס על מנת לקיים מצוות הארץ, ודלא כהילקוט שרצה להכנס לראות שצדק הוא ולא המרגלים וצ"ע.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר דברי הילקוט על פי המבואר בזוהר (בפרשת שלח לך), שהמרגלים דיברו לשון הרע על הארץ, כי ידעו שכל זמן שהם במדבר הם ישארו

נשיאים, אבל בזמן שיכנסו לארץ ירדו מנשיאותם, וכיון שהיה להם נגיעה שלא להכנס לארץ, לא יכלו לראות את הטוב שבארץ וראו רק את הרע שבה, עכ"ד. ומשה רבינו גם ידע שברגע שיכנסו לארץ, שוב לא יהא נשיא על כלל ישראל. כמבואר בסוטה יג: "ויאמר ה' אל משה רב לך, אמר ר' לוי ברב בישר ברב בישרוהו, ברב בישר רב לכם, ברב בישרוהו רב לך. דבר אחר לך, רב יש לך, ומנו יהושוע". ופירש רש"י "רב יש לך הגיע מלכותו של יהושוע, ואין לך מלכות נוגעת בחברתה". [ומסתבר שמשה רבינו ידע זה תמיד], ואף על פי שידע שירד מגדולתו בארץ, מכל מקום יכל לראות את הטוב שהיה בה, כיון שהיה נקי מנגיעות וממדות רעות.

ועכשיו אומר משה לקדוש ברוך הוא, אני שיבחתי את הארץ ולא ראיתי את הרע שבה, אף על פי שהיה לי סיבה לראות את הרע, אבל כל זה היה רק בכח כי עדיין לא הפסדתי את הנשיאות. אבל עכשיו אני רוצה להכנס לארץ, ולהפסיד את הנשיאות והמלוכה שנהגתי, ומכל מקום לראות את הטוב שבארץ, ואף על פי שיהא לי נזק פרטי על ידי הארץ שאפסיד את הנשיאות, מכל מקום אראה את טוב הארץ ולא כהמרגלים, שעוד במדבר ראו את הרע שבה.

והמדרש לא סותר לגמ' בסוטה יד. שביארה הטעם שרצה משה רבינו להכנס לארץ הוא כדי לקיים מצוות התלויות בארץ, שכאן כוונת משה רבינו שרוצה להכנס לארץ, על מנת להפסיד הנשיאות, ואף על פי כן לראות את טוב הארץ, וטוב הארץ העיקרי הוא מצוות התלויות בארץ.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן קעו

וסביביו נשערה מאוד

"כי שאל נא לימים ראשונים אשר היו לפניך למן היום אשר ברא אלהים אדם על הארץ ולמקצה השמים ועד קצה השמים הנהיה הדבר הגדול הזה או הנשמע כמוהו": "השמע אם קול אלהים מדבר מתוך האש כאשר שמעת אתה ויחי" (דברים ד' ל"ב ל"ג).

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: בגמ' חגיגה יב. "למן היום אשר ברא אלהים למה לי, מבעיא ליה לכדרבי אליעזר דאמר ר' אליעזר, אדם הראשון היה מן הארץ לרקיע, שנאמר למן היום אשר ברא אלהים אדם וכו' ולמקצה השמים, וכיון שסרח הניח הקדוש ברוך הוא ידו עליו ומיעטו והעמידו על מאה אמה, שנאמר אחור וקדם צרתני ותשת עלי כפיך".

וצריך ביאור לפי זה מהלך הפסוק, שהתורה אומרת לעם ישראל שזכו לדבר מיוחד במינו, שהקדוש ברוך

הוא דיבר עמהם מתוך האש. ובתוך זה מבארת לנו התורה, שבתחילה אדם הראשון היה מסוף העולם ועד סופו. ומה זה נוגע לפשט הפסוק שהקדוש ברוך הוא דיבר עם כלל ישראל, מה שלא זכתה אף אומה ולשון, ומה הקשר בין זה לזה.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי לבאר זה על פי הגמ' בבא קמא נ. "וסביביו נשערה מאוד, מלמד שהקדוש ברוך הוא מדקדק עם סביביו אפילו כחוט השערה". ובפשוטו הטעם משום שהקדוש ברוך הוא רוצה לזכך אותם ולטהר אותם לעולם הבא. אמנם נראה עוד להסביר שהצדיקים קרובים אל הקדוש ברוך הוא, ואם הם חוטאים הקפידא עליהם גדולה יותר מאדם רחוק. כיון שהרחוק לא מכיר בגדולתו של הקדוש ברוך הוא, אבל הצדיק שיודע בגדולתו, מחויב יותר לדקדק במעשיו, וכשחוטא הכעס עליו גדול יותר.

ועל דרך זה יש לפרש באדם הראשון שהיה בחיר הבריאה, עליו היה חובה גדולה מאוד שלא לחטוא. ולכך כשחטא נענש מאוד, שהקדוש ברוך הוא הוריד אותו מגדולתו, שבתחילה היה מסוף העולם ועד סופו וכשחטא הקדוש ברוך הוא מיעט אותו, כי הקפידה עליו גדולה. ועל דרך זה מזהיר הקדוש ברוך הוא את ישראל, כיון שרק הם זכו לשמוע קול אלהים מדבר מתוך האש, שוב התביעה עליהם היא גדולה יותר משאר האומות שלא שמעו, קול אלהים מדבר עמהם. וזהו הקשר בין אדם הראשון שנענש [שמחמת מעלתו וקדושתו הרבה, הקדוש ברוך הוא דקדק עמו], לבין עם ישראל ששמעו את קול האלהים מדבר עמהם [שזה מחייב אותם לדקדק הרבה במעשיהם].

ועוד יש להוסיף בזה על פי דברי הקובץ הערות (סימן ג אות ז') שאדם הראשון נגזר עליו עונש מיתה מחמת החטא שאכל מהעץ, ואף על פי שחזר בתשובה והקדוש ברוך הוא מחל לו את העוון, מכל מקום נשאר עליו המיתה, והטעם כיון שעל ידי אכילה מן העץ נגרם לו מיתה בטבע, עש"ב.

ויש לבאר זה, כיון שאדם הראשון היה רוחני וקדוש מאוד, והיה קשור הרבה לקדוש ברוך הוא לא שלטה בו מיתה, כי מיתה שייכת רק בדבר טבעי ולא בדבר רוחני. אבל לאחר החטא נפגמה קדושתו, ושלט בו גשמיות, ובדבר גשמי שייכת מיתה. וכעין זה הקדוש ברוך הוא מוכיח את בני ישראל, הרי אתם ראיתם את כבוד ה' במתן תורה, ונהייתם מאוד רוחניים וקדושים, ולכך לא שלטה בכם מיתה. אבל לאחר חטא העגל נפגמה קדושתכם, וירדתם במעלה, שוב שלטה בכם מיתה. ומזה יש להתבונן כמה חמור חטא אצל הקדוש ברוך הוא, וכמה פוגם את הרוחניות שבאדם.

ולכך לאחר פטירתו של האדם מחוייב לעבור חיבוט הקבר על מנת לזככו מעט מטומאת מעבירות, שיהא רוחני יותר. ועיין בכתבי האריז"ל (שער הגילגולים) שביאר ענין חיבוט הקבר וזה לשונו "כי אחר מיתת האדם ואחרי קבורתו בעפר הארץ, אז תיכף ומיד באים ד' מלאכים ומשפילים קרקע הקבר, ומעמיקים אותו למטה, ונשאר חלל

בקבר כשיעור קומת האדם הנקבר שם. כנזכר במסכת פרק חיבוט הקבר, ואז מחזירים נפשו בגופו כמו בחייו, והטעם הוא לפי שהקליפה היא דבוקה עדיין וקשורה עם הנפש ועם הגוף ואיננה נפרדת מהם, ולכך צריך שיחזור נפשו בגופו ביחד. אז המלאכים הנזכרים אוחזים בו כל אחד מקצה, ומנערים אותו וחובטים אותו במקלות של אש, כדרך שאוחזים בטלית בשתי קצותיה ומנערים אותה מן האבק הנדבק בה, עד שנפרדה מהם הקליפה ההיא לגמרי, ולכך נקרא חיבוט הקבר כאדם שחובט טליתו ומנערה.

ועל כן צריך להעמיק הקבר כדי שיהיה מקום לחלל לנערו ולחבטו. ואמנם לא כל האנשים שוים, כי הצדיקים אשר בחייהם נתרחקו מן היצר הרע והיו מכניעים עצמם וחובטים עצמם ביסורים הבאים עליהם, וגם על ידי התורה והמצוות מתישים כחו של האדם עד שנמצא כשהגיע זמנם להיפטר מן העולם ולקבל חיבוט הקבר, אין צריכים צער גדול, כי בחבטה כל שהיא מספיק להם להפרידה מהם. מה שאין כן ברשעים שאדרבה על ידי תענוגיהם בעולם הזה, הם מקשרים ומחזקים יותר את הקליפה בגופם ובנפשם, ונמצא כי זה סוד למה אין אדם ניצול מחיבוט הקבר" עכ"ד.

ועוד שם "שמעתי ממורי ז"ל כי כל הנקבר בערב שבת אחר חמש שעות ביום ושעה חמישית בכלל, אינו רואה חיבוט הקבר כי קדושת השבת מפריד ממנו הקליפה בלי צער חיבוט הקבר וזה סוד יום השישי בהא יתירא, כי משעה חמישית של יום השישי ולמעלה, כבר קדושת השבת מאירה אז" עכ"ד.

ולכך בזמן מתן תורה פסקה מהם מיתה, (כמבואר בעבודה זרה ה.) כיון שקדושת התורה ומעמד הר סיני הפרידו מהם את כל הרע והטומאה, ונשארו זכים ורוחניים, ובהם לא שייך מיתה. והוא מה שהקדוש ברוך הוא מזהיר את ישראל שראיתם בעצמכם את מתן תורה, וזכיתם להתקדש מאוד ולא שלטה בכם מיתה, ולאחר חטא העגל שוב שלטה בכם טומאה ומיתה. ולכך עליכם להזהר להתרחק מטומאה ועוון, ואז לאחר מיתתכם לא תהיו צריכים להצטער הרבה, בחיבוט הקבר ושאר דינים קשים. כי בחייכם תפרידו את הטומאה מכם. ותהיו מוכנים ליום המיתה.

וכמו שכתב הגר"א באבן שלמה (פרק י אות ח) "הרשעים אפילו בשעת מיתתן מקשים ערפם ולוחמים עם המלאך המוות, אבל הצדיקים פושטין צוארן כיונה" [שמתכוונים לקיים בזה רצון הבורא יתברך]. כי הצדיקים מוכנים היטב ליום המיתה, שתמיד ממיתים את כח היצר הרע שבהם, ולכך שמחים לקראת יום אחרון. ורק הרשעים שמחזקים בכל יום את כח היצר הרע, אינם מוכנים כלל ליום אחרון, ולכך נלחמים עם המלאך המוות שבא ליטול נשמתם.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן קעז

אהבת הקב"ה לבניו

"וידעת כי ה' אלהיך הוא האלהים האל הנאמן שומר הברית והחסד לאוהביו ולשומרי מצוותיו לאלף דור" (דברים ז' ט').

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: מפשט הפסוק משמע שהקדוש ברוך הוא משלם שכר טוב לזרעו של אדם, עד אלף דור. והקשה בספר "דברי יואל" לאדמו"ר מסאטמר ר' יואל ע"ה, שהרי אלף דור הם עשרים וחמש אלף שנים. והעולם עצמו יהא קיים רק ששת אלפים שנה, ואם כן כיצד יתכן שהקדוש ברוך הוא משלם שכר טוב לאלף דור וצע"ג.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי לבאר זה על פי המשנה (בסנהדרין מו.) "אמר ר' מאיר בשעה שאדם מצטער שכינה מה לשון אומרת, קלני מראשי קלני מזרועי, אם כך המקום מצטער על דמן של רשעים שנשפך, קל וחומר על דמן של צדיקים". ופירש רש"י "קלני מראשי כמו שהאדם שיגע ועיף, ואומר ראשי כבד עלי וזרועי כבד עלי והינו קללת קל לית אני איני קל". ועיין בנפש החיים (שער ב' אות יב) שכתב, כשאדם נענש ביסורים ומצטער, אין דמיון ואין ערוך לצער שהקדוש ברוך הוא מצטער בזה. כיון שהקדוש ברוך הוא אוהב את בניו יותר מאב את בנו, וכשרואה בצערם וביסורים שלהם, מצטער הרבה. ומאידך גיסא כשבניו הולכים בדרך ה' ומגיע להם שכר, אי אפשר לתאר כלל את השמחה שיש להקדוש ברוך הוא, שיכול להטיב לבניו.

וכעין זה בירושלמי ברכות כ. כשנפטר ר' בון בר ר' חיא בן עשרים ושמונה שנים, הספיד אותו ר' זעירא מתוקה שנת העובד, משל למלך ששכר הרבה פועלים, והיה שם פועל אחד והיה מתאמץ הרבה במלאכתו, יותר מכולם, מה עשה המלך נטלו וטייל עמו במדינה, ובערב כשבאו כל הפועלים ליטול שכרם, נתן המלך שכרו מושלם כמו לכולם. והיו הפועלים מתרעמים ואומרים אנו יגענו כל היום, וזה יגע רק שתי שעות ונוטל שכר כשאר הפועלים, אמר לו המלך פועל זה יגע בשתי שעות, יותר ממה שלא יגעתם אתם כל היום כולו, כך יגע ר' בון בתורה בעשרים ושמונה שנים, מה שתלמיד ותיק יכול ללמוד במאה שנה. והביאור בירושלמי הוא, שהקדוש ברוך הוא אוהב הרבה את בניו, ומכל מקום ממתין ליתן להם שכרם בעולם הבא. אבל כשהקדוש ברוך הוא רואה העמל בתורה בצורה מיוחדת מאוד, הקדוש ברוך הוא כביכול לא יכול להמתין בשבילו עוד, ומיד רוצה להשתעשע עמו בגן עדן וליתן לו שכרו. כמבואר בגמ' מועד קטן כה: "רוכב ערבות שש ושמח בבוא אליו נפש נקי וצדיק".

ובזה יש לבאר הכתוב "שומר הברית והחסד לאוהביו ולשומרי מצוותיו לאלף דור", שהקדוש ברוך הוא כל כך שש ושמח שבניו שומרים את מצוותיו, ולכך מוכן להשפיע עליו שפע לאלף דור. אף על

פי שלעולם לא יהא העולם קיים כך, מכל מקום הקדוש ברוך הוא רוצה להראות לישראל, שהוא אוהב את בניו השומרים מצוותיו בלא גבול, ומוכן לשלם להם ולצאצאיהם שכר הרבה, אפילו עד אלף דור. שבכח המעשה מצוה שאדם עושה, שורה עליו שפע גדול מהקדוש ברוך הוא, שיכול להשפיע על בניו עד אלף דור. והבן.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן קעח

על שלשה דברים העולם עומד

"ואהבך וברכך והרבך וברך פרי בטנך ופרי אדמתך דגנך ותירושך ויצהריך שגר אלפיך ועשתרות צאנך על האדמה אשר נשבע לאבותיך לתת לך"
(דברים ז' י"ג)

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: כתב בעל הטורים "ואהבך בזכות אברהם, שנאמר בו זרע אברהם אוהבי, וברכך בזכות יצחק, שנאמר בו ויברך אלהים את יצחק, והרבך בזכות יעקב שנאמר בו פרו ורבו".

וצריך ביאור מדוע דווקא אהבה שייכת לאברהם אבינו, ברכה שייכת ליצחק, ופריה ורביה שייכת ליעקב, והיה ראוי להיות שכל הברכות הם בזכות האבות, שכולם היו צדיקים ושווים במעלתם.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: הנראה לבאר על פי הכתוב "וינגע ה' את פרעה נגעים גדולים ואת ביתו על דבר שרי אשת אברם" (בראשית י"ב י"ז). וביאר הנצי"ב בהעמק דבר פירוש "אשת אברם", שההצלה באה בזכות אברם. וזה צריך ביאור וכי בשביל שרה וזכותה, לא ראוי שיהא לה נס הצלה. וביאר בהעמק דבר על פי מה שאחז"ל, על שלשה דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים" (אבות פ"א מ"ב). והתורה נקראת חרב כמו שנאמר "חגור חרבך על ירך גיבור הודך והדרך" (תהילים מ"ה ד'), ופירשה הגמ' בשבת סג. שמדובר על דברי תורה, ולכך סגולת התורה היא ששומרת מכל רע, ומצילה מכל האויבים הקמים עליו לרעה דרך נס ופלא. עבודה סגולתה להביא פרנסה בשפע, כמבואר בכתובות י: למה נקרא שמו מזבח שהוא מזין. וגמילות חסדים סגולתה להביא שלום עם כל הבריות, ואפילו עם אויביו.

אברהם אבינו היה עמוד התורה, שהוא הראשון שהחל בעמל ושקידת התורה כמו שנאמר "עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור משמרתי מצותי חוקותי ותורותי" (בראשית כ"ו ה'). והכוונה לעסק התורה כמבואר במדרש רבה [פרשת ויגש] "ומהיכן למד אברהם את התורה, ר' שמעון אומר נעשו שתי כליותיו כשני כדים של מים, והיו נובעות תורה". וכמבואר בגמ' עבודה זרה ח. שאלפים שנות תורה מתחילים, מזמן שהיה אברהם אבינו בן

חמישים ושתיים שנה. ולכך כל הסיפורים שבתורה אודות אברהם אבינו, הם על הצלתו מאויביו בדרך נס ופלא, כי זוהי מדתו תורה, והתורה מצילה בדרך נס ופלא.

יצחק אבינו היתה מדתו עבודה שהיה "עולה תמימה". ובילקוט שמעוני [פרשת שלח] מבואר שיצחק תפס את התפילה, כיון שעבודה שבלב היא תפילה כמבואר בתענית ב. ולכך כל הסיפורים שבתורה אודות יצחק, הם בפרנסה ברווח ובכבוד. יעקב אבינו הצטיין בגמילות חסדים מעל הטבע, כמו בשמירת צאן לבן ובגידול שנים עשר שבטים. ולכך הסיפורים בתורה אודות יעקב אבינו, הם בהשגחת ה' עליו במידת השלום, שזכה לשלום עם לבן עם עשו עם פרעה. ולכך התורה מציינת ששרה אמנו ניצלה מפרעה בדרך נס ופלא בזכות אברהם אבינו, שזוהי מידתו כמבואר. אבל אם היתה ניצולה בזכות עצמה, היתה ההצלה באה יותר בדרך הטבע. עכ"ד הנצי"ב.

ולפי זה יש לבאר את דברי בעל הטורים שאהבה שייכת לאברהם אבינו, כיון שאברהם אבינו היה עמוד התורה, והקדוש ברוך הוא אוהב את עמלי התורה. וכנוסח התפילה "אהבת עולם בית ישראל עמך אהבת, תורה ומצוות חוקים ומשפטים אותנו לימדת". והברכה באה בזכות יצחק, כיון שיצחק הוא עמוד העבודה והקרבנות, והשפע והברכה מגיע בזכות הקרבנות, ולכך, זוכים לשפע בזכות יצחק אבינו. והרבוי של כלל ישראל בזכות יעקב, כיון שמדתו גמילות חסדים, וסגולתה לזכות לשלום מפני אויבים. ואם כן ודאי שיפרו וירבו כיון שיהיו במצב של שלום עם כולם ולא יהיו מלחמות, וישבו לבטח בארצם, ולכך יוכלו להתרבות. ולכך יעקב אבינו זכה לגדל שנים עשר שבטים שזוהי מידתו וכמבואר.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן קעט

של נעלך מעל רגליך

"שמלתך לא בלתה מעליך ורגליך לא בצקה זה ארבעים שנה" (דברים ח' ד').

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: פירש רש"י "לא בצקה לא נפחה כבצק, כדרך הולכי יחף שרגליהם נפוחות", ודייק בספר משכיל לדוד מרש"י, שבני ישראל הלכו במדבר יחפים [ודלא כפרוש השפתי חכמים] והטעם, כיון שעניני הכבוד היו מתחת לרגליהם, כמבואר במדרשים. לכך אינו מדרך כבוד להלך עם נעלים על עניני כבוד, וכמו בהר הבית שלא נכנסים אליו עם מנעלים והולכים שם יחפים.

אבל הקשה מהכתוב "ואולך אתכם ארבעים שנה במדבר לא בלו שלמותיכם מעליכם ונעלך לא בלתה מעל רגלך" (דברים כ"ט ד'). ומשמע שהלכו עם נעלים ולא יחפים והיא קושיה גדולה.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר זה על פי הגמ' ביומא עה: שאמר ר' ישמעאל שהמן היה נבלע באברים ולא היו צריכים להפנות לנקביהם, והפסוק "ויתד תהיה לך על אזניך והיה בשבתך חוץ וחפרת בה ושבת וכסית את צאתך" (דברים כ"ג י"ד). [שמשמע שהיו נפנים לנקביהם]. הוא מדברים שתגרי אומות העולם מוכרים להם [ולר' אלעזר בן פרטא הוא לאחר שחטאו]. ואם כן בזמן שהיו צריכים להפנות לנקביהם מחוץ למחנה, היו צריכים למנעלים, [כיון שעניני הכבוד היו רק במחנה], אבל כשהיו בתוך המחנה, היו יחפים מחמת כבודן של העניני כבוד.

ועוד יש לבאר זה על פי הגמ' שם עה. שלצדיקים ירד המן על פתח בתיהם, בינונים יצאו ולקטו, רשעים שטו ולקטו [שטו משמע למקום רחוק]. ואם כן יש לומר שגם בענין עניני הכבוד שהיו מתחתיהם, היה חילוק בין צדיקים לבין רשעים. שלצדיקים היו עניני הכבוד מתחת לרגליהם, ולכך הלכו יחפים. אבל רשעים שלא היו ראוים לדרוך על עניני כבוד, לא זכו לעניני כבוד מתחת לרגליהם והם הוצרכו למנעלים.

והסיבה שרשעים לא זכו לקבל את המן קרוב לבתיהם, ולא זכו לדרוך על עניני כבוד ורק הצדיקים זכו לזה, יש לבאר על פי דברי המסילת ישרים [פרק א] "ואם תעמיק עוד בענין תראה, כי העולם נברא לשימוש האדם. אמנם הנה הוא עומד בשיקול גדול, כי אם האדם נמשך אחר העולם ומתרחק מבוראו, הנה הוא מתקלקל ומקלקל העולם עמו. ואם הוא שולט בעצמו ונדבק בבוראו, ומשתמש מן העולם רק להיות לו לסיוע לעבודת בוראו, הוא מתעלה והעולם מתעלה עמו. כי הנה עילוי גדול הוא לבריות כולם, בהיותם משמשי האדם השלם המקודש בקדושתו יתברך, והוא כענין מה שאמרו חז"ל בענין האור, שגנזו הקדוש ברוך הוא לצדיקים וזו לשונם, וכיון שראה הקדוש ברוך הוא אור שגנזו לצדיקים, שמח שנאמר אור צדיקים ישמח [חגיגה יב.], ובענין אבני המקום שלקח יעקב אבינו ושם מראשותיו אמרו, אמר רבי יצחק מלמד שנתקבצו כולן למקום אחד, והיתה כל אחת אומרת עלי יניח צדיק ראשו" [חולין צא:].

וכיון שכל תכלית בריאת העולם, היא לשימוש האדם, שיוכל להתקרב לבוראו, לכך אצל הצדיקים שהשתמשו בעולם רק להתקרב לבוראם, והעולם עצמו התעלה, היו ראויים לקבל את המן על פתח בתיהם, כדי שישתמשו בעולם לעבודת הבורא. וזכו לדרוך על עניני כבוד, כמו האבנים שהיו תחת מראשותיו של יעקב אבינו, שכולם רצו שעליהם יניח הצדיק את ראשו, וכך העניני כבוד רצו שעליהם יניחו הצדיקים את כפות רגליהם. אבל הרשעים שלא השתמשו בעולם כסיוע לעבודת הבורא, והעולם לא התעלה עמם, לכך לא היו ראויים לקבל את המן על פתח בתיהם, ולא זכו לדרוך על עניני הכבוד.

וביתר ביאור בזה, הוא על פי דברי נפש החיים בפרקי אבות (פרק א משנה א) שהגוף נחשב כמנעל של הנשמה. [כמו שהנעל היא מלבוש, רק לקצה התחתון של הגוף, כמו כן הגוף הוא מלבוש, לקצה התחתון של הנשמה שמשתלשלת ממדור עליון, וחלקה שורה בגוף]. וזה מה שנאמר למשה רבינו "של נעליך מעל רגליך" (שמות ג' ה'). והכוונה לגוף, שהוא הנעל של הנשמה [שיקדש אותו עוד יותר, שלא יחצוץ בין הנשמה שבעולם העליון לבין הגוף] עכ"ד.

ועל דרך זה יש לבאר כאן, שהצדיקים שחלצו את הגוף מהנשמה, כלומר שקדשו הרבה את החומר, ושוב הגוף לא נחשב נעל אל הנשמה, כי כולו רוחני, הם זכו לדרוך על עניי כבוד, כי הם לא בבחינת נעל. אבל הרשעים שלא זיככו את גופם ואת החומר, ואצלם הגוף נחשב נעל לנשמה, הם לא יכולים לדרוך על עניי כבוד [כי גופם נחשב כנעל, וזהו בזיון לעניי כבוד שנעל תדרוך עליו], ולא זכו לעניי כבוד מתחתיהם, והם הוצרכו למנעלים.

ולא רק שאין הרשעים ראויים לדרוך על עניי הכבוד, אלא בזה ישנו גם עונש לרשעים, שיראו כיצד קלקלו והשחיתו את נשמתם, עד כדי כך שאינם ראויים לדרוך על עניי הכבוד, והצדיקים ראויים לדרוך על עניי הכבוד.

וכעין זה מבואר בשערי תשובה [שער שני אות יח] "ודע כי נפש הרשע אשר כל תאוותה לחפצי הגוף בחייו, ונפרדת תאוותה מעבודת הבורא ונבדלת משרשיה, תרד במותו למטה לארץ, אל מקום תאוותה. ותהי תולדתה כטבע העפר לרדת ולא לעלות, אבל יעלוה למרום לדין ולמשפט, ולראות איך החליפה מרום בשאול, כאשר יעלו את האבן על ידי כף הקלע. ואחרי עלותה למרום, תרד בטבעה למטה לארץ, כאשר האבן חוזרת ונופלת לארץ אחרי הזריקה. שנאמר "והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים את ה' אלהיך ואת נפש אויבך יקלענה בתוך כף הקלע" [שמואל א כה כט]. ואמרו רבותינו זכרונם לברכה, אחת נשמתם של צדיקים ואחת נשמתם של רשעים, עולות למעלה ונדונות שם. ונשמותיהם של צדיקים זוכות בדין, וגנוזות תחת כסא הכבוד, ונשמותיהם של רשעים חוזרות ויורדות ומטורפות לארץ, שנאמר ואת נפש אויבך יקלענה" [קהלת רבה ג כז]. וכשהרשעים רואים את עניי הכבוד, והצדיקים דורכים עליהם, ולהם אין רשות לדרוך עליהם. זהו מעין כף הקלע, שרואים כיצד החליפו מרום בשאול, וכיצד השחיתו את מעשיהם. ועל ידי זה אולי ישובו בתשובה.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן קפ

אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא

"ראה אנכי נתן לפניכם היום ברכה וקללה" (דברים י"א כ"ו).

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: במדרש רבה "אמר הקדוש ברוך הוא שמעו לי, שאין אדם שומע לי ומפסיד".

וצריך ביאור א] מה ההוא אמינא שאדם יפסיד אם ישמע לקולו של הקדוש ברוך הוא, הרי כל העולם נברא, רק על מנת לעשות רצונו של מקום. ב] מדוע הקדוש ברוך הוא מצוה לשמוע לו, כי לא יפסיד, הרי נאמר באבות אל תהיו משמשין את

הרב על מנת לקבל פרס, אלא שלא על מנת לקבל פרס, ואם כן ודאי שצריכים לשמוע בקול הקדוש ברוך הוא, בין אם ירוויח ובין אם יפסיד, ולמה אומר לשמוע כי לא יפסיד.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר זה על פי המשנה באבות (פרק ו' משנה ד') "כך היא דרכה של תורה, פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה, ועל הארץ תישן וחיי צער תחיה ובתורה אתה עמל, ואם אתה עושה כן אשריך וטוב לך, אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא". וביאר זה ר' ירוחם ממיר, שכוונת המשנה ללמדנו שגם במצב שהאדם נמצא בחוסר כל, ואין לו כלל גשמיות לצרכי גופו, רק פת במלח ומים במשורה, אף על פי כן אם יעמול בתורה לא ירגיש שום צער וחסרון, ולא ירגיש שהפסיד או ויתר, על משהו מהעולם הזה. ויהא מאושר בנפשו ובגופו, ויהא מאושר ובטוח בדרכו. כי זהו כחה של תורה, שיכולה לעשות שלום בין הגוף המעונה והמיוסר, לבין הנשמה שבתוכו. והוא מה שנאמר "דרכיה דרכי נעם וכל נתיבותיה שלום" (משלי ג' י"ז), שהתורה עושה שלום בין הגוף לבין הנשמה. עכ"ד.

וזוהי כוונת הקדוש ברוך הוא "שמעו לי שאין אדם שומע לי ומפסיד", שגם בעולם הזה האדם ירגיש מאושר ושמח. ולא יחשוב שעל ידי קיום התורה והמצוות, יהא בצער ויגון בעולם הזה, אדרבה התורה תתן לו שמחה וכח בעולם הזה. ובזה הקדוש ברוך הוא מחזק ומזרז את האדם, לעובדו ולעמוד בנסיון. כי בזמן הנסיון לעבירה, האדם סבור שאם יעשה את העבירה יהנה מהעולם הזה, ואם יפרוש ממנה יפסיד ויהא בצער. וכאן הקדוש ברוך הוא מגלה לאדם, שההיפך הוא הנכון. שאדם שיעשה עבירה, אולי יהנה מעט בזמן העבירה, אבל לאחר העבירה ירגיש צער ויגון. כמבואר במסילת ישרים (פרק א) "וגם הנפש לא תמלא, משל למה הדבר דומה לעירוני שנשא בת מלך, אם יביא לה כל מה שבעולם אינם חשובים לה כלום, שהיא בת מלך, כך הנפש אילו הבאת לה מעדני עולם אינם כלום לה, למה שהיא מן העליונים".

ולכך כשהאדם חוטא מרגיש צער ויגון בנפשו, כי היא מצטערת מהעוונות שעושה, ורק כשמקיים התורה והמצוות ירגיש שמחה גדולה.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן קפא

שבירת היצר

"כי יכרית ה' אלהיך את הגוים אשר אתה בא שמה לרשת אותם מפניך וירשת אתם וישבת בארצם" (דברים י"ב כ"ט).

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: בילקוט כאן "כי יכרית ה' אלהיך את הגוים, משל למה הדבר דומה, למלך שנטע כרם בתוך שדהו, והיו בתוכו ארזים גדולים וקוצים, הלך המלך וקיצץ את

הארזים, והניח את הקוצים. אמרו לו עבדיו אדונינו המלך, הקוצים שהן אוחזים בבגדינו הנחת, וקצצת את הארזים, אמר להם אם לא קצצתי את הקוצים, במה הייתי גודר את כרמי, אלא יפה עשיתי, יעמוד הכרם על עמדו, ואני מצית בהן את האור. כך ישראל, הם כרמו של הקדוש ברוך הוא, דכתיב כי כרם ה' צבאות בית ישראל, והכניס אותם לארץ ישראל, וקיצץ את הארזים שבה, שנאמר ואנכי השמדתי את האמורי מפניהם, אשר כגובה ארזים גבהו, והניח את בניהם שם, כדי שישמרו ישראל את התורה, שנאמר ואלה הגוים אשר הניח ה' לנסות בהם את ישראל וגו', וכשיעמוד הכרם על עמדו במשמרת התורה, נאמר והיו עמים משרפות סיד קוצים כסוחים באש יתצו וכו', וכן לעתיד לבא גוג ומגוג, שנאמר ונשפטתי אתו וגו' ואותה שעה וידעו כי אני ה" עכ"ד הילקוט.

וצריך ביאור א] למה האמוריים נחשבים ארזים, ובניהם נחשבים קוצים. הרי ברא כרעא דאבוה, ואם האבות נחשבים ארזים, גם הבנים צריכים להחשב ארזים. ב] מה הטעם שבניהם של האמוריים, נחשבים לקוצים ששומרים את הכרם, הרי אינם שומרים על ישראל, רק מקלקלים אותם, והיה עדיף שלא יהיו כלל. ג] למה לעתיד לבא ישרפו את הקוצים, הרי שמרו על הכרם וצ"ע.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר זה, שהאמוריים שהיו בארץ, היו רשעים להכעיס, שהרי ראו את הניסים והנפלאות שעשה הקדוש ברוך הוא במצרים, ומכל מקום באו להלחם בישראל, כמבואר בברכות נד. שהאמוריים התחבאו בראשי ההרים, ורצו להרוג את ישראל כשיעברו שם, והקדוש ברוך הוא עשה נס ונהרגו האמוריים כולם. ואף על פי שידעו בכחם של ישראל, מכל מקום באו להלחם נגדם. כמו עמלק שידע שיכווה בגחלתן, ובא להלחם עמהם. ועיין בתוס' גיטין מו. שהביאו מהירושלמי בשביעית, שיהושע שלח לארץ ישראל, מי שרוצה לפנות יפנה, להשלים ישלים, לעשות מלחמה יעשה מלחמה. הגרגשי פינה והלך לאפריקא. גבעונים השלימו, ושלושים ואחד מלכים עשו מלחמה ונפלו. ואף על פי שהיה להם אפשרות להשלים, העדיפו למות ולא לראות בכבודן של ישראל.

אבל בניהם של האמוריים, הם רשעים רק לתאבון, ולא להכעיס. כעין שמבואר בחולין יג: שעובדי עבודה זרה בחוץ לארץ, מנהג אבותיהן בידיהם, אבל אינן מאמינים בעבודה זרה, כמו אבותיהם. וכן הוא בבניהם של האמוריים, אינן להכעיס כמו אבותיהם, רק רשעים לתאבון. ולכן הקדוש ברוך הוא השאיר את בניהם של האמוריים, כדי לנסות את ישראל, אם יגדרו עצמם מטומאת האמוריים. כמבואר באבן שלימה להגר"א (פרק א אות ב) "עיקר חיות האדם הוא, להתחזק תמיד בשבירת המדות, ואם לאו, למה לו חיים". ולכן נשארו האמוריים, על מנת שישראל ישברו את מדת התאוה, של גילוי עריות ועבודה זרה, שהיתה לאמוריים. ובזה יתקנו את מדותיהם, ויטלו שכר גדול כמבואר בקדושין לט: "ישב אדם ולא עבר עבירה, נותנין לו שכר כעושה מצוה וכו', כגון שבא דבר עבירה לידו וניצול הימנה".

ולכך לעתיד לבא, שאין כבר נסיונות ואין יצר הרע, שהקדוש ברוך הוא שוחטו (כמבואר בסוכה נב.), לכך מתבטלים כל כחות הרע, ואין להם מקום לעתיד לבא. והוא המשל בהמלך שקיצץ את הארזים, כיון שהם מפריעים לכרם לגדול, ויונקים מהאדמה את כל חיותה, ולא נשאר לכרם חיות מספקת, וכן הוא האמוריים, שהיו רשעים להכעיס, היו מפריעים לישראל לגדול ברוחניות.

כי אדם שנמצא במקום שיש רשעים שכופרים בקדוש ברוך הוא, צריך לברוח משם, ולא לנסות להשפיע עליהם. וכמו שנאמר "והיה כי יאמרו אליכם בניכם מה העבודה הזאת לכם ואמרתם זבח פסח לה' אשר פסח על בתי בני ישראל" [שמות יב כו כז]. וביאר בבית הלוי [פרשת בא] שהבן הרשע בא בדברי מינות וכפירה, ואומר מה העבודה הזאת לכם. שטוען הרשע, שאין צורך לעבוד את ה'. ולכך מצוה התורה את האב, כששומע דברי מינות וכפירה, שיאמר לעצמו ולבניו, זבח פסח הוא לה' אשר פסח. כדי שלא יהיה מושפע לרעה מדברי הבן הרשע, לכך מחזק עצמו באמונה. אבל לא יתווכח אתו בעניני אמונה, כי מי שכופר בהשגחת ה' ובאמונה, אין לו רפואה בידי אדם. כי ככל שינסה להחזירו לאמונה, לא יועיל כלל. כיון שסוף ההוכחות והראיות, מוכרח האדם לבוא לידי אמונה. ולא שייך זה, אצל מי שפגם בעצמו את האמונה. ולכך נאמר באפיקורוס ישראל, אל תען כאיל כאולתו כיון שיבוא לכפור יותר. ולכך כשפוגש באחד מהמינים והאפיקורסים, ושומע ממנו דברי כפירה, אסור להתווכח עמו. והעיצה היחידה היא לברוח ממנו, ולחזק את עצמו באמונה בבורא העולמים.

ולכך מצינו במחיית עמלק שני צווים, שבכתוב אחד נאמר "תמחה את זכר עמלק מתחת השמים" [דברים כה יט]. שהוא צווי לישראל, שהם בעצמם ימחו את זכר עמלק. ובכתוב אחר נאמר "כי מחה אמחה את זכר עמלק מתחת השמים" [שמות יז יד]. שזוהי הבטחה מאת הקדוש ברוך הוא, שהוא בעצמו ימחה את זכר עמלק. וביאר זה בבית הלוי, שבצוווי לישראל למחות את זכר עמלק, הכוונה לחטא עבודה זרה, שבזה יכול האדם לבטלה. וכמו שמצינו באנשי כנסת הגדולה, שהתפללו על יצר העבודה זרה וביטלו אותו [כמבואר בגמ' יומא סט:]. וגם כל אחד ואחד מישראל, יכול לעקור את העבודה זרה, כמו שצותנו התורה "אבד תאבדון את כל המקומות אשר עבדו שם הגוים וגו' ונתצתם את מזבחותם ושברתם את מצבותם וגו' " [דברים יב ב ג]. אבל הבטחת הקדוש ברוך הוא, שימחה בעצמו את זכר עמלק. הכוונה ליצר הכפירה והמינות, שזה לא בכחו של האדם לבטל וכמבואר לעיל, וזה רק בכחו של הקדוש ברוך הוא לבטל. אבל האדם בעצמו צריך לברוח ממקום כפירה ואפיקורסות.

ולכן אלו האמוריים, שהיו כופרים ורשעים להכעיס, אינם יכולים להשאר בארץ ישראל. כיון שעלולים להשפיע לרעה על ישראל, בכפירתם. אבל בניהם שהיו עובדי עבודה זרה לתיאבון, אבל לא כפרו לגמרי בבורא עולם, ולא התכוונו להכעיסו. אותם השאיר הקדוש ברוך הוא. כי אין חשש כל כך שישפיעו לרעה על ישראל. והם הקוצים השאיר המלך, כיון שהם משמרים את הכרם, שלא יקלקלו אותו עוברים ושבים, ועל ידי הקוצים הוא גודר את כרמו שלא ינזק, כיון שעדיין הכרם לא הוציא פירות, והעולם לא יודע להכיר בערכו ובמעלתו של

הכרם, הם עלולים לזלזל בכרם ולהשחית אותו. אבל לבסוף כשהפירות צומחין, וכולם רואים את הפירות הנפלאים, שוב אין צורך כלל בגדר. כי העולם כבר רואים ומבינים, מהי מעלתו של הכרם. וכן הוא בישראל לעתיד לבא, אין צורך בנסיונות על מנת להגדיל את שכרם, כיון שאז ישלוט אור האמת, ולא יהיו כלל נסיונות בעולם.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן קפב

הקנאה התאוה והכבוד

"לא יהיה לכהנים הלוים כל שבט לוי חלק ונחלה עם ישראל אשה ה' ונחלתו יאכלון" (דברים י"ח א').

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: בילקוט שמעוני כאן "זה יהיה משפט הכהנים, זה שאמר הכתוב יראו את ה' קדושיו, משל לעשיר שהיו לו בנים, למד לכל אחד ואחד אומנות, בחר לאחד שיהא משמשו ולא למדו אומנות, אמר לו לכל חברי נתת אומנות, ולי אין אתה מלמד אומנות, אמר לו דייך שאתה אוכל שיורי שולחני, כך אמרו לויים וכהנים למשה, לכל השבטים נתת חלק בארץ ולנו לא נתת, אמר להם, דייכם שאתם אוכלין שיורי מי שאמר והיה העולם".

וצריך ביאור א] במשל שהבן משמש לפני אביו, שואל כיצד אתפרנס, עונה לו אביו, על ידי שתאכל משיורי שולחני, ודאי שפרנסתו מובטחת לו מאביו העשיר, ויקבל יותר מכולם. אבל שבט לוי ששואלים כיצד נתפרנס, כיון שאין לנו חלק בארץ ולא עמלים לפרנסה, מה עונים להם שאוכלים קרבנות, והרי מכל מקום מקבלים מעט פרנסה מכולם, כיון שמלבד בשר קרבנות שאוכלים, לא נוטלים כלום לעצמם, אם כן לכאורה הם הפסידו במזונותיהם יותר משאר האחים, ומדוע הם צריכים להפסיד פרנסתם, בזה שמשרתים את המלך. ב] הכהנים והלויים ידעו שהם אוכלים קרבנות, ומכל מקום שאלו, מדוע לא נטלו חלק בארץ מלבד הקרבנות, אם כן מה התשובה שעונה להם משה, די לכם שאוכלים קרבנות, ומה התשובה על השאלה, מדוע לא נטלו חלק בארץ.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר את דברי הילקוט על פי המשנה "הקנאה והתאוה והכבוד, מוציאין את האדם מן העולם" (אבות פרק ד משנה כא). נמצא שאדם שרודף אחר הקנאה תאוה והכבוד, לא חי כלל בעולם. ואין לו שום שמחה במה שיש לו. ולכך אמרו חז"ל "אין אדם יוצא מן העולם וחצי תאותו בידו, יש לו מנה רוצה לעשותו מאתיים, יש לו מאתיים רוצה לעשותם ארבע מאות" (קהלת רבה א י"ג). ורק אדם שנקי מקנאה תאוה וכבוד, יכול שמוח בכל מה שהקדוש ברוך הוא נותן לו, אם רב אם מעט, וכמו שאחז"ל "איזהו עשיר השמח בחלקו" (אבות פרק ד' א').

ובמסילת ישרים (פרק יא) "כללו של דבר, הכבוד הוא הדוחק את לב האדם, יותר מכל התשוקות והחמדות שבעולם. ולולי זה, כבר היה האדם מתרצה לאכול מה שיוכל, וללבוש מה שיכסה ערותו, ולשכון בבית שתסתירהו מן הפגעים, והיה פרנסתו קלה עליו, ולא היה צריך להתיגע להעשיר כלל, אלא שלבלתי ראות עצמו שפל ופחות מרעיו, מכניס עצמו בעובי הקורה הזאת ואין קץ לכל עמלו".

ובזה יש לבאר דברי הילקוט, שמשה רבינו אומר ללויים "דייכם שאתם אוכלים שיורי מי שאמר והיה העולם", וכוונתו לומר להם, שאם הם יראו את הזכות הגדולה שנטלו, לאכול משולחן גבוה, ולאכול קרבנות, שהם קדושים ורוחניים. וכמבואר בנפש החיים בפרקי אבות (פרק ג' משנה ג') שהקרבנות היו נבלעים באברים, ולא היה נעשה מהם פסולת. כיון שהפסולת הוא מחלק הרע שבמאכל [שנתערב רע בטוב, לאחר חטא אדם הראשון], ועל ידי האש שיורדת מן השמים מתכלה החלק רע, ולכך הקרבן כולו טוב, ואין בו כלל פסולת. וכשיראו את הזכות באכילת הקרבנות, הם יהיו בגדר של, איזהו עשיר השמח בחלקו. ושוב לא יפריע להם, החסרון בגשמיות.

וזהו המשל שאמר האב העשיר לבנו. "דייך שאתה אוכל משיירי שולחני" שהבן אוכל משולחן האב, על מנת להיות סמוך לאביו, ללמוד את דרכו של האב העשיר, וכיצד להגיע לעשירות של אביו. ואומר לו האב, אף על פי שכעת אתה אוכל רק מהשיירים שלי, ואינך אדון לעצמך להחליט מה לאכול. [ואינך כשאר האחים, שהם מחליטים מה לאכול, ואיזו כמות לאכול]. מכל מקום, אם תראה את הזכות שיש לך להיות סמוך על שולחני, וללמוד את דרכי. אתה תהיה שמח בחלקך, וכשתהיה אדון לעצמך, תהיה גם אתה עשיר כמותי. וכן הוא אצל הכהנים והלויים, שצריכים לראות, את הזכות להיות סמוכים על שולחנו של מקום, וישמחו בחלקם, ולעתיד לבוא יגדל שולחנם משאר שולחנות.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן קפג

פנחס קנאה

"וזה יהיה משפט הכהנים מאת העם מאת זבחי הזבח אם שור אם שה ונתן לכהן הזרוע והלחיים והקיבה" (דברים י"ח ג').

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: פירש רש"י "דורשי רשומות היו אומרים, זרוע תחת יד שנאמר ויקח רומח בידו, לחיים תחת תפילה, שנאמר ויעמד פנחס ויפלל, והקבה תחת והאשה אל קבתה".

וצריך ביאור מה הקשר בין מעשה פנחס שהרג את המדיינית ובזה הציל את ישראל מכליה, לבין מתנות כהונה, זרוע לחיים וקיבה, שהם ניתנים לכהנים לפרנסתם עבור עבודתם במקדש.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר את דברי רש"י על פי הגמ' (סנהדרין פב:), "א"ר יוחנן ששה ניסים נעשו לו לפנחס, אחד שהיה לו לזמרי לפרוש ולא פירש, ואחד שהיה לו לדבר ולא דיבר, ואחד שכיון בזכרותו של איש ובנקבותה של אשה, ואחד שלא נשמטו מן הרומח, ואחד שבא מלאך והשחית בעם". ומשמע שאם לא היו נעשים ניסים אלו לפנחס, לא היה מצליח להרוג את זמרי. ואם כן צריך ביאור, כיצד סמך פנחס על הנס, והרי כלל הוא בידינו שאין סומכין על הנס, וכמו שאחז"ל שההולך על מנת שיעשו לו נס, אין עושים לו נס (שבת לב.).

והביאור בזה על פי הגמ' סוטה יא. "שלשה היו באותה עצה, בלעם איוב ויתרו, בלעם שיעץ נהרג, איוב ששתק נידון ביסורין, יתרו שברח, זכו מבני בניו שישבו בלשכת הגזית". והקשה ר' חיים בשיחות מוסר (תשלג ה) מה התביעה על איוב ששתק, הרי לא יכל למחות בפרעה, ולכן יתרו ברח כי ידע שלא יוכל להועיל. וביאר שהתביעה על איוב, מדוע לא כאב לו צערן של ישראל. כי אם היה כואב לו, היה צועק על צערן. וכמו שאדם המתייסר ביסורים זועק וצועק, אף על פי שיודע שזעקתו לא תמנע ממנו את היסורים. ומכל מקום כשכואב לאדם, מטבעו הוא לזעוק. אף על פי שלא מועיל. ולכן אם היה כואב לו צערן של ישראל היה זועק, אף על פי שלא היה מועיל. עכ"ד.

ועל דרך זה חשבתי להסביר, שבמעשה זמרי היה חילול ה' גדול, של גילוי עריות בפרהסיא. וגילוי עריות היא עבירה חמורה מצד עצמה, כיון שהוא מעשה בהמה כמבואר במשנה (סוטה יד.) על הסוטה "כשם שמעשיה מעשה בהמה, כך קרבנה מאכל בהמה". כיון שזהו מעשה עבירה שכולו תענוגי עולם הזה, כדרכה של בהמה. וכשנעשה הגילוי עריות בפרהסיא, הוא חילול ה' גדול. שבזה מראה לכולם, שהעולם נברא על מנת להתענג בו, ולא על מנת לקיים את רצון ה'.

וכשראה פנחס חילול ה' גדול זה, ידע שלא יועיל במעשיו, כי לא חשב שיעשה לו נס. ומכל מקום, לא יכל לסבול את החילול ה' הגדול שנעשה, והדבר כאב לו מאוד. וכשכואב לאדם הוא זועק וצועק, אף על פי שלא יכול להועיל בזעקתו. ולכך פנחס הלך לזמרי עם החרב, כדי לזעוק על החילול ה' הגדול שעושה זמרי.

ולכך זכה למתנות כהונה זרוע לחיים וקיבה. כיון שעניין מתנות כהונה, הוא פרנסה מהקדוש ברוך הוא, על מנת שהכהנים יהיו פנויים לעבודת ה' יתברך. וכמבואר ברמב"ם בפרק י"ג מהלכות שמיטה ויובל הלכה י"ג "ולא שבט לוי בלבד, אלא כל איש ואיש מכל באי העולם, אשר נדבה רוחו אותו והבינו מדעו, להבדל לעמוד לפני ה' לשרתו ולעובדו לדעה את ה', והלך ישר כמו שעשהו האלהים, ופרק מעל צוארו עול החשבונות הרבים אשר בקשו בני האדם, הרי זה נתקדש קדש קדשים. ויהיה ה' חלקו ונחלתו לעולם ולעולמי עולמים, ויזכה לו דבר המספיק לו כמו שזכה לכהנים ללויים". ולכך זכה פנחס וזרעו, בפרנסה לדורות על מנת שיוכל להשתמש בעולם הזה, כסיוע לעבודת ה'. וזהו ההיפך הגמור ממעשה זמרי, שהשתמש בכל תענוגי עולם הזה, להכעיס את הקדוש ברוך הוא ולחלל שמו בפרהסיא.

וחשבתי עוד לבאר על פי דברי המסילת ישרים (פרק כו בביאור מידת הקדושה) "והנה האיש המתקדש בקדושת בוראו, אפילו מעשיו הגשמיים חוזרים להיות

עניני קדושה ממש. וסימנך אכילת קדשים שהיא עצמה מצוות עשה, ואמרו חז"ל (סיפרא ויקרא י יז) כהנים אוכלים ובעלים מתכפרים וכו', והנה איש כזה הוא עצמו נחשב כמשכן, כמקדש וכמזבח. כמאמרם ז"ל (בראשית רבה סב ו) ויעל מעליו אלהים, האבות הן הן המרכבה. וכן אמרו, הצדיקים הן הן המרכבה. ומעתה המאכל שהם אוכלים, הוא כקרבן שעולה על גבי האישים, כי ודאי הוא שיהיה נחשב לעילוי גדול, אל אותם דברים שהיו עולים על גבי המזבח. כיון שהיו נקרבים לפני השכינה וכו', והוא הענין שאמרו עליו חז"ל (כתובות קה:) כל המביא דורון לתלמיד חכם, כאלו הקריב ביכורים. וכן אמרו (יומא עא.) ימלא גרונם של תלמידי חכמים יין, במקום נסכים. ואין הדבר הזה, שיהיו התלמידי חכמים להוטים אחרי האכילה והשתיה, חס וחלילה, שימלאו את גרונם כמלעיט את הגרגרן. אלא הענין הוא לפי הכונה שזכרתי, כי תלמידי חכמים הקדושים בדרכיהם ובכל מעשיהם, הנה הם ממש כמקדש וכמזבח, מפני שהשכינה שורה עליהם, כמו שהיתה שורה במקדש ממש. והנה הנקרב להם, כנקרב על גבי המזבח ומילוי גרונם תחת מילוי הספלים".

נמצא מדברי המסילת ישרים, שאכילת קדשים ענינה קדושה, שהכהנים מתקדשים בקדושת הבורא יתברך, וכשאוכלים הכהנים את הקדשים, נחשב כקרבן לפני השכינה, שהם מקדשים את העולם בקדושתו יתברך. ובזה הם מכפרים על העם.

ובזה יש לבאר את הקשר בין מעשה פנחס בן אלעזר, שהרג את המדינית והציל את ישראל מכליה, לבין מתנות כהונה שקיבל מהקב"ה. כי פנחס לא יכל לראות, את החילול ה' הגדול שנעשה. ולכך נתקדש בקדושת הבורא יתברך, ונחשב כמקדש וכמזבח. כי במעשה זה הראה לקב"ה, שאין לו בעולמו דבר רק עשיית רצון ה'. ולכך זכה למתנות כהונה בשכרו, על מנת שהוא עצמו יאכל את הקדשים, ואכילתו תחשב כקרבן לפני השכינה והבן.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן קפד

הולך נכחו

"לא תלין נבלתו על העץ כי קבור תקברנו ביום ההוא כי קללת אלהים תלוי ולא תטמא את אדמתך אשר ה' אלהיך נתן לך נחלה" (דברים כ"א כ"ג).

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: רש"י בסנהדרין (מ"ד:) מביא מעשה במוכס רשע שנפטר, ובו ביום נפטר גם חסיד אחד, ובזמן הלויה נתחלפו מיטותיהם בטעות, והיה תלמיד אחד שצעק להם שנתחלפו המיטות ולא שמעו לו, ונצטער התלמיד מדוע נקבר הצדיק בבזיון, ובא לו בחלום ואמר לו תראה כמה גדול כבודי בעולם הבא, ורק

נענשתי בעבור זה ששמעתי בזלזול תלמיד חכם ושתקתי. ואותו מוכס רשע זכה ללויה מכובדת, כי פעם עשה סעודה לשר העיר ולא הגיע, וחילק אותה לעניים, אבל ענשו היה שאוזנו מונחת בציר של גהינום, ושאל התלמיד עד מתי זה העונש, אמר לו עד שיחליף אותו שמעון בן שטח, שלא עושה דין בנשים כשפניות, בא וסיפר לשמעון בן שטח והלך ועשה דין באותן נשים. עכ"ד.

וצריך ביאור א] מדוע נענש החסיד שלא מיחה בכבוד תלמיד חכם, דווקא בעונש של לויה מבוזית, הרי הקדוש ברוך הוא יכל להעניש אותו עוד בחייו, ומדוע הקדוש ברוך הוא העניש דווקא בלוויתו. ב] צריך ביאור מדוע הרשע קיבל את שכרו דווקא בלוויתו, מדוע לא קיבל שכרו בעולם הזה כשהיה חי עדיין. ג] המוכס הרשע נענש שאזנו בציר הגהינום, ולכאורה זה עונש קל, כי לא נענש בענשי הגהינום רק בציר, וגם צריך ביאור מהי מהות העונש הזה, שהאוזן מונחת בציר הדלת. ד] מדוע דווקא מוכס זה נענש שציר הגהינום באזנו, הרי היו הרבה מוכסים רשעים בעם ישראל, ומדוע דווקא הוא נענש כך. ה] מדוע שמעון בן שטח שלא מיחה בנשים כשפניות, צריך להיענש בעונש גדול שמגיע למוכס הרשע, והרי התורה צריכה להגן עליו. ו] מדוע באמת שמעון בן שטח נתרשל, ולא עשה דין בנשים המכשפות, ורק לאחר שהודיעו לו על העונש הגדול בשמים, הוא עשה בהם דין, הרי צריך לעבוד את הקדוש ברוך הוא לא רק מיראת העונש.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר זה על פי הגמ' כתובות קד. "אמר ר' אלעזר בשעה שהצדיק נפטר מן העולם, שלש כיתות של מלאכי השרת יוצאות לקראתו, אחת אומרת לו בא בשלום, ואחת אומרת לו הולך נכחו, ואחת אומרת לו יבא בשלום ינוחו על משכבותם". וביאר זה בבן יהוידע שפעמים הצדיק חוטא בהרהור הלב, וצריך לכפר על עוון זה. ולכך לוקחים אותו דרך גהינום, על מנת שיחשוב שהולך לגהינום, והרהור זה מכפר לו על זה שחטא בהרהור הלב. ולכן בצדיק גמור [שלא חטא אפילו בהרהור], אומרים לו הולך נכחו שהולך בדרך ישרה לגן עדן.

ועל דרך זה נראה לבאר באותו חסיד, שלא מיחה על כבודו של התלמיד חכם. שעיקר עוונו הוא בהרהור הלב, כי לא מיחה כי חשש לכבודו, שמא יבזו אותו ולכך שתק. לכך נענש שהלויתו תהא בצורה מבוזית, כדי שיסבור שדינו כרשע לגהינום. והרהור זה, יכפר לו על הרהורים שהיו לו בזמן שלא מיחה על כבודו של התלמיד חכם. ואותו מוכס רשע זכה לכבוד גדול בלויה שעשו לו, כיון שהיה חסרון גדול בעצם הצדקה שעשה, שהרי לא הכין הסעודה לכתחילה בשביל העניים, רק לשר העיר, ורק כשראה ששר העיר לא הגיע, חשב מחשבה טובה ליתן זה לעניים. ולכך שכרו היה בהרהור, שיהא לו לויה מכובדת ועל ידי זה יסבור שדינו כצדיק לגן עדן, וקורת רוח זו זוהי שכרו, ולא קיבל שכר בגן עדן על מצוה זו. ומכל מקום הועילה גם הצדקה שעשה, להגן עליו שלא יכנס ממש לגהינום, ולכך נענש רק שאוזנו בציר הגהינום.

וכשמגיע רשע נוסף לגהינום, וצריכים לפתוח הדלת, נגרם לו צער ויסורים גדולים. כיון שרשע זה היה חוטא ומחטיא את האחרים, וכיון שגרם לאחרים לחטוא, לכך נענש בעבורם, שבזמן שהם נכנסים לגהינום, הוא מתייסר שאוזנו מתייסרת על ידי ציר הגהינום.

ושמעון בן שטח לא עשה דין בנשים הכשפניות, חשבתי להסביר משום שחשש מכח הכישוף, שהרי כשפים מכחישים פמליא של מעלה (כמבואר בחולין ז:). אבל משמים היה עליו קפידא ורצו להענישו, כיון שכח התורה גבוה מעל כחות הכשוף, כמבואר בנפש החיים (שער ג פרק ב), שעל ידי כח הקדושה מתבטלים כל כחם של הטומאה. וכיון שחשש שכח התורה לא יכול להגן כנגד כחות הטומאה, רצו להענישו שכח תורתו לא יגן עליו מכח הגהינום. ולכך רצו בשמים להענישו שאוזנו תהיה בציר הגיהנום. כדי שכל פעם כשיגיע רשע נוסף לגיהנום ויפתחו לו את הדלת, יגרם צער ויסורים לשמעון בן שטח. כיון שיכל למחות בהם ולא מחה, נענש גם בעבור החוטאים. כמו שאמרו חז"ל "כל מי שאפשר למחות לאנשי ביתו ולא מיחה, נתפס על אנשי ביתו. באנשי עירו, נתפס על אנשי עירו. בכל העולם כולו נתפס על כל העולם כולו". [שבת נד:].

אבל לא רצו להכניס אותו לתוך הגיהנום ממש. כי אש הגיהנום לא היתה יכולה לשלוט בו. וכמו שאמרו חז"ל "תלמידי חכמים אין אור של גיהנום שולטת בהן קל וחומר מסלמנדרא, ומה סלמנדרא [פירש רש"י חיה הנבראת מאש שבוערת במקום אחד שבע שנים בלי הפסקה] שתולדתה אש היא, הסך מדמה אין אור שולטת בו. תלמידי חכמים שכל גופן אש דכתיב הלוא כה דברי כאש נאם ה' על אחת כמה וכמה" [חגיגה כז.].

וכעין זה מבואר בכתבי האריז"ל [שער הגילגולים] "דע כי מידת הגילגולים נוהגת באנשים הזכרים, ולא בנשים הנקבות וכו'. כי האנשים לפי שמקיימים מצות עסק התורה, אינם יכולים ליכנס בגיהנום, כי אין אור של גיהנום שולטת בהם. וכמו שנאמר באלישע בן אבויה [חגיגה טו:] לא מידן נידייניה, משום דעסק בתורה. ולא לעלמא נסקיה כיון דחטא. ולכן מוכרחים הם להתגלגל למרק עוונותיהם תמורת גיהנום. אבל הנשים שאינם עוסקות בתורה, יכולים להכנס בגיהנום למרק עוונותיהם ואינם צריכים להתגלגל". ועל דרך זה הוא בשמעון בשטח, שלא יכלו להכניסו לגיהנום, כי תורתו היתה משמרת שלא ישלוט בו אור הגיהנום. ורק הניחוהו על פתח הגיהנום שאזנו בציר, ואף על פי שהתורה מגנא ומצלא, והיתה צריכה להגן עליו גם מעונש זה. לא יכלה להגן מזה, כמבואר לעיל שהוא עונש מידה כנגד מידה [כיון שחשש שכח תורתו, לא יכול להגן כנגד כחות הטומאה, נענש שתורתו לא תגן עליו בפתח הגיהנום].

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן קפה

סכנת הנפילה

"אלה יעמדו לברך את העם על הר גריזים בעברכם את הירדן שמעון ולוי ויהודה ויששכר ויוסף ובנימין" (דברים כ"ז י"ב).

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: פירש רש"י "לברך את העם כדאיתא במסכת סוטה, ששה שבטים עלו לראש הר גריזים וששה לראש הר עיבל, והכהנים והלוים והארון למטה באמצע, הפכו לוים פניהם כלפי הר גריזים ופתחו בברכה וכו' ואלו ואלו עונין אמן, חזרו והפכו פניהם כלפי הר עיבל, ופתחו בקללה ואומרים ארור האיש אשר יעשה פסל" עכ"ד רש"י.

וצריך ביאור א] למה עלו המברכים לראש הר גריזים, והמקללים להר עיבל והעם למטה. ולא עמדו כולם במקום מישור וחלק, ומה הענין המיוחד לברך ולקלל על ראשי ההרים. ב] למה שבט יוסף נחשב רק שבט אחד לברכה, הרי שבט יוסף נחלק לשנים כמו שאמר יעקב אבינו, "אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי" (בראשית מ"ח ה') וצ"ע.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר זה על פי הגמ' סוכה נב: שיצר הרע בתחילה נקרא הלך, ואחר כך נקרא אורח [שכבר מתאכסן אצל האדם, ומכל מקום הוא רק עראי] ואחר כך נקרא איש [בעל הבית]. שזוהי דרכו של יצר הרע, להכשיל את האדם מעט מעט, עד שלבסוף מכשילו בעוונות חמורים. וכעין זה מבואר בברכות סא. "יצר הרע דומה לזבוב, ויושב בין שני מפתחי הלב", וביאר המהרש"א שהזבוב הוא בריה קטנה וחלש, ומבאיש דבר חשוב [שמן רוקח]. כי מתחיל להחטיא מעט את האדם, עד שמחטיאו הרבה.

ולכך העמידו את המברכים ואת המקללים בראש ההר. כדי ללמד את בני ישראל, שתמיד ירגישו שהם נמצאים על ראש ההר, וכשאדם יורד מעט מראש ההר הוא בסכנה גדולה, כיון שהוא נמצא בתהליך של הדרדרות, ויכול להגיע עד לתחתית ההר. ולכך העמידו את כל העם בתחתית ההר, לומר להם שתמיד יחששו, שמא על ידי החטא הם יגיעו עד לתחתית ההר.

והטעם שלא חילקו את שבט מנשה ואפרים, לשני שבטים בברכות. חשבתי להסביר על פי הגמ' ברכות ה. "אמר רבא ואיתימא רב חסדא אם רואה אדם שיסורים באין עליו יפשפש במעשיו וכו', פשפש ולא מצא יתלה בבטול תורה". ולכאורה זהו תימה, שאם יש בידו עוון ביטול תורה, אם כן איך פשפש ולא מצא, הרי אין לך עוון גדול מזה. וביאר זה בנפש החיים בפרקי אבות (פרק ד' משנה י'). כיון שכל מידותיו של הקדוש ברוך הוא הם מדה כנגד מדה, ומהעונש שהאדם מקבל, יכול ללמוד באיזה עוון פגם, ומה עליו לתקן. ואדם שרואה יסורים באין עליו, יפשפש במעשיו, במה ראויין יסורין אלו לבא עליו,

מדה כנגד מדה. ואם חפש ולא מצא [במדה כנגד מדה] יתלה בבטול תורה, כי בעוון ביטול תורה, ראוי לבוא על האדם כל היסורים שבעולם ח"ו. וזהו מדה כנגד מדה, כיון שעל לימוד התורה נאמר, ולכל בשרו מרפא, כך הוא להיפך שבעוון ביטול תורה לכל בשרו מכאובים ויסורים ח"ו, עכ"ד.

נמצא שעיקר הברכות והקללות הם על לימוד תורה [הברכות], וביטול תורה [הקללות]. ולכך רצה הקדוש ברוך הוא שהברכות יבואו מכח יוסף, ולא מכח מנשה ואפרים. כיון שיוסף קיבל את כל התורה שלמד יעקב משם ועבר. וכתב באור החיים [בתחילת פרשת ויחי], שיוסף הוא בחינת נפש יעקב אבינו. והוא שרמזה התורה "אלה תולדות יעקב יוסף" עיש"ה. ולכך דווקא שבט יוסף ברך את בני ישראל, כדי שהברכות יושפעו מכח יוסף הצדיק, שהיה נושא את התורה [כיון שהיה בחינת נפש יעקב]. וכעין זה מבואר בסוטה יג. "וכל אותן שנים שהיו ישראל במדבר, היו שני ארונות הללו, אחד של מת ואחד של שכינה מהלכין זה עם זה, והיו עוברין ושבין אומרים מה טיבן של שני ארונות הללו, אמרו אחד של מת ואחד של שכינה, וכי מה דרכו של מת להלך עם שכינה, אמרו קיים זה כל מה שכתוב בזה".

ובתוספת ביאור בזה יש לומר, על פי המבואר בקובץ הערות [סימן ב ס"ק ב] שכל הטוב ושפע הברכה שיורד לעולם, הוא מכח הקדושה שמתרבית בעולם, וכל הרע והקללה שיורדת לעולם, היא מכח הטומאה שמתרבית בעולם. שכך הטביע הקדוש ברוך הוא בעולם, שמכח הקדושה ירד שפע לעולם, ומכח הטומאה ירד קללה לעולם.

ויוסף הצדיק היה הסמל של מידת הקדושה בעולם, ולכך תמיד שרתה עליו רוח הקדש, כמבואר בפרקי דרבי אליעזר [פרק לט] "רבי פנחס אומר, שרתה רוח הקודש על יוסף מנעוריו ועד יום מותו. והיתה מנהגת אותו בכל דבר חכמה, כרועה שהוא מנהיג את צאנו, שנאמר רועה ישראל האזינה נוהג כצאן יוסף" [תהילים פ ב].

וכיון שהיה יוסף הצדיק הסמל של מידת הקדושה, כל השפע שבא לעולם בא ממנו ובזכותו. אף על פי שמצד הטבע, כל התבואה ששמר במצרים היתה צריכה להתקלקל, מכל מקום כיון שהשפע היה צריך לבוא רק מיוסף ובזכותו, לכך הקדוש ברוך הוא עשה נס מעל הטבע, על מנת לשמור את התבואה שאגר, כדי שהשפע לעולם יבוא מיוסף. כמבואר בפרקי דרבי אליעזר [פרק לט] "והיו המצרים מלעיגים עליו ואומרים, עכשיו התולעת אוכלת כל אוצרות יוסף. ולא שלטה בהם רימה, ולא חסרו עד יום מותו, וכלכל את הארץ ברעבון לחם לפיכך נקרא שמו כלכל, שנאמר ויכלכל יוסף" [בראשית מז יב].

ולכך מבואר במדרש [שמות רבה] שמזמן שמת יוסף הצדיק, הפרו ישראל ברית מילה, ואמרו נהיה כמצרים. וביאר זה בבית הלוי [פרשת לך לך] שבמצוות ברית המילה ישנם ב' חלקים, האחד הוא חיתוך הערלה, והשני הוא הפריעה. שבזה מגלה את האות ברית קודש. ועל ידי חיתוך הערלה, מוציא את עצמו מכלל הגויים שנקראו ערלים, ונבדל מאומות העולם. אבל עדיין אינו מתקדש בקדושת ישראל להיות עם ה', [שהרי גם בני קטורה, מחוייבים בחיתוך הערלה]. ועל ידי הפריעה שמגלה את האות ברית קודש, נכנס

לקדושת ישראל ולהיות עם ה', ששם ה' נקרא עליו. כשמת יוסף רצו בני ישראל לעשות מילה של חיתוך הערלה, בלי פריעה. כי עדיין לא נתחייבו בפריעה. ורק קיימו את הפריעה עד עכשיו, כמו שאברהם אבינו קיים את כל התורה כולה, עוד לפני שנצטווה. ולכך סברו לוותר על הפריעה שלא מחוייבים בה מצד הדין, ובזה יהיו קרובים יותר למצרים, וחשבו שעל ידי זה תמעט השנאה, אבל הקדוש ברוך הוא הפך את לבם של מצרים, מאוהבים לשונאים עכ"ד הבית הלוי.

והביאור בזה, כי בזמן שיוסף הצדיק היה חי ביניהם, השפיע עליהם מקדושתו הרבה, ולכך לא יכלו לוותר כלל על הפריעה, שהיא תוספת קדושה מיוחדת של עם ישראל, ורצו תמיד עוד קדושה. אבל כשמת יוסף ופסקה מהם השפעת קדושתו, התחילו לזלזל בקדושה, ורצו לוותר על הפריעה שהיא מוסיפה קדושה על האדם. אבל כיון שהיה חסר קדושה בעולם, התחיל השפע להפחת ולהתמעט, ולכך המצרים התחילו לשעבד את ישראל, ולגזור עליהם גזירות קשות. כיון שנפחת כח הקדושה שבעולם, ונפחת השפעת הברכה לעולם והתחיל להצר לישראל.

ובזה מבואר הטעם, ששבט יוסף עמדו על הברכה דווקא, כיון שיוסף הוא סמל הקדושה שבעולם, נמצא שיוסף הוא מקור השפע לברכות. לכך עמדו שבט יוסף לברך את העם, על מנת להוריד שפע ברכה לעולם, שבזכות הקדושה של יוסף ירד שפע לעולם. אבל הכל בתנאי, שבני ישראל ימשיכו בעצמם לילך בדרכו של יוסף, ובדרך הקדושה והטהרה שנהג יוסף ולימד את בניו.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן קפו

את אשר יאהב ה' יוכיח

"והיו שמיך אשר על ראשך נחשת והארץ אשר תחתיך ברזל"
(דברים כ"ח כ"ג).

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: פירש רש"י כאן "קללות הללו משה מפי עצמו אמרן, ושבהר סיני מפי הקדוש ברוך הוא אמרן כמשמען, ושם נאמר ואם לא תשמעו לי ואם תלכו עמי קרי, וכאן הוא אומר בקול ה' אלהיך, ידבק ה' בך יככה ה', הקל משה בקללותיו לאמרן בלשון יחיד, וגם כן בקללה זו הקל, שבראשונות הוא אומר את שמיכם כברזל ואת ארצכם כנחושה, שלא יהו השמים מזיעין כדרך שאין הברזל מזיע, ומתוך כך יהא חורב בעולם, והארץ תהא מזעת כדרך שהנחושת מזיע והיא מרקבת פירותיה, וכאן הוא אומר שמיך נחושת וארצך ברזל, שיהיו השמים מזיעין אף על פי שלא יריקו מטר, מכל מקום לא יהיה חורב של אבדון בעולם, והארץ לא תהיה מזיעה כדרך שאין הברזל מזיע, ואין הפירות מרקיבין, מכל מקום קללה היא בין שהיא כנחושת בין

שהיא כברזל, לא תוציא פירות וכן השמים לא יריקו מטר".

וצריך ביאור בדברי רש"י א] כיצד יתכן שמשה רבינו אמר קללות מפי עצמו ולא מפי הקדוש ברוך הוא, הרי כל התורה כולה נתנה מפיו של הקדוש ברוך הוא למשה רבינו, כמבואר בסנהדרין צט. "ואפילו אמר כל התורה כולה מן השמים, חוץ מפסוק זה שלא אמרו הקב"ה, אלא משה מפי עצמו אמרו, זהו כי דבר ה' בזה". ב] למה צריך לקלל פעמיים גם קללות מהקדוש ברוך הוא וגם קללות ממשה רבינו, ולא מספיק הקללות הראשונות.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר זה על פי הגמ' בבא קמא נ. "כל האומר הקדוש ברוך הוא ותרן, הוא יוותרו חייו". והוא תימה, שהרי הקב"ה רב חסד ומרחם על בריותיו, ומדוע לא מוותר לחוטאים. וביאר זה בנפש החיים (שער א פרק י"ב) שהקב"ה ברא את העולם, באופן שכל ההשפעה בעולם תבוא מכח מעשה האדם. ואם מעשיו טובים, הוא מחזק את כח הקדושה, ואז בא אליו שפע רוחני וגשמי. אבל כשמעשיו רעים וחוטא, הוא מחזק את כח הטומאה, ומקבל ענשו על ידי כחות הטומאה שחיזק אותם, והם רודפים אותו להענישו. וזהו חטאים תרדוף רעה, שהרע עצמו שעשו החוטאים, רודף אותם ומעניש אותם עיש"ה.

ומ"מ גם כשהקב"ה נותן רשות לכחות הרע, לשלוט באדם וליסר אותו, זהו לטובת האדם, כדי שיתעורר לשוב בתשובה, על ידי שרואה שבאים עליו יסורים מפשפש במעשיו, ומבין למה באו עליו יסורים. ולכך נאמר "ראה ה' והביטה כי הייתי זוללה" (איכה א'), וביאר זה בנפש החיים בפרקי אבות (פרק ה'). שבן סורר ומורה נוהג רק בבנו, כשהוא זולל וסובא. אבל מי שגידל יתום בתוך ביתו והוא זולל וסובא, לא נעשה דינו כבן סורר ומורה ואינו נענש כבן סורר ומורה. [כי זהו דין רק בבן אצל אביו]. וזהו שמקונן ירמיה הנביא, "כי הייתי זוללה", שהקב"ה מתנהג עמי כבן סורר ומורה שזולל וסובא, ונענש על מעשיו, ומה שאינו כן אצל שאר אומות העולם, שאף על פי שחוטאים לא נענשים, כיון שהם לא נחשבים בנים למקום.

ובזה יש לבאר ענין הקללות, שבזמן שבני ישראל חוטאים, וממילא מחזקין את כח הטומאה. וממילא צריכים להענש על מעשיהם הרעים, כדי לבטל את הטומאה שבאה ממעשיהם, וכדי להחזירם בתשובה. והקב"ה קבע שהעונש יהא קשה [שיהא חורב גדול בעולם, והפירות ירקיבו] וזה יבטל את כח הטומאה, וישיב אותם למוטב. אבל משה רבינו התפלל להקב"ה, שגם במצב שעם ישראל חוטאים וצריכים להענש, שהעונש יהא קל יותר [שלא יהא חורב גדול ושהפירות לא ירקיבו]. כי התפלל שהטומאה תתבטל גם בלא יסורים קשים ומרים, והתפלל שהקב"ה יפתח את לבם של בני ישראל, לשוב ממעשיהם הרעים, גם בעונש קל, ושלא יצטרכו לעונש קשה. והקב"ה הסכים עם משה בזה, וקיבל תפילתו שהעונש יהיה קל. והקב"ה אמר למשה רבינו לכתוב בתורה עונש קל לעבירות [וכוונת רש"י, משה מפי עצמו אמרן, שהתפלל להקב"ה שאלו יהיו הקללות, והקב"ה הסכים עמו].

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן קפז

ושמתי לך מקום אשר ינוס שמה

"והיה אם לא תשמע בקול ה' אלהיך לשמור לעשות את כל מצוותיו וחקתיו אשר אנכי מצוך היום ובאו עליך כל הקללות האלה והשיגוך" (דברים כ"ח ט"ו).

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: במדרש פליאה כתב "אם לא תשמע בקול ה' אלהיך ובאו עליך כל הקללות האלה והשיגוך, הדא הוא דכתיב, רבות רעות צדיק ומכולם יצילנו ה' ".

וצריך ביאור א] היכן רמוז בפסוק, ענין הצלת הצדיק מהרעות. אדרבה הרי נאמר ובאו עליך הקללות האלו והשיגוך. ב] הפסוק מדבר על רשעים, שהרי נאמר אם לא תשמע בקול ה', וכיצד המדרש מפרש הפסוק על צדיקים שהקב"ה יציל אותם מצרותיהם.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר דברי המדרש על פי הגמ' בסנהדרין קא: שאחיה השילוני [שהיה צדיק גמור], טעה וחתם לירבעם, שמוכן לעשות ככל אשר יצווהו. ואפילו אם יצווה אותו לעבוד עבודה זרה [כי סבר שהוא בא רק לנסות אותם האם שומעים לו], ולכך טעה יהוא המלך ועבד עבודה זרה, כיון שראה את חותמו של אחיה השילוני. וכתב בבן יהוידע שכיון שבא תקלה על ידי אחיה השילוני [בזה שחתם לירבעם], לכך נתגלגל אחיה השילוני ברבי שמעון בר יוחאי, והיה בצער מערה שלוש עשרה שנה, כדי לכפר על שגגה שבאה על ידו.

וכעין זה מבואר בשולחן ערוך בהלכות יום הכפורים (סימן תרכג ב), שבמנחה של יום הכפורים מפטיר ביונה. וכתב המשנה ברורה הטעם, כיון שיונה מדבר בענין התשובה, ועוד שאין יכולין לברוח מן השם יתברך, וביאר זה בשער הציון שפעמים האדם מתייאש מעצמו, וסבור שאינו יכול לתקן את חטאיו, ולכך מתרשל מלתקן ולשוב אל ה'. אבל זוהי טעות כי אם לא יתקן את חטאיו וימות בחטאו, יהא מוכרח לבוא עוד פעם בגלגול לעולם הזה, עד שיתקן את חטאיו, ורצון ה' יקום. והראיה מיונה שקיבל מהקדוש ברוך הוא נבואה לילך לנינוה ולהנבא עליה, ויונה סרב לילך, ולכך ברח לחוץ לארץ כדי שלא תשרה עליו שכינה, ולא יאמר את הנבואה לנינוה. אבל לבסוף נטבע בים, ונבלע על ידי דג גדול, עד שלבסוף התקיים רצון ה'. ומזה יזדרז האדם לתקן את חטאיו מהר, כי אם יתאחר וימות בחטאו, יהא מוכרח לבוא בגלגול, וימות ויסבול עוד חיבוט הקבר ושאר צרות. אבל לבסוף דבר ה' יקום עכ"ד. נמצא שהקדוש ברוך הוא לא מניח לאדם להשאר עם חטאים ועוונות, אלא שולחו עוד פעם לעולם הזה, כדי לתקן את אשר עוות.

ובזה נראה לבאר את דברי המדרש, רבות רעות צדיק, והכוונה שגם אם הצדיק נפגם בעוונות וחטאים אפילו בשגגה, וזהו

רע לצדיק. מכל מקום ומכולם יצילנו ה', שהקדוש ברוך הוא ישלח אותו עוד לעולם הזה, כדי לתקן חטאיו, שיהא נקי לעולם הבא. וזה רמוז בפסוק אם לא תשמע בקול ה' אלהיך לשמור לעשות את כל מצותיו וחקותיו, הוא בצדיק ששומר את כל מצוות ה', ורק באה שגגה לידו, כמו אחיה השילוני. ובאו עליך כל הקללות האלה והשיגוך, היינו שתבא לעולם הזה בגלגול, על מנת לתקן את החטא.

וביתר ביאור יש להסביר את דברי המדרש, על פי המבואר בכתבי האר"י הקדוש [שער הגלגולים הקדמה כב] שהרשעים לאחר פטירתם, נכנסים לגיהנום ומקבלים שם את ענשם על חטאיהם, ולאחר שנים עשר חדש מתכפר להם. וישנם רשעים שלא זוכים להכנס לגיהנום לאחר פטירתם, על מנת לכפר עוונם, ונפשם הולכת מדחי אל דחי בגלגולים משונים, בלי זמן קצוב, כי לפעמים יענשו כך עשרים שנה או מאה או אלף שנה. הכל לפי חומרת עוונותיהם שעשו, עד שמתמרקים מעט. ואחר כך נכנסים לגיהנום, על מנת להתכפר לגמרי.

אבל התלמידי חכמים והצדיקים שאין אור של גיהנום שולט בהם, ואינם יכולים למרק עוונותיהם בגיהנום. לכן הם צריכים להתגלגל בעולם הזה, למרק איזה חטא שהיה להם, כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא. והצדיקים בעולם הבא עולים ממדריגה אל מדריגה, אבל לא בפעם אחת. כי מיד לאחר פטירתם מעניש אותם, למרק ולנקות את העוונות החמורים שלהם, ואז מכניסים אותם למדריגה ראשונה במחיצתם. וכשמגיע הזמן להעלותם למדריגה נוספת יותר עליונה, יחזרו להעניש על מנת למרק ולנקות עוונות קלים יותר, ואחר כך יכניסום למעלה עליונה. וכשמגיע הזמן להעלותם לעוד מדריגה עליונה יותר, שוב יחזרו להעניש, על מנת למרק ולנקותם מעוונות קלים יותר, ואחר כך יכניסום למעלה עליונה, עד שיגיעו למחיצתם האמיתית זכים ונקיים.

ועיין עוד שם שכתב רבי חיים ויטאל וז"ל "וכבר כמה פעמים הייתי עם מורי ז"ל [הוא האר"י הקדוש] הולך בשדה, והיה אומר לי הנה איש אחד הנקרא בשם כך, והוא צדיק תלמיד חכם, ולסיבת עוון אחד פלוני שעשה בחייו, הוא עתה מתגלגל תוך אבן זה או צומח זה, וכיוצא בו וכו' ולפעמים היה מסתכל מרחוק חמש מאות אמה בקבר אחד, שבין עשרים אלף קברים אחרים, והיה רואה נפש המת הנקבר שם עומד על הקבר ההוא, והיה אומר לנו הקבר ההוא קבור בו איש פלוני ושמו פלוני, ומענישים אותו עונש פלוני על עוון פלוני וכאלה רבות לא יכילם רעיון.

ופעם אחת הייתי עם מורי ז"ל, ואמר לי כי היה רואה בעיניו איש אחד, מזמן דור התנאים, שמגולגל בעז אחת נקבה, לסיבת שהיה משמש מיטתו לאור הנר, ונודע שהויין ליה בנים נכפים, ונמצא שגרם לבניו שיהיו נכפים, ושימותו בקטנותם, והרי זה שופך דמים ממש, ולא עוד אלא ששופך דם בניו. ופעם אחרת אמר לנו, שהיה רואה בעיניו חכם אחד גדול מדור שלפנינו זה כמה שנים, שהגיע זמנו להעלות עתה למחיצה יותר עליונה ממה שהיה בתחילה, ולכן עתה בעת ההיא עצמה, ראה בעיניו שחזרו להעניש על דקדוקי מצוות קלות כנזכר לעיל, כדי להעלותו אל המעלה הגדולה ההיא, כי כפי ערך המעלה שמעלים אותו, צריך שיזדכך יותר אפילו בדקדוקי מצוות כחוט השערה כנזכר לעיל.

ומכלל הדברים שהיה נענש, אז לשתי סיבות האחת על שהסיח עצמו מן התפילין, באומרו יהי רצון מלפניך שלא ניגע לריק ולא נלד לבהלה, כמו שאומרים אחר קדושת ובא לציון גואל, ולהיותו מכוון בתפילה ההיא, הסיח דעתו מן התפילין, ונענש על זה הדקדוק הקל. ומה יעשה מי שאינו מכוון בתפילתו, ולא בתפילין שעל ראשו. גם נענש לפי שיום שבת אחת, יצא לרשות הרבים ונכנס מעט עפר לתוך מנעליו, והלך בו ארבע אמות ברשות הרבים בלי כוונה".

נמצא מדברי האר"י הקדוש, שגם אצל צדיקים ותלמידי חכמים, שייך עונש של גלגול בדומם או בצומח, על מנת לתקן ולמרק חטאים קלים שעשו, ואפילו לאחר שתקנו את החטא ונכנסו למדריגתם בעולם הבא, מכל מקום כשבאים לעלות למדריגה גבוהה יותר, צריכים לחזור ולמרק חטאים קלים מאוד, ורק אחר כך לעלות למחיצתם. כי הקדוש ברוך הוא מדקדק עם צדיקים כחוט השערה.

ובזה יש לבאר את דברי המדרש פליאה "אם לא תשמע בקול אלהיך ובאו עליך כל הקללות האלה והשיגוך, הדא הוא דכתיב רבות רעות צדיק ומכולם יצילנו ה' ". שכוונת המדרש, לצדיקים שבאים לעלות ממדריגה למדריגה עליונה יותר, שהם צריכים להענש על עוונות קלים מאוד, על מנת לזכות לעלות למדריגה גבוהה יותר. והוא רבות רעות צדיק. אבל מכולם יצילנו ה', שהקדוש ברוך הוא מגן עליהם ושומר עליהם, שהעונש יהיה קל, ומהר יזכו לעלות למדרגתם העליונה. ולכך נאמר בכתוב "ה' שומר צדיקים" [תהילים קמו ח]. ובזה העונש הקדוש ברוך הוא מגן עליהם כמבואר.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן קפה

שמא יגרום החטא

"אתם נצבים היום כלכם לפני ה' אלהיכם ראשיכם שבטכם זקניכם ושטריכם כל איש ישראל" (דברים כ"ט ט').

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: ברש"י "למה נסמכה פרשת אתם נצבים לקללות, לפי ששמעו ישראל מאה קללות חסר שתים, חוץ מארבעים ותשע שבתורת כהנים הוריקו פניהם, ואמרו מי יוכל לעמוד באלו, התחיל משה לפייסם אתם נצבים היום, הרבה הכעסתם למקום ולא עשה אתכם כלייה, והרי אתם קיימים לפניו".

וצריך ביאור א] למה פחדו מהקללות, הרי הקללות הם על עוברי עבירה, ואם ילכו בדרך הישר יבואו עליהם הברכות. ב] מה פייס אותם משה אתם נצבים, שלא עשה אתכם כליה, האם כוונתו שהקללות לא יגיעו אליהם גם אם יחטאו ח"ו, הרי הקדוש ברוך הוא כתב את הקללות בתורה, ואם כן ודאי שיגיעו לעוברי עבירה.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר זה על פי הגמ' בבא קמא נ. "וסביביו נסערה מאוד, מלמד שהקדוש ברוך הוא מדקדק עם סביביו אפילו כחוט השערה". ועל דרך זה נאמר אצל יעקב אבינו "קטנתי מכל החסדים ומכל האמת אשר עשית את עבדך" (בראשית ל"ב י"א). ופירש רש"י "נתמעטו זכויותי על ידי החסדים והאמת שעשית עמדי, לכך אני ירא שמא משהבטחתני נתלכלכתי בחטא ויגרום לי להמסר ביד עשו". ולכך חששו בני ישראל שמא יפגמו כחוט השערה, והקדוש ברוך הוא ידקדק עמהם ויעשה עמם כליה. ואמר להם משה רבינו, אף על פי שהקדוש ברוך הוא מדקדק עם חסידיו כחוט השערה, זהו רק כדי לנקות אותם ולזכך אותם, על מנת שיגיעו זכים וטהורים לעולם הבא. אבל לעולם לא יעשה עמהם כליה. כי כליה באה רק כשהאדם מתנתק מהקדוש ברוך הוא לגמרי. אבל כשהאדם הולך בדרך הישרה, ופעמים חוטא בשגגה, הקדוש ברוך הוא מעניש אותו, אבל לעולם לא יעשה עמו כליה. וגם בעונש כרת בעולם הבא הוא כן, שרק מי שהתנתק לגמרי מהקדוש ברוך הוא נכרת מהעולם הבא, אבל מי שמקושר אליו לא יכרת.

ועל דרך זה מבואר ברמב"ם בהלכות תשובה פרק ט הלכה א "מפי השמועה למדו למען יטב לך לעולם שכולו טוב, והארכת ימים לעולם שכולו ארוך וזהו העולם הבא. שכר הצדיקים הוא שיזכו לנועם זה ויהיו בטובה זו, ופרעון הרשעים, הוא שלא יזכו לחיים אלו אלא יכרתו וימותו, וכל מי שאינו זוכה לחיים אלו, הוא המת שאינו חי לעולם אלא נכרת ברשעו ואבד כבהמה, וזהו כרת האמורה בתורה שנאמר הכרת תכרת הנפש ההיא". וכוונת הרמב"ם שכלייה גמורה בעולם הבא, היא רק לנפש שניתקה לגמרי את הקשר עם הקדוש ברוך הוא, אבל מי שלא ניתק לגמרי את הקשר, יזכה לחיי העולם הבא לאחר שיתמרקו עוונותיו.

וכעין זה מבואר בשערי תשובה [שער ראשון אות ו] "ועתה בינה שמעה זאת כי הוא עיקר גדול, אמת הדבר כי יש מן הצדיקים שנכשלים בחטא לפעמים, כענין שנאמר "כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא" [קהלת ז כ], אכן כובשים את יצרם מאת פעם, ואם יפלו בחטא פעם אחת לא ישנו לו, ונקוטו בפניהם וחוזרים בתשובה. אך כל אשר אינו נזהר מחטא ידוע ואינו מקבל על נפשו להשמר ממנו, גם אם הוא מהעוונות הקלים, אף על פי שהוא נזהר מכל העבירות שבתורה, קראוהו חכמי ישראל מומר לדבר אחד [חולין ד.] ואת פושעים נמנה, וגדול עונו מנשוא, כי אם אמר יאמר העבד לרבו, כל אשר תאמר אלי אעשה זולתי דבר אחד, כבר שבר עול אדוניו מעליו, והישר בעיניו יעשה, ועל הענין הזה נאמר "ארור אשר לא יקים את דברי התורה הזאת לעשות אותם" [דברים כז כו]. ביאורו אשר לא יקבל על נפשו לקיים כל דברי התורה מראש ועד סוף". עכ"ד.

והביאור בדבריו שאדם שנכשל בחטא לפעמים, לא נחשב שניתק את הקשר עם הקדוש ברוך הוא, כיון שהוא נשמר מכל העבירות שבתורה. אבל אדם שלא נזהר מחטא ידוע, ולא מקבל על עצמו להשמר ממנו, ניתק קשר עם הקדוש ברוך הוא, כיון ששבר וניתק מעליו עול מלכות שמים, כי מקיים

מצוות רק מחמת שהם נוחים לעשותם. וזהו כבר אינו עבד ה'. כי עבד מקיים כל מה שאומר לו האדון לעשות, גם כשמבין וגם כשלא מבין, וגם כשהדבר קל לעשותו, וגם כשהדבר קשה לעשותו. והוא מה שאומר משה רבינו לבני ישראל, שהרבה פעמים הכעסתם למקום ולא עשה אתכם כליה.

כיון שלא שברתם עול אדוניכם מעליכם.

כי כל הקללות באים רק במצב שבני ישראל שוברים עול אדוניהם מעליהם, אבל בזמן שלא שוברים מעליהם עול אדוניהם, לא באה עליהם כליה גם אם נכשלים בחטא. והכליה שבאה על ישראל בחורבן הבית, היתה רק משום שפרקו מעליהם עול מלכות שמים. כמבואר בגמ' יומא ט: "מקדש ראשון מפני מה חרב מפני ג' דברים שהיו בו עבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים". שעל ידי ג' עבירות חמורות אלו ביטלו עולו של מקום מעליהם. וזה בא להם מחמת שלא העריכו והחשיבו את התורה. כמבואר בגמ' נדרים פא. על מה עזבה הארץ על עזבם את תורתי, שלא ברכו בתורה תחילה. ולא החשיבו והעריכו את התורה כראוי. ומחמת זה הגיעו לבטל עולו של מקום מעליהם. וכן בבית המקדש השני שנחרב מחמת עוון שינאת חינם, הוא שביטלו מעליהם עולו של מקום, והתירו לעצמם לשנוא את חבריהם. ופגמו בעוונות של בין אדם לחבירו.

ונמצא לפי זה שהתיקון לעוונות שנחרב בהם בית המקדש, הוא להתחזק בקבלת עול מלכות שמים. ולקבל על עצמנו לקיים כל אשר יאמר ה'. ובזה יש לבאר דברי חז"ל "אמר לו הקדוש ברוך הוא לדוד, דוד בני אפילו אתה מקימני כמה פעמים איני קם, ואימתי אני קם, עתה אקום, כל זמן שהיא [ירושלים] מוכפשת באפר, כביכול [אף אני כן], אלא כשיגיע אותו היום שכתוב בו התנערי מעפר קומי שבי ירושלים [ישעיה נב] באותה שעה הס כל בשר מפני ה' למה כי נעור ממעון קדשו, אמר ר' אחא כהדא תרנגולתא דמנערה אגפה מן קוטמא" [כאותה תרנגולת המנערת את עצמה מן האפר] [בראשית רבה וישלח]. וכוונת המדרש שכל זמן שירושלים מושפלת בגלותה, השכינה גם כן היא בגלות. וצריך ביאור מהו ענין "שכינתא בגלותא" ועיין שיחות מוסר [תשלא ב] מה שביאר בזה.

ולפי המבואר לעיל נראה שענין שכינתא בגלותא, הוא ענין פריקת עול מלכות שמים. כי הסיבה שהביאה לחורבן בית המקדש, היא שבני ישראל שברו מעליהם, את עולו של מקום. ולכך גלו כמו שנתבאר. וכיון שעדיין לא נבנה בית המקדש, זהו סימן שעדיין לא נתקן שורש החטא של פריקת עול מלכות שמים. וכל זמן שבית המקדש חרב, חסר לנו קבלת עול מלכות שמים מושלמת, שאין לנו בעולמנו אלא רצון ה', והוא ענין שכינתא בגלותא. והבן.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן קפט

סור מרע ועשה טוב

"לעברך בברית ה' אלהיך ובאלתו אשר ה' אלהיך כורת עמך היום"
(דברים כ"ט י"א)

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: במדרש תנחומא "לעברך בברית ה' אלהיך ובאלתו, שלש בריתות כרת הקדוש ברוך הוא עם ישראל, אחת כשיצאו ממצרים, ואחת בחורב, ואחת כאן. ולמה כרת הקדוש ברוך הוא עמהם כאן, מפני שאותה שבחורב ביטלוה ואמרו אלה אלהיך ישראל, לפיכך חזר וכרת עמהם בחורב, וקבע עליה קללה במי שחוזר בו, וכן הוא אומר וכל ישראל עברו את תורתך וגו' ".

וצריך ביאור בדברי המדרש תנחומא א] התנחומא ביאר מדוע צריך ברית שלישית [כי בטלו את הברית השניה], אבל עדיין קשה מדוע צריך לברית השניה, הרי כבר קיבלו הברית כשיצאו ממצרים. ב] מה שביאר התנחומא שצריך ברית שלישית, כיון שביטלו את הברית בחורב, קשה שהרי הרשעים שעבדו לעגל נענשו במגיפה [או בהשקיית המים על ידי משה רבינו]. ונשארו הצדיקים שלא חטאו בעגל, והם לא צריכים ברית נוספת. ג] הרי גם לאחר שבטלו את הברית שבחורב ועשו את העגל, מכל מקום הברית לא בטלה, שהרי הם התחייבו לקיים את הברית, ומי שאכל שום יחזור ויאכל שום, ומדוע צריך לחזור ולקבל ברית נוספת.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי לבאר זה על פי הכתוב "ואעבור עליך ואראך מתבוססת בדמיך ואומר לך בדמיך חיי ואומר לך בדמייך חיי" (יחזקאל ט"ז ו'). ופירש רש"י "וששינה לומר שני פעמים, לפי שבדם פסח ודם מילה נגאלו". וביארו רבותינו בזה שמצרים היו בגדר ערוות הארץ, ומשוקעים בטומאה גדולה של עבודה זרה וגילוי עריות. ועם ישראל הושפע לרעה מהם כמבואר באור החיים שבזמן היציאה ממצרים הגיעו לארבעים ותשע שערי טומאה (עיין אור החיים שמות ג ח). כי הושפעו לרעה מהעבודה זרה וגילוי עריות של מצרים. ולכך הקדוש ברוך הוא נתן להם קרבן פסח, שענינו שחיטה של הכבש שהוא עבודה זרה של מצרים, ועל ידי זה הם מתנתקים מעבודה זרה. ועל ידי דם המילה, הם מתקנים את פגם הברית, ובזה מתנתקים מגילוי עריות.

וזוהי הברית הראשונה שכרתו עם הקדוש ברוך הוא, לנתק את העבודה זרה וגילוי עריות שנקשרו אליהם. וזהו סור מרע (עיין כריתות ט.). אבל עדיין חסר להם ברית של עשה טוב, שהוא ברית לקבל התורה ועמלה של תורה. וזוהי ברית שניה שקבלו בחורב, לקבל עולה של תורה ולקיים ככל הכתוב בה. וכמבואר בנדרים לב. "גדולה תורה שאלמלא תורה לא נתקיימו שמים וארץ, שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי". שהוא ברית לקבל ולקיים את התורה כולה ולעמול בה תמיד.

אבל כשחטאו בעגל ואמרו "אלה אלהיך ישראל", ביטלו את כל הברית עם הקדוש ברוך הוא. ובטלו את הברית שקבלו ביציאה ממצרים שקבלו שלא לעבוד עבודה זרה, וכאן עבדו עבודה זרה, ועברו על גלוי עריות כמו שנאמר "ויקומו לצחק" (שמות ל"ב ו'). ובטלו גם את הברית של קבלת התורה, כיון שפגמו באמונה בקדוש ברוך הוא, ושוב אין ערך לקבלת התורה שבחורב.

וכיון שעברו על הברית עם הקדוש ברוך הוא, שוב חסר לכלל ישראל את הקשר עם הקדוש ברוך הוא על קבלת התורה. כי דור המדבר נחשבו לדור מקבלי התורה, כמו שאחז"ל "לא נתנה תורה לידרש אלא לאוכלי המן" (ילקוט בשלח רנח). וכיון שהיה פגם בדור מקבלי התורה, היה חסר בקבלת התורה של כלל ישראל. ואף על פי שרק הרשעים חטאו בעגל ונענשו, מכל מקום עם ישראל נחשב כגוף אחד. וכשחלק מהגוף נפגע הכאב הוא בכל הגוף, ולכך נאמר "וביום פקדי ופקדתי עליהם חטאתם" (שמות ל"ב ל"ה). ופירש רש"י "ותמיד תמיד כשאפקוד עליהם עוונותיהם, ופקדתי עליהם מעט מן העוון הזה עם שאר העוונות, ואין פורענות בא על ישראל שאין בה קצת מפרעון עוון העגל". ולכך הוצרכו לקבל עליהם ברית התורה פעם נוספת בערבות מואב וכמבואר בתנחומא.

וכעין זה מבואר בפרקי דרבי אליעזר [פרק מה] "לקח משה את הלוחות והיה יורד, והיו הכתובין סובלין את עצמן ואת משה עמן. וכשראו את התופים ואת המחולות ואת העגל, ברחו הכתובים ופרחו מן הלוחות, ונמצאו כבדין על ידי משה. ולא יכול משה לסבול את עצמו ולא את הלוחות והשליכן מידיו ונשתברו, שנאמר וישבר אותם תחת ההר" [שמות לב יט]. כי לפני שחטאו בני ישראל ולא ביטלו את הברית עם הקדוש ברוך הוא, לקבל עליהם עולה של תורה, ולקיים ככל הכתוב בה. אז האותיות היו כתובות על הלוחות. והיו הלוחות נושאות את עצמן ואת משה עמהם. וכמו ארון הברית שהיה נושא את נושאיו כמבואר בסוטה לה. כך הלוחות נשאו את עצמן ואת משה שנשא אותם. אבל בזמן שחטאו בעגל, וביטלו את הברית שקיבלו בחורב, לקיים עליהם את התורה. שוב פרחו האותיות כי הברית לקבלת התורה התבטלה, ושוב אין מקומה של התורה בעולם הזה, רק בעולם הבא, ולכך חזרו האותיות לשורשן העליון בעולמות העליונים.

אמנם עדיין יש לתמוה, מדוע גם הנשים הוצרכו לקבל עליהם את ברית התורה פעם שלישית, הרי הנשים לא חטאו בחטא העגל כלל, כמבואר בפרקי דרבי אליעזר [פרק מה] "שמעו הנשים ולא רצו [ליתן את תכשיטיהן לעגל], ולא קיבלו עליהן ליתן נזמיהן לבעליהן, אלא אמרו להם לעשות עגל תועבה שאין בו כח להציל, לא נשמע לכם, ונתן הקדוש ברוך הוא שכרן בעולם הזה שהן משמרות ראשי חדשים יותר מן האנשים, ונתן להם שכר לעולם הבא שהן עתידות להתחדש כמו ראשי חדשים, שנאמר המשביע בטוב עדיך תתחדש כנשר נעוריכי" [תהילים קג ה]. וכיון שהנשים לא חטאו בעגל כלל, אם כן מדוע הוצרכו גם הנשים לקבל עליהם פעם נוספת את ברית התורה.

וחשבתי להסביר זה, על פי הגמ' ברכות יז. שמבארת במה זוכות הנשים לעולם הבא, בזכות שעוזרות לבעליהם ולבניהם ללמוד תורה ולקיימה. נמצא שכל תפקידן של הנשים, הוא לדאוג לבעליהם ולבניהם שיוכלו לקיים את התורה. ובזה נוטלות בשכר התורה שלהם. ואם כן כשהבעלים והבנים הפרו את ברית התורה,

על ידי העגל שעשו, והתבטלה הברית אצל האנשים. ממילא התבטלה גם הברית של הנשים, כי כל הברית שלהן הוא לעזור לאנשים לקיים התורה, וכיון שבטלה ברית התורה אצל האנשים, ממילא אין לנשים כבר תפקיד לדאוג לאנשים.

ומכל מקום כיון שהנשים בעצמן רצו את ברית התורה, ורק מחמת העגל שעשו האנשים התבטלה ברית התורה. קיבלו הנשים שכר, שהן משמרות ראשי חדשים יותר מן האנשים. ולא עושות מלאכה בראשי חדשים. והוא מידה כנגד מדה, כיון שהנשים רצו לקבל על עצמן את ברית התורה, להיות סור מרע ועשה טוב. לכך בראשי חדשים הן שובתות ממקצת מלאכות, כדי שיוכלו להתבונן בראש חדש, האם קיבלנו על עצמנו את ברית התורה בחדש הקודם, והאם עזרנו לבעלים ולבנים ללמוד תורה ולקיים את מצוות התורה. ועל ידי התבוננות זו בראשי חדשים, יוכלו הנשים להתחזק יותר בחדש הבא, לסייע לבעליהם ולבניהם יותר ולזרזם יותר בלימוד התורה. ובזה יזכו הנשים לעולם הבא כמבואר בפרקי דרבי אליעזר "ונתן להם שכר לעולם הבא שהן עתידות להתחדש כמו ראשי חדשים". כי בזכות ההתחזקות שעושות הנשים בכל ראש חודש, יזכו להתחדש בעולם הבא בראשי חדשים.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן קצ

תכלית חכמה תשובה ומעשים טובים

"ומל ה' אלהיך את לבבך ואת לבב זרעך לאהבה את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך למען חייך" (דברים ל' ו')

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: כתב בבעל הטורים "את לבבך ראשי תיבות אלול, לכך נהגו להשכים להתפלל סליחות מראש חודש אלול ואילך, וכן לולא האמנתי לראות בטוב ה' אותיות אלול, שמאלול ואילך חרדתי נגד ה', את לבבך ואת, בגמטריה זה לימות המשיח, וסמיך ליה ואתה תשוב והותירך, שאם תשוב בתשובה שלימה מיד תהא נגאל" עכ"ד בעל הטורים.

וצריך ביאור א] כיון שהקדוש ברוך הוא מל את ליבנו מראש חודש אלול, אם כן לכאורה אדרבה אין צריך לומר סליחות, שהרי הקדוש ברוך הוא כבר מל את לבנו. ב] הפסוק לולי האמנתי לראות בטוב ה', בפשוטו אומר דוד המלך, שאם לא הייתי מאמין שמגיע לי חלק בעולם הבא, לא הייתי מחזיק מעמד נגד רודפי וצרי. ואם כן מה קשור פסוק זה לחודש אלול. ג] באותו פסוק שרמוז חודש אלול, רמוז גם ימות המשיח, וצריך ביאור מה הקשר בין אלול לבין ימות המשיח.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר זה על פי הגמ' ברכות יז. "מרגלא בפומיה דרבא תכלית חכמה תשובה ומעשים טובים". וזהו תימה שהרי תכלית החכמה, הוא שאדם לא יחטא כלל כמו שאחז"ל "אשרי מי שלא חטא" (סוכה נג.). וביארו זה בעלי המוסר [עיין בספר מסילה העולה סימן ט], שתשובה אינה קשורה דוקא לחטאים ועוונות, אלא ענין התשובה עיקרה קורבה לקדוש ברוך הוא. כי אף על פי שהאדם עובד את ה', מכל מקום עליו לראות כמה האדם מכניס את הקדוש ברוך הוא בתוך עבודתו, וכמה העבודה היא בגדר של מצוות אנשים מלומדה. וזוהי תכלית החכמה, לשוב תמיד אל הקדוש ברוך הוא, שעבודת ה' תהא יותר מרוממת. ולכך בתפילת העמידה מתפללים, השיבנו אבינו לתורתך והחזירנו בתשובה שלימה לפניך. ורק אחרי כן מתפללים, סלח לנו אבינו כי חטאנו מחול לנו מלכינו. ולכאורה זהו תימה כיצד שייך תשובה לפני עוונות. אלא שהכוונה כאן, על תשובה בעבודת ה', שהדרך שנעשית העבודה, היתה בצורה לא מושלמת כל כך, ובלי הרבה לב בעשיית המצוה עכ"ד.

וזהו כל מהותו של חודש אלול, שהאדם צריך להתעורר ולפשפש בעבודת ה' שלו כיצד נעשית, ועליו לחפש דרך חדשה בעבודת ה', עם יותר כוונה ועם יותר לב בעבודה. ולכך רמוז בפסוק לבב זרעך מלשון זריעה, כי זריעה היא תחילת התהליך של צמיחה, שהכל מתחיל מרגע הזריעה. וכן בחודש אלול, האדם צריך לזרוע מחדש את הדרך שלו בעבודת ה'. כי הקדוש ברוך הוא מל אצלנו את ערלת הלב בחודש אלול, כדי שנוכל להתחיל עבודה חדשה עם יותר לב לאבינו שבשמים. ולכך רמוז חודש אלול, דווקא בפסוק לולא האמנתי לראות בטוב ה', שדרשו חז"ל "למה נקוד על לולא אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא, רבונו של עולם מובטח אני בך שאתה משלם שכר טוב לצדיקים לעתיד לבוא, אבל איני יודע אם יש לי חלק ביניהם אם לאו, שמא יגרום החטא" (ברכות ד.). כי בחודש אלול האדם צריך לחשוש ולפחד, שמא עבודת ה' שלו לא מספיק טובה כמו שנתבאר, ושמא כל עבודתו היא בבחינת מלומדה.

ולכן רמוז חודש אלול גם בפסוק של ימות המשיח, כיון שחודש אלול מחייב את האדם לשנות דרכו בעבודת ה', שתהא בדרגה יותר מרוממת. וכך הוא בימות המשיח, שתהא עבודת ה' חדשה, יותר גבוהה ויותר מרוממת. וכמבואר ברמב"ם בפרק ט מהלכות תשובה הלכה ב "ומפני זה נתאוו כל ישראל נביאיהם וחכמיהם לימות המשיח, כדי שינוחו ממלכויות, שאינן מניחות להן לעסוק בתורה ובמצוות כהוגן. וימצאו להם מרגוע, וירבו בחכמה כדי שיזכו לחיי העולם הבא, לפי שבאותן הימים תרבה הדעה והחכמה והאמת, שנאמר כי מלאה הארץ דעה את ה', ונאמר ולא ילמדו איש את אחיו ואיש את רעהו, ונאמר והסירותי את לב האבן מבשרכם".

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן קצא

כתר תורה מונח בקרן זוית

"כי המצוה הזאת אשר אנכי מצוך היום לא נפלאת היא ממך ולא רחוקה היא" (דברים ל' י"א)

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: בתנחומא כאן "משל לבת מלכים שלא היה אדם מכירה, והיה למלך אוהב אחד והיה נכנס אצלו בכל שעה והיתה בתו עומדת לפניו, אמר לו המלך ראה היאך אני מחבב אותך שאין בריה מכיר את בתי, והיא עומדת לפניך. כך אמר הקדוש ברוך הוא לישראל, ראו כמה אתם חביבים עלי דכתיב ונעלמה מעיני כל חי, אבל אתם לא נפלאת היא ממך אלא קרוב אליך הדבר, ובזמן שתקרבו את התורה אף אתם קרובים לי, שנאמר לבני ישראל עם קרובו". משמע מדברי התנחומא שהתורה נמשלה לבתו של מלך, וישראל נמשלו לאוהבו של מלך שהותר לו לבוא לפני המלך כשבתו לפניו.

וצריך ביאור מדברי המדרש רבה פרשת תרומה על הפסוק "ויקחו לי תרומה" (שמות כ"ה ב') "משל למלך שהיה לו בת יחידה, בא אחד מן המלכים ונטלה ביקש לילך לו לארצו וליטול אשתו, אמר לו בתי שנתת לך יחידית היא, לפרוש ממנה איני יכול לומר לך אל תטלה איני יכול לפי שהיא אשתך, אלא זו טובה עשה לי שכל מקום שאתה הולך, קיטון אחד עשה לי שאדור אצלכם שאיני יכול להניח את בתי, כך אמר הקדוש ברוך הוא לישראל, נתתי לכם את התורה לפרוש ממנה איני יכול, לומר לכם אל תטלוה איני יכול, אלא בכל מקום שאתם הולכים בית אחד עשו לי שאדור בתוכו, שנאמר ועשו לי מקדש". ומשמע מדברי המדרש כאן, שהתורה נמשלה לבת של מלך שנשאת לאוהבו, ולכאורה זה סותר לדברי התנחומא, שהמשיל את התורה רק לבת מלך שמותר לאוהבו של מלך להכנס ולראותה וצ"ע.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר זה על פי דברי הרמב"ם בהלכות תלמוד תורה פרק ג הלכה א "בשלשה כתרים נכתרו ישראל, כתר תורה וכתר כהונה וכתר מלכות, כתר כהונה זכה בו אהרון, שנאמר והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהנת עולם, כתר מלכות זכה בו דוד, שנאמר זרעו לעולם יהיה וכסאו כשמש נגדי, כתר תורה הרי מונח ועומד ומוכן לכל ישראל, שנאמר תורה צוה לנו משה מורשה קהילת יעקב, כל מי שירצה יבא ויטול, שמא תאמר שאותם הכתרים גדולים מכתר תורה, הרי הוא אומר בי מלכים ימלוכו ורוזנים יחוקקו צדק בי שרים ישורו, הא למדת שכתר תורה גדול משניהם". וכוונת התנחומא שהתורה משולה לאוהבו של מלך, שיש לו רשות להכנס עם המלך ולראותה. כי לכל אחד מישראל יש אפשרות להכנס ולראות את התורה כמו שכתב הרמב"ם, שכתר תורה מונח ועומד לכל ישראל. אבל לאחר

שלקח את התורה ולמד אותה, זהו כבר גדר של נישואין והוא המדרש ויקחו לי תרומה, שהתורה נחשבת ככלה שנשאת.

וכעין זה מבואר באבן שלימה להגר"א [בפרק ח' ס"ק כ"ד] שכל התורה שלמד אדם במעי אמו, יכול להשיג אותה, ואם לא השיג אותה נענש הרבה על זה, שהתורה שלמד במעי אמו הוא מסוגל להשיגה עכ"ד, וזהו כמלך שמרשה לאוהבו לראות את בתו, אבל עדיין לא נתן לו אותה לאשה, ורק לאחר שעמל בתורה, נחשב שנשא את בתו של מלך. וכמו שכתב ברמב"ם בסוף הלכות שמיטה ויובל "ולא שבט לוי בלבד, אלא כל איש ואיש מכל באי העולם, אשר נדבה רוחו אותו והבינו מדעו להבדל לעמוד לפני ה' לשרתו ולעובדו לדעה את ה', והלך ישר כמו שעשאהו האלהים, ופרק מעל צוארו עול החשבונות הרבים אשר בקשו בני האדם, הרי זה נתקדש קדש קדשים, ויהיה ה' חלקו ונחלתו לעולם ולעולמי עולמים, ויזכה לו בעולם הזה דבר המספיק לו כמו שזכה לכהנים וללויים, הרי דוד ע"ה אומר ה' מנת חלקי וכוסי אתה תומיך גורלי". וכאן זהו גדר של נישואין, שה' מנת חלקו ונחלתו לעולם. וכמבואר במדרש.

וכעין זה מבואר בפרקי דרבי אליעזר [פרק א] "מעשה ברבי אליעזר בן הורקנוס, שהיו לאביו חורשים, והיו חורשין על גבי המענה, והוא היה חורש בטרשין. ישב לו והיה בוכה אמר לו אביו מפני מה אתה בוכה, שמא מצטער אתה שאתה חורש בטרשין, עכשיו אתה חורש על גבי המענה. ישב לו על גבי המענה והיה בוכה, אמר לו מפני מה אתה בוכה שמא מצטער אתה, שאתה חורש על גבי המענה אמר לו לאו. ולמה אתה בוכה, אמר לו שאני מבקש ללמוד תורה, אמר לו והלא בן עשרים ושמונה שנים אתה ואתה מבקש ללמוד תורה. אלא קח לך אשה ותוליד לך בנים ואתה מוליכן לבית הספר. עשה שתי שבתות ולא טעם כלום, עד שנגלה לו אליהו זכרונו לברכה ואמר לו בן הורקנוס למה אתה בוכה, אמר לו מפני שאני מבקש ללמוד תורה, אמר לו אם אתה מבקש ללמוד תורה עלה לירושלים אצל רבן יוחנן בן זכאי.

עמד והלך אצל רבן יוחנן בן זכאי ישב לו והיה בוכה. אמר לו מפני מה אתה בוכה אמר לו מפני שאני מבקש ללמוד תורה. אמר לו בן מי אתה ולא הגיד לו. אמר לו מימיך לא למדת קריאת שמע ולא תפילה ולא ברכת המזון, אמר לו לאו. אמר לו עמוד ואלמדך שלשתן. ישב והיה בוכה. אמר לו בני מפני מה אתה בוכה. אמר לו שאני מבקש ללמוד תורה. והיה אומר לו שתי הלכות כל ימי השבוע. והיה חוזר לו עליהן ומדבקן. עשה שמונה ימים ולא טעם כלום, עד שעלה ריח פיו לפני רבן יוחנן בן זכאי והעמידו מלפניו. ישב והיה בוכה אמר לו מפני מה אתה בוכה. אמר לו מפני שהעמדתני מלפניך כאדם שמעמיד מלפניו מוכה שחין. אמר לו בני כשם שעלה ריח פיך מלפני, כך יעלה ריח חוקי תורה מפיך לשמים וכו'.

אמרו בניו של הורקנוס לאביהם, עלה לך לירושלים ונדה את בנך אליעזר מנכסיך, ועלה לירושלים לנדותו, ומצא שם יום טוב לרבן יוחנן בן זכאי. והיו כל גדולי המדינה סועדין אצלו וכו' אמרו לו, הרי אביו של רבי אליעזר בא אמר להם עשו לו מקום, ועשו לו מקום והושיבו אותו אצלו. ונתן עיניו ברבי אליעזר אמר לו, אמור לנו דבר אחד מן התורה. אמר לו רבי אמשול לך משל למה הדבר דומה, לבור הזה שאינו יכול להוציא מים יותר ממה שהיה מוציא

[שאינו יכול ליתן מים, יותר ממה שנתנו לתוכו]. כך אני איני יכול לומר דברי תורה יותר ממה שקיבלתי ממך. אמר לו, אמשול לך משל למה הדבר דומה, למעין זה שהוא נובע ומוציא מים, ויש בכחו להוציא מים יותר ממה שהוא מכניס. כך אתה יכול לומר דברי תורה יותר ממה שקבלו בסיני. אמר לו שמא ממני אתה מתבייש, הריני עומד מאצלך. עמד רבן יוחנן בן זכאי והלך לו לחוץ.

והיה רבי אליעזר יושב ודורש ופניו מאירות כאור החמה, וקרנותיו יוצאות כקרנותיו של משה, ואין אדם יודע אם יום ואם לילה. בא רבן יוחנן מאחוריו ונשקו על ראשו. אמר לו אשריכם אברהם יצחק ויעקב, שיצא זה מחלציכם, אמר הורקנוס למי אמר כך. אמרו לו לאליעזר בנך. אמר להם לא כך היה לו לומר, אלא אשרי אני שיצא זה מחלצי. היה רבי אליעזר יושב ודורש, ואביו עומד על רגליו. כיון שראה אביו עומד על רגליו נבהל. אמר לו אבא שב, שאיני יכול לומר דברי תורה ואתה עומד על רגליך. אמר לו בני, לא על כך באתי אלא לנדותך מנכסי. ועתה שבאתי לראותך וראיתי כל השבח הזה, הרי אחיך מנודים מהם והם נתונים לך במתנה. אמר לו אני שווה כאחד מהם, אילו קרקעות בקשתי מלפני הקדוש ברוך הוא, היה לפניו ליתן לי, שנאמר לה' הארץ ומלואה תבל ויושבי בה [תהילים כד א]. ואילו כסף וזהב בקשתי היה נותן לי, שנאמר לי הכסף והזהב נאום ה' צבאות [חגי ב ח] אלא לא בקשתי מלפני הקדוש ברוך הוא אלא תורה בלבד, שנאמר על כן כל פקודי כל ישרתי כל ארח שקר שנאתי" [תהילים קיט קכח]. עכ"ל.

נמצא שרבי אליעזר בן הורקנוס בתחילה, היה בבחינת אוהבו של מלך שמותר לו להכנס ולראות את בתו של המלך. אבל עדיין לא זכה לישא את בתו של המלך. ולכך תמיד היה בוכה, כי הצטער מאוד שלא זכה ליקח את בתו של המלך, ולא זכה לכתרה של תורה והיה בן עשרים ושמונה שנים, ולא זכה כלל לתורה. והצטער מאוד על זה. ולכך נגלה אליו אליהו הנביא, ואמר לו שאם ילך לבית מדרשו של רבן יוחנן בן זכאי, שם יזכה להיות בבחינת נושא את בתו של המלך, ויזכה לכתרה של תורה. ולבסוף כשזכה לכתרה של תורה, נהפך להיות כמעיין הנובע וחידש דברים שלא שמעתן אוזן, כיון שנשא את בתו של המלך ונהיה חתן המלך, וכמו שהחתן זוכה לקורבה גדולה מהמלך ונותן לו מתנות רבות, כך זכה רבי אליעזר לתורה מרובה מהקדוש ברוך הוא, [עיין בדרך ה' להרמח"ל]. וזכה שפניו האירו כאור החמה וקרנותיו היו יוצאות כקרנותיו של משה, שגם אלו מתנות שהקדוש ברוך הוא נתן למשה רבינו, כשקיבל את התורה. כך נתן הקדוש ברוך הוא מתנות אלו לרבי אליעזר.

אבל אביו של רבי אליעזר בן הורקנוס בתחילה לא ידע רז זה. כי סבר שרק מי שלמד תורה בילדותו יכול לזכות לכתרה של תורה. ומי שלא למד בילדותו, לא מסוגל לזכות לכתרה של תורה. ולכך אמר לרבי אליעזר קח לך אשה והוליד בנים, והם ילמדו תורה מילדותם ואז יזכו לכתרה של תורה. אבל כשראה אביו שרבי אליעזר הצליח לזכות לכתרה של תורה, הבין שכתר תורה מונח בקרן זוית, וכל הרוצה ליטול יבוא ויטול, אפילו מי שלא למד תורה בילדותו. ולכך כעס על שאר בניו, שלא הלכו ללמוד תורה ולזכות לכתרה של תורה, ולכן הדיר אותם מנכסיו. ועל דרך זה מבואר בדברי הגר"א באבן שלימה [בהגהה פרק יא ס"ק ה] "התורה נקראת ארוסה כמו שכתוב פסחים מט: כל הלומד תורה בפני עם הארץ, כאלו בועל ארוסתו בפניו. ואמר

ארוסתו דכבר ארוסה היא מסיני, כמו שנאמר תורה צוה לנו משה מורשה אל תקרי מורשה, אלא מאורסה. אלא שאינה נשואה עד שילמוד אותה. וכמו שנאמר כי אם בתורת ה' חפצו, בתחילה תורת ה' ואחר כך היא תורתו".

ומכל מקום גם לאחר שאדם זכה לכתרה של תורה, צריך תמיד לחזור עליה ולא להסיח דעתו מהתורה. כמו שאמרו חז"ל "אלו דברי תורה שקשין לקנותם ככלי זהב וכלי פז, ונוחין לאבדן ככלי זכוכית" [חגיגה טו.] ולכך מבואר בגמ' פסחים עב. "תאני מיניה ארבעין זימנין ודמי ליה כמאן דמנחא בכיסיה" והקשה הגר"א מדוע נקט לשון כאלו מונח בכיס, ולא נקט לשון כמונח בקופסא. וביאר שחז"ל באו לרמז למה שאמרו "אדם עשוי למשמש בכיסו בכל שעה" [בבא קמא קיח:] וזהו שאמר שאף על פי שלמד ממנו את ההלכה ארבעים פעמים, מכל מקום היה ממשמש בו כל שעה ושעה, כדי שלא ישכח ויאבד את ממונו. עכ"ד. כי אף על פי שזכה לכתרה של תורה, ונחשב כנשא את בתו של המלך, מכל מקום אם יסיח דעתו ממנה, יטלו ממנו את התורה, כי בזה שמסיח דעתו מן התורה, זהו סימן שלא מעריך כל כך את התורה.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן קצב

והיו עיניך רואות את מוריך

"וילך משה וידבר את הדברים האלה אל כל ישראל" (דברים ל"א א').

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: כתב בעל הטורים "וילך משה, לעיל מיניה לאברהם ליצחק וליעקב, וסמיך ליה וילך משה, שהלך אליהם להגיד להם, כי קיים הקדוש ברוך הוא את שבועתו, והכניס ישראל לארץ, ואיתא במדרש שהמתים מספרים זה עם זה".

וצריך ביאור א] כיצד אמר להם שהקדוש ברוך הוא קיים השבועה, הרי עדיין לא נכנסו לארץ, שהיו בעבר הירדן, ומשה רבינו עצמו, לא נכנס לארץ. ב] מדוע משה צריך להראות לאבות ולומר להם, הרי הקדוש ברוך הוא יכל להודיע להם, ולא משה רבינו. ג] כאן זה היה כבר ביום מותו של משה רבינו, ואם כן יכל להמתין עד שימות, ויראה את האבות בגן עדן או כשיוצאים להקביל את פניו, ואז יודיע להם זה.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: עיין בגמ' ברכות יח: "ויאמר ה' אליו זאת הארץ אשר נשבעתי לאברהם ליצחק וליעקב לאמר, מאי לאמר, אמר הקדוש ברוך הוא למשה, לך אמור להם לאברהם ליצחק וליעקב, שבועה שנשבעתי לכם כבר קיימתיה לבניכם, ואי סלקא דעתך דלא ידעי [שהמתים לא מבינים, בנעשה בעולם הזה] כי אמר להן

מאי הוי, אלא מאי דידעי, למה ליה למימר להו [כיון שכבר יודעים כל הנעשה], לאחזוקי טיבותא למשה". וגם זה צריך ביאור, מהו הענין להחזיק טובה למשה, האם ענין של כבוד והחזקת טובה, שייך אצל משה רבינו.

וחשבתי להסביר זה על פי דברי הגמ' ערובין יג: שאמר רבי "הא דמחדדנא טפי מחבראי, דחזיתיה לר' מאיר מאחוריו, ואילו חזיתיה מקמיה הוה מחדדנא טפי, דכתיב והיו עיניך רואות את מוריך". וצריך ביאור מהו הענין הגדול לראות את פני רבו, ומדוע ראיית פני רבו, גורמת לתלמיד להיות מחודד יותר. וביאר זה בשיחות מוסר (תשלג ב) שעל ידי ראיית פני רבו, נדבקת נפש התלמיד בנפש רבו, ועל ידי זה זוכה לקבל שפע מרבו. ובזה זוכה לקבל יותר שפע של תורה וחכמה מרבו, ולכך זכה רבי להיות מחודד יותר מחבריו.

ועל דרך זה יש לבאר הענין, שמשה רבינו ילך לאבות ויבשר להם, שהקדוש ברוך הוא כבר קיים את הבטחתו, והכניס את ישראל לארץ. ועל ידי זה תדבק נפשו של משה רבינו בנפש האבות הקדושים, ובזה יקבל שפע חכמה ותורה, על ידם. כיון שהאבות הם השרשים של עם ישראל וכמבואר בחז"ל (ברכות יז:) שרק שלשה האבות נקראים אבות, כיון שהם חשובים. והכוונה בזה, שהאבות הם השרשים של עם ישראל. ועל ידי זה שמשה רבינו ידבק יותר בשרשים, יזכה לקבל יותר שפע חכמה ושפע תורה.

ובזה מתורצות השאלות, מדוע הקדוש ברוך הוא בעצמו לא בישר לאבות, ומדוע משה רבינו לא המתין עד שימות, ובעולם שכולו טוב יבשר לאבות זה. כי הקדוש ברוך הוא רצה, שמשה רבינו יזכה בעולם הזה, לתוספת השפעה רוחנית כמבואר. לכך אמר לו, שבחייו ילך ויבשר להם. ומה שאמר הקדוש ברוך הוא שקיים את השבועה, נראה הטעם, כיון שכבשו את עבר הירדן ואת ארץ סיחון ועוג, שיש להם קצת קדושת ארץ ישראל (עיין ר"ן נדרים כב. ורש"י מנחות פג: ועיין עוד בברכי יוסף בסימן תפא). נחשב שהקדוש ברוך הוא התחיל לקיים את שבועתו, להוריש לבני ישראל את הארץ.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן קצג

כחה של תורה

"ויאמר ה' אל משה הן קרבו ימיך למות קרא את יהושע והתיצבו באהל מועד ואצונו וילך משה ויהושע ויתיצבו באהל מועד" (דברים ל"א י"ד).

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: במדרש רבה "הן קרבו ימיך, כאדם שאומר פלוני קבל עליך לפני המלך, כך היום קבל עליך, אמר השמש רבונו של עולם, איני זז ואיני שוקע, ומשה קיים בעולם. מה עשה משה באותו היום, כתב י"ג תורות לי"ב שבטים ואחת שתהא

בארון, שאם יבקש לזייף דבר, שיהיו מוצאים אותו שבארון, אמר משה מתוך שאני עסוק בתורה שכולה חיים, היום שוקע והגזירה בטלה, מה עשה הקדוש ברוך הוא רמז לשמש, והיה עומד ומתקשה כנגדו ואומר איני שוקע ומשה קיים בעולם, מיד אמר לו קרא את יהושע. אמר לו רבונו של עולם יטול יהושע ארכי שלי (גדולתי) ואהיה חי, אמר לו עשה לו כשם שהיה עושה לך, מיד השכים משה והלך לביתו של יהושע, נתיירא יהושע ואמר משה רבי יבוא אצלי, יצאו להלוך, הלך משה לשמאלו של יהושע, נכנסו לאהל מועד, ירד עמוד הענן והפסיק ביניהם, משנסתלק עמוד הענן, אמר משה ליהושע מה אמר לך הדיבור, אמר לו כשהיה הדיבור נגלה עליך, יודע הייתי מה היה מדבר עמך, באותה שעה התחיל משה צווח, ואמר מאה מיתות ולא קנאה אחת, וכתיב כי עזה כמוות אהבה קשה כשאול קנאה, כיון שקיבל משה עליו למות, התחיל הקדוש ברוך הוא לפייסו, ואמר לו בעולם הזה על ידך הנהגתי אותם אף לעתיד לבא מנין שנאמר ויזכור ימי עולם משה עמו" (ישעיה סג יא).

וצריך ביאור א] כיצד השמש מסרב לשקוע, וגם לאחר שהקדוש ברוך הוא רומז לשמש לשקוע, הוא מקשה פניו כנגד הקדוש ברוך הוא, ומדוע לא העניש הקדוש ברוך הוא את השמש על זה. ב] כיצד סבר משה רבינו שהגזירה תתבטל, הרי כבר בפרשת ואתחנן התפלל הרבה, עד שהקדוש ברוך הוא אמר לו, אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה, ואם כן ודאי שהגזירה קיימת. ג] כיצד יהושע מצער את משה רבינו, ואומר לו מדוע אינך שומע את הדיבור, והרי אני הייתי שומע. ד] משה רבינו שהיה עניו מכל אדם, כיצד מקנא בתלמידו שעלה עליו, עד כדי כך שמעדיף למות ולא לקנאות בו. ועוד קשה דאין אדם מקנא בתלמידו [סנהדרין קה:]

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר את דברי המדרש על פי הגמ' במנחות קי. "אמר רבא כל העוסק בתורה, אינו צריך לא עולה ולא מנחה ולא חטאת ולא אשם". וביאר זה בנפש החיים (שער ד פרק לב) כיון ששרשה של התורה, הוא עליון, וגבוה מעל כל העולמות, ועל ידי עסק התורה יורדת קדושה עליונה לכל העולמות, וקדושה זו מכלה את כל הטומאות והזוהמות, שגרם על ידי מעשיו הרעים. ובזה נתקנים כל הפגמים והקלקולים, וכל ההריסות נבנים, ושמחה גדולה ואור עליון, מתרבה בכל העולמות עכ"ד.

ועל דרך זה מבואר בברכות כח. "אני עמל והם עמלים, אני עמל ומקבל שכר והם עמלים ואינם מקבלים שכר". וביאר בבן יהוידע שעל ידי עמל התורה, כל זוהמת הנפש שבאדם [הבאה מהעוונות] נפלטת ממנו. וזהו אני עמל, ומקבל שכר בעולם הזה, שנפלט זוהמת הנפש.

ובזה יש לבאר את דברי המדרש, שמשה רבינו הבין, שאף על פי שנגזר עליו שלא יכנס לארץ, מחמת העוון של מי מריבה. מכל מקום אם ביום המיתה יעסוק בתורה ללא הפסק, נמצא שהוא מחובר לתורה, ובזה יורדת עליו קדושה עליונה, ואז לא ניכר בו כלל שמץ של עוון. ומימלא אין לגזירה על מה לחול, כי הגזירה היא על חטא מי מריבה, וכשדבוק בתורה, לא ניכר כלל חטאו. וכשלא רואים את החטא אין כח לגזירה לחול.

ובזה מתבארים גם דברי חז"ל (שבת ל:) שדוד המלך עסק בתורה ביום מותו, ומלאך המוות לא יכל לקרוב אליו. עד שהפסיקו מתלמודו, ואז יכל לו. כיון שהיה דבוק לקדושת התורה, לא היה ניכר בו שמץ של עוון, ואי אפשר לגזירה לחול עליו כלל. ואם היה עובר יום המיתה, ולא היה משה רבינו מת. שוב היתה מתבטלת הגזירה לגמרי, כיון שהגזירה היא על יום מיוחד, ואם לא התקיימה באותו יום שוב מתבטלת לגמרי.

והסיבה שהשמש לא רצתה לשקוע. חשבתי להסביר על פי הגמ' בחולין עא. "חבל על בן עזאי שלא שימש את ר' עקיבא". ופירש רש"י "חבל על בן עזאי, הפסד וחבלה היא בעולם, תלמיד ותיק כמותי". מבואר כאן שאדם שמחמיץ הזדמנות להחכים בתורה יותר, לא רק הפסיד לעצמו, אלא ההפסד הוא לכל העולם כולו.

ואם כן כשמשה רבינו נמצא בעולם, וממשיך להחכים ולעמול בתורה. ודאי שיש רווח גדול והשפעה גדולה, לכל הבריאה כולה. ולכך השמש לא רצתה לשקוע, כי רצתה עולם עם משה רבינו, שהוא משפיע שפע קדושה לכל העולם, והרי כבר אמרו חז"ל על הכתוב "אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי" (ירמיהו לג כ"ה) "שאלמלי תורה לא נתקיימו שמים וארץ" (נדרים ל"ב). וכיון שכל זכות הקיום של הבריאה היא בזכות התורה, אם כן כשמסתלק מן העולם משה רבינו שהתורה נתנה על ידו, ודאי שזכות הקיום של העולם נחלשת, ומימלא השפע הרוחני והגשמי שבא לעולם נחלש. ולכך השמש רצתה עולם עם משה רבינו.

וזהי הסיבה שמשה רבינו הצטער, כשראה שאינו יודע את הנבואה שנתנה ליהושוע. כי ראה שירד הרבה מדרגתו, ואם כן שוב יש כאן הפסד וחבלה בעולם, שיכל להתעלות יותר ולא התעלה. ועל דרך זה מבואר במסילת ישרים (פרק ד) "והוא שיהיה האדם ירא תמיד ודואג, פן ימצא בידו איזה שמץ חטא, שיעכבהו מן השלימות אשר הוא חייב להשתדל בעבורו. ועל זה אמרו ז"ל על דרך המשל, מלמד שכל אחד נכוה מחופתו של חברו (בבא בתרא עה.) כי אין זה מטעם הקנאה, אשר תיפול רק בחסרי הדעת, אלא מפני ראותו עצמו חסר מן השלימות, מדרגה שהיה יכול להשיגה כמו שהשיגה חבירו".

והסיבה שיהושוע אמר למשה רבינו, מדוע אינך שומע את הדיבור, כפי שאני הייתי שומע. נראה לבאר על פי הגמ' בברכות ה: שר' יוחנן ביקר את ר' אלעזר בן פדת בחליו. וראה ר' יוחנן את ר' אלעזר בוכה, ואמר לו מדוע אתה בוכה, אמר לו על האי שופרא דבלי בארעא. ובכו שניהם. ביאר המהרש"א שר' יוחנן נשאר מבני ירושלים שהיו יפים מאוד, וכשר' יוחנן ימות לא יהיה זכר ליופי של בני ירושלים, ועל זה בכו. ועל דרך זה נראה שיהושוע בא להצטער ולבכות עם משה רבינו, שכעת משה רבינו ירד במדרגת נבואתו, ונהיה פחות מיהושוע, ובא יהושוע לבכות עם משה, על חסרון התורה.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן קצד

תכלית הבריאה

"האזינו השמים ואדברה ותשמע הארץ אמרי פי: יערוף כמטר ליקחי תזל כטל אמרתי כשעירים עלי דשא וכרביבים עלי עשב" (דברים ל"ב א' ב').

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: כתב רש"י "ולמה העיד בהם שמים וארץ, אמר משה אני בשר ודם למחר אני מת, אם יאמרו ישראל לא קיבלנו עלינו הברית מי בא ומכחישם, לפיכך העיד בהם שמים וארץ, עדים שהם קיימים לעולם יערוף כמטר ליקחי, זוהי העדות שתעידו שאני אומר בפניכם, תורה שנתתי לישראל היא חיים לעולם כמטר הזה שהוא חיים לעולם". ומשמע מרש"י שהקב"ה העיד את השמים והארץ בישראל, כדי לומר להם שהתורה היא חיים לעולם.

וצריך ביאור שהרי שמים וארץ אין להם פה, ולא מדברים עם ישראל, אם כן כיצד יוכלו להעיד לישראל שהתורה היא חיים לעולם. ורק משה רבינו יכול להעיד בישראל, ולומר להם שהתורה היא חיים לעולם, אבל כיצד יוכלו השמים והארץ לומר להם דבר זה.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי לבאר דברי רש"י על פי הגמ' בנדרים לב. "גדולה תורה שאילמלא תורה לא נתקיימו שמים וארץ, שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי". וידועים דברי ר' חיים וואלאזין (בנפש החיים שער ד'), שאם היה העולם פנוי מן התורה אפילו לרגע אחד, מיד היו נחרבים כל העולמות עליונים ותחתונים ח"ו. שהעולם היה חוזר למצב של לפני בריאת העולם.

ובזה יש לפרש מה שכתב בילקוט שמעוני (דברים לג). "ויאמר ה' מסיני בא, כשנגלה המקום ליתן תורה לישראל, לא על ישראל בלבד נגלה, אלא על כל האומות בתחילה. הלך לבני עשו, ואמר להם מקבלים אתם את התורה, אמרו לו מה כתוב בה, אמר להם לא תרצח, אמרו לו כל עצמן של אותן האנשים אביהם רוצח הוא, שנאמר והידיים ידי עשו, ועל כך הבטיחו אביו ועל חרבך תחיה. הלך לו אצל בני עמון ומואב, אמר להם מקבלים אתם את התורה, אמרו לו מה כתוב בה, לא תנאף, אמרו לו כל עצמה של ערוה שלהם היא, שנאמר ותהרינה שתי בנות לוט מאביהן. הלך ומצא את בני ישמעאל, אמר להם מקבלין אתם את התורה, אמרו לו מה כתוב בה לא תגנוב, אמרו לו כל עצמן של אביהם ליסטים היה, שנאמר והוא יהיה פרא אדם. לא היתה אומה באומות שלא הלך ודבר ודפק על פתחה, אם ירצו ויקבלו את התורה".

ולכאורה זהו תימה שאם האומות היו מקבלים את התורה, אם כן היתה שייכת לאומות העולם, ולא לעם ישראל. ואם כן כיצד כבר מתחילה, הקב"ה בחר באברהם אבינו ולימדו תורה, והאם ח"ו הכל היה אמור להפסק, אם אומות

העולם היו מקבלים תורה. ויש לפרש שמה שהקב"ה הלך לאומות, הוא על מנת להודיעם, האם רוצים הם לקבל את התורה, כדי לקיים את העולם על ידי לימוד התורה שלהם בשבע מצוות בני נח. ובזה שיקבלו את התורה וילמדו אותה, יקיימו את העולם, שלא יחרב. וענו לו אומות העולם, שאינם יכולים לקבל את התורה, כי אינם יכולים לקיימה, ולימוד תורה בלי לקיימה אין לו ערך ואינו יכול להגן על העולם.

ובזה יש לבאר את דברי רש"י, שהשמים וארץ מעידים בישראל, על קבלת התורה. שהשמים וארץ תלויים ועומדים בלימוד התורה, ואם ישנו רגע פנוי מקבלת התורה בישראל, אין שום קיום לשמים וארץ וכדברי ר' חיים וולאזין. וכעין זה כתב הרמח"ל בדרך ה', "כי אין תרופה למכתינו כי אם בעסק התורה, כי אין לך דבר המחליש כח הסטרא אחרא, כי אם עסק התורה, כמו שהוגד לנו, שבימי המנוח החסיד המקובל הגדול הרב רבי שמשון אסטריפאליר, כשהיתה הגזירה רחמנא לצלן בשנת ת"ח, השביע הרב הנזכר למעלה לסטרא אחרא ושאל אותה, על מה ולמה את מקטרגת על בני עמנו בני ישראל יותר מכל האומות, והשיבה לו יתבטלו מכם שלשה דברים אלו, ואחזור מקטרוגי, ואלו הם שבת מילה ותורה, מיד השיב לה הרב הנזכר למעלה, יאבדו הם כהנה וכהנה ואל תתבטל אות אחת מתורתינו הקדושה, חלילה וכו', ולימוד תורתינו הוא ליצר הרע ולסטרא אחרא סם המוות, ולאחינו בית ישראל הוא סם החיים".

עיין עוד בדברי הרמח"ל שם, שביאר בזה הטעם שחורבן בית המקדש היה בעוון ביטול תורה, כמו שנאמר בכתוב "ואמרו כל הגויים על מה עשה ה' ככה לארץ הזאת ואמרו על אשר עזבו את ברית ה' אלהי אבותם" (דברים כט כג). ו"ברית" הכוונה לתורה, וכמו שמצינו שויתר הקדוש ברוך הוא על עבודה זרה גילוי עריות ושפיכות דמים, ולא ויתר על עוון מאסה של תורה. ונאמר בנביא "ואותי עזבו ואת תורתי לא שמרו" (ירמיה טז א).

ועוד חשבתי להסביר דברי רש"י, על פי דברי הרמב"ם בפרק א מהלכות עכו"ם הלכה ו "כיון שנגמל איתן זה [אברהם אבינו], התחיל לשוטט בדעתו והוא קטן, והתחיל לחשוב ביום ובלילה, והיה תמה היאך אפשר שהגלגל הזה נוהג תמיד ולא יהי לו מנהיג ומי סובב אותו, כי אי אפשר שיסובב את עצמו וכו', כיון שהכיר וידע, התחיל להשיב תשובות על בני אור כשדים ולערוך דין עמהם, ולומר שאין זו דרך האמת שאתם הולכים בה, ושבר הצלמים והתחיל להודיע לעם שאין ראוי לעבוד אלא לאלוה העולם, ולו ראוי להשתחוות ולהקריב ולנסך, כדי שיכירוהו כל הברואים הבאים". נמצא מדברי הרמב"ם, שאדם המתבונן בבריאת העולם ובסיבוב הגלגל, מבין שישנו מנהיג לבירה, ומאחר שמבין שישנו מנהיג לבירה, מיד מבין שהמנהיג עשה והכין את הבירה, על מנת שיעבדוהו וישמרו מצוותיו ותורותיו.

ועל דרך זה מבואר בקובץ הערות (סימן א') שהאמונה בבורא העולם, היא פשוטה בתכלית הפשטות, כשרואים את החכמה האלוקית הטמונה בבריאה, מיד משיגים שישנו מנהיג לבירה, שברא העולם כדי שיקימו מצוותיו. ורק על ידי זה שהאדם שוקע בתאוות העולם, ממאן להכיר באמונה פשוטה זו עכ"ד. ויש להטעים זה גם בדברי הרמב"ם שכתב "כיון שנגמל איתן זה" שכוונתו, כיון שנגמל אברהם אבינו מתאוות העולם, והחליט לבקש האמת בלי שוחד של תאוות מהעולם הזה, מיד השיג את האמת.

ובזה יש להסביר דברי רש"י, שהשמים וארץ עדים שיקיימו התורה, ופירושו שהבריאה מעידה על יוצרה ומנהיגה, וכיון שמעידה שישנו יוצר ומנהיג, ודאי שמעידה שברא את העולם, כדי שיקיימו מצוותיו ותורותיו וכמו שנתבאר.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן קצה

הכון לקראת אלהיך ישראל

"כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלהינו" (דברים ל"ב ג').

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: בילקוט שמעוני "כי שם ה' אקרא, נמצינו למדין שלא הזכיר משה שמו של מקום אלא אחר עשרים ואחד מילות, ממי למד ממלאכי השרת למד שאין מלאכי השרת מזכירין את ה' אלא אחר שלוש קדושות, שנאמר וקרא זה אל זה ואמר קדוש קדוש קדוש, אמר משה די שאהיה בפחות משבעה כמלאכי השרת, והרי דברים קל וחומר ומה משה שהוא חכם חכמים וגדול גדולים, לא הזכיר שמו של מקום אלא אחר עשרים ואחד מילות, המזכיר שמו של מקום בחינם על אחת וכמה". ומשמע מהילקוט שיש ענין להזכיר את שם ה', רק אחר עשרים ואחד מילות, כנגד שבע קדושות של מלאכי השרת.

וצריך ביאור א] מה ענין להזכיר אחר עשרים ואחד מילות. ב] הדמיון למלאכי השרת לכאורה תמוה, כי הם אומרים קדוש קדוש קדוש, ואחר כך מזכירים שם ה', אבל משה רבינו לא הזכיר כלל ענין קדושת ה' לאחר שאמר עשרים ואחד מילות, רק העיד בישראל שיקבלו עליהם את התורה, ומה ענין זה לקדושה שאמרו מלאכי השרת וצ"ע.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר את דברי הילקוט על פי דברי הגר"א על מגילת אסתר בדרך הרמז, שאחשורוש רומז ליצר הרע, ולשטן ולמלאך המוות שהשחיר פניהם של ישראל, המולך מהודו ועד כוש, ודרשו במגילה יא: שמלך מעצמו, ופירושו שהיצר הרע אין צריך הכנה על מנת לקנותו, ובקדושה זהו ההפך, שצריך הכנה גדולה על מנת לקנותה עכ"ד. ועל דרך זה מבואר ברש"י על הפסוק "זה אלי ואנווהו" (שמות ט"ו ב'). פירש רש"י "ראתה שפחה על הים מה שלא ראו נביאים". והקשה בשיחות מוסר לר' חיים (תשל"ג י"ד) מדוע השפחה נשארה בדרגה של שפחה פחותה, הרי ראתה על הים יותר מהנביאים. וביאר על דרך זה, שהקדושה צריכה הכנה לקנותה, והשפחה ראתה מראות אלהים על הים, ומכל מקום כיון שלא היה זה בהכנה להשיג הקדושה, נשארה במדרגה של שפחה. וככל שאדם מכין את עצמו ועמל לקנות את הקדושה, נהפך האדם להיות יותר כלי קיבול לקדושה שתשכון בו ויזכה לה.

ועל דרך זה מבואר בגמ' בברכות לד: "במקום שבעלי תשובה עומדין צדיקים גמורים אינם עומדין, שנאמר שלום שלום לרחוק ולקרוב, לרחוק בראשא [הוא הבעל תשובה שהיה רחוק], והדר לקרוב" [לצדיקים גמורים]. והקשה המהרש"א מדוע בעלי תשובה עדיפים על צדיקים גמורים, והרי זה היפך השכל, שהצדיקים הגמורים, עמלו כל ימי חייהם לכבוש את היצר, ובמה עדיף עליהם הבעל תשובה שהלך אחר יצרו, ורק אחר כך נתן לב לשוב בתשובה. וביאר המהרש"א שכוונת הגמ' לבעלי תשובה כאלו שרצו לחטוא, ולבסוף התגברו על יצרם ולא חטאו [כלשון הגמ' קרוב לעבירה, שלא עשאה רק היה קרוב לעבירה]. ובעל תשובה זה שרצה לחטוא ולבסוף התגבר על יצרו ולא חטא, עדיף על צדיק גמור שלא חטא מעולם. כיון שכבר נכנס בו יצר הרע, והצליח להתגבר עליו ולא לעשות את העבירה, אז נחשב גבורי כח שגבר על יצרו. שעמל יותר לקנות את הקדושה, וכמו שנתבאר שככל שאדם עמל וטורח יותר לקנות את הקדושה, כך זוכה יותר לקנותה.

ובזה יש לבאר שהמלאכים לפני שמזכירים את שם ה', עושים הכנה בעצמם לקדושה, ומזכירים ג' פעמים קדוש על מנת להתכונן לקדושת ה'. וגם משה רבינו עושה הכנה לפני שמזכיר שם ה'. וההכנה של משה רבינו היתה, על ידי זה שהמתין בעשרים ואחת מילים מהתורה.

והביאור בזה על פי הגמ' בערובין יג. "בני הוי זהיר במלאכתך שמלאכתך מלאכת שמים היא, שמא אתה מחסר אות אחת או מייתר אות אחת ונמצאת מחריב את כל העולם". וביאר המהרש"א, לפי שכל התורה היא שמותיו של הקדוש ברוך הוא, והיא דרך הנסתר של התורה שהיתה כתובה באש שחורה על גבי אש לבנה, ובהם ברא את עולמו, ונמצא שהמחסר אות אחת כמחריב את העולם עכ"ד. ועל דרך זה ביאר הגר"א בקול אליהו (בפרשת וזאת הברכה) מה שאמרו חז"ל שהתורה כולה נכתבה אלפיים שנה קודם בריאת העולם. ולכאורה זה תמוה, שלפני בריאת העולם עדיין לא היו שמים וארץ וכל אשר בהם ועדיין לא היה דור המבול ודור הפלגה ויציאת מצרים. וכיצד נכתב בתורה עוד לפני שנברא העולם, כל ענינים אלו שעדיין לא באו לעולם כלל.

וביאר הגר"א כי כל התורה כולה היא שמותיו של הקדוש ברוך הוא, והוא על ידי צירופים של אותיות ותיבות התורה. ולפני בריאת העולם היתה התורה אצל הקדוש ברוך הוא על פי צירופים וסודות נעלמים, ורק לאחר שהקדוש ברוך הוא ברא את עולמו, ונתן את התורה לישראל ונתן להם מצוות, שהם מוגבלים בזמן ובמקום, אז הקדוש ברוך הוא כתב את התורה כיצד לעשות ולקיים את כל המצוות, וחילק את כל אותיות התורה לפי מה שניתן לישראל. וסודות וסתרי התורה, נתנו רק ליחידים וליודעי ח"ן. וזה מודיעים רק לחכם ומבין מדעתו (עיין חגיגה יא:).

ובזה ביאר הגר"א את הגמ' בבבא בתרא טו. ששמונה פסוקים אחרונים של התורה הקדוש ברוך הוא אמרן למשה, ומשה כתב אותם בדמע. שהוא מלשון "מדומע" ומעורב. שהיה משה רבינו כותב את שמונה פסוקים האחרונים, על פי צירופי התיבות ושמותיו של הקדוש ברוך הוא, ולא כתב וימת משה רק תיבות אחרות על פי סודות התורה, ורק לאחר פטירתו של משה רבינו, גילה הקדוש ברוך הוא כיצד לחלק את אותיות התורה כפי שנמסרו לנו.

וכעין זה מבואר בדרך עץ חיים להרמח"ל "כי כל האותיות שאנו רואים בתורה, כולן מורות על עשרים ושנים אורות הנמצאים למעלה, והאורות ההם העליונים מזהירים על האותיות, ומכאן נמשכת קדושת התורה, קדושת ספר תורה, ותפילין ומזוזות וכל כתבי הקודש. ולפי הקדושה שבה נכתבים, כך תגדל ההשראה וההארה של האורות ההם על אותיותיהם, ולכך ספר תורה שיש בו פסול אחד, נפסל כולו כי אין ההארה עומדת עליו כראוי, שתמשך ממנו הקדושה לעם בכח הקריאה בו".

והביאור בדברי הרמח"ל הוא כמבואר לעיל על פי המהרש"א והגר"א, שכל התורה כולה היא שמותיו של הקדוש ברוך הוא, על ידי צירופי שמות ותיבות, ולכך שורה קדושה נוראה על כל אות ואות מאותיות התורה, וכשחסר אפילו אות אחת מהתורה, חסר משמותיו של הקדוש ברוך הוא, ולכך חסר בקדושה כראוי.

ובזה גם מתבארים דברי הילקוט שמעוני (יהושוע א) "אמר רבי שמעון בן יוחאי יו"ד שנטל הקדוש ברוך הוא משרי, היה טס ופורח לפני כסאו של הקדוש ברוך הוא, אמר לפניו רבונו של עולם מפני שהייתי קטנה של אותיות הוצאתני משמה של צדקת, אמר לה מתחילה היית בשמה של נקבה ובסוף האותיות, עכשיו אני נותנך בשמו של זכר ובראש האותיות, שנאמר ויקרא משה להושע בן נון יהושוע". כי הטענה של האות יו"ד היתה, כיון שזכתה להיות בשמה של שרי נתקדשה בקדושת התורה, והיא חלק משמו של הקדוש ברוך הוא, ועכשיו שהקדוש ברוך הוא נטל האות יו"ד משרי נחסרה קדושתה. ולכך היתה טסה בעולם שלא מצאה מנוח מחמת שנחסרה קדושתה, עד שהקדוש ברוך הוא הבטיח לה שתקבע בתורה בשמו של יהושוע, ושוב חזרה להתקדש בקדושת התורה.

ולכך מזכיר משה רבינו עשרים ואחד מילים מהתורה שגם הם שמותיו של הקדוש ברוך הוא, ורק הם דרך הנסתר, ובזה עצמו ישנה הכנה של משה רבינו. כי בזה שהזכיר את אותיות התורה, דבק בקדושת התורה, ודבק יותר בשמותיו של הקדוש ברוך הוא, ואז היה מוכן להזכיר בנגלה את שמו של הקדוש ברוך הוא, והבן.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן קצו

ברוך דיין האמת

"הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט אל אמונה ואין עול צדיק וישר הוא" (דברים ל"ב ד').

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: בילקוט שמעוני "ואין עול כשאדם נפטר מן העולם באים כל מעשיו ונפרטים לפניו, ואומרים לו כך עשית ביום פלוני ואין אתה מאמין בדברים הללו והוא אומר הן, והן אומרים לו חתום וחותם שנאמר וביד כל אדם יחתום, צדיק וישר

הוא שהוא מצדיק את הדין ואומר יפה דנתוני וכן הוא אומר למען תצדק בדברך". (ומובא גם בתענית יא.). ומשמע שמיד בזמן הפטירה, נפרטין מעשיו והאדם חותם.

וצריך ביאור א] מדוע צריך האדם מיד בשעת הפטירה לראות מעשיו ולחתום. הרי כשנשמתו עולה לפני ב"ד של מעלה ליתן דין וחשבון, אז היה ראוי לחתום על המעשים. ב] מה ענין לחתום על המעשים שעשה הרי בעולם האמת אין שקר והכל אמת, וברור שהכל אמת, ומדוע צריך לחתום ולאשר זה. וצ"ע.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: עיין באבן שלימה להגר"א (פרק י' אות י') שכתב "בעת המיתה הוא יום הדין החזק מאוד, כמו שנאמר בכתוב (צפניה א') יום ה' הגדול וכו' מר צורח שם גיבור. והנשמה קודם מותו היא ברגלים, וצריכה לעלות לגרון בבית הבליעה, ואז מוכרחת לראות השכינה בין צדיק בין רשע, רק ברשע השכינה מסתלקת תיכף, ואז מצער אותו מלאך המוות מאוד, ויוצאה נשמתו כפיטורי בפי וושט. אבל הצדיק, אין השכינה מסתלקת ממנו עד שמוליכתו למקומו, ונשמתו יוצאת בנשיקה, וג' אבות יוצאים לקראתו. ז' דינים עוברים על האדם, והן האחד תיכף קודם מיתתו באים ג' מלאכים, אחד חושב כל הרגעים שהיה בעולם ונוטל חשבונו מה עשה בהם, והשני חושב העבירות שעשה, והשלישי שלמד אתו תורה בבטן אמו, ועכשיו בא לראות אם הם שלמים אתו. והדין השני הוא אחר המיתה, כשמוליכין אותו לקבר, מכריזין לפניו וי לפלוני דמריד במלכא ונדון אז, והשלישי כשמכניסין אותו לקבר נידון למעלה, והרביעי הוא חיבוט הקבר, נידון כל אבר ואבר שנהנה בעולם הזה שלא במצווה, והחמישי דינא דתולעתא ונפשו עליו תאבל, והשישי כף הקלע עבור דברים בטלים, ונעשה רוח (וגם עבור החמדה), והשביעי הגהינום" עכ"ל.

מוכח מדברי הגר"א, שהדין על הנפטר מתחיל מיד בצאת נשמתו, ונענש על ידי מלאך המוות שמצערו, ודנין אותו על מעשיו. והטעם בזה נראה, כיון שמרגע הפטירה האדם נכנס לעולם האמת, וכיון שהאדם מטונף בעוונות, מיד מתחילים עליו הדינים והעונשים, על מנת להתחיל מיד לנקות את נשמתו, כדי שלבסוף יוכל להכנס נקי לגן עדן.

והטעם שהאדם מחוייב לחתום על מעשיו ולהצדיק עליו את הדין, נראה שזהו על מנת לקדש שם שמים, שמודיע לכולם שהדין הוא דין אמת ומקבל עליו את הדין. ויתכן שבזה עצמו שמקבל עליו את הדין, מיקל מעליו את העונש.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן קצז

תאוות עולם הזה

"וישמן ישורון ויבעט שמנת עבית כשית ויטש אלוה עשהו וינבל צור ישועתו". (דברים ל"ב ט"ו).

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: בילקוט שמעוני "שמנת בימי ירבעם, עבית בימי אחאב, כשית בימי יהוא וכו'. דבר אחר שמנת עבית כשית, אלו שלשה דורות שלפני ימות המשיח". ומוכח מהילקוט ששלושה דורות שלפני ימות המשיח, עליהם נאמר שמנת עבית כשית, כמו שלשה דורות של אחאב ירבעם ויהוא.

וצריך ביאור א] מה הדמיון בין הדורות, הרי דורו של ירבעם אחאב ויהוא, היו עובדים עבודה זרה וחוטאים ומחטיאים את הרבים, אבל שלושה דורות שלפני ימות המשיח לא מוכרח שיהיו כל כך רשעים, שהרי אמרו חז"ל "אין בן דוד בא אלא בדור שכולו זכאי או כולו חייב" (סנהדרין צח.). ב] מדוע לא דרשו הפסוק שמנת עבית כשית, על הדור של חורבן בית המקדש השני, שהיו גרועים יותר כמבואר ביומא ט: "א"ר יוחנן טובה ציפרנן של ראשונים, מכריסן של אחרונים" וצ"ע.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי לבאר את דברי הילקוט, על פי הגמ' סנהדרין קב. "וירבעם יצא מירושלים, וימצא אותו אחיה השילוני הנביא בדרך, והוא מתכסה בשמלה חדשה ושניהם לבדם בשדה, מאי בשמלה חדשה אמר רב נחמן כשמלה חדשה, מה שמלה חדשה אין בה שום דופי אף תורתו של ירבעם לא היה בא שום דופי. דבר אחר שמלה חדשה שחידשו דברים שלא שמעה אוזן מעולם. מאי ושניהם לבדם בשדה, אמר רב יהודה אמר רב שכל תלמידי חכמים דומים לפניהם כעשבי השדה, ואיכא דאמרי שכל טעמי תורה מגולים להם כשדה".

נמצא שירבעם בן נבט היה חכם גדול מאוד בתורה, ועיין בבן יהוידע כאן, שביאר הטעם שזכה ירבעם לחכמה זו ושתורתו אין בה דופי [וביאר הכוונה שכל דבריו היו אליבא דהלכתא, שאי אפשר היה לסותרו]. על פי דברי רבינו האריז"ל, שהיה בירבעם חלק מנשמת יוסף הצדיק. ומכל מקום ירבעם בן נבט חטא והחטיא את הרבים. והסיבה שבא לידי חטא מבואר בסנהדרין קא: שהוא מחשש שיתמעט כבודו, שכולם יעלו לבית המקדש ורחבעם בן שלמה ישב בעזרה, וירבעם יעמוד [שאין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד], ויאמרו שכבר אינו מלך רק עבד. ולאחר שחטא הקדוש ברוך הוא פתח לו פתח לתשובה כמבואר בסנהדרין קב. "שתפסו הקב"ה לירבעם בבגדו, ואמר לו חזור בך ואני ואתה ובן ישי נטייל בגן עדן, אמר לו מי בראש, בן ישי בראש, אי הכי לא בעינא". בפעם שניה איבד את עולמו מחשש שיתמעט כבודו,

על ידי זה שבן ישי יהיה בראש. נמצא שתאוות הכבוד, היא שטרדה את ירבעם בן נבט מן העולם.

ובזה יש לבאר מה שרמוז ירבעם בן נבט בתורה "שמנת", שהעוונות שהיה שקוע בהם, היה מחמת תאוות שהיה להוט אחריהם [כתאוות הכבוד], ולכן הלך אחרי עבודה זרה, אף על פי שידע הרבה תורה, והכיר את בורא העולם.

ובאחאב דורשת הגמ' בסנהדרין קב: "אחאב אח לשמים, אב לעבודת כוכבים" וביאר המהרש"א שכשהיה אחאב בצרה, היה תולה עיניו לשמים, כמו שכתוב הראית כי נכנע אחאב מלפני, אבל כשהיה בטובה היה אב לעבודת כוכבים, כמו שכתוב אמרה אלכה אחרי מאהבי נותני לחמי ומימי צמרי וכו' עכ"ד.

נמצא שגם אחאב שקע בעוונות מחמת שהיה להוט אחרי תאוות, ורצה לקבל שפע גדול מהעבודה זרה, אבל ידע את ערך התורה. כמבואר בסנהדרין קב: "אמר ר' יוחנן מפני מה זכה אחאב למלכות כ"ב שנה, מפני שכיבד את התורה שניתנה בכ"ב אותיות". ועוד בסנהדרין קג: באחאב היה שונה שמונים וחמישה פנים בתורת כהנים, ואף על פי שידע הרבה את ערך התורה, מכל מקום כיון שהיה להוט אחר תאוות, איבד את עולמו ושקע בעוונות וחטאים. והוא רמוז בתורה "כשית" שהוא תוספת שומן ובשר, שאחאב הירבה עוונות יותר מירבעם בן נבט. כמבואר בסנהדרין קב: "אמר ר' יוחנן קלות שעשה אחאב, כחמורות שעשה ירבעם".

ויהוא גם ידע מכבוד התורה וכבוד שמים, כמבואר (במלכים ב' י') שהרג את כל עובדי הבעל, והשמיד את כל הבעל מישראל. ומכל מקום נאמר "רק חטאי ירבעם בן נבט אשר החטיא את ישראל לא סר יהוא מאחריהם עגלי הזהב אשר בית א-ל ואשר בדן" (מלכים ב' י'). וכתב רש"י "רק חטאי ירבעם מדאגה שלא תשוב הממלכה לבית דוד, כמו שנתיירא ירבעם". כיון שהיה שקוע בתאוות הכבוד, חטא הוא ודורו בעבודה זרה. וזה רמוז בתורה "כשית" שהוא שומן גדול של עוונות, כי התביעה על יהוא היא גדולה יותר, כיון שכבר הבין שיש להשמיד את העבודות זרות, וגם השמיד את כל הבעל, ומכל מקום מחשש שיתמעט כבודו עבד עבודה זרה ענשו גדול. וכעין זה מבואר באבן שלימה להגר"א (פרק א' אות ח') שמי שנפשו טובה במידות ונשאר רשע, התביעה עליו גדולה, ונותנים לו כל שכרו בעולם הזה, עכ"ד.

והביאור בזה כיון שנקל לו להתגבר על מדותיו, ולא עושה כן, הכעס והקפידה עליו בשמים גדולים מאוד, ולכן לא רוצים שישאר לו כלל שכר לעולם הבא. וכעין זה מבואר בפסחים קיג: "ארבעה דברים אין הדעת סובלתן אלו הן דל גאה, ועשיר מכחש, וזקן מנאף, ופרנס המתגאה על הציבור בחינם". כי אלו הם דברים שנקל מאוד להתגבר עליהם, כי הם נגד נטיית הטבע, שהרי הדל יותר נוטה לשפלות וענווה, והעשיר להודות בחובותיו שהרי נקל לו לשלם את חובותיו, והזקן שכבר חלוש בטבעו נקל לו מאוד להתגבר על הניאוף. ואם לא מתגברים אין הדעת סובלתן.

ועל דרך זה הוא ביהוא שכבר לחם מלחמת ה', נגד עובדי הבעל והשמיד אותם. ומכל מקום משום תאוות של כבוד, עבד הוא ודורו עבודה זרה, זהו אין הדעת סובלתן.

ועיין בספורנו על הפסוק שמנת עבית כשית, שכתב "הנה אתה ישורון קהל

תופשי התורה ובעלי העיון, פנית אל התענוגים הגשמיים, ובזה עבית מהבין דקות האמת" עכ"ל. וירבעם בן נבט, אחאב בן עמרי, ויהוא בן יהושפט, שהיו בגדר "קהל תופשי התורה ובעלי העיון", כמבואר לעיל, ומכל מקום פנו אל התענוגים, ולא הבינו דרך האמת.

ובזה מבוארים דברי הילקוט שדימה אלו, לשלושה דורות שלפני ביאת המשיח. שבדורו של משיח גם כן יהיו בעלי תורה ובעלי חכמה, ומכל מקום מחמת פניה גדולה אל תענוגות העולם הזה, יחסר מהם הרבה הבנה בדרך האמת וקירבה לקדוש ברוך הוא ועבודת ה' שלהם תלקה בחסר.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן קצה

אין עוד מלבדו

"יזבחו לשדים לא אלוה אלהים לא ידעום חדשים מקרוב באו לא שערום אבותיכם" (דברים ל"ב י"ז)

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: בילקוט שמעוני "יזבחו לשדים לא אלוה, אילו היו עובדים לחמה וללבנה ולכוכבים ולמזלות ודברים שהן צורך עולם והנייה לעולם בהם, לא היתה קנאה כפולה, אלא הן עובדים לדבר שאין מטיבין להם אלא מריעים להם, לשדים מה דרכו של שד נכנס לאדם וכופה אותו". ומשמע מהילקוט שישנה טענה על עובדי עבודה זרה, מדוע עובדים לשדים שהם רק מזיקים אותם, ולא מועילים להם כלל.

וזה צריך ביאור שהרי השדים עוזרים לאדם. כמבואר בחגיגה ג: "והלן בבית הקברות, אימור כדי שתשרה עליו רוח טומאה", ופירש רש"י "רוח שדים שיסייעוהו להיות מכשף". וברש"י בסנהדרין סה: "שד של בית הקברות יהא אוהבו ומסייעו בכשפיו". אם כן יש תועלת לעובדים לשדים שנהנים מהם, ומדוע נתבעים הזובחים לשדים על זה שעובדים לשדים שרק מריעים להם.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: באמת מצינו בש"ס כמה פעמים שהשדים היו עוזרים לחכמים. כמו בעירובין מג. שיוסף שידא העביר את השמועות שנאמרו בסורא, לישיבה של רבא בנהרדעא. וכן במעילה יז: בבן תמליון, שעזר לר' שמעון לבטל את הגזירה של המלכות שלא ישמרו שבת, ושלא ימולו את בניהם, ושיבעלו נידות עי"ש. ובחולין קה: ששילם את חובו, ובגיטין סח. באשמדאי שעזר לשלמה להביא את השמיר לבנין בית המקדש. ומאידך מצינו שהשדים עוזרים לעובדי עבודה זרה על ידי טומאה וכישוף, כמו הלן בבית הקברות שתשרה עליו רוח טומאה. כי כוחם של השדים הוא מצד הסיטרא אחרא, כמו שכתב בבן יהוידע על מסכת ברכות ו. שרק בזמן חז"ל היו השדים

מצויים הרבה, כיון שהכח של הסיטרא אחרא, היה גדול, אבל בזמנינו שנתמעט כח הסיטרא אחרא נתמעט גם כן כח השדים דהא בהא תליא.

ועיין תוספות עבודה זרה כז: שלפעמים יש כח לשדים לעשות דברים וניסים מעל הטבע, על מנת להטעות ולטרוד מן העולם את עובדיהם. ובעבודה זרה נה. שאל רבא בר יצחק את רב יהודה, כיצד יתכן שבזמן בצורת, באה העבודה זרה בחלום לאנשים ואומרת להם שחטו לי אדם ויבוא מטר, והם שוחטים אדם ובא מטר, ואמר להם שזהו מה שנאמר "אשר חלק ה' אלהיך אותם לכל העמים". מלמד שהחליקן בדברים כדי לטורדן מן העולם. ועיין בבן יהוידע שביאר זה, שהקדוש ברוך הוא גוזר בראש השנה שירד מטר, ביום פלוני ובשעה פלוני, והחיצונים שומעים זה ובאים באותו יום שאמור לבוא מטר ומטעים את הבריות, ואומרים להם שחטו גברא ויבוא המטר. והבריות חושבים שהמטר בא מכח העבודה זרה, ואינו כן, רק בגזירת מלך עכ"ד.

ונראה שכל דברי הבן יהוידע הם רק לענין המטר, שאין בכחם של החיצונים להוריד, כיון שמטר הוא אחד משלושה המפתחות שנמצאים רק בידיו של הקדוש ברוך הוא ולא נמסרו לשליח, כמבואר בתענית ב. אבל בשאר ענינים, יש בכחם של החיצונים והשדים להוריד לעולם השפעה ולשנות דברים. ועיין בנפש החיים לגר"ח מוולאזין (שער ג' פרק י"ב) שכחם של הכשפים נמשך מכוחות הטומאה של המרכבה הטמאה. שכך קבע הקדוש ברוך הוא מזמן בריאת העולם שהכשפים יכולים לפעול מעל הכוחות הטבעים, הנמשכים מהכוכבים והמזלות. ולכך מבואר בחולין ז: למה נקרא שמן כשפים, שמכחישים פמליא של מעלה, אבל אין בכוחם לשנות חס ושלום מסדר הפעולות של כח המרכבה הקדושה, אדרבה כשמשביעין אותם בשמות של קדושה, מיד מתבטל כל כוחם עי"ש.

נמצא שהשדים שרשם מכח הסיטרא אחרא, ופועלים מעל הכוחות הטבעים. והאדם יכול להשתמש בהם מכוחות הטומאה [על ידי זה שלן בבית הקברות, או שזובח להם וכדומה]. וכשמשתמש בהם בדרך זו, נאמר בגמ' בנדרים לב. "כל המנחש לו נחש", ופירש הר"ן "שהנחשים והקסמים רודפין אחריו, שנזוק בכל דבר כדאמרינן בערבי פסחים קי: מאן דקפיד קפדינן ליה", שזהו עונשו מדה כנגד מדה שכיון שהשתמש בכח הסיטרא אחרא להנאתו ולטובתו נזוק על ידו. אבל כשמשתמש בהם מכח התורה והקדושה, לא ניזוק כלל, וכמו בערובין מג. שיוסף שידא העביר השמועות לחכמים, ובן תמליון שעזר לבטל הגזירה, שכאן הם נכנעים ומתבטלים לתורה ולכח הקדושה, והמשתמשים בהם לא ניזוקים כלל אדרבה נהנים מהם.

וזה נראה הביאור בדברי המהרש"א חגיגה טז. על המבואר בגמ', שהשדים מתים כבני אדם. וכתב המהרש"א "ומתים כבני אדם, שאפשר שהשד יזכה במיתתו כשומרי מצוות בעולם הזה, שרוחו עולה למעלה כבני אדם ולא כבהמה שרוחה הולכת למטה". ונראה שכוונת המהרש"א שאם השדים נכנעים לכוחות הקדושה, ומסייעים להם ועוזרים לישראל ולצדיקים לעבודת ה' וזוכים לעולם הבא.

ובזה מבוארים דברי הילקוט, שישנה טענה על עובדי עבודה זרה, שעובדים לשדים ומזיקים, כי אף על פי שבתחילה הם עוזרים להם ונהנים מהם, מכל מקום כיון

שזהו רק מכח הסיטרא אחרא וכחות הטומאה, לבסוף הם יזיקו להם בכל ענינם. כמבואר בגמ' שכל המנחש לו נחש שהקסמים והכישופים רודפים אחריו להזיקו. ועל דרך שמבואר במסילת ישרים (פרק ב') "כי אחרי שיש לאדם דעה והשכל להציל עצמו ולברוח מאבדון נשמתו, איך יתכן שירצה להעלים עיניו מהצלתו, אין לך פחיתות והוללות רע מזה ודאי, והעושה כן הנה הוא פחות מהבהמות ומהחיות, אשר בטבעם לשמור את עצמם, ועל כן יברחו וינוסו מכל מה שיראה להם היותו מזיק להם". והתביעה על המכשפים שמזיקים לעצמם גם בעולם הזה.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן קצט

תורה ויראת שמים

"וזאת הברכה אשר ברך משה איש האלהים את בני ישראל לפני מותו" (דברים ל"ג א').

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: כתב בעל הטורים "וזאת הברכה בגימטריא זו היא התורה, כי בזכות התורה ברכם. משה איש האלהים ראשי תיבות מאה, וסופי תיבות משה, וזהו ה' אלהי אבותיכם יוסף עליכם ככם אלף פעמים, שאמר תנו לו ק' ברכות בכל יום, וכל ברכה וברכה עשרה זהובים הרי אלף, לכן אמר יוסף ה' עליכם ככם אלף פעמים משלי, ויברך אתכם משלו" עכ"ד בעל הטורים.

דברי בעל הטורים לכאורה, סותרים את עצמם מהרישא לסיפא. שבריש דבריו כתב, שבזכות התורה ברכם, ובסוף דבריו כתב שהברכה של משה, היא בזכות מאה ברכות שיברכו בכל יום מאה ברכות.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר את דברי בעל הטורים על פי הכתוב "אם בחקותי תלכו ואת מצותי תשמרו ועשיתם אותם" (ויקרא כ"ו ג'). ופירש רש"י "אם בחקותי תלכו, יכול זה קיום מצוות. כשהוא אומר ואת מצותי תשמרו, הרי קיום המצות אמור, הא מה אני מקיים אם בחקותי תלכו, שתהיו עמלים בתורה". נמצא שכל הברכות שהקדוש ברוך הוא מבטיח לכלל ישראל, הם רק אם הם עמלים בתורה. ומכל מקום תורה בלי יראת שמים, אין לה ערך, כמבואר בשבת לא. "בשעה שמכניסין אדם לדין, אומרים לו, נשאת ונתת באמונה, קבעת עיתים לתורה, עסקת בפריה ורביה, ציפית לישועה, פלפלת בחכמה, הבנת דבר מתוך דבר, ואפילו הכי אי יראת ה' היא אוצרו אין, אי לא לא, משל לאדם שאמר לו לשלוחו, העלה לי כור חיטין לעליה הלך והעלה לו, אמר לו עירבת לי בהן קב חומטון, אמר לו לאו אמר לו מוטב אם לא העלית". נמצא שהיראת שמים משמרת את התורה שלומד, אבל אם לומד בלי יראת שמים, עדיף שלא

ילמד כמבואר בגמ' "מוטב אם לא העלית". וכעין זה מבואר באבן שלימה להגר"א (פרק א אות יב) "אין התורה מעלה חן על לומדיה ואין זוכין לכבוד, רק אם יש בהן מדות טובות".

ולכך כדי לזכות לברכות, לא מספיק תורה לבד, וצריך גם יראת שמים. ולכך צריך מאה ברכות, שהם מביאים את האדם לידי יראת שמים. כמבואר במנחות מג: "תניא היה ר' מאיר אומר, חייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום, שנאמר ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך". ופירש רש"י "אל תקרי מה אלא מאה". וביאר המהרש"א המשך הפסוק "כי אם ליראה ללכת בכל דרכיו ולאהבה אותו ולעבוד את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך" (דברים י' י"ב), ופירושו שעל ידי מאה ברכות, יבוא האדם לידי יראת שמים, שעל ידי הברכות שמברך, מתבונן שכל הבריאה שייכת להקדוש ברוך הוא, ומחזק בעצמו את האמונה בהשגחה פרטית של הקדוש ברוך הוא, ומודה לו על חסדו שעשה עמו, ובזה מתחזק ביראת שמים.

ועל דרך זה מבואר במסילת ישרים (פרק כ"ה) שהדרך לקנות יראת שמים, היא על ידי התבוננות ששכינתו יתברך נמצאת בכל מקום בעולם, והוא יתברך משגיח על כל דבר קטן או גדול. וזהו ענין מאה ברכות המביאים לידי יראת שמים, שמתבונן בבריאה, שהכל בא בהשגחה פרטית מהקדוש ברוך הוא.

ובזה גם נראה לבאר מה שכתב הטור או"ח [בסימן מו] בשם ר' נטרונאי ריש מתיבתא דמתא מחסיא, שדוד המלך תיקן מאה ברכות לבטל את המגיפה, שהיו מתים מאה נפשות מישראל, ועל ידי זה שתיקן מאה ברכות נעצרה המגיפה. כי המגיפה באה מחמת חסרון יראת שמים שהיתה, ונענשו שמתו מאה אנשים בכל יום. ותיקן דוד המלך מאה ברכות, על מנת לחזקם ביראת שמים, וממילא פסקה המגיפה מהם.

ובזה מחוורים היטב דברי בעל הטורים, שזכו לברכות על ידי תורה ויראת שמים, שהם שני דברים שאינן נפרדים זה מזה. שאין ערך לתורה בלי יראת שמים, ואי אפשר להיות ירא שמים בלי עמל בתורה.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן ר

איש כברכתו ברך אותם

"וזאת הברכה אשר ברך משה איש האלהים את בני ישראל לפני מותו" (דברים ל"ג א').

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: בילקוט שמעוני כאן "וזאת הברכה, זה מוסיף על הברכה ראשונה שברכן יעקב אבינו, שנאמר וזאת הברכה אשר דבר להם אביהם ויברך אותם, נמצינו למדין שממקום שסיים יעקב אבינו לברך את בניו, משם התחיל משה ובירכן, שנאמר וזאת הברכה אשר ברך".

וצריך ביאור א] מהי כוונת הילקוט, שממקום שסיים יעקב אבינו משם התחיל משה, מה שייך בברכות התחלה וסוף, הרי גם יעקב ברך וגם משה ברך ומה שייך התחלה וגמר. ב] מצינו הבדלים גדולים, בין הברכות שבירך יעקב אבינו את השבטים, לבין הברכות שבירך משה רבינו. יעקב אבינו לא ברך כלל את ראובן, רק אמר לו פחז כמים אל תותר, ואילו משה רבינו אמר לו יחי ראובן ואל ימות. לשמעון ולוי אמר יעקב אבינו, כלי חמס מכירותיהם וכו', ארור אפם כי עז ועברתם כי קשתה, ומשה רבינו שיבח את לוי תומיך ואוריך לאיש חסידך וכו', יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל, ואת שמעון לא הזכיר כלל. יעקב אבינו ברך את יהודה יודוך אחיך וכו' לא יסור שבט מיהודה ומחוקק מבין רגליו וכו', ומשה רבינו התפלל על יהודה, שמע ה' קול יהודה ואל עמו תביאנו ידיו רב לו וכו'. וצריך ביאור הבדלים אלו.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: בברכות של יעקב אבינו, נאמר "כל אלה שבטי ישראל שנים עשר וזאת אשר דיבר להם אביהם ויברך אותם איש אשר כברכתו ברך אותם" (בראשית מ"ט כ"ח). וכתב באור החיים הקדוש "אשר כברכתו, פירש הראוי לו, כפי בחינת נשמתו וכפי מעשיו". נראה מכאן שיעקב אבינו, מכוון בברכותיו, להדריך ולכוון את בניו בעבודת ה' שלהם. וכעין זה מבואר באבן שלימה להגר"א (פרק ה' ס"ק א) "כשהיו נביאים בישראל, היה הנביא אומר לכל אחד הדרך אשר ילך בה, לפי שרש נשמתו ולפי טבע גופו". וזה מה שבאו יעקב אבינו ומשה רבינו, ללמד לבניהם אחריהם את הדרך שילכו, לפי שרש נשמתם וטבע גופם.

ולכך לראובן אמר יעקב אבינו "כחי וראשית אוני יתר שאת ויתר עז" (בראשית מ"ט ג'). ופירש רש"י "היא טיפה ראשונה שלו, שלא ראה קרי מימיו, יתר שאת, ראוי היית להיות יתר על אחיך בכהונה לשון נשיאת כפיים, ויתר עז במלכות וכו' ומי גרם לך להפסיד כל אלה פחז כמים אל תותר כי עלית משכבי אביך, מיהרת להראות כעסך, כמים הללו הממהרים במרוצתם". ובזה מורה יעקב אבינו לראובן, שבשרש נשמתו וטבעו, מונח כחי וראשית אוני, כל כחו הרוחני של יעקב אבינו טמון בו, ורק יש לו חסרון של פחז כמים, מידת הבהילות שהיא מונעת ממנו, לקבל את כל הכחות של יעקב אבינו, ואם יתקן זה יזכה להכל.

ומשה רבינו ברך את ראובן, יחי ראובן ואל ימות ופירש רש"י "יחיה ראובן בעולם הזה, ואל ימות לעולם הבא, שלא יזכר לו מעשה בלהה". ובזה מודיע לראובן, שתיקן את מידת הבהילות והפחז כמים שהיתה בו, כי הבין את המסר שאמר לו יעקב אבינו לפני מותו, והתאמץ לעקור מלבו מדה רעה זו, ולכך יחיה בעולם הזה ובעולם הבא, ולא יזכר לו מעשה בלהה, שבא מכח הבהילות.

ועל דרך זה יש לבאר מה שאמר יעקב אבינו לשמעון ולוי, כלי חמס מכירותיהם וכו', ארור אפם כי עז ועברתם כי קשתה. כאן בא יעקב אבינו, להודיע לשמעון ולוי, שעליהם לתקן את מידת הכעס, כי מכח מדת הכעס הרגו את אנשי שכם, ובלי לשאול דעת תורה של יעקב אבינו.

ומשה רבינו לא בירך את שמעון כלל, ופירושו שעדיין נשאר לשמעון את העבודה שהטיל עליו יעקב אבינו, לתקן

בעצמו את מידת הכעס שבתוכו, ועדיין לא השלימו לגמרי, בתיקון של מידת הכעס. ועליהם להמשיך לעבוד על מידת הכעס, ולכך אמר יעקב אבינו לשמעון "בסודם אל תבוא נפשי" (בראשית מ"ט ו'), ופירש רש"י "זה מעשה זימרי, שנתקבצו שבטו של שמעון להביא את המדינית לפני משה, ואמר לו זו אסורה או מותרת, אם תאמר אסורה בת יתרו מי התירה לך". כיון ששמעון לא עקר לגמרי ממנו מידה זו, של הכעס והתבטלות לדעתו של יעקב אבינו, וזה גרם לשבט שמעון לחטוא במעשה זמרי, שהיה בו גם כן מעשה של כעס, וחוסר ציות ושמיעה למשה רבינו, שאמר לו זו אסורה. וזימרי בן סלוא זילזל במשה רבינו, ועבר את העבירה, וזה בא לו מכח "כלי חמס מכירותיהם" ומחמת "ארור אפם כי עז", שלא שלטו בכעסם, ובזמן הכעס לא שמעו לגדולי ישראל.

אבל את שבט לוי, ברך משה רבינו ואמר לו תומך ואוריך לאיש חסידיך וכו', שבא להודיע שלוי ושבט לוי, זכו לתקן את מידת הכעס שהיתה טבועה בהם, וכעת מברך אותם שיצליחו בעבודת ה', יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל, כי טמון בהם כח של מסירות נפש לעבודת ה'. כמו שנאמר "האומר לאביו ולאמו לא ראיתיו ואת אחיו לא הכיר", ופירש רש"י שבחטא העגל, התקבצו כל בני לוי לפני משה רבינו, והרגו את כל החוטאים בעגל, ואף על פי שהיו בחוטאים קרוביהם של לוי, לא התמהמהו והרגו את כל החוטאים בעגל. ומכח זה יש להם אפשרות להורות הוראה בישראל, ומה שנשאר להם לעשות כעת, הוא לילך וללמוד תורה, ובזה יצליחו להיות מורי הוראה לישראל.

ועל דרך זה יש לבאר, מה שבירך יעקב אבינו את יהודה במלכות, שאמר לו שכחו הוא אחריות על הכלל, שזהו מהותו של מלך כמבואר בגמ' נדרים כד. "לאו מלכא אנא, דמהנינא ולא מתהנינא". ויהודה תמיד היה אחראי על השבטים, ולכך נהיה ערב להחזיר את בנימין לאביו, וגם שהלך לגושן לתקן בית הוראה. וגם כשהודה במעשה תמר, וזה גרם לראובן שיודה [וזהו מכח האחריות של יהודה]. ולכך משה רבינו התפלל על שבט יהודה, שיצליח להנהיג את העם ולנצח במלחמות, כמו שנאמר "שמע ה' קול יהודה ואל עמו תביאנו ידיו רב לו ועזר מצריו תהיה" (דברים ל"ג ז'), ופירש רש"י "שמע ה' קול יהודה, תפילת דוד ושלמה ואסא מפני הכושים, ויהושפט מפני העמונים, וחזקיה מפני סנחריב, ואל עמו תביאנו לשלום מפני המלחמה, ידיו רב לו יריבו ריבו וינקמו נקמתו, ועזר מצריו תהיה, על יהושפט התפלל על מלחמת רמות גלעד ויזעק יהושפט וה' עזרו" כי הוא האחראי על כלל ישראל.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן רא

עשה טוב

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: "דרשו ה' בהימצאו קראוהו בהיותו קרוב" (ישעיהו נ"ה ו'). ודרשו חז"ל שאלו הם עשרה ימים שבין ראש השנה ליום הכיפורים (כמבואר ביבמות מט:).

ויש לעיין בזה, שהרי נאמר "ומל ה' אלהיך את לבבך ואת לבב זרעך לאהבה את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך למען חייך" (דברים ל' ו'). וכתב שם בעל הטורים "את לבבך ואת לבב ראשי תיבות אלול, לכן נהגו להשכים להתפלל סליחות מראש חודש אלול ואילך, וכן לולא האמנתי לראות בטוב ה', לולא אותיות אלול שמאלול ואילך חרדתי נגד ה' ". והביאו במשנה ברורה סימן תקפא, והביא אסמכתא מהפסוק "אני לדודי ודודי לי" ראשי תיבות אלול. אם כן משמע שאלול הוא החודש העיקרי של התשובה, ובו הקדוש ברוך הוא מל את הלב כדי שנוכל לאהוב אותו. והקדוש ברוך הוא מבטיח שאם נעשה תשובה [אני לדודי], יקבל אותה ויסייע לנו [ודודי לי]. אם כן מדוע לא דרשו חז"ל הפסוק "דרשו ה' בהמצאו", שזהו חודש אלול וצ"ע.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר זה על פי דברי יונה בשערי תשובה (שער ראשון אות יא) "אך האיש המתייצב על דרך לא טוב תמיד, וגבר על חטאיו דורך בכל יום, ושונה באולתו ושב במרוצתו פעמים רבות, וכל עת אוהב הרע ומכשול עונו ישים נוכח פניו [כוונתו שבכל הזדמנות מבקש למצוא את תאוותיו]. ראשית תשובה האיש הזה, לעזוב דרכו ומחשבתו הרעה, ולהסכים ולקבל עליו לבל יוסיף לחטוא, ואחרי כן יתחרט על עלילותיו הנשחתות וישוב אל ה', כמו שנאמר וישוב אל ה' וירחמהו".

נמצא מדברי ר' יונה שאדם שדבוק בחטא ומתייצב על דרך לא טוב, ראשית תשובתו איננה חרטה על העבר, רק להתייצב על דרך טובה, ולעשות טוב מכאן ולהבא ולהפסיק לחטוא, ורק אחר כך יתחרט וישוב אל ה'. וביאר דבריו בשיחות מוסר להגאון ר' חיים (תשלב ל"ט) על פי הגמרא בע"ז יז. על הפסוק "כל באיה לא ישובון ולא ישיגו אורחות חיים". שאדם הדבוק במינות, כפירה, או גילוי עריות כמו ר' אלעזר בן דורדיא, אינו יכול לשוב בתשובה, ואם עשה תשובה שלימה מיד מת. כיון שנדבק מאוד בחטא, אינו יכול לפרוש ממנו שנעשה החטא חלק ממנו. ואין לו שום עיצה לעשות תשובה, רק להדבק להקדוש ברוך הוא כמו נר המתחבר לאבוקה, ועל ידי זה פורש במילא מן החטא, ולכן יוצאת נשמתו.

וזה הבאור בדברי ר' יונה שהמתייצב על דרך לא טוב תמיד ודבוק בחטא, אינו יכול לפרוש ממנו ולהתחרט עליו, וגם אם ירצה לא יוכל. והעיצה לאדם זה

היא לא לפרוש מיד מן החטא ולהתחרט, רק לעשות טוב מכאן ולהבא. ועל ידי זה שיתרגל לעשות טוב, לאט לאט יפרד מהחטא שהיה דבוק בו, ואז יוכל לעשות תשובה שלימה. ור' אלעזר בן דורדיא רצה לעשות מיד תשובה [כי לא יכל לסבול את המצב השפל שהגיע אליו] ולא היה לו אפשרות, רק על ידי זה שתצא נשמתו וידבק בהקב"ה כנר לאבוקה, וממילא על ידי זה יפרוש מהחטא ודרך העבירה, עכ"ד דברי הגאון ר' חיים הנפלאים.

וחשבתי להסביר שזוהי עבודת חודש אלול, לעשות טוב. כי כל השנה האדם נדבק בחטאים ובהרגלים לא טובים כל אדם לפי מדרגתו, ולפי הטבעים שלו. [אפילו לבני תורה ישנם חטאים שהם בגדר דבוקים בהם. עיין שם בדברי ר' חיים שכתב, שבני תורה לפעמים דבוקים בחטא של ביטול תורה שקשה מאוד לפרוש ממנו]. ולכן הקדוש ברוך הוא ברחמיו נתן לנו את חודש אלול, ועבודת החודש היא "עשה טוב". וזה מה שכתב בעל הטורים שבאלול "חרדתי נגד ה", ופירושו שבאלול האדם עומד נגד ה', וחרד שמא ח"ו הוא דבוק ומקושר לחטא. וכל חודש אלול הוא "נגד ה" שנמצא עם הקדוש ברוך הוא משכים לסליחות, וזהו "אני לדודי" שרואה את הקדוש ברוך הוא מולו, ומתחיל לעשות טוב כדי להתקרב אל דודי.

ולאחר חודש אלול מתחילים עשרת ימי תשובה, שהם "דרשו ה' בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב". כאן כבר מתחילים לבקש מהקדוש ברוך הוא על העבר, שיוציא אותנו מהחטא שנדבקנו בו, וינקה אותנו מהחטא שדבקנו בו. וכמו שכתב הרמב"ם בפרק ב' מהלכות תשובה הלכה ב' "ומהי התשובה היא שיעזוב החוטא חטאו ויסירו ממחשבתו, ויגמור בלבו שלא יעשנו עוד, שנאמר יעזוב רשע דרכו וגו', ויתנחם על העבר שנאמר אחרי שובי נחמתי, ויעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם". ובהלכה ד' "מדרכי התשובה להיות השב צועק תמיד לפני ה' בבכי ובתחנונים. ועושה צדקה כפי כוחו, ומתרחק הרבה מן הדבר שחטא בו. ומשנה שמו כלומר אני אחר, ואיני אותו האיש שעשה אותם המעשים. ומשנה מעשיו כולם לטובה לדרך ישרה. וגולה ממקומו שגלות מכפרת עוון, וגורמת לו להיות עניו ושפל רוח".

נמצא שכל עבודת ימי חודש אלול היא "עשה טוב", כדי שיזכה לסייעתא דשמיא בעשרת ימי תשובה, להיות סור מרע ולמחוק את העבר שעשה. וכעין מה שאחז"ל "אמר הקב"ה לישראל, בני פתחו לי פתח אחד של תשובה כחודה של מחט, ואני פותח לכם פתחים שיהיו עגלות וקרוניות נכנסות בו". (שיר השירים רבה ה' ב'). ותכלית כל עשרת ימי תשובה היא תפילת הנעילה, כמבואר במשנה ברורה (סימן תרכ"ג אות ג') "כי בנעילה חתימת גזר הדין, שנכתב בראש השנה על בני האדם לטוב או לרע, ויזדרז מאוד בתפילתו זו, כי תכלית כל העשרת ימי תשובה היא יום הכיפורים, ותכלית יום הכיפורים היא תפילת נעילה, שהכל הולך אחר החיתום ואם לא עכשיו אימתי".

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן רב

היום הרת עולם

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: ברמ"א בסימן תקפ"א הביא שמנהג בני אשכנז לומר סליחות לפחות ארבעה ימים לפני ראש השנה. וביאר במשנה ברורה הטעם "שכן מצינו בקרבנות שטעונים ביקור ממום ארבעה ימים קודם הקרבה, ובכל הקרבנות בפרשת פנחס כתיב והקרבתם עולה, ובראש השנה נאמר ועשיתם עולה, ללמד שבראש השנה יעשה אדם עצמו כאילו מקריב את עצמו, ולכן קבעו ארבעה ימים לבקר כל מומי חטאו ולשוב עליהם". עכ"ל.

וצריך ביאור מה הענין המיוחד דווקא בראש השנה, לעשות האדם עצמו כאילו מקריב עצמו.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: לפי המבואר לעיל מובנים היטב דברי המשנה ברורה, כי בחודש אלול האדם מתחיל לעשות טוב, אבל עדיין דבק בהרגלים הרעים ובחטאים שדבוק בהם, אבל מראש השנה מתחיל לעשות תשובה ותיקון על העבר, ומתחיל לנקות עצמו מן החטא, וזהו ממש ענין הקרבן שמתחיל להתקרב אל הקדוש ברוך הוא. עד שבתפילת הנעילה האדם קרוב לגמרי להקדוש ברוך הוא ומתנקה לגמרי מחטאותיו. והקדוש ברוך הוא קבע זה [שמתקרב אליו ומתנקה מחטאיו] דווקא בראש השנה, כיון שראש השנה הוא היום שנברא בו אדם הראשון (כמבואר בר"ה ח. ובתו"ס שם), ואדם הראשון בתחילת הבריאה, היה במצב של קירבה מושלמת אל הקדוש ברוך הוא, כיון שהיה בלי חטא כלל, בבחינת הבל שאין בו חטא. ולכן בכל שנה ושנה בזמן ראש השנה, הקדוש ברוך הוא נותן לאדם הזדמנות חדשה להיות קשור אליו לגמרי בלי שום מחיצות, ובראש השנה הקדוש ברוך הוא ממציא עצמו ומתקרב אלינו כדי שנוכל להתקרב אליו הרבה.

ומצד אחד זוהי זכות גדולה ועצומה, אבל מאידך אם האדם לא מנצל זכות זו ונוהג בימים אלו כמו בשאר הימים, הקטרוג עליו הוא גדול מאוד. כיון שנתנו לך הזדמנות כל כך גדולה, ואינך מנצל אותה, זה נהפך ח"ו לקטרוג גדול עליך וכמו שדרשו חז"ל על הפסוק: "מזמור לאסף באו גויים בנחלתך" (תהילים ע"א) שאמר אסף שירה על חורבן בית המקדש, שהקדוש ברוך הוא כלה חמתו על העצים והאבנים, ולא כילה חמתו על ישראל. (עיין רש"י קידושין לא:). וביארו רבותינו, שבית מקדש הוא הזדמנות נפלאה ומיוחדת להתקשר עם הקדוש ברוך הוא. אבל כשלא ניצלו את ההזדמנות הזאת ולא התקרבו אל הקדוש ברוך הוא, שוב בית המקדש עצמו נהפך להיות קטרוג על ישראל, שהרי יש לכם כזה בית מקדש ואינכם מנצלים אותו, ואלמלא שהקדוש ברוך הוא שפך את חמתו על העצים והאבנים, היה שופך חמתו על כלל ישראל ח"ו. וכן הוא בימים הנוראים והקדושים, שהקדוש ברוך הוא ממציא עצמו אלינו ונותן לנו הזדמנות להתקרב אליו, אם ח"ו נמשיך כהרגלנו כיום רגיל הקטרוג יהיה גדול.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן רג

לקראת יום הדין

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: ברמב"ם פרק ג' מהלכות תשובה הלכה א "כל אחד ואחד מבני אדם יש לו זכויות ועוונות, מי שזכויותיו יתרות על עוונותיו צדיק, ומי שעוונותיו יתרות על זכויותיו רשע, מחצה למחצה בינוני, וכן המדינה אם היו זכויות כל יושביה מרובות על עוונותיהן הרי זו צדקת, ואם היו עוונותיהם מרובים הרי זו רשעה, וכן כל העולם כולו".

ובהלכה ב "אדם שעוונותיו מרובין על זכויותיו מיד הוא מת ברשעו, שנאמר על רוב עוונך, וכן מדינה שעוונותיה מרובין מיד היא אובדת, שנאמר זעקת סדום ועמורה כי רבה. וכן כל העולם כולו, אם היו עוונותיהן מרובין מזכויותיהן מיד הן נשחתין, שנאמר וירא ה' כי רבה רעת האדם. ושקול זה אינו לפי מנין הזכויות והעוונות, אלא לפי גודלם יש זכות שהיא כנגד כמה עוונות, שנאמר יען נמצא בו דבר טוב, ויש עוון שהוא כנגד כמה זכויות, שנאמר וחוטא אחד יאבד טובה הרבה, ואין שוקלין אלא בדעתו של אל דעות, והוא היודע היאך עורכין הזכויות כנגד העוונות".

ובהלכה ג "וכשם ששוקלין זכויות האדם ועוונותיו בשעת מיתתו, כך בכל שנה ושנה שוקלין עוונות כל אחד ואחד מבאי עולם עם זכויותיו, ביום טוב של ראש השנה, מי שנמצא צדיק נחתם לחיים, ומי שנמצא רשע נחתם למיתה, והבינוני תולין אותו עד יום הכיפורים, אם עשה תשובה נחתם לחיים ואם לאו נחתם למיתה".

ובהלכה ד "אף על פי שתקיעת שופר בראש השנה גזירת הכתוב, רמז יש בו כלומר עורו ישנים משנתכם ונרדמים הקיצו מתרדמתכם, וחפשו מעשיכם וחזרו בתשובה וזכרו בוראכם".

ודברי הרמב"ם אלו צריכים ביאור רב א] מה שכתב בהלכה ב שאם עוונותיו מרובין על זכויותיו מיד מת ברשעו, אם כן מה צריך לדונו בראש השנה, הרי תמיד דנים אותו, ואם הוא לא מת זהו סימן שאינו רוב עוונות. ב] מה שהביא הרמב"ם ראיה שמת מיד [אם רובו עוונות], מסדום ודור המבול שעוונותיהם רבו ומתו. צריך עיון הרבה שהרי סדום היתה חמישים ושתיים שנה קיימת. כמבואר בשבת י: והאם עד סוף חמישים ושתיים שנה, היתה בגדר מחצה על מחצה עוונות [יעויין בכפ"מ וצע"ג]. ג] בהלכה א כתב הרמב"ם "מי שזכויותיו יתירות על עוונותיו צדיק, ומי שעוונותיו יתירות על זכויותיו רשע", ובהלכה ב' כתב "אדם שעוונותיו מרובים על זכויותיו מיד מת". מדוע שינה לשונו שבהלכה א' כתב "יתירים" ובהלכה ב' כתב "מרובין". ד] בהלכה ד' הרמב"ם הביא רמז לתקיעת שופר לשוב בתשובה, הרמב"ם הוא ספר הלכות, ואין דרכו להביא דרושים ורמזים בספרו ומדוע כאן הביא. ה] בהלכה ג' שכתב הרמב"ם שהבינונים תלוים ועומדים עד יום הכיפורים, אם עשו תשובה נחתמים לחיים ואם לאו נחתמים למיתה. צריך ביאור מדוע הבינונים תלויים בתשובה, ומדוע לא יעזור מצוה אחת שהופכת אותם מבינונים לצדיקים וצ"ע.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: הנראה לבאר זה על פי דברי המדרש (בראשית רבה פרשה סה כב) "וירח את ריח בגדיו ויברכהו, כגון יוסף משיתא ויקום איש צרורות, יוסף משיתא בשעה שבקשו שונאים להכנס להר הבית, אמרו יכנס מהם ובהם תחילה, אמרו לו עול ומה דאת מפיק דידך, נכנס והוציא מנורה של זהב, אמרו לו אין דרכו של הדיוט להשתמש בזו, אלא עול זמן תנינות ומה דאת מפיק דידך, ולא קיבל עליו. אמר רבי פנחס נתנו לו מכס ג' שנים ולא קיבל עליו, אמר לא די שהכעסתי לאלוהי פעם אחת אלא שאכעיסנו פעם שניה. מה עשו לו נתנו אותו בחמור של חרשים והיו מנסרים בו, היה מצווח ואומר וי אוי אוי שהכעסתי לבוראי. ויקום איש צרורות וכו' ".

נמצא שגם יוסף משיתא שהיה מהבוגדים שבכלל ישראל והתרחק מאוד מהקדוש ברוך הוא, יכול לזכות בשעה קלה להתקרב לקדוש ברוך הוא בתכלית הקירבה. כיון שהניצוץ היהודי עדיין נשאר בו, והיה חסר רק מה שיבעיר וילבה אותו.

אבל יתכן מצב שאדם נשקע הרבה בחטא, ונטמע בטומאה גדולה, והתרחק מאוד מהקדוש ברוך הוא, עד שכבר אינו יכול עוד להתקרב אל הקדוש ברוך הוא ואין לו עוד תקווה ח"ו. וכמבואר בעבודה זרה יז. "כל הפורש ממינות מיית". ועוד שם גבי עריות באלעזר בן דורדיא "כיון דאביק בה טובא כמינות דמיא". כיון שנשקעו כל כך בחטא וטמאו עצמם, אי אפשר להם לשוב על פי טבע, אלא אם כן יעשו תשובה מעל הטבע, ומיד ימותו. וזה נראה לבאר מה שהיה בסדום לאחר חמישים ושתיים שנשלמה סאתה, שעד אז אף על פי שחטאו הרבה מאוד, מכל מקום לא נטמאו כל כך, והיו יכולים לשוב אל הקדוש ברוך הוא, אבל לאחר חמישים ושתיים שנה, כבר נטמאו כל כך, ונהיו בגדר של "אביקו בה", ושוב אין להם אפשרות לשוב בתשובה על פי הטבע אלא אם כן ימותו.

ובזה נראה לבאר דברי הרמב"ם בהלכה ב "אדם שעוונותיו מרובין על זכויותיו, מיד הוא מת ברשעו וכו' ואין שוקלין אלא בדעתו של אל דעות והוא היודע". שאדם שמת מיד, הוא כשהגיע למצב של "עוונות מרובים", ופירושו שבעוונותיו המרובים הכריע את עצמו להטמע במעמקי הטומאה, והרחיק מאוד מהקדוש ברוך הוא, ושוב אינו יכול לחזור. כיון שאין לו אפשרות לשוב, שוב אין סיבה להשאירו חי בעולם, והקדוש ברוך הוא נוטל נשמתו, ורק יכול לעשות תשובה ולמות. ודבר זה רק הקדוש ברוך הוא יכול למדוד, האם ניתק עצמו לגמרי מדרך ה' או שעדיין יכול לשוב.

אבל בראש השנה כשדנין את האדם, ומי שצדיק נחתם לחיים, ומי שנמצא רשע נחתם למיתה. כאן דנין את האדם האם מגיע לו שנה נוספת של חיים, או שמא ח"ו לא מגיע לו. וכדי לזכות לחיים צריך להיות "צדיק", כמבואר ברמב"ם. והקובע האם הוא צדיק או רשע, נראה שהמודד הוא, כמה עבודת השם חשובה אצל האדם, וכמה תענוגי העולם הזה חשובים אצל אדם. שאם אצלו עבודת השם היא עיקר, ואהבת השם ואהבת התורה והמצוות, גוברת על תענוגי העולם הזה, נמצא שהוא צדיק. אבל אם אצלו תענוגי העולם הזה חשובים יותר מאהבת השם ואהבת התורה והמצוות, נחשב רשע ח"ו. כי על מנת לזכות לשנה נוספת של חיים, צריך שיהא האדם קרוב להקדוש ברוך הוא, יותר מתענוגי עולם הזה.

וכעין זה הבאנו לעיל לבאר הגמ' בנדרים ט: בנזיר מהדרום שהסתכל בבואה

שלו ופחז עליו יצרו, ולכן קיבל עליו נזירות כדי לגלח את שערו לשמים. והקשה הגרא"ל שטיינמן, כיון שהשערות הביאו אותו לידי פחז ויצר הרע, אם כן היה לו מיד לגלח את שערו, ומדוע המתין וקיבל תחילה נזירות ורק אחר כך גילח את שערו. וביאר על דרך זה שכשראה הנזיר שפחז עליו יצרו, הבין שאצלו אהבת עולם הזה, גדולה יותר מאהבת השם ואהבת התורה ומצוות. ולכן הבין שצריך להתחזק יותר ברוחניות ובאהבת ה', ולכך מיד קיבל על עצמו נזירות, שהוא פרישה מעניני העולם הזה ותאוותיו, כדי לחזור ולהדבק בקדוש ברוך הוא.

וזהו הדין שישנו בראש השנה, האם האדם קשור יותר לקדוש ברוך הוא או שקשור יותר לעניני עולם הזה. ובזה מבואר היטב בבינונים שהם מחצה על מחצה, חייבים לעשות תשובה, ולא מועיל לעשות מצוה נוספת, על מנת להכריע לכף זכות. כיון שמחצה על מחצה, הוא אדם שקשור לקדוש ברוך הוא ולעניני העולם הזה במידה שווה. ואם כן לא תעזור מצוה נוספת, ומחוייב להתבונן בדרכו לעשות תשובה על דרכו, ולהתקרב יותר לקדוש ברוך הוא מתענוגי עולם הזה. ובזה מבואר דברי הרמב"ם שתקיעת שופר בראש השנה יש בה רמז, כלומר עורו ישנים מתרדמתכם וחזרו בתשובה. שכוונת הרמב"ם לומר, שמהותו של יום ראש השנה, הוא תשובה על הדרך של האדם. כמה קרוב לקדוש ברוך הוא, וכמה קרוב לתענוגי עולם הזה, והבן.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן רד

שליח ציבור

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: ברמ"א בסימן תקפ"א כתב "וידקדקו לחזר אחר שליח ציבור היותר הגון והיותר גדול בתורה ובמעשים". וכתב במשנה ברורה "ואם אינו ראוי והגון ובקי, אין ממתינין לו כשאר עונשים אלא גובין לאלתר". מבואר כאן שהחטא של מינוי שליח ציבור שאינו הגון חמור מאוד, ומעניש מיד על זה משמים. ולא כמו בשאר עבירות שממתינים לאדם שיעשה תשובה.

וזה צריך ביאור מה נשתנה עוון זה של שליח ציבור שאינו הגון משאר עוונות.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר זה על פי דברי הזוהר הקדוש (ויקרא י"ז) "שליחא דציבורא דאשתכח ביה חטאה ווי לאינון דסמכין עליה, ווי לאינון דשליחא דלהון לא אשתכח כדקא יאות, דהא חובי עלמא אתיין לאדכרא בגיניה". [שליח ציבור שיש בו עוון, אוי למי שסומך עליו, שבא להזכיר עוונם]. והביאור בדברי הזוהר, על פי המבואר בפלא

יועץ בענין שליח ציבור "כי על ידו תהא סליחת העוון, והוא יעמוד למליץ בין השם ובין העם, וכד רגיז רעיא על ענא, עבד לנגדא סמותא [כאשר הרועה כועס על הצאן הוא מעוור את עיני ההולך בראש ב"ק נב.] ואז כל הצאן תעו המה כשלו נפלו ח"ו".

נמצא שהשליח ציבור הוא כעין כהן גדול ביום הכיפורים, שהוא מכפר על העם, שנכנס לפני ולפנים ומבקש מהקדוש ברוך הוא שימחל לעם. וכעין שאמר ר' יוחנן בן זכאי על ר' חנינא בן דוסא "הוא דומה כעבד לפני המלך ואני דומה כשר לפני המלך". (ברכות לד:). כי המתפלל על הציבור נחשב כעבד או כשר שנכנס לפלטין של מלך, לבקש ממנו על העם. ואם העבד או השר שנכנס לבקש פשע ומרד במלך. כשנכנס לבקש על העם, ודאי שיצא הקצף על הכלל כולו, ויאמר להם האם פושע ומורד זה בחרתם להכנס לפני ולבקש עליכם. ודאי שיש כאן זילזול חמור במלך.

וזה הביאור בדברי הזוהר ששליח ציבור רשע מזכיר את עוונם של הציבור ששלחוהו. כי אם מכירים בחטא שלהם ובאים לבקש סליחה מהקדוש ברוך הוא היה להם לשלוח עבד או שר שהקדוש ברוך הוא אוהבו. ובזה ששולחים שליח ציבור רשע, מוכיח שלא מכירים כלל את עוונם, ויש בזה משום חוצפה וזלזול במלך. ולכך מענישים מיד על זה.

ויש להטעים זה יותר על פי המבואר בכתבי האריז"ל (שער רוח הקדש) ששאלו את האריז"ל מדוע נאסר להשתמש בקבלה מעשית וז"ל. "והרב ר' אליהו דויטש הגיד לי כי גם הוא שאל למורי ז"ל שאלה הנזכרת, כי הרי מצאנו ראינו הראשונים כולם משתמשים בשמות, והשיב לו כי האדם שיוכל לקיים בעצמו מה שאמר הכתוב על כן עלמות אהבוך (שיר השירים א) ניתן לו רשות להשתמש בהם. והענין הוא כי אמרו חז"ל אל תקרי עלמות אלא על מות (עבודה זרה לה:) שאפילו מלאך המוות נעשה אוהבו של הצדיק, והנה מי שאין בו שום עוון, כדי שהמקטרג לא יוכל לקטרג עליו לפני הקדוש ברוך הוא, לומר לו הנה פלוני בן פלוני משתמש בשמותיך, והנה ביום פלוני עבר עבירה פלונית כי אז יענישוהו מן השמים, אם ישתמש בשמותיו יתברך, אבל אם אין בידו שום עוון כלל, ואין עליו שום קיטרוג עד שלכך אפילו מלאך המוות נעשה אוהבו הנה איש כזה, יוכל להשתמש בשמותיו יתברך ולא יענש. וכבר מצאנו ראינו קרוב לזה, בפרקי היכלות כי אין להשתמש בפרדס רק מי שלא עבר על שום לא תעשה שבתורה, גם מצאנו שם בהיות ר' נחוניה מתבודד וצופה בפרדס, ונגע בו ר' עקיבא ור' ישמעאל בחלוק אחד של אשה ספיקת טומאה, ותיכף פטרוהו מלפני כסא הכבוד".

נמצא מדברי האריז"ל שאדם שבא להשתמש בשמות הקודש של הקדוש ברוך הוא, אם אין בידו עוון כלל, אין עליו שום קטרוג, כי שם השם נקרא עליו והוא מקושר לגמרי לקדוש ברוך הוא. אבל אם יש בידו נדנוד עוון, נמצא שאינו מקושר לגמרי לקדוש ברוך הוא, ולכך אם ישתמש בשמותיו הקדושים, יהא עליו קטרוג בשמים, כי אינו ראוי להשתמש בשמות הקודש.

ועל דרך זה יש לבאר כששולחים שליח ציבור להתפלל על הציבור. ממנים אותו שליח של כולם להזכיר את שמותיו של הקדוש ברוך הוא בתפילה. על מנת שיכפר עליהם, ועל מנת שיוריד להם שפע ברכה ממרום. ולכך אמרו חז"ל שהקדוש ברוך הוא מתאווה לתפילתן של צדיקים

(יבמות סד.) וביאר זה בנפש החיים [ב י] שהקדוש ברוך הוא מתאווה לתפילת הצדיקים, כדי שיוכלו להוריד שפע בעולמות, ויזכו לשפע גשמי ורוחני. ולכך כששולחים שליח ציבור שאינו הגון, מיד בא המקטרג לפני הקדוש ברוך הוא, ומקטרג עליהם ואומר הנה פלוני שאינו הגון בא ונושא את שמותיך, ורוצה להוריד שפע בעולמות, והוא אינו ראוי כלל. ולכך מתרבה עליהם הקטרוג ונענשים מיד עבור זה.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן רה

זכר לעננ כבוד

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: בגמ' עבודה זרה ג. "אמרו לפניו [אומות העולם] רבונו של עולם תנה לנו מראש [את מצוות התורה] ונעשנה. אמר להן הקדוש ברוך הוא שוטים שבעולם, מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת מי שלא טרח בערב שבת מהיכן יאכל בשבת. אלא אף על פי כן מצוה קלה יש לי וסוכה שמה לכו ועשו אותה וכו' מיד כל אחד ואחד נוטל והולך ועושה סוכה בראש גגו. והקדוש ברוך הוא מקדיר עליהם חמה בתקופת תמוז, וכל אחד ואחד מבעט בסוכתו ויוצא".

וצריך ביאור למה הקדוש ברוך הוא, נותן להם דווקא את מצוות סוכה על מנת להוכיח להם שלא ראויים ליטול שכר בעולם הבא. הרי ישנם תרי"ג מצוות, ואפשר ליתן להם מצוות אחרות. ובזה להוכיח להם שלא ראויים ליטול שכר בעולם הבא.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר את דברי הגמ' על פי המבואר בפרקי דרבי אליעזר [פרק נו] "רבי יהודה אומר אותה האש שירדה מן השמים [על שהתלוננו שלא נחו מעינוי הדרך – ותמיד צריכים לילך ללא הפסקה]. שקעה בארץ ולא חזרה למקומה לשמים, אלא נכנסה לאהל מועד. וכל הקרבנות שהיו מקריבין ישראל במדבר, היתה יוצאת ואוכלת אותן. שנאמר ותצא אש מלפני ה' [ויקרא י ב] ותרד אש אין כתיב כאן, אלא ותצא אש מלפני ה', היא האש שאכלה לעדת קורח, שנאמר ואש יצאה מאת ה' [במדבר טז לה]. ואין אדם נפטר מן העולם עד שיעבור עליו מאותה האש ששקעה בארץ, שנאמר ותשקע האש" [במדבר יא ב].

וצריך ביאור בדברי הפרקי דרבי אליעזר א] מדוע האש שירדה לשרוף את המתלוננים לא חזרה לשמים, אלא חזרה לאהל מועד, הרי האש הזו באה להעניש את המתלוננים בעוונם. והאש של אהל מועד היא אש טהורה שבאה לאכול את הקרבנות, ומה הקשר בין האש שבאה להעניש את המתלוננים, לבין האש של אהל מועד שבאה לאכול את הקרבנות. ב] מדוע לאחר פטירתו של האדם, צריך לעבור על הנפטר

מאותה האש. הרי הנפטר לא התלונן ואינו מן המתאוננים ואינו מעדת קרח, ולמה יענש באש זו.

וחשבתי להסביר זה שכל השרש של קבלת התורה הוא, נעשה ונשמע. שבזה האדם מוכן לקבל עליו את רצון ה' בלי להבין בשיכלו, ומקבל על עצמו לעשות תחילה, ורק אחר כך להבין מה שמסוגל להבין בשיכלו. והמתאוננים פגמו בנעשה ונשמע, שלא הבינו מדוע ישנו כל כך טורח ועינוי הדרך. ולמה הקב"ה מזרז אותם במדבר. ובזה ישנו חסרון בנעשה ונשמע, שמה שלא מבינים בשיכלם לא מוכנים לעשותו, וזהו חסרון במהות קבלת התורה שבנויה על נעשה ונשמע. ולכך יצאה אש מאת ה' להעניש את הפוגמים בנעשה ונשמע.

אבל האש נשארה שמורה באהל מועד, כי מהותו של אהל מועד הוא נעשה ונשמע. וכמו שביאר בבית הלוי [פרשת כי תשא] שבחטא העגל פגמו בנעשה ונשמע, כי סברו לעשות עגל שתשרה עליו השכינה מעין משכן, ויוכל להנהיג אותם בדרך. והחסרון היה שנעשה בלי צווי ה', רק על פי שיכלם והבנתם, וכשחסר בצווי ה' חסר בנעשה ונשמע. ולכך אהל מועד שבא לתקן את חטא העגל, ששם תשרה השכינה, אבל על פי צווי ה'. ולכך בכל דבר ודבר שנעשה באהל מועד, נאמר כאשר צוה ה', כי זה בא לכפר על החסרון בנעשה ונשמע.

ולכך אש זו אוכלת את הקרבנות, כי אש זו שבאה ללמד את בני ישראל שעליהם לקיים את מצוות ה', בלי לסמוך על שיכלם והבנתם. והיא האש שאוכלת את הקרבנות, שכל מהות הקרבנות היא לעשות רצון ה', כמו שנאמר "ריח ניחוח אשה לה' " [ויקרא א ט]. ופירש רש"י "ניחוח נחת רוח לפני, שאמרתי ונעשה רצוני". ולכן אש זו אכלה את קרח ועדתו כיון שהם פגמו בנעשה ונשמע, כי חשבו לעשות המצוות כפי הבנתם ושיכלם. והבינו שהם ראויים להנהיג את העם, ועשו מחלוקת על משה רבינו ועשו ליצנות מהמצוות. וכיון שפגמו בנעשה ונשמע. מיד באה האש מאהל מועד ללמד אותם שצריך לקיים את מצוות ה' בלי לסמוך על שיכלם והבנתם. וקרח ועדתו שסמכו על שיכלם והבנתם, נענשו באש זו.

ולכן כל נפטר עוברת עליו מאש זו, על מנת לבודקו כיצד קיים את מצוות התורה. שאם סמך על שיכלו והבנתו, ודברים שהבין קיים ודברים שלא הבין לא קיים. נמצא שפגם בנעשה ונשמע, ומיד נענש באש זו. אבל אם קיים את מצוות ה' כאשר צווה ה' בלי לסמוך על שיכלו והבנתו, לא נענש כלל אדרבה נהנה מהאש הרוחנית והקדושה הזו.

ועל דרך זה יש לבאר במצוות סוכה, שמהות מצוות הסוכה היא נעשה ונשמע. שהרי מצוות הסוכה באה זכר לענני כבוד שזכו בני ישראל כשהיו במדבר [כמבואר בטור סימן תרכה]. ובני ישראל זכו לענני הכבוד במדבר, כיון שהלכו אחרי הקדוש ברוך הוא בתמימות בלי לשאול שאלות, מה נאכל ומה נשתה וכיצד נתפרנס במדבר. ולכך נאמר "זכרתי לך חסד נעוריך אהבת כלולותיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה" [ירמיה ב ב]. ועל דרך זה מבואר בקול אליהו להגר"א [פרשת אמור] לבאר הטעם שעושים סוכות בתשרי, ולא בניסן אף על פי שסוכות הם כנגד ענני הכבוד שהיו, ותחילת היקף ענני הכבוד לישראל היה בניסן ולא בתשרי. כי בזמן שעשו ישראל את העגל נסתלקו ענני הכבוד מהם, ורק בט"ו תשרי חזרו ענני הכבוד, שאז התחילו לעשות את המשכן, ואז עושים סוכות זכר לענני הכבוד שחזרו. עכ"ד.

כי ענני הכבוד באו לישראל, מחמת הנעשה ונשמע שקיבלו כלל ישראל עליהם, לילך אחר הקב"ה בלי להבין ובלי שאלות. אבל בזמן שעשו את העגל, ביטלו את הנעשה ונשמע שקיבלו, כי סמכו על דעתם והבנתם, ולכך נסתלקו מהם ענני הכבוד. וחזרו רק בזמן שהתחילו להקים את המשכן, שאז חזרו כלל ישראל לקבל על עצמם את הנעשה ונשמע שקיבלו מתחילה כמבואר לעיל.

ובזה מתבארים דברי הגמ' בעבודה זרה שהקב"ה נותן לאומות העולם מצוות סוכה, ומקדיר עליהם חמה. כי מהות מצוות הסוכה הוא הנעשה ונשמע, שמקיימים עליהם רצון ה' בלי להבין ובלי לסמוך על דעתינו כלל. וכעין זה ביאר הטור [בסימן תרכ"ה] הטעם שעושים סוכות דווקא בחדש תשרי ולא בחדש ניסן. כי בניסן הוא תחילת הקיץ והחום, ודרך בני האדם אז לצאת מבתיהם לחוץ לאויר. ואם היינו עושים סוכה בחדש ניסן לא היה נראה כל כך, שעשייתינו היא מחמת צווי ה'. ולכך עושים סוכות בתשרי, שאז הוא תחילת החורף ודרך בני האדם להכנס לבתיהם, ואז ניכר שעשייתה היא מפני רצון ה'. עכ"ד.

ויש להטעים הסבר בזה כיון שמהות מצוות הסוכה היא נעשה ונשמע, שמקיימים את המצוות בלי להבין. ולכך עושים את הסוכות דווקא בזמן הקור שדרך העולם להכנס לבתים, ועל פי השכל אין לצאת לסוכה, אדרבה צריך להכנס לבתים. מכל מקום יוצאים לחוץ ומקיימים מצוות הסוכה לשם שמים, ולא סומכים על דעתינו והבנתינו, רק על צווי ורצון ה'. ובזה הקדוש ברוך הוא מראה לכל אומות העולם, שלא שייך אצלם כלל נעשה ונשמע. וכל מה שהם עושים מצוות זהו רק כאלו דברים שהם מבינים בשיכלם ובדעתם. ומה שלא מבינים בשיכלם לא עושים. ולכך כשעושים הסוכה לעתיד לבוא והחמה יוקדת עליהם, הם מבעטים בסוכה ויוצאים. וכוונתם לומר בזה שאינם רוצים מצוה זו, כי על פי שכלם והבנתם עכשיו לא שייך לישב בסוכה כשהחמה יוקדת וקשה לישב בסוכה. אבל ישראל כשיוצאים מהסוכה כשמצטערים בישיבתה, הם יוצאים כי גם זהו רצון ה' עכשיו שמצטער לא ישב בסוכה, ולכך שכר עולם הבא שייך רק אצל ישראל, שהם קיימו את המצוות מכח נעשה ונשמע.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן רו

טמאים ביד טהורים

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: בירושלמי במסכת סוכה [פרק ה הלכה א] מבואר שבימי טרוגיינוס הרשע היו מישראל דרים בארץ מצרים, ונולד לו בן בתשעה באב, והיהודים התענו. ומתה בתו בחנוכה, והדליקו היהודים נרות. וסברה אשתו שהתאבלו בתשעה באב, שהצטערו שנולד לו בן. ובחנוכה שמחו שמתה בתו, ולכך הדליקו נרות. ושלחה לו אשתו, בוא וכבוש את היהודים שמרדו בך. חשב לבוא בעשרה ימים, ובא לחמשה

ימים. בא ומצאן עוסקים בתורה בפסוק "ישא ה' עליך גוי מרחוק מקצה הארץ" [דברים כח מט]. אמר להם במה אתם עוסקים, אמרו לו בפסוק זה. אמר להם אני הוא הגוי שבא מרחוק, להרוג אתכם. והרג את כולן. ורצה לטמא את נשותיהם על ידי לגיונותיו, ולא הסכימו הנשים להטמא להם, והרג את כולן. ומסיים הירושלמי "באותה שעה נגדעה קרן ישראל, ועוד אינה עתידה לחזור למקומה עד שיבוא בן דוד".

וצריך ביאור בדברי הירושלמי א] מדוע סיבב הקדוש ברוך הוא עונש לכלל ישראל, דווקא מתוך המצוות שעשו.

תשובה: חשבתי להסביר על פי המבואר בחז"ל [מדרש עשרת הדברות] "למה נתן להם הקדוש ברוך הוא את התורה בחדש השלישי, ולא נתן להם בעת יציאתם ממצרים. משל לבן מלך שחלה ועמד מחליו, אמרה לו אמו לך למד, אמר המלך עדיין לא נתרפא מחליו, ימתין שנים או שלשה חדשים ואחר כך ילך ללמוד. כך ישראל מיד כשיצאו ממצרים היו ראוים לקבל את התורה, אלא היו בהן בעלי מומין משום שעשו בטיט ובלבנים. אמר הקדוש ברוך הוא עדיין לא בא מנוח לבני מן השעבוד והיאך יקבלו את התורה, על כן עכבם עד החדש השלישי ואחר כך נתן להם את התורה".

משמע מדברי המדרש, שכל הסיבה שהתעכב מתן תורה עד השישי בסיון, היא רק על מנת שיתרפאו מן המומין שהיו בהם מהעבודות פרך שעבדו במצרים. ולכאורה זה תמוה שהרי בזמן מתן תורה, הקדוש ברוך הוא ריפא את כל הבעלי מומין כמבואר במדרש רבה [פרשת נשא ז]. ואם כן מיד יכל הקדוש ברוך הוא לרפא אותם, וליתן להם תורה.

והביאור בדברי המדרש על פי דברי רבותינו [עיין בהקדמה לשמירת הלשון בחפץ חיים שהאריך בזה], שכל אדם יש לו רמ"ח איברים ושס"ה גידים רוחניים, ועליהם מלובשים רמ"ח איברים ושס"ה גידים גשמיים, וכנגדם יש בתורה רמ"ח מצוות עשה ושס"ה מצוות לא תעשה.

ועל דרך זה מתבארים דברי המדרש, שבני ישראל היו בעלי מומין מחמת העבודות פרך במצרים. אבל כנגד המום באיברים הגשמיים, היה להם מומין באיבריהם הרוחניים, שכל מום גופני הוא סימן למום רוחני שישנו באותו אבר. ולכך הקב"ה המתין עד השישי בסיון, שאז תיקנו את המומין הרוחניים, ואז היו שלמים ומוכנים לקבל את התורה. כי אדם שהוא בעל מום רוחני או בעל מידות רעות, אינו כלי לקבלת התורה, ולא תוכל התורה לשכון באדם כזה.

שהתענו בתשעה באב, והדליקו נרות חנוכה. והרי שלוחי מצוה אינן ניזוקין, ומדוע ניזוקו דווקא על ידי המצוות שעשו. ב] מדוע נענשו כל כך, הרי היו שם תלמידי חכמים גדולים ולמדו הרבה תורה וכמבואר בגמ' סוכה נא: "תניא רבי יהודה אומר מי שלא ראה דיופלוסטון [מושב השרים] של אלכסנדריא של מצרים, לא ראה בכבודן של ישראל. אמרו כמין בסילקי גדולה [במה גדולה] וכו' פעמים שהיו בה כפלים כיוצאי מצרים, והיו בה שבעים ואחד קתדראות [מושבים] של זהב כנגד שבעים ואחד זקנים וכו' ". וכיון שהיו גדולים בתורה מדוע נענשו כל כך הרבה וצ"ע.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

ועל דרך זה יש לבאר את דברי הירושלמי, שאותם יהודים שהלכו וגרו בארץ מצרים, היתה עליהם קפידא גדולה בשמים. כיון שהלכו לדור במקום ששורה בו טומאה גדולה. וכמבואר ברמב"ם בפרק ה' מהלכות מלכים הלכה ז "ומותר לשכון בכל העולם חוץ מארץ מצרים וכו' מפני שמעשיה מקולקלין יותר מכל הארצות, שנאמר כמעשה ארץ מצרים". נמצא שהדר בארץ מצרים, מסכן את כל הרוחניות שלו ושל בניו, כי הטומאה והקילקול שבארץ מצרים היא גדולה מאוד. ובזה שהלכו היהודים לדור בארץ מצרים, הראו שלא חוששים מלדור במקום טומאה גדול, והעיקר אצלם היה שיוכלו לדור במקום עם גשמיות טובה, ולא הפריע להם שהמקום לא טוב מבחינה רוחנית. ושוב חסר כאן בכל קבלת התורה שלהם, כי התנאי לקבלת התורה הוא שהאדם יהא נקי ממדות והנהגות רעות. ובהנהגה רעה זו, חיסרו ופגמו בקבלת התורה. ולכן אף על פי שלמדו הרבה תורה נענשו בכליה גמורה.

ולכך העונש בא להם דווקא כשצמו בתשעה באב, והדליקו נרות חנוכה. כי בתשעה באב מתאבלים על גלות השכינה ועל מיעוט כבוד שמים. שעם ישראל בגלות, ויש כאן חסרון כבוד שמים. שרק עם ישראל הם שמקדשים את שמו יתברך. וכשהם בגלות חסר בכבוד שמים. ועל זה בוכים ומתענים ויושבים על הארץ. ובחנוכה חוגגים את נצחון הקדושה על הטומאה. שהרי היוונים הסכימו שעם ישראל ילמדו חכמה ויקריבו קרבנות, אבל לא הסכימו שעם ישראל יהא עם ה' ועם קדוש. ולכך חייבו אותם לכתוב על קרן השור שאין להם חלק באלוהי ישראל. וכשניצחו אותם החשמונאים, תקנו חכמים להדליק נר זכר לניצחון הקדושה על הטומאה. ולכן תקנו דווקא להדליק נר, זכר לנס, כנגד הנרות של בית המקדש. שהם רומזים להשראת השכינה בישראל כמבואר בגמ' שבת כב: כי היוונים נלחמו בעיקר כנגד השראת השכינה שהיתה בישראל.

ולכך נענשו היהודים שהיו במצרים דווקא על ידי תשעה באב ונר חנוכה. כי הם רומזים על השכינה והקדושה ששורה בישראל. ובתשעה באב מצטערים על חסרון השכינה והקדושה מישראל, ובחנוכה חוגגים את השכינה והקדושה שחזרה לשכון בישראל. והיהודים ששכנו במצרים קיימו את התורה והמצוות אבל לא העריכו את הקדושה שצריכה לשרות עליהם מכח המצוות. כי אם היו מעריכים ומחשיבים את הקדושה והרוחניות, לא היו הולכים לגור במקום, שהוא הסתירה המוחלטת לרוחניות, ולכך העניש אותם כשקיימו תשעה באב וחנוכה, על מנת להראות להם שלא הבינו את התוכן והמשמעות של תשעה באב וחנוכה שהוא ניצחון הקדושה.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן רז

ומלכותו בכל משלה

"בימים ההם כשבת המלך אחשורוש על כסא מלכותו אשר בשושן הבירה" (אסתר א' ב').

לכבוד מו"ר הרה"צ רבי דוד חנניה פינטו שליט"א שלום רב וכט"ס.

שאלה: בגמ' מגילה יא: מבואר שבלשצר חישב את זמן הגאולה של ישראל, וכשראה שלא נגאלו הוציא את כלי בית המקדש והשתמש בהם, והוא טעה בחשבון, ולכן אמר אחשורוש אני אחשב ולא אטעה, ולפי חישובו עבר זמן שבעים שנה, [שאמורים היו ישראל להיגאל ולא נגאלו], ומיד הוציא את כלי המקדש והשתמש בהם, [כי חשב מאחר ולא נגאלו בני ישראל מבבל, שוב לא יגאלו עוד]. ועוד מבואר בגמ' מגילה יב. שבמשתה שעשה אחשורוש, לבש את בגדי הכהן הגדול בעצמו.

וצריך ביאור מדוע היה להם עניין דוקא להשתמש בכלי המקדש וללבוש את בגדי הכהן הגדול, ומדוע לא הסתפקו בכלים שלהם ורוצים דווקא כלי המקדש. וכן יש לעיין מדוע בלשצר הסתפק בשימוש בכלי המקדש, ואילו אחשורוש לבש גם את בגדי הכהן הגדול בעצמו.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר על פי הכתוב בשמואל (א' פרק ד') כשבאו הפלישתים למלחמה על ישראל ונגפו ישראל לפניהם, החליטו להביא את ארון הברית אל המלחמה* וכשראו פלישתים שבא הארון נבהלו ואמרו "אוי לנו מי יצילנו מיד האלהים האדירים האלה" (שמואל א' פרק ד' ח'). ומיד אחר כך אמרו הפלישתים "התחזקו והיו לאנשים פלישתים פן תעבדו לעברים כאשר עבדו לכם והייתם לאנשים ונלחמתם". וזה תמוה כי בהתחלה נבהלו כי ראו שהקב"ה בא להלחם נגדם, ואם כן כיצד החליטו להלחם נגד בורא עולם ולנצחו ולא פחדו.

וביאר המלבי"ם, שאומות הקדמונים סברו שלא יתכן שבורא עולם בכבודו ובעצמו יהא לו קשר עם בני אדם, העשויים מבשר ודם קרוצי חומר. ורק סברו שהעולם נמסר לכוחות רוחניים רבים. וחשבו שהכח שנמצא בארון הברית אינו כוחו של בורא עולם בכבודו ובעצמו, רק כוחות רוחניים רבים, שהם חזקים יותר מכוחות האלילים שהפלישתים עובדים להם. וסברו שיתכן לפעמים לנצח כוחות רוחניים אלו, על ידי אנשים חזקים ומלכים אדירים שמתקבצים כנגדם יחד להלחם בהם. עכ"ד המלבי"ם.

---

* עיין בתוס' עירובין ס"ג: שהיו שני ארונות, אחד הוא ארון עץ שעשה משה במדבר בעלותו להר סיני, ושם היו מונחים שברי הלוחות, וזהו הארון שהיה תמיד יוצא עמהם למלחמה. וארון שני מזהב שעשה בצלאל בן אורי בן חור, ושם נתנו את הלוחות האחרונות ואותו אין להוליך למלחמה כלל, וזה הארון לקחו שלא ברשות למלחמה בזמן פלישתים, ונענשו שנפל הארון בשבי ביד פלשתים.

העורך

ולפי זה נראה שגם בלשצר וגם אחשורוש סברו כמו הפלישתים, שארון הברית והמקדש וכליו ובגדי כהן גדול, אין בהם את כוחו של בורא עולם, שהוא מנותק מהעולם הזה שפל. ורק יש במקדש כוחות רוחניים חזקים, אבל שייך לנצח אותם לפעמים. ולכן כשראה בלשצר שעבר החשבון ולא נגאלו שמח, כי סבר שניצח את הכוחות הרוחניים החזקים שהיו במקדש ובירושלים, וכאות והוכחה על נצחונו השתמש בכלי המקדש. אמנם לא העז להשתמש בבגדי הכהן הגדול בכבודו ובעצמו, כי משמים מנעוהו מלבזות את הבגדים המקודשים ביותר. ונענש מיד בלשצר שנהרג באותו לילה, על בזיון כלי המקדש והקב"ה העניש על חילול ה'.

אחשורוש סבר שבלשצר טעה ועדיין לא נצח את הכוחות הרוחניים שבמקדש, לכן הצליחו להעניש אותו. אבל אני נצחתי אותם ושוב אשתמש בכלי המקדש, והעז אחשורוש להשתמש גם בבגדי כהן גדול.

והסיבה שביזה את בגדי הכהן גדול הייתה, כיון שבני שושן באו למשתה וחללו שם שמים, ניתן כח לאותו רשע לחלל את הבגדים המקודשים ביותר של הכהן גדול. ולכן אחשורוש לא נענש מיד על בזיון הכלים ובגדי הכהן גדול, כי לא היו זכאים בני שושן לראות בנקמת ה', שנוקם ברשע שמבזה את כלי המקדש, כיון שהם גם חללו שם שמים כשבאו למשתה שעשה.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן רח

כשהקול קול יעקב אין הידים ידי עשו

"בשנת שלש למלכו עשה משתה לכל שריו ועבדיו חיל פרס ומדי הפרתמים ושרי המדינות לפניו" (אסתר א' ג').

לכבוד מו"ר הרה"צ רבי דוד חנניה פינטו שליט"א שלום רב וכט"ס.

שאלה: בגמ' בעבודה זרה יא: מובא שלבני רומא יש חג פעם בשבעים שנה, והם מביאים אדם שלם [ופירש רש"י שזה כנגד עשו], ומרכיבין אותו על אדם חיגר והוא כנגד יעקב שהיה צולע על ירכו, ומלבישים אותו את בגדי אדם הראשון, ומניחין לו בראשו את קרקפילו [עור ראשו] של רבי ישמעאל, ותולים לו בצוארו אבנים טובות, ואומרים שחשבון קץ הגאולה של עם ישראל הוא שקר. ומפרש התורת חיים שהטעם שעושים זאת פעם בשבעים שנה, כיון שבגלות ראשונה נגאלו ישראל אחר שבעים שנה, והם חוששים שבסוף שבעים יגאלו שוב, וכשעובר שבעים שנה וישראל לא נגאלים הם עושים חג ששולטים על ישראל.

וצריך ביאור בזה מדוע בני רומא לא משתמשים בחג זה גם בכלי המקדש, שהם נמצאים שמורים בגנזי רומי,

כמו אחשורוש ובלשצר שהשתמשו בכלי המקדש כשחגגו את נצחונם שישראל לא יגאלו. וכן יש לעיין להיפך מדוע אחשורוש ובלשצר, לא נהגו כמנהג בני רומא, להרכיב אדם שלם על גבי אדם חיגר ולומר שחשבון קץ הימין שקר ח"ו .

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: לפי המבואר בתשובה הקודמת, שאחשורוש חגג את נצחונו על כוחות רוחניים ששכנו בבית המקדש. מובן היטב, שדוקא לקח את כלי המקדש כדי להוכיח ולהראות לכולם, שנצח את הכוחות הרוחניים שהיו במקדש, ושוב אין לישראל כוחות רוחניים שיעזרו להם בגלותם. ולכן לא היה לו כל עניין לבזות את יעקב אבינו, שאדרבה מודה אחשורוש שליעקב היו כוחות גדולים, אבל עכשיו נצחנו אותם, וזה הנצחון נראה בעליל כשמשתמש בכלי המקדש. אבל הרומיים ובני עשו סבורים שיעקב עצמו היה רמאי ח"ו, וכמו שאמר עשו "ויעקבני זה פעמים את בכורתי לקח והנה עתה לקח ברכתי" (בראשית כ"ז ל"ו).

וסברו שכל כוחו של יעקב הוא שקר ח"ו, ולכך יש להם עניין מיוחד לבזות דווקא את יעקב אבינו. ומרכיבים השלם [כנגד עשו], על החיגר [כנגד יעקב], ומניחים לאדם שלם את עור הראש של הכהן גדול. על מנת להראות לעולם שלא הועילה כלל רמאותו של יעקב אבינו, ואפילו האדם הכי מקודש אצלו שהוא הכהן גדול, מבוזה מאוד שנקלף מעליו עור ראשו, וזהו סימן שכל דרכו של יעקב שקר ח"ו. ולכן אין להם עניין לבזות את כלי המקדש, כיון שעיקר מלחמתם היא בשרש שהוא כנגד יעקב אבינו להראות שכל דרכו שקר ח"ו.

וחשבתי להסביר הטעם שמשמים ניתן כח לבני רומי לעשות כזה חג מרושע, הוא כדי להזכיר לבני ישראל שאם הקול קול יעקב אין הידים ידי עשו. ואם עברו שבעים שנה ולא נגאלו כלל ישראל, זה סימן שאין הקול קול יעקב מושלם בתכלית, כי אם היה הקול קול יעקב מושלם, מיד היו נגאלים. וכיון שכן שוב שולטים בהם הידים ידי עשו, לבזות לא רק אתכם, אלא גם את האבות הקדושים, וזה על מנת לעורר את ישראל ולחזקם יותר בלימוד התורה שהוא כחו של יעקב.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן רט

מלחמה לה' בעמלק

"ויאמר ממוכן לפני המלך והשרים לא על המלך לבדו עותה ושתי המלכה" (אסתר א' ט"ז).

לכבוד מו"ר הרה"צ רבי דוד חנניה פינטו שליט"א שלום רב וכט"ס.

שאלה: בגמ' מגילה יב: "תנא ממוכן זה המן, ולמה נקרא שמו ממוכן שמוכן לפורענות". ופירש רש"י עומד להיות תלוי.

וצריך ביאור שהרי בכל דור ודור עומדים עלינו לכלותינו והקב"ה מצילנו מידם, כמו פרעה וכמו שבעה עממין שכבשו בכניסתן לארץ, וכמו עוג מלך הבשן אנטיוכוס ועוד. ולא מצינו לכל הרשעים שנענשו, שנקראו ממוכן כי הם מוכנים לפורענות, ומדוע דווקא להמן קראו "ממוכן" שהוא מוכן לפורענות. וצ"ע.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר הענין, על פי הכתוב "תמחה את זכר עמלק מתחת השמים לא תשכח" (דברים כ"ה י"ט). ופירש רש"י שלא יהא שם עמלק נזכר אפילו על הבהמה. ועוד נאמר "כי יד על כס יה' מלחמה לה' בעמלק מדור דור" (שמות י"ז ט"ז). ופירש רש"י נשבע הקב"ה שאין שמו שלם ואין כסאו שלם, עד שימחה שמו של עמלק כולו. והקשה בקובץ הערות (סימן י') מה נשתנה עמלק משאר אומות שנלחמו בישראל כמו מצרים כנען מדיין, ומכל מקום לא החמירה בהם התורה כל כך כמו בעמלק למחותו ולבערו מכל העולם.

וביאר שבפסוק נאמר "מלחמה לה' בעמלק", ופירושו שעמלק רצה להלחם נגד הקב"ה, ואילו היה יכול לעשות סולמות לעלות לרקיע ולהלחם בבורא עולם, היה נלחם בו. וכיון שלא יכל לעלות לרקיע, לכן עשה מלחמה נגד עם ישראל, שהם עבדי ה' שהולכים לקבל עול מלכותו יתברך ולקבל תורה במדבר. וכל המלחמה לא היתה להגן על עצמו כלל, שהרי עם ישראל היו במדבר עייפים ויגעים, ורק כוונתו הייתה להלחם נגד בורא עולם. ולכן מבואר בחז"ל שהיה נוטל מילות וזורקן כלפי מעלה (עיין תנחומא כי תצא י'), אבל שאר אומות שלחמו בעם ישראל, היתה כוונתם להנאת עצמן, לשלוט על עם רב או להרחיב גבוליהן. ולא רצו להלחם נגד הקב"ה כלל.

ולפי זה יש להסביר גם בהמן שהיה מזרעו של עמלק, כל מלחמתו ביהודים היתה מלחמה נגד הקב"ה, ולכך נלחם בישראל שהם עבדי ה'. ולכך הקב"ה רצה להראות להמן, שאין אפשרות להילחם נגד רצון ה'. ולכן כל מה שעשה המן היפך לו הקב"ה שיבא עליו. שהוא זה שיעץ למלך להרוג את ושתי, ובמקומה באה אסתר היהודיה, שהיא גרמה את מותו של המן. וכשבא לומר למלך לתלות את מרדכי, ושאלו המלך "מה לעשות לאיש אשר המלך חפץ ביקרו" (אסתר ו' ו'). הפריז המן בשבח שראוי לעשות, עד כדי כך שיביאו לבוש מלכות וסוס של המלך, ואמר לו המלך לך ועשה כן למרדכי. הראה לו הקב"ה אתה נלחם נגד ישראל ונגד מלכותי, תראה שאתה תביא את הצרה על עצמך. וכן בעץ שהכין המן למרדכי עצמו נתלה המן עליו.

ולכך מדוייק דווקא אצל המן שמוכן לפורענות, כי מרגע שהחליט להלחם בהקב"ה וביהודים, הראה לו הקב"ה שכל הפורענות תבוא לו בראשו מתוך מעשיו וגמולו ישיב בראשו.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן רי

אין הקב"ה מקפח שכר כל בריה

"אחר הדברים האלה כשוך חמת המלך אחשורוש זכר את ושתי ואת אשר עשתה ואת אשר נגזר עליה" (אסתר ב' א').

לכבוד מו"ר הרה"צ רבי דוד חנניה פינטו שליט"א שלום רב וכט"ס.

שאלה: בספר מדרשי אסתר, הביא את דברי הרמ"ע מפאנו וז"ל "ושתי נתגלגלה בההיא פרה שמכר אותו חסיד, ולא הייתה רוצה לחרוש בשבת, היא ושתי, כי הייתה רוצה שיעשו בנות ישראל מלאכה בשבת, ואותו חסיד היה מכירה, כדי שלא להנאותה גם כן מכרה, ולחש באזנה כמו שלחש אליהו לב' פרים, ואותו הגוי המתגייר על זה הוא אחשורוש ואז היה תיקונה" עד כאן דבריו המופלאים. נמצא שגם ושתי וגם אחשורוש, זכו לבא לתיקון גדול וזכו לקדש שם שמים ברבים.

וצריך ביאור הרי ושתי הייתה מחטיאה את בנות ישראל, ורצונה היה שיחללו שבת ולהכשיל את כלל ישראל בעריות, ואם כן מדוע זכתה לתיקון זה. וכן אחשורוש הרי היה שונא ישראל גדול, כמבואר בגמ' מגילה יא: "הוא אחשורוש", הוא ברשעו מתחילה ועד סוף, וכן בגמ' מגילה יד. במשל של בעל החריץ עם בעל התל, ואם כן מדוע אחשורוש זכה לתיקון כזה. גדול שנתגייר ונהפך לצדיק וחסיד, ובמה זכה רשע זה לתיקון כל כך עצום.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר הטעם, שזכו אחשורוש וושתי לתיקון גדול. כיון שבזכותם עם ישראל קבלו מחדש את התורה, כמו שכתוב בגמ' שבת פח. קיימו וקבלו ברצון. ואף על פי שושתי הייתה מרשעת ובאה מזרעו של נבוכדנצר הרשע, מכל מקום גם בנבוכדנצר היה חלק טוב כמבואר בסנהדרין צב: "אמר רבי יצחק יוצק זהב רותח לפיו של אותו רשע [נבוכדנצר], שאלמלי בא מלאך וסטרו על פיו, ביקש לגנות כל שירות ותשבחות שאמר דוד בספר תהילים". ופירש רש"י "שהיה מסדר שבחות נאות יותר מדוד, ואילו אמרן, הקב"ה היה נוטה אחריהן יותר מהשירות שעשה דוד". רואים מכאן שעם כל רשעותו של נבוכדנצר, מכל מקום היה בו חלק גדול של הבנה בשבחו של בורא עולם [ודלא כהרש"ש שהסביר שרק נראים שבחים בפני העולם יותר משל דוד, כי ברש"י מבואר שהקב"ה היה נוטה אחרי שירות ותשבחות שלו משמע ששיבח באמת].

וגם רואים בסנהדרין צו. שנבוכדנצר רץ לכבודו של הקב"ה ארבע פסיעות, ולכן זכה למלכות [ורק המלאך העמידו שלא ירוץ יותר]. ולכן עם כל רשעותה של ושתי, היה טמון בה חלק טוב זה מנבוכדנצר להבין בשבחו של הקב"ה. וכן אצל אחשורוש אף על פי שהיה רשע, מכל מקום כשראה שהקב"ה סיבב מפלה להמן, הבין שיש לכבד ולהוקיר את היהודים, ולכן

העלה את מרדכי לגדולה עד שעשאו משנה למלך. וגם הושפע על ידי השהיה במחיצתה של אסתר, וכמו שכתוב במדרש רבה שעד שלא באה אסתר היה בועל בנדות, אבל משבאה אסתר אצלו הפסיק לבעול בנדות, וזה מחמת ההשפעה של הצדקת ששהתה במחיצתו. ולכן זכה לתיקון, כמבואר בדברי הרמ"ע מפאנו שבא בגילגול ונתגייר.

ונשאלתי מדוע המן לא זכה לתיקון, הרי אף הוא גרם לבני ישראל לשוב בתשובה, ולקבל את התורה. אבל התשובה פשוטה, כי המן שהיה מזרעו של עמלק וכמבואר בתשובות לעיל שכל כוחו של עמלק הוא "מלחמה לה' בעמלק" (שמות י"ז ט"ז). שכל מהותו היא להלחם נגד בורא עולם, ואין בעמלק שום נקודה טובה ושום הבנה בכבוד שמים, רק שנאה עמוקה כלפי מי שאמר והיה העולם, ולכן אין לו שום תיקון. ומכל מקום כיון שבאה תועלת גדולה לעם ישראל על ידו, שחזרו בתשובה וקיימו וקיבלו את התורה. ולכך זכה שבני בניו למדו תורה בבני ברק. כמבואר בגמ' גיטין נז: וזהו מחמת התועלת, שבאה לעם ישראל על ידו זכו זרעו לקבל תורה.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן ריא

מעלת השבת

"ואת שבע הנערות הראויות לתת לה מבית המלך וישנה ואת נערותיה לטוב בית הנשים" (אסתר ב' ט').

לכבוד מו"ר הרה"צ רבי דוד חנניה פינטו שליט"א שלום רב וכט"ס.

שאלה: בגמ' מגילה יג. מבואר הכתוב "ואת שבע הנערות הראויות" שהיתה מונה בהם ימי השבת, ופירש רש"י שהיתה לה משרתת אחת באחד בשבת, ואחת בשני בשבת וכו', וכשהגיע התור של שפחת השבת ידעה שהיום שבת וצריך לשומרו וכך הצליחה לשמור שבת.

וצריך ביאור מדוע ספרה את הימים כדי לדעת את השבת דוקא על ידי השפחות, האם לא יכלה לעשות סימן אחר לזה וצ"ע.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר זה על פי דברי בית הלוי בפרשת בראשית, שישנם שני סוגים של מצוות בתורה האחד מצוות שהם נגד הטבע, כמו שבירת התאווה והחומריות על ידי צום ועינוי, או עמל התורה לכתת את החומריות שבאדם ולעשותו רוחני יותר. והסוג השני מצוות שהם להתקרב לחומריות ולהנות מהנאות העולם, כמו עונג שבת שאין המצוה לשבר הטבע והתאווה, אדרבה המצוה להנות מתענוגי העולם. והמטרה היא לקדש את הטבע ולתקנו ולהעלותו לדרך הקדושה. והטעם שנשתנה שבת שהמצוה ליקח הטבע ולקדשו, כיון ששבת מראה על

חידוש העולם, שהקב"ה בורא ומהווה את כל העולם, ואת כל הטבע שנמצא בעולם, ולכך צריך ליקח את הטבע ולקשר אותו עם עבודת ה'. עכת"ד בית הלוי.

ולפי זה חשבתי להסביר, שאסתר כשנכנסה לבית המלך וקיבלה שפע רב של חומר וגשמיות, וקיבלה שפחות ששירתו אותה וימלאו את כל רצונה. היתה בסכנה גדולה, שמא ח"ו תמשך אחרי החומריות והגשמיות, בפרט כשהיא נמצאת בחברת אנשים רשעים וטמאים. ולכן רצתה אסתר הצדקת לחזק את עצמה בעניין קידוש החומר, לידע שכל העולם הזה נברא רק כדי שיעשו בו רצון ה'. ואין לה להשתמש בכל השפע והחומריות שהושפע עליה בבית המלך, אך ורק לעשות רצון ה', ולקדש את החומר.

ולכך היתה סופרת את ימי השבוע, על ידי השפחות שמשרתות אותה. כי על ידי זה תזכור את השבת תמיד, שתזכיר לעצמה, זו שפחה של יום ראשון שהוא מתייחס לשבת שעברה וכן שפחה של יום שני ושלישי. והשפחה של רביעי חמישי ושישי שייכות לשבת הבאה. כמבואר בגמ' בגיטין עז. שיום ראשון שני ושלישי נקראים "בתר שבתא", ורביעי חמישי ושישי נקראים "קמי שבתא", וביארו המפרשים שקדושת הימים האלו מכח השבת, ראשון שני ושלישי מקבלים קדושתם מכח שבת שעברה, ורביעי חמישי ושישי מכח השבת הבאה.

ודבר זה יסייע לה לזכור תמיד, שהעולם נברא רק לשימוש לעבודת הבורא יתברך שמו. וצריך כל הזמן לקדש את החומר ולהעלותו לדרגת הקדושה, ואין להשתמש בחומר לשם תענוג בלבד, כי לא לשם זה נברא החומר, והשבת תזכיר לה שצריך כל הזמן לקדש את החומר ולא להמשך אחריו ח"ו.

ולכן ושתי המרשעת הייתה לוקחת את בנות ישראל ועושה בהן מלאכה ביום השבת, ללא בגדיהם שעליהן כנזכר במגילה יב: כי רצתה לעקור מהם את העניין של קידוש החומר, שיום השבת מלמד את ישראל. ולכן הכריחה אותם לחלל את השבת, ודווקא בלא בגדיהם שעליהם, כי בחגיגה טז. מבואר "ששה דברים נאמרו בבני אדם שלשה כמלאכי השרת ושלשה כבהמה, שלשה כמלאכי השרת, יש להם דעת כמלאכי השרת, ומהלכים בקומה זקופה כמלאכי השרת, ומספרים בלשון הקודש כמלאכי השרת. שלשה כבהמה אוכלים ושותים כבהמה, ופרין ורבין כבהמה, ומוציאין רעי כבהמה".

נמצא שהאדם מורכב חציו ממלאך וחציו מבהמה. בצד הרוחני שלו, שהוא הדעת וההליכה בקומה זקופה והדיבור הוא מלאך. ובצד הגשמי שלו שהוא אכילה ושתיה פריה ורביה והוצאת זבלו, שזה הצד הגופני הוא כבהמה, ולכן האדם מצווה על צניעות, להסתיר ולכסות את גופו כי הגוף הוא הצד של הבהמה, וצריך להסתיר ולכסותו כי זהו הצד הטפל והחלש, והאדם חייב להגביר את צד השכל והנשמה. ולכן ושתי המרשעת שרצתה לחזק את החומר אצל בנות ישראל, לכך מלבד מה שהכריחה אותם לחלל את קדושת השבת, חייבה אותם להלך בחוסר צניעות, וזה כדי לחזק את הצד הבהמי שבאדם ועל ידי זה יהיו חומריים יותר. ואסתר הצדקת תיקנה את הקלקול הזה, על ידי שהזכירה לעצמה תמיד את השבת וכמו ביארנו לעיל והבן.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן ריב

את דכא ושפל רוח אשכון

"ותהי אסתר נושאת חן בעיני כל רואיה" (אסתר ב' ט"ו).

לכבוד מו"ר הרה"צ רבי דוד חנניה פינטו שליט"א שלום רב וכט"ס.

שאלה: בגמ' מגילה טו. "תנו רבנן ארבע נשים יפיפיות היו בעולם, שרה רחב אביגיל ואסתר, ולמאן דאמר אסתר ירקרוקת הייתה, מפיק אסתר ומעייל ושתי". והיינו שנחלקו תנאים מי הן הכי יפות.

וצריך ביאור מה הברייתא באה ללמד אותנו בזה שהיו ארבע נשים יפות בכל העולם, ומאי נפקא מינה שהיו ד' נשים יפות בעולם ולמה נחלקו התנאים מי הכי יפות.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: נראה להסביר על פי הגמ' בתענית ז. שאלה בת הקיסר לר' יהושוע בן חנניה, כיצד יתכן חכמה מפוארה בכלי מכוער, ואמר לה במה אביך מניח היין, אמרה לו בכלי חרס, אמר לה עדיף להניחו בכלי מזהב מפני כבוד הקיסר, והניחתו בכלי מזהב והתקלקל היין, ואמר לה ר' יהושע בן חנניה לבתו של הקיסר, כמו שיין משתמר בכלי מכוער אף התורה מתקיימת באדם מכוער. ושאלה אותו הרי ישנם יפים שלומדים תורה, אמר לה "אי הוו סנו טפי הוו גמירי". ופירש רש"י "שאם היו מכוערים היו לומדים יותר, שאי אפשר לנאה להשפיל דעתו ובא לידי שכחה". נמצא שעל ידי היופי עלול האדם להגיע לגאוה ועל ידי זה מגיע לשכחת התורה.

בשבת, כמבואר בגמ' מגילה יב: וזה הגיע לה מהגאווה שנכנסה בה מחמת יופיה. ולכך הקב"ה הכשילה באותו דבר עצמו, שנתגאתה על המלך, ואמרה לו שהוא רק שומר הסוסים ונשתטה ביינו כמבואר בגמ' מגילה יב: ובזה חרצה את גורלה למוות.

ונראה שהגמ' באה לבאר מהו שורש הנפילה של ושתי, ומהו שורש ההצלחה של אסתר. בושתי כיון שהייתה יפה מאוד באה לכלל גאווה, שאין כמוה בעולם, ולכך הרשתה לעצמה לזלזל בבנות ישראל ולהפשיטן ולעשות בהם מלאכה

ומאידך אסתר הצדקת עם כל יופיה הייתה בתכלית הענוה, שלא ראתה עצמה חשובה מחמת יפיה. וכמו שמבואר במסילת ישרים (פרק כ"ב) שהשורש של הענוה הוא לידע שכל מעלה שיש לו, היא מתנת חינם מהבורא יתברך ואין לו להתגאות במה שאינו שלו. ומכח הענוה זכתה לנבואה ורוח הקודש, והוא יסוד גדול, שפעמים האדם מקבל מעלה גדולה משמים, ואם מתגאה בה מפסיד את המערכה שלא עמד בנסיון, ובזה נופל לשאול תחתית. ואם עומד בנסיון ומבין שמעלה זו היא מתנה מהבורא יתברך ולא מתגאה במעלה זו, בזה ניצח את המערכה ועולה לדרגות גבוהות ומתקרב לבורא יתברך.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן ריג

אין עוד מלבדו

"אין אסתר מגדת את מולדתה ואת עמה כאשר ציוה עליה מרדכי" (אסתר ב' כ').

לכבוד מו"ר הרה"צ רבי דוד חנניה פינטו שליט"א שלום רב וכט"ס.

שאלה: בגמ' מגילה יג. מבואר שאחשורוש רצה שאסתר תגיד לו את עמה ואת מולדתה ולא הגידה לו, עד שעשה משתה לכבודה כדי שתגיד לו עמה ומולדתה, והוריד מס למדינות, שלח לה מתנות ולא הגידה, עד שנטל עצה ממרדכי אמר לו "אין אשה מתקנאה אלא בירך חברתה", ויעץ לו לקבוץ בתולות שנית ואסתר תחשוש שמא יחליף אותה באחרת, ומכל מקום אין אסתר מגדת עמה ומולדתה.

וצריך ביאור א] מה הקושי הגדול לידע עמה ומולדתה, הרי יכול לשאול את השומרים שהביאו את אסתר אליו, מאיזה מקום הביאוה ויגידו לו שבאה מהיהודים. ב] כיצד אסתר מוכנה לסכן עצמה למרוד במלך ולא לומר לו עמה ומולדתה, הרי יכול להרוג אותה, והיא באמת חששה ממנו כי אם לא חששה לא הייתה הולכת אצלו בכלל, וכיון שחששה לנפשה כיצד לא הגידה לו. ג] אחשורוש עצמו כיצד מחל על כבודו, שהרי אסתר מורדת במלכות שלא מגלה עמה ומולדתה וחייבת מיתה. ד] מדוע לא שאל אחשורוש את מרדכי מאיזה עם אסתר, שהרי ידע אחשורוש שאסתר קשורה למרדכי, שהיא אמרה לאחשורוש את עניין בגתן ותרש בשם מרדכי וצ"ע.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: יש לבאר זה על פי הגמ' מגילה יב. "שאלו תלמידיו את רשב"י, מפני מה נתחייבו שונאיהן של ישראל שבאותו הדור כליה, אמר להם אמרו אתם, אמרו לו מפני שנהנו מסעודתו של אותו רשע, אמר להם אם כן שבשושן יהרגו שבכל העולם כולו אל יהרגו, אמרו לו אמור אתה, אמר להם מפני שהשתחוו לצלם, אמרו לו וכי משוא פנים יש בדבר [ואיך זכו לנס], אמר להם הם לא עשו אלא לפנים [מיראה], אף הקב"ה לא עשה עמהן אלא לפנים". נראה מחז"ל שכלל ישראל חטאו בזה שהשתחוו לצלם של נבוכדנצר. ופחדו מאדם יותר מהקב"ה, ועל ידי זה נוצר מרחק בין כלל ישראל להקב"ה.

היהודים שבשושן המשיכו להתרחק מהקב"ה שלא רק שפחדו מהמלך יותר מהקב"ה, אלא "נהנו מסעודתו של אותו רשע", שהרגישו תענוג והנאה בסעודה שעשה להם אחשורוש, והקב"ה רצה לקרב את כלל ישראל שוב אליו, ולכן הביא עליהם את המן שגזר עליהם כליה, ואז הבינו כלל ישראל שחטאו בזה שפחדו מאדם יותר מהקב"ה, והיהודים שבשושן הבינו שחטאו בזה שנהנו מסעודתו של אותו רשע. וכיון שהקב"ה רצה לתקן החטא, על ידי גזירה של "לפנים" שנראה כאילו נגזר עליהם ח"ו כליה כדי לקרבם אליו, ולכך בשושן הבירה ניתנה דת להרוג באויבים גם בי"ג וגם בי"ד, ובשונה משאר

ארצות שהרגו בשונאיהם רק בי"ג ונחו בי"ד, כי שאר ארצות חטאו רק בזה שהשתחוו לצלם, הספיק יום אחד של נס להבין שאין לפחד רק מבורא עולם.

אבל שושן שנטמעו יותר בחטא, שגם נהנו מסעודתו של הרשע, היו צריכים יומיים של ניסים יום אחד כדי לידע שאין לפחד רק מהקב"ה, ויום שני שאין להנות מסעודת רשעים.

לכן משמים מנעו מכולם לידע את עמה ואת מולדתה של אסתר, כי אם ידעו שהיא יהודיה לא יחששו מהגזירה ולא ישובו בתשובה כי אסתר תציל אותם. וגם המן לא ירצה לגזור על היהודים להשמיד ולהרוג ולאבד, כי יחשוש מאסתר המלכה. ולכן הקב"ה מנע מכולם לידע עמה ומולדתה של אסתר, ולכך מבואר במגילה יג. "ותהי אסתר נושאת חן בעיני כל רואיה (אסתר ב' ט"ו) אמר ר' אלעזר מלמד שלכל אחד ואחד נדמתה לו כאומתו". כי משמים מנעו מהם לידע את מוצאה האמיתי של אסתר, וכל זה על מנת שיחזרו בתשובה בימי המן, ויתקנו החטא של פחד והנאה מרשעים, ושוב יקבלו את התורה ברצון.

ולפי זה מתורצת השאלה, מדוע אסתר סיכנה עצמה ולא אמרה לאחשורוש עמה ומולדתה. כיון שראתה שמשמים מונעים מהם לידע עמה ומולדתה, הבינה שכך ראוי לנהוג ולא להודיע לו עמה ומולדתה, ומשמים כבר יסייעו שלא יצא דבר תקלה מחמת זה שלא תגלה לו. ולכן מרדכי גם לא אמר לאחשורוש עמה ומולדתה של אסתר, כי ראה שמשמים מונעים זה ומסבבים שאחשורוש לא ידע.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן ריד

ויהיו כל מעשינו לשם שמים

"אין אסתר מגדת מולדתה ואת עמה כאשר צווה עליה מרדכי" (אסתר ב' כ').

לכבוד מו"ר הרה"צ רבי דוד חנניה פינטו שליט"א שלום רב וכט"ס.

שאלה: בגמ' מגילה יג: בשכר צניעות שהיתה בה ברחל זכתה ויצא ממנה שאול, ובשכר צניעות שהיה בו בשאול זכה ויצאה ממנו אסתר. וביארה הגמ' הצניעות שהייתה ברחל, שמסרה הסימנים ללאה כדי שלא תתבייש, ופירש רש"י זהו צניעות שלא יתפרסם הדבר שמסר לה סימנים, והצניעות שהייתה בשאול הוא שלא סיפר לדודו ששמואל הנביא מינה אותו למלך על ישראל, והצניעות המיוחדת שהייתה באסתר ביאר המהרש"א שבזמן שהגיע תור אסתר לא ביקשה דבר, וגם שלא הייתה מגדת את מולדתה ואת עמה. ומשמע בגמרא ששלשת ענייני צניעות אלו, הם צניעות מיוחדת במינה מעל הטבע, וצריך זכות מיוחדת להגיע לכזו צניעות.

וצריך ביאור א] הסיבה שרחל מסרה הסימנים ללאה אחותה, פירש

רש"י שאינו צניעות שיתפרסם הדבר שיעקב מסר לה סימנים. אם כן ודאי שאין לרחל לעשות דבר לא צנוע, וביותר תקשי אם באמת דבר זה לא צנוע, כיצד מתחילה הסכימו רחל ויעקב אבינו על הסימנים, שהרי אינם צנועים אם יתפרסמו. ב] בגמ' מפורש שרחל לא מסרה הסימנים ללאה מחשש שמא תתבייש לאה, ואם כן אינו מחשש שיתפרסם עניין הסימנים, וכיצד הגמ' מקשרת זה לצניעות. ג] מה המיוחד בצניעות של שאול שלא סיפר המלוכה, בשביל מה היה לו לספר לדודו רק כדי לקבל כבוד על זה שהוא מלך, והרי כל הצדיקים לא חשודים שרודפים אחד מידת הכבוד, וכבר אמרו חז"ל כל הרודף אחר הכבוד, הכבוד בורח ממנו. ד] מה הצניעות המיוחדת שהייתה באסתר שלא ביקשה דבר בזמנה, הרי אם הייתה מבקשת דבר על מנת למצוא חן בעיני אחשורוש, הייתה עוברת על איסור של אשת איש ברצון, ובוודאי שאסור לה לבקש דבר למצוא חן בעיני אחשורוש. והצניעות השניה שביאר המהרש"א שלא הגידה עמה ומולדתה, גם קשה מדוע לה לגלות מעלתה בעיני אחשורוש, הרי היא אנוסה ואין עניין כלל למצוא חן בעיניו של אותו רשע. וצ"ע.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: נראה לבאר זה על פי הגמ' עבודה זרה יח. שנגזר על בתו של רבי חנינא בן תרדיון לישב בקובה של זונות. ובגמ' שם "דאמר רבי יוחנן פעם אחת הייתה בתו מהלכת לפני גדולי רומי, אמרו כמה נאות פסיעותיה של ריבה זו, מיד דקדקה בפסיעותיה. והיינו דאמר רבי שמעון בן לקיש מאי דכתיב עוון עקבי יסובני. עוונות שאדם דש בעקביו בעולם הזה מסובין לו ליום הדין". ודייק הגר"ח בשיחות מוסר (תשל"ב כ') מדברי המסילת ישרים (פרק ט"ז) שגדולי רומי שבחוה על צניעות מרובה בהילוכה, וברגע שהרגישה בשבח זה, מיד דקדקה בפסיעותיה ונתחזקה יותר במידת הצניעות, ונענשה על זה, כיון שנטלה לעצמה משהו ממידת הצניעות המרובה שהייתה בה. ואדם שנוטל לעצמו הנאה מהמצוות, ענשו שנוטלים ממנו את כל המצוה שאחז בה, ולכן נענשה שניטלה ממנה כל מידת הצניעות, והניחו אותה בקובה של זונות. עכ"ד.

ולפי זה נראה להסביר עניין הסימנים אצל רחל אמנו, שבתחילה חששו יעקב ורחל שלבן ירמה אותם, ויחליף את רחל בלאה. ולכן נתנו דווקא סימנים [ולא הסתפקו בדיבור בעלמא בלילה על ידי טביעות עין של הקול, שיבין יעקב האם היא רחל או לאה, כי יעקב אבינו רצה להתרכז במחשבות קדושות ועליונות לפני שמוריד השבטים לעולם, ולא רצה כלל לדבר עם רחל בלילה, ורק עשו סימן בלא דיבור. עיין בכף החיים סימן ר"מ אות ס"ד מהו הסימן שעשו בלא דיבור] אבל אחר כך חששה רחל שאם לא תאמר הסימנים ללאה, ואם כן יתפרסם הדבר שלבן רצה להחליף את רחל בלאה, ולא עלה זה בידו. ויעקב ורחל ניצחו אותו ברמאותו, וכולם ישבחו אותם בצניעותם, כי זהו צניעות גדולה שלא להתחתן עם אשה אחרת. אבל רחל אמנו חששה שמא תהנה מהשבח הזה שמשבחים אותה במידת הצניעות, ובזמן שאדם נהנה מהמצוה, נוטלים אותה ממנו וכמו שנתבאר לעיל בדברי הגר"ח.

וזהו עניין הצניעות ברחל, שלא ליטול לעצמה כלום, ולכן מסרה הסימנים ללאה, ומה שלא חשבה רחל על זה

מתחילה, הוא משמים שהסתירו ממנה חשבון צניעות זה, כדי שתקבל סימנים מיעקב וכל הגאולה של כלל ישראל תגיע בזכות רחל, שמסרה הסימנים ללאה (ועיין רש"י בריש פרשת ויחי). נמצא לפי זה שעיקר הטעם שרחל מסרה הסימנים הוא מטעם צניעות, אבל לאחר שהחליטה למסור הסימנים מחמת הצניעות. שוב התבוננה רחל שעל ידי מסירת הסימנים, תמנע גם בושה מלאה, לכן כוונה במעשה של מסירת הסימנים, גם למנוע בושה מלאה. ובזה מתורצת הסתירה בדברי הגמ', ובאמת ברש"ש שאל קושיה זו במגילה יג: ולפי המבואר מיושבים הדברים היטב.

ולפי זה מתבאר העניין גם בשאול שלא סיפר את דבר המלוכה, כי באמת היה לו לספר שהוא מלך על מנת לפרסם מלכותו, כי הקב"ה מינה אותו למלך ורצון ה' שכולם ידעו שהוא מלך. אבל שאול חשש שמא בזמן שיפורסם שהוא מלך, יבא לידי נטילה מהמלכות, שמא יהנה בזה שיודעים כולם שהוא מלך, ואז פוגם במלכות. ולכן החליט לחכות עד שהנביא בעצמו יודיע לכולם שהוא מלך. וזהו ממש עניין הצניעות שהיה ברחל וכמבואר.

ולפי זה גם מתבאר עניין הצניעות שהיה באסתר שלא ביקשה דבר, כי בזמן שהייתה בבית המלכות היתה צריכה להתחזק ביותר במידת הצניעות, עוד יותר מהזמנים שהיתה בבית מרדכי. כיון שהיתה נמצאת בחברה של גויים פרוצים בזימה, ומחוייבת לעשות גדרים חדשים לצניעות. ורצתה לבקש דברים שיעזרו לה במידת הצניעות, אבל חששה שאם תנהג בצניעות מופלגת, עלולים הגויים לשבח אותה במידת הצניעות, ותכשל שתיטול לעצמה ממש, כמו שקרה בבתו של רבי חנינא בן תרדיון שדקדקה יותר בצניעות, ועל ידי שנהנתה מהשבח נטלה לעצמה משהו ממידת הצניעות, ונטלו ממנה לגמרי את הצניעות. לכן העדיפה אסתר להשאר בצניעות שהיתה רגילה בו בבית מרדכי, ובלבד שלא תכשל בנטילה ממידת הצניעות שאז עלולה לאבד הכל. והבן.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן רטו

ישנו עם אחד מפוזר בין העמים

"ועשרת אלפים ככר כסף אשקול על ידי עושי המלאכה להביא אל גנזי המלך" (אסתר ג' ט').

לכבוד מו"ר הרה"צ רבי דוד חנניה פינטו שליט"א שלום רב וכט"ס.

שאלה: בתוספות מגילה טז. מבואר, שהמן תרם עשרת אלפים כיכר כנגד מחצית השקל שנתנו כל ישראל. ופירש הב"ח שם שלפי החשבון יוצא שתרם כנגד שש מאות אלף איש שנותנים מחצית השקל במשך חמישים שנה, [כיכר שווה שישים מנה, ומנה שווה עשרים וחמשה שקלים, והמן תרם עשרת אלפים כיכר, שהם חמשת אלפים כיכר של קודש, כי מנה של קודש הוא כפול ממנה של חול,

נמצא כל כיכר של קודש שוה שלשת אלפים שקלים, ומאה ככר שוה כנגד שש מאות אלף שנותנים מחצית השקל, והוא נתן חמש אלף כיכר כנגד חמישים שנה].

תשובה: הנראה לבאר זה שבמחצית השקל הדגישה התורה "זה יתנו כל העובר על הפקודים מחצית השקל בשקל הקודש" (שמות ל' י"ג). ועמדו המפרשים מה טעם הקפידה תורה דווקא על מחצית השקל, שהיה עדיף ליתן שקל שלם, כי תמיד התורה מקפידה על שלמות. וביארו שהתורה כאן באה ללמד לאדם ענין האחדות, שצריך האדם לידע שהוא בגדר "מחצית" ועל ידי האחדות עם חבירו נהפך ממחצית לשלם.

ויש להוסיף הטעם שנותנים את מחצית השקל דווקא לקרבנות ציבור, כיון שכל עניין הקרבנות ביאר הרמב"ן בתחילת פרשת ויקרא "שיחשוב האדם בהקרבת הקרבן, שראוי היה לעשות באדם עצמו את השחיטה וההקרבה כיון שחטא לה', ורק בחסד ה' עליו לקח ממנו הקב"ה הקרבן, דמו תחת דמו נפש תחת נפש, והבשר יאכלו הכהנים שיתפללו עליו ותקובל תשובתו" עכ"ד. מוכח מדברי הרמב"ן שמטרת הקרבן היא להיות חלק מתהליך התשובה של האדם על החטא שעשה, שעל ידי קרבן מבין שמגיע לו עונש גדול, ושב בתשובה על חטאו ומתקרב שוב להקב"ה.

נמצא שורש מחצית השקל הוא קירבה מיוחדת של כלל ישראל להקב"ה, [מכח הקרבנות שבאים ממחצית השקל], עם האחדות של כלל ישראל [שכל אחד מבין שהוא מחצית וחלק מכלל ישראל].

וצריך ביאור מה הקשר בין מחצית השקל שנותנים לקרבנות, לנתינה של המן בכסף לאחשורוש, ומדוע כוון כנגד מחצית השקל.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

והמן טוען לאחשורוש שכל כחם של ישראל התבטל בגלותם, כמו שאמר "ישנו עם אחד מפוזר ומפורד בין העמים" (אסתר ג' ח'), שאין ביניהם אחדות, והם גם חטאו בגילוי עריות בסעודת אחשורוש, כמבואר במדרש רבה. ואין להם בית מקדש שיוכלו להקריב קרבנות ולחזור בתשובה, כיון שהם עכשיו בגלות ובית המקדש לא נבנה. ולכן אמר המן, שהוא מוכן ליתן לאחשורוש כסף כנגד כל מחצית השקל של כלל ישראל. על מנת לרמז לאחשורוש, שכל האחדות של עם ישראל כבר לא קיימת, והמן והמלך הם מאוחדים בשלמות, כנגד כל האחדות שהייתה לעם ישראל. וגם הקורבה לבורא עולם שהיתה להם על ידי הקרבנות [שבאים ממחצית השקל], התבטלה וכנגד זה ישנה קורבה גדולה בין המן לאחשורוש, ולכך ניתן לו כסף כנגד מחצית השקל של כולם.

ומה שנתן המן לאחשורוש מחצית השקל כנגד חמישים שנה, יש לבאר שבא לרמוז לאחשורוש שעם ישראל לא יגאל, כיון שנמצא בשער החמישים של הטומאה. ושום דבר כבר לא יכול לעזור להם ולא יגאלו. כיון שחטאו ואין להם בית מקדש וקרבנות שיכפרו עליהם, ויעשו תשובה עם הקרבנות. והראיה שאתה המלך לבשת בגדי הכהן גדול והשתמשת בכלי המקדש ולא נענשת, כפי שנענש בלשצר, וזוהי הוכחה שאין להם עוד תקנה ח"ו ולא יגאלו.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן רטז

כי עם קדוש אתה לה' אלהיך

"ונשלוח ספרים ביד הרצים אל כל מדינות המלך להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים מנער ועד זקן טף ונשים ביום אחד בשלשה עשר לחודש שנים עשר הוא חודש אדר ושללם לבוז" (אסתר ג' י"ג).

לכבוד מו"ר הרה"צ רבי דוד חנניה פינטו שליט"א שלום רב וכט"ס.

שאלה: ידועים דברי הלבוש, שהטעם שעושים בפורים משתה ושמחה ובחנוכה רק הלל והודאה, משום שבפורים היתה הגזירה על הגוף, לכך משמחים את הגוף במשתה ושמחה, אבל בחנוכה שהייתה הגזירה על הנשמות להעבירם מדתם, קבעו להלל ולהודות.

ויש להקשות על זה מהגמ' מגילה טז: על הכתוב "ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר" (אסתר ח' ט"ז), ופירש רש"י שהמן גזר שלא ילמדו תורה, ושלא ימולו את בניהם, ושלא יניחו תפילין, ושלא יעשו ימים טובים, וכשמת ונתבטלה הגזירה היתה ליהודים אורה שזו תורה, וששון שזהו מילה, ויקר שזהו תפילין. ואם כן מוכח שגם בפורים היו גזירות על הנשמות להעבירם על דתם, ודברי הלבוש צריכים עיון. ועוד יש לעיין מדוע גזר המן על ארבעה דברים אלו בדווקא, ואילו היוונים גזרו על שבת ראש חודש ומילה בשונה מהמן.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר זה שהמן רצה להחליש את ישראל מלימוד התורה, כי בזמן שהקול קול יעקב אין שליטה לידי עשו. וגם רצה להחטיא אותם בגילוי עריות, כמבואר מדברי המדרש רבה (אסתר ז' י"ט). כיון שהקב"ה שונא זימה, ועל ידי שיחטיא אותם בזימה יהא עליהם כעס משמים, ולא יושיע אותם הקב"ה. ומזה הטעם גזר המן שלא יניחו תפילין, כי שורש התפילין ביאר בספר החינוך (מצוה תכ"א) "לפי שהאדם בהיותו בעל חומר, ימשך בהכרח אחר התאוה, כי כן טבע החומר לבקש כל הנאות אליו והערב כסוס כפרד אין הבין, אם לא שהנפש אשר חננו האל תמנענו לפי כחה מן החטא, ומאשר תשכון בגבולו שהיא הארץ, ורחוקה מגבולה שהוא השמים לא תוכל לו יגבר כוחו עליה תמיד, לכן היא צריכה על כל פנים להרבה שומרים לשומרה משכנה הרע, פן יקום עליה ויהרגה אחרי היותה בגבולו תחת ידו, ורצה המקום ברוך הוא לזכותינו אנחנו עם הקודש, וציונו להעמיד שומרים גיבורים סביב לה, והם שנצטוו שבל נפסוק דברי תורה מפינו יומם ולילה, ושניתן ד' ציציות בד' כנפות כסותינו, ומזוזה ותפילין בידינו ובראשנו, והכל להזכירנו למען נחדל מעושק ידינו ולא נתור אחרי עינינו, ואחר יצר מחשבות ליבנו" עכלה"ק.

נמצא ששורש התפילין הוא להזכיר לאדם שהוא עבד ה', ועליו לשעבד את כל לבו ומחשבותיו לעבודת ה' בלי כל פניה

זרה. ולכך המן רצה לבטל אותם מתפילין, ועל ידי זה יסיחו דעת משעבוד הלב והמח לבורא עולם, וימשיכו אחר הנאות ותאוות העולם הזה ויוכל להרע להם.

וכן במה שגזר המן על המילה נראה להסביר, על פי דברי החינוך (מצוה ב') שהקשה מדוע הקב"ה ברא את האדם ערל ואחר כך צוה אותו להסיר הערלה. ומדוע לא בראו מתחילה מהול. וביאר החינוך "ולא בראו שלם מבטן, לרמוז אליו כי כאשר תשלים צורת גופו על ידו, כן בידו להשלים צורת נפשו בהכשר פעולותיו". נמצא שעניין הסרת הערלה באה לרמז לאדם, שעליו להסיר הערלה והאטימות מכל מעשיו ופעולותיו ועליו להדבק בקב"ה.

וזה רצה המן לעקור, כדי שלא יזכרו שעליהם לתקן עצמם וישארו פגומים וטבועים בתאוות, ועל ידי זה לא יגאלו. ולכן ביטל אותם מימים טובים, כיון שלא נתנו שבתות וימים טובים לישראל אלא כדי שיעסקו בתורה (כדאיתא בירושלמי והביאו הבית יוסף או"ח סי' רפ"ח). והמן רצה להפריע ולבטל אותם מלימוד התורה וכנתבאר לעיל, וכיון שכל מטרתו של המן היתה לעקור את הגופות, והגזירות שגזר על הרוחניות היו על מנת שיוכל לעקור את הגופות ולהשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים, לכך תקנו משתה ושמחה לגוף.

אבל היוונים לא רצו להרוג את היהודים, וכל מטרתם היתה לעקור את המחיצה שבין עם ישראל לגויים. ולכן הם טימאו את השמנים כמבואר בשבת כא: ולא שפכו את השמנים, כי הם הסכימו שיקריבו בבית המקדש וידליקו נרות, אבל לא הסכימו שגוזע בשמן מטמא אותו. ולכן מבואר במשנה במסכת מידות (פרק ב' משנה ג') שאת הסורג שהיה בבית המקדש פרצו היוונים שלש עשרה פרצות, כי התפקיד של הסורג היה להודיע שעד כאן מותר לגוי להכנס, מכאן ואילך מותר להכנס רק לישראל, והבדל זה בין ישראל לעמים רצו היונים לעקור. ולכן גזרו על שבת שהיא מיוחדת רק לישראל, שהרי גוי ששבת חייב מיתה כמבואר בסנהדרין נח: שמחוייב לעבוד.

וכן מילה עניינה להבדיל בין היהודי לבין הנכרי, כמבואר בחינוך מצוה ב' "לפי שרצה השם יתברך לקבוע בעם אשר הבדיל להיות נקרא על שם אות קבוע בגופם, הבדיל משאר העמים בצורת גופם כמו שהם מובדלים מהם בצורת נפשותם". וזה מה שרצו היונים לבטל.

וכן ראש חודש ענינו שניתן כח לבית דין של מטה לפסוק ועל פי זה נוהגים בית דין של מעלה. (כמבואר בראש השנה כה.). וכן בירושלמי (נדרים פרק ו' הלכה ח') לעניין קטנה שבתוליה חוזרין תוך שלש שנים, שזה תלוי בקידוש החודש לפי מה שקבעו בית דין של מטה, וכח זה שקיים רק אצל ישראל רצו היוונים לעקור שבא מכח קדושת ישראל. והבן.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן ריז

אשר קרך בדרך

"ומרדכי ידע את כל אשר נעשה ויקרע מרדכי את בגדיו וילבש שק ואפר ויצא בתוך העיר ויזעק זעקה גדולה ומרה" (אסתר ד' א').

לכבוד מו"ר הרה"צ רבי דוד חנניה פינטו שליט"א שלום רב וכט"ס.

שאלה: בגמ' מגילה טו. "ומרדכי ידע את כל אשר נעשה מאי אמר [כשזעק זעקה גדולה], אמר רב גבה המן מאחשורוש", ופירש רש"י שמלאו לבו לדבר מה שלא עלה על לב אחשורוש. ומשמע שכל הגזירה להשמיד להרוג ולאבד הייתה של המן, אבל אחשורוש לא רצה להרגם.

וצריך ביאור שבגמ' יא. מבואר "אחשורוש אחיו של ראש ובן גילו של ראש, אחיו של ראש של נבוכדנצר הרשע שנקרא ראש שנאמר אנת הוא רישא די דהבא [ופירש רש"י אחיו של ראש כלומר דומה לו בן גילו בן מזלו, שניהם דעת אחת היה להן], הוא הרג הוא ביקש להרוג הוא החריב הוא ביקש להחריב", ועוד בגמ' (שם) "הוא אחשורוש הוא ברשעו מתחילתו ועד סופו". ובגמ' (שם) "משל דאחשורוש והמן למה הדבר דומה, לשני בני אדם לאחד היה לו תל בתוך שדהו ולאחד היה לו חריץ בתוך שדהו, בעל חריץ אמר מי יתן לי תל זה בדמים, בעל התל אמר מי יתן לי חריץ זה בדמים, לימים נזדווגו זה אצל זה, אמר לו בעל חריץ לבעל התל מכור לי תלך, אמר לו טול אותו בחינם והלואי". מוכח שאחשורוש היה רשע כהמן ורצה לכלות את ישראל, ואם כן מדוע זועק מרדכי גבה המן מאחשורוש, שמלאו לבו מה שלא עלה על לב אחשורוש הרי שניהם רצו לכלותינו.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: לפי המבואר לעיל גם שאלה זו מיושבת, כי אף על פי שאחשורוש שנא את ישראל כהמן. מכל מקום שרש השנאה שונה, שאחשורוש שונא את ישראל כי הפריעו לו, וחשב שהם רעים ומשונים. אבל המן נלחם נגד הקב"ה כמו שכתוב "מלחמה לה' בעמלק מדור דור" (שמות י"ז ט"ז). כי שנאתו הייתה מופנית כלפי בורא עולם.

ועיין במדרש רבה (אסתר פרק ז'), בשעה שרצה המן להשמיד את ישראל מן העולם, אמר לו אחשורוש אי אפשר להשמידם כי בורא עולם שומר עליהם. ומכל מקום היה המן נותן לו עצות רעות על ישראל. ואמר לו אחשורוש בא נמלך בחכמים והחרטומים, אמרו לו אי אפשר להשמיד את ישראל שהם בנים למקום, צא וראה מה קרה לפרעה וסנחריב. אמר להם המן אלוה שטיבע המצרים בים זקן הוא, והראיה שנבוכדנצר החריב את בית המקדש והגלה את ישראל לבין האומות, ולא הושיעם בורא עולם. ואז קבלו כולם עצתו של המן עי"ש במדרש. מוכח מהמדרש שכולם פחדו, ורק המן לא פחד.

והטעם שלא פחד, כי כולם חיפשו תועלת מכילוי עם ישראל, והבינו שלא

יצא להם תועלת מהריגת ישראל כי הם יענשו משמים. אבל המן שהיה מזרעו של עמלק, לא חיפש רווח ותועלת מהריגת ישראל, וכמו שעמלק ידע שינזק אם ילחם עם ישראל כמו שכתב רש"י (דברים כ"ה י"ח), משל לאמבטי רותחת שאין כל בריה יכול להכנס לתוכה וקפץ לתוכה בן בליעל אף על פי שנכוה, מכל מקום קירר אותה בפני האחרים. וגם בהמן אף על פי שידע שיכוה, מכל מקום נלחם בישראל, והוא מה שזעק מרדכי שהמן קירר וצינן את הפחד שהיה לאחשורוש להלחם בישראל.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן ריח

לב נשבר ונדכא אלהים לא תבזה

"ויהי ביום השלישי ותלבש אסתר מלכות ותעמוד בחצר בית המלך הפנימית" (אסתר ה' א').

לכבוד מו"ר הרה"צ רבי דוד חנניה פינטו שליט"א שלום רב וכט"ס.

שאלה: בגמ' מגילה טו. "ויהי ביום השלישי ותלבש אסתר מלכות, בגדי מלכות מבעיא ליה, אמר ר' אלעזר א"ר חנינא מלמד שלבשה רוח הקודש". **וצריך** ביאור מדוע לבשה רוח הקודש דווקא בזמן שהולכת ברצון לאחשורוש ועומדת להאסר על מרדכי, כמו שאמרה לו וכאשר אבדתי אבדתי.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: עיין בביאור הגר"א על מגילת אסתר, שפירש שלבשה רוח הקודש, כיון שאין רוח הקודש שורה רק על גוף שבור, לכך נתלבשה רוח הקודש עתה. ונראה שכוונתו שאז הייתה אסתר במצב של גוף שבור, כיון שהייתה בתענית שלשה ימים ונחלש גופה, ולכן כשראה אותה אחשורוש אמר לה "מה לך אסתר המלכה ומה בקשתך" (אסתר ה' ג'). ופירש הגר"א כיון שראה פניה משתנים מחמת התענית, כמו שאמרו חז"ל שלא הייתה יכולה לאחוז ראשה, וגם הלכה לחצר הפנימית שלא כדת וסיכנה את נפשה, ומסתמא יש לה דבר גדול לבקש, או מישהו מיצר לה מאוד, או שהיא רוצה לבקש בעד אחרים, ולכך אמר לה "מה לך" פירוש מה חסר לך, "ומה בקשתך" פירוש בעד אחרים. ועוד יש להוסיף שהייתה במצב של גוף שבור, כיון שכעת הולכת לאחשורוש ברצון ונאסרת על מרדכי בעלה, שזהו צער גדול מאוד.

ועוד יש לבאר שבגדי מלכות הכוונה, לקדש את המוח והמחשבה במחשבות קדושות וטהורות שהם בבחינת מלכות, ומשמים הלבישוה רוח הקודש, כדי שאותו רשע יהא מושפע מהקדושה שבה, ולא יהרוג אותה בזה שבאה בלא רשות, וגם שישמע לה ויעשה בקשתה.

אבל מרוב רשעותו של אחשורוש לא הספיק רוח הקודש לחוד שלבשה,

כמו שכתוב באסתר רבה (פרשה ט' א') "ותבא בחצר הפנימית נכח המלך ותעמוד לפניו, המלך יושב על כסא מלכותו בלבוש זהב ואבן יקרה, וישא עיניו וירא אסתר עומדת למול פניו, ותבער בו חמתו מאוד על אשר הפרה תורתו ותבא לפניו בלא קריאה, ותשא אסתר את עיניה ותרא את פני המלך והנה עיניו כאש בוערת מרוב החימה אשר בלבו, ותכר המלכה את קצף המלך ותבהל מאוד ותפג רוחה, ותשם ראשה על הנערה הסומכת ימינה, וירא אלהינו ויחמול על עמו ויפן לצער היתומה אשר בטחה בו, ויתן לה חן לפני המלך ויוסף יופי על יופיה והדר על הדרה, ויקם המלך בבהלה מכסאו וירץ אל אסתר ויחבקה וינשקה, וישלך זרועו על צוארה ויאמר לה המלך, אסתר המלכה למה תפחדי, כי הדת זו אשר סדרנו איננה מוטלת עליך כאשר את רעיתי וחברתי".

וכאן רואים את רשעותו של אחשורוש, שרצה להרוג את אסתר על שנכנסה בלא רשות, אף על פי שזה יהיה לו בזיון גדול להרוג עוד מלכה מלבד ושתי, וראה כמה זמן עבר עד שמצא מלכה מתאימה, מכל מקום כיון שהרגיש פגיעה בכבודו, לא היה מוכן לוותר ורצה להרגה. עד שהקב"ה חמל עליה והוסיף לה חן.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן ריט

נחפשה דרכנו ונחקורה ונשובה עד ה'

"וכל זה איננו שווה לי בכל עת אשר אני רואה את מרדכי היהודי יושב בשער המלך" (אסתר ה' י"ג).

לכבוד מו"ר הרה"צ רבי דוד חנניה פינטו שליט"א שלום רב וכט"ס.

שאלה: בגמ' מגילה טו. "אמר רבי חנינא בשעה שראה המן את מרדכי יושב בשער המלך אמר וכל זה איננו שווה לי, כדרב חסדא דאמר רב חסדא זה בא בפרוזבולי וזה בא בפרוזבוטי", ופירש רש"י "מרדכי בא אליו בטענת עושר. המן בא בטענת עוני, שמכר המן את עצמו למרדכי קודם לכן ימים רבים בככרי לחם". ומשמע שמרדכי היה מתגרה בהמן וטוען לו עבדי אתה. ובילקוט שמעוני על הפסוק "ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה" וז"ל "אמרו לו הוי יודע שאתה מפילנו בחרב מה ראית לבטל גזירה של מלך, אמר שאני יהודי. אמרו לו והרי מצינו אבותיך שהשתחוו לאבותיו שנאמר וישתחו ארצה שבע פעמים, אמר להם בנימין אבי במעי אמו היה ולא השתחוה, ואני בן בנו שנאמר "איש ימיני", כשם שלא כרע אבי כך אני איני כורע ולא משתחוה".

וצריך ביאור א] מדוע מרדכי בא אליו בטענה שאתה עבדי, והרי בזה הוא מעורר את חמתו, ומבואר במגילה ו': שרשע שהשעה משחקת לו אסור להתגרות בו, אפילו בצדיק גמור. ב] מה הטענה של

מרדכי שאינו צריך להשתחוות להמן, כי באתי מבנימין שלא השתחווה, שהרי בנימין לא השתחוה כי עדיין לא נולד, אבל אם היה נולד ודאי שהיה משתחוה כמו שיעקב אבינו השתחוה, ואם כן מדוע לא השתחוה מרדכי וצ"ע.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: נראה להסביר זה לפי המבואר לעיל, שחטאם של כלל ישראל היה במה שהשתחוו לצלם, והיהודים שבשושן חטאו עוד בזה שנהנו מסעודתו של אותו רשע. עיין במדרש רבה (אסתר ז' י"ט) "אמר המן לאחשורוש, אלהיהם של אלו שונא זימה העמד להם זונות ועשה להם משתה וגזור עליהם שיבואו כולם ויאכלו וישתו ויעשו כרצונם [בזנות], כיון שראה מרדכי כך עמד והכריז עליהם, ואמר להם לא תלכו לאכול בסעודתו של אחשורוש, שלא הזמין אתכם כי אם ללמד עליכם קטיגוריא כדי שיהא פתחון פה עם מידת הדין לקטרג עליכם לפני הקב"ה, ולא שמעו לדברי מרדכי והלכו כולם לבית המשתה, אמר ר' ישמעאל שמונה עשר אלף וחמש מאות הלכו לבית המשתה, אכלו ושתו ונשתכרו ונתקלקלו, מיד עמד שטן והלשין עליהם לפני הקב"ה, ואמר לפניו רבונו של עולם עד מתי תדבק באומה זו שהם מפרישין לבבם ואמונתם ממך, אם רצונך אבד אומה זו מן העולם. כי אינם באים בתשובה לפניך וכו', מיד אמר הקב"ה לשטן הבא מגילה ואכתוב עליה כליה וכו', באותה שעה רץ אליהו זכור לטוב בבהלה אצל אבות העולם ואצל משה בן עמרם, ואמר להם עד מתי אבות העולם רדומים בשינה ואי אתם משגיחים על הצרה שבניכם שרויים בה וכו', אמרו לו מפני מה, אמר להם מפני שנהנו מסעודתו של אחשורוש, ובעבור זאת נגזרה עליהם גזירה לכלותם מן העולם ולאבד את זכרם וכו' ".

ודברי המדרש צריכים ביאור, שבתחילה משמע שעיקר החטא הוא שהיהודים בשושן חטאו בזנות, ולבסוף אמר שנגזירה הגזירה משום שנהנו מסעודתו של אחשורוש, ולא מחמת הזנות. והנראה בכוונת המדרש, ששורש החטא היה שנהנו מסעודתו של הרשע, שלא הלכו למשתה כאנוסים על פי הדיבור, אלא שמחו ונהנו שהמלך מכריח אותם לבא לסעודה. וזהו חטא של חילול ה' שנהנים מסעודה של רשעים, וזה הביא אותם לחטוא לבסוף בגילוי עריות בסעודה. נמצא ששורש החטא הוא חילול ה', ומזה נמשכו עוד קלקולים.

ולכך המן שקטרג על היהודים אומר "אלהיהם זקן" שגם זהו עניין של חילול ה' בעולם. וזה נגרם מכח חילול ה' שעשו ישראל, שהלכו ונהנו מסעודתו של אותו רשע, ולכך המן קיבל כח לחלל שם שמים.

ולכך הבין מרדכי שהתיקון של החטא, הוא רק על ידי קידוש ה', ובכוונה עמד בשער המלך ולא יכרע ולא ישתחווה, כדי להראות לכל העולם שאין עוד מלבדו כלל. ובתחילה כלל ישראל לא הבינו זה שמרדכי בא לתקן החטא ולקדש שם שמים, והתרעמו על הנהגתו של מרדכי, כמבואר במגילה יב: "ראו מה עשה לי יהודי ומה שילם לי ימיני, מה עשה לי יהודי דלא קטליה דוד לשמעי דאתיליד מיניה מרדכי דמיקני בהמן". ומוכח שהיו מצטערים מאוד על ההנהגה של מרדכי, שלא כורע ומשתחווה להמן. וגם בילקוט מבואר שאמרו לו "הוי יודע שאתה מפילנו בחרב,

מה ראית לבטל גזירה של מלך". אבל לבסוף הבינו שהגזירה באה עליהם בעבור חטאתם. ולכן אמרה לו אסתר למרדכי "לך כנוס את כל היהודים הנמצאים בשושן וצומו עלי ואל תאכלו ואל תשתו שלשת ימים" (אסתר ד' ט"ז).

ועדיין צריך ביאור, מה התשובה של מרדכי שאני באתי מבנימין שלא השתחווה לעשו, ונראה לבאר על פי הילקוט שמעוני (פרשת וישלח) "מחזיק באזני כלב מתעבר על ריב לא לו" (משלי כ"ו י"ז). משל לאריכילוסטוס [שר של ליסטים] שהיה ישן בפרשת דרכים, ועבר חד מעיר ביה [העיר אותו משנתו], אמר לו קום לך דבישא שכיח הכא [קום מכאן שתוכל להנזק פה], קם שרי מקפח ביה [קם הליסטים והתחיל מכהו]. כך אמר לו הקב"ה [ליעקב אבינו כששלח לעשו את המלאכים] לדרכו היה מהלך והיית משלח אצלו.

ונתבאר לעיל בפרשת וישלח שכוונת הילקוט, שעשו היה במצב של תרדמה, ולא היה לו כל שליטה על יעקב. כי כל כוחו של עשו הוא רק כשישראל מרפין ידיהם מהתורה, אבל כשישראל עמלים בתורה ועושים רצונו של מקום אין כלל כח לעשו. ויעקב טעה, כי חשב שמא גרם החטא וצריך להכנע לעשו. ואצל יעקב היה זה תביעה שעשה השתדלות מיותרת, ולכן גרם לו שעשו בא לקראתו עם ארבע מאות איש.

ולפי זה יש לבאר דברי מרדכי, אני באתי מבנימין שלא השתחווה לעשו. פירוש שעל בנימין אין תביעה וחטא, במה שנכנע לעשו בהשתדלות מיותרת, כיון שבנימין לא השתחווה לעשו. נמצא שאני ממשיך את ההנהגה של בנימין, שאין להכנע לעשו וזרעו, כיון שאני נמצא בדרגה של עמל תורה וקיום מצוות מושלם בלי שום פגם, ולכן אין כל שליטה להמן עלי. ואם נגזרה גזירה מחמת שלא משתחוה להמן, זה רק בגלל שנהנו מסעודתו של אותו רשע. ואדרבה זה התיקון של החטא שחללו שם שמים, והתיקון הוא לקדש שם ה' לא לכרוע ולא להשתחוות להמן, ולהמשיך הנהגתו של בנימין שאין אחיזה ושליטה לעשו כשהקול קול יעקב.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן רכ

שמחה של מצוה

"ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות תכלת וחור ועטרת זהב גדולה ותכריך בוץ וארגמן והעיר שושן צהלה ושמחה" (אסתר ח' ט"ו).

לכבוד מו"ר הרה"צ רבי דוד חנניה פינטו שליט"א שלום רב וכט"ס.

שאלה: בגמ' מגילה טז. "ולבנימין נתן חמש חליפות שמלות אפשר דבר שנצטער בו אותו צדיק יכשל בו וכו'. אמר רבי בנימין בר יפת רמז רמז לו שעתיד בן לצאת ממנו שיצא מלפני המלך בחמישה לבושי מלכות, שנאמר ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות".

וצריך ביאור מדוע יוסף בא לרמז לבנימין דווקא בפגישה זו, שמרדכי יצא ממנו, ומדוע רמז לו שמרדכי יצא בלבוש מלכות דווקא עכשיו.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: הנראה לבאר, על פי מה שהבאנו לעיל דברי הילקוט על הפסוק "ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה" (אסתר ג' ב'). "אמרו לו הוי יודע שאתה מפילנו בחרב, מה ראית לבטל גזירה של מלך, אמר אני יהודי, אמרו לו והרי מצינו אבותיך שהשתחוו לאבותיו שנאמר "וישתחו ארצה שבע פעמים" (בראשית ל"ג ג'). אמר להם בנימין אבי במעי אמו היה ולא השתחוה, ואני בן בנו שנאמר "איש ימיני" כשם שלא כרע אבי, כך אני איני כורע ולא משתחוה".

וביארנו זה שכל כוחו של עשו הרשע, רק כשישראל מרפין ידיהם מן תורה כמו שנאמר "ויבא עמלק וילחם עם ישראל ברפידים" (שמות י"ז ח'). ואמרו חז"ל במכילתא שם וז"ל "אין רפידים אלא רפיון ידים לפי שרפו ידיהם מדברי התורה לכך השונא בא עליהם, לפי שאין השונא בא אלא על רפיון ידים מן התורה". ויעקב אבינו שגה בזה שהכניע עצמו בפני עשו, כמו שנאמר בילקוט פרשת וישלח "מחזיק באזני כלב מתעבר על ריב לא לו, אמר לו הקב"ה לדרכו היה מהלך והיית משלח אצלו". והשתדלות מיותרת זו גרמה שעשו שולט על יעקב, כי במקום להשתדל להכנע לעשו, היה לו להעמיק יותר בתורה. וזה נחשב ליעקב כרפו ידיהם מן התורה מעט, לכך בא עליו עשו להרגו, והוצרך יעקב אבינו להשתחוות לו. אבל מרדכי בא מבנימין שלא רפו ידיו מן התורה, שהרי לא השתחוה לעשו. נמצא שזרעו של בנימין נמצא בדרגה גבוהה, שאין צריך להכנע לפני זרעו של עשו.

ולפי זה יש לבאר מה שיוסף מרמז לבנימין, שעתיד לצאת ממך בן שיצא מלפני המלך בחמשה לבושי מלכות. שכוונת יוסף ללמדו, כיון שאתה לא נכנעת לעשו הרשע, ולא השתחוית לו, אינך צריך להכנע לרשעים. ולכך כעת שאתה בא למצרים, אין לך כלל להיכנע לפני פרעה, ואינך צריך להשתחוות לו כי אין לפרעה שום אחיזה עליך ועל זרעך. ולפי זה מובן מדוע דווקא עכשיו כשנפגש עם בנימין רומז לו עניין מרדכי שיצא ממנו, כי רצה להודיע לבנימין שאין לו כלל להכנע לפרעה.

ועוד יש לפרש על פי הכתוב "ויפול על צואריו" (בראשית מ"ה י"ד), ופירש רש"י "ויפול על צואריו בנימין אחיו ויבך, על שני מקדשות שעתידין להיות בחלקו של בנימין וסופן ליחרב, ובנימין בכה על צואריו על משכן שילה שעתיד להיות בחלקו של יוסף וסופו ליחרב". נמצא שבשעה זו שרתה רוח הקודש על שניהם, והתנבאו על המקדשות שעתידים להחרב. אבל מבואר בגמ' שבת ל: שאין השכינה שורה מתוך עצבות רק מתוך שמחה של מצוה. ואם כן השכינה עלולה מיד להסתלק מהם, כיון שנבואה זו כולה צער על חורבן בית המקדש. לכן רמז לו יוסף לבנימין, שגם בזמן החורבן והסתר הפנים של עם ישראל, עתיד לצאת ממך גואל לעם ישראל, שיושיע אותם מיד המן. ומכח נבואה משמחת זו, תמשיך להשרות עליהם רוח הקודש ונבואה.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן רכא

ותלמוד תורה כנגד כולם

"כי מרדכי היהודי משנה למלך אחשורוש ורצוי לרוב אחיו דורש טוב לעמו ודובר שלום לכל זרעו" (אסתר י' ג').

לכבוד מו"ר הרה"צ רבי דוד חנניה פינטו שליט"א שלום רב וכט"ס.

שאלה: במגילה טז: "אמר ר' יוסף גדול תלמוד תורה יותר מהצלת נפשות, דמעיקרא חשיב ליה למרדכי בתר ארבעה ולבסוף בתר חמשה". מוכח של ידי זה שמרדכי עסק בהצלת נפשות ירד ממעלתו מעט, כיון שהפחית מעסק התורה, אף על פי שהיה מחוייב ע"פ דין לעסוק בהצלת נפשות.

וקשה מהגמ' תענית כא: באבא אומנא שכל יום היה מקבל שלום ממתיבתא דרקיעא, ואביי כל ערב שבת, ורבא כל ערב יום הכיפורים, וחלשה דעתו של אביי משום אבא אומנא, אמרו לאביי אינך יכול לעשות כמעשיו של אבא אומנא, ומה היו מעשיו שהיה מקיז דם ומפריד בין גברים לנשים, והיה לו לבוש מיוחד עם קרן ומלביש את הנשים ומקיז דם כדי שלא יסתכל בבשרן, והיה לו מקום צנוע שהיה מטיל שם מעות, ומי שאין לו היה נוטל ומי שיש לו היה נותן לשם, ולא היה לוקח שכר מתלמידי חכמים כלל, והיה תומך בהם, ונותן להם מעות שיבריאו את גופם לאחר הקזת הדם. ומשמע מכאן שאבא אומנא היה חשוב בשמים צדיק יותר מאביי ורבא, כיון שהיה בעל חסד עצום ומופלג, וזהו תימה שאם כן מדוע ירד מרדכי ממעלתו אחר שעסק בחסד, הרי הצדקה וחסד של מרדכי היתה הרבה יותר משל אבא אומנא, שהרי הועיל לכלל ישראל.

ועוד קשה מדוע אבא אומנא היה חשוב במתיבתא דרקיעא יותר מאביי ורבא, הרי מבואר במשנה (פרק א' דפיאה משנה א') "ותלמוד תורה כנגד כולם". ובר"ש שם הביא מהירושלמי "אפילו כל העולם כולו אינו שווה לדבר אחד מהתורה, וחד אמר אפילו כל מצוותיה של תורה אינן שוות לדבר אחד מן התורה", וא"כ לימוד התורה עדיף.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר זה, על פי המשנה באבות (פרק א' משנה ב') "שמעון הצדיק היה משיירי כנסת הגדולה, הוא היה אומר על שלשה דברים העולם עומד, על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים". ובגמ' עבודה זרה ט. "תנא דבי אליהו ששת אלפים שנה הוי העולם, שני אלפים תוהו, שני אלפים תורה, שני אלפים ימות המשיח". עכ"ל. נמצא שבזמן מרדכי עדיין היו נמצאים באלפיים שנות תורה, ולכן מבואר בגמ' שבת פח. שקבלת התורה נשלמה בימי מרדכי ואסתר, שהם קיימו וקבלו את התורה. ולכך יש לומר שבזמן מרדכי שעדיין היו אלפיים שנות תורה, היה חשוב בשמים יותר התורה מאשר כל הצלת נפשות. אבל בזמן אבא אומנא שהיה אלפיים שנות משיח, שם היה חשוב במתיבתא דרקיעא יותר החסד של אבא אומנא כי על ידי גמילות חסדים מתקרבת הגאולה. ושוב ראיתי שהסבר זה קשה, שהרי המשנה בפאה (פרק א' משנה א')

"ותלמוד תורה כנגד כולם", ודאי שעוסקת בכל הזמנים גם באלפיים שנות משיח.

אבל באמת יש לתמוה מהמשנה בפיאה, על דברי אור זרוע הגדול והביאו במשנה ברורה (סימן א' ס"ק י"ב) על השולחן ערוך שם "טוב מעט תחנונים בכוונה, מהרבות בלא כוונה". וכתב במשנה ברורה "אבל אם המרבה גם כן כוון, טוב יותר, ואם הממעיט יש לו אונס ואינו יכול להאריך או שהוא משער בעצמו שאם יאריך לא יהיה יכול לכוון, וממעיט בתחנונים ואומרם בכוונה, נחשב לפני השם יתברך, כמו אותו שיש לו פנאי ומאריך בתחנונים בכוונה, ועל זה שנינו אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוון לבו לשמים, וכן לעניין תלמוד תורה העניין כן, כי הכל תלוי לפני ה' יתברך אם עושה כל אשר בכוחו לעשות".

ומוכח מדברי אור זרוע הגדול, שגם בתלמוד תורה נאמר אחד המרבה ואחד הממעיט ושניהם שווים ממש, אם אין להם פנאי. ואם כן כשאדם נאנס לעשות מצוה [כמו חסד וכדומה שחייב לבטל מתלמודו], לא מגרע משכרו בשמים ונחשב לו כתלמוד תורה. ואם כן מדוע מבואר במשנה שתלמוד תורה כנגד כולם, הרי גם בעל החסד יקבל שכר כעוסק בתורה [אם יעסוק מעט בזמנו הפנוי]. וגם מכאן מתחזקת השאלה מדוע מרדכי ירד מדרגתו, כיון שהיה חייב לבטל מלימודו, אם כן אחד המרבה ואחד הממעיט שווים בשמים, כמו שכתב אור זרוע הגדול.

והביאור בזה נראה על פי מה שכתוב בקובץ הערות (סימן ג'), מדברי הרמח"ל בדרך ה' (פרק ד') שבכל מצוה ישנם שני חלקים, האחד תועלת ותיקון [כוונתו בעולמות העליונים, ובנשמתו של האדם], ולכן האבות קיימו את התורה לפני שנצטוו, כי הבינו התיקון והתועלת שיוצא מזה. והשני צווי ה', שיש לקיים המצוות כאשר צווה ה', אפילו בלי תועלת ותיקון, [עיין שם מה שביאר על פי יסוד זה].

ולפי זה יש לבאר את כוונת המשנה בפאה, "ותלמוד תורה כנגד כולם", היינו התועלת והתיקון שישנה מתלמוד תורה, גדולה יותר מכל המצוות כולם. ועל דרך זה מבואר במשנה ברורה (סימן תרט"ו), במי שחטא בעוון קרי וז"ל "איתא בספרים, דעיקר התיקון למי שנכשל ח"ו בזה, שיתחזק מכאן ולהבא בימי חייו בלימוד התורה, וזכות התורה תגן עליו". ובשער הציון שם "והתורה תטהרנו, וכמו שאמרו חז"ל על הפסוק ויפוצו מעיינותיך חוצה, נמשלו דברי תורה למעיין מה מעיין מטהר את הטמאים, אף התורה מטהר את ישראל" עכ"ל.

ומה שכתב באור זרוע הגדול, שאחד המרבה ואחד הממעיט, נאמר גם על עסק התורה. נראה שכוונתו על החלק של עשיית רצון ה', שהממעיט יקבל שכר בשמים כמו המרבה, כי שניהם עושים רצון ה' בשווה, שגם הממעיט היה מרבה אם היה יכול. אבל עצם התיקון והתועלת, ודאי שיש למרבה יותר מן הממעיט.

ולפי זה מיושב, שמרדכי שפסק מעט מעסק התורה, היה חסר אצלו את התיקון של התורה, ולכן נחשב שירד מדרגתו. ובאבא אומנא שנחשב גדול מאביי ורבא, זהו רק בייחס לחלק של עשיית רצון ה', כיון שעשה המצוות והחסדים עם הרבה טהרת הלב, נמצא שאצלו היה מושלם בעשיית רצון ה' יותר מכולם, ולכך בא לו דרישת שלום מרקיעא, לומר לו שעשה רצון ה' בשלמות. אבל בתיקון ותועלת ודאי שאצל אביי ורבא היתה גדולה מאשר אבא אומנא, כיון שתיקון ותועלת תלמוד תורה כנגד כולם.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן רכב

שבת הגדול

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: בטור בסימן תל כתב "שבת שלפני הפסח קורין אותו שבת הגדול, והטעם לפי שנעשה בו נס גדול, שפסח מצרים מקחו בעשור כדכתיב בעשור לחודש הזה ויקחו להם שה לבית אבות שה לבית, ופסח שיצאו ישראל ממצרים היה ביום ה' כדאיתא בסדר עולם, ונמצא שעשירי בחודש היה שבת. ולקחו להם כל אחד שה לפסחו, וקשר אותו בכרעי מטתו, ושאלום המצריים למה זה לכם, והשיבו לשחטו לשם פסח במצות השם עלינו, והיו שיניהם קהות על ששוחטין את אלהיהן ולא היו רשאין לומר להם דבר, ועל שם אותו הנס קורין אותו שבת הגדול" עכ"ד הטור.

וצריך ביאור א] מדוע צריך לקבוע שבת מיוחדת על שם הנס, הרי כל המהלך של יציאת מצרים, היה בהרבה ניסים. כמו הניסים של משה רבינו כשנכנס אצל פרעה כמבואר במדרשים, והניסים של המטה שנהפך לתנין, ועשרת המכות, ואם כן מה מיוחד בנס זה, שהיו שיניהם כהות ולא אמרו דבר. ב] למה קראו שבת הגדול, הרי הנס לא קשור ליום השבת, רק לתאריך י' בניסן, והיו צריכים לקרות לעשירי בניסן יום הגדול ולא לשבת, [ובב"ח הביא שתמהו בזה].

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר זה על פי דברי הבן יהוידע על מסכת שבת כו. לבאר הטעם שאומרים בשבת, "שבת שלום", כי ביום חול אין שלום בין הנפש והגוף בזמן האכילה, כי הגוף רוצה לאכול מותרות ותענוגות, והנפש מואסת בתענוגי הגוף. אבל בשבת שהתענוגות והמותרות הם בעצמם מצוה, אז גם הנפש שמחה באכילה זו, כי מקויים בה מצוה. ונמצא שישנו שלום בין הגוף לבין הנפש ביום שבת, ולכך אומרים שבת שלום. עכ"ד. ובזה חשבתי להסביר דברי חז"ל "שבת אחד משישים לעולם הבא" (ברכות נז:). שהכוונה למידת השלום שישנה בשבת, היא אחד משישים לעולם הבא, כי עולם הבא הוא עולם שכולו שלום.

ובזה חשבתי להסביר דברי חז"ל "פגע בו אדם הראשון [בקין], אמר לו מה נעשה בדינך, אמר לו עשיתי תשובה ונתפשרתי, התחיל אדם הראשון מטפח על פניו, אמר כך היא כחה של תשובה ואני לא הייתי יודע, מיד עמד אדם הראשון ואמר מזמור שיר ליום השבת" (בראשית רבה כ"ב). וצריך ביאור מה הקשר בין כחה של תשובה, לבין יום השבת. ולהמבואר לעיל יש לבאר שבזמן שאדם הראשון אכל מעץ הדעת, נפל ברוחו כי ראה שאינו יכול להתגבר על תאוותו. כמבואר בחז"ל על הכתוב "האשה אשר נתת עמדי היא נתנה לי מן העץ ואוכל". ואחז"ל "ואכלתי אין כתיב כאן אלא ואוכל אכלתי ואוכל" (ב"ר רבה יט).

וכוונתו שכבר נשקע בחטא ובתאוה, ואינו יכול לשלוט בעצמו. אבל לאחר שראה את כחה של תשובה, הבין ששייך לעשות שלום בין הגוף לבין הנפש. והבין שזה רק על ידי השבת, וכמבואר לעיל

שבכחה של שבת לעשות שלום בין הגוף להנפש, ועל ידי זה יוכל גם ביום חול לכבוש את התאוות של הגוף.

ובזה יש לבאר ענין שבת הגדול, כי בני ישראל במצרים לא יכלו לשמור היטב את השבת, שחששו שיראו אותם המצרים משמרים את השבת אף על פי שהעבודה כבר פסקה מהם בחודש תשרי. כמבואר בגמ' ראש השנה יא. "בראש השנה בטלה עבודה מאבותינו במצרים". מכל מקום עדיין היו כפופים למצרים, שהיו אדוניהם והטילו אימה על היהודים. וחששו היהודים שהמצרים יראו אותם משמרין את השבת. אבל בשבת הגדול כשראו הניסים שנעשו להם וראו שהמצרים לא יכולים לומר להם דבר, שוב יכלו לשמור שבת בשמחה ולהתענג על השם. ועל ידי זה זכו לעשות שלום בין הגוף לבין הנפש. ולכך דווקא השבת נקראת שבת הגדול, כי על ידי הנס הגדול שנעשה להם, יכלו בשבת זו לשמור את שבת כהלכתה, ולהתענג על השם ולעשות שלום בין הגוף הגשמי לבין הנפש הרוחנית.

וכעין זה מבואר בכתבי האריז"ל [שער הגילגולים] שהנקבר בערב שבת מתחילת שעה חמישית של היום, אינו רואה חיבוט הקבר, כי קדושת השבת מפרידה ממנו את הקליפות, בלי צער חיבוט הקבר. וזה רמוז בפסוק יום השישי, ה' יתירא, לרמז שמשעה חמישית של היום כבר מתחילה להאיר קדושת השבת. שבכחה של השבת, לעשות שלום בין הגוף שנטמא בעבירות, לבין הנפש הטהורה.

ועל דרך זה גם מבואר במדרש עשרת הדיברות [מובא בסוף פרקי דרבי אליעזר] "ואפילו אסירי גהינום ינוחו ביום השבת, כשנכנס שבת מלאך הממונה על הנפשות דומה שמו, מכריז ואומר צאו מגיהנום ומתיר אותם, ואינן נידונין בשבת. וכשישראל אומרים סדר קדושה במוצאי שבת, דומה מכריז ואומר, צאו ובואו למוות צלמות". ונראה שהביאור בזה שהמטרה של הגיהנום היא להפריד את הטומאה שדבקה בנפשותם. אבל כשמגיע השבת, השבת עצמה מפרידה את הטומאה מנפשותם, ולכך אינם צריכים להיות בגיהנום ביום השבת.

ועל דרך זה מבואר במדרש [בראשית רבה פרשה יא] "תני רבי שמעון בן יוחאי, אמרה שבת לפני הקדוש ברוך הוא, רבונו של עולם לכולם יש בן זוג ולי אין בן זוג. אמר לה הקדוש ברוך הוא כנסת ישראל היא בן זוגך". וביאר בבית הלוי [פרשת בראשית] כוונת המדרש, שלפני שנברא העולם, היה ה' לבדו ולא היה מקום פנוי ממנו, והכל היה מלא בכבוד ה'. אבל לאחר שנברא העולם, נמצא שישנו כביכול מקום שפנוי מכבודו יתברך, שישנו מקום לנבראים אחרים מלבד כבוד ה'. וכשבאה השבת, שוב נתרבה כבוד ה' בעולם. כי השבת מעידה על בריאת העולם, כמו שנאמר "ויכל אלהים ביום השביעי מכל מלאכתו אשר עשה וישבות ביום השביעי מכל מלאכתו אשר עשה" [בראשית ב ב]. וכל הנבראים בעולם בששת הימים, נבראו זכר ונקיבה. וזה על מנת שיוכלו לפרות ולרבות בעולם. וזהו מה שהשבת שואלת מהקדוש ברוך הוא, שאין לה בן זוג. שעל ידי שיהיה לה בן זוג תוכל להוסיף ולהרבות, כבוד שמים בעולם. והשיב לה הקדוש ברוך הוא, שכנסת ישראל יהיו בן זוגך. שעל ידי ישראל יוכל להתרבות יותר ויותר כבודו יתברך בעולם.

ונמצא שגם בזה השבת עושה שלום, בין הבריאה לבין הקדוש ברוך הוא. כי הבריאה בששת הימים, חסרה מכבוד ה',

אבל על ידי השבת נשלם כבוד ה' בכל הבריאה. וזהו רק על ידי ישראל, שמשמרים את השבת ומרבים כבוד שמים בעולם שמודיעים לכל שהקב"ה ברא העולם.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן רכג

כבודה של תורה

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: בילקוט על הפסוק "ויתן אל משה ככלותו לדבר אתו בהר סיני" (שמות לא יח). "אמר ר' הונא אמר ריש לקיש מה הכלה הזאת מתקשטת בעשרים וארבע תכשיטין, כך תלמיד חכם צריך להיות זריז בעשרים וארבע ספרים, אמר ר' לוי מה הכלה הזאת כל זמן שהיא בבית אביה, היא מצנעת עצמה ואין אדם מכירה, באתה להכנס לחופה, היא מגלה פניה, לאמור כל מי שיודע לי עדות, שיבוא ויעיד לי, כך תלמיד חכם צריך להיות צנוע ככלה הזאת [שיעשה מעשיו בצינעא], ומפורסם במעשיו הטובים, ככלה הזאת שהיא מפורסמת. שני לוחות כנגד שמים וארץ, כנגד חתן וכלה, כנגד שני שושבנין, כנגד העולם הזה והעולם הבא. לפיכך שני לוחות העדות לוחות אבן, בזכותו של יעקב שכתב בו משם רועה אבן ישראל. מעשה אלהים המה, בכל יום ויום בת קול יוצאת מהר חורב ואומרת, אוי להם לבריות מעלבונה של תורה, מעשה אלהים שהם מלאכתו של הקדוש ברוך הוא, מהו חרות רבי אומר חרות מן המלכויות, ר' נחמיה אומר חירות ממלאך המוות, רבותינו אומרים חירות מן היסורים".

משמע מהילקוט, שתלמיד חכם הוא בגדר "כלה", ומחוייב להתקשט ככלה בכ"ד ספרים, ומחוייב להצניע עצמו מחד, ולהיות מפורסם מאידך במעשים טובים. וצריך ביאור א] מה הקשר בין "כלה" לבין תלמיד חכם. ב] מה הקשר בין כלה, שמצניעה עצמה כדי שלא יתנו אחרים בה עיניהם, לתלמיד חכם שמצניע את מעשיו הטובים.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר את דברי הילקוט על פי הגמ' בברכות סג: "תנו רבנן כשנכנסו רבותינו לכרם ביבנה, היו שם ר' יהודה ור' יוסי ר' נחמיה ור' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי, פתחו כולן בכבוד אכסניא ודרשו, פתח ר' יהודה ראש המדברים בכל מקום בכבוד תורה ודרש, ומשה יקח את האהל ונטה לו מחוץ לאהלו, והלא דברים קל וחומר, ומה ארון ה' שלא היה מרוחק אלא י"ב מיל, אמרה תורה והיה כל מבקש ה' יצא אל אהל מועד, תלמידי חכמים שהולכים מעיר לעיר וממדינה למדינה ללמוד תורה, על אחת כמה וכמה וכו'. ועוד פתח ר' יהודה בכבוד תורה ודרש, הסכת ושמע ישראל היום הזה נהיית לעם, וכי אותו יום ניתנה תורה לישראל, והלא אותו יום סוף ארבעים שנה היה, אלא ללמדך שחביבה

תורה על לומדיה בכל יום ויום, כיום שניתנה מהר סיני".

וביאר ר' חיים בשיחות מוסר (תשלא א) שכבוד התורה מתבאר היטב בדבריו של ר' יהודה, בשני ענינים. האחד שלומדי התורה הם מבקשים אחריה, ונוסעים מעיר לעיר וממדינה למדינה, על מנת ללמוד תורה. וזוהי מעלתו של לומד התורה, שהוא נקרא "מבקש ה' ", ורודף תמיד אחר התורה, גם כשנצרך לילך אחריה למקומות רחוקים. והשני שהתורה נחשבת בעיני לומדיה, חדשה ולא ישנה. "חביבה תורה על לומדיה בכל יום ויום כיום שניתנה מהר סיני". ואינה תורה שקיבלו פעם במעמד הר סיני, אלא מקבלים אותה עתה מהר סיני עכ"ד.

ועל דרך זה מבואר בפרקי אבות (פרק א משנה ב) "והוי שותה בצמא את דבריהם". וביאר בנפש החיים, שלומד התורה צריך ללמוד תורה, כמו שותה מים מלוחים, שככל ששותה יותר מוסיף צמאון יותר. שככל שלומד יותר תורה יצמא ליותר תורה, וזהו שותה בצמא, ששותה ועדיין נשאר צמא.

ובזה יש לבאר את דברי הילקוט, שתלמיד חכם נחשב כמו כלה. כיון שכלה חביבה על בעלה, והחתן והכלה נחשבים "רעים אהובים", כך גם התלמיד חכם נחשב כחתן והתורה ככלה, כי לומד את התורה בצמאון, ובחביבות גדולה. וכשם שהכלה מצניעה את עצמה, כיון שהיא שייכת רק לבעלה ולא לזרים. ורק כשבאה להנשא מגלה פניה כדי שיוכלו להעיד בה, ובזה תהא מיוחדת לבעלה. כך התלמיד חכם מצניע עצמו, ולומד התורה בצינעא. ועל ידי זה מתייחדים מעשיו להקדוש ברוך הוא בלבד, כי אם יעשה את מעשיו בפרהסיא, עלול להכנס בו מחשבות של כבוד וגאוה. ולכך מצניע את מעשיו, על מנת שיהיו מיוחדים להקדוש ברוך הוא.

ומה שכתב בילקוט שתלמיד חכם מפורסם במעשיו, נראה הכוונה לגמ' ביומא פו. "ואהבת את ה' אלהיך שיהא שם שמים מתאהב על ידך, שיהא קורא ושונה ומשמש תלמידי חכמים ויהא משאו ומתנו בנחת עם הבריות, מה הבריות אומרות עליו, אשרי אביו שלמדו תורה, אשרי רבו שלמדו תורה, אוי להם לבריות שלא למדו תורה, פלוני שלמדו תורה ראו כמה נאים דרכיו כמה מתוקנים מעשיו, עליו הכתוב אומר ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר".

וזהו מפורסם במעשיו, שרואים מהנהגתו שהוא תלמיד חכם שלומד תורה. וזהו מה שמסיים הילקוט, שהלוחות הם בזכותו של יעקב אבינו, כי יעקב אבינו מחד היה יושב אהלים ותלמיד חכם, ומאידך היה כל משאו ומתנו בנחת עם הבריות, וחי בשלום עם לבן הרמאי בחרן, ועם עשו הרשע, ועם פרעה במצרים. ויעקב אבינו היה הקיום של תלמיד חכם שמשאו ומתנו עם הבריות בנחת, ומקדש שם שמים.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן רכד

כי הם חיינו ואורך ימינו

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: בפרשת ניצבים נאמר "כי המצוה הזאת אשר אנכי מצוך היום לא נפלאת היא ממך ולא רחוקה היא : לא בשמים היא לאמר מי יעלה לנו השמימה ויקחה לנו וישמיענו אתה ונעשנה : ולא מעבר לים היא לאמר מי יעבר לנו את עבר הים ויקחה לנו וישמענו אתה ונעשנה : כי קרוב אליך הדבר מאוד בפיך ובלבבך לעשותו" (דברים ל יא – טו).

וצריך ביאור א] מה ההוא אמינא שהתורה בשמים, הרי כולם יודעים שהיה מתן תורה, ועם ישראל קיבלו את התורה. ומה הוא אמינא שהתורה מעבר לים, והרי כולם יודעים ממתן תורה. ב] מה שפירש רש"י "לא בשמים היא שאילו היתה בשמים, היית צריך לעלות אחריה וללומדה". וגם זה צריך ביאור שהרי התורה באמת לא בשמים, אם כן מה התורה באה ללמדנו בזה, שאם היתה התורה בשמים היינו צריכים לעלות, הרי אין נפקא מינה בלימוד זה כיון שהתורה לא בשמים.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר זה על פי דברי חז"ל "בן עזאי אומר הוי רץ למצוה קלה ובורח מן העבירה, שמצוה גוררת מצוה ועבירה גוררת עבירה" (פרקי אבות ד' ב'). וביאר בנפש החיים, שהקדוש ברוך הוא הטביע בבריאה שהמצוות בורחות מן האדם, והעבירות רודפות אחר האדם. ולכך הזהירו חז"ל לרוץ למצוות כדי להשיגם, ולברוח מן העבירות כדי שהם לא ישיגוהו. והדרך לברוח מן העבירות, היא רק על ידי זה שהאדם בורח לבית המדרש ללמוד תורה. וכמו שמבואר בקדושין ל: "בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין, ואם אתם עוסקים בתורה אין אתם נמסרים בידו". ולכך מבואר בפרקי אבות (פרק ו משנה ט) "אמר ר' יוסי בן קסמא פעם אחת הייתי מהלך בדרך ופגע בי אדם אחד ונתן לי שלום וכו' אמר לי רבי רצונך שתדור עמנו במקומנו, ואני אתן לך אלף אלפים דינרי זהב ואבנים טובות ומרגליות". וכתב בנפש החיים, שבא זה ללמדנו שלא יצא אדם מפתח בית המדרש, כי רק פעם אחת יצא ר' יוסי מבית המדרש, ומיד פגע בו המסית להדיחו מהתורה. עי"ש. ועוד מבואר בנפש החיים (שער ד פרק ל"ב) שכל אחד מישראל שרש נשמתו הוא באות אחת מן התורה, ולכן עסק התורה הוא התיקון לכל החטאים, כיון ששרשה של הנפש הוא בתורה ומתקנה בשרש עי"ש.

ובזה נראה להסביר לא בשמים היא, שכוונת התורה בזה לזרז את האדם לא לעזוב את התורה כלל, כי רק על ידי התורה ינצל מיצר הרע, ויתקן את הפגמים של נשמתו. שלא יחשוב האדם שהתורה רוחנית מאוד, שהרי שרשיה הם בגבהי מרומים ובשמים. ורק אדם קדוש ומורם מעם, יכול לילך וליטול כתרה של תורה. אלא לא בשמים היא, שהתורה שווה לכל נפש וראויה לכל ישראל, אף על פי

שהשרשים של תורה הם רוחניים, מכל מקום הקדוש ברוך הוא נתנה לכל ישראל, ולכל אדם יש חלק בתורה ועליו לעמול בו.

ולכך אמרו חז"ל "אל תאמר לכשאפנה אשנה, שמא לא תפנה" [אבות פרק ב משנה ד]. וביאר הנפש החיים שהמשנה באה ללמד את האדם, שלא יאמר היות ומציאות התורה היא גבוהה מאוד, וקדושה מאוד. אם כן אינני יכול ללומדה עכשיו, כי איני יכול ללמוד תורה לשמה. לכשאפנה מהמחשבות של השלא לשמה, אלמד תורה. שלא יאמר כן אלא ילמד אפילו שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה.

ובזה התורה באה לזרז את האדם בלימוד התורה, שאפילו אם התורה היתה בשמים, היה האדם מחוייב לעלות לשמים ולהביאה. כי האדם צריך להבין, שבלי תורה אין לו כלל חיים, ועליו להשקיע את כל כחות הנפש שלו על מנת להשיג תורה. וכמו שמצינו אצל יעקב אבינו שגלל את האבן מעל פי הבאר, ופירש רש"י (בראשית כ"ט י') "כמי שמעביר את הפקק מעל הצלוחית מלמד שהיה כחו גדול", וביאר זה בשיחות מוסר לר' חיים (תשלא ה) שאין הכוונה כפשוטו שהיה כחו הגופני גדול. אלא הכוונה לכחות הנפש, כיון שידע יעקב אבינו שצריך לעשות חסד עם רחל ועם הרועים, לכן אגר ואימץ את כל כחות הנפש שבו, ולכן הצליח לגלול את האבן. כי עיקר כחו של האדם, הוא כח הנפש ולא כח הגוף. וכשאדם רוצה להשיג דבר ומשקיע בו את כל כחות נפשו, יהיה לו כחות אדירים עכ"ד. וזה מה שהתורה כאן באה ללמדנו, שצריכים לראות את התורה כדבר היקר ביותר שקיים לנו בעולם הזה. שאפילו אם נצטרך לעלות לשמים להביא את התורה נוכל לעלות, וזה אם נסתכל על התורה כדבר היקר ביותר.

ובזה יש לבאר את הגמ' בעירובין סה. שאמרה לו בתו של ר' חסדא לאביה, האם אינך צריך לישון מעט. ואמר לה "השתא אתו יומי אריכי וקטיני ונינום טובא". ופירש רש"י "ימים שהוא בקבר אריכי לישן, וקטיני לעסוק בתורה ובמצוות". וצריך ביאור בזה שהרי בתו של רב חסדא, כשאמרה לאביה שישן מעט, ודאי שלא היתה כוונתה, שישן על מנת להתענג מהשינה. רק כוונתה היתה שעל ידי השינה יתחזק יותר גופו, ויוכל ללמוד יותר תורה. ואם כן מה עונה לה אביה, שיבואו ימים בקבר שנישן הרבה. הרי מכל מקום הוא צריך לישן, על מנת שיתחזק גופו. אבל לפי המבואר לעיל מובנים הדברים, שכוונתה לשאול את אביה, כיצד יכול להחזיק מעמד עם שינה מועטת כל כך, הרי על פי הטבע האדם צריך לישן על מנת שיתחזק כחו. ענה לה רב חסדא שכל ימי רואה אני לנגד עיני את הימים שאהיה בקבר, ולא אוכל לעסוק בתורה ובמצוות. וזה נותן כחות נפש רבים לנצל כל רגע פנוי לעסוק בתורה. וכך יכול לישן מעט ולעסוק בתורה תמיד.

ועוד יש לבאר זה על פי דברי הרמח"ל [דרך עץ חיים] "שהתורה היא ממש אור אחד ניתן לישראל לאור בו, כי לא כחכמות הנכריות וידיעות החול, שאינן אלא ידיעת דבר מה אשר ישיג השכל בטרחו. אך התורה הנה קודש היא, אשר לה מציאות גבוהה בגבהי מרומים, וכאשר יעסוק בה האדם למטה אור היא אשר תאיר בנשמתו להגיע אותו אל גינזי מרומים, גינזי הבורא יתברך שמו, בדרך הארה ופעולה חזקה אשר היא פועלת בה. והוא דבר החכם "ותורה אור" [משלי ו כג] אור ממש ולא חכמה לבד, ולא שמראה אור בדרך דמיון, אלא אור ממש, כי זו מציאותה

למעלה, ובהכנסה בנשמה, יכנס אור בה כאשר יכנס ניצוץ השמש באחד הבתים".

נמצא מדברי הרמח"ל שחכמת התורה עיקרה נמצאת בשמים ובעולמות העליונים, ועל ידי עסק התורה מאירה בנשמתו ממקורה העליון. ובזה יש לבאר הכתוב לא בשמים היא, שבא ללמד את האדם שאף על פי שבעצם עיקר התורה בשמים ובעולמות עליונים. מכל מקום אין צורך לעלות לשמים, על מנת שהתורה תאיר בנפשו, אלא יכול לעסוק בתורה בעולם הזה, והתורה מהשמים ומהעולם העליון תאיר על נשמתו. והבן.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן רכה

בצאתי מירושלים

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: בשבת לג. "בעוון גילוי עריות ועבודת כוכבים והשמטת שמיטין ויובלות, גלות בא לעולם, ומגלין אותן ובאין אחרים ויושבין במקומן, שנאמר כי את כל התועבות האל עשו אנשי הארץ וגו', וכתיב ותטמא הארץ ואפקוד עונה עליה וגו', וכתיב ולא תקיא הארץ אתכם בטמאכם אותה, ובעבודת כוכבים כתיב ונתתי את פיגריכם וגו', וכתיב והשימותי את מקדשיכם וגו' ואתכם אזרה בגוים, בשמיטין וביובלות כתיב אז תרצה הארץ את שבתותיה כל ימי השמה ואתם בארץ אויבכם וגו', וכתיב כל ימי השמה תשבות".

וצריך ביאור מדוע גלות באה דווקא עבור שלשה דברים אלו, ומה המשותף שבהם.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי להסביר זה על פי הכתוב "ארץ אשר ה' אלהיך דורש אותה תמיד עיני ה' אלהיך בה מראשית השנה ועד אחרית שנה" (דברים י"א י"ב). ועיין במהרש"א תענית י. שהשגחת הקדוש ברוך הוא בארץ ישראל היא גדולה יותר משאר הארצות, והקדוש ברוך הוא משקה אותה בעצמו, אבל שאר ארצות ההשגחה היא פחותה, והקדוש ברוך הוא משקה אותה על ידי שרי האומות עיי"ש. וכשהאדם נמצא בארץ ישראל, הוא יכול יותר להדבק בקדוש ברוך הוא, כי שם הוא מקום שכינתו. ולכך אחז"ל "כל הדר בארץ ישראל דומה כמי שיש לו אלוה, וכל הדר בחוצה לארץ, דומה כמי שאין לו אלוה". (כתובות קי:). כי בארץ ישראל יכול להדבק להתקרב אל הקדוש ברוך הוא יותר מכל מקום אחר. וקדושת הארץ, שורה אפילו על פירותיה.

ובטור בסימן ר"ח הביא יש אומרים שצריך להזכיר בברכת מעין שלוש "ונאכל מפריה ונשבע מטובה". וכתב הטור שאין לומר כן, כי אין לחמוד את הארץ בשביל פריה וטובה, רק לקיים מצוות התלויות בארץ.

וכתב הב"ח להסביר את דברי היש אומרים וז"ל "קדושת ארץ הנשפע בה, מקדושת הארץ העליונה היא נשפעת, גם בפירותיה שיונקים מקדושת השכינה השוכנת בקרב הארץ, כי על כן הזהיר ואמר בסוף פרשת מסעי, לא תטמא את הארץ אשר אתם יושבים בה אשר אני שוכן בתוכה כי אני ה' שוכן בתוך בני ישראל, ואמר אם תטמא את הארץ, נמשכת הטומאה גם בפירותיה היונקים ממנה, וכבר נסתלק השכינה מקרב הארץ אשר אני שוכן בתוכה, ממש בגוף הארץ נסתלקה. מפני הטומאה שטימאתם, ונמשך מזה גם כן כי אנכי מסתלק שכינתי מתוך בני ישראל, כי עד עתה היכל ה' המה היו בני ישראל, לפי שהשכינה היתה שורה בקרבכם ממש, ועתה באכלם פירות היונקים מטומאת הארץ, נסתלקה השכינה, כי כשהטומאה נכנסת עם אכילת פירות בתוך בני ישראל, יוצאת כנגדה הקדושה מקרב ישראל, ועל כן ניחא שאנו מכניסים בברכה זו ונאכל מפריה ונשבע מטובה, כי באכילת פירותיה אנו ניזונים מקדושת השכינה ומטהרתה ונשבע מטובתה".

נמצא מדברי הב"ח הנפלאים שקדושת ארץ ישראל עוברת גם לפירותיה, ועל ידי שאוכלים הפירות, נקשרים לשכינה. אבל כשחוטאים ומטמאים את הארץ, מסתלקת הקדושה מפירותיה, ושורה עליהם טומאה. [עיין באור החיים בפרשת חוקת, שביאר הטעם שרק ישראל מטמאים בטומאת אהל במותם, ועובדי כוכבים לא מטמאים באהל במותם, כיון שהישראל מלא קדושה, לכך כשיוצאת נשמתו באים הקליפות וכחות הטומאה לדבק בקדושה ולהנות ממנה, וזה לא שייך בעובדי כוכבים, ועל דרך זה הם דברי הב"ח כאן, שבזמן שמסתלקת הקדושה מהארץ שורה עליה טומאה, והבן].

ובזה יש לבאר הטעם שגלות באה בעוון גילוי עריות, כי על ידי גילוי עריות מסתלקת הקדושה לגמרי, וכמו שנאמר "קדושים תהיו כי קדוש אני ה' אלהיכם" (ויקרא י"ט ב'). ופירש רש"י "הוו פרושים מן העריות ומן העבירה, שכל מקום שאתה מוצא גדר ערוה, אתה מוצא קדושה". כי ענין עריות הוא מעשה בהמה, כמו שאחז"ל על הסוטה "כשם שמעשיה מעשה בהמה כך, קרבנה מאכל בהמה" (סוטה יד.). ולכן כשפוגמים בעריות מסתלקת הקדושה, ושורה טומאה על הארץ, וכדי שלא נהיה מושפעים לרעה מטומאת הארץ, הקדוש ברוך הוא מגלה אותנו לשאר ארצות. וכן בעבודה זרה שהוא כפירה בעיקר, ועל ידי העבודה זרה מגיעים לעריות, כמבואר בסנהדרין סג: "יודעים היו ישראל בעבודת כוכבים שאין בה ממש, ולא עבדו עבודת כוכבים, אלא להתיר להם עריות בפרהסיא". ולכך הקדוש ברוך הוא מגלה אותם מהארץ, כדי שלא יהיו מושפעים לרעה מטומאת הארץ.

והטעם שגלות באה לעולם בעוון חילול השמיטין ויובלות, כבר ביאר הרמב"ן [ריש פרשת בהר]. על פי הגמ' סנהדרין צז. שהעולם קיים שש אלף שנים, ובאלף השביעי יהא חרב. וכל שנה בשמיטה, היא כנגד אלף שנים של העולם. ושנת השמיטה, היא כנגד האלף השביעי שהוא חרב. והכופר במצוות השמיטה, ככופר בבריאת העולם, ולכך החמירה תורה בעוון זה בגלות. ולפי דברינו מתפרשים דברי הרמב"ן, שבעוון הכפירה מסתלקת השכינה מהארץ, ושורה רוח טומאה על הארץ. ולכך הקדוש ברוך הוא מגלה את בני ישראל מהארץ, כדי שלא יושפעו לרעה מטומאת הארץ.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן רכו

על מה אבדה הארץ

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: בגמ' נדרים פא. "מאי דכתיב מי האיש החכם ויבן את זאת, דבר זה נשאל לחכמים ולנביאים ולא פירשוהו, עד שפירשו הקדוש ברוך הוא בעצמו, דכתיב ויאמר ה' על עזבם את תורתי, היינו לא שמעו בקולי היינו לא הלכו בה, אמר רב יהודה אמר רב לומר שאין מברכין בתורה תחילה". וביאר הר"ן בשם רבינו יונה "דאם איתא על עזבם את תורתי כפשטה, משמע שעזבו את התורה ולא היו עוסקין בה, כשנשאל לחכמים ולנביאים, למה לא פירשוהו והלא דבר גלוי היה וקל לפרש, אלא ודאי עוסקין היו בתורה תמיד, ולפיכך היו החכמים והנביאים תמהים על מה אבדה הארץ, עד שפירשו הקדוש ברוך הוא בעצמו שהוא יודע מעמקי לב, שלא היו מברכין בתורה תחילה, כלומר שלא היתה התורה חשובה בעיניהם כל כך שיהא ראוי לברך עליה, שלא היו עוסקין בה לשמה, ומתוך כך היו מזלזלין בברכתה, והיינו לא הלכו בה, כלומר בכוונתה ולשמה". נמצא מדברי הגמ' והר"ן שחורבן בית המקדש היה, בעוון שלא למדו תורה לשמה.

תשובה: חשבתי להסביר זה על פי הכתוב "השמרו לכם פן יפתה לבבכם וסרתם ועבדתם אלהים אחרים והשתחויתם להם וחרה אף ה' בכם ועצר את השמים ולא יהיה מטר" (דברים י"א ט"ז). ופירש רש"י "השמרו לכם כיון שתהיו אוכלים ושבעים השמרו לכם שלא תבעטו, שאין בן אדם מורד בקדוש ברוך הוא אלא מתוך שביעה, שנאמר פן תאכל ושבעת וגו' ורם לבבך ושכחת את ה' אלהיך, וסרתם לפרוש מן התורה, ומתוך כך ועבדתם אלהים אחרים, שכיון שאדם פורש מן התורה הולך ומדבק בעבודה זרה".

ומשמע מדברי רש"י שבתחילה האדם אוכל לשובע ואחר כך שוכח את הקדוש ברוך הוא, ואחר כך פורש מן התורה ולבסוף עובד עבודה זרה. וגם כאן יש לתמוה, מדוע האדם שטוב לו ושבע מאכילה, שוכח את הקדוש ברוך הוא. הרי עדיין האדם לומד תורה וקשור לדבר ה' ועסוק בתורה, שהיא תבלין ליצר הרע [שרק אחר כך נאמר שפורש מן התורה, אבל בהתחלה נאמר שהאדם שבע ושוכח את הקדוש ברוך הוא].

וצריך ביאור שהרי כבר שנינו בחז"ל "לעולם יעסוק אדם בתורה ומצוות אף על פי שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה" (פסחים נ:), ומדוע נענשו בחורבן בית המקדש, הרי מכל מקום למדו שלא לשמה.

והביאור בזה על פי דברי תוס' כתובות קד. "עד שאדם מתפלל שיכנס תורה לתוך גופו, יתפלל שלא יכנסו מעדנים לתוך גופו". ומוכח שלימוד תורה מתוך אכילה ושתיה, הוא סתירה מוחלטת לקניין התורה. כיון שלימוד התורה צריך לקדש ולזכך את

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

החומר שבאדם, ואם לומד מתוך אכילה ושתיה, הרי הוא מחזק את החמריות שבו, ושוב לא תוכל התורה לזככו, כי הוא קשור לחומריות של אכילה ושתיה ותענוגות. ולכך נאמר השמרו לכם פן יפתה לבבכם וסרתם, שאם תלמדו תורה מתוך עדונים ושבע, לא תוכל התורה לזכך אתכם, ולא תוכלו להתקדש על ידה. ואחר כך, תפרשו לגמרי מן התורה.

ועל דרך זה יש לבאר על מה אבדה הארץ, על שלא ברכו בתורה תחילה. ופירושו שלמדו תורה, אבל כיון שלא העריכו אותה, לא יכלה התורה להשפיע עליהם מקדושתה. כיון שלא הרגישו את התענוג הגדול, שיש בלימוד התורה. ולכך מצאו את התענוג בהנאות העולם, כאכילה ושתיה וכד'. ולכך לא הצליחו להתקדש בקדושת התורה.

ובתוספת ביאור יש לפרש על פי הגמ' בבא מציעא נט: שנחלקו ר' אליעזר וחכמים בתנורו של עכנאי, ור' אליעזר טיהר וחכמים טימאו. "תנא באותו יום השיב ר' אליעזר כל תשובות שבעולם ולא קיבלו הימנו. אמר להם אם הלכה כמותי, חרוב זה יוכיח. נעקר חרוב ממקומו מאה אמה וכו' אמרו לו אין מביאין ראיה מן החרוב. חזר ואמר להם אם הלכה כמותי, אמת המים יוכיחו, חזרו אמת המים לאחוריהם. אמרו לו אין מביאין ראיה מאמת המים. חזר ואמר להם אם הלכה כמותי, כותלי בית המדרש יוכיחו, הטו כותלי בית המדרש ליפול, גער בהם ר' יהושוע וכו' חזר ואמר להם אם הלכה כמותי, מן השמים יוכיחו. יצתה בת קול ואמרה מה לכם אצל ר' אליעזר, שהלכה כמותו בכל מקום. עמד ר' יהושוע על רגליו ואמר לא בשמים היא וכו' אין אנו משגיחין בבת קול".

והקשה הגר"א בקול אליהו לאחר שאמרו לו אין מביאין ראיה מהנס של החרוב, מדוע הביא ראיה נוספת מהנס של אמת המים וכתלי בית המדרש. הרי כבר אמרו לו, אין מוכיחים הלכה ממעשה ניסים. ועוד הקשה מדוע לא אמרו לו, אין מביאין ראיה ממעשה ניסים. ואמרו אין מביאין ראיה, מהחרוב ואמת המים. וביאר הגר"א, שהתורה ניקנית על ידי שלשה מידות. האחת הסתפקות השניה ענוה, והשלישית שקידה גדולה. ההסתפקות כמו שנאמר "כך היא דרכה של תורה, פת במלח תאכל, ומים במשורה תשתה, ועל הארץ תישן, וחיי צער תחיה, ובתורה אתה עמל" [אבות פרק ו משנה ד]. הענוה כמו שנאמר בכתוב "וממדבר מתנה" [במדבר כא יח] ואמרו חז"ל "כיון שעושה אדם את עצמו כמדבר שהוא מופקר לכל, תורה ניתנה לו במתנה" [נדרים נה.] וכן נאמר בכתוב "הוי כל צמא לכו למים" [ישעיה נה א]. ואמרו חז"ל "למה נמשלו דברי תורה למים וכו' לומר לך, מה מים מניחין מקום גבוה והולכין למקום נמוך, אף דברי תורה אין מתקיימין אלא במי שדעתו שפלה" [תענית ז.]. השקידה כמו שאמרו חז"ל "במי אתה מוצאן במשכים ומעריב עליהם לבית המדרש" [ערובין כב.]. וכמבואר ברמב"ם בהלכות תלמוד תורה פרק ג הלכה יג "לפיכך מי שרצה לזכות בכתר התורה יזהר בכל לילותיו, ולא יאבד אפילו אחד מהן בשינה ואכילה ושתיה ושיחה וכיוצא בהן. אלא בתלמוד תורה ודברי חכמה".

וזה מה שרבי אליעזר מוכיח לחכמים, שהלכה כמותו. כיון שזכה לשלושה מידות אלו, שהחרוב רומז למידת ההסתפקות, כמו שאמרו חז"ל על רבי חנינא בן דוסא "וחנינא בני די לו בקב חרובין מערב שבת לערב שבת" [תענית כד:]. ואמרו לו חכמים אין מביאין ראיה מן

החרוב. שאף על פי שזכה למידת ההסתפקות, אינו מוכרח שהלכה כמותו. ואחר כך הוכיח להם מאמת המים, שהוא רמז למידת הענוה. ואמרו לו אין מביאין ראיה מאמת המים, שאינו מוכרח שמי שעניו הלכה כמותו. ואחר כך הוכיח להם מכתלי בית המדרש, שהוא רמז לשקידת התורה שהיה משכים ומעריב לבית המדרש עכ"ד הגר"א.

ובזה יש לבאר כוונת חז"ל שבית המקדש נחרב, משום שלא בירכו בתורה תחילה. שהיה להם חסרון בשלשת הקניינים של התורה, שהם ההסתפקות הענוה והשקידה. שחסרה להם מידת ההסתפקות כמבואר בדברינו לעיל, שלא בירכו בתורה תחילה. כי לא העריכו את התורה, ולא הרגישו את התענוג הגדול שיש בלימוד התורה. ולכך מצאו את התענוג בהבלי העולם הזה. וחסרה להם מידת הענוה, כי אם היו ענוים היו מבינים את הזכות הגדולה שניתנה להם להגות בתורת ה'. וממילא היו מעריכים ומחשיבים את התורה. אבל חסרה להם מידת הענוה, ולכך לא ראו את הזכות הגדולה להגות בתורה. וחסרה להם גם את השקידה בתורה, כמו שביאר בבית הלוי [פרשת יתרו] שבזמן שהלכו לעסקם בעניני העולם, הסיחו את דעתם מהתורה, ולא היה דעתם עליה. וזהו תלוי בעומק הלב ורק הקדוש ברוך הוא ידע דבר זה עכ"ד. וכיון שהיה חסר להם בקניני התורה, שוב לא הגינה עליהם התורה ונענשו.

ע"ה דוד חנניה פינטו.

סימן רכז

דרך קשתו ויציבני כמטרה לחץ

לכבוד מו"ר הרה"צ ר' דוד חנניה פינטו שלום רב וכט"ס

שאלה: בילקוט שמעוני ריש פרשת ניצבים "אתם ניצבים זה שאמר הכתוב הפוך רשעים ואינם, כל זמן שהקדוש ברוך הוא מסתכל במעשיהם של רשעים ומהפך בהם אין להם תקומה. דור המבול וימח את כל היקום, סדומים ויהפוך את הערים, מצרים ולא נשאר בהם עד אחד, בבל והכרתי לבבל שם ושאר, ועל כולן אמר דוד שם נפלו פועלי און, אבל ישראל אם נפלו עומדין, וכן הוא אומר אל תשמחי אויבתי לי כי נפלתי קמתי, ואומר אני ה' לא שיניתי, אמר הקדוש ברוך הוא מעולם לא הכיתי אומה ושניתי לה [כי מפעם ראשונה כלו], אבל אתם בני יעקב לא כליתם, שנאמר חצי אכלה בם חיצי כלים והם אינן כלים. וכתיב דרך קשתו ויציבני כמטרה לחץ, משל למה הדבר דומה לגבור שהעמיד את הקורה, והיה מורה בה חצים, החצים כלים והקורה במקומה עומדת, אף כך ישראל היסורין כלין והם במקומן עומדין".

וצריך ביאור בדברי המדרש א]. מדוע מכתם של עובדי כוכבים גמורה, ושל ישראל אינה גמורה, וכי משוא פנים יש בדבר. ב]. המשל בגיבור שמכה עם החץ צריך ביאור, שהרי כוונתו להתלמד להכות, ולכן מכה בחץ על הקורה, אבל מה הדמיון ליסורים שהקדוש ברוך הוא מביא על ישראל שהם באים על עוונות וחטאים שעשו.

אברכי הכולל באר משה אשדוד.

תשובה: חשבתי לבאר זה על פי דברי המדרש רבה בפרשת תולדות, על הכתוב "וירח את ריח בגדיו ויברכהו" (בראשית כ"ז כ"ז). "וירח את ריח בגדיו ויברכהו כגון יוסף משיתא ויקום איש צרורות, יוסף משיתא, בשעה שבקשו שונאים להכנס להר הבית, אמרו יכנס מהם ובהם תחילה, אמרין ליה עול ומה דאת מפיק דידך, נכנס והוציא מנורה של זהב, אמרו לו אין דרכו של הדיוט להשתמש בזו, אלא עול זמן תנינות ומה דאת מפיק דידך ולא קיבל עליו, אמר רבי פנחס נתנו לו מכס ג' שנים ולא קיבל עליו, אמר לא דיי שהכעסתי לאלהי פעם אחת אלא שאכעיסנו פעם שניה, מה עשו לו נתנו אותו בחמור של חרשים, והיו מנסרין בו, היה מצווח ואומר ווי אוי אוי שהכעסתי לבוראי", נמצא שבשרשים של כלל ישראל, ישנו שרש טוב, שלעולם אינו נפגם, וגם כשחוטא הרבה יכול לשוב אל הקדוש ברוך הוא.

וזהו גם הביאור בדברי הרמב"ם בהלכות גרושין [פרק ב הלכה כ], שביאר מדוע כשכופין אותו [את המחוייב לגרש] עד שיאמר רוצה אני, נחשב לרצונו. וזה לשונו "לפיכך זה שאינו רוצה לגרש, מאחר שהוא רוצה להיות מישראל, ורוצה הוא לעשות כל המצוות ולהתרחק מן העבירות ויצרו הוא שתקפו, כיון שהוכה עד שתשש יצרו ואמר רוצה אני, כבר גרש לרצונו". והביאור בזה, הוא על פי דברי נפש החיים, שאברהם אבינו הטביע בבניו, שתמיד ירצו לעשות רצון קונם. וגם כשהגיעו לשפל המדרגה, נמצא בהם רצון חבוי לעשות רצון קונם, ועל ידי זה שמכין אותו ואומר רוצה אני, יוצא ממנו הרצון האמיתי כמו יקום איש צרורות. ושרש זה ישנו רק לעם ישראל, אבל באומות העולם אם נשקעו בחטא ועזבו את הקדוש ברוך הוא אי אפשר להם לשוב [גם כדי לקיים שבע מצוות בני נח].

ועל דרך זה ביאר בנפש החיים בפרקי אבות [פרק ה משנה ג] שהעשרה נסיונות שנתנסה אברהם אבינו, היו כדי ליישר את הדרך לפני עם ישראל. שאם רואים אדם שמתעורר לעלות לארץ ישראל במסירות נפש, הוא מכח הנסיון של לך לך מארצך, שנאמר לאברהם אבינו. ואדם שמקבל עליו את היסורים, ומבין דכל מאי דעביד רחמנא לטב עביד, הוא מכח נסיון הרעב שהיה בארץ, שאברהם אבינו לא הרהר אחר מדותיו של הקדוש ברוך הוא, [שאמר לו לבוא לארץ, ומיד יש רעב וצריך לירד למצרים]. ואדם שמוסר נפש על אהבת ה', הוא מכח נסיון העקידה עכ"ד. וזהו השרש שהיה מוטמן גם ביוסף משיתא, שיכל לחזור בתשובה גם כשהיה שקוע בחטא, והכל מכח האבות.

ועל דרך זה מבואר בשיר השירים (א' ו') "אל תראוני שאני שחרחורת ששזפתני השמש". ואחז"ל "ישראל אומרים לאומות העולם, נאמר לכם למה אנו דומין, לבן מלכים שיצא למדברה של עיר, וקפחתו החמה על ראשו ונתכרמו פניו, נכנס למדינה במעט מים ומעט מרחץ מן המרחציות, נתלבן גופו וחזר ליופיו כמו שהיה. כך אנו אם שמשה של עבודת כוכבים שזפתנו, אבל אתם שזופים ממעי אמכם, עד שאתם במעי אמכם עבדתם עבודת כוכבים, כיצד בזמן שהאשה מתעברת, נכנסת לבית עבודת כוכבים שלה, וכורעת ומשתחוות לעבודת כוכבים היא ובנה" (מדרש שיר השירים רבה א). נמצא שעם ישראל נמשלו לבן מלכים שהוא יפה מטבעו, כי יפיו בא לו מכח אבותיו, ורק נתלכלך על ידי החמה ויכול להסיר טינוף זה,

אבל באומות העולם טינוף החטא מוטבע בהם מאבותיהם, ולכך כשנטמעו בחטא אין להם תקנה לשוב.

וזה הביאור בדברי הילקוט שהמכה באומות העולם, היא מכה גמורה. כי על ידי חטאם עקרו מנפשם כל שרש טוב, ונשאר בהם רע גמור, ולכן אין להם תקנה והיסורים באים לכלותם. אבל בישראל לעולם לא נעקר מנפשם השרש הטוב, שבא להם מאברהם אבינו. והיסורים והעונש שבא לישראל, הוא על מנת לנקות אותם מהטינוף והרע, ועל ידי זה ישובו למוטב וכמו ביקום איש צרורות, שהיסורים השיבו אותו למוטב. וזהו המשל לגיבור שהעמיד את הקורה, ויורה בה חיצים. שהמטרה של הגיבור היא לא לכלות את הקורה, רק על מנת להתלמד כיצד לזרוק חיצים. כך היסורים שבאים על ישראל, אינם לכלותם, אלא על מנת ללמדם לשוב אליו יתברך.

וכמו שכתב בשערי תשובה לרבינו יונה [שער ב' ס"ק ג] "תדע ותשכיל כי מוסר השם יתברך, לטובת האדם. כי אם חטא איש לפניו ויעש הרע בעיניו, מוסר ה' עליו לשתי תועליות. האחד לכפר על חטאיו ולהעביר את עוונו וכו'. והשניה להזכירו ולהשיבו מדרכיו הרעים". ולכך אמרו חז"ל "אמר לו הקדוש ברוך הוא לדוד, אם חיים אתה מבקש צפה ליסורין, שנאמר ודרך חיים תוכחות מוסר". [ילקוט שמעוני אמור כג].

ע"ה דוד חנניה פינטו.